

JGSR

*Journal of Graduate
Studies Review*

**วารสาร
บัณฑิตศึกษาปริทรรศน์**

ISSN : 3088-1110

ONLINE

ปีที่ 21 ฉบับที่ 2 พฤษภาคม-สิงหาคม พ.ศ. 2568

Vol. 21 No. 2 May-August 2025

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

❖ วัตถุประสงค์

๑. เพื่อส่งเสริมการผลิตผลงานทางวิชาการและงานวิจัยด้านพระพุทธศาสนาและปรัชญา
๒. เพื่อให้บริการทางวิชาการด้านพระพุทธศาสนาและปรัชญาแก่สังคม
๓. เพื่อเป็นเวทีแลกเปลี่ยนแนวคิดทางพระพุทธศาสนาและปรัชญา
๔. เพื่อประชาสัมพันธ์กิจกรรมของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

❖ ที่ปรึกษา (Advisors)

- พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), ศ. ดร., ราชบัณฑิตกิตติมศักดิ์
- พระพรหมวัชรธีรอาจารย์ (สมจินต์ สมมาปัญญา), ศ. ดร.
- พระพรหมวัชรวิมลคุณี วิ. (บุญชิต ญาณสํวโร), รศ. ดร.
- พระเทพปวรเมธี (ประสิทธิ์ พรหมรังสี), รศ. ดร.
- พระธรรมวชิโรดม (พล อาภากรโ), รศ. ดร.
- พระธรรมวชิรปัญญาจารย์ (เทียบ สิริธนาโณ), รศ. ดร.
- พระเทพวัชรสารบัณฑิต (ประสาร จันทสาโร), รศ. ดร.
- พระราชวัชรธรรมวาที (วัลลภ โกวิท), รศ. ดร.
- พระเมธีวัชรบัณฑิต (हरररर ธรรมมหาโส), ศ. ดร.
- พระเมธีวราญาณ (สายเพชร วชิรเวที), ผศ. ดร.
- พระสิทธิวัชรบัณฑิต (สุรศักดิ์ ปจฺจนตเสโน), ผศ. ดร.
- ศาสตราจารย์พิเศษ จำนงค์ ทองประเสริฐ ราชบัณฑิต
รองศาสตราจารย์ ดร. สุรพล สุขะพรหม

❖ บรรณาธิการ (Chief Editors)

พระสุธีรัตนบัณฑิต (สุทิพย์ อาภากร), รศ. ดร.

❖ ผู้ช่วยบรรณาธิการ (Assistant Editors)

นายวิทยา ปานไข

❖ กองบรรณาธิการ (Editorial Board)

พระปัญญาวัชรบัณฑิต (สมบุญ วุฑฒิกโร), รศ. ดร. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย	
ศาสตราจารย์ พิเศษ ร.ท. ดร.บรรจบ บรรณรุจิ	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ศาสตราจารย์ ดร.สมภาร พรหมทา	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ศาสตราจารย์ ดร.วัชระ งามจิตรเจริญ	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
รองศาสตราจารย์ ดร.ปรุฑม บัญศรีตัน	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
รองศาสตราจารย์ ดร.วุฒินันท์ กันทะเตียน	มหาวิทยาลัยมหิดล
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประทุม อังกูโรหิต	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรสิทธิ์ ไทยรัตน์	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทัศนีย์ เจนวนิสุข	มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม

บรรณาธิการผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณากลับกรองบทความ (peer review)

ผู้ทรงคุณวุฒิภายใน

พระครูโกศลศาสนบัณฑิต (กฤษณะ ตรุโณ), รศ. ดร. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย	
พระครูปริยัติรัตนคุณบัณฑิต (ไพรัช ธมฺมทีโป), รศ. ดร. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย	
พระมหาพรชัย สิริโว, ผศ. ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระครูศรีสิทธิบัณฑิต (ถวิล กลยุณธมฺโม) ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระมหาดนัยพัชร์ คมภิรปญโญ, ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระมหาทวี มหาปัญโญ, ผศ. ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระมหาขวัญชัย กิตติเมธี, ผศ. ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระมหาดวงเด่น ฐิตญาโณ, ผศ. ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Asst. Prof. Dr. Ven. Piyaattana	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
รองศาสตราจารย์ ดร.ประพันธ์ ศุภสร	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
รองศาสตราจารย์ ดร.แม่ชีกฤษณา รักษาโณ	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
รองศาสตราจารย์ ดร.ณัฏฐ์ ศรีดี	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
รองศาสตราจารย์ ดร.เวทย์ บรรณกรกุล	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
รองศาสตราจารย์ ดร.กฤต ศรียะอาจ	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
รองศาสตราจารย์ ดร.สุเทพ พรหมเลิศ	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
รองศาสตราจารย์ ดร.เกียรติศักดิ์ สุขเหลือ	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
รองศาสตราจารย์ ดร.กมลลาศ ภูวนาธิพงศ์	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
รองศาสตราจารย์ ดร.วิโรจน์ คุ้มครอง	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
รองศาสตราจารย์ ดร.ธานี สุวรรณประทีป	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
รองศาสตราจารย์พิเศษ ดร.จุฑามาศ วาริแสงทิพย์	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.แสง นิลนามะ	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ดวงเพชร สมศรี	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บุญเลิศ โอธสุ	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชั้นทอง วัฒนประดิษฐ์	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พุทธชาติ แผนสมบุญ	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.รัฐพล เย็นใจมา	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์พิเศษ ดร.อรชร ไกรจักร	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อุทัย สติมัน	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมคิด เศษวงศ์	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาจารย์ ดร.อิทธิเทพ ผาตา	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาจารย์ ดร.สุภาพรรณ เพิ่มพูล	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาจารย์ ดร.กรรณิการ์ ขาวเงิน	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาจารย์ ดร.กนกวรรณ กรุณาฤทธิโยธิน	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อาจารย์ ดร.ไพฑูรย์ อุทัยคาม	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก

Prof. Dr. D. Philips Stanley	Naropa University, USA
Prof. Ven. Dr. Khammai	Dhammasami University of Oxford, UK
H.E. Janos Jelen	Dharma Gate Buddhist College, Hungary
พระราชวินัยวัชรเมธี (สายรุ้ง อินทวโร), ดร.	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
พระครูปลัดสุวัฒนวิสุทธิสารคุณ (มณวินทร์ ปุริสตัดโม), ผศ. ดร.	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
รองศาสตราจารย์ ดร.ประเวศ อินทองปาน	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
รองศาสตราจารย์ ดร.สำเนียง เลื่อมใส	มหาวิทยาลัยศิลปากร
รองศาสตราจารย์ ดร.มานพ นักการเรียน	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
รองศาสตราจารย์ ดร.สุวิญ รักสัตย์	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
รองศาสตราจารย์ ดร.โกวิทย์ พิมพวง	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
รองศาสตราจารย์ ดร.สยาม ราชวัตร	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
รองศาสตราจารย์ ดร.รัตน์ ปัญญาภา	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี
รองศาสตราจารย์ ดร.ธีรโชติ เกิดแก้ว	มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ
รองศาสตราจารย์ ดร.ศุภกาญจน์ วิชานาติ	มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร
รองศาสตราจารย์ ดร.เกียรติศักดิ์ บังเพลิง	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
รองศาสตราจารย์ ดร.อำพล บุตดาสาร	มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มนตรี สิริโรจนานันท์	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เดโชพล เหมนาไลย	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.คะนอง ปาลิภัทรางกูร	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชาญณรงค์ บุญหนุน	มหาวิทยาลัยศิลปากร
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อำนาจ ยอดทอง	มหาวิทยาลัยมหิดล
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมหวัง แก้วสุฟอง	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปราโมทย์ ยอดแก้ว	มหาวิทยาลัยสวนดุสิต
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิเชียร แสนมี	มหาวิทยาลัยขอนแก่น
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปริยา รินรัตนกร	มหาวิทยาลัยศรีปทุม วิทยาเขตชลบุรี
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธีรพงษ์ มีไธสง	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สรณีย์ สายศร	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บารมี อริยะเลิศเมตตา	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธีรรัตน์ แสงแก้ว	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ณัจฉริยา คำยัง	มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชนันภรณ์ อารีกุล	มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พิชญรัตน์ เหมนาไลย	มหาวิทยาลัยบูรพา
อาจารย์ ดร.สวัสดิ์ อโณทัย	มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น
อาจารย์ ดร.พริธาดา เดชพิทักษ์	มหาวิทยาลัยนเรศวร
อาจารย์ ดร.รุ่งนิภา เหลียง	มหาวิทยาลัยบูรพา
อาจารย์ ดร.จุฬารัตน์ วิชานาติ	มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร
อาจารย์ ดร.พิชญนันต์ พงษ์ไพบูลย์	มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ
อาจารย์ ดร.สุรัชย์ พุดชู	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ดร.ภัทธิดา แรงทน	ศูนย์พุทธศาสตร์ศึกษา DCI

หัวหน้ากองการจัดการ (Head Coordination and Management)

พระมหาธนวุฒิ โชติธมโม	เลขานุการสำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
-----------------------	--------------------------------------

กองการจัดการ (Coordination and Management)

พระอุทิศ อาสภจิตโต, ดร.	นักจัดการงานทั่วไป
นายสังวร อ่อนสนธิ	นักจัดการงานทั่วไป
นายภพภพ เทพธานี	นักจัดการงานทั่วไป
ดร.จันทร์ธรรม อินทรีเกิด	นักจัดการงานทั่วไป
นางสาวณัฏฐา ฐาปโฬาร	นักจัดการงานทั่วไป
นางสาวเจริญรัตน์ เผ่าเสรีพงษ์	นักจัดการงานทั่วไป
นายณัฐชนนท์ บุญพิทักษ์	นักจัดการงานทั่วไป

❖ ประเภทของผลงานที่ตีพิมพ์ในวารสาร

๑. บทความวิจัย (Research Article) เป็นบทความที่นำเสนอการค้นคว้าวิจัย เกี่ยวกับ พระพุทธศาสนา ปรัชญา ที่มีเนื้อหาการศึกษาเชิงประยุกต์หรือบูรณาการเข้ากับศาสตร์สาขาอื่นๆ

๒. บทความวิชาการ (Academic Article) เป็นบทความวิเคราะห์ วิจัยหรือเสนอแนวคิดใหม่ ที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา หรือปรัชญา

๓. บทวิจารณ์หนังสือ (book review) เป็นบทความที่วิพากษ์วิจารณ์เนื้อหาสาระคุณค่า และ คุณูปการของหนังสือ บทความ หรือผลงานด้านศิลปะ ที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา หรือปรัชญา เช่น นิทรรศการ ทัศนศิลป์ และการสร้างละครหรือดนตรีโดยใช้หลักวิชาการและดุลยพินิจอันเหมาะสม ซึ่งบทวิจารณ์นี้ ไม่จำเป็นต้องผ่านการประเมินจากผู้ทรงคุณวุฒิ

❖ กระบวนการประเมินคุณภาพวารสาร

วารสารมีกระบวนการประเมินคุณภาพจากผู้ทรงคุณวุฒิก่อนตีพิมพ์ โดยบทความที่ตีพิมพ์เผยแพร่ใน วารสารได้ผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ อย่างน้อย ๓ ท่าน ในลักษณะปกปิดรายชื่อ (Double blind peer-reviewed) ทั้งนี้บทความจากผู้นิพนธ์ภายในจะได้รับการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิภายนอกหน่วยงานที่ จัดทำวารสาร ส่วนบทความจากผู้นิพนธ์ภายนอกจะได้รับการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิภายใน หรือนอก หน่วยงานที่จัดทำวารสารที่มีความเชี่ยวชาญในสาขา และไม่มีส่วนได้ส่วนเสียกับผู้นิพนธ์

❖ วิธีการพิจารณาบทความ

๑. บทความที่ส่งมาขอรับการตีพิมพ์ในวารสาร บัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ จะต้องไม่เคยตีพิมพ์หรืออยู่ ระหว่างการพิจารณาเพื่อตีพิมพ์ในวารสารอื่น

๒. ผู้เขียนบทความจะต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์การเสนอบทความวิชาการหรือบทความวิจัยเพื่อ ตีพิมพ์ในวารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์อย่างเคร่งครัด รวมทั้งระบบการอ้างอิงต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ของ วารสาร

๓. บทความที่ได้รับการเผยแพร่ จะได้พิจารณาลั่นกรองจากผู้ทรงคุณวุฒิอย่างน้อย ๓ ท่าน ตอบทความ ในลักษณะปกปิดรายชื่อ (Double blinded)

๔. บทความจากผู้นิพนธ์ภายในจะได้รับการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก ส่วนบทความจาก ภายนอกจะได้รับการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิภายใน

❖ กำหนดการเวลาเผยแพร่

วารสาร บัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ กำหนดเวลาการออกวารสาร ปีละ ๓ ฉบับ คือ

ฉบับที่ ๑	มกราคม – เมษายน
	เผยแพร่ ๓๐ เมษายน ปิดรับบทความ ๓๑ มีนาคม
ฉบับที่ ๒	พฤษภาคม – สิงหาคม
	เผยแพร่ ๓๑ สิงหาคม ปิดรับบทความ ๓๑ กรกฎาคม
ฉบับที่ ๓	กันยายน – ธันวาคม
	เผยแพร่ ๓๑ ธันวาคม ปิดรับบทความ ๓๐ พฤศจิกายน

หากส่งภายหลังกำหนดจะได้รับการพิจารณาให้ตีพิมพ์ในฉบับถัดไป

❖ บันทึกข้อมูลและพิสูจน์อักษร : นายวิทยา ปานไข่ นายภพภพ เทพธานี

❖ ออกแบบปก : นายวิทยา ปานไข่

❖ เจ้าของ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

❖ สำนักงาน :

กองบรรณาธิการวารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย ห้อง B๔๐๐ ชั้น ๔
อาคารเรียนรวม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เลขที่ ๗๙ หมู่ที่ ๑ ถนนพหลโยธิน หลักกิโลเมตรที่
๕๕ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา รหัสไปรษณีย์ ๑๓๑๗๐

<https://so02.tci-thaijo.org/index.php/JGSR>, E-mail : wittayapankhai@gmail.com

เบอร์โทรศัพท์ ๐๘๗ ๑๙๙ ๙๙๘๑

บรรณาธิการแถลง

วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ เป็นวารสารในกลุ่มมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ดำเนินการเพื่อส่งเสริมเผยแพร่ และเป็นสื่อกลางการแลกเปลี่ยน เรียนรู้ทางวิชาการด้านศิลปศาสตร์มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ของคณาจารย์ นักวิชาการ นักวิจัยนิสิต นักศึกษา และผู้สนใจทั่วไป ปีละ ๓ ฉบับ คือ ฉบับที่ ๑ เดือนมกราคม – เดือนเมษายน ฉบับที่ ๒ เดือนพฤษภาคม – สิงหาคม และฉบับที่ ๓ กันยายน – เดือนธันวาคม ของทุกปี

กองบรรณาธิการหวังเป็นอย่างยิ่งว่า เนื้อหาและสาระของบทความทั้งหมดในฉบับนี้จะให้ประโยชน์แก่ผู้อื่นทั้งในด้านองค์ความรู้และโลกทัศน์ที่มีต่อเรื่องต่าง ๆ ตามที่ผู้เขียนแต่ละท่านได้ศึกษาค้นพบไม่มากก็น้อย และหากท่านประสงค์จะสมัครสมาชิกหรือเขียนบทความส่งมาเพื่อตีพิมพ์ในวารสาร บัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ สามารถติดต่อได้ตามรายละเอียดที่อยู่ท้ายเล่มของวารสาร ท้ายที่สุดนี้ กองบรรณาธิการต้องขอขอบคุณสมาชิกวารสารทุกท่านที่ให้การสนับสนุนเป็นอย่างดีเสมอมาไว้เป็นอย่างสูง ณ โอกาสนี้ด้วย

(พระสุธีรัตนบัณฑิต, รศ. ดร.)

บรรณาธิการวารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์

สารบัญ

บรรณาธิการแถลง	(ก)
สารบัญ	(ข)
ภาค ๑ บทความวิจัยและบทความวิชาการ	

- ❖ การพัฒนาศักยภาพภาษาอังกฤษเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาพุทธศาสนา
ในสินค้าโอท็อปประเภทผลิตภัณฑ์ผ้าทอของผู้ผลิตและจำหน่าย
ในอำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน

The Development of English Ability to Transfer Buddhist
Wisdom Knowledge in OTOP Products of Textile Fabric
Manufacturers and Distributors in Tha Wang Pha District
Nan Province

ปริยารัตน์ ศรีชัยวงศ์

Preeyarut Srichaiwong

๑

- ❖ การบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้วยหลักพุทธธรรม :

กระบวนการสร้างความเข้มแข็งของพระสังฆาธิการจังหวัดสงขลา

Management of Monastic Affairs with Buddhist Principles:

The Process of Strengthening for Buddhist Ecclesiastical Officials
in Songkhla Province

พระปรกรณ์ สมาจาโร (นุชม่วง)

Phra Pakorn Smajarlo (Nutmuang)

ปัญญาพงศ์ วงศ์นาศรี

Assistant Professor Ph.D. Punnapong Wongnasri

พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร.

Phrakru Bowonchaiwat Ph.D.

๑๗

❖ การศึกษาวิเคราะห์สาเหตุและปัจจัยแห่งการสำรวมอินทรีย์

ในภิกขุวรรคอรกถกเถาธรรมบท

An Analytical Study of Causes and Factors Indriya's

Concentration in Bhikkuvagga in The Dhammapada

Commentary

พระวิโรธ เขมจาโร (พัฒนสาร)

Phramaha Wirod Khemacāro (Phatthanasan)

แม่ชีกฤษณา รักษาโฉม

Kritsana Raksachom

อรชร ไกรจักร์

Orachorn Kraichackra

๓๒

❖ แนวทางการประพันธ์บทเพลงลูกทุ่งไทยเพื่อการเสริมสร้างพลังใจ

ของผู้ฟังตามหลักพุทธจิตวิทยา

Approach for Composing Thai Country Songs for Enhancing

Resilience of Audience Based on Buddhist Psychology

บุปผา บุญมี

Buppha Boomee

๕๖

❖ การศึกษาเชิงวิเคราะห์การเรียนรู้ความทุกข์ที่เกิดจากความรักของผู้คน

ในวัยต่าง ๆ ในปิยวรรคในคัมภีร์อรกถกเถาธรรมบท

An Analytical Study of Learning About Suffering Caused

by Love Among People of Different Ages in Piyavagga The

Dhammapada Commentary

พระมหาธนชัย อตถวโร (ผมทอง)

Phramaha Thanachai Atthāvēro (Phomtong)

แม่ชีกฤษณา รักษาโฉม

Kritsana Raksachom

อรชร ไกรจักร์

Orachorn Kraichackra

๗๗

- ❖ การบริหารความสัมพันธ์กับชุมชนของผู้บริหารสถานศึกษา
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสงคราม
The community relations management of school administrators
under Samut Songkhram Primary Educational Service Area Office
กิติพร ตรุยานนท์
Kitiporn truyanont ๙๖

- ❖ ส่งเสริมการใช้ประโยชน์อย่างสร้างสรรค์แก่เยาวชนด้วยหลักปธาน ๔
กรณีศึกษาเยาวชน อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา
Promote the Creative use of Raw Materials Among Youth
With 4 Principles Case Study of Youth, Hat Yai District,
Songkhla Province
พระวิจิตร สุวรรณโณ
Phra Wijit Suwanno
พระเมธีวชิราภิรต (ธรรมรัตน์ อริยธมโม)
Phrametheevachirapirat
พระครูบรรพชาวัฒน์ (วันชัย เมธิโก)
Phrakhru Bowonchaiwat, Dr. ๑๑๑

- ❖ ศึกษาวิเคราะห์แนวการสอนธรรมนิยายเซนของพุทธทาสภิกขุ
An Analytical Study of Zen on Buddhadasa's Work
พระครูประจักษ์วารานุกิจ ชุตินธโร (ช่างแกะ)
Phrakhru Prajakvaranukij Chutintharo (Changkae)
แม่ชีกฤษณา รักษาโฉม
Kritsana Raksachom
อรชร ไกรจักร์
Orachorn Kraichackra ๑๓๓

- ❖ ศึกษาวิเคราะห์มโนมยิทธิในมหาสกุทายีสุตระ
An Annlytical Study of Manomayiddhi in the Mahasakuludayi Sutta
พระกิตติยุต สุกิตติโก
PhraKittiyut Sukitiko ๑๕๒

- ❖ **เทวภูมิ : กระบวนการสร้างความเกื้อกูลกันทางสังคม**
Devabhūmi : The Process of Creating Mutual Support in Society
พระศรีวิโรภาส (เตชินท์ สิทธาภิภู/ผากา)
Phrasrivajirobhās (Techin Siddhābhibhū/Phākā) ๑๖๙

- ❖ **แนวทางการจัดการศึกษาด้วยเทคโนโลยีสมัยใหม่ของโรงเรียนพระปริยัติธรรมพรหมวชิรญาณ**
วัดยานนาวา เขตสาทร กรุงเทพมหานคร
The Approach to Educational Management Through Modern
Technology at Phra Pariyattidhamma Phromwachirayan School,
Wat Yannawa, Sathorn District, Bangkok
พระครูใบฎีกาบัดินทร์ กตกิจโจ (เพ็ญวงษ์)
Phrakhrubaidika Bodin Katakitcho (Penwong) ๑๘๕

- ❖ **แนวทางการดูแลสุขภาพตนเองของพระสงฆ์เชิงพุทธ**
Buddhist Approaches to Monastic Self-Care
พระกัลณรงค์ กนต์सार (จุลดิลก)
Phra Klanarong Kantasaro (Jundilok)
แม่ชีกฤษณา รักษาโฉม
Kritsana Raksachom
อรชร ไกรจักร์
Orachorn Kraichackra ๒๐๕

- ❖ **การพัฒนาสุขภาวะองค์รวมของผู้สูงอายุวิถีใหม่ในสังคมไทยเชิงพุทธบูรณาการ**
The Buddhist Integrated Development for New Normal Life of
The Elderly's Holistic Well-being in Thai Society
นาฏฤดี พรงาม
Nathrudee Pornngam ๒๑๗

- ❖ **พุทธบูรณาการสร้างสรรค์สำหรับผู้ดูแลผู้ป่วยโรคมะเร็ง**
Integrated Buddhist Approach to Creating Well-Being
for Caregivers of Cancer Patients
รังษิยา อุ่นใจ
Rangsiya Ounjai ๒๓๔

- ❖ การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักกรรมในคัมภีร์เปตวัตถุเชิงพุทธบูรณาการ
Integrative Buddhist Approach to Quality of Life Enhancing through
the Law of Karma in the Petavatthu
พระมหาชัยพร อมรปัญญา (ฤทธิ์กระจำง)
Phramaha Chaiyaporn Amarapaño (Ritgrachang) ๒๕๓
- ❖ การยกระดับการรักษาศีล ๕ ไปสู่การประกันคุณภาพชุมชนวิถีพุทธ
ในชุมชนวัดหว่านบุญ อ.คลองหลวง จ.ปทุมธานี
Upgrading the Maintenance of The 5 Precepts Quality
Assurance of the Buddhist Community in Wat Wan Bun
Community Khlong Luang District Pathum Thani Province
พระมหาคมสันต์ คุณธารี (แสงแก้ว)
Phra Mahakomsan Khun Tharee (Saeng Kaew)
พระศิริ อธิธิญาโณ (ปิดทอง)
Phra Siri Itthiyano (Pid Thong) ๒๖๘
- ❖ การพัฒนากระบวนการเชิงสร้างสรรค์ความหลากหลายของทูตวัฒนธรรม
ชาวกัมพูชาเชิงพุทธบูรณาการ
Development of Creative Processes for Diversity of Cambodian
Cultural Ambassadors for Integrated Buddhism
พระฮอน อาวุดธพานโง (เือง)
Phra Hon Aavutdhapanño (Phoeung)
พระชินพล ชินพล (ปรางทอง)
Phra Chinaphon Chinaphalo (Prang Thong) ๒๘๔
- ❖ การเรียนรู้หลักธรรมสำคัญในพระพุทธศาสนา
Understanding the Core Teachings in Buddhism
ประเชิญ ชื่นรักชาติ
Prachin Chuenrukchart
พระมหาธณัชพงศ์ สุพรหมปัญญา
Phramaha Thanatpong Subrahmpaño ๒๙๙

❖ วิเคราะห์บทบาทและความแตกต่างของสารนิพนธ์และดุษฎีนิพนธ์:

กรณีของหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

An Analysis of the Roles and Differences Between Thematic
Papers and Doctoral Dissertations: A Case Study of the
Ph.D. Program in Buddhist Studies, Graduate School,
Mahachulalongkornrajavidyalaya University

พระมหาทวี มหาปัญญา (ละลง)

Phramaha Tawee Mahapanno (Lalong)

๓๑๖

❖ ศึกษาปรัชญาภาพยนตร์เรื่องพระจันทร์ตก

A Study on the philosophy of the movie “Moon Fall”

จุฬารัตน์ วิชานาติ

Jularat Vichanati

๓๒๔

การพัฒนาศักยภาพภาษาอังกฤษเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาพุทธศาสนา
ในสินค้าโอท็อปประเภทผลิตภัณฑ์ผ้าทอของผู้ผลิตและจำหน่าย
ในอำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน

The Development of English Ability to Transfer Buddhist
Wisdom Knowledge in OTOP Products of Textile Fabric
Manufacturers and Distributors in Tha Wang Pha District
Nan Province

ปริยารัตน์ ศรีชัยวงศ์

Preeyarut Srichaiwong^{*}

Received: September 23, 2019

Revised: January 21, 2020

Accepted: May 28, 2025

บทคัดย่อ

โครงการวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ ๑) เพื่อศึกษากระบวนการทอผ้าโดยใช้วัสดุอุปกรณ์ แนวความคิดและที่มาของผลิตสินค้าและบริการของสินค้าโอท็อปในประเภทผ้าทอ ๒) เพื่อศึกษาแนวทางของการอนุรักษ์และสืบทอดภูมิปัญญาพุทธศาสนาผ่านลวดลายผ้าทอในการผลิตสินค้าและบริการของสินค้าโอท็อปในประเภทผ้าทอ ๓) เพื่อศึกษาการสื่อสารด้วยภาษาอังกฤษ ของผู้ผลิตและจำหน่ายโอท็อปในประเภทผ้าทอด้านลวดลายงานหัตถกรรมที่มีในปัจจุบันผ่านช่องทางพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ (E-Commerce) ๗PS กลุ่มตัวอย่างคือ สมาชิกวิสาหกิจชุมชนทอผ้าพื้นเมืองบ้านฝายมูล จังหวัดน่าน จำนวน ๔๒ คน โดยการใช้เครื่องมือวิจัยคือ แบบสอบถามรายบุคคลและรายกลุ่ม เพื่อบันทึกและวิเคราะห์ข้อมูลเชิงสถิติแบบปริมาณ

^{*} สาขาวิชาอังกฤษเพื่อการสื่อสารสากล คณะบริหารธุรกิจและศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา ลำปาง English for International Communication Major, Faculty of Business Administration and Liberal Arts, Rajamangala University of Technology Lanna, Thailand

ข้อมูลบรรยายเชิงคุณภาพเพื่อนำเสนอสินค้าผ่านช่องทางพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ (E-Commerce) ๗PS

ผลการดำเนินงานตามโครงการวิจัยปรากฏว่า การทอผ้าพื้นเมืองของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านฝายมูล ใช้กระบวนการ อุปกรณ์ด้าย ก็ อุปกรณ์ลำเลียงด้ายการเป็นลำดับขั้นตอนด้วยแนวความคิดภูมิปัญญาชาวบ้านที่ได้รับการถ่ายทอดมาตั้งแต่บรรพบุรุษ ลวดลายที่สื่อถึงจิตนาการอันงดงามจากธรรมชาติแวดล้อมและธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อ ยังคงยึดมั่นประเพณีการสวมใส่แบบดั้งเดิมและปฏิบัติอย่างต่อเนื่องถ่ายทอดผ่านการฟ้อนรำ งานประเพณี ด้านการสื่อสารด้วยภาษาอังกฤษ ของผู้ผลิตและจำหน่ายโอท็อปในประเภทผ้าทอด้านลวดลายงานหัตถกรรมที่มีในปัจจุบัน ได้ทำผ่านช่องทางพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ (E-Commerce) ๗PS ด้วยการผ่านโปรแกรมแสดงบทความผ้าชิ้นบ้านฝายมูลบนอินเทอร์เน็ต (Blog) โปรแกรมซื้อขายสินค้าผ่าน Line โปรแกรมซื้อขายสินค้าผ่าน Facebook ซึ่งเนื้อหาประกอบเรื่องราวของการทอผ้า ประกอบการนำเสนอบนสื่อออนไลน์ดังกล่าว ยังอยู่ในระดับที่ต้องได้รับการปรับปรุง

คำสำคัญ: ผ้าทอ, ผลิตภัณฑ์ (OTOP), ภูมิปัญญาชาวบ้าน

Abstract

The purposes of this research are to: 1) study the weaving process using materials, devices, concepts and sources of OTOP products in textile fabric; 2) study the patterns of conservation and inheritance patterns of Buddhism through woven fabrics in the production of OTOP products and services in textile fabrics. 3) study the communication in English, producers and distributors of OTOP in the field of handcrafted textiles, currently through 7-Commerce (E-Commerce). The participants were 42 members of the local textile weaving community in Nan province. Research tools were individual and group questionnaires in order to record and analyze quantitative statistical data.

The results showed that local weaving of the Ban Fai Mun Community Enterprise used a number of threading devices, thread conveyors, sequencing

with the concept of local wisdom that has been conveyed since the ancestors including traditional wear and dance tradition. For the communication in English of manufacturers and distributors of OTOP, they are currently using the E-Commerce 7 PS through programs: Blog, Line and Facebook to sell products. However, the content presented on these programs are needed to be improved.

Keywords: Textile Fabric, OTOP Product, Local Wisdom

๑. บทนำ

การสื่อสารด้านภาษาเพื่อการพัฒนาและถ่ายทอดการสร้างสรรค์สินค้าและบริการเป็นแนวทางไปสู่การนำเสนอสินค้าในกระแสโลก เพื่อแลกเปลี่ยนสินค้าอันเป็นทรัพยากรที่มีค่าเพื่อการสร้างงาน สร้างรายได้ส่งผลให้เกิดความเข้มแข็งทางด้านการจัดจำหน่ายสินค้าและบริการที่สังคมไทยยังคงต้องการการพัฒนา ปัจจัยที่มีผลต่อความที่หลากหลายในแรงจูงใจของผู้บริโภคขึ้นอยู่กับเป้าหมายในการบริโภคสินค้าที่มีความคุ้มค่าและตรงกับความต้องการในการบริโภคสินค้านั้นๆ^๒

การใช้ภาษาเพื่อเข้าถึงกลุ่มลูกค้าเป็นการเพิ่มศักยภาพของผู้ผลิตและจำหน่ายสินค้าโอท็อป (OTOP) จำเป็นต้องมีสื่ออิเล็กทรอนิกส์เพื่อนำเสนอสินค้าที่แสดงออกถึงบทบาทในสังคมด้วยด้วยเรื่องราวและสร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ งานประณีตศิลป์บนผืนผ้าอาภรณ์ เช่น ผ้าลายน้ำไหลบ่งบอกถึงความผูกพันกับสายน้ำ ผ้าทอสกุลน่านที่ถ่ายทอดมาจากจิตกรรมวัดผาพันกัณฑ์ภูมินทร์ ผ้าทอลายโบราณ เป็นผ้าทอที่มีลวดลายอันโดดเด่น^๓ ผ้าทอ

^๒ Isak Barbopoulos and Lars-Olof Johnasson, (๒๐๑๗). The Consumer motivation scale: Development of a Multi-Dimensional and Context-Sensitive Measure of Consumer Goals. (Journal of Business Research, ๒๐๑๗), ๑๑๘-๑๒๖.

^๓ ภาณุรังษี เดือนโฮ้ง และวาณี อรรถจันสาธิต. นครน่านเมืองเก่าที่มีชีวิต: อัตลักษณ์ทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม. รายงานสืบเนื่องจากการประชุมสัมมนาวิชาการนำเสนองานวิจัยระดับชาติและนานาชาติ ครั้งที่ ๑๕. (เครือข่ายบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏภาคเหนือ, ๒๕๕๗), ๑๒๓.

ถือเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตที่ถูกถ่ายทอดจากบรรพบุรุษถึงคนในยุคปัจจุบัน ด้วยการแต่งกายด้วยผ้าทอเป็นสิ่งสำคัญในชีวิตประจำวันและประกอบพิธีกรรมในเทศกาลต่างๆ ดังเช่น วันสงกรานต์ วันทำบุญทางศาสนา การประกอบอาชีพขายสินค้าโอท็อปมีส่วนช่วยให้ยกระดับฐานะความเป็นอยู่ของคนในชุมชน ด้วยการจัดการสินค้าที่เป็นจุดเด่นและเป็นเอกลักษณ์ของตนมีความสอดคล้องกับวัฒนธรรมในท้องถิ่นที่สามารถนำสินค้าจำหน่ายในตลาดทั้งในและต่างประเทศ^๔

การนำตลาดอิเล็กทรอนิกส์เข้ามาช่วยเป็นสื่อเพื่อเพิ่มอัตราการขายสินค้าโอท็อป โดยนำเอาการเสนอขายผ่านเว็บไซต์ เป็นวิธีที่ง่ายและอำนวยความสะดวกในการสื่อสารให้กับผู้ผลิตและจำหน่ายและลูกค้าอีกด้วย แต่ปัจจุบันนี้ ผู้ประกอบการธุรกิจการซื้อขายของสินค้าโอท็อปยังคงมีความต้องการและคาดหวังที่จะเพิ่มพูนความรู้ในการหาช่องทางสำหรับการจำหน่ายสินค้าโอท็อปผ่านทางตลาดอิเล็กทรอนิกส์ด้วยตนเองมากที่สุด หากนำสินค้าไปฝากขายมักพบว่าสินค้าเสียหาย ขำรด หמדอายุ และถูกส่งคืน นอกจากนั้น การใช้เทคโนโลยีผู้ขายสินค้าสามารถนำมาช่วยในการส่งเสริมการขาย การประชาสัมพันธ์ และการจัดส่งและบรรจุสินค้าสำหรับส่งโดยผ่านหน้าเว็บไซต์ได้อีกด้วย^๕ นอกจากนั้น ในการใช้ภาษาเพื่อการซื้อขายกับชาวจีนยังคงให้ความสำคัญอย่างชัดเจนกับช่องทางการซื้อขายแบบออนไลน์หรือ E-Commerce มีมูลค่าการขยายตัวร้อยละ ๓๐ ขึ้นไปต่อปีและมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง แต่สินค้าประเภทผ้าของไทยยังคงเป็นสินค้ามีโอกาสในการนำเสนอขายแก่ชาวจีนมากนัก แม้มีช่องทางเว็บไซต์การซื้อสินค้าที่เป็นที่นิยมและอำนวยความสะดวกสำหรับชาวจีน คือ ช่องทาง E-Commerce แบบทั่วไป เช่น ผู้ให้บริการ Online Platform ได้แก่ Taobao, Tmall, Dangdang และ JD.com และช่องทางออนไลน์ (Cross-Border E-commerce) ผู้ให้บริการ Online Platform ได้แก่ Tamll Global และ JD World wide. พฤติกรรมการบริโภคของชาวจีนในปัจจุบัน คือ คนรุ่นใหม่ชอบความพรีเมียม สินค้าเพื่อสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุเป็นที่นิยม แต่ละมณฑลมีพฤติกรรมการบริโภคที่ต่างกัน

^๔ พิกุล สายดวง. การเพิ่มสมรรถนะและพัฒนาศักยภาพการใช้ภาษาอังกฤษของกลุ่มผู้ประกอบการผลิตภัณฑ์ชุมชน (OTOP) เพื่อรองรับการเป็นประชาคมอาเซียน ในเขตพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานี. (วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๒, ๒๕๕๙), ๒๖๒

^๕ ณัตตยา เอี่ยมคงและดนุชา สลิวงค์. สภาพปัจจุบันสภาพปัจจุบัน ความต้องการและความคาดหวังของผู้ผลิตและจำหน่ายสินค้า โอท็อปที่มีต่อการขายสินค้าผ่านตลาดอิเล็กทรอนิกส์. วารสารวิชาการ คณะบริหารธุรกิจ. (มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี, ๒๕๕๙), ๓๘.

กำลังซื้อเพิ่มขึ้นในหลายพื้นที่ เข้าสู่ยุคออนไลน์อย่างชัดเจนและชอบซื้อของฝากจากไทย สิ่งสำคัญในการส่งเสริมการขายกับชาวจีนต้องใช้ภาษาจีนในการสื่อสารเป็นอย่างดี เนื่องจากผู้บริโภคชาวจีนใช้ภาษาจีนเป็นหลักและไม่ใช้ภาษาอังกฤษในการติดต่อการซื้อขาย^๖ สิ่งที่ปรากฏในการนำเสนอสินค้าด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่สากลของสินค้าโอท็อปในประเทศไทยที่ประสบปัญหาอยู่ คือ การนำเสนอขายผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ที่ปรากฏในปัจจุบัน ที่ผ่านหน้าเว็บไซต์ www.otoptoday.com และ www.otopstar.com และ www.thaitambon.com หรือการติดต่อการซื้อขายทาง www.facebook.com และ โปรแกรมสนทนาผ่านสื่อไลน์ (Line) ยังไม่ได้นำเสนอข้อมูลที่สะท้อนถึงมรดกเชิงวัฒนธรรม อิทธิพลด้านแนวความคิด ความเชื่อและคุณค่าที่มีผลต่อการผลิตสินค้าและการบริการในประเภท ผ้าของสินค้าโอท็อป ที่ส่งจะผลต่อการเพิ่มคุณค่าในสินค้านั้นๆ อย่างแท้จริง อีกทั้งข้อมูลต่างๆ เหล่านี้ หากลูกค้าที่เป็นทั้งชาวไทยหรือชาวต่างชาติที่ใช้ภาษาอังกฤษและภาษาจีนในการสื่อสารการเสนอขายสินค้าโอท็อปก็ยังไม่ได้รับความนิยมเท่าที่ควร ดังนั้น จึงมีความจำเป็นต้องใช้ประโยชน์เพื่อนำเสนอความรู้จากการใช้งานด้วยอินเทอร์เน็ตเพื่อนำเสนอขายสินค้าโอท็อปให้แก่ผู้ผลิตและจำหน่าย เพื่อการจัดระบบข้อมูลต่างๆ ที่เกี่ยวกับสินค้า อย่างสะดวก รวดเร็ว ทันสมัย สามารถเชื่อมโยงธุรกิจไปยังประเทศต่างๆ ทั่วโลกได้อีกด้วย

การขายสินค้าโดยผ่านสื่อทางอิเล็กทรอนิกส์จึงเป็นสิ่งที่น่าสนใจสำหรับธุรกิจผ้าทอในจังหวัดน่าน เนื่องจากปัจจุบันนี้การใช้งานทางอินเทอร์เน็ตสามารถเข้าถึงผู้ผลิตและจำหน่ายทุกคน เพื่อเป็นเพิ่มยอดขายสินค้าผ้าทอสื่อทางอิเล็กทรอนิกส์ในสังคมออนไลน์ที่มีลักษณะพิเศษ คือ รวดเร็วแพร่กระจายได้ง่ายและมีต้นทุนต่ำ สามารถเข้าถึงลูกค้าได้ทุกที่ทุกเวลา^๗ คณะผู้ทำโครงการวิจัยจึงมีความสนใจการขายสินค้าออนไลน์ด้วยการนำเสนอและถ่ายทอดวิธีการให้แก่ผู้ผลิตสินค้าประเภทผ้าทอเมืองน่านให้ โดยการพัฒนาศักยภาพด้านภาษาอังกฤษและภาษาจีน

^๖ ศูนย์วิจัยกสิกรไทย. โดนใจคนจีน เพิ่มโอกาส E-commerce ไทย [Online], ข้อมูลวิจัย กรกฎาคม ๒๕๖๐. แหล่งที่มา

https://www.kasikornbank.com/th/business/sme/KSMEKnowledge/article/KSMEAnalysis/Documents/Thai-E-Commerce_Chinese.pdf

^๗ ปุณณิษ เดชमानนท์, (๒๕๕๖). การตัดสินใจซื้อสินค้าผ่านสื่อเครือข่ายสังคมออนไลน์ในช่วงเวลาจำกัด. (คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี, ๒๕๕๖).

เพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาสินค้าและบริการในสินค้าโอท็อปประเภทผลิตภัณฑ์ผ้าของผู้ผลิตและจำหน่ายในจังหวัดน่าน เพิ่มความสะดวกและมีประสิทธิภาพอันนำมาซึ่งรายได้และส่งเสริมให้เพิ่มพูนความรู้ความสามารถทางด้านการขายสินค้าที่มีคุณค่าอันเป็นมรดกท้องถิ่นของชาวจังหวัดน่านได้อย่างดี

๒. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

งานวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ ๓ ข้อ คือ

๑. เพื่อศึกษากระบวนการทอผ้าโดยใช้วัสดุ อุปกรณ์ แนวความคิดและที่มาของผลิตสินค้าและบริการของสินค้าโอท็อปในประเภทผ้าทอ

๒. เพื่อศึกษาแนวทางของการอนุรักษ์และสืบทอดภูมิปัญญาพุทธศาสนาผ่านลวดลายผ้าทอในการผลิตสินค้าและบริการของสินค้าโอท็อปในประเภทผ้าทอ

๓. เพื่อศึกษาการสื่อสารด้วยภาษาอังกฤษ ของผู้ผลิตและจำหน่ายโอท็อปในประเภทผ้าทอลวดลายงานหัตถกรรมที่มีในปัจจุบันผ่านช่องทางพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ (E-Commerce) ๗PS

๓. วิธีการดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้ผู้วิจัยได้ใช้วิธีวิจัยตามลำดับขั้นตอนดังต่อไปนี้

๑. ผู้วิจัยได้ทำการจัดทำแผนการดำเนินงานวิจัยโดยแบ่งเป็นกิจกรรมจำนวน ๖ กิจกรรม ได้แก่

กิจกรรมที่ ๑ การประชุมระดมความคิดเห็นของคณะวิจัย

กิจกรรมที่ ๒ ศึกษาข้อมูลเบื้องต้นประมวลประเด็นปัญหาจากลูกค้าเมื่อผู้ผลิตและจำหน่ายสินค้าโอท็อป คือ ใช้ภาษาไทยเพื่อขายสินค้าให้แก่คนไทย ใช้ภาษาอังกฤษและใช้ภาษาจีนเพื่อขายสินค้า

กิจกรรมที่ ๓ กำหนดกลุ่มเป้าหมายจากกลุ่มประชากรผู้ทอผ้าสินค้าโอท็อปในอำเภอท่าวังผาในจังหวัดน่านและดำเนินการเก็บข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์ ช่างทอผ้าเมืองจำนวน ๔๒ คน และนำข้อมูลที่ได้จากการดำเนินการข้อ ๒ ออกแบบสำรวจข้อมูลออนไลน์ในเวปไซด์ด้านความเห็นของลูกค้าผู้สนใจสินค้าประเภทผ้าทอโอท็อป

กิจกรรมที่ ๔ รวบรวมข้อมูลที่ได้จากกิจกรรม ๑-๓ เรียบเรียงและประมวลประเด็นเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาพุทธศาสนาสู่

กิจกรรมที่ ๕ นำข้อมูลที่ได้จากการวิจัยที่ได้จากกิจกรรมแปลเป็นภาษาอังกฤษ ภาษาไทยและภาษาจีนใช้ในการสื่อสารระหว่างผู้ผลิตและจำหน่ายและลูกค้าโดยผ่านช่องทางอิเล็กทรอนิกส์

กิจกรรมที่ ๖ ถ่ายทอดองค์ความรู้ที่ได้จากผลการดำเนินงานของโครงการวิจัย ตามวัตถุประสงค์และวิธีการที่ยึดหลักตามพุทธศาสนา ถ่ายทอดมายังผืนผ้าและปัจจัยส่งเสริมการตลาดที่เหมาะสม และเก็บข้อมูลเชิงสถิติที่ได้จากการปัจจัยการตลาดสินค้าเปรียบเทียบกับปัจจัยด้วยการประผลจากวัตถุประสงค์ของโครงการวิจัยข้อที่ ๑-๓ แล้ววิเคราะห์และประมวลผลเชิงพรรณ จากการศึกษาเปรียบเทียบเชิงตัวเลขเชิงสถิติ

๔. ผลการวิจัย

ผลการวิจัยนี้ได้ค้นพบประเด็นที่ตอบวัตถุประสงค์ดังนี้

วัตถุประสงค์ที่ ๑ เพื่อศึกษากระบวนการทอผ้าโดยใช้วัสดุ อุปกรณ์ แนวความคิด และที่มาของผลิตภัณฑ์และการบริการของสินค้าโอท็อป ในประเภทผ้าทอ

ข้อค้นพบที่ ๑

ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มผู้ทอผ้า จากการสำรวจ พบว่า ทุกคน ร้อยละ ๑๐๐ เป็นเพศหญิง มีทักษะในการทอผ้า มีระดับการศึกษาส่วนใหญ่อยู่ชั้นประถมศึกษา จำนวน ๓๗ คน หรือร้อยละ ๘๘.๑ มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษา จำนวน ๕ คน หรือร้อยละ ๑๑.๙ มีประสบการณ์ระยะเวลาการทอผ้า ช่วงระหว่าง ๑ ถึง ๓ ปี จำนวน ๓ คน หรือร้อยละ ๗.๑ ช่วงระหว่าง ๖-๑๐ ปี หรือร้อยละ ๙.๕ ช่วง ๑๐ ปีขึ้นไป ๓๕ คน หรือ ร้อยละ ๘๓.๓ ข้อมูลด้านลวดลาย จากการสำรวจพบว่า มีผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน ๓๐ คน หรือ ร้อยละ ๗๑.๔ ให้ความเห็นว่า ผ้าชิ้นมันเป็นเอกลักษณ์ผ้าบ้านฝายมูลมากที่สุตรงลงมาคือ ผ้าชิ้นลายน้ำไหลเป็นเอกลักษณ์ของชาวไทยพวน จำนวน ๖ คน หรือร้อยละ ๑๔.๓ ผ้าชิ้นป้อมเป็นเอกลักษณ์เป็นเอกลักษณ์ของชาวไทยพวน จำนวน ๓ คน หรือร้อยละ ๗.๑ ผ้าชิ้นคำเคิบเป็นเอกลักษณ์ของชาวไทยพวน จำนวน ๑ คน หรือร้อยละ ๒.๔ ตามลำดับ

ข้อค้นพบที่ ๒ กระบวนการทอผ้าตามขั้นตอนการทอผ้าพื้นเมืองไทยพวน

ขั้นตอนที่ ๑ ซึงด้ายเข้ากับที่เรียบร้อย

ขั้นตอนที่ ๒ ใช้กระสวยซึ่งบรรจุเอาหลอดด้ายใส่ไว้ในร่องของกระสวยสำหรับสอดเส้นด้ายในแนวขวาง (พุ่ง)

ขั้นตอนที่ ๓ สอดกลับไปกลับมาอยู่เสมอสอด ๑ ครั้งก็ต้องเหยียบไม้เหยียบตีน ๑ ครั้ง

ขั้นตอนที่ ๔ ขณะเหยียบใช้พื้กระทบจัดให้เข้ากันเพื่อคัดเส้นด้ายให้แน่นเข้ามีย่นไปไม่ถึงก็ปลดเส้นด้ายที่ซึ่งก่อนแล้วม้วนเข้าไปในไม้ม้วนผ้าจะดิ่งทำแบบนี้ไปเรื่อย ๆ

ขั้นตอนที่ ๕ ทำต่อไปจนกระทั่งเสร็จแล้วจึงเอาม้วนผ้าที่ทอได้ออกก็เป็นอันเสร็จสิ้นการทอผ้านั้น

ข้อค้นพบที่ ๓ แนวความคิดและที่มาของผลิตสินค้า

๓.๑ แนวความคิดและที่มาที่เกิดจากการเรียนรู้การทอผ้าที่ได้รับการถ่ายทอด โดยจากบรรพบุรุษ แม่ พี่ น้อง บ้า น้ำ อา สอนลูกสอนหลานให้สามารถทอผ้าได้ การทอผ้าเป็นทักษะหนึ่งที่มีความจำเป็นต่อการดำรงชีวิตโดยเฉพาะบ้านใดมีลูกผู้หญิง ต้องหัด ต้องฝึกให้ลูกของตนเองสามารถทอผ้าได้อย่างงดงาม

๓.๒ แนวความคิดและที่มาที่ได้จากค่านิยมในการให้คุณค่าของชาวไทยพวนในการสวมใส่ผ้าทอ หญิงใส่ผ้าซิ่น ชายจะมีผ้าขาวม้าพาดบ่าหรือคาดเอว ส่วนหญิงสาวที่ยังไม่แต่งงานจะใส่ผ้าซิ่นชายผ้าหรือตีนซิ่นสีแดงและเสื้อลักษณะใส่ผ้าซิ่นผูกหรือมัดไว้ที่หน้าอกสีแดง หากแต่งงานแล้วจะใส่ผ้าซิ่นทอที่ตีนซิ่นผ้าสีดำเสื้อลักษณะใส่ผ้าซิ่นผูกหรือมัดไว้ที่หน้าอกสีดำ ผู้หญิงไทยพวนหากไม่มีทักษะการทอผ้าอาจหาสามีไม่ได้ ส่วนผู้ชายที่ตีเหล็กไม่เป็นก็จะไม่มีหญิงใดเหลียวแลเช่นกัน

ข้อค้นพบที่ ๔ แนวความคิดและที่มาของลวดลายผ้าทอไทยพวนบ้านฝายมูล

๔.๑ ลายดอกไม้ เช่น ลายดอกพิกุล ดอกมะหมาย ดอกบัวลอย

๔.๒ ลายของใช้ เช่น ลายโดม ผาสาท (ปราสาท)

๔.๓ ลายสัตว์ เช่น ลายนก นกกินน้ำต้น (คนโท) พญานาค นาคชน นาคหัว (กระหวัด) ช้าง ช้างต่างม้า ม้าต่างหงส์ กระต่าย

๔.๔ ลายเรขาคณิต เช่น ลายเส้นตรง ลายเหลี่ยม สีเหลี่ยมผืนผ้า สีเหลี่ยมขนมเปียกปูน ขอน้อย ขอลวง ขอเหลี่ยม

๔ ลายอื่นๆ เช่น ลายกาบ กาบหลวง กาบซ้อน เขี้ยวหมา (ลายยอด) รวมทั้งลายลือชนิดต่างๆ ลวดลายผ้าแบบอื่นๆ ที่นำมาประยุกต์กับผ้าทอบ้านฝายมูลมีอาทิ เช่น ผ้าทอลายน้ำไหล ผ้าตีนจก โดยการนำมาประดับหรือขลิบริมขอบเสื้อ หรือชุดที่ตัด

ข้อค้นพบที่ ๕ แนวความคิดและที่มาของรูปแบบของการผลิตสินค้าผ้าทอ

๕.๑ สะไบผ้าทอบ้านฝายมูลใช้พาดไหล่เมื่อมีการผ่อนรำ เมื่อมีพิธีกรรมต่างๆ

๕.๒ ผ้าโพกศีรษะใช้เมื่อมีกิจกรรม เช่น เข้าร่วมกระบวนการ งานชนเผ่าต่างๆ

๕.๓ ถุงผ้าทอ หรือ ยาม ใช้ในหลายกรณี อาทิ เช่น ใส่สิ่งของในการเดินทางไปซื้อของ เป็นต้น บางที่เรียกว่า ถุงยาม ใช้ในการใส่สิ่งของเรื่องใช้ในชีวิตประจำวัน ที่ใช้บ่อยมากคือ ใส่ห่อข้าวไปนาไปสวน ถุงยามนี้ จะมีสายสะพาย และจะมีสีที่เป็นเอกลักษณ์คือ สีแดง บางทีจึงเป็นที่รู้จักกันในนาม “ถุงแดง” มักจะมีลายดอกไม้ ลายรูปทรงเรขาคณิต

๕.๔ ชิ่นเชียงแสน มีมานานตั้งแต่สมัยปู่ ย่า ตา ทวด ไม่เรียกชิ่นฝายมูล เพราะว่าเรียกชิ่นเชียงแสนมาแต่เดิม

๕.๕ ชิ่นบ้องมีเอกลักษณ์เด่นแตกต่างจากชิ่นม่าน คือมีลายเล็กลงและมีจำนวนมากกว่า ดูเหมือนเป็นปล้องๆ จึงเรียก “ชิ่นบ้อง” ตีนชิ่นจะมีเชิงแลดูสวยงามอีกแบบ

๕.๖ มีลายดอก หรือ เชิง ผ้าชิ่นบ้านฝายมูล มีลายดอกจะมี ดอกพิกุล ดอกมะหมาย ดอกบัวลอย

๕.๗ ผ้าชิ่นบ้านฝายมูล มีชื่อเรียกว่าผ้าชิ่นม่าน ผ้าชิ่นบ้อง ชิ่นเชียงแสน ผ้าชิ่นคำเคิบ

๕.๘ ผ้าปูที่นอน หรือ ที่เรียกว่า ผ้าลบ นำไปใช้ประโยชน์ ใช้ตั้งแต่สมัย ปู่ ย่า ตายาย ใช้เป็นผ้าปูที่นอน ปัจจุบันเราประยุกต์มาใช้เป็นผ้าปูโต๊ะ ผ้าม่าน บางคนนำมาตกแต่งเสื้อผ้า หรือนำมาประดิษฐ์เป็นกระเป๋าถือ กระเป๋าเสื้อผ้าสิ่งของ เครื่องใช้

๕.๙ ตุงหรือธง ผ้าทอที่เป็นของบ้านฝายมูล มีความยาว ๒ เมตร ลวดลายก็จะมีดอก เช่น ดอกจันทร์ ดอกอเนียง เบ็ด และรูปช้าง รูปม้า รูปปราสาท การใช้ก็จะใช้ในงานบุญ งานทาน ผ้าป่า กล้า

ข้อค้นพบที่ ๖ แนวความคิดและที่มาของการฝึกการทอผ้าของผู้ทอผ้าฝายมูล

ช่างทอผ้าบ้านฝายมูลเกือบทุกคน ฝึกฝนทอผ้ามาตั้งแต่จบการศึกษาชั้น ป.๔ โดยมีแม่ที่ ป้า น้า ช่วยสอนให้บางคนได้รับการฝึกฝนมาตั้งแต่อายุ ๑๘ ปี โดยได้รู้ได้เห็นการทอผ้ามาในชีวิตประจำวัน บางทีเห็นแม่ทอผ้าทุกวันก็หมั่นสังเกตจดจำ และลองฝึกฝนด้วยตนเองบ้าง แอบฝึกฝน บ้าง พอเห็นกว้างก็ลองฝึกฝนบ้าง ทีละเล็กทีละน้อย บางคนก็ฝึกทอง่ายๆไปก่อน อาทิ เช่น ผ้าลบ ไม้ใช้ในครัวเรือน ผ้าห่ม ลายตาๆ ฝึกฝนไปเรื่อยๆหลากหลายชนิด จนกว่าแต่งงาน ก็ยังทอผ้ามาเรื่อยๆจนกระทั่งปัจจุบัน

ข้อค้นพบที่ ๗ แนวความคิดและที่มาของสีผ้าทอมือไทยพวนบ้านฝายมูล

เป็นพื้นที่มีลายขวางสลับริ้วสีพื้นไม่เกิน ๓-๔ สี สีที่ใช้ เช่น สีดำ สีแดง สีนํ้าเงิน (หรือสีฟ้า) และสีม่วง มีลักษณะที่เด่นคือ มีบ้าน การจัดช่องขนาดของลายไม่เท่ากัน ดินซิ่นจะต้องมีสีแดงและบ้านใหญ่ที่ต่อจากดินซิ่นขึ้นไปจะใช้สีนํ้าเงินเข้มหรือสีม่วง เพียงสีแดงและคันด้วยริ้วไหมเงินไหมทองทอสลัทั้งผืนของตนเองอย่างชัดเจน มีการอนุรักษ์ภาษาพูดของชาวไทยพวนด้วยการสืบทอดเพื่อใช้ภาษาต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน

ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ที่ ๒.

เพื่อศึกษาแนวทางของการอนุรักษ์และสืบทอดภูมิปัญญาพุทธศาสนาผ่านลวดลายผ้าทอในการผลิตสินค้าและการบริการของสินค้าโอท็อปในประเภทผ้าทอ

จากการตอบแบบสอบถามตอนที่ ๒ สํารวจ แนวความคิดและที่มาของผลิตสินค้าและการบริการของสินค้าโอท็อปในประเภทผ้าทอการอนุรักษ์ผ้าทอของชาวไทยพวนด้วยการนํานํ้าไหมชาวไทยพวนจะให้ความสำคัญต่อการทอผ้าด้วยฝีมือของตนเอง ถ่ายทอดจินตนาการเป็นลวดลายลงบนผืนผ้าอย่างงดงาม ตามแนวทางการอนุรักษ์ผ้าทอไทยพวน ดังนี้

ข้อค้นพบที่ ๑ ด้านการอนุรักษ์ผ้าทอตามเอกลักษณ์ของชาวไทยพวน

๑. ชาวไทยพวนมีเอกลักษณ์ในการปฏิบัติตนตามประเพณีของตนเองและแต่งกายด้วยผ้าทอของตนเองอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ อดีตจนถึงปัจจุบัน

๒. ชาวไทยพวนใช้ภาษาพูดที่มีเอกลักษณ์เป็นของตนเองที่ได้รับการสืบทอดมาจากบรรพบุรุษจนถึงรุ่นลูกหลาน

๓. ชาวไทยพวนมีอาชีพที่เป็นเอกลักษณ์ตนเอง เช่น ผู้ชายตีเหล็ก มีด จอบ เสียม ผู้หญิงทอผ้า

ข้อค้นพบที่ ๒ ด้านการอนุรักษ์ผ้าทอตามประเพณีของชาวไทยพวนบ้านฝายมูล

ชาวไทยพวนจะแต่งกายด้วยผ้าทอพื้นเมืองของตนเองในประเพณีต่างๆ โดยไม่กระทำการกิจกรรมใดๆ ที่มีเสียงอึกกะทิกศึกโครม เช่น ไม่ตีเหล็ก ไม่ตำข้าว ไม่ทอหูกหรือไม่ทอผ้า ไม่ปั่นฝ้ายแต่ปฏิบัติมาด้วย ๓ ประเพณี ดังนี้

๑. ประเพณีกำผ้าฮั่ว มาฮาย จัดขึ้นในวันขึ้น ๑ ค่ำ ๑๕ ค่ำ และวันแรม ๑๔ หรือ ๑๕ ค่ำ ชาวไทยพวนยึดถือประเพณีที่ชาวไทยพวนจะอยู่ในช่วงเวลาแห่งความสงบ

๒. ประเพณีกำเกียงหรือกำโล้ยโล่เกียง จัดขึ้นในวันขึ้น ๑๒ ค่ำ เดือน ๑๐ เหนือ ของ ทุกๆ ปี ช่วงเช้าวัน ประเพณีนี้ชาวไทยพวนจะไม่ทำกิจการงานใดๆ ที่มีเสียงอึกกะตึกคึกโครม เช่น ไม่ตีเหล็ก ไม่ตำข้าว ไม่ทอหูกหรือไม้ทอผ้า ไม่ปั่นฝ้าย จนกระทั่งรับประทานอาหารเช้าแล้วเสร็จ ถึงจะเริ่มกิจการหรืองานอื่นใดได้

๓. ประเพณีกำฟ้า หรือ “กำ” หมายถึง ประเพณีที่ชาวไทยพวนต้องหยุดการกระทำ กิจการงานทุกสิ่งที่ทำให้เกิดเสียงดัง การจัดประเพณีกำฟ้ามี่ทั้งหมด ๑ ครั้ง ที่ถือว่าชาวไทยพวน ฝายมูลจะประกอบกิจการงานใดๆ นอกจากการประกอบอาชีพตามความถนัด เช่น ลำเนื้อ ทอดแห หาปู หาปลา สำหรับผู้ที่อยู่ในวัยหนุ่มสาวจะมีการละเล่นเพื่อความสนุกสนาน เช่น การ เล่นสะบ้า เล่ามาก่อน ประเพณีนี้จะจัดขึ้นตามเวลาที่กำหนดตามปฏิทินจันทรคติ

ข้อค้นพบที่ ๓ การอนุรักษ์ผ้าทอด้วยเหตุผลจากประโยชน์ทางคุณสมบัติของผ้าทอที่ ดีเหมาะสำหรับการนุ่งห่ม

๓.๑ ซักง่าย ไม่ต้องตากแดด ซักด้วยสบู่ หรือน้ำยาปรับผ้านุ่ม

๓.๒ ใช้ได้นานสีไม่ตก

๓.๓ ได้มีโอกาสสืบทอด และอนุรักษ์ผ้าทอให้คนรุ่นหลัง

๓.๔ ใส่แล้วไม่ร้อน

วัตถุประสงค์ที่ ๓. เพื่อศึกษาการสื่อสารด้วยภาษาอังกฤษ ของผู้ผลิตและจำหน่ายโอ ทอปในประเภทผ้าทอด้านลวดลายงานหัตถกรรมที่มีในปัจจุบันผ่านช่องทางพาณิชย์ อิเล็กทรอนิกส์ (E-Commerce) ๗PS

การสื่อสารด้วยภาษาอังกฤษ ของผู้ผลิตและจำหน่ายผ่านช่องทางพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ ยังไม่เป็นที่นิยมนักในหมู่ผู้ทอผ้าไทยพวนเนื่องจาก การทอผ้าทอบ้านฝายมูลอยู่ที่มีอยู่ตามบ้าน ของผู้ผลิตเอง เพราะผลิตและจำหน่ายไปอย่างรวดเร็ว บางครั้งผลิตไม่ทัน จึงไม่ได้ทำเป็น พิพธิภัณฑ์ไว้แนวทาง การซื้อขายผ้าทอบ้านฝายมูล มีอยู่ ๒ ลักษณะคือ

๑. ซื้อขายตามสถานที่ที่มีการทอผ้าบ้านฝายมูล อาทิ เช่น บ้านเรือนของแม่บ้านที่เป็น ช่างทอ ประมาณ ๑๐ หลังคาเรือน อาทิ เช่น แม่ทองพูล ออดลาว แม่ทองใบ ศิริ แม่จันทร์

จินะปັນ แม่โชติ สิทธิ แม่ปู้ด กาวี แม่กั้งแก้ว วิชา แม่ละเอียด วิชา แม่ปาน วิชา แม่เผื่อ ปาติ แม่นารี วิชา เป็นต้น

๒. ซื่อขายโดยนำผลิตภัณฑ์ผ้าไปจำหน่ายตามงานแสดงสินค้าตามต่างๆ ซึ่งบางครั้งจะเป็นการได้รับคำแนะนำและช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่ ที่เป็นพัฒนากร อำเภอนาทอง ได้ให้คำแนะนำในการเดินทางไปจำหน่ายและแสดงผลภัณฑ์รวมทั้งอำนวยความสะดวกให้พาหนะในการเดินทางและจองสถานที่ (บูธ) วางจำหน่ายด้วย บางครั้งก็ได้ไปจำหน่ายที่เมืองทองธานี หรือต่างจังหวัดไกลๆด้วยในการนี้ แม่นารี วิชา และแม่ทองพูลอ้อตลาว เป็นตัวตั้งตัวตีในการเดินทางไปจำหน่ายผลิตภัณฑ์ผ้าทอดังกล่าว

๕. สรุป

วัตถุประสงค์ที่ ๑ เพื่อศึกษากระบวนการทอผ้าโดยใช้ที่มาวัสดุ อุปกรณ์ แนวความคิดและของผลิตสินค้าและการบริการของสินค้าโอท็อปในประเภทผ้าทอ

สรุปผลจากวัตถุประสงค์ที่ ๑ ข้อมูลด้าน เพศของกลุ่มประชากรผู้ตอบแบบสอบถามพบว่า ทุกคน ร้อยละ ๑๐๐ เป็นเพศหญิง มีทักษะในการทอผ้า มีระดับการศึกษาส่วนใหญ่อยู่ชั้นประถมศึกษา จำนวน ๓๗ คน หรือร้อยละ ๘๘.๑ มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษา จำนวน ๕ คน หรือร้อยละ ๑๑.๙ มีประสบการณ์ระยะเวลาการทอผ้า ช่วงระหว่าง ๑ ถึง ๓ ปี จำนวน ๓ คน หรือร้อยละ ๗.๑ ช่วงระหว่าง ๖-๑๐ ปี หรือร้อยละ ๙.๕ ช่วง ๑๐ ปีขึ้นไป ๓๕ คน หรือ ร้อยละ ๘๓.๓

ในข้อมูลด้านลวดลาย จากการสำรวจพบว่า มีผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน ๓๐ คน หรือร้อยละ ๗๑.๔ ให้ความเห็นว่า ผ้าชิ้นมันเป็นเอกลักษณ์ผ้าบ้านฝายมูลมากที่สุตรงลงมาคือ ผ้าชิ้นลายน้ำไหลเป็นเอกลักษณ์ของชาวไทยพวน จำนวน ๖ คน หรือร้อยละ ๑๔.๓ ผ้าชิ้นป่องเป็นเอกลักษณ์เป็นเอกลักษณ์ของชาวไทยพวน จำนวน ๓ คน หรือร้อยละ ๗.๑ ผ้าชิ้นคำเคิบเป็นเอกลักษณ์ของชาวไทยพวน จำนวน ๑ คน หรือร้อยละ ๒.๔ ตามลำดับ

การผลิตสินค้าเพื่อรูปลักษณ์ที่เป็นผ้าไทยพวนคุณสมบัติ ลักษณะเด่นที่ลูกค้าสามารถมองเห็นได้จากภายนอกที่ถูกถ่ายทอดลงบนผืนผ้าจากความคิดเพื่อประโยชน์ในการใช้สอยในผลิตสินค้าเพื่อประโยชน์ใช้สอยในประเพณีต่างๆ แสดงถึงคุณค่าของผ้าอย่างชัดเจน เช่น ลายผ้าที่เป็นรูปดอกพิกุลในผ้าชิ้นมันสอดด้นเงิน ด้นทอง ด้นแดงอย่างละเอียดและงดงาม

อิทธิพลที่มีต่อรูปลักษณ์การออกแบบผลิตสินค้าแรงบันดาลใจที่ได้รับธรรมชาติ ที่ผู้ออกแบบให้ความสำคัญทั้งที่มีชีวิต เช่น พืช สัตว์ต่างๆ ถูกถ่ายทอดลงบนผืนผ้าตามจินตนาการ

ที่ผสมผสานกับชีวิตประจำวันได้อย่างลงตัวและรูปทรงที่ไม่มีชีวิต เช่น ลายเรขาคณิต ที่สลับซับซ้อนแถบลายบรรจงวิจิตรทอขึ้นอย่างเป็นระเบียบชาวไทยพวนสร้างเอกลักษณ์ที่แตกต่างจากชนชาติอื่นด้วยการทอผ้าและใช้นุ่งห่มในประเพณีของตนเองในหมู่บ้านที่จัดขึ้นเป็นประจำทุกปี

วัตถุประสงค์ที่ ๒. เพื่อศึกษาแนวทางการอนุรักษ์และสืบทอดลวดลายผ้าทอในการผลิตสินค้าและการบริการของสินค้าโอท็อปในประเภทผ้าทอ

สรุปตามแนวคิด ทฤษฎีและข้อมูลที่มีผลต่อการผลิตสินค้า

๑. การผลิตที่คำนึงถึงรูปแบบสินค้าก่อนประโยชน์การใช้สอย (Function follows form) ผู้ผลิตมักคำนึงถึงความนิยมของผู้บริโภคสินค้าที่เน้นความสวยงามเป็นประการแรก เพื่อวัตถุประสงค์ในการยกระดับสินค้าให้สูงขึ้นและมีราคาแพงขึ้นอีกด้วยดังจะศึกษาได้จากงานประเพณีต่างๆ ที่ชาวไทยพวนถือปฏิบัติกันมาเป็นประจำ เช่น ประเพณีกำฟ้า ประเพณีงานแต่ง ประเพณีฮีบ้าน

๒. การผลิตที่คำนึงถึงประโยชน์ใช้สอยก่อนรูปแบบของสินค้า (Form follow function) รูปแบบสินค้านั้นๆ เน้นรูปทรง สีสัณและประโยชน์ในการใช้สินค้าที่เหมาะสม คำนึงกับสภาพความเป็นไปทางสังคม ราคาสินค้ากลุ่มนี้เหมาะสำหรับผู้ซื้อที่ใช้สินค้านั้นๆ การกำหนดราคาเป็นไปตามความเหมาะสมที่ผู้ผลิตสินค้าตั้งขึ้นเอง ซึ่งมีราคาไม่แพงนัก การใส่สีสัณจะมีเฉดสีที่แบบดั้งเดิมไม่เปลี่ยนแปลงตามยุคสมัยที่นิยมมากนัก คงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ตามแต่จิตนาการของชาวไทยพวนที่นิยมสวมใส่อย่างเสมอสม

๓. การผลิตที่คำนึงถึงการตลาดมาก่อนการออกแบบ (Design follow marketing) ยังไม่มีการออกแบบที่เป็นความต้องการของตลาดมากนัก เนื่องจากผู้ผลิตยังเป็นเฉพาะกลุ่มการตลาดเพื่อการผลิตสินค้าที่ยึดหลักทั้งคุณภาพและการออกแบบเฉพาะตัวเพื่อยกระดับสินค้านั้นๆ ยังคงต้องการการยกระดับจะทำให้สินค้ามีราคาสูงขึ้น ลูกค้านั้นเป็นกลุ่มเป้าหมายมักเป็นลูกค้าชั้นดีมีความมั่นคงและมีความสามารถในการซื้อสินค้าด้วย

วัตถุประสงค์ที่ ๓. เพื่อศึกษาการสื่อสารด้วยภาษาอังกฤษ ภาษาไทยและภาษาจีนของผู้ผลิตและจำหน่ายโอท็อปในประเภทผ้าทอด้านลวดลายงานหัตถกรรมที่มีใน ปัจจุบันผ่านช่องทางพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ (E-Commerce) ๗PS

การถ่ายทอดความรู้ มีหลากหลายรูปแบบ และการถ่ายทอดความรู้ครั้งนี้ เพื่อศึกษาการสื่อสารภาษาอังกฤษ ของผู้ผลิตสินค้าโอท็อปในครั้งนี้ โดยผ่านช่องทางกระบวนการสอนโดย การสอนกลุ่มเป้าหมายของผู้วิจัยในการใช้อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ทางผู้วิจัยได้ จัดสอนการสร้างเว็บเพจ ในการขายสินค้าผ่านทางอินเทอร์เน็ตขึ้นมา แล้วนำมาสอนให้กับ กลุ่มเป้าหมาย ซึ่งได้สอดแทรกภาษาอังกฤษ ภาษาไทยและภาษาจีนลงไปด้วย เพื่อเป็นการศึกษา การสื่อสารไปในตัวอีกเช่นกัน ช่องทางการขนส่งให้ถึงมือผู้ซื้อการค้าทางออนไลน์ ลูกค้าไม่สามารถจับต้องได้จำเป็นต้องเลือก สินค้าได้ก่อนจะได้แต่เพียงแค่อารมณ์ภาพและคำบรรยาย เราต้องให้ ภาพที่ชัดเจนและรายละเอียดของ สินค้า เพื่อเป็นข้อมูลในการตัดสินใจให้มากที่สุด แต่ต้องไม่เกิน ความจริง รูปภาพชัดเจน ไม่มัว มีสีดำ วางตำแหน่งภาพสมดุล มีทั้งขนาด preview และ full หากเป็นสินค้าบริการต้องให้เห็นส่วนสำคัญ ของการบริการที่มีระดับ มีคุณภาพ บรรยายภาพที่ดี การเขียนข้อความบรรยายต้องเขียนให้กระชับได้ ใจความ และเชิญชวนเพื่อสร้างโอกาสและ ความแตกต่างของสินค้า (Product component) สินค้ามีลักษณะหรือคุณค่าที่แตกต่างจาก สินค้าที่ผลิตโดยคู่แข่ง (Competitive differentiation) ด้วยสื่ออิเล็กทรอนิกส์จากการวิจัยใน ครั้งนี้ ที่สร้างขึ้นจากการศึกษาสินค้าโอท็อปของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอผ้าพื้นเมืองบ้านฝายมูล ประกอบด้วย Line add Facebook และ Blog รายละเอียดประกอบด้วยคุณสมบัติของสินค้า (Product component) ด้วยองค์ประกอบพื้นฐาน รูปลักษณ์ คุณภาพ การบรรจุภัณฑ์หรือตรา สินค้า ที่สามารถเข้าถึงคุณค่าในจิตใจแก่ลูกค้ากลุ่มเป้าหมาย และเป็นแนวทางในการการพัฒนา ผลิตภัณฑ์ (Product development) จากสินค้าเดิมมีการพัฒนาสินค้าใหม่ขึ้นเพื่อการปรับปรุง ให้ดีขึ้น (New product) โดยผู้ผลิตสินค้าคำนึงถึงความสามารถในการส่งมอบคุณค่าเพื่อ ตอบสนองความต้องการของลูกค้าให้มากขึ้น ด้วยองค์ประกอบด้วย ๗P ดังต่อไปนี้

๑. ผู้ผลิต (Producer) สามารถเสนอขายสินค้าเพื่อตอบสนองความพึงพอใจหรือความต้องการของลูกค้า ซึ่งประกอบด้วยสิ่งที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้ ด้วยการแสดงสีของผลิตภัณฑ์ รูปลักษณ์ ราคา คุณภาพ ตราสินค้า โดยผ่านอินเทอร์เน็ต ด้วยราคาสามารถกำหนดเองได้

๒. ราคา (Price) ที่ไม่แพง เหมาะสม โดยสามารถติดต่อกับผู้ผลิตได้โดยตรงด้วยการใช้ งานผ่านช่องทางดังกล่าว

๓. ช่องทางในการจัดจำหน่าย (Place หรือ Distribution) การกระจายสินค้าออกสู่ ตลาด (Physical Distribution หรือ Market Logistic) ด้วยวิธีการใช้สื่ออิเล็กทรอนิกส์ เป็นการ ควบคุมการเคลื่อนย้ายวัตถุดิบ ช่างทอผ้าสามารถนำปัจจัยการผลิตและสินค้าสำเร็จรูป จาก

จุดเริ่มต้น คือ ผู้ผลิตสินค้ามาทอไปยังผู้บริโภคโดยตรง เพื่อตอบสนองความต้องการของลูกค้า ด้วยมุ่งหวังผลกำไรให้แก่ผู้ผลิตสินค้าโอท็อปโดยตรง

๔) การส่งเสริมการขาย (Promotion) การติดต่อสื่อสารที่เกี่ยวข้งกันระหว่างผู้ซื้อและผู้ขายเพื่อสร้างทัศนคติ แนวคิด ความเชื่อ เพื่อให้เกิดพฤติกรรมการซื้อ การติดต่อสื่อสารอาจใช้คน (Personal Selling) และไม่ใช้คน (Non Personal Selling) ผลจากการใช้วิธีการซื้อสื่ออิเล็กทรอนิกส์ด้วยการส่งเสริมการขายโดยใช้ทั้งภาษาอังกฤษและภาษาจีนเพื่อให้ถึงกลุ่มลูกค้าเป้าหมายได้ดี เป็นเครื่องมือที่เป็นประโยชน์สำหรับการสื่อสาร

๕) บุคลากร (People) หรือ พนักงาน (Employee) อาศัยการคัดเลือก (Selection) การฝึกอบรม (Training) การจูงใจ (Motivation) เพื่อให้สามารถสร้างความพึงพอใจให้กับลูกค้าได้ แตกต่างเหนือคู่แข่ง งานบริการจำเป็นต้องอาศัยความสามารถของพนักงาน มีทัศนคติที่ดีต่อการให้บริการสามารถตอบสนองลูกค้าเกิดความพึงพอใจสูงสุด มีความคิดริเริ่ม มีการติดต่อกับลูกค้า ความสามารถแก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสร้างค่านิยมที่ดีให้กับธุรกิจบริการ

๖) ลักษณะทางกายภาพ (Physical evidence) ลักษณะทางกายภาพจะมีผลต่อการตัดสินใจของลูกค้าในการเลือกใช้บริการ โดยทั้งนี้จะรวมถึงสภาพแวดล้อมได้แก่ การตกแต่งสถานที่ บรรยากาศภายใน สีสนของร้าน ผงที่ตั้ง ด้านความสะอาดในส่วนที่ลูกค้าสามารถมองเห็น ผู้ที่เป็นลูกค้าอาจเป็นนักท่องเที่ยว หรือผู้คนที่มีส่วนร่วมในประเพณีรื่นเริงต่างๆ เป็นต้น

๗) ระบบการให้บริการ (Process) ระบบการให้บริการ ได้แก่ นโยบายต่าง ๆ ของสถานบริการ ขั้นตอนการให้บริการ วิธีการให้บริการที่รวดเร็วและประทับใจลูกค้า จากที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า ส่วนประสมทางการตลาดเป็นเครื่องมือในการ ตอบสนองความต้องการให้แก่ลูกค้าหรือกลุ่มเป้าหมาย นักการตลาดจะต้องให้ความสำคัญการวางกลยุทธ์และสร้างความพึงพอใจให้แก่ลูกค้าในการซื้อสินค้าหรือเลือกใช้ บริการ เพื่อให้สามารถแข่งขันเหนือคู่แข่ง ลูกค้าเกิดความประทับใจและซื้อซ้ำในอนาคต

บรรณานุกรม

๑. คัมภีร์พระไตรปิฎกและหนังสือภาษาไทย

ณัตตยา เอี่ยมคงและดนุชา สลึงศ์. สภาพปัจจุบันสภาพปัจจุบัน ความต้องการและความคาดหวังของผู้ผลิตและจำหน่ายสินค้า โอท็อปที่มีต่อการขายสินค้าผ่านตลาดอิเล็กทรอนิกส์. วารสารวิชาการ คณะบริหารธุรกิจ. (มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี, ๒๕๕๙), ๓๘.

ภาณุรังษี เดือนโสภา และวาณี อรรถจันสาธิต. นครน่านเมืองเก่าที่มีชีวิต: อัตลักษณ์ทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม. รายงานสืบเนื่องจากการประชุมสัมมนาวิชาการนำเสนองานวิจัยระดับชาติและนานาชาติ ครั้งที่ ๑๕. (เครือข่ายบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏภาคเหนือ, ๒๕๕๗), ๑๒๓.

พิกุล สายดวง. การเพิ่มสมรรถนะและพัฒนาศักยภาพการใช้ภาษาอังกฤษของกลุ่มผู้ประกอบการผลิตภัณฑ์ชุมชน (OTOP) เพื่อรองรับการเป็นประชาคมอาเซียน ในเขตพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานี. (วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๒, ๒๕๕๕), ๒๖๒.

ปูลักษณ์ เดชमानนท์, (๒๕๕๖). การตัดสินใจซื้อสินค้าผ่านสื่อเครือข่ายสังคมออนไลน์ในช่วงเวลาจำกัด. (คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี, ๒๕๕๖).

ศูนย์วิจัยกสิกรไทย. โดนใจคนจีน เพิ่มโอกาส E-commerce ไทย [Online], ข้อมูลวิจัยกรกฎาคม ๒๕๖๐. แหล่งที่มา

https://www.kasikornbank.com/th/business/sme/KSMEKnowledge/article/KSMEAnalysis/Documents/Thai-E-Commerce_Chinese.pdf

๒. หนังสือภาษาอังกฤษ

Isak Barbopoulos and Lars-Olof Johnasson, (๒๐๑๗). The Consumer motivation scale: Development of a Multi-Dimensional and Context-Sensitive Measure of Consumer Goals. (Journal of Business Research, ๒๐๑๗), ๑๑๘-๑๒๖.

การบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้วยหลักพุทธธรรม : กระบวนการสร้างความ
เข้มแข็งของพระสังฆาธิการจังหวัดสงขลา
Management of Monastic Affairs with Buddhist Principles: The
Process of Strengthening for Buddhist Ecclesiastical Officials
in Songkhla Province

พระปกรณ์ สมจาโร (นุชม่วง)^๑

Phra Pakorn Smajarlo (Nutmuang)

ปัญญาพงศ์ วงศ์ณาศรี^๒

Assistant Professor Ph.D. Punnapong Wongnasri

พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร.^๓

Phrakru Bowonchaiwat Ph.D.

Received: April 19, 2025

Revised: May 17, 2025

Accepted: May 30, 2025

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง การบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้วยหลักพุทธธรรม : กระบวนการสร้างความ
เข้มแข็งของพระสังฆาธิการจังหวัดสงขลา มีวัตถุประสงค์ดังนี้ ๑. ศึกษาการบริหารกิจการคณะ
สงฆ์ ๒. ศึกษาหลักพุทธธรรมในการสร้างความเข้มแข็งของพระสังฆาธิการ จังหวัดสงขลา ๓.

^๑ พระปกรณ์ สมจาโร (นุชม่วง) ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต พุทธศาสตรเพื่อการพัฒนา
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย pakornnuchmuang@gmail.com โทรศัพท์ ๐๖๒ ๙๖๑ ๗๑๙๘

^๒ ปัญญาพงศ์ วงศ์ณาศรี มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช
Mahamakut Buddhist University Srithammasokkarat Campus, Thailand

^๓ พระครูบวรชัยวัฒน์ ดร. มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช
Mahamakut Buddhist University Srithammasokkarat Campus, Thailand

ศึกษา วิเคราะห์การบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้วยหลักพุทธธรรม : กระบวนการสร้างความเข้มแข็งของพระ สังฆาธิการ จังหวัดสงขลา เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ และได้นำข้อมูลมาเรียบเรียงเชิงพรรณนา สรุป ได้ว่า การบริหารกิจการคณะสงฆ์ฯ เป็นไปด้วยความเข้มแข็งและมีระบบ ด้านการปกครอง มี โครงสร้างการบริหารที่ชัดเจนตั้งแต่ระดับจังหวัดถึงระดับวัด ด้านการศึกษาและด้านการเผยแผ่ ได้รับการส่งเสริมอย่างต่อเนื่อง ด้านการสาธารณะสงเคราะห์และการศึกษาสงเคราะห์ คณะสงฆ์มี การช่วยเหลือสังคมอยู่อย่างต่อเนื่อง ด้านการสาธารณูปการ วัดได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง โดย สรุป การบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดสงขลามีความก้าวหน้าในหลายด้าน การนำหลักอปริหานิยธรรม ๗ ประการมาใช้ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดสงขลา การประชุมกันอย่างสม่ำเสมอ การเคารพผู้ใหญ่ และอื่น ๆ ช่วยเสริมสร้างความเป็นระเบียบเรียบร้อย ความสามัคคี และความมั่นคงของหมู่คณะ และยังส่งเสริมให้พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองเป็นปึกแผ่นและเป็นที่พักพิงของชาวพุทธได้อย่างแท้จริง การเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสังฆาธิการ ได้แก่ ๑) ความคิดรวบยอด(การวางแผน) ซึ่งเน้นการเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมคำสอนของ พระพุทธเจ้าอย่างลึกซึ้ง จากพระไตรปิฎกและคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา โดยมีการนำการบริหารยุคใหม่มาใช้ ๒) เทคนิค (วิธีการ) ที่มุ่งเน้นการนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ และสร้างเครือข่ายกับองค์กร ภายนอก ๓) การพัฒนามนุษย์สัมพันธ์ สร้างความสัมพันธ์ที่ดี มีการสื่อสารลดความขัดแย้งได้

คำสำคัญ : การบริหารกิจการคณะสงฆ์, หลักพุทธธรรม, การเสริมสร้างความเข้มแข็ง

Abstract

The research on the administration of the Sangha with Buddhist principles: The process of strengthening the Sangha leaders of Songkhla Province has the following objectives: 1. Study the administration of the Sangha 2. Study the Buddhist principles in strengthening the Sangha leaders of Songkhla Province 3. Study and analyze the administration of the Sangha with Buddhist principles: The process of strengthening the Sangha leaders of Songkhla Province is a qualitative research and has compiled data in a descriptive manner. In conclusion, the administration of the Sangha is strong and systematic. In terms of

governance, there is a clear administrative structure from the provincial to the temple level. In terms of education and dissemination, it has been continuously promoted. In terms of public welfare and educational assistance, the Sangha has continuously provided assistance to society. In terms of public utilities, temples have continuously developed. In summary, the administration of the Sangha in Songkhla Province has progressed in many aspects. The application of the 7 principles of *aparihaniyadhamma* to the administration of the Sangha in Songkhla Province, regular meetings Respecting elders and others helps to strengthen order, unity and stability of the group. It also promotes Buddhism to flourish and become a true refuge for Buddhists. Strengthening the Sangha includes: 1) Summary (planning) which emphasizes on strengthening knowledge and understanding of the Buddha's teachings from the Tripitaka and Buddhist scriptures by using modern management. 2) Techniques (methods) that focus on applying the principles of Dhamma and creating networks with external organizations. 3) Developing human relations, creating good relationships, communicating, and reducing conflicts.

Keywords : Monastic Administration, Buddhist Principles, Process of Strengthening

๑. บทนำ

การบริหารกิจการคณะสงฆ์ ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันได้มีการเปลี่ยนแปลงเป็นอย่างมาก ทั้งนี้เพื่อตอบสนองการเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ เช่น ความเป็นอยู่ทางสังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และการเข้ามาของเทคโนโลยีสมัยใหม่ ซึ่งส่งผลกระทบต่อการดำเนินเป็นอย่างมาก และคณะสงฆ์เองก็ต้องปรับตัวและปรับเปลี่ยนระบอบการบริหาร เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมในปัจจุบันได้มากยิ่งขึ้น ในอดีตนั้นคณะสงฆ์มีบทบาทที่เป็นศูนย์กลางทางศาสนา และวัฒนธรรม โดยมีการปกครองและการบริหารกิจการที่สืบทอดกันมายาวนาน โครงสร้างการปกครองมักเป็นระบบแนวตั้ง ที่เน้นการเคารพผู้อาวุโสและยึดถือกฎระเบียบอย่างเข้มงวด อย่างไรก็ตาม เมื่อสังคมมีการเปลี่ยนแปลง โครงสร้างการบริหารกิจการคณะสงฆ์ก็ต้องเปลี่ยนแปลง และปรับตัวให้มีความยืดหยุ่นมากยิ่งขึ้น มีการเปิดรับฟังความคิดเห็นจากพระสงฆ์

ทุกระดับชั้น และมีการเปิดโอกาสให้พระสงฆ์ได้มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น และรวมถึงการนำเทคโนโลยีมาใช้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารงาน เช่น การเผยแพร่ธรรมะ และกิจกรรมต่าง ๆ ของวัด โดยผ่านสื่อออนไลน์ การสื่อสารกับประชาชน ฯลฯ นอกจากนี้ คณะสงฆ์ยังได้ปรับปรุงแบบการปกครอง เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วม การเคารพในศักดิ์ศรีของกันและกัน การปฏิบัติต่อกันด้วยความเมตตา การปรับเปลี่ยนดังกล่าวนี้ มีส่วนช่วยในการส่งเสริมความสามัคคี และเพิ่มความน่าเชื่อถือของพุทธศาสนิกชนอีกด้วย

แต่ในปัจจุบัน คณะสงฆ์ต้องเผชิญกับปัญหาของการเปลี่ยนแปลงหลายประการ ทำให้การบริหารกิจการคณะสงฆ์เกิดการเคลื่อนไหวเป็นอย่างมาก เช่น ๑. การเปลี่ยนแปลงทางด้านเทคโนโลยี ที่ทำให้ผู้คนหันไปสนใจกิจกรรมด้านต่าง ๆ โดยการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวทำให้ผู้ที่สนใจที่จะเข้ามาบวชเรียน หรือเพื่อศึกษาพระธรรมคำสอน เกิดความลดน้อยถอยลง การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีทำให้ทุกคนสามารถเข้าถึงข้อมูลได้โดยง่าย นอกจากนี้ การพัฒนาการของเทคโนโลยี ยังเป็นสิ่งที่ตอบโจทย์ต่อความต้องการของคนในสังคม คนในสังคมจึงให้ความสำคัญกับการบวชน้อยลง (พระอัคราภิกุทธิ์ สิริวิฑฒโน(ลุนละวัน), 2560)^๔ ๒. การลดจำนวนลงของผู้ที่จะเข้ามาบวชเพื่อตอบแทนบุญคุณบิดา มารดา โดยปัญหาดังกล่าว เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางวิถีชีวิตของคนสมัยใหม่ ซึ่งคนสมัยใหม่มักจะมีวิธีการแสดงความกตัญญูในรูปแบบอื่น ๆ เช่น การดูแลด้านการเงินของบิดามารดา การดูแลด้านสุขภาพ การมุ่งเน้นเรื่องการศึกษาและการทำงาน ฯลฯ จึงทำให้การบวชเพื่อทดแทนคุณ เป็นสิ่งที่ต้องพิจารณาในภายหลัง เพราะด้วยข้อจำกัดที่ว่า หากเข้ามาบวชจะเป็นการชะลอการทำงาน ชะลอการพัฒนาอาชีพ และเพิ่มภาระหน้าที่แก่ผู้อื่น (พระมหาทวี วิสารโท, ๒๕๖๐)^๕ ๓. ปัญหาด้านภาพลักษณ์ของคณะสงฆ์ โดยปัญหาด้านภาพลักษณ์ดังกล่าว จากที่กำลังเป็นข่าวอยู่ในปัจจุบัน เช่น พระเสพ ยาเสพติด พระละเมิดพระวินัย พระที่ไม่ฟังคำเตือนจากพระผู้ที่เป็นผู้ใหญ่ ฯลฯ ซึ่งส่งผลกระทบโดยตรงต่อคณะสงฆ์ และลดความเชื่อมั่น ลดความศรัทธาของชาวพุทธ ที่เคยให้ความสนใจในพระพุทธศาสนา ๔. ภาระด้านหน้าที่การงาน ครอบครัว และสถานะทางการเงิน ปัญหาดังกล่าว

^๔ พระอัคราภิกุทธิ์ สิริวิฑฒโน(ลุนละวัน), ดร. กระบวนการสื่อสารผ่านสื่อสังคมออนไลน์ของพระสงฆ์ในสังคมไทย สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๖๐

^๕ พระมหาทวี วิสารโท. (๒๕๖๐). “การบวชเป็นศาสนทายาทในพุทธศาสนาแบบเถรวาท”. วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์. ๖ (๑) : ๑๕-๒๕.

เป็นอีกหนึ่งสาเหตุ ที่ทำให้คณะสงฆ์ต้องเผชิญ จากปัญหาดังกล่าวส่งผลกระทบโดยตรงต่อผู้ที่มีความสนใจในหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา

จากประเด็นปัญหาที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่า พุทธศาสนาเองก็ได้รับผลกระทบด้วยเช่นกัน แต่ประเด็นปัญหาการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว คณะสงฆ์ส่วนใหญ่เล็งเห็นถึงความสำคัญของปัญหา จึงได้มีการนำหลักพุทธธรรมมาปรับใช้ในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ซึ่งสามารถทำได้หลายวิธี โดยการยึดหลักธรรมคำสอนที่สำคัญในพระพุทธศาสนา เพื่อทำให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อยแก่คณะสงฆ์ อีกทั้งยังสอดคล้องกับสังคมในยุคปัจจุบันได้เป็นอย่างดี หลักธรรมที่ว่า คือ หลักอปริหานิยธรรม ผลลัพธ์ที่ได้ คือ การยอมรับความเปลี่ยนแปลง และนำการเปลี่ยนแปลงมาใช้เพื่อพัฒนาหน่วยงาน องค์กรจนประสบผลสำเร็จ

ดังนั้น การบริหารกิจการคณะสงฆ์ ควรมีทักษะ ในการบริหารที่ครอบคลุมทุกอย่าง ทั้งทางด้านความคิด การดำเนินงาน การสร้างแรงจูงใจในการทำงาน โดยการนำศาสตร์และศิลป์ ทั้งทางโลกและทางธรรม มาบูรณาการเข้าด้วยกัน ทั้งนี้เพื่อเพิ่มศักยภาพในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ และเพื่อสร้างความเชื่อมั่น ความศรัทธา ให้กลับคืนมาอีกครั้ง ผู้วิจัย จึงมีความสนใจ ที่จะศึกษาการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้วยหลักพุทธธรรม : กระบวนการสร้างความเข้มแข็งของพระสังฆาธิการ จังหวัดสงขลา เพื่อที่จะนำผลของการวิจัยไปปรับใช้ และเป็นแนวทางในการพัฒนาการบริหารกิจการคณะสงฆ์สังฆาธิการ ต่อไป

๒. วัตถุประสงค์การวิจัย

๑. เพื่อศึกษาการบริหารกิจการคณะสงฆ์
๒. เพื่อศึกษาหลักพุทธธรรมในการสร้างความเข้มแข็งของพระสังฆาธิการ จังหวัดสงขลา
๓. เพื่อศึกษาวิเคราะห์การบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้วยหลักพุทธธรรม : กระบวนการสร้างความเข้มแข็งของพระสังฆาธิการ จังหวัดสงขลา

๓. วิธีการดำเนินงานวิจัย/ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้วยหลักพุทธธรรม : กระบวนการสร้างความเข้มแข็งของพระสังฆาธิการ จังหวัดสงขลา” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) โดยได้กำหนดวิธีการดำเนินการวิจัยไว้ดังนี้

๑. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key informant) ในการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ได้แก่ กลุ่มพระสังฆาธิการ กลุ่มนักวิชาการทางพระพุทธศาสนา กลุ่มนักวิชาการที่มีส่วนเกี่ยวข้องในด้านการบริหารและมีความรู้ทางด้านพระพุทธศาสนา จำนวน ๑๕ รูป/คน ผู้วิจัยมีเกณฑ์คัดเลือกดังนี้

- ๑) เป็นนักวิชาการทางด้านพระพุทธศาสนา หรือผู้บริหาร หรือพนักงาน
- ๒) ต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักธรรมและองค์กรเป็นอย่างดี
- ๓) มีประสบการณ์ที่จะถ่ายทอดข้อมูลให้แก่ผู้วิจัยได้
- ๔) มีประสบการณ์ในเรื่องดังกล่าว (หลักธรรมและองค์กร) ไม่น้อยกว่า ๓ ปี
- ๕) มีความคิดเห็นหรือความเข้าใจในประเด็นขององค์กรอย่างตรงไปตรงมา

๒. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อทำการวิจัยเป็นแบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบ่งออกเป็น ๔ ตอน คือ ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ ๒ ข้อคำถามเกี่ยวกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดสงขลา

ตอนที่ ๓ ข้อคำถามเกี่ยวกับการใช้หลักพุทธธรรมในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดสงขลา

ตอนที่ ๔ ข้อคำถามการสร้างกระบวนการนำหลักพุทธธรรมเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสังฆาธิการจังหวัดสงขลา

คำถามในการสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเองจากการศึกษาจากตำราและทฤษฎีต่าง ๆ เป็นคำถามที่มีความครอบคลุมตามขอบเขตของการวิจัยและนำแบบสัมภาษณ์การบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้วยหลักพุทธธรรม : กระบวนการสร้างความเข้มแข็งของพระสังฆาธิการจังหวัดสงขลา ไปตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือจากผู้เชี่ยวชาญด้านการวิจัย ๓ ท่าน เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหา (CVI : Content Validity Index)

๔. ผลจากการศึกษาการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้วยหลักอปริหานิยธรรม

จากการสัมภาษณ์ในการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ได้แก่ กลุ่มพระสังฆาธิการ กลุ่มนักวิชาการทางพระพุทธศาสนา กลุ่มนักวิชาการที่มีส่วนเกี่ยวข้องในด้านการบริหารและมีความรู้ทางด้านพระพุทธศาสนา จำนวน ๑๕ รูป/คน สรุปได้ดังนี้

๑. ผลการศึกษาการบริหารกิจการคณะสงฆ์ สรุปได้ว่า คณะสงฆ์ในจังหวัดสงขลา มีบทบาทสำคัญในหลายด้าน ได้แก่ การปกครอง การศึกษา การเผยแผ่ การสาธารณสงเคราะห์ การสาธารณูปการ และการศึกษาสงเคราะห์ โดยมีโครงสร้างการบริหารจัดการที่เป็นระบบและมี

ความเข้มแข็งในหลายด้าน อย่างไรก็ตาม ทุกด้านต่างเผชิญกับ ความท้าทายหลักคือ ข้อจำกัดด้านงบประมาณ ซึ่งส่งผลกระทบต่อการทำงานและการพัฒนาในทุกภาคส่วน นอกจากนี้ ยังมีประเด็นท้าทายอื่น ๆ ที่สำคัญ ได้แก่ **ด้านการปกครอง** ปัญหาด้านการสื่อสารและความเข้าใจระหว่างคณะสงฆ์กับหน่วยงานภายนอก การขาดความต่อเนื่องในการบริหารงาน และการดูแลที่ไม่ทั่วถึงในพื้นที่ห่างไกล **ด้านการศึกษา** จำนวนผู้สนใจศึกษาภาษาบาลีที่ลดลง และการขาดแคลนครุพระปริยัติธรรมที่มีคุณภาพ **ด้านการเผยแผ่** การเข้าถึงกลุ่มคนรุ่นใหม่ยังไม่เต็มประสิทธิภาพ และเนื้อหาการเผยแผ่ผ่านสื่อออนไลน์ยังไม่ดึงดูดความสนใจเท่าที่ควร **ด้านสาธารณูปการ** การขาดแคลนกำลังคนในการดูแลและพัฒนาวัดบางแห่ง รวมถึงความสำคัญของการจัดการสิ่งแวดล้อมภายในวัด **ด้านการศึกษาสงเคราะห์** และ **ด้านสาธารณสงเคราะห์** แนวทางการแก้ไขร่วมกัน ที่ได้รับการเสนอแนะในทุกด้านคือ การสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับภาคส่วนต่าง ๆ ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชน เพื่อ ระดมทุนและทรัพยากรเพิ่มเติม รวมถึงการ ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน การ พัฒนาศักยภาพบุคลากร และการ นำเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้ ให้เหมาะสมกับบริบทของแต่ละด้าน เพื่อให้การดำเนินงานของคณะสงฆ์ในจังหวัดสงขลาเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ยั่งยืน และสามารถตอบสนองต่อความต้องการของสังคมได้อย่างครอบคลุมมากยิ่งขึ้น

๒. ผลการศึกษาการใช้หลักอปริหานิยธรรม ๗ ประการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์

จากการศึกษาการใช้หลักอปริหานิยธรรมในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ สรุปได้ว่า

การปกครอง มีการประชุมอย่างสม่ำเสมอและการเข้าร่วมประชุมโดยพร้อมเพรียงกันของคณะสงฆ์ จังหวัดสงขลา มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการบริหารจัดการองค์กรสงฆ์ให้มีประสิทธิภาพและมั่นคง การประชุมเป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยให้สามารถติดตามสถานการณ์และปัญหาที่เกิดขึ้นในวัดต่าง ๆ ทั่วทั้งจังหวัดได้อย่างทั่วถึง ทำให้สามารถกำกับดูแลให้ทุกวัดดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ตามหลักพระธรรมวินัยและกฎหมายเถรสมาคมได้อย่างถูกต้อง การประชุมอย่างต่อเนื่องยังช่วยสร้างแนวทางการบริหารงานของคณะสงฆ์ให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ลดความขัดแย้งที่อาจเกิดขึ้นระหว่างวัดต่าง ๆ และเสริมสร้างความมั่นคงขององค์กรคณะสงฆ์โดยรวม นอกจากนี้ การประชุมยังเป็นเวทีสำคัญสำหรับการหารือและกำหนดแนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้สอดคล้องกับบริบทของจังหวัดสงขลาที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมและศาสนา รวมถึงเป็นโอกาสในการร่วมกันพิจารณาหามาตรการป้องกันและแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่

อาจเกิดขึ้นภายในคณะสงฆ์ การที่คณะสงฆ์เข้าร่วมประชุมโดยพร้อมเพรียงกันนั้น ถือเป็นปัจจัยสำคัญในการเสริมสร้างความสามัคคีและความเป็นเอกภาพในหมู่สงฆ์ การเข้าร่วมประชุมอย่างพร้อมเพรียงแสดงให้เห็นถึงความเคารพต่อกฎระเบียบและการทำงานร่วมกันอย่างเป็นระบบ การประชุมที่มีผู้เข้าร่วมพร้อมเพรียงจะช่วยให้การรับฟังข้อมูลเป็นไปอย่างถูกต้องและตรงกัน ลดปัญหาความเข้าใจผิดและการสื่อสารที่ไม่ทั่วถึง นอกจากนี้ ยังเป็นโอกาสอันดีในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและข้อเสนอแนะต่าง ๆ ซึ่งจะนำไปสู่การตัดสินใจที่รอบคอบและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นไปกว่านั้น การประชุมที่พร้อมเพรียงยังช่วยให้การประสานงานและการจัดการปัญหาร่วมกันเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ สามารถแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นได้อย่างรวดเร็วและตรงจุด

การศึกษา การเผยแผ่ และการศึกษาสงเคราะห์ เป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในจังหวัดสงขลา เพื่อให้การเผยแผ่ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์สูงสุดต่อสังคม หลักการนี้หมายถึง การไม่ปล่อยให้ความโลภ ความอยากได้อะไรก็มี หรือกิเลสเข้ามามีอิทธิพลเหนือการบริหารและการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยมีบทบาทสำคัญในการ อารังไว้ซึ่งความบริสุทธิ์ของพระธรรมวินัยและความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของคณะสงฆ์ แนวทางการนำหลักการไม่ลุ่มหลงมาปรับใช้ในการเผยแผ่ ได้แก่ การเผยแผ่ที่เป็นธรรมและไม่ลำเอียงมุ่งเน้นการเข้าถึงประชาชนอย่างแท้จริงโดยปราศจากอคติ การดำเนินงานด้วยความโปร่งใสและมีคุณธรรม สร้างความน่าเชื่อถือและความศรัทธาในการเผยแผ่ การส่งเสริมให้พระสงฆ์เป็นต้นแบบของความเรียบง่ายและความเสียสละ เป็นการแสดงออกถึงการปฏิบัติตามหลักธรรมอย่างแท้จริง การไม่บัญญัติสิ่งที่ไม่บัญญัติและการเคารพผู้ใหญ่ มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการบริหารการศึกษาของคณะสงฆ์ในจังหวัดสงขลา โดยเน้นย้ำถึงการหลีกเลี่ยงการกำหนดกฎเกณฑ์และระเบียบที่ไม่จำเป็นหรือไม่เหมาะสม ซึ่งอาจก่อให้เกิดอุปสรรคต่อการดำเนินงานทางการศึกษาและสร้างภาระที่ไม่สมควรต่อพระสงฆ์และผู้เกี่ยวข้อง การนำหลักการนี้มาใช้จะช่วยให้ระบบการศึกษาของคณะสงฆ์ไม่ซับซ้อน ลดความยุ่งยากในกระบวนการเรียนการสอน และมุ่งเน้นไปที่เนื้อหาสาระที่สำคัญและสอดคล้องกับเป้าหมายของการศึกษาอย่างแท้จริง ในบริบทของการบริหารการศึกษาของคณะสงฆ์จังหวัดสงขลา ถือเป็นอีกหนึ่งหลักการที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง การเคารพพระเถระผู้มีประสบการณ์ ความรู้ และบทบาทสำคัญในการตัดสินใจด้านการศึกษา จะนำมาซึ่งผลดีหลายประการ อาทิ การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้บริหารและผู้บริหารการศึกษาในคณะสงฆ์ ซึ่งจะนำไปสู่ความร่วมมือในการพัฒนาโครงการการศึกษาต่างๆ อย่างราบรื่น ดังนั้นการไม่บัญญัติและการเคารพ

ผู้ใหญ่ในการบริหารการศึกษาของคณะสงฆ์จังหวัดสงขลา ไม่เพียงแต่เป็นการแสดงความเคารพ นับถือต่อผู้มีอาวุโสและภูมิรู้เท่านั้น แต่ยังเป็นกลไกสำคัญในการสร้างความร่วมมือ ส่งเสริมการ พัฒนาการศึกษากว้างขวางต่าง ๆ และทำให้การตัดสินใจเป็นไปอย่างราบรื่น ซึ่งส่งผลดีต่อการ บริหารจัดการการศึกษาโดยรวมในพื้นที่จังหวัดสงขลา

สาธารณสงเคราะห์ และสาธารณูปการ การบริหารงานด้านสาธารณสงเคราะห์และ สาธารณูปการของคณะสงฆ์ในจังหวัดสงขลาให้ประสบความสำเร็จนั้น การ "หมั่นประชุมกัน เนื่องนิตย" ถือเป็นกลไกสำคัญอย่างยิ่ง การประชุมอย่างสม่ำเสมอช่วยให้เกิดการสื่อสารที่มี ประสิทธิภาพระหว่างสงฆ์และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทำให้การวางแผนงานเป็นไปอย่างรอบคอบ ครอบคลุมทุกมิติของการสงเคราะห์และการพัฒนา นอกจากนี้ ยังช่วยให้การประสานงานกับภาค ส่วนต่าง ๆ เป็นไปอย่างราบรื่น ลดความซ้ำซ้อนและเพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินงาน การ ประชุมอย่างสม่ำเสมอยังเป็นเวทีสำหรับการติดตามและประเมินผลการดำเนินงานด้านสาธารณ สงเคราะห์และสาธารณูปการได้อย่างแม่นยำ ทำให้สามารถปรับปรุงและพัฒนาแนวทางการ ทำงานให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนได้อย่างแท้จริง ยิ่งไปกว่านั้น การประชุมยังเปิด โอกาสให้ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องได้มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและการตัดสินใจ ซึ่งจะ นำไปสู่การดำเนินงานที่ได้รับการยอมรับและสนับสนุนจากทุกฝ่าย ขณะเดียวกัน การ "พร้อม เปรียงกันประชุม" ก็มีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากัน การที่พระสงฆ์ทุกรูปเข้าร่วมประชุมโดย พร้อมเพรียง แสดงให้เห็นถึงความสามัคคีและความร่วมมืออันดีในการทำงานร่วมกัน ซึ่งเป็น พื้นฐานสำคัญของการขับเคลื่อนงานทุกด้าน การเข้าร่วมประชุมโดยพร้อมเพรียงยังช่วยให้เกิด การแลกเปลี่ยนข้อมูลที่ครบถ้วน รอบด้าน และทันต่อสถานการณ์ ทำให้การวางแผนงานและการ ประสานงานกับหน่วยงานต่าง ๆ เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ การประชุมที่ พร้อมเพรียงยังเป็นโอกาสอันดีในการรับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากทุกภาคส่วนที่ เกี่ยวข้อง ซึ่งจะนำไปสู่การตัดสินใจและการดำเนินงานที่เป็นประโยชน์สูงสุดต่อชุมชน การพร้อม เปรียงกันประชุมยังช่วยสร้างความโปร่งใสในการดำเนินงาน สร้างความรับผิดชอบร่วมกัน และ เสริมสร้างความเข้มแข็งในหมู่สงฆ์ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการขับเคลื่อนงานด้านสาธารณ สงเคราะห์และสาธารณูปการให้บรรลุเป้าหมายและสร้างประโยชน์ต่อสังคมอย่างยั่งยืนในระยะ ยาว

๓. ผลการศึกษากระบวนการนำหลักพุทธธรรมเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสังฆาธิการ

๓.๑ ความคิดรวบยอด คือ การเสริมสร้างความคิดรวบยอดเป็นปัจจัยสำคัญในการบริหารงานคณะสงฆ์ให้มีประสิทธิภาพและยั่งยืน ดังที่ผู้ให้สัมภาษณ์ได้สะท้อนไว้ การศึกษาและปฏิบัติธรรมอย่างสม่ำเสมอช่วยให้พระสังฆาธิการมีความเข้าใจในหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าอย่างลึกซึ้ง และสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการตัดสินใจและแก้ไขปัญหาอย่างมีวิจารณญาณ นอกจากนี้ การศึกษาพระไตรปิฎก คัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา ตลอดจนประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมทางศาสนา ช่วยให้พระสังฆาธิการมีความเข้าใจบริบทของสังคมและนำหลักธรรมมาใช้ได้อย่างเหมาะสม การเสริมสร้างความรู้ด้านการบริหารจัดการสมัยใหม่และการพัฒนาศักยภาพในด้านต่าง ๆ เช่น การวางแผน การจัดการทรัพยากร และการประเมินผล ก็เป็นสิ่งจำเป็นที่ช่วยให้พระสังฆาธิการสามารถบริหารงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและพร้อมเผชิญกับความท้าทายต่างๆ การสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับองค์กรภายนอกยังช่วยเสริมสร้างทรัพยากรและข้อมูลที่หลากหลาย เพื่อสนับสนุนการบริหารงานคณะสงฆ์ให้เจริญก้าวหน้าต่อไป

๓.๒ เทคนิค (วิธีการ) คือ การเสริมสร้างความเข้มแข็งด้านเทคนิค (วิธีการ) เป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้พระสังฆาธิการสามารถบริหารงานคณะสงฆ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังที่ผู้ให้สัมภาษณ์ได้สะท้อนไว้ การนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานจริง เช่น การเจริญสติและเมตตาภาวนา ช่วยให้พระสังฆาธิการมีสมาธิและความเมตตาในการตัดสินใจและสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับทุกฝ่าย นอกจากนี้ การศึกษาและวิเคราะห์หลักธรรมคำสอนจากพระไตรปิฎกและคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาอย่างลึกซึ้ง ช่วยให้พระสังฆาธิการมีความเข้าใจที่ถูกต้องและสามารถนำหลักธรรมมาใช้ได้อย่างเหมาะสมกับบริบททางสังคม การเสริมสร้างความรู้ด้านการบริหารจัดการสมัยใหม่และการพัฒนาศักยภาพในด้านต่าง ๆ เช่น การวางแผน การจัดการทรัพยากร และการประเมินผล ก็เป็นสิ่งจำเป็นที่ช่วยให้พระสังฆาธิการสามารถบริหารงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและพร้อมเผชิญกับความท้าทายต่าง ๆ การสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับองค์กรภายนอกยังช่วยเสริมสร้างทรัพยากรและข้อมูลที่หลากหลาย เพื่อสนับสนุนการบริหารงานคณะสงฆ์ให้เจริญก้าวหน้าต่อไป

๓.๓ มนุษย์สัมพันธ์ คือ การพัฒนามนุษย์สัมพันธ์เป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้พระสังฆาธิการสามารถบริหารงานคณะสงฆ์และเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังที่ผู้ให้สัมภาษณ์ได้สะท้อนไว้ การเจริญเมตตาภาวนาและการมีสติในการสื่อสารช่วยให้พระสังฆาธิการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับทุกฝ่าย และหลีกเลี่ยงความขัดแย้งที่อาจเกิดขึ้น นอกจากนี้ การศึกษาและวิเคราะห์หลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์สัมพันธ์ ช่วยให้พระสังฆา

การมีความเข้าใจในหลักธรรมและสามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้อย่างเหมาะสมกับบริบททางสังคม การพัฒนาศักยภาพด้านการสื่อสาร การเจรจาต่อรอง และการแก้ไขความขัดแย้ง ยังช่วยให้พระสังฆาธิการมีความพร้อมในการเผชิญกับความท้าทายต่าง ๆ การสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับองค์กรภายนอกและมีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชนก็เป็นอีกปัจจัยที่ช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับพุทธศาสนิกชนและผู้คนจากหลากหลายสาขาอาชีพ ซึ่งจะช่วยให้การบริหารงานคณะสงฆ์เป็นไปอย่างราบรื่นและสร้างความศรัทธาในพระพุทธศาสนาได้อย่างยั่งยืน

๔. สรุปกระบวนการนำหลักพุทธธรรมเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสังฆาธิการ

ความเข้มแข็งของพระสังฆาธิการประกอบด้วย ๓ องค์ประกอบหลัก ได้แก่ ๑) ความคิดรวบยอด (การวางแผน) ซึ่งเน้นการเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าอย่างลึกซึ้ง การศึกษาพระไตรปิฎกและคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา ตลอดจนการพัฒนาศักยภาพด้านการบริหารจัดการสมัยใหม่ เพื่อให้พระสังฆาธิการสามารถตัดสินใจและแก้ไขปัญหาได้อย่างมีวิจารณญาณ ๒) เทคนิค (วิธีการ) ที่มุ่งเน้นการนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานจริง เช่น การเจริญสติและเมตตาภาวนา เพื่อเสริมสร้างสมาธิและความเมตตาในการทำงาน รวมถึงการสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับองค์กรภายนอกเพื่อสนับสนุนการบริหารงาน และ ๓) การพัฒนามนุษย์สัมพันธ์ ซึ่งช่วยให้พระสังฆาธิการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับทุกฝ่ายผ่านการเจริญเมตตาภาวนา การมีสติในการสื่อสาร และการพัฒนาศักยภาพด้านการแก้ไขความขัดแย้ง การเสริมสร้างองค์ประกอบเหล่านี้ช่วยให้พระสังฆาธิการสามารถบริหารงานคณะสงฆ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ สร้างความศรัทธาในพระพุทธศาสนา และเผยแผ่หลักธรรมได้อย่างดี

๕. อภิปรายผล

การบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดสงขลาปรากฏให้เห็นถึงโครงสร้างและระบบการดำเนินงานที่มีความเข้มแข็ง โดยมีหลักพระธรรมวินัยและกฎหมายคณะสงฆ์เป็นรากฐานสำคัญในการปกครองและดำเนินงาน อย่างไรก็ตาม แม้จะมีความก้าวหน้าในหลายด้าน ยังคงมีประเด็นท้าทายบางประการที่ต้องการการแก้ไขและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง อาทิ ความไม่ต่อเนื่องในการบริหารงาน ปัญหาความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอก และการขาดแคลนทรัพยากรในบางส่วน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาเฉลิมพล อชิโต (โชคโกคาสมบัติ) (๒๕๖๔)^๖ ที่ศึกษาเรื่องกลยุทธ์การเสริมสร้างความเข้มแข็งในการปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการจังหวัด

^๖ พระมหาเฉลิมพล อชิโต (โชคโกคาสมบัติ) (2564) กลยุทธ์การเสริมสร้างความเข้มแข็งในการปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

พระนครศรีอยุธยา งานวิจัยของพระมหาเฉลิมพลฯ พบว่า พระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยามีความสมัครสมานสามัคคีในการปฏิบัติงานคณะสงฆ์เป็นอย่างดี โดยมีทั้งพระเถรานุเถระที่มีความรู้ความเข้าใจในพระธรรมวินัยและกฎหมายคณะสงฆ์เป็นอย่างดี พร้อมทั้งเจ้าคณะพระสังฆาธิการในทุกระดับชั้นที่มีภาวะผู้นำสูง มีวิสัยทัศน์ในการบริหารจัดการ สามารถมอบหมายงานได้อย่างเหมาะสม และมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับเพื่อนร่วมงาน ปัจจัยสำคัญที่ส่งเสริมความเข้มแข็งในการปกครองคณะสงฆ์ ได้แก่ การวางแผนงาน การลงมือปฏิบัติ การตรวจสอบ และการแก้ไขปัญหา นอกจากนี้ งานวิจัยยังได้นำเสนอ กลยุทธ์การเสริมสร้างความเข้มแข็งในการปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งประกอบด้วย สำนักบริหารกลาง พระสังฆาภิวัฒน์ บุคลากรพัฒนา ศูนย์ข้อมูลเทคโนโลยีสารสนเทศคณะสงฆ์ เครือข่ายความร่วมมือ และพุทธศาสนายั่งยืน ในด้านการศึกษาและการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในจังหวัดสงขลา พบว่าการศึกษาพระปริยัติธรรมได้รับการสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตาม ปัญหาการขาดแคลนครูผู้สอนและงบประมาณยังคงเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการพัฒนา ในส่วนของการเผยแผ่พระพุทธศาสนานั้น แม้จะมีความหลากหลายในการนำเสนอ แต่ยังจำเป็นต้องปรับปรุงให้เข้ากับยุคสมัย เพื่อให้สามารถเข้าถึงกลุ่มเยาวชนและประชาชนทั่วไปได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ คณะสงฆ์ในจังหวัดสงขลายังมีบทบาทสำคัญในการสาธารณสงเคราะห์และการศึกษาสงเคราะห์ ซึ่งมีส่วนช่วยในการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชน แต่ยังคงขาดแคลนงบประมาณและการสนับสนุนจากภาคส่วนอื่น ๆ สำหรับด้านการสาธารณูปการ แม้วัดหลายแห่งจะมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง แต่ปัญหาด้านงบประมาณและการจัดการที่ดินของวัดยังคงเป็นประเด็นที่ต้องได้รับการแก้ไข

ประเด็นเหล่านี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระครูสถิตพนมวัน (เอียดแก้ว) และคณะ (๒๕๖๗)^๗ ที่ศึกษาเรื่องบทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในจังหวัดกระบี่ ซึ่งพบว่า บทบาทการเผยแผ่ของพระสังฆาธิการมีความสำคัญในระดับกลาง โดยมุ่งเน้นให้ประชาชนมีความรู้ ความเข้าใจ และสามารถนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ พระสังฆาธิการจึงมีบทบาทเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณของชุมชน มีหน้าที่พัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน สงเคราะห์ช่วยเหลือ และสนับสนุนงานของทางราชการ เพื่อสืบทอดและสร้างความมั่นคงให้กับพระพุทธศาสนาผ่านการศึกษา การปฏิบัติ การเผยแผ่ และการปกป้อง บทบาทการเผยแผ่ใน

^๗ พระครูสถิตพนมวัน (เอียดแก้ว) และคณะ (๒๕๖๗) บทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการในจังหวัดกระบี่

จังหวัดกระบี่ดำเนินไปตามประเพณีของคณะสงฆ์ผ่านกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การอุปสมบท การบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน การแสดงธรรมประจำวัน การทำบุญตักบาตรในวันสำคัญ และการสอนธรรมะผ่านสื่อต่าง ๆ โดยในปัจจุบันมีการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการเผยแผ่มากขึ้น และเป็น การเผยแผ่ตามหลักธรรมา ๒ คือ การพัฒนาศีล สมาธิ ปัญญา ควบคู่ไปกับการสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมและการเกื้อกูลกันด้วยเมตตา การบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้วยหลักพุทธธรรมยังสะท้อนให้เห็นถึงกระบวนการสร้างความเข้มแข็งของพระสังฆาธิการซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ ๓ ประการ ได้แก่ การวางแผน การนำไปปฏิบัติ และการพัฒนามนุษย์สัมพันธ์ นอกจากนี้ พระสังฆาธิการจำเป็นต้องมีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า รวมถึงแนวคิดด้านการบริหารจัดการสมัยใหม่ เพื่อให้สามารถตัดสินใจและแก้ไขปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ การนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ เช่น การเจริญสติและเมตตาภาวนา สามารถช่วยเสริมสร้างความมั่นคงและความสงบภายในองค์กร การสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับองค์กรภายนอกยังมีความสำคัญอย่างยิ่งในการสนับสนุนและพัฒนากิจการกิจการคณะสงฆ์ให้มีความยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระปลัดธณัฐพล ธมมสโร (๒๕๖๗)^๔ ที่ศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของพระสังฆาธิการ เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งในการปกครองของคณะสงฆ์จังหวัดราชบุรี งานวิจัยของพระปลัดธณัฐพลฯ พบว่า คณะสงฆ์จังหวัดราชบุรีมีจุดแข็งด้านการจัดการประชุมและตรวจการอย่างน้อยปีละ ๓ ครั้ง แต่มีจุดอ่อนในเรื่องระยะเวลาการจัดประชุมที่ไม่เหมาะสม อย่างไรก็ตาม มีโอกาสจากการที่พระสังฆาธิการมีการศึกษาในระดับอุดมศึกษา แต่อุปสรรคคือที่ตั้งวัดที่อยู่ห่างไกลจากอำเภอ ปัจจัยที่ส่งเสริมประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน ได้แก่ การจัดโครงการฝึกอบรมพัฒนาศักยภาพ การสนับสนุนการศึกษา และการเสนอแนวทางการปกครองคณะสงฆ์ที่ดี การพัฒนาประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของพระสังฆาธิการประกอบด้วยโครงสร้างสายบังคับบัญชาที่ชัดเจน การดำเนินงานปกครองคณะสงฆ์และการจัดการควบคุมภายในองค์กร การปฏิบัติงานของพระสังฆาธิการผู้หลักพระวินัยด้วยความโปร่งใส สุจริต ยุติธรรม การให้อำนาจเจ้าคณะตำบลในการตรวจสอบและระงับปัญหาในพื้นที่ การสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับระบบควบคุมดูแลคณะสงฆ์ให้กับประชาชน และการจัดการประชุมพระสังฆาธิการอย่างน้อยปีละ ๓ ครั้ง ความสำคัญของการบริหารจัดการที่เป็นระบบและการนำหลักธรรมมาภิบาลมาใช้ในการส่งเสริมความเข้มแข็งของคณะสงฆ์ยังได้รับการยืนยันจากงานวิจัย

^๔ พระปลัดธณัฐพล ธมมสโร (๒๕๖๗) “การพัฒนาประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของพระสังฆาธิการ เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งในการปกครองของคณะสงฆ์จังหวัดราชบุรี”

ของ พระครูสุวรรณสุตาลังการ (เดิม จารุณโณ) และคณะ (๒๕๖๒)^๔ ที่ศึกษาเกี่ยวกับการส่งเสริมความเข้มแข็งในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดปัตตานี งานวิจัยนี้พบว่า การดำเนินงานในปัจจุบันมีการจัดการที่เป็นระบบในหลายมิติ ทั้งด้านการปกครองที่ยึดถือพระวินัย กฎมหาเถรสมาคม พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ และกฎหมายบ้านเมืองเป็นแนวทางหลัก โดยมีการนำนโยบายไปปฏิบัติอย่างจริงจัง ผู้ปฏิบัติหน้าที่ให้ความสำคัญกับประโยชน์ส่วนรวมและบริหารงานตามลำดับขั้น ด้านศาสนศึกษา มีการส่งเสริมการศึกษาทั้งแผนกธรรมและบาลี รวมถึงการกำหนดข้อวัตรปฏิบัติเบื้องต้นสำหรับพระบวชใหม่ ด้านการศึกษาสงเคราะห์มีการสร้างโรงเรียนในวัด ตั้งทุนสงเคราะห์ และมอบอุปกรณ์การศึกษา ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนามีการจัดแสดงพระธรรมเทศนา ส่งเสริมเยาวชนเรียนรู้ควบคู่คุณธรรม และสนับสนุนการปฏิบัติ วิปัสสนา ด้านสาธารณูปการมีการบูรณะและพัฒนาวัด ส่วนด้านการสาธารณสงเคราะห์ คณะสงฆ์ให้ความช่วยเหลือประชาชนทั้งด้านจิตใจและการช่วยเหลือในกรณีประสบภัยพิบัติ การนำหลักธรรมมาภิบาลมาใช้ในการส่งเสริมความเข้มแข็งในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดปัตตานี สะท้อนให้เห็นถึงความพยายามในการเชื่อมโยงกิจกรรมของวัดให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมปัจจุบัน โดยบูรณาการหลักธรรมาภิบาลในด้านต่าง ๆ ได้แก่ ด้านการปกครองคณะสงฆ์ (ความเสมอภาค หลักคุณธรรม) ด้านการศาสนศึกษา (ความรับผิดชอบ คุณธรรม ความยุติธรรม การมีส่วนร่วม) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ (หลักคุณธรรม การมีส่วนร่วม) ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา (ความรับผิดชอบ หลักนิติธรรม) ด้านการสาธารณูปการ (ความรับผิดชอบต่อ ความคุ้มค่า) และด้านการสาธารณสงเคราะห์ (หลักคุณธรรม ความโปร่งใส ความคุ้มค่า การมีส่วนร่วม) การดำเนินการดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงความมุ่งมั่นในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ให้มีความโปร่งใส ยุติธรรม และมีประสิทธิภาพ

โดยสรุปได้ว่า การบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดสงขลาแสดงให้เห็นถึงรากฐานที่มั่นคงจากการยึดมั่นในพระธรรมวินัยและกฎหมายคณะสงฆ์ อย่างไรก็ตาม ปัญหาและความท้าทายที่ปรากฏ เช่น ความไม่ต่อเนื่องในการบริหารงาน ปัญหาความร่วมมือกับภายนอก และการขาดแคลนทรัพยากร จำเป็นต้องได้รับการแก้ไขและพัฒนาอย่างจริงจัง ซึ่งชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการมีพระสงฆ์ที่มามีความรู้ความสามารถ มีภาวะผู้นำ มีความสามัคคี และมีการวางแผนการทำงานที่เป็นระบบ การนำหลักการบริหารนิยธรรมมาประยุกต์ใช้ในทุกมิติของการบริหาร

^๔ พระครูสุวรรณสุตาลังการ (เดิม จารุณโณ) และคณะ (2562) การส่งเสริมความเข้มแข็งในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดปัตตานี

กิจการคณะสงฆ์ รวมถึงการสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับภาคส่วนต่าง ๆ และการพัฒนาบุคลากรอย่างต่อเนื่อง จะเป็นปัจจัยสำคัญในการเสริมสร้างความเข้มแข็งและประสิทธิภาพของการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดสงขลาให้สามารถตอบสนองต่อความต้องการของสังคมและดำรงไว้ซึ่งความมั่นคงของพระพุทธศาสนาสืบไป ทำให้สามารถดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและเป็นที่ยิ่งของสังคมได้อย่างแท้จริง

บรรณานุกรม

- พระครูสถิตพนมวัน (เอียดแก้ว) และคณะ, “บทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสังฆาธิการ ในจังหวัดกระบี่” วารสารสมาคมนักวิจัยปีที่ ๒๙ ฉบับที่ ๑ มกราคม-มีนาคม ๒๕๖๗
- พระครูสุวรรณสุตาลังการ (เต็ม จารุณโณ) และคณะ, “การส่งเสริมความเข้มแข็งในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในจังหวัดปัตตานี” วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์ ๒๕๖๒
- พระปลัดธณัฐพล ธมมสโร (๒๕๖๗) “การพัฒนาประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของพระสังฆาธิการเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งในการปกครองของคณะสงฆ์จังหวัดราชบุรี” วารสารพุทธนวัตกรรมการจัดการ ๒๕๖๗
- พระมหาเฉลิมพล อชิโต (โชคโกศลสมบัติ), “กลยุทธ์การเสริมสร้างความเข้มแข็งในการปกครองคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการจังหวัดพระนครศรีอยุธยา” วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์ ๒๕๖๕
- พระมหาทวี วิสารโท, “การบวชเป็นศาสนทายาทในพุทธศาสนาแบบเถรวาท” วารสาร มจร สังคมศาสตร์ ปริทรรศน์. ๖ (๑) หน้า ๑๕-๒๕.
- พระอักษราภิกษุทธิ์ สิริวฑฒโน(สุนละวัน), ดร., “กระบวนการสื่อสารผ่านสื่อสังคมออนไลน์ของพระสงฆ์ในสังคมไทย” สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๖๐

การศึกษาวิเคราะห์สาเหตุและปัจจัยแห่งการสำรวมอินทรีย์ในภิกขุวรรค

อรรถกถาธรรมบท

An Analytical Study of Causes and Factors Indriya's

Concentration in Bhikkuvagga in The Dhammapada

Commentary

พระมหาวิโรธ เขมจาโร (พัฒนสาร)^๑

Phramaha Wirod Khemacāro (Phatthanasan)

แม่ชีกฤษณา รักษาโณม^๒

Kritsana Raksachom

อรชร ไกรจักร^๓

Orachorn Kraichackra

Received: April 19, 2025

Revised: May 17, 2025

Accepted: May 30, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ (๑) เพื่อศึกษาโครงสร้างและเนื้อหาใน
ภิกขุวรรค อรรถกถาธรรมบท (๒) เพื่อศึกษาหลักการสำรวมอินทรีย์ในภิกขุวรรค อรรถกถาธรรม

^๑ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาพระพุทธศาสนา) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย Master of Buddhism, Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya
University, โทรศัพท์ ๐๘๒ ๑๐๑๘๗๕๕

^๒ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาพระพุทธศาสนา) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย Master of Buddhism, Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya
University

^๓ โรงพยาบาลสำโรงการแพทย์, Email : webinfo@samrong-hosp.com Tel : ๐๒ ๓๖๑

บท (๓) เพื่อวิเคราะห์สาเหตุและปัจจัยแห่งการสำรวมอินทรีย์ในภิกขุวรรค อรรถกถาธรรมบท เป็นการวิจัยเชิงเอกสารโดยศึกษาข้อมูลจากพระไตรปิฎกและอรรถกถา ผลการวิจัยพบว่า ภิกขุวรรคปรากฏในพระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๕ โครงสร้างและเนื้อหาเป็นร้อยกรองคาถาฉันท์ลักษณะ ในอรรถกถามีเนื้อหาทั้งร้อยกรองและร้อยแก้ว จำนวน ๑๒ เรื่อง ได้แก่ (๑) เรื่องภิกษุ ๕ รูป (๒) เรื่องภิกษุฆ่าหงส์ (๓) เรื่องพระโกกาลิกะ (๔) เรื่องพระธรรมารามเถระ (๕) เรื่องภิกษุผู้ค้ำฝาดผิดรูปใครรูปหนึ่ง (๖) เรื่องปัญจัคคทายกพราหมณ์ (๗) เรื่องภิกษุหลายรูป (๘) เรื่องภิกษุ ๕๐๐ รูป (๙) เรื่องพระสันตกายเถระ (๑๐) เรื่องพระนังคณเถระ (๑๑) เรื่องพระวักกเถระ (๑๒) เรื่องสมณสามเณร หลักการสำรวมอินทรีย์ในภิกขุวรรค เป็นการจัดระเบียบทางทวารทั้ง ๖ ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ ไม่ให้หวนไหวไปตามอารมณ์ที่มากระทบ เพื่อให้เกิดความสำรวมกาย วาจาใจ มีหลักธรรมสนับสนุน คือ ศีล สมาธิ ปัญญา ศรัทธา ความเพียร ความอดทน อโลภะ อโทสะ โมหะ หิริ โอตตัปปะ สติ สัมปชัญญะ ความไม่ยึดมั่นถือมั่นในชั้น ๕ ความไม่คึกคะนองทางกายวาจาใจ ซึ่งเป็นหลักการสำรวมอินทรีย์ที่สำคัญในการส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้ปฏิบัติบรรลุผลนิพพาน สาเหตุและปัจจัยแห่งการสำรวมอินทรีย์ในภิกขุวรรค เหตุปัจจัยสนับสนุน คือ ทาน ศรัทธา ขันติ วิริยะ สติ ศีล สมาธิ ปัญญา ความไม่ประมาท นาถธรรม กัลยาณมิตร วาจาาม ยินดีในธรรม โพธิปักขยธรรม ๓๗ ชั้น ๕ สันโดษ ปิติ ปราโมทย์ และปฏิสันถาร ซึ่งการปฏิบัติเหล่านี้นำไปสู่การสำรวมทวาร การพิจารณาเตือนตน การสำรวมมือ เท้า วาจา สำรวมตน สำรวมใจ สำรวมอย่างสม่ำเสมอ ความสงบแห่งกายวาจาใจ การปฏิบัติธรรม การกำจัดราคะโทสะและโมหะ การบรรลุธรรม

คำสำคัญ : การสำรวมอินทรีย์, ภิกขุวรรค, อรรถกถาธรรมบท, พระไตรปิฎก, การปฏิบัติธรรม

Abstract

In this thesis, three objectives were This research has three objectives: 1) to study the structure and content of Bhikkhu Vagga of Dhammapada; 2) to study the restraint of faculties in Bhikkhu Vagga of Dhammapada; and 3) to analyze the causes and conditions behind the restraint of faculties in Bhikkhu Vagga of Dhammapada. This study employed documentary research methodology by analyzing data from the Tipitaka and its commentaries. The results reveal that

the structure and content of Bhikkhu Vagga in the 25th book of the Tipitaka are written in verse, while in the commentaries are in both verse and prose. There are of 12 stories in total: 1) five monks, 2) a monk who killed a swan, 3) a monk named Kokālika, 4) venerable Dhammārāma, 5) the traitor monk, 6) the Brāhmin who offered alms food to the Buddha, 7) a devout lady and the thieves, 8) meditation on jasmine flowers, 9) venerable Santakāya, 10) venerable Naṅgala Kula, 11) a Monk named Vakkali, and 12) the novice monk Sumana who performed a miracle. In Bhikkhu Vagga, faculties involving the eyes, ears, nose, tongue, body, and mind are restrained so that they are not attached to things that come into contact. Other dhammas, such as precepts, concentration, wisdom, faith, effort, patience, non-greed, non-hatred, non-delusion, moral shame and dread, mindfulness and comprehension, non-attachment to the five aggregates, and non-bodily and mentally impetuousness, play an important role in restraining faculties and enabling practitioners to obtain Nibbāna accordingly. The causes of the restraint of faculties in Bhikkhu Vagga include giving, faith, tolerance, effort, mindfulness, precepts, concentration, wisdom, carefulness, virtues for protection, good company, pleasant speech, 37 virtues partaking of enlightenment (Bodhipakkhiya-dhamma), the five aggregates, zest and joy, and salutation, all of which leads to the restraint of all doors, such as, the constant restraint of hands, feet, speech, body, and mind; meditation; the elimination of greed, hatred, and delusion; and finally, the attainment of enlightenment.

Keywords: Sense restraint, Bhikkhu Vagga, Dhammapada Commentary, Tipitaka, Meditation

๑. บทนำ

การสำรวมอินทรีย์เป็นหลักการสำคัญในพระพุทธศาสนา เพราะเป็นเครื่องป้องกันมิให้จิตใจหวั่นไหวไปตามอารมณ์ที่เข้ามากระทบ ซึ่งเป็นคุณสมบัติขั้นพื้นฐานที่ภิกษุจำเป็นอย่างยิ่ง

อย่างไรก็ตามในปัจจุบันพบว่า วิกฤตบางรูปยังคงมีพฤติกรรมขาดการสำรวมอินทรีย์ ดังที่ปรากฏให้เห็นเป็นข่าวทางสื่อวิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ หรือสื่อออนไลน์ต่าง ๆ ตัวอย่างเช่น กรณีการเที่ยวในสถานที่โจรสลัด การดื่มสุรา^๕ หรือพัวพันกับทรัพย์สินเงินทอง^๖ เป็นต้น ส่งผลให้เกิดความเสื่อมเสียต่อภาพลักษณ์ของพระสงฆ์ และทำให้ประชาชนเสื่อมศรัทธาในพระพุทธศาสนา ซึ่งปัญหาเหล่านี้ชี้ให้เห็นชัดว่า ยังมีวิกฤตบางรูปในพระพุทธศาสนาปล่อยตัวปล่อยใจให้กิเลส ความโลภ ความโกรธ และความหลงเข้าครอบงำจิตใจ ไม่ประพฤติวัตรปฏิบัติตนตามคำสอนที่พระผู้มีพระภาคตรัสไว้ เป็นเหตุให้ภิกษุถูกเหมารวมว่าเป็นผู้ประพฤติตนไม่เหมาะสมแก่สมณสาธูป จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ภิกษุจะต้องศึกษาหลักธรรมสาเหตุและปัจจัยที่สนับสนุนการสำรวมอินทรีย์ ดังมีคำสอนปรากฏในคัมภีร์ธรรมบท ขุททกนิกายว่า บุคคลผู้สำรวมมือ สำรวมเท้า สำรวมวาจา สำรวมตน ยินดีธรรมภายใน มีจิตตั้งมั่น อยู่ผู้เดียว สันโดษ บัณฑิตทั้งหลายเรียกว่า เป็นภิกษุ^๗

คัมภีร์ธรรมบท ขุททกนิกาย พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๕ มีทั้งหมด ๕ คัมภีร์ ได้แก่ (๑) ขุททกปาฐะ (๒) ธรรมบท (๓) อุทาน (๔) อิติวุตตกะ (๕) สุตตนิบาต ในส่วนของคัมภีร์ธรรมบทนั้นเป็นคาถาล้วนมี ๒๖ พรรค ๓๐๕ เรื่อง ๔๒๓ คาถา^๘ ในจำนวน ๒๖ พรรคนั้น พรรคที่ ๒๕ เป็นพรรคที่พระผู้มีพระภาคตรัสสอนภิกษุ เรียกว่า ภิกขุพรรค ซึ่งอธิบายถึงความสำคัญของการสำรวมอินทรีย์ไว้อย่างชัดเจน เช่น เหตุการณ์ที่พระผู้มีพระภาคทรงปรารภกรณีภิกษุสองรูปขาดความสำรวม ทำให้เกิดอันตรายต่อสัตว์ และความเสื่อมเสียแก่พระศาสนา^๙ เป็นต้น นอกจากนี้ยังมี

^๕ มติชนออนไลน์, (๒๑ มี.ค. ๖๖), “เพจดังแฉ รักษาการเจ้าอาวาส ถลกสบงเปลี่ยนชุด ปาร์ตี้กลางคืน ผู้ใหญ่บ้าน คาดถูกใส่ร้าย”, **มติชนออนไลน์**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: https://www.matichon.co.th/region/news_3885004 [๗ มกราคม ๒๕๖๗].

^๕ มติชนออนไลน์, (๑๖ พ.ย. ๖๖), “พระเฒ่าแถม ชิงรถเซไปมา อีก ๑ รูปที่มาด้วยบัดดี้มจับสีกทั้งคู่ ตอนรอให้สร้างส่ง ตร.ซื้อเหล้าเพิ่ม”, **มติชนออนไลน์**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: https://www.matichon.co.th/region/news_4286418 [๗ มกราคม ๒๕๖๗].

^๖ มติชนออนไลน์, (๒๑ พ.ย. ๖๖), “เจ้าอาวาสวัดดัง หอบเงินกฐิน ๗ แสนหนี ติดหนี้ชาวบ้านอีก ๔ ล้าน ดอดขึ้นบัสหายตัวเงียบ”, **มติชนออนไลน์**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: https://www.matichon.co.th/region/news_4293753 [๗ มกราคม ๒๕๖๗].

^๗ ขุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๓๖๒/๑๔๖.

^๘ ขุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๑-๔๒๓/๒๓-๑๖๘.

^๙ ขุ.ธ.อ. (ไทย) ๒/๕๒๕-๕๒๖.

หลักธรรมที่เป็นเครื่องสนับสนุนการสำรวมอินทรีย์ไว้อย่างเป็นระบบหรือเป็นแนวทาง กล่าวคือ ศีล สมาธิ ปัญญา สติ สัมปชัญญะ^๑ เมื่อภิกษุระลึกถึงธรรมอยู่ย่อมไม่เสื่อมจากสัทธรรม^๒ หลักการดังกล่าวนี้ช่วยให้ภิกษุสามารถรักษาสมณสารูปของตนไว้ได้อย่างเหมาะสม

ปัจจุบันประเทศไทยถือเป็นจุดศูนย์กลางพระพุทธศาสนาเถรวาทของโลก มีกุลบุตรเข้ามาอุปสมบทเป็นภิกษุในพระพุทธศาสนาจำนวนมาก จากข้อมูลสถิติของทางสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติรายงานว่ามีพระภิกษุสงฆ์ทั้งหมดจำนวน ๒๘๘,๙๕๖ รูป^๓ ครั้นเข้ามาอุปสมบทเป็นภิกษุในพระพุทธศาสนาแล้วก็มีการศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม แผนกบาลี และแผนกสามัญ ซึ่งเป็นการจัดการศึกษาให้ภิกษุสามเณรเป็นเบื้องต้น^๔ รวมทั้งการประพฤติพรหมจรรย์รักษาพระธรรมวินัยและข้อวัตรปฏิบัติต่าง ๆ ตามที่พระอุปัชฌาย์อาจารย์แนะนำพร่ำสอน ถึงกระนั้นก็ยังมิมีภิกษุบางรูปที่ทำตัวเป็นผู้ว่ายากสอนยาก ขาดการสำรวมอินทรีย์ทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ^๕ ประพฤติตนไม่เหมาะสมแก่สมณสารูป ล่วงละเมิดสิกขาบทและพระวินัยบัญญัติ^๖ ทำให้เกิดปัญหาตามมาส่งผลกระทบต่อพระพุทธศาสนาโดยตรง ญาติโยมเสื่อมศรัทธาไม่ยอมอุปถัมภ์ภิกษุผู้ไม่สำรวมอินทรีย์ เพราะประพฤติผิดพระวินัย และกฎหมายของบ้านเมือง

จากเหตุการณ์ปัจจุบันที่พระภิกษุบางรูปยังมีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม และหลักคำสอนการสำรวมที่มีคุณค่าในภิกขุวรรค อรรถกถาธรรมบทดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงเห็นถึงความสำคัญของการศึกษาเชิงวิเคราะห์เกี่ยวกับสาเหตุและปัจจัยที่ทำให้เกิดการสำรวมอินทรีย์ใน

^๑ ที.ม. (ไทย) ๑๐/๓๗๓/๓๐๑.

^๒ ชุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๓๖๔/๑๔๗.

^๓ ไทยพีบีเอส, (๑๓ พ.ย. ๖๖), “พวงเพชร เร่งทำ Big Data พระภิกษุสงฆ์ ดูแลสถิติรัก ษา พ ย า บ า ล ” , Thai PBS, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <https://www.thaipbs.or.th/news/content/333837> [๗ มกราคม ๒๕๖๗].

^๔ พระเทพเวที (พล อาภากร), “บันทึกประวัติศาสตร์ การเสนอให้มีพระราชบัญญัติพระปริยัติธรรม พ.ศ. ๒๕๖๒”, วารสารสำนักเรียนวัดอาวุธวิกสิตาราม ศาสนศึกษา, ปีที่ ๓๓ (กันยายน ๒๕๖๖): ๘๒.

^๕ ส.ม. (ไทย) ๖๙/๔๙๖/๓๐๖.

^๖ วิมหา. (ไทย) ๒/๓๖๗/๔๙๐.

ภิกขุวรรค อรรถกถาธรรมบท เพื่อให้ทราบถึงโครงสร้างและเนื้อหาในภิกขุวรรค อรรถกถาธรรมบท เพื่อให้ทราบหลักการสำรวมอินทรีย์ในภิกขุวรรค อรรถกถาธรรมบท เพื่อให้ทราบสาเหตุและปัจจัยแห่งการสำรวมอินทรีย์ในภิกขุวรรค อรรถกถาธรรมบท ว่าแท้จริงแล้วภิกษุจะต้องสำรวมอินทรีย์อย่างไร โดยอาศัยเหตุปัจจัยแห่งการสำรวมอินทรีย์ในภิกขุวรรค อรรถกถาธรรมบท ซึ่งมีเนื้อหาที่น่าสนใจ เพื่อให้ได้องค์ความรู้ที่สามารถนำไปปรับใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาพฤติกรรมของภิกษุ และเป็นแนวทางการส่งเสริมพระพุทธศาสนาให้มั่นคงสืบไป

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อศึกษาโครงสร้างและเนื้อหาในภิกขุวรรค อรรถกถาธรรมบท
๒. เพื่อศึกษาหลักการสำรวมอินทรีย์ในภิกขุวรรค อรรถกถาธรรมบท
๓. เพื่อวิเคราะห์สาเหตุและปัจจัยแห่งการสำรวมอินทรีย์ในภิกขุวรรค อรรถกถาธรรมบท

วิธีการวิจัย

งานวิจัยฉบับนี้เป็นการศึกษาเชิงเอกสาร (Documentary Research) มีขั้นตอนวิธีการวิจัย ดังนี้

๑. การรวบรวมข้อมูล ศึกษาข้อมูลจากพระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลี มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๐๐ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๙ อรรถกถาธรรมบท ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๕๖ รวมถึงคัมภีร์มีลินทปัญหา คัมภีร์วิสุทธิมรรค และงานวิชาการที่เกี่ยวข้อง โดยคัดเลือกจากแหล่งที่มีความน่าเชื่อถือ และสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย

๒. การจัดหมวดหมู่ข้อมูล นำข้อมูลที่รวบรวมมาจัดหมวดหมู่ตามวัตถุประสงค์การวิจัย ๓ ด้าน คือ ด้านโครงสร้างและเนื้อหา ด้านหลักการสำรวมอินทรีย์ และด้านสาเหตุและปัจจัยแห่งการสำรวมอินทรีย์

๓. การวิเคราะห์ข้อมูล วิเคราะห์เนื้อหาข้อมูล (Content Analysis) โดยใช้หลักพุทธศาสตร์ในการตีความและเชื่อมโยงหลักธรรมต่าง ๆ จากนั้นนำข้อมูลที่ได้ไปสรุป วิเคราะห์ และสังเคราะห์เป็นประเด็นสำคัญตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

๔. การสรุปผลและนำเสนอ การนำเสนอผลการวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ โดยสรุปเนื้อหาหลักธรรมที่เกี่ยวข้อง รวมถึงสาเหตุและปัจจัยแห่งการสำรวมอินทรีย์ พร้อมระบุข้อเสนอแนะที่สามารถนำไปใช้ในการปฏิบัติหรือศึกษาต่อยอดต่อไป

ผลการวิจัย

๑. จากการศึกษาโครงสร้างและเนื้อหาในภิกขุวรรค อรรถกถาธรรมบท พบว่า เป็นการอธิบายพระบาลีในพุทธพจน์ ในคราวที่พระพุทธโฆษาจารย์ได้ไปศึกษาพระไตรปิฎกแล้วจึงแต่งคัมภีร์อรรถกถาธรรมบท ซึ่งเป็นภาษามคธ ได้มีการอธิบายเรื่องราวหรือเหตุการณ์ต่าง ๆ จะมีเรื่องปัจจุบัน และเรื่องในอดีตเกี่ยวเนื่องกัน โดยโครงสร้างของภิกขุวรรคมี ๔ ส่วน คือ (๑) บทเกริ่นนำที่แนะนำเนื้อหาของเรื่อง (๒) เนื้อหาหลักที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดง (๓) คำสอนของพระผู้มีพระภาคในรูปแบบพระคาถา ซึ่งมักจะประกอบด้วยข้อคิดหรือคำสอนในลักษณะร้อยกรอง พร้อมคำอธิบายจากพระอรรถกถาจารย์ในรูปแบบของบทอรรถกถานำไปสู่เหตุปัจจัยแห่งการสำรวมอินทรีย์ (๔) การสรุปคำสอนในตอนท้าย ส่วนเนื้อหาของภิกขุวรรค ๑๒ เรื่อง มีลักษณะการบอกเล่าเนื้อหาของพระธรรมเทศนาที่เป็นพระคาถา โดยส่วนแรกของพระคาถาจะถูกตั้งไว้เป็นอุเทศธรรม และมีการอธิบายสถานที่ที่พระพุทธเจ้าตรัสเล่าเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับบุคคลนั้น ๆ เกี่ยวกับการสำรวมอินทรีย์ และการเป็นภิกษุที่สมบูรณ์แบบ โดยยกตัวอย่างจากเรื่องราวในอดีตชาติของบุคคลต่าง ๆ เพื่อนำมาตรัสสอนเป็นตัวอย่างให้ภิกษุเกิดการสำรวมอินทรีย์ มีดังต่อไปนี้

(๑) เรื่องภิกษุ ๕ รูป พระผู้มีพระภาคตรัสสอนหลักการสำรวมทวารทั้งปวง มีจักขุทวารเป็นต้น เป็นคุณยังประโยชน์ให้สำเร็จแก่ผู้ประพฤติปฏิบัติตามสมควรแก่กำลังสติปัญญา เพราะเป็นเหตุให้เกิดอินทรีย์สังวร คือ การสำรวมในอินทรีย์ทาง ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ จบพระธรรมเทศนาภิกษุทั้ง ๕ รูป ก็บรรลุลหิตผล^๑

(๒) เรื่องภิกษุฆ่าหงส์ พระผู้มีพระภาคตรัสสอนการที่จะได้ชื่อว่าเป็นภิกษุสมบูรณ์แบบนั้น ต้องเป็นผู้สำรวมอินทรีย์ มีจิตใจประกอบด้วยเมตตาธรรม ไม่ทำลายศีลมีปาณาติบาตเป็นต้นให้ต่างพร้อย ประพฤติวัตรปฏิบัติตนตามคำสอนของพระผู้มีพระภาคอย่างเคร่งครัด จึงจะ

^๑ ชุ.ธ.อ. (ไทย) ๒/๕๒๒-๕๒๕.

ชื่อว่าเป็นภิกษุโดยสมบูรณ์แบบ จบพระธรรมเทศนา มหาชนจำนวนมากได้บรรลุอริยผลมีโสดาปัตติผล เป็นต้น^๗

(๓) เรื่องพระโกกาลิกะ พระผู้มีพระภาคตรัสสอนเกี่ยวกับการพูดให้ถูกกาลเวลาและสถานที่ ย่อมยังประโยชน์ให้สำเร็จ ส่วนบุคคลผู้ไม่รู้จักกาล ย่อมยังประโยชน์ให้สำเร็จได้โดยยาก เหมือนกับเต่าที่ไม่รู้จักสำรวจปาก พูดไม่ถูกที่ ไม่ถูกเวลา ย่อมเกิดความฉิบหายตายเพราะปากของตนพาช่วย จบพระธรรมเทศนา มหาชนจำนวนมากได้บรรลุอริยผลมีโสดาปัตติผล เป็นต้น^๘

(๔) เรื่องพระเถระผู้ยินดีในธรรม พระผู้มีพระภาคตรัสสรรเสริญการปฏิบัติธรรมบูชา พระองค์มากกว่าการบูชาด้วยสิ่งของมีดอกไม้และของหอม เป็นต้น การปฏิบัติธรรมคือการยินดีในธรรมที่พระองค์ทรงตรัสไว้ แล้วนำมาธรรมนั้นมาประพฤติปฏิบัติให้บรรลุมรรคผลนิพพาน อันเป็นจุดมุ่งหมายสูงสุดในทางพระพุทธศาสนา จบพระธรรมเทศนา พระธรรมรามเถระบรรลุอรหัตผล^๙

(๕) เรื่องภิกษุผู้คบฝ่ายผิดรูปใดรูปหนึ่ง พระผู้มีพระภาคตรัสสอนให้ภิกษุเป็นผู้มีกน้อย สันโดษ ไม่ดูหมิ่นลาภสักการะที่ตนได้มา ไม่ว่าจะมากหรือน้อยก็ตาม ไม่ควรเที่ยวแสวงหาลาภของผู้อื่นด้วยความโลภ ควรพอใจในสิ่งที่ตนมี และยินดีในสิ่งที่ตนได้ ตั้งใจประพฤติพรหมจรรย์ให้บริสุทธิ์บริบูรณ์ และไม่ควรเอาตนเข้าไปอาศัยอยู่ในฝักฝ่ายภิกษุที่มีความเห็นผิดไปจากพระธรรมคำสอน จบพระธรรมเทศนา มหาชนจำนวนมากได้บรรลุอริยผลมีโสดาปัตติผล เป็นต้น^{๑๐}

(๖) เรื่องปัญจคหายุคพราหมณ์ พระผู้มีพระภาคตรัสสอนการทำบุญให้ทานแม่จะเป็นอาหารหวานคาวหรือสิ่งของเพียงเล็กน้อย แต่ถ้าทำด้วยจิตใจที่เป็นกุศลจริง ๆ ย่อมได้อานิสงส์มากมาย และไม่ควรถูหมิ่นในสิ่งของที่จะถวายว่าเล็กน้อย สำหรับกุลบุตรผู้บวชในพระพุทธศาสนานี้ การที่จะได้ชื่อว่าเป็นภิกษุโดยสมบูรณ์แบบต้องเป็นผู้ไม่มีความกำหนัด ไม่ยึด

^๗ พ.ธ.อ. (ไทย) ๒/๕๒๕-๕๒๙.

^๘ พ.ธ.อ. (ไทย) ๒/๕๓๐-๕๓๒.

^๙ พ.ธ.อ. (ไทย) ๒/๕๓๒-๕๓๔.

^{๑๐} พ.ธ.อ. (ไทย) ๒/๕๓๔-๕๓๗.

มันถือมันหลงรูปหลงนาม จึงจะได้ชื่อว่าเป็นภิกษุในพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง จบพระธรรมเทศนา พราหมณ์และนางพราหมณีผู้เป็นภรรยาได้บรรลุพระอนาคามีผล^๒

(๗) เรื่องภิกษุหลายรูป พระผู้มีพระภาคตรัสสอนภิกษุผู้อยู่ด้วยเมตตา เลื่อมใสในพระพุทธศาสนาก็จะพึงบรรลุสันตปท อันเป็นที่ระงับสังขาร เป็นสุข ต่อจากนั้นจักบรรลุนิพพานในอภยธรรมนั้น ความสำรวมอินทรี ความสันโดษ และความสำรวมในปาติโมกข์ เป็นเบื้องต้นของภิกษุผู้มีปัญญาในศาสนา จบพระธรรมเทศนาภิกษุทั้งหลายก็บรรลุอรหัตผล^๓

(๘) เรื่องภิกษุ ๕๐๐ รูป พระผู้มีพระภาคตรัสสอนภิกษุผู้มุ่งหวังจะบรรลุมรรคผลนิพพานต้องหาสถานที่อันเป็นสปปายะ สงบ วิเวก เหมาะแก่การบำเพ็ญสมณธรรม ประพฤติพรหมจรรย์ เจริญสมถกัมมัฏฐานและวิปัสสนากัมมัฏฐานในสถานที่สปปายะ สิ่งเหล่านี้เป็นไปเพื่อความเอื้อเพื่อแก่การเจริญสมณธรรมของภิกษุผู้มุ่งหวังมรรคผลนิพพานนั่นเอง จบพระธรรมเทศนา ภิกษุเหล่านั้นก็บรรลุพระอรหัตผล^๔

(๙) เรื่องพระสันตกายเถระ พระผู้มีพระภาคตรัสสอนให้ภิกษุมีกายสงบ มีวาจาสงบ มีใจสงบ มีจิตตั้งมั่นดีแล้ว และเป็นผู้ละโลกามิสได้ เรียกว่า ผู้สงบระงับ จบพระธรรมเทศนา พระสันตกายเถระบรรลุพระอรหัตผล^๕

(๑๐) เรื่องพระนังคโลกเถระ พระผู้มีพระภาคตรัสสอนให้ภิกษุตัดกิเลสตนเอง มีสติ จึงจักอยู่เป็นสุข ตนเองเป็นที่พึ่งของตน ไม่มีใครจะเป็นที่พึ่งของตนได้ตลอดไป จบพระธรรมเทศนา ประชาชนจำนวนมากที่ฟังพระธรรมเทศนาอยู่ในที่นั้น ต่างก็บรรลุอริยผลทั้งหลายมีโสดาปัตติผล เป็นต้น^๖

(๑๑) เรื่องพระวัคคิเถระ ตรัสสอนพระวัคคิเถระเกี่ยวกับการเห็นธรรม เมื่อรู้ธรรมเห็นธรรมก็เท่ากับเห็นพระองค์ เมื่อเห็นพระองค์ก็ชื่อว่าเห็นธรรม พระองค์กับธรรมเป็นอันหนึ่ง

^๒ พ.ธ.อ. (ไทย) ๒/๕๓๗-๕๔๐.

^๓ พ.ธ.อ. (ไทย) ๒/๕๔๑-๕๕๑.

^๔ พ.ธ.อ. (ไทย) ๒/๕๕๑-๕๕๒.

^๕ พ.ธ.อ. (ไทย) ๒/๕๕๒-๕๕๓.

^๖ พ.ธ.อ. (ไทย) ๒/๕๕๔-๕๕๖.

อันเดียวกัน ไม่อาจแยกขาดจากกันได้ จบพระธรรมเทศนา พระวักลิเถระบรรลुพระอรหัตผล หลุดพ้นจากกิเลสด้วยศรัทธา เป็นพระสาวกผู้เลิศกว่าภิกษุทั้งหลายว่า ผู้เป็นสัทธาธิมุ^๒

๖

(๑๒) เรื่องสุนนสามเณร สุนนสามเณรเป็นผู้สร้างบารมีมาแต่อดีตชาติบริบูรณ์แล้ว พอมาชชาติปัจจุบันนี้ ได้ออกบวชเป็นสัทธินิหาริกของพระอนรุทธเถระ และบรรลุอรหัตตผลใน ขณะที่ปลงผมเสร็จ พระผู้มีพระภาคทรงสรรเสริญยิ่งนัก และตรัสสอนให้ภิกษุทั้งหลายตั้งอยู่ใน ความไม่ประมาทว่าตนยังหนุ่มแน่น ให้รับเร่งประกอบขวนขวายในพุทธศาสนา จบพระธรรม เทศนา ประชาชนจำนวนมากที่ฟังพระธรรมเทศนาอยู่ในที่นั้น ต่างก็บรรลุอริยผลทั้งหลายมีโสดาปัตติผล เป็นต้น^๓

๗

อีกอย่างหนึ่ง เนื้อหาในภิกขุวรรค อรรถกถาธรรมบทประกอบด้วยประเด็นสำคัญที่ ช่วยให้ภิกษุเห็นการปฏิบัติตนเพื่อการสำรวมอินทรีย์ในแง่มุมต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

(๑) การสำรวมทวารทั้ง ๖ ได้แก่ เรื่องราวในภิกขุวรรคมีการกล่าวถึงการปฏิบัติตาม หลักการสำรวมอินทรีย์ที่เกี่ยวข้องกับทวารทั้ง ๖ ได้แก่ จักขุนทรีย์ โสตินทรีย์ นานินทรีย์ ชิวหินทรี ย์ กายินทรีย์ และมณินทรีย์ โดยมุ่งเน้นถึงการควบคุมและการป้องกันไม่ให้เกิดการรับรู้ผ่านทวารทั้ง หกนี้ไปสู่การเกิดกิเลสหรือความมัวหมองทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น

(๒) กรณีศึกษาต่าง ๆ ได้แก่ เรื่องราวในภิกขุวรรคที่ผู้วิจัยนำเสนอเน้นรวมถึง กรณีศึกษาหลักธรรมและคำสอนเกี่ยวกับภิกษุบางรูปที่มีพฤติกรรมไม่เหมาะสม หรือกรณีที่ภิกษุ มีการสำรวมอินทรีย์อย่างดียิ่ง การศึกษาหลักคำสอนเหล่านี้ช่วยให้เห็นภาพรวมของการปฏิบัติ ตามหลักธรรมและการสำรวมอินทรีย์ในสถานการณ์จริง

(๓) การเน้นความสำคัญของการปฏิบัติตามธรรมวินัย ได้แก่ เนื้อหาในภิกขุวรรคยัง เน้นย้ำถึงความสำคัญของการปฏิบัติตามธรรมวินัยอย่างเคร่งครัด โดยไม่ประมาทในคำสอนและ แนวทางประพฤติปฏิบัติของพระผู้มีพระภาค ซึ่งเป็นแนวทางที่สำคัญสำหรับการดำเนินชีวิตตาม หลักธรรม

(๔) แนวทางในการปฏิบัติตน ได้แก่ การศึกษาเหตุและปัจจัยแห่งการสำรวมอินทรีย์ ในภิกขุวรรค อรรถกถาธรรมบท ยังช่วยให้ภิกษุรู้จักกำหนดแนวทางปฏิบัติตนที่เหมาะสมสำหรับ

^๒ ขุ.ธ.อ. (ไทย) ๒/๕๕๖-๕๕๙.

^๓ อง.เอกก. (ไทย) ๒๐/๑๙๒/๒๕.

ภิกษุ ซึ่งสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยการนำหลักการ
 สारวมอินทรีย์ไปสู่การปฏิบัติที่เป็นประโยชน์ต่อทั้งตนเองและประชาชนในสังคม โดยอาศัย
 หลักการแห่งความสัมพันธ์ระหว่างชีวิตของภิกษุแต่ละรูปกับส่วนรวม ซึ่งหมายถึงภิกษุด้วยกัน คือ
 ทั้งกับประชาชนกว้างออกไป และกับภิกษุด้วยกัน การสัมพันธ์กับส่วนรวม คือ ภายในชุมชนสงฆ์
 ที่เป็นส่วนของตัวเอง และกับประชาชนในวงกว้างนี้เป็นเรื่องความสัมพันธ์ทางสังคม^๒ ๘

๒. จากการศึกษาการสารวมอินทรีย์ในภิกษุวรรค อรรถกถาธรรมบท พบว่าหลักการ
 สारวมอินทรีย์ในพระพุทธศาสนาประกอบด้วยทวารทั้ง ๖ คือ

- (๑) จักขุนทรีย์ (การรับรู้ทางสายตา)
- (๒) โสตินทรีย์ (การรับรู้ทางการมองเห็น)
- (๓) ฆานินทรีย์ (การรับรู้ทางการดมกลิ่น)
- (๔) ชิวหินทรีย์ (การรับรู้ทางการลิ้มรส)
- (๕) กายินทรีย์ (การรับรู้ทางการสัมผัส)
- (๖) มนินทรีย์ (การรับรู้ทางความคิด)^๒ ๙

อินทรีย์ทั้ง ๖ ประการนี้มีความสำคัญต่อการศึกษาและนำไปประพฤติปฏิบัติตามที่
 ปรากฏในภิกษุวรรค อรรถกถาธรรมบท ซึ่งเป็นคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา อินทรีย์เหล่านี้สามารถ
 จัดกลุ่มได้เป็นหมวดหมู่ตามที่เป็นจริงของการสารวมอินทรีย์ เช่น อินทรีย์ที่เกี่ยวข้องกับการ
 รับรู้ผ่านประสาทสัมผัสต่าง ๆ ได้แก่ จักขุนทรีย์ โสตินทรีย์ ฆานินทรีย์ ชิวหินทรีย์ กายินทรีย์
 และอินทรีย์ที่เกี่ยวข้องกับความคิด ได้แก่ มนินทรีย์ ขยายเนื้อความให้ชัดเจนยิ่งขึ้น ดังต่อไปนี้

(๑) การควบคุมทวารทั้ง ๖ คือ ภิกษุจะต้องจัดระเบียบการทำงานของอินทรีย์ทวาร
 ทั้ง ๖ ได้แก่ จักขุนทรีย์ (การมองเห็น) โสตินทรีย์ (การฟัง) ฆานินทรีย์ (การดมกลิ่น) ชิวหินทรีย์
 (การลิ้มรส) กายินทรีย์ (การสัมผัส) และ มนินทรีย์ (การคิด) เพื่อป้องกันการไม่สารวมทางทวาร
 ใดทวารหนึ่ง

^๒ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต), ตามพระใหม่ ไปเรียนธรรม, พิมพ์ครั้งที่
 ๒, (กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด ประยูรสาส์นไทย การพิมพ์, ๒๕๖๖), หน้า ๙๓.

^๒ ส.ม. (ไทย) ๖๙/๔๙๗/๓๐๖.

(๒) การระมัดระวังในการรับรู้ คือ ภิกษุจะต้องมีความระมัดระวังรู้เท่าทันในกระบวนการรับรู้ทั้งสิ่งที่เข้ามาจากภายนอกและการรับรู้ของอายตนะภายใน เพื่อหลีกเลี่ยงไม่ปล่อยให้เกิดกิเลสหรือความมัวหมองครอบงำจิตใจได้

(๓) การควบคุมการกระทำที่เกิดจากการรับรู้ คือ การควบคุมกระบวนการทำหน้าที่เกี่ยวข้องกับการรับรู้ เช่น การมอง การฟัง การดม การลิ้มรส การสัมผัส และการคิด ต้องประพฤติปฏิบัติด้วยความมีสติและเป็นระบอบอย่างชัดเจน เพื่อไม่ให้เกิดผลเสียต่อตนเองและผู้อื่น

(๔) การปฏิบัติตามหลักธรรมวินัย คือ การปฏิบัติตนอย่างเคร่งครัดในการสำรวมอินทรีย์ซึ่งเป็นส่วนสำคัญของการดำเนินชีวิตตามหลักธรรมวินัยในสมณเพศ ซึ่งช่วยในการรักษาความบริสุทธิ์ของกาย วาจา และใจ เป็นอุปการะเกื้อหนุนต่อการปฏิบัติเพื่อการบรรลุมรรคผลนิพพาน

การสำรวมอินทรีย์อย่างมีประสิทธิภาพจึงเป็นการส่งเสริมความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างภิกษุกับสังคม และเสริมสร้างการปฏิบัติธรรมที่มีความหมายและประโยชน์สูงสุด หลักการสำรวมอินทรีย์ที่ว่านั่นอาศัยการปฏิบัติที่อ้างอิงจากคำสอนของพระผู้มีพระภาคที่ทรงแนะนำให้ภิกษุสำรวมรักษา ระมัดระวังการสัมผัสที่จะเกิดขึ้น และกระบวนการทำงานของตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ที่ผ่านเข้ามาทางอินทรีย์ทั้ง ๖ เนื่องจากว่า เมื่อภิกษุไม่สำรวมอินทรีย์ อาจนำมาซึ่งความเสียหายทั้งต่อตนเองและผู้อื่น การประพฤติวัตรปฏิบัติตนเพื่อการสำรวมอินทรีย์จึงเป็นสิ่งสำคัญที่ภิกษุในพระพุทธศาสนาจะต้องประพฤติปฏิบัติอย่างเคร่งครัด เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดความมัวหมองจิตใจ เมื่อภิกษุมีการสำรวมอินทรีย์อย่างเคร่งครัดและครบถ้วนแล้ว ถือได้ว่าภิกษุรูปนั้นได้ปฏิบัติตามหลักการสำรวมอินทรีย์ได้อย่างมีประสิทธิภาพและสมบูรณ์แบบ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการบรรลุมรรคผลนิพพาน การปฏิบัติตามหลักการสำรวมอินทรีย์อย่างเคร่งครัดจึงเป็นสิ่งที่ภิกษุควรประพฤติวัตรปฏิบัติตนอย่างสม่ำเสมอ เพื่อรักษาความบริสุทธิ์ของศีล สมาธิ ปัญญา ทางกาย วาจา และใจ ป้องกันการเกิดกิเลสหรือความมัวหมอง การปฏิบัติตนเพื่อการสำรวมอินทรีย์อย่างครบถ้วนจะส่งผลให้ภิกษุสามารถดำเนินชีวิตตามหลักธรรมวินัยได้อย่างดีเยี่ยม และเป็นปัจจัยสำคัญที่นำไปสู่การบรรลุมรรคผลนิพพานอย่างแท้จริง เพราะหลักการสำรวมในทางพระพุทธศาสนามีความสำคัญลึกซึ้งก่อให้เกิดผลดีต่อผู้ประพฤติปฏิบัติเพราะสามารถทำให้พ้นจากทุกข์ทั้งปวงได้ดังปรากฏคำสอนว่า ภิกษุผู้สำรวมทวารทั้งปวง ย่อมพ้นจากทุกข์ทั้งปวงได้^๓

^๓ พ.ธ. (ไทย) ๒๕/๓๖๑/๑๔๖, พ.ธ.อ. (ไทย) ๒/๕๒๓.

๓. จากการวิเคราะห์สาเหตุและปัจจัยแห่งการสำรวมอินทรีย์ในภิกขุวรรค อรรถกถาธรรมบทนั้นมีเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องกันอย่างชัดเจน ดังนี้ (๑) เรื่องภิกษุ ๕ รูป มีเหตุปัจจัยเกิดจากความเข้าใจผิดคิดว่าสิ่งที่ตนสำรavnนั้นดีที่สุด (๒) เรื่องภิกษุฆ่าหงส์ มีเหตุปัจจัยเกิดจากความคึกคะนองทางกาย (๓) เรื่องพระโกกาลิกะ มีเหตุปัจจัยเกิดจากการไม่ระวังคำพูด (๔) เรื่องพระธรรมารามเถระ มีเหตุปัจจัยเกิดจากการทราบข่าวปริณิพพานของพระพุทธเจ้า (๕) เรื่องภิกษุผู้คบฝ้ายผิดรูปใดรูปหนึ่ง มีเหตุปัจจัยเกิดจากการดูหมิ่นลาภสักการะของตน (๖) เรื่องปัญจคคทายกพราหมณ์ มีเหตุปัจจัยเกิดจากความตระหนี่ไม่ยอมถวายทาน (๗) เรื่องภิกษุหลายรูป มีเหตุปัจจัยเกิดจากการปรารภนาจะพังธรรม (๘) เรื่องภิกษุ ๕๐๐ รูป มีเหตุปัจจัยเกิดจากอยากบรรลุธรรม (๙) เรื่องพระสันตกายเถระ มีเหตุปัจจัยเกิดจากอยากเป็นผู้อยู่อย่างสันโดษ (๑๐) เรื่องพระนังคลกุฎเถระ มีเหตุปัจจัยเกิดจากการตักเตือนตนเองให้อยู่ในสมณเพศ (๑๑) เรื่องพระวักลีเถระ มีเหตุปัจจัยเกิดจากการฟังคำสอนของพระผู้มีพระภาค (๑๒) เรื่องสุมนสามเณร มีเหตุปัจจัยเกิดจากปรารภนาการบรรลุธรรม^๓

๑

หลักการสำรวมอินทรีย์ ๖ คือ (๑) จักขุนทรีย์ (๒) โสตินทรีย์ (๓) ขานินทรีย์ (๔) ชิวหินทรีย์ (๕) กายินทรีย์ (๖) มนินทรีย์ มีดังต่อไปนี้

(๑) หลักการสำรวมทางตา คือ การมองเห็นสิ่งต่าง ๆ ทั้งที่ดีและไม่ดี ไม่ให้ยึดติด ไม่ให้หลงใหล เพลิดเพลิน ให้พิจารณาสิ่งที่เห็นนั้นเป็นกุศล มองให้เป็นกุศล คือ มองให้เห็นเป็นเพียงรูปกับนามในกรอบของไตรลักษณ์ คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา การที่มุ่งเน้นให้ความสำคัญกับการสำรวมระวังอายตนะทางตา ในขณะที่ตามองเห็นรูปอันจะนำมาทั้งคุณประโยชน์และโทษอันไม่พึงประสงค์ จึงต้องมีสติตื่นรู้เท่าทันอารมณ์อยู่ทุกขณะกิริยาอาการที่ตามองเห็นรูป เมื่อตาเห็นรูปด้วยจักขุแล้ว ไม่รวบถือ คือ มองภาพรวมโดยไม่พิจารณาลงไปรายละเอียดของทางทวารนั้น ๆ ว่า ตามองเห็นรูปนั้นสวยงาม ตามองเห็นรูปนี้ไม่สวยงาม ไม่ถือเอาโดยอนุพยัญชนะ คือ มองแยกพิจารณาเป็นส่วน ๆ ไปว่า ตามองเห็นว่าดวงตาคู่นี้สวยงาม แต่จมูกไม่สวยงาม การปฏิบัตินี้เป็นไปเพื่อสำรวมจักขุนทรีย์ เพราะเมื่อไม่สำรวมอินทรีย์แล้ว จะเป็นเหตุให้อกุศลธรรมอันลามก คือ อภิชณาและโทมนัสครอบงำ เมื่อปฏิบัติตามหลักการนี้แล้ว ชื่อว่า การสำรวมในจักขุนทรีย์^๓

๒

^๓ พ.ธ.อ. (ไทย) ๑/๕๒๒-๕๗๔.

^๓ ที.ส. (ไทย) ๕/๒๑๓/๗๒-๗๓.

(๒) หลักการสำรวมทางหู คือ เมื่อได้ยินเสียงต่าง ๆ ทั้งที่ดีและไม่ดี ไม่ให้ยึดติด ไม่ให้หลงใหล เพลิดเพลิน ให้พิจารณาเสียงที่ได้นั้นเป็นกุศล พังให้เป็นกุศล คือ ได้ยินเสียงก็เพียงสักว่าได้ยินเสียงเท่านั้น ไม่นึกคิดปรุงแต่งให้เกิดอกุศล ความโลภ ความโกรธ ความหลง พังให้อยู่ในกรอบของไตรลักษณ์ ใช้สติปัญญากำกับจิตใจอยู่เสมอ รู้เท่าทันกลมายาของกิเลส ด้วยการสำรวมโสตินทรีย์ให้ดีพร้อม หลักการสำรวมโสตินทรีย์ คือ การที่มุ่งเน้นให้ความสำคัญกับการสำรวมระวางอายตนะทางหู ในขณะที่หูได้ยินเสียงที่ผ่านเข้ามากระทบ ต้องมีสติตื่นรู้เท่าทันอารมณ์อยู่ทุกขณะกิริยาอาการที่หูได้ยินเสียง ภิกษุพิจารณาโดยแยบคาย คือ พิจารณาเห็นโทษของการไม่สำรวมโสตินทรีย์ เป็นผู้สำรวมระวางในโสตินทรีย์ เมื่อสำรวมระวางได้อย่างดีแล้ว กิเลสอาสวะทั้งหลายย่อมไม่เกิดขึ้น^๓

(๓) หลักการสำรวมทางจมูก คือ เมื่อได้กลิ่นต่าง ๆ ทั้งที่ดีและไม่ดี ก็ไม่ให้ยึดติด ไม่ให้หลงใหล เพลิดเพลิน ให้พิจารณากลิ่นที่สูดดมนั้นเป็นกุศล คือ ได้กลิ่นดีหรือไม่ดีก็เพียงสักว่ากลิ่นที่ผ่านมาระทบจมูกเท่านั้น ไม่นึกคิดปรุงแต่งให้เกิดอกุศล ความโลภ ความโกรธ ความหลง ให้น้อมกลิ่นที่สูดดมนั้นลงในกรอบของไตรลักษณ์ จึงควรมีสติปัญญารักษาจิตใจ มุ่งเน้นให้ความสำคัญกับการสำรวมระวางอายตนะทางจมูก ในขณะที่ได้กลิ่นต่าง ๆ ทั้งชอบใจและไม่ชอบใจ รู้เท่าทันอารมณ์อยู่ทุกขณะอาการที่จมูกได้ดมกลิ่น ภิกษุได้กลิ่นทางจมูกที่น่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ ชวนให้เกิดรักใคร่ กำหนดมีอยู่ แต่ว่าภิกษุไม่เพลิดเพลิน ไม่เชยชม ไม่ยึดติดกลิ่นนั้นอยู่ พึงรู้ว่าไม่เสื่อมจากกุศลธรรม การได้กลิ่นเช่นนี้เกิดเป็นกุศล ส่วนว่าภิกษุพาใจให้หลงใหล ปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ ชวนให้รัก ชักให้ใคร่ ยึดติดกลิ่นนั้นอยู่ พึงรู้ว่าเสื่อมจากกุศลธรรม การได้กลิ่นเช่นนี้ทำให้เกิดอกุศล^๔

(๔) หลักการสำรวมทางลิ้น คือ เมื่อได้ลิ้มรสต่าง ๆ ทั้งที่ดีและไม่ดี ชอบใจหรือไม่ชอบใจ ก็ไม่ให้ยึดติด ไม่ให้หลงใหล เพลิดเพลิน ให้พิจารณารสที่ได้ลิ้มลองนั้นเป็นกุศล คือ ได้ลิ้มรสที่อร่อยดีหรือไม่อร่อยก็ตาม ก็เป็นเพียงสักว่ารสที่มาระทบลิ้นเท่านั้น ไม่นึกคิดปรุงแต่งรสที่มาระทบลิ้นนั้นให้เกิดอกุศล ความโลภ ความโกรธ ความหลง ให้พิจารณารสที่ลิ้มลองนั้นลงสู่หลักของไตรลักษณ์ ให้เป็นเพียงอาการของรสที่เกิดขึ้น ตั้งอยู่ และดับไป จึงควรมีสติปัญญารักษาจิตใจไม่ให้ความอยากในรสเกิดขึ้น หลักการสำรวมชีวิตินทรีย์ คือ การที่มุ่งเน้นให้ความสำคัญกับ

^๓ ส.สพ. (ไทย) ๑๘/๔๘/๑๐๙.

^๔ ส.สพ. (ไทย) ๑๘/๔๘/๑๐๙.

การสำรวมระวังอายตนะทางลิ้นในขณะที่ได้ลิ้มรสทั้งชอบใจและไม่ชอบใจ ก็ให้รู้เท่าทันอารมณ์อยู่ทุกขณะที่ได้ลิ้มรส ภิกษุลิ้มรสทางลิ้นที่น่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ ชวนให้เกิดรักใคร่กำหนดมีอยู่ แต่ว่าภิกษุไม่เพลิดเพลิน ไม่เชยชม ไม่ยึดติดในรสนั้นอยู่ พึงรู้ว่าไม่เสื่อมจากกุศลธรรม การลิ้มรสเช่นนี้เกิดเป็นกุศล ส่วนว่าภิกษุพาใจให้หลงไหล ปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ ชวนให้รัก ชักให้ใคร่ ยึดติดในรสนั้นอยู่ พึงรู้ว่าเสื่อมจากกุศลธรรม การลิ้มรสเช่นนี้ทำให้เกิดอกุศล^๓

๕

(๕) หลักการสำรวมทางกาย คือ เมื่อได้สัมผัสสิ่งต่าง ๆ ทั้งที่ดีและที่ไม่ดี ชอบใจหรือไม่ชอบใจก็ตาม ก็ไม่ให้ยึดติด ไม่ให้หลงไหล เพลิดเพลิน ให้พิจารณาสัมผัสที่มากระทบนั้นเป็นกุศล คือ ได้สัมผัสที่ดีหรือไม่ดีก็ตาม ก็เป็นเพียงสภาวะสัมผัสที่มากระทบกายนี้เท่านั้น ไม่นึกคิดปรุงแต่งสัมผัสต่าง ๆ ที่มากระทบกายให้เกิดอกุศล ความโลภ ความโกรธ ความหลง ให้พิจารณาสัมผัสนั้นลงสู่หลักไตรลักษณ์ ให้เป็นเพียงอาการสัมผัสที่มากระทบกาย มีการเกิดขึ้น ตั้งอยู่ และดับไปในที่สุด จึงควรมีสติปัญญาพิจารณาไม่ให้ความอยากทางกายเกิดขึ้น หลักการสำรวมกายในทรีย คือ การที่มุ่งเน้นให้ความสำคัญกับการสำรวมระวังอายตนะทางกายในขณะที่ได้สัมผัสกับสิ่งที่ชอบใจและไม่ชอบใจ ก็ให้รู้เท่าทันอารมณ์อยู่ทุกขณะที่ได้สัมผัส เมื่อภิกษุประพฤติปฏิบัติด้วยความสำรวมอย่างดีเยี่ยมอยู่อย่างนี้ ย่อมเสวยสุขที่ไม่เจือปนด้วยกิเลส ชื่อว่า คัมภรองทวารในกายินทรียได้เป็นอย่างดี^๓

๖

(๖) การสำรวมทางใจ คือ เมื่อใจได้รับรู้อารมณ์ต่าง ๆ ทั้งที่ดีและที่ไม่ดี ชอบใจหรือไม่ชอบใจก็ตาม ก็ไม่ให้ยึดติด ไม่ให้หลงไหล ไม่ให้เพลิดเพลิน ให้พิจารณาอารมณ์ที่มากระทบใจนั้นเป็นกุศล คือ ได้รับรู้อารมณ์ที่ดีหรือไม่ดีก็ตาม ก็เป็นเพียงสภาวะอารมณ์ที่ผ่านเข้ามากระทบใจนี้เท่านั้น ไม่ไปนึกคิดปรุงแต่งอารมณ์ต่าง ๆ ให้เกิดความฟุ้งซ่าน ให้เกิดอกุศล ความโลภ ความโกรธ ความหลง ให้พิจารณาอารมณ์ที่มากระทบใจนั้นลงสู่ไตรลักษณ์ คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ให้เป็นเพียงการรับรู้อารมณ์เท่านั้น รู้แล้วให้ปล่อยวาง ไม่ยึดมั่นถือมั่นว่าเป็นตัวเรา หรือเป็นของเรา เพราะอารมณ์ที่กระทบใจนั้น มีการเกิดขึ้น ตั้งอยู่ และดับไปในที่สุด มุ่งเน้นให้ความสำคัญกับการสำรวมระวังอายตนะทางใจในขณะที่ได้รับรู้อารมณ์ความรู้สึกที่ชอบใจหรือไม่ชอบใจก็ตาม ก็ให้มีสติรู้เท่าทันอารมณ์ที่เกิดขึ้นนั้นอยู่ทุกขณะจิต เมื่อรู้ธรรมารมณ์ด้วยใจแล้ว ไม่รวบถือ ไม่แยกถือ ย่อมปฏิบัติเพื่อความสำรวมในมโนทรีย ถ้าภิกษุไม่สำรวมมโนทรียแล้วก็จะ

^๓ ส.สพ. (ไทย) ๑๘/๔๘/๑๐๙.

^๓ ที.ส. (ไทย) ๕/๒๑๓/๗๒-๗๓.

เป็นเหตุให้ถูกบาปอกุศลธรรม คือ อภิขิมาและโหม่นสครอบงำได้ จึงต้องรักษามนินทรีย์ สำรวมมนินทรีย์ เมื่อภิกษุประพฤติปฏิบัติด้วยความสำรวมอย่างดีเยี่ยมอยู่อย่างนี้ ย่อมเสวยสุขที่ไม่เจือปนด้วยกิเลส ชื่อว่า คัมภรอกทวารในมนินทรีย์ได้อย่างดีเยี่ยม^๓

ทวารทั้ง ๖ มีหลักการสำรวมอินทรีย์ที่สำคัญประกอบด้วยหลักธรรมสนับสนุน คือ ศีล สมาธิ ปัญญา ศรัทธา ความเพียร ความอดทน ความไม่ฟุ้งซ่านแห่งใจ อโลภะ โทสะ โมหะ หิริ โอตตปปะ สติ สัมปชัญญะ ความไม่ยึดมั่นถือมั่นในขันธ ๕ ความไม่คึกคะนองทางกายวาจาใจ เป็นต้น^๓

คำสอนนำไปสู่การบรรลุธรรมในภิกขุวรรค อรรถกถาธรรมบท เป็นส่วนหนึ่งของพระไตรปิฎกที่ประกอบด้วยคำสอนในรูปแบบพระคาถาฉันท์ลักษณะ ซึ่งมีทั้งหมด ๑๒ เรื่อง โดยเนื้อหาหลักมุ่งเน้นการฝึกฝนและสำรวมอินทรีย์ของภิกษุ เพื่อเป็นแนวทางการประพฤติปฏิบัติ คำสอนในภิกขุวรรคนี้สามารถแบ่งออกเป็น ๒ ส่วนหลัก ได้แก่ (๑) ธรรมบท ซึ่งประกอบด้วยพุทธภาษิตหรือพระคาถาที่สื่อถึงหลักธรรมที่สำคัญ (๒) อรรถกถาธรรมบท ซึ่งเป็นคำอธิบายเพิ่มเติมของผู้แต่งเพื่อขยายความหมาย และทำให้คำสอนในพระคาถาเข้าใจได้ง่ายและชัดเจนยิ่งขึ้น คำสอนในภิกขุวรรคสะท้อนถึงความสำคัญของการสำรวมอินทรีย์ ซึ่งเป็นหลักธรรมสำคัญในพระพุทธศาสนา เพื่อให้ภิกษุสามารถปฏิบัติตนตามแนวทางที่ถูกต้องและเจริญในทางธรรม โดยการสอนของพระผู้มีพระภาคมีสองรูปแบบหลัก ได้แก่ (๑) การสอนแบบย่อ ซึ่งเน้นการตรัสสรุปหัวข้อธรรมสำคัญ (๒) การสอนแบบละเอียด ซึ่งมีการแยกแยะอธิบายหัวข้อธรรมต่าง ๆ อย่างละเอียด^๓ นอกจากนี้พระผู้มีพระภาคทรงใช้คำถามเป็นเครื่องมือในการสอน เพื่อกระตุ้นกระบวนการคิดของภิกษุ หรือบางครั้งพระองค์ทรงตั้งคำถามขึ้นเองเพื่อเป็นการเริ่มต้นการแสดงธรรม และบัญญัติสิกขาบทต่าง ๆ^๔ ดังนั้น คำสอนในภิกขุวรรค อรรถกถาธรรมบท จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งในการชี้นำภิกษุให้ดำเนินชีวิตตามหลักธรรม และเสริมสร้างการพัฒนาจิตใจให้สูงขึ้นตามแนวทางพระพุทธศาสนา นำไปสู่การบรรลุธรรม

^๓ ที.สี. (ไทย) ๕/๒๑๓/๗๒-๗๓.

^๓ ชุ.ธ.อ. (ไทย) ๑/๕๒๒-๕๗๔.

^๓ อง.ทุก. (ไทย) ๒๐/๑๔/๖๗.

^๔ วิ.มทา. (ไทย) ๑/๑๖/๙.

การสำรวจอินทรีเพื่อส่งเสริมสมณสาธูปถือเป็นเรื่องสำคัญมาก โดยเฉพาะเมื่อพิจารณาจากเหตุการณ์ที่สะท้อนให้เห็นถึงการขาดการสำรวจอินทรีในบางกรณี ซึ่งอาจทำให้ภิกษุบางรูปประพฤตินไม่เหมาะสมกับสถานะสมณสาธูป ถึงแม้พฤติกรรมเหล่านั้นจะไม่ขัดต่อธรรมวินัยโดยตรง แต่เมื่อพิจารณาจากมุมมองของสังคมแล้ว ก็อาจทำให้เกิดการวิพากษ์วิจารณ์จากชาวบ้านและสื่อมวลชน โดยเฉพาะจากสื่อออนไลน์ที่สามารถเผยแพร่ข้อมูลได้รวดเร็ว ด้วยเหตุนี้ ภิกษุจึงจำเป็นต้องใช้หลักธรรมในการสำรวจอินทรีในชีวิตประจำวัน เพื่อให้การดำเนินชีวิตในสังคมสามารถสอดคล้องกับหลักธรรมวินัย และยังคงรักษาความสงบเรียบร้อยในชีวิตสมณะได้ การสำรวจอินทรีจึงไม่เพียงแต่เป็นการฝึกฝนจิตใจให้มีสติ แต่ยังเป็นการพิจารณาถึงผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากการกระทำที่ไม่เหมาะสม ภิกษุดำรงชีวิตโดยการอาศัยปัจจัย ๔ ซึ่งประกอบด้วย จีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และยารักษาโรค ที่ได้รับจากชาวบ้าน การสำรวจอินทรีในการบริโภคปัจจัย ๔ จึงเป็นสิ่งจำเป็นเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดทั้งแก่ภิกษุและผู้ให้ โดยภิกษุควรใช้ปัจจัย ๔ ด้วยความระมัดระวังและเห็นคุณค่า ไม่บริโภคหรือใช้สอยอย่างฟุ้งเฟ้อฟุ้งเฟ้อหรือมัวเมา แต่ควรทำด้วยกิริยาอาการที่สำรวม ทั้งนี้เพื่อเป็นการแสดงความขอบคุณและเคารพในสิ่งที่ได้รับจากผู้ถวาย และเพื่อให้การดำเนินชีวิตของภิกษุเป็นไปตามแนวทางที่ดั่งามเหมาะสมแก่สมณสาธูป นอกจากการคำนึงถึงภิกษุหมุ่มมากแล้ว ก็ต้องคำนึงถึงประชาชน จะทำอะไรแม้แต่จะปรากฏตัวในที่สาธารณะก็ต้องวางตัวให้เหมาะสมเป็นที่เลื่อมใสของประชาชน ให้ประชาชนเกิดความพอใจในจิตใจว่าได้เห็นกิริยามารยาทอาการสำรวมของภิกษุ^๔ ๑

บทสรุป

จากการศึกษาวิเคราะห์สาเหตุและปัจจัยแห่งการสำรวจอินทรีในภิกขุวรรค อรรถกถาธรรมบท มีดังต่อไปนี้

สาเหตุและปัจจัยแห่งการสำรวจอินทรีในภิกขุวรรค อรรถกถาธรรมบทนั้น มีเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องกันชัดเจน ดังต่อไปนี้ (๑) เรื่องภิกษุ ๕ รูป มีเหตุปัจจัยเกิดจากความเข้าใจผิดคิดว่าสิ่งที่ตนสำร่วนนั้นดีสุด (๒) เรื่องภิกษุฆ่าหงส์ มีเหตุปัจจัยเกิดจากความคึกคะนองทางกาย (๓) เรื่องพระโกกาลิกะ มีเหตุปัจจัยเกิดจากการไม่ระวังคำพูด (๔) เรื่องพระธรรมารามเถระ มีเหตุปัจจัย

^๔ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตโต), ตามพระใหม่ ไปเรียนธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๒, หน้า ๘๕-๘๖.

เกิดจากการทราบข่าวปรีณิพพานของพระพุทธเจ้า (๕) เรื่องภิกษุผู้คบฝ้ายผิดรูปใดรูปหนึ่ง มีเหตุปัจจัยเกิดจากการดูหมิ่นลาภสักการะของตน (๖) เรื่องปัญจคคทายกพราหมณ์ มีเหตุปัจจัยเกิดจากความตระหนี่ไม่ยอมถวายทาน (๗) เรื่องภิกษุหลายรูป มีเหตุปัจจัยเกิดจากการปรารถนาจะฟังธรรม (๘) เรื่องภิกษุ ๕๐๐ รูป มีเหตุปัจจัยเกิดจากอยากบรรลุนิพพาน (๙) เรื่องพระสันตกายเถระ มีเหตุปัจจัยเกิดจากอยากเป็นผู้อยู่อย่างสันโดษ (๑๐) เรื่องพระนังคณเถระ มีเหตุปัจจัยเกิดจากการตักเตือนตนเองให้อยู่ในสมณเพศ (๑๑) เรื่องพระวัคคิเถระ มีเหตุปัจจัยเกิดจากการฟังคำสอนของพระผู้มีพระภาค (๑๒) เรื่องสุนนสามเณร มีเหตุปัจจัยเกิดจาก ปรารถนาการบรรลุนิพพาน ซึ่งเหตุปัจจัยเหล่านี้ไม่เพียงช่วยในการควบคุมอินทรีย์เท่านั้น แต่ยังช่วยส่งเสริมการปฏิบัติธรรมเพื่อให้เกิดผลที่ยั่งยืน สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติจริงของภิกษุในปัจจุบัน เพื่อลดปัญหาพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม และเสริมสร้างความศรัทธาในพระพุทธศาสนาต่อไป

อภิปรายผลการวิจัย

การศึกษาโครงสร้างและเนื้อหาในภิกขุวรรค อรรถกถาธรรมบท ผลการวิจัยพบว่า ในภิกขุวรรคทั้ง ๑๒ เรื่อง มีเนื้อหาที่ประพันธ์เป็นร้อยแก้วผสมกับบทร้อยกรอง เป็นพระคาถาที่ประพันธ์เป็นบทร้อยกรอง เติบเรื่องโดยประพันธ์เป็นร้อยแก้ว โดยการที่พระอรรถกถาจารย์เล่านิทานประกอบเรื่องราวเหตุการณ์สำคัญต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น เป็นพระคาถาและเรื่องราว ๆ ที่มีความสอดคล้องเชื่อมโยงและสัมพันธ์กันระหว่างปัจจุบันกาลและอดีตกาล โดยโครงสร้างของภิกขุวรรคประกอบด้วย ๔ ส่วน คือ (๑) บทเกริ่นนำที่แนะนำเนื้อหาของเรื่อง (๒) เนื้อหาหลักที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดง (๓) คำสอนของพระผู้มีพระภาคในรูปแบบพระคาถา ซึ่งมักจะประกอบด้วยข้อคิดหรือคำสอนในลักษณะร้อยกรอง พร้อมคำอธิบายจากพระอรรถกถาจารย์ในรูปแบบของบทอรรถกถา (๔) การสรุปคำสอนในตอนท้าย สอดคล้องกับงานวิจัยของ เกศนี นุชทองม่วง ได้วิจัยเรื่อง “อรรถกถาธรรมบท : การศึกษาในฐานะวรรณกรรมคำสอน” ผลการวิจัยพบว่า อรรถกถาธรรมบทนั้นมีบทบาทสำคัญในการเป็นวรรณกรรมเกี่ยวกับคำสอนมาเป็นเวลานาน ดังจะเห็นได้จากการปรากฏเรื่องของผู้ฟังในแต่ละเรื่องที่ยกตัวอย่างประกอบคำสอน กล่าวคือ พระพุทธเจ้าทรงใช้พระธรรมบทสั่งสอนในสมัยพุทธกาล คำสอนของพระพุทธเจ้าได้รับการถ่ายทอดแบบมุขปาฐะ

โดยอรรถกถาจารย์ทั้งหลาย เมื่อมีการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรแล้ว อรรถกถาธรรมบทจึงแพร่หลายมากขึ้น^๔ ๒

หลักการสำรวมอินทรีย์ในภิกขุวรรค อรรถกถาธรรมบท คือ การจัดระเบียบอินทรีย์ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ให้เกิดการสำรวมระวัง เพื่อปิดกั้น และป้องกันกิเลสบาปอกุศลทั้งหลายไม่ให้เกิดขึ้นในจิตใจ ในเวลาที่มีการรับรู้อารมณ์ทางทวารทั้ง ๖ อย่างใดอย่างหนึ่ง หรือทางทวารทั้งหมด ป้องกันอารมณ์ไว้มิให้ตกไปในบาปอกุศลธรรมกิเลสเครื่องเศร้าหมองทางทวารทั้ง ๖ ได้แก่ (๑) จักขุอินทรีย์ (๒) โสติดินทรีย์ (๓) ฆานินทรีย์ (๔) ชิวหินทรีย์ (๕) กายินทรีย์ (๖) มนินทรีย์ ซึ่งพระผู้มีพระภาคตรัสให้ภิกษุทั้งหลายสำรวมระวัง เพราะเมื่อไม่สำรวมระวังย่อมนำมาซึ่งโทษทั้งแก่ตนและผู้อื่น สอดคล้องกับงานเขียนของ พระมหารณกร กตปุญโญช (ดรกมลกานต์) และคณะ ได้วิจัยเรื่อง “การประยุกต์หลักอินทรีย์สังวรในการดำเนินชีวิต” ผลการวิจัยพบว่า สิ่งที่สำคัญของการสำรวมอินทรีย์นั้น เป็นการฝึกสติให้รู้เท่าทันอารมณ์ที่เกิดขึ้นและทำให้ดับไปโดยเร็ว เพื่อไม่ให้เกิดความยินดีความยินร้าย เกิดความชอบใจ และไม่ชอบใจ ที่เกิดขึ้นนั้นให้ดับไปได้โดยรวดเร็ว เป็นการป้องกันไม่เกิดบาปอกุศล และความทุกข์ต่าง ๆ การประยุกต์อินทรีย์สังวรกับการดำเนินชีวิตนั้น เริ่มต้นจากการสำรวมตา หู จมูก ลิ้น กาย เพราะอินทรีย์เป็นเหตุให้เกิดกิเลส การสำรวมอินทรีย์ทำให้จิตเป็นสมาธิมีความตั้งมั่นดี หรือจะพิจารณาความจริงอะไรก็แจ่มชัด เกิดประโยชน์ทั้งทางโลกและทางธรรม^๕ ๓

สาเหตุและปัจจัยแห่งการสำรวมอินทรีย์ในภิกขุวรรค อรรถกถาธรรมบท ๑๒ เรื่อง คือ (๑) เรื่องภิกษุ ๕ รูป มีเหตุปัจจัยเกิดจากความเข้าใจผิดคิดว่าสิ่งที่ตนสำรมนั้นดีสุด (๒) เรื่องภิกษุฆ่าหังส มีเหตุปัจจัยเกิดจากความคึกคะนองทางกาย (๓) เรื่องพระโกกาลิกะ มีเหตุปัจจัยเกิดจากการไม่ระวังคำพูด (๔) เรื่องพระธรรมมารามเถระ มีเหตุปัจจัยเกิดจากการทราบข่าวปรีณิพพานของพระพุทธเจ้า (๕) เรื่องภิกษุผู้คบฝ้ายผิดรูปใดรูปหนึ่ง มีเหตุปัจจัยเกิดจากการดูหมิ่นลามก

^๔ เกตนี นุชทองม่วง, “อรรถกถาธรรมบท : การศึกษาในฐานะวรรณกรรมศาสนา”, วิทยานิพนธ์อักษร ศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย ภาควิชาภาษาไทย, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๖), หน้า ๒๓๐.

^๕ พระมหารณกร กตปุญโญช (ดรกมลกานต์) และคณะ, “การประยุกต์หลักอินทรีย์สังวรในการดำเนินชีวิต”, วารสารวิชาการธรรมทรรณ, ปีที่ ๑๙ ฉบับที่ ๒ (เมษายน-มิถุนายน ๒๕๖๒): ๒๔๕.

สักการะของตน (๖) เรื่องปัญจัคทหายกพราหมณ์ มีเหตุปัจจัยเกิดจากความตระหนี่ไม่อยากถวายทาน (๗) เรื่องภิกษุหลายรูป มีเหตุปัจจัยเกิดจากการปรารถนาจะพึงธรรม (๘) เรื่องภิกษุ ๕๐๐ รูป มีเหตุปัจจัยเกิดจากอยากบรรลุธรรม (๙) เรื่องพระสันตกายเถระ มีเหตุปัจจัยเกิดจากอยากเป็นผู้อยู่อย่างสันโดษ (๑๐) เรื่องพระนังคละภูเถระ มีเหตุปัจจัยเกิดจากการดักเตือนตนเองให้อยู่ในสมณเพศ (๑๑) เรื่องพระวัคคลีเถระ มีเหตุปัจจัยเกิดจากการฟังคำสอนของพระผู้มีพระภาค (๑๒) เรื่องสมณสามเณร มีเหตุปัจจัยเกิดจาก ปรารถนาการบรรลุธรรม มีผลลัพธ์ คือ “บรรลุอรหัตตผลขณะปลงผมเสร็จ” สอดคล้องกับงานของ **พระมหาน้าเกียรติ วิสุทโธ (ทองทวี)** ได้วิจัยเรื่อง “ศึกษาการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาในสังวรสูตร” ผลการวิจัยพบว่า การสำรวมอินทรีย์ทั้ง ๖ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ไม่ให้ยินดีในร้าย ในเวลาเห็นรูป ฟังเสียง ดมกลิ่น ลิ้มรส ถูกต้องโณภูมัพพะ ฐธรรมาภรณ์ด้วยใจ ระวังไม่ให้เลสเกิดขึ้นครอบงำใจของตนได้ ถ้าไปหลงยึดติดเพลิดเพลินอยู่ กำลังเสื่อมจากกุศลธรรมทั้งหลาย โดยการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาตามแนวสติปัฏฐาน ๔ โดยอาศัยโพธิปักขิยธรรม ๓๗ และองค์คุณของวิปัสสนาซึ่งเป็นธรรมที่คอยเกื้อหนุนด้วยการมีสติสัมปชัญญะในการพิจารณาด้วยความเพียรตลอดเวลา สามารถตัดละต้นเหตุแห่งอกุศลธรรมกามคุณ ๕ นีวรณ ๕ อุปาทานขันธ ๕ ซึ่งเป็นการสำรวมระวังป้องกันไม่ให้จิตตกอยู่ภายใต้การครอบงำของกิเลสบาปอกุศลธรรมทั้งหลายซึ่งเป็นทางแห่งความเสื่อมและความฉิบหายอันจะพึงเกิดขึ้น^๔

นอกจากนี้ ในบริบทสังคมปัจจุบัน ผลการวิจัยนี้มีคุณค่าอย่างยิ่งในการนำไปประยุกต์ใช้แก้ไขปัญหาวุฒิกรรมที่ไม่เหมาะสมของภิกษุบางรูปในสังคมไทย โดยเฉพาะการนำหลักธรรมและปัจจัยที่ส่งเสริมความสำรวมอินทรีย์ไปประยุกต์ใช้ในการอบรม หรือสร้างแนวทางปฏิบัติสำหรับสถาบันสงฆ์เพื่อเพิ่มศรัทธาของประชาชนต่อพระพุทธศาสนาสืบไป

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

คณะกรรมการมหาเถรสมาคม ควรมีนโยบายเกี่ยวกับการสำรวมอินทรีย์สำหรับภิกษุภายใต้การปกครอง ดังต่อไปนี้

^๔ พระมหาน้าเกียรติ วิสุทโธ (ทองทวี), “ศึกษาการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาในสังวรสูตร”, วารสารวิชาการธรรมทรรศน์, ปีที่ ๒๑ ฉบับที่ ๒ (เมษายน-มิถุนายน ๒๕๖๔): ๑๘๒.

(๑) บูรณาการหลักการสำรวมอินทรีย์และพระธรรมวินัยในพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวกับการสำรวมอินทรีย์ให้เป็นแหล่งเรียนรู้และศูนย์การศึกษาภายในวัด โดยมอบหมายให้พระสังฆาธิการทุกระดับชั้น ช่วยกันสอดส่องเอาใจใส่ดูแลภิกษุและสามเณรในเขตปกครองของตน ให้มีความประพฤติปฏิบัติตนเหมาะสมแก่สมณสาธูป

(๒) จัดหลักสูตรหรือพัฒนาคู่มือหลักการสำรวมอินทรีย์และหลักธรรมที่สอดคล้องกับการสำรวมอินทรีย์ในพระพุทธศาสนาสำหรับภิกษุและสามเณร เพื่อให้เป็นระเบียบแบบแผนปฏิบัติให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน

(๓) ส่งเสริมสนับสนุนโดยจัดสรรงบประมาณเพื่อดำเนินการในเรื่องการบวช เช่น โครงการบวชฟรี มีการฝึกปฏิบัติและการประเมินผลสำหรับโครงการบวชระยะสั้นหรือบวชระยะยาว เพื่อเป็นการส่งเสริมและสนับสนุนภิกษุที่มีคุณภาพสู่สังคม และดำรงตนอย่างเหมาะสมในสมณเพศ เป็นที่เคารพศรัทธาของพุทธศาสนิกชนทั้งหลาย

ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

ข้อเสนอแนะทั่วไปในการสำรวมอินทรีย์สำหรับภิกษุ สิ่งที่สำคัญของการสำรวมอินทรีย์นั้น เป็นการฝึกสติรู้เท่าทันอารมณ์ที่เกิดขึ้นและทำให้ดับไปโดยเร็ว เพื่อไม่ให้เกิดความยินดีความยินร้าย เกิดความชอบใจ และไม่ชอบใจ ที่เกิดขึ้นนั้นให้ดับไปได้โดยรวดเร็ว เป็นการป้องกันไม่เกิดบาปอกุศล และความทุกข์ต่าง ๆ ดังนี้

(๑) การมีสติรู้ตัวในทุกอิริยาบถ คือ ไม่ปล่อยให้ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ทำงานไปโดยอัตโนมัติ แต่มีสติรู้ว่าเรากำลังรับรู้อะไรอยู่ และรับรู้อย่างมีการพิจารณา

(๒) การระวังไม่ให้ใจตกเป็นทาสของสิ่งเร้า เช่น เห็นรูปแล้วไม่หลงใหล ได้ยินเสียงแล้วไม่โกรธ สัมผัสสหรือกลิ่นแล้วไม่ยึดติด

(๓) เป้าหมายเพื่อการพัฒนาจิต คือ การสำรวมอินทรีย์ไม่ใช่เพียงการห้าม แต่เป็นการฝึกฝนให้ใจแข็งแรง มีวินัย และเป็นอิสระจากอารมณ์

(๔) เป็นพื้นฐานของการเจริญปัญญา หากไม่สามารถสำรวมอินทรีย์ได้ ใจจะฟุ้งซ่านจดจ่อกับสิ่งภายนอก ทำให้ไม่สามารถเจริญสติปัญญาหรือวิปัสสนาได้อย่างมีผล

กล่าวโดยสรุป สิ่งสำคัญของการสำรวมอินทรีย์ คือ สติ ที่คอยกำกับใจ ไม่ให้หลงไหลไปตาม ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ไปในทางที่ก่อให้เกิดกิเลส แต่เพื่อให้เกิดความสงบและปัญญาในการพ้นทุกข์

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

๑. การศึกษาวิเคราะห์เหตุปัจจัยแห่งความประมาทในอปัปมาทวรรค อรรถกถาธรรมบท
๒. การศึกษาวิเคราะห์เหตุปัจจัยแห่งการบรรลุธรรมในอรหัตตวรรค อรรถกถาธรรมบท

บรรณานุกรม

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

- _____ . พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.
- _____ . อรรถกถาภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ:

- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต). ตามพระใหม่ ไปเรียนธรรม. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด ประยูรสาส์นไทย การพิมพ์, ๒๕๖๖.

(๒) วิทยานิพนธ์:

- เกศนี นุชทองม่วง. “อรรถกถาธรรมบท: การศึกษาในฐานะวรรณกรรมคาสอน”. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย ภาควิชาภาษาไทย. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๖.

(๓) บทความ:

- พระเทพเวที (พล อากาศโร). “บันทึกประวัติศาสตร์ การเสนอให้มีพระราชบัญญัติพระปริยัติธรรม พ.ศ. ๒๕๖๒”. วารสารสำนักเรียนวัดอาวุธวิกสิตาราม ศาสนศึกษา. ปีที่ ๓๓ (กันยายน ๒๕๖๖): ๗๖-๙๓.
- พระมหาธนกร กตปุญโญ (ดร.กมลกานต์) และคณะ. “การประยุกต์หลักอินทรีสังวรในการดำเนินชีวิต”. วารสารวิชาการธรรมทรรศน์. ปีที่ ๑๙ ฉบับที่ ๒ (เมษายน-มิถุนายน ๒๕๖๒): ๒๔๕-๒๕๖.
- พระมหานำเกียรติ วิสุทธิ (ทองทวี). “ศึกษาการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาในสังวรสูตร”. วารสารวิชาการธรรมทรรศน์. ปีที่ ๒๑ ฉบับที่ ๒ (เมษายน-มิถุนายน ๒๕๖๔): ๑๗๑-๑๘๒.

(๔) สื่ออิเล็กทรอนิกส์:

- ไทยพีบีเอส. (๑๓ พ.ย. ๖๖). “พวงเพ็ชร เร่งทำ Big Data พระภิกษุสงฆ์ ดูแลสิทธิรักษาพยาบาล”. Thai PBS. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.thaipbs.or.th/news/content/333837> [๗ มกราคม ๒๕๖๗].
- มติชนออนไลน์. (๑๖ พ.ย. ๖๖). “พระเมธาธิบดีฯ ซึ่งรถเซไปมา อีก ๑ รูปที่มาด้วยบัดดี้ จับสีกทั้งคู่ ตอนรอให้สร้างสังข์ ตร.ซื้อเหล้าเพิ่ม”. มติชนออนไลน์. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: https://www.matichon.co.th/region/news_4286418 [๗ มกราคม ๒๕๖๗].
- มติชนออนไลน์. (๒๑ พ.ย. ๖๖). “เจ้าอาวาสวัดดัง หอบเงินกฐิน ๗ แสนหนี ติดหนี้ชาวบ้านอีก ๔ ล้าน ดอดขึ้นบัสหายตัวเจียบ”. มติชนออนไลน์. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: https://www.matichon.co.th/region/news_4293753 [๗ มกราคม ๒๕๖๗].
- มติชนออนไลน์. (๒๑ มี.ค. ๖๖). “เพจดังแฉ รักษาการเจ้าอาวาส ถลกสบงเปลี่ยนชุดปาร์ตี้กลางคืน ผู้ใหญ่บ้าน คาดถูกใส่ร้าย”. มติชนออนไลน์. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: https://www.matichon.co.th/region/news_3885004 [๗ มกราคม ๒๕๖๗].

แนวทางการประพันธ์บทเพลงลูกทุ่งไทยเพื่อการเสริมสร้างพลังใจ
ของผู้ฟังตามหลักพุทธจิตวิทยา
Approach for Composing Thai Country Songs for Enhancing
Resilience of Audience Based on Buddhist Psychology

บุปผา บุญมี

Buppha Boonmee *

Received: April 28, 2025

Revised: June 6, 2025

Accepted: June 9, 2025

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาบริบท กรอบแนวคิด วิธีการประพันธ์เพลง และประโยชน์ของเพลงลูกทุ่งที่เสริมสร้างพลังใจของผู้ฟัง ๒) เพื่อวิเคราะห์องค์ประกอบของบทเพลงลูกทุ่งที่เสริมสร้างพลังใจของผู้ฟังตามหลักพุทธจิตวิทยา และ ๓) เพื่อเสนอแนวทางการประพันธ์เพลงลูกทุ่งเพื่อการเสริมสร้างพลังใจของผู้ฟังตามหลักพุทธจิตวิทยา ใช้วิธีวิจัยแบบผสมวิธี ๒ ระยะ ได้แก่ ระยะที่ ๑ วิธีเชิงปริมาณ เก็บข้อมูลจำนวน ๔๐๐ คน ด้วยแบบประเมินวิเคราะห์ด้วยค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ระยะที่ ๒ วิธีเชิงคุณภาพ ใช้การสัมภาษณ์การประชุมกลุ่มย่อย จำนวน ๒๕ รูป/คน ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา ผลวิจัยพบว่า

๑.ผลศึกษาบริบท กรอบแนวคิด วิธีการประพันธ์เพลง และประโยชน์ในเชิงปริมาณพบว่า ผู้ฟังมีทัศนคติต่อเพลงลูกทุ่งในการสร้างพลังใจ อัตลักษณ์ด้านภาษาและวิถีชีวิต พัฒนาคุณธรรมในอนาคต อิทธิพลต่อความรู้สึก สร้างกำลังใจและทัศนคติเชิงบวก และอิทธิพลของภาษาและท่วงทำนองอยู่ในระดับมากที่สุด และผลเชิงคุณภาพ พบว่า เพลงลูกทุ่งพัฒนาจากเพลงพื้นบ้าน การประพันธ์และเนื้อร้องใช้ภาษาง่ายๆ

*บริษัท จีเอ็มเอ็ม มิวสิก จำกัด (มหาชน) เลขที่ ๕๐ ถนน สุขุมวิท ๒๑ แขวงคลองเตยเหนือ เขตวัฒนา กรุงเทพฯ ๑๐๑๑๐.Email: bupphaboome@gmail.com.

๒. ผลวิเคราะห์องค์ประกอบของบทเพลงลูกทุ่งที่เสริมสร้างพลังใจของผู้ฟังตามหลักพุทธจิตวิทยา ได้แก่ พละ ๕ ประกอบด้วย ๑) เนื้อเพลงมุ่งเน้นคุณค่าจริยธรรม ๒) ภาษาและทำนองที่เข้าถึงจิตใจ ๓) ดนตรีที่สื่อสารอารมณ์เชิงบวก ๔) การสอดแทรกหลักพุทธธรรมในการเสริมสร้างจิตใจ

๓. แนวทางการประพันธ์เพลงลูกทุ่งเพื่อการเสริมสร้างพลังใจของผู้ฟังตามหลักพุทธจิตวิทยา พบว่าเน้นมีความเกี่ยวข้องกับผู้ฟัง การเชื่อมโยงค่านิยมพุทธศาสนากับเพลงร่วมสมัย การใช้เนื้อหาสร้างกำลังใจ ภาษาเข้าใจง่าย ทำนองกระตุ้นอารมณ์เชิงบวก แฝงคติธรรมและรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม

คำสำคัญ, การประพันธ์, เพลงลูกทุ่งไทย, เสริมสร้างพลังใจ, พุทธจิตวิทยา

Abstract

This research aimed 1) to study the context, conceptual framework, approach for composing songs, and the benefits of Luk Thung songs that enhancing resilience of audience; 2) to analyze the components of Composing Thai Country Songs that enhance resilience of audience based on Buddhist psychology and 3) to propose guidelines for Composing Thai Country Songs to enhance resilience of audience based on Buddhist psychology. A mixed-methods approach was employed in 2 phases: Phase 1 involved quantitative research by collecting data from 400 participants using questionnaires, and analyzing the data using mean and standard deviation; Phase 2 involved qualitative research through interviews and focus group with 25 participants, with data analyzed using content analysis. The results found that

1. The study results of the context, conceptual framework, approach for composing songs, and benefits found that, quantitatively, audiences had the highest attitudes toward Luk Thung songs in terms of enhancing resilience, preserving linguistic and lifestyle identity, fostering future moral development, influencing emotions, inspiring encouragement and positive attitudes, as well as the impact of language and melody. Qualitatively, it was found that Luk Thung music evolved from folk songs, with composition and lyrics using simple language

2. The analysis of the components of Composing Thai Country Songs that enhance resilience of audience based on Buddhist psychology, specifically the 5 powers revealed four key elements: 1) lyrics that emphasize the basic ethical values 2) language and melody that reach the mind 3) Music that communicates positive emotions 4) Integrating Buddhist principles that strengthen mental resilience.

3. The proposed guidelines for Composing Thai Country Songs to enhance resilience of audience based on Buddhist psychology are as follows; emphasizing relevance to the audience, linking Buddhist values with contemporary music, using motivational content, easy-to-understand language, using positive mood melody, embedding moral teachings, and preserving cultural identity

Keywords: Composing Thai Country Songs, Enhancing Resilience, Buddhist Psychology

๑. บทนำ

เพลงลูกทุ่ง คือเพลงที่สะท้อนวิถีชีวิต สภาพสังคมอุดมคติและวัฒนธรรมไทย โดยมีท่วงทำนอง ร้องสำเนียง และลีลาการร้องการบรรเลงที่เป็นแบบแผน มีลักษณะเฉพาะซึ่งให้บรรยากาศ ความเป็นลูกทุ่ง เพลงลูกทุ่งมีความสัมพันธ์กับคนไทยตั้งแต่อดีตจวบจนปัจจุบันและเป็นที่นิยมอย่างมากในกลุ่มคนไทยในชนบทเนื้อหาของเพลงลูกทุ่งมักจะสะท้อนถึงสภาพสังคมและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ รวมทั้งวัฒนธรรมไทย ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่าเพลงลูกทุ่งเป็นสมบัติทางวัฒนธรรมที่สำคัญของชาติไทย ความโดดเด่นของเพลงลูกทุ่ง นอกจากจะเป็นการสะท้อนภาพชีวิตความเป็นอยู่ของคนในสังคมแล้ว สิ่งที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ ภาษา ภาษาในเพลงลูกทุ่งเป็นภาษาเรียบง่ายตรงไปตรงมาไม่สลับซับซ้อน มีลักษณะเดียวกับเพลงพื้นบ้าน^๒

^๒ เอี่ยม อามาศย์มุลตรี, “กลวิธีทางภาษา : การสื่อความทางเพศในเพลงลูกทุ่งอีสาน”, วารสารมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด, ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม – ธันวาคม ๒๕๖๐): ๑๙๗.

เพลงไทยนั้นนับว่ามีวิวัฒนาการ มาเป็นเวลายาวนานนับตั้งแต่เพลงพื้นบ้าน เพลงกล่อมเด็ก เพลงเกี่ยวข้าว เพลงหมอลำหมอลำแคน เพลงบอกจนถึงเพลงลูกทุ่ง เพลงเหล่านี้ต่างมีเนื้อหาสาระและท่วงทำนองที่แตกต่างกันไปตามสภาพสังคมและชีวิตความเป็นอยู่ โดยเฉพาะเพลงลูกทุ่งนั้น เป็นผลงานวรรณกรรมที่เกิดจากความคิดสร้างสรรค์ของคนไทยและยังเป็นไปต้นกำเนิดของเพลงพื้นบ้านต่างๆ ผสมสำเนียงเสียงดนตรีสากลสู่บทเพลงด้วยความบริสุทธิ์ อ่อนหวาน อยู่กับธรรมชาติของ ท้องทุ่ง ไร่นา และป่าเขา รวมถึงความเป็นอยู่ที่สะท้อนถึงชีวิตทางสังคมของวัฒนธรรมแต่ละท้องถิ่นนั้นๆ โดยสามารถสะท้อนความจริงแห่งชีวิตอย่างทันเหตุการณ์ เพราะความจริงแห่งชีวิตอย่างทันเหตุการณ์ เพราะสามารถปรับเปลี่ยนเนื้อหาสาระดนตรีและท่วงทำนองได้อย่างเสรี ถูกกับจริตผู้ฟังตามยุคสมัย เป็นถูกใจและสมกับกาลเทศะ^๓

บทเพลงเป็นศิลปะที่สัมผัสพร้อมกันทั้งนาฏกรรม การแสดงที่ผสมด้วยวรรณกรรม เพื่อถ่ายทอดเรื่องราว สาระ ซึ่งอาจเป็นสถานการณ์ ความเป็นจริง วัฒนธรรมประเพณี หรือวิถีชีวิตอื่น ๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านศาสนา ด้านการเมืองการปกครอง ชีวิตความสัมพันธ์ และส่วนผสมของดนตรีและ ทัศนศิลป์ ซึ่งถ่ายทอดทำนอง จังหวะ อาจจะเป็นโดยตัวศิลปินนักร้อง ภาษาที่ใช้ ประพันธ์ ดนตรี จังหวะ และทำนองที่เหมาะสม แม้ว่าเพลงลูกทุ่งจะให้ความสำคัญต่อความเพลิตเพลิน อารมณ์ ความรู้สึกเป็นหลัก แต่ผู้ประพันธ์ก็สอดแทรกสาระหรือความจริงที่เอื้อต่อการพัฒนาคุณธรรมและความสุขของผู้ฟัง ผู้ฟังนอกจากจะฟังเพื่อความสนุกสนานบันเทิงแล้ว ผู้ฟังมุ่งจะเข้าใจสาระย่อมจะได้รับรู้จากเรื่องราว และเนื้อหาในบทเพลงนั้น^๔

ส่วนเนื้อหาของเพลงเกี่ยวข้องกับองค์ประกอบแห่งจิตสำนึกด้านการรู้คิด เข้าใจ ความหมาย ทั้งภาษาพูด ภาษาเขียน ภาษาท่าทาง หรือแม้แต่สัญลักษณ์ต่างๆในรูปแบบการนำเสนอ โดยกระบวนการพัฒนาและนำเสนอบทเพลง แม้อาจจะไม่เกิดจากความตั้งใจประยุกต์หลักจิตวิทยาเชิงวิชาการโดยตรง แต่ก็ถือว่าเป็นกระบวนการที่สอดคล้องกับเกี่ยวโครงสร้างและความเป็นไปของการรู้คิดมนุษย์ของผู้ประพันธ์เพลง สร้างสรรค์ท่วงทำนอง หรือศิลปินผู้ถ่ายทอดบนเวทีหรือสื่อต่างๆทั้งในแง่ธรรมชาติแห่งพฤติกรรมและจิตสำนึก แต่เพราะศิลปะเพลงรวมทั้ง

^๓ กอบกุล ภูธรภรณ์, เพลงลูกทุ่งกับสังคมไทย, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๑), หน้า ๑๔๐.

^๔ จ्ञานงค์ ไชยมงคล, “พุทธจิตวิทยาการพัฒนาคุณธรรมและความสุขในบทเพลงลูกทุ่งไทย”, วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑), หน้า ๑๖๕.

ศิลปะสาขาอื่น ที่เป็นผลผลิตของมนุษย์ในสังคมที่มีโครงสร้างของมนุษย์เองทั้งในแง่พฤติกรรมที่ ความคิด การรับรู้เจตคติ และคติของผู้เสนอและผู้เสพ^๕

จากการทบทวนวรรณกรรมข้างต้น จะเห็นได้ว่า สภาพสังคม ที่สับสนวุ่นวาย ในปัจจุบัน ได้บั่นทอนความเชื่อมั่น ขวัญและกำลังใจในการดำรงชีวิตของผู้คน เพลงลูกทุ่ง สามารถก่อให้เกิดความรู้สึกต่อจิตใจของคนได้อย่างหลากหลาย จากเนื้อร้อง ทำนองเพลงจากเสียงดนตรี และการขับร้อง โดยเฉพาะการสร้างขวัญและกำลังใจแก่ผู้คน ผู้วิจัยมีแนวคิดตามหลักจิตวิทยาว่า ศักยภาพของเพลงลูกทุ่ง จะสามารถช่วยเสริมสร้างพลังใจให้แก่ผู้ฟังได้ โดยเฉพาะการนำหลักพุทธธรรมพละ ๕ มาช่วยสนับสนุน จะยิ่งเพิ่มประสิทธิผลของการเสริมสร้างพลังใจ ได้ดียิ่งขึ้นไปด้วย

ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาวิเคราะห์บทเพลงลูกทุ่งในการเสริมพลังใจ ภายใต้กรอบพละ ๕ ที่มีเนื้อหาในการสร้างพลังใจและสามารถโน้มน้าวใจให้ผู้ฟัง เกิดพลังใจในการดำเนินชีวิตได้อย่างเป็นสุข กล่าวคือ ทำให้เกิดพลังชีวิตที่จะนำพาตนเองให้มีจิตและพลังใจในการดำเนินชีวิต โดยหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาเรียกว่า พละ ๕ อันเป็นธรรมที่ทำให้เกิดกำลังใจ โดยศึกษามิติองค์ประกอบของบทเพลงและเนื้อหา ท่วงทำนองบทเพลง นำไปสู่เสนอแนะการประพันธ์บทเพลงลูกทุ่งไทยตามหลักพุทธจิตวิทยาในการเสริมสร้างพลังใจต่อไป

๒. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๒.๑. เพื่อศึกษาบริบท กรอบแนวคิด วิธีการประพันธ์เพลง และประโยชน์ของเพลงลูกทุ่งที่เสริมสร้างพลังใจของผู้ฟัง

๒.๒. เพื่อวิเคราะห์องค์ประกอบของบทเพลงลูกทุ่งที่เสริมสร้างพลังใจของผู้ฟังตามหลักพุทธจิตวิทยา

๒.๓. เพื่อเสนอแนวทางการประพันธ์เพลงลูกทุ่งเพื่อการเสริมสร้างพลังใจของผู้ฟังตามหลักพุทธจิตวิทยา

๓. วิธีดำเนินการวิจัย/รูปแบบการวิจัย/ขอบเขตการวิจัย

ผู้วิจัยใช้วิธีวิจัยแบบผสมวิธี ใช้วิธีวิจัยทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ สรุปดังนี้

^๕ จินตนา ดำรงเลิศ, ฐานะสตรียในเพลงลูกทุ่ง, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๑๕๒.

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key informants) ที่ใช้สำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพ ได้จากการเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) และการจัดสนทนากลุ่มย่อย (Group discussion) รวมทั้งหมด ๒๕ รูปหรือคน

กำหนดเกณฑ์คุณสมบัติผู้ให้ข้อมูลสำคัญดังนี้

๑) ผู้เชี่ยวชาญในการประพันธ์เพลง ศิลปินเพลงลูกทุ่ง เป็นที่ยอมรับและมีชื่อเสียงในวงการเพลงลูกทุ่ง

๒) เป็นผู้มีประสบการณ์การสื่อสารแนวจิตวิทยาเกี่ยวข้องกับเพลงลูกทุ่ง

๓) เป็นผู้มีประสบการณ์ในการพัฒนาเพลงลูกทุ่งเพื่อการพัฒนาคุณธรรมและเสริมสร้างพลังใจ

๔) ผู้ฟังบทเพลงลูกทุ่ง

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ กลุ่มผู้ฟังบทเพลงลูกทุ่ง Facebook Fanpage ดอกอ้อ ทุ่งทอง ที่มียอดผู้ติดตามจำนวน ๑.๒ ล้านคน สุ่มแบบอย่างง่าย จากการคำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่างสูตรตามของทาโรยามาเน (Taro Yamane, ๑๙๗๓) จำนวน ๔๐๐ คน

๒. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

๒.๑. เครื่องมือเชิงปริมาณ ได้แก่ แบบสำรวจความคิดเห็นต่อบทเพลงลูกทุ่งไทย ลักษณะเป็นคำถามปลายปิดและคำถามปลายเปิด เป็นประเมินค่า ๕ ระดับ จำนวน ๑๑ ข้อ ได้แก่

๑) เนื้อหาบทเพลงการนำเสนอผลงานเพลงลูกทุ่งในปัจจุบันส่งผลกระทบต่อจิตใจและการดำเนินชีวิต

๒) บทเพลงลูกทุ่ง มีอัตลักษณ์ที่โดดเด่นในด้านภาษา อารมณ์ความรู้สึก และวิถีชีวิต ๓) บทเพลงลูกทุ่งมีอิทธิพลที่ส่งผลต่อความรู้สึกของคนฟัง

๔) บทเพลงลูกทุ่งเป็นเครื่องมือเพื่อช่วยโน้มน้าวจิตใจ

๕) ผู้แต่งเพลงต้องการจะสื่ออะไรให้กับผู้ฟังหรือเข้าใจจุดมุ่งหมายของผู้แต่งในการแต่งเพลงนี้ได้

๖) บทเพลงนี้ช่วยทำให้ ท่านเกิดกำลังใจ หรือทัศนคติในทางที่ดีต่อชีวิต

๗) บทเพลงนี้มีผลต่อมุมมองวิถีในการดำเนินชีวิต

๘) เพลงนี้สะท้อนถึงคุณธรรม ที่ส่งผลต่อการเสริมสร้างพลังใจที่ส่งผลต่อความสุขในการดำเนินชีวิตได้

๙) การใช้ภาษา เนื้อหาบทเพลง วิธีการประพันธ์ ท่วงทำนองเพลง ที่ช่วยเสริมสร้างพลังใจ

๑๐) บทประพันธ์เพลงลูกทุ่งในอนาคต ควรมี เนื้อหาเพื่อการพัฒนาคุณธรรม และเสริมสร้างพลังใจ

๑๑) บทเพลงสามารถเป็นเครื่องมือในการสร้างพลังใจได้

การหาคุณภาพเครื่องมือวิจัย โดยทำ Face validity โดยกรรมการที่ปรึกษา เพื่อตรวจสอบด้านความถูกต้อง ชัดเจนของภาษา และครบถ้วนเหมาะสมทางวิชาการ ทำการปรับปรุงแก้ไข และตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ โดยการหาความเที่ยงตรง (Validity) ได้ค่า IOC อยู่ระหว่าง .๘๐- ๑.๐๐ ถือว่าผ่าน เกณฑ์ ปรับปรุงแก้ไขแล้วไปเก็บข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่างจริง (Tryout) จำนวน ๓๐ ชุด แล้วนำมาวิเคราะห์ความเชื่อมั่น (Reliability) ได้ค่า = .๘๕ จากนั้นนำแบบสอบถามนำไปใช้จริงเพื่อเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างผู้ฟังเพลง

๒.๒ เครื่องมือเชิงคุณภาพ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง และแนวคำถามในการเสวนากลุ่มย่อย โดยสร้างแนวคำถามในการสัมภาษณ์สอดคล้องกับวัตถุประสงค์เกี่ยวกับการวิเคราะห์บทเพลงลูกทุ่งไทยตามพุทธจิตวิทยาในการเสริมสร้างพลังใจ มีแนวคำถามในการเก็บข้อมูลดังนี้

๑) เนื้อหาบทเพลงการนำเสนอผลงานเพลงลูกทุ่งในปัจจุบันส่งผลกระทบต่อจิตใจและการดำเนินชีวิตอย่างไร

๒) บทเพลงลูกทุ่ง มีอัตลักษณ์ที่โดดเด่นในด้านภาษา อารมณ์ความรู้สึก และวิถีชีวิตอย่างไร

๓) บทเพลงลูกทุ่งมีอิทธิพลที่ส่งผลกระทบต่อความรู้สึกของคนฟังในด้านใดบ้าง

๔) บทเพลงลูกทุ่งเป็นเครื่องมือเพื่อช่วยโน้มน้าวจิตใจหรือช่วยส่งเสริมพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของผู้ฟังได้หรือไม่

๕) บทประพันธ์เพลงลูกทุ่งในอนาคต ควรเป็นไปในรูปแบบใด เช่น เนื้อหาเพื่อการพัฒนาคุณธรรมและเสริมสร้างพลังใจ เพื่อให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขควรมีลักษณะการประพันธ์เพลงเป็นอย่างไรบ้าง

๖) บทเพลงสามารถเป็นเครื่องมือในการสร้างพลังใจได้หรือไม่ จะนำไปใช้สร้างพลังใจให้คนในสังคมอย่างไร ควรมีวิธีการ รูปแบบ แนวทางของการนำไปใช้อย่างไร

จากนั้นนำแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างและแนวคำถามในการสนทนากลุ่มย่อยไปเก็บข้อมูลกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

๓. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลจากการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) เก็บข้อมูลชั้นปฐมภูมิ (Primary Sources) จากคัมภีร์พระไตรปิฎกฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยฉบับภาษาไทย ส่วนข้อมูลชั้นทุติยภูมิ (Secondary Sources) จะเก็บรวบรวมจากหนังสือ ตำรา ผลงานทางวิชาการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ แบบสำรวจ และ การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) การสนทนากลุ่มย่อย เป็นขั้นตอนรวบรวมข้อมูลจากการลงพื้นที่ภาคสนามตามดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

๑) ทำหนังสือขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากหลักสูตรบัณฑิตสาขาวิชาพุทธจิตวิทยา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และยื่นขอใบรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ จากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ เพื่อขออนุญาตเข้าทำการเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

๒) ผู้วิจัยเป็นผู้ลงพื้นที่เก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสำรวจ จากกลุ่มตัวอย่างผู้ฟังเพลง และการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่มย่อย โดยใช้แนวคำถามที่ถูกสร้างขึ้นมานำไปเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

๔. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าความถี่ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

๔. ผลการวิจัย

๔.๑ ผลศึกษาบริบท กรอบแนวคิด วิธีการประพันธ์เพลง และประโยชน์ของเพลงลูกทุ่งที่เสริมสร้างพลังใจของผู้ฟัง

ผลสรุปเชิงปริมาณ พบว่า ผลศึกษาบริบท กรอบแนวคิด วิธีการประพันธ์เพลง และประโยชน์ของเพลงลูกทุ่งที่เสริมสร้างพลังใจ โดยผลสรุปเชิงปริมาณพบว่า ผู้ฟังเพลงลูกทุ่งมีความทัศนคติต่อบทเพลงลูกทุ่ง ในด้านศักยภาพในการสร้างพลังใจ อัตลักษณ์ด้านภาษาและวิถีชีวิต

การพัฒนาคุณธรรมในอนาคต อิทธิพลต่อความรู้สึก การสร้างกำลังใจและทัศนคติเชิงบวก และ อิทธิพลของภาษาและท่วงทำนอง อยู่ในระดับมากที่สุด

ผลสรุปเชิงคุณภาพ พบว่า การศึกษาบริบท กรอบแนวคิด วิธีการประพันธ์เพลง และ ประโยชน์ของเพลงลูกทุ่งที่เสริมสร้างพลังใจของผู้ฟัง จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง พบว่า บริบทของเพลงลูกทุ่ง ถือกำเนิดโดยได้รับอิทธิพลมาจากเพลงไทยสากล ซึ่งพัฒนามาจาก เพลงพื้นบ้าน บรรเลงโดยใช้เครื่องดนตรีสากล มีอัตลักษณ์ที่สำคัญคือ เนื้อร้องที่ใช้ภาษาง่าย ๆ มี ท่วงทำนอง คำร้อง รวมถึงลีลาการร้องที่มีลูกคอแก้วเสียงเป็นเอกลักษณ์เฉพาะบุคคล ให้ บรรยายภาพความเป็นลูกทุ่ง ซึ่งพัฒนาการของเพลงลูกทุ่งในช่วงปีพ.ศ. ๒๔๙๕ ถึง ๒๕๐๐ เป็น ช่วงที่มีการแต่งเพลงในลักษณะที่ทำหน้าที่เป็นตัวแทนชาวนา ชาวสวนและกรรมกร สะท้อนชีวิต ความเป็นอยู่ บรรยายถึงความยากแค้นในชีวิต โดยใช้สำเนียงร้องอย่างชาวบ้านตามท้องถิ่น จาก การศึกษาพัฒนาการของเพลงลูกทุ่ง สรุปพัฒนาการไว้เป็น ๗ ยุคคือ

- ๑) ยุคต้น เป็นยุคบุกเบิกเพลงลูกทุ่ง
- ๒) ยุคทองของเพลงลูกทุ่ง เป็นยุคที่คำว่า “เพลงลูกทุ่ง” เกิดขึ้นเป็นครั้งแรก
- ๓) ยุคภาพยนตร์เพลง เป็นยุคที่เริ่มนำเพลงลูกทุ่งมาประกอบในภาพยนตร์ ซึ่ง ภาพยนตร์เรื่องแรกที่โด่งดังเป็นอย่างมากคือ มนต์รักลูกทุ่ง
- ๔) ยุคเพลงเพื่อชีวิตเป็นยุคที่เกิดกระแสดนตรีแบบเพื่อชีวิต วงการเพลงลูกทุ่งจึงแต่ง เพลงแนวเพื่อชีวิตมากขึ้น
- ๕) ยุคหางเครื่องและคอนเสิร์ตเป็นยุคที่เนื้อหาของเพลงกลับมานิยมเกี่ยวกับการเกี่ยว พาราสีและความรักของหนุ่มสาว
- ๖) ยุคเพลงลูกทุ่งแนวสตริง เป็นยุคที่ความนิยมเพลงลูกทุ่งลดลง ทำให้เพลงลูกทุ่ง ปรับตัวไปเป็นแนวสตริงคอมโบ นักร้องลูกทุ่งที่ประสบความสำเร็จในยุคนี้คือ พุ่มพวง ดวงจันทร์ และ
- ๗) ยุคปัจจุบัน เป็นยุคที่เกิดช่องว่างระหว่างผู้ฟังเพลงกลุ่มวัยรุ่นและกลุ่มผู้ใหญ่ จึงเกิด กระแสการอนุรักษ์เพลงเก่าเข้ามาสู่วงการเพลงลูกทุ่ง สรุปพัฒนาการของเพลงลูกทุ่งตั้งแต่อดีต จนถึงปัจจุบัน โดยใช้เกณฑ์การจัดแบ่งยุคต่างๆ เหล่านี้ จากเนื้อหาของเพลง และรูปแบบที่โดดเด่น ของเพลงลูกทุ่งในแต่ละช่วงเวลาด้านเพลงลูกทุ่งที่เสริมสร้างพลังใจ คือ บทเพลงที่ใช้ภาษา ง่ายๆ บรรยายเรื่องราวของชีวิต สภาพสังคม และวัฒนธรรม ซึ่งเน้นวิถีชีวิตของชาวชนบท มี ท่วงทำนอง คำร้อง ลีลาการร้อง ที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะ ให้บรรยายภาพความเป็นลูกทุ่ง เนื้อเพลง มีความหลากหลาย ตามแต่ผู้ประพันธ์จะกำหนด ทั้งแนวรัก แนวเศร้า สะท้อนชีวิตความเป็นอยู่

หรือเหตุการณ์สำคัญ ๆ แต่จะมีการสอดแทรกเนื้อเพลง ที่ส่งเสริมความกตัญญู รักท้องถิ่นตัวเอง รักท้องถิ่นท้องถิ่น รักพระคุณแม่ พระคุณพ่อ เป็นต้น

ดังนั้นเพลงลูกทุ่งเพลงลูกทุ่งที่เสริมสร้างพลังใจของผู้ฟัง จึงควรมีความเชื่อความหวัง และหลักธรรมทางศาสนา สร้างสรรค์และอนุรักษ์วัฒนธรรม ซึ่งอาจจะมีทั้งปลุกใจ สนุกดี สะท้อนความจริง สะท้อนสังคม ความงามละออื่น ๆ แล้วแต่บริบท แม้กระทั่งการสั่งสอน หรือ การเตือนสติ เป็นต้น

กล่าวสรุปได้ว่า บริบท กรอบแนวคิด วิธีการประพันธ์เพลง และประโยชน์ของเพลง ลูกทุ่งที่เสริมสร้างพลังใจของผู้ฟัง บริบทเพลงลูกทุ่งไทย มีอิทธิพลอย่างมากต่อการดำเนินชีวิต ของคนไทย เพราะสามารถสะท้อนวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของสังคมไทยได้อย่างชัดเจน ผ่านภาษา ที่เรียบง่ายและดนตรีพื้นบ้านที่มีความไพเราะและสนุกสนาน ด้วยวิธีการประพันธ์เพลงที่มีหลักใน การเขียนเพลงที่เป็นระบบ ชัดเจน จัดวางองค์ประกอบและแยกส่วนด้วยประสบการณ์ที่ศึกษา จากครูเพลงรุ่นเก่า ๆ หลอมรวมเข้ากับบทเพลงของคนรุ่นใหม่ โดยเฉพาะในการฟื้นฟูความรู้สึก ในช่วงที่รู้สึกท้อแท้หรือเหนื่อยล้าจากชีวิตประจำวันจึงไม่เพียงแต่ช่วยบรรเทาความเครียด แต่ยัง เสริมสร้างพลังใจให้กับผู้ฟังได้อย่างมีประสิทธิภาพ เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่อยู่คู่กับสังคมไทย มาอย่างยาวนาน และถือเป็นส่วนหนึ่งของเอกลักษณ์ประจำชาติไทย

๔.๒.ผลวิเคราะห์องค์ประกอบของบทเพลงลูกทุ่งที่เสริมสร้างพลังใจของผู้ฟังตามหลักพุทธจิตวิทยา

การวิเคราะห์องค์ประกอบของบทเพลงลูกทุ่งที่เสริมสร้างพลังใจของผู้ฟังตามหลักพุทธ จิตวิทยา ผู้วิจัยได้คัดเลือกเพลงจากสื่ออินเทอร์เน็ตจากการจัดอันดับยอดนิยมเพลงอันดับ ๑ ของ ประเทศไทย และจากคัดเลือกเพลงผู้เชี่ยวชาญด้านการประพันธ์เพลง มีประสบการณ์ในการ พัฒนาเพลงลูกทุ่งเพื่อการพัฒนาคุณธรรมและเสริมสร้างพลังใจในบริบทพุทธจิตวิทยา จำนวน ทั้งสิ้น ๕ เพลง ประกอบด้วยเพลงดังดวงตะเว็น เชื้ออินที่ดินแดง หยาดเหงื่อเพื่อแม่ คึดฮอดรอ กอดแม่ และหนาวแสงนีออน พบว่า บทเพลงทั้ง ๕ เพลงมีความสอดคล้องกับหลักผละ ๕^๖ กล่าวคือ องค์ประกอบของบทเพลงลูกทุ่งที่เสริมสร้างพลังใจของผู้ฟังตามหลักพุทธจิตวิทยา ภายใต้กรอบผละ ๕ คือ หลักธรรมอันเป็นพลังทำให้ดำเนินชีวิตด้วยความมั่นใจ ไม่หวาดหวั่นต่อ อุปสรรคที่เกิดขึ้น พบว่า องค์ประกอบของบทเพลงลูกทุ่งที่เสริมสร้างพลังใจของผู้ฟังตามหลัก พุทธจิตวิทยา ประกอบด้วย องค์ประกอบของ ผละ ๕ ได้แก่:

^๖ ที.ป.า. (ไทย) ๑๑/๓๑๑/๒๕๖๐

๑. **ศรัทธา** ความเชื่อมั่นอย่างมั่นคงในกุศลธรรม เป็นพลังในการริเริ่มและรักษาจิตให้อยู่ในแนวทางที่ดี ในเพลงลูกทุ่ง: มักปรากฏในรูปของความเชื่อในกรรมดี ความหวังในความเปลี่ยนแปลง เช่น การให้กำลังใจในยามยาก

๒. **วิริยะ** ความเพียรพยายามไม่ย่อท้อในการดำเนินชีวิต ในเพลงลูกทุ่ง: สื่อผ่านเนื้อหาที่ส่งเสริมความขยัน อดทน ฝ่าฟันปัญหาเพื่อความสำเร็จ

๓. **สติ** การระลึกรู้เท่าทันตนเองและสถานการณ์ ในเพลงลูกทุ่ง: สะท้อนการรู้เท่าทันอารมณ์ ความคิด ชื่นนำให้คิดก่อนทำ

๔. **สมาธิ** ความตั้งมั่นของจิต ไม่ฟุ้งซ่าน ในเพลงลูกทุ่ง: ถ่ายทอดความนิ่งของการยึดมั่นในเป้าหมายหรือความดีที่ยั่งยืน

๕. **ปัญญา** ความรู้แจ้งชัดตามความเป็นจริง ในเพลงลูกทุ่ง: เนื้อหามักสอนใจ ให้ข้อคิดเกี่ยวกับชีวิต ความไม่เที่ยงของโลก หรือการยอมรับในความเปลี่ยนแปลง

๑. **เนื้อเพลง/คำร้อง** เนื้อหาที่มุ่งเน้นคุณค่าจริยธรรมพื้นฐานของสังคมไทย ทั้งความกตัญญู ความเพียร การทำตามเป้าหมายที่วางไว้ คือ การสู้เพื่อฝัน ไม่เพียงแค่การสู้เพื่อตัวเอง แต่จะเป็นการต่อสู้เพื่อครอบครัว ประกอบกับเนื้อเพลงจะมีการฉายภาพให้ผู้ฟังได้เกิดจินตภาพ คือ การมีจินตนาการและการเข้าถึงอารมณ์ในบทเพลง โดยเฉพาะผู้ที่กำลังประสบปัญหาเกี่ยวกับชีวิต ต้องการทางออกของชีวิต เนื้อเพลงก็เป็นส่วนหนึ่งในการช่วยให้ผู้ฟังได้พิจารณานึกคิดไปทำเพลงให้เกิดปัญญาในการแก้ไขปัญหามาชีวิตต่อไปได้ด้วยตนเอง

๒. **ภาษาและที่เข้าถึงจิตใจผู้ฟัง** ผ่านการผสมผสานภาษาถิ่นและทำนองที่ไพเราะ ใช้ภาษาง่ายและเป็นธรรมชาติ เนื้อเพลงควรใช้ภาษาที่คนทั่วไปเข้าใจง่าย ไม่ซับซ้อน ควรมีสำเนียงหรือคำที่สะท้อนวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของผู้ฟัง สะท้อนอารมณ์และความรู้สึกจริงใจ พูดถึงความรัก ความฝัน ความผิดหวัง หรือชีวิตประจำวันของผู้ฟังเชื่อมโยงได้ การใช้คำที่แสดงถึงอารมณ์อย่างจริงใจจะทำให้ผู้ฟังรู้สึกอินไปกับเพลง สื่อถึงวิถีชีวิตและวัฒนธรรมไทย คำที่ใช้ควรสะท้อนถึงชีวิตชนบท ประเพณี และความเป็นไทย ตัวอย่างเช่น การกล่าวถึงท้องนา วัวควาย ไร่ งานบุญ หรือสิ่งใกล้ตัวของชาวบ้านมีจังหวะและทำนองที่สอดคล้องกับเนื้อหา ภาษาในเพลงควรไพเราะ มีสัมผัสคล้องจอง ทำให้จดจำง่าย และเป็นสำนวนที่ให้พลังบวก

๓. **ดนตรีที่เข้าถึงจิตใจผู้ฟัง** การใช้ดนตรีที่มีลักษณะของทำนองที่ต้องการสื่อสารทางอารมณ์ให้แก่ผู้ฟังตามลักษณะเพลงที่ต้องการสื่อ เช่น เพลงเกี่ยวกับความเหงาเมื่ออยู่ไกลบ้าน อย่างเพลงหนาวแสงนีออน ก็จะเน้นดนตรีเบา ๆ ฟังแล้วทำให้นึกถึงบรรยากาศของบ้านนา เพลงดังดวงตะเว็น จะเป็นลักษณะดนตรีที่มีกลิ่นอายของทางภาคอีสาน ดนตรีจังหวะไม่เร็วเกินไป ไม่

เบาเกินไป มีลักษณะกลางๆ แต่มีความฮึกเหิม เปรียบเสมือนกับการสื่อสารให้ผู้ฟังต้องลุกขึ้นสู่ ปลุกใจให้เกิดความศรัทธา ปลั่งใจในตัวเอง ไม่ให้อยู่ท้อแก่ปัญหา

๔. การสอดแทรกหลักพุทธธรรมที่ช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งทางจิตใจ โดยเนื้อร้องเป็นอันดับแรกที่ต้องถึงการสร้างพลังใจโดยต้องมีการสอดแทรกเนื้อหาที่เป็นหลักพุทธธรรมที่ช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งทางจิตใจ ซึ่งในเนื้อเพลงไม่จำเป็นต้องกล่าวถึงหลักธรรมโดยตรง แต่จะใช้ภาษาที่มีการสื่อสารและให้ผู้ฟังได้ตีความออกมา โดยเฉพาะหลักธรรมพละ ๕ ตามด้วยทำนองดนตรี ผู้ร้องที่มีภูมิหลังของความลำบาก ส่งผลให้ผู้ฟังเกิดจินตภาพที่ส่งต่อให้ผู้ฟังได้เกิดแรงบันดาลใจ นำไปสู่ การมีปัญญา เพลงส่วนใหญ่ทำนองคล้ายๆ กัน ซึ่งเข้าถึงคนฟังได้ง่าย และเนื้อเพลงส่วนใหญ่จะมีตัวเดินเรื่องที่เป็นแรงเสริมพลัง เช่น ดวงตะวัน แม่ ครอบครัว ซึ่งเป็นปัจจัยเสริมในการเกิดพลังในการสู้ชีวิต เกิดพละ ๕ ทั้ง ๕ ประการ ตั้งแต่ การมีความศรัทธาในตัวเอง ที่มาอยู่เมืองกรุง เกิดความวิริยะพากเพียรในการหาเลี้ยงชีพ ในขณะเดียวกันต้องมีสติในการดำเนินชีวิต มีความตั้งมั่น คือ การมีสมาธิ ไม่วอกแวก จนนำไปสู่ปัญญาในการแก้ไขปัญหาชีวิตที่เผชิญอยู่

๔.๓.นำเสนอแนวทางการประพันธ์เพลงลูกทุ่งเพื่อการเสริมสร้างพลังใจของผู้ฟังตามหลักพุทธจิตวิทยา

แนวทางการประพันธ์เพลงลูกทุ่งเพื่อการเสริมสร้างพลังใจของผู้ฟังตามหลักพุทธจิตวิทยา พบว่า

๑. ปรัชญาการแต่งเพลง เช่น นักแต่งเพลงอย่าง ครูสุลา เน้นที่เนื้อเพลงที่กระชับและทรงพลัง เพลงมักผสมผสานความบันเทิงเข้ากับคำสอนทางศีลธรรม เน้นการทำให้เพลงมีความเกี่ยวข้องกับผู้ฟัง สมดุลระหว่างค่านิยมดั้งเดิมและการแสดงออกที่ทันสมัย

๒. ความร่วมสมัย ความนิยมที่เพิ่มขึ้นในทุกชนชั้นทางสังคม ความสำเร็จบนแพลตฟอร์มและชาร์ตเพลงสมัยใหม่ และการปรับตัวให้เข้ากับอุตสาหกรรมเพลงร่วมสมัยแต่ต้องรักษาคู่ประกอบดั้งเดิมและเชื่อมโยงค่านิยมทางพุทธศาสนาดั้งเดิมกับความบันเทิงสมัยใหม่ ในขณะที่รักษาเอกลักษณ์และภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้

๓. การใช้เนื้อหาที่ให้กำลังใจและสร้างแรงบันดาลใจ โดยควรเลือกใช้เนื้อหาที่ส่งเสริมความหวัง ความอดทน และกำลังใจให้กับผู้ฟัง สอดแทรกเรื่องราวของความพยายาม ความไม่ย่อท้อ และการเปลี่ยนแปลงไปสู่สิ่งที่ดีขึ้นนำเสนอเรื่องราวของบุคคลที่สามารถก้าวผ่านอุปสรรคได้ด้วยความสำเร็จ

๔. การใช้ภาษาที่เข้าใจง่ายและสละสลวย ใช้ภาษาที่เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้ง่าย มีสัมผัสคล้องจองที่ไพเราะหลีกเลี่ยงคำที่ก่อให้เกิดอารมณ์เศร้าหรือหม่นก้ำกึ่งใจใช้สำนวนไทยและภาษาถิ่นเพื่อสร้างอารมณ์ร่วมและความรู้สึกใกล้ชิด

๕. การนำหลักพุทธจิตวิทยามาประยุกต์ใช้ โดยใช้หลักธรรมพื้นฐานในการดำเนินชีวิต เช่น หลักอริยสัจ ๔ (ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา) เพื่อกระตุ้นให้ผู้ฟังมีแรงบันดาลใจและความเพียรหลักอริยสัจ ๔ (ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค) โดยให้เพลงสะท้อนปัญหา แต่เน้นแนวทางแก้ไขหลักขันติ (ความอดทน) และสติปัญญา เพื่อส่งเสริมให้ผู้ฟังมองเห็นโอกาสในปัญหา

๖. การใช้ทำนองและจังหวะที่ส่งผลต่ออารมณ์เชิงบวก โดยการใช้ทำนองที่สดใส สนุกสนาน หรือมีความนุ่มนวลเพื่อสร้างบรรยากาศแห่งความหวัง และจังหวะเพลงไม่ควรเร่งเร้าหรือซ้ำเกินไป ควรให้ความรู้สึกปลุกพลังใจ

๗. การแฝงคติธรรมและแนวคิดเชิงบวกอย่างแนบเนียน ใช้คำสอนของพุทธศาสนาแฝงอยู่ในเนื้อเพลง เช่น ความกตัญญู การทำดี การพึ่งพาตนเอง และเสริมสร้างมุมมองที่ดีต่อชีวิตผ่านเนื้อเพลงโดยไม่ให้รู้สึกรู้ว่าเป็นคำสอนที่เคร่งเครียด

๘. รักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม โดยรักษาแก่นแท้ของเพลงลูกทุ่งในขณะที่ปรับตัวให้เข้ากับยุคสมัยรักษารสของประกอบของภาษาถิ่นแต่ให้สมดุลกับภาษาไทยกลางเพื่อให้เข้าถึงผู้ฟังได้มากขึ้นผสมผสานองค์ประกอบแบบดั้งเดิมและสมัยใหม่อย่างรอบคอบโดยไม่สูญเสียเอกลักษณ์หลักเน้นที่ข้อความเชิงบวก

๕.อภิปรายผลการวิจัย

จากการผลการศึกษาผู้วิจัยขออภิปรายตามประเด็นข้อค้นพบจากวัตถุประสงค์การวิจัยดังนี้

๕.๑ อภิปรายประเด็นด้านบริบท กรอบแนวคิด วิธีการประพันธ์เพลง และประโยชน์ ของเพลงลูกทุ่งที่เสริมสร้างพลังใจของผู้ฟัง พบว่า บทเพลงลูกทุ่งไทยยังคงเป็นเครื่องมือทรงพลังในการเยียวยาจิตใจและเสริมสร้างกำลังใจ ผ่านการผสมผสานระหว่างศิลปะการประพันธ์ความเข้าใจในชีวิตมนุษย์ และหลักธรรมทางพุทธศาสนา โดยเนื้อเพลง/คำร้อง เนื้อหาที่มุ่งเน้นคุณค่าพื้นฐานของสังคมไทย สอดคล้องกับงานของ**พิรพงษ์ เคนธรภักดิ์**^๗ วาทกรรมความรักใน

^๗ พิรพงษ์ เคนธรภักดิ์, “วาทกรรมความรักในบทเพลงลูกทุ่งอีสานร่วมสมัย”

บทเพลงลูกทุ่งอีสานร่วมสมัย ที่พบว่า ส่วนกลวิธีทางภาษาในบทเพลงลูกทุ่งอีสานร่วมสมัย พบว่า ผู้ประพันธ์ได้ใช้กลวิธีทางภาษา ๔ ประเด็นได้แก่ ๑. กลวิธีทางภาษา ๒. กลวิธีทางภาษาด้านการใช้สำนวน ๓. กลวิธีทางภาษาด้านการใช้ความหมาย ๔. กลวิธีทางภาษาด้านการใช้โวหาร ภาพพจน์ บทเพลงลูกทุ่งอีสานจึงกลายเป็นสื่อทางเลือกที่ผู้ประพันธ์พยายามจะใช้พาทกรรมเหล่านั้นสะท้อนเห็นภาพ ดังกล่าวที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของสังคมวัฒนธรรมตามกระแสโลกที่เปลี่ยนไป และสอดคล้องกับพันธกานต์ ทานนท์ “การสื่อสารภาพตัวแทนของผู้หญิงชนบทในเพลงลูกทุ่ง ที่พบว่า ส่วนใหญ่นั้นเกิดจากการประกอบสร้างความเป็นจริงทางสังคมจากพื้นฐานความเป็นจริงหรือเป็นภาพสะท้อน (reflect) ความเป็นจริงของผู้หญิงชนบทในชีวิตจริงขึ้นมาสู่การรับรู้ของผู้คนในสังคมที่เรียกว่า การสร้างให้เหมือนจริง โดยที่กลุ่มตัวอย่างผู้หญิงชนบทในชีวิตจริงเหล่านั้นสามารถบ่งชี้ตัวเอง (Identify) กับเนื้อหาหรือตัวบท (Text) ในเพลงขับร้องโดย ตึกแตน ชลดา

๕.๒ อภิปรายประเด็นองค์ประกอบของบทเพลงลูกทุ่งที่เสริมสร้างพลังใจของผู้ฟังตามหลักพุทธจิตวิทยา

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่าบทเพลงลูกทุ่งไทยได้แสดงให้เห็นถึงพลังอันทรงคุณค่าในการเสริมสร้างกำลังใจอย่างโดดเด่น สะท้อนผ่านค่าสถิติที่มีนัยสำคัญในทุกมิติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านศักยภาพการสร้างพลังใจที่ได้รับการประเมินในระดับมากที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับแก่นของเพลงลูกทุ่งที่มักสอดแทรกกำลังใจและแง่คิดในการดำเนินชีวิต อิทธิพลของบทเพลงต่อความรู้สึกของผู้ฟัง และการสะท้อนอัตลักษณ์ผ่านภาษาและวิถีชีวิต ได้รับการยืนยันผ่านค่าเฉลี่ยที่สูง สะท้อนให้เห็นว่าบทเพลงลูกทุ่งสามารถสื่อสารอารมณ์และเรื่องราวได้อย่างลึกซึ้ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อพิจารณาพร้อมกับผลการวิเคราะห์คำถามปลายเปิด ที่แสดงให้เห็นว่าเพลงที่ได้รับความนิยมสูงสุดล้วนมีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับความรักความผูกพันในครอบครัว ในการสร้างพลังใจ ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลเชิงคุณภาพในทิศทางเดียวกัน จากผลวิจัยที่พบว่าองค์ประกอบของบทเพลงลูกทุ่งที่เสริมสร้างพลังใจของผู้ฟังในบริบทหลักพุทธจิตวิทยา สอดคล้องกับหลักธรรมละ ๕ ได้แก่ ๑) เนื้อเพลง/คำร้อง เนื้อหาที่มุ่งเน้นคุณค่าจริยธรรมพื้นฐานของสังคมไทย ๒) ภาษาและที่เข้าถึงจิตใจผู้ฟัง ๓) ดนตรีที่เข้าถึงจิตใจผู้ฟัง ๔) การสอดแทรกหลักพุทธธรรมที่ช่วยเสริมสร้าง

“ พันธกานต์ ทานนท์, “การสื่อสารภาพตัวแทนของผู้หญิงชนบทในเพลงลูกทุ่ง ที่ขับร้องโดย ตึกแตน ชลดา”, วิทยานิพนธ์ปริญญาวารสารศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารสื่อสารมวลชน, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๙).หน้า ๑๔๗-๑๕๐.

ความเข้มแข็งทางจิตใจ สะท้อนให้เห็นว่า หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาสามารถนำมาสอดแทรกในเนื้อหาบทเพลง เพื่อเป็นแนวทางให้บุคคลที่ได้ฟังเพลง เกิดพลังใจและมีความสุขในการดำเนินชีวิตได้ สอดคล้องกับจำนงค์ ไชยมงคล^๙ ที่ได้วิเคราะห์เชิงบูรณาการหลักพุทธธรรมและหลักจิตวิทยาเพื่อการพัฒนาคุณธรรมและความสุขในบทเพลงลูกทุ่งไทย พบผลการ บูรณาการหลักพุทธจิตวิทยา ประกอบด้วย หลักอริยสัจ ๔ ซึ่งเป็นกระบวนการแก้ปัญหา หลักไตรสิกขา ซึ่งเป็นกระบวนการพัฒนาคุณธรรมและ ความสุขตามระบบศีล สมาธิ และปัญญา โดยองค์ธรรมทั้ง ๓ เอื้อต่อกันและกันในกระบวนการพัฒนาคุณธรรมและความสุขของบุคคล พร้อมกับพัฒนาอินทรีย์หรือสมรรถนะของบุคคลตามหลักพละ ๕ คือ ศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ และปัญญา ส่วนความสุขพัฒนาตามองค์สมาธิ ๕ ซึ่งประกอบด้วยปราโมทย์ ปิติ ปัสสัทธิ สุข และสมาธิ

๕.๓ อภิปรายประเด็นด้านแนวทางการประพันธ์เพลงลูกทุ่งเพื่อการเสริมสร้างพลังใจของผู้ฟังตามหลักพุทธจิตวิทยา

จากผลการวิจัยได้พบแนวทางการประพันธ์เพลงลูกทุ่งเพื่อการเสริมสร้างพลังใจของผู้ฟังตามหลักพุทธจิตวิทยา ได้พบผลวิจัยเสนอแนวทางการนำหลักพุทธจิตวิทยาไปใช้ในการประพันธ์เพลงลูกทุ่งให้หลายแนวทาง ดังเช่น การใช้ภาษาในเพลงที่แฝงไปด้วยธรรมะ แต่ไม่ได้หมายถึงการนำธรรมะไปประกอบในเนื้อเพลงโดยตรง โดยใช้สำนวนที่แสดงและสื่อสารแก่ผู้ฟังรู้สึกคิดตามไป สำนวนของภาษามีสื่อสารที่ดี การใช้บทเพลงเพื่อปลุกพลังใจและสร้างแรงบันดาลใจเลือกเพลงที่มีเนื้อหาสร้างสรรค์และให้กำลังใจ เป็นต้น ผลวิจัยดังกล่าวสะท้อนให้เห็นคุณค่าของการสื่อสาร เนื้อหา บทเพลงที่แฝงไปด้วยธรรมะ ข้อคิด การดำเนินชีวิต สามารถส่งเสริมพลังใจให้ผู้ฟังได้ สอดคล้องกับ ศิริวัฒน์ หวานฉ่ำ และ พระมหาวิระศักดิ์ อภินนทเวที^{๑๐} ที่พบว่า

หลักการประพันธ์บทเพลงเพื่อสร้างความสุข มีองค์ประกอบสำคัญ ๒ ส่วน คือ ๑) เนื้อหาของบทเพลงบ่งบอกถึงความสุข ความสงบ ความมีสันติ และ ๒) บุคลิกทางด้านดนตรี ๓ กลุ่มมีความรู้ มีทักษะความชำนาญในการดนตรี คือ ผู้ประพันธ์เพลง นักดนตรี และ นักร้อง และหลักพุทธสันติที่

^๙ จำนงค์ ไชยมงคล, “พุทธจิตวิทยาการพัฒนาคุณธรรมและความสุขในบทเพลงลูกทุ่งไทย”, พุทธศาสตร์คุณภิวัตน์จิต สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑, หน้า ๑๖๔-๑๖๕.

^{๑๐} ศิริวัฒน์ หวานฉ่ำ, พระมหาวิระศักดิ์ อภินนทเวที, “การพัฒนาบทเพลงเพื่อสร้างความสุขตามหลักพุทธสันติ”, วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร, ปีที่ ๑๑ ฉบับที่ ๖ (กันยายน-ตุลาคม ๒๕๖๖): ๒๕๑๐, หน้า ๒๕๐๘.

ส่งเสริมบทเพลงสร้างความสุขประกอบด้วยหลักธรรมที่ นำมาใช้เป็นเนื้อหาของเพลงที่มีความหมายสร้างความสุขจัดความกังวลและเสริมสร้างพลังใจ และ**จํานงค์ ไชยมงคล**^๑ เหตุผล และหลักการของการสร้างสรรค์เพลงลูกทุ่งต้องให้ความสำคัญต่อองค์ประกอบของเพลงทั้ง ๔ อย่างเป็นเบื้องต้น คือ ดนตรี ทำนอง ศิลปิน และเนื้อหาสาระเพลง ผู้ประพันธ์ท่านใดยังมีความสามารถสร้างสรรค์บทเพลงที่มีเสียงและทำนองกินใจ ดนตรีกินใจ และเนื้อหากินใจ ได้มากเท่าใด ก็สามารถสร้างสรรค์บทเพลงที่เป็นอมตะได้มากเท่านั้น ในกระบวนการสร้างสรรค์เพลง และ เพื่อให้เพลงเป็นที่นิยมของผู้ฟัง ผู้สร้างสรรค์เพลงจะโดยเจตนาเจาะจง ล้วนมีกระบวนการสร้างสรรค์เพลงสอดคล้องกับกระบวนการไตรสิกขา กล่าวคือ ครู เพลงเองจำเป็นจะต้องมีความเชี่ยวชาญ มีสมาธิจิตและมีเนื้อหาที่ต้องการจะถ่ายทอด

๗. สรุป

ผู้วิจัยได้สังเคราะห์ข้อมูลจากข้อค้นพบใหม่ พบว่า แนวทางการประพันธ์บทเพลงลูกทุ่งไทยเพื่อการเสริมสร้างพลังใจของผู้ฟัง ทำให้เกิดการบูรณาการระหว่างเพลงประเภทอื่น ๆ และหลักธรรม ได้แก่ พละ ๕ สามารถประยุกต์ใช้ในการเสริมสร้างพลังใจให้ผู้ฟังได้ นำไปสู่การเสริมสร้างพลังใจให้แก่ผู้ฟังทุกกลุ่มในสังคมได้ โดยอธิบายดังต่อไปนี้

หลักธรรม คือ พละ ๕ เป็นหลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่หมายถึงพลังหรือกำลังภายในของบุคคลที่ช่วยให้สามารถดำรงชีวิตด้วยความมั่นคง ประกอบด้วย: ศรัทธา (ความเชื่อมั่นในสิ่งที่ดี) วิริยะ (ความเพียร) สติ (ความระลึกได้) สมาธิ (ความตั้งมั่น) ปัญญา (ความเข้าใจถูกต้อง) ด้านเพลงลูกทุ่งกับการส่งเสริมพลังใจ มีลักษณะเพลงลูกทุ่งมีเนื้อหาที่เข้าถึงง่าย สะท้อนชีวิตจริง และมักสื่อถึงความหวัง กำลังใจ และการต่อสู้กับอุปสรรค ซึ่งสามารถประยุกต์ใช้กับพละ ๕

หลักจิตวิทยา ประกอบด้วย หลักการสื่อสารเสริมสร้างพลังใจ และสร้างพลังแห่งชีวิตที่ช่วยให้คนเราเอาชนะอุปสรรคและชะตากรรมชีวิตได้ จนอาจนำไปสู่การประสบความสำเร็จ ในชีวิตด้วยว่าเกิดการเรียนรู้เพิ่มขึ้นหลังจากที่ความทุกข์ในใจบีบคั้น จนในที่สุดได้ค้นพบศักยภาพที่แท้จริงภายในของตนเอง นั่นก็คือว่าเป็นการสื่อสารรูปแบบหนึ่ง คือการสื่อสารภายในตัวบุคคล (Intrapersonal Communication) เป็นต้น ซึ่งหลักการนี้เป็นปัจจัยสำคัญใน

^๑ จํานงค์ ไชยมงคล, “พุทธจิตวิทยาการพัฒนาคูณธรรมและความสุขในบทเพลงลูกทุ่งไทย”, พุทธศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑). หน้า ๑๗๐.

การถ่ายทอดกลวิธีทางภาษาในรูปแบบบทเพลงลูกทุ่ง จากผู้ส่งสาร คือ ผู้ร้องเพลง เนื้อเพลงบทเพลง สู่ผู้รับสาร คือ ผู้ที่ต้องการพลังใจในการดำเนินชีวิต

องค์ประกอบของบทเพลงลูกทุ่งที่เสริมสร้างพลังใจของผู้ฟังตามหลักพุทธจิตวิทยา ประกอบด้วย

๑. เนื้อเพลง/คำร้อง เนื้อหาที่มุ่งเน้นคุณค่าจริยธรรมพื้นฐานของสังคมไทย ทั้งความกตัญญู ความเพียร การทำตามเป้าหมายที่วางไว้ คือ การสู้เพื่อฝัน ไม่เพียงแค่การสู้เพื่อตัวเอง แต่จะเป็นการต่อสู้เพื่อคนรอบข้าง

๒. ภาษาและที่เข้าถึงจิตใจผู้ฟัง ผ่านการผสมผสานภาษาถิ่นและทำนองที่ไพเราะ ใช้ภาษาง่ายและเป็นธรรมชาติ เนื้อเพลงควรใช้ภาษาที่คนทั่วไปเข้าใจง่าย ไม่ซับซ้อน ควรมีสำเนียงหรือคำที่สะท้อนวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของผู้ฟัง สะท้อนอารมณ์และความรู้สึกจริงใจ ให้พลังบวก

๓. ดนตรีที่เข้าถึงจิตใจผู้ฟัง การใช้ดนตรีที่มีลักษณะของทำนองที่ต้องการสื่อสารทางอารมณ์ให้แก่ผู้ฟังตามลักษณะเพลงที่ต้องการสื่อสารให้ผู้ฟังต้องลุกขึ้นสู้ ปลุกใจให้เกิดความศรัทธา พลังใจในตัวเอง ไม่ห้อยท้อแก่ปัญหา

๔. การสอดแทรกหลักพุทธธรรมที่ช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งทางจิตใจ เนื้อร้องต้องมีการสอดแทรกเนื้อหาที่เป็นหลักพุทธธรรมที่ช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งทางจิตใจ โดยเฉพาะหลักธรรมพละ ๕

แนวทางการประพันธ์เพลงลูกทุ่งเพื่อการเสริมสร้างพลังใจของผู้ฟังตามหลักพุทธจิตวิทยา

๑. **ปรัชญาการแต่งเพลง** เน้นการทำให้เพลงมีความเกี่ยวข้องกับผู้ฟัง สมดุลระหว่างค่านิยมดั้งเดิมและการแสดงออกที่ทันสมัย

๒. **ความร่วมมือ** การปรับตัวให้เข้ากับอุตสาหกรรมเพลงร่วมสมัยแต่ต้องรักษาองค์ประกอบดั้งเดิมและเชื่อมโยงค่านิยมทางพุทธศาสนา รักษาเอกลักษณ์และภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้

๓. **การใช้เนื้อหาที่ให้กำลังใจและสร้างแรงบันดาลใจ** การใช้เนื้อหาที่ส่งเสริมความหวัง ความอดทน และกำลังใจให้กับผู้ฟัง สอดแทรกเรื่องราวของความพยายาม ความไม่ย่อท้อ และการเปลี่ยนแปลงไปสู่สิ่งที่ดีขึ้น

๔. **การใช้ภาษาที่เข้าใจง่ายและสละสลวย** ใช้ภาษาที่เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้ง่าย มีสัมผัสคล้องจองที่ไพเราะ

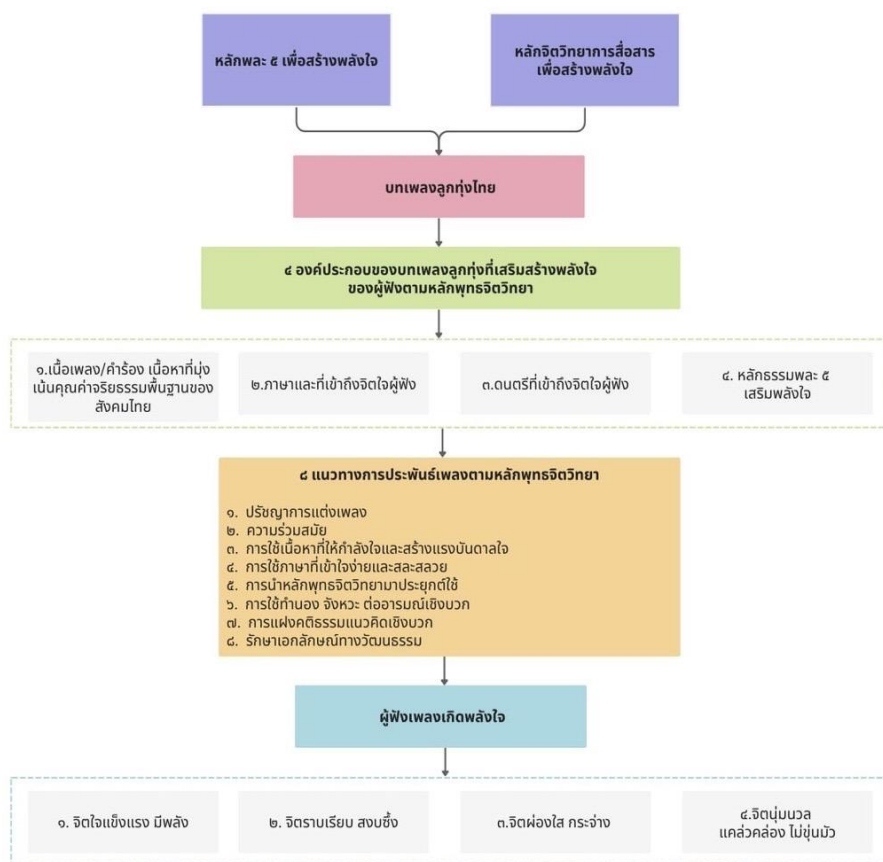
๕. การนำหลักพุทธจิตวิทยามาประยุกต์ใช้ โดยใช้หลักธรรมพื้นฐานในการดำเนินชีวิต เช่น หลักพละ ๕ หลักอิทธิบาท ๔ หลักอริยสัจ ๔ (ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค)

๖. การใช้ทำนองและจังหวะที่ส่งผลต่ออารมณ์เชิงบวก การใช้ทำนองที่สดใส สนุกสนาน หรือมีความนุ่มนวลเพื่อสร้างบรรยากาศแห่งความหวัง ปลุกพลังใจ

๗. การแฝงคติธรรมและแนวคิดเชิงบวกอย่างแนบเนียน ใช้คำสอนของพุทธศาสนาแฝงอยู่ในเนื้อเพลง

๘. รักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม โดยรักษาแก่นแท้ของเพลงลูกทุ่งในขณะที่ปรับตัวให้เข้ากับยุคสมัยรักษาคำประกอบของภาษาถิ่น

ดังนั้นจากการบูรณาการระหว่างเพลงลูกทุ่งและหลักพุทธธรรมเมื่อได้องค์ประกอบและแนวทางในการประพันธ์เพลงลูกทุ่งที่เสริมสร้างพลังใจแล้วนั้น สามารถนำไปพัฒนา ประยุกต์เพื่อการรังสรรค์แนวเพลงที่ร่วมสมัยอย่างสร้างสรรค์ ซึ่งมีการบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อสอดแทรกเนื้อหาที่ให้พลังใจแก่ผู้ฟัง หากผู้ประพันธ์ ผู้ร้อง ได้ถ่ายทอดสู่ผู้ฟังด้วยจิตวิญญาณที่มีความเอื้อต่อเพื่อนมนุษย์ ก็จะมีผลดังเป้าหมายของพุทธจิตวิทยา คือ ทำเพื่อตนเองและผู้อื่นให้มีความสุข ส่งผลประโยชน์ต่อผู้ฟังคือ สร้างพลังใจแก่ผู้รับสาร (ผู้ฟังทุกกลุ่ม) โดยพลังใจหรือภาวะจิตที่มีคุณภาพในทางพุทธศาสนา มีลักษณะสำคัญ ๔ ประการ คือ ๑) แข็งแรง มีพลังมาก เหมือนกระแสน้ำที่พุ่งไปทางเดียว มีพลังมากกว่าน้ำที่กระจัดกระจาย ๒) ราบเรียบ สงบนิ่ง เหมือนบึงใหญ่ที่มีน้ำนิ่ง ไม่มีสิ่งรบกวน ไม่สั่นไหว ๓) ใส กระฉ่าง มองเห็นอะไรชัด ๔) นุ่มนวล แคล้วคล่อง ควรแก่งาน (เป็นจิตที่เหมาะสมแก่การใช้งาน) ไม่เครียด ไม่กระวนกระวาย ไม่ขุ่นมัว

แผนภาพที่ ๑ องค์ความรู้วิจัย

๘. ข้อเสนอแนะ

จากผลวิจัยข้างต้น คณะผู้วิจัยขอเสนอแนะเชิงนโยบาย เชิงปฏิบัติ และการวิจัยในครั้งต่อไปดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

หน่วยงานหรือองค์กรที่เกี่ยวข้องกับวงการเพลงลูกทุ่ง ควรมีการกำหนดแนวทางการประพันธ์เพลงการส่งเสริมการเสริมสร้างพลังใจให้แก่สังคม ได้แก่

จากผลวิจัยพบว่า หลักธรรมพละ ๕ เป็นหลักธรรมที่เสริมสร้างพลังใจให้บุคคลผ่านบทเพลงลูกทุ่งได้ ดังนั้น ผู้ประพันธ์เพลงลูกทุ่ง ผู้เรียบเรียงดนตรี ศิลปิน ควรให้ความสำคัญและสนับสนุนการประพันธ์เพลงลูกทุ่งที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการให้กำลังใจสอดแทรกหลักธรรม ข้อคิดใน

การดำเนินชีวิต เพื่อเอาชนะอุปสรรค การให้ความหวัง และการเสริมสร้างทัศนคติในเชิงบวก เพื่อช่วยให้ผู้ฟังสามารถต่อสู้ฟันฝ่าอุปสรรคกับความท้าทายในชีวิตได้

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับวงการเพลง ควรจัดหลักสูตรอบรมศิลปินนักร้อง ได้เรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา การฝึกฝนการปฏิบัติธรรม เพื่อสามารถประยุกต์ใช้หลักธรรมในการสื่อสารและถ่ายทอดบทเพลงให้เข้าถึงจิตใจคนในสังคม ตลอดจนสามารถสื่อสารข้อคิดธรรมะเพื่อให้ผู้ฟังเกิดพลังใจ มีคุณธรรมเป็นหลักในการดำเนินชีวิตได้

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

งานวิจัยนี้ได้ข้อค้นพบเช่นแนวทางในประพันธ์เพลงลูกทุ่งที่เสริมสร้างพลังใจแก่ผู้ฟังด้วยหลักธรรมผละ ๕ ดังนั้น ควรประยุกต์ใช้หลักผละ เป็นแนวทางประพันธ์เพลงร่วมกับบทเพลงประเภทอื่น ๆ เช่น เพลงสตริง และเพลงฮิปปอป ฯลฯ เพื่อสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับประพันธ์เพลงที่มีเนื้อหาสาระในการเสริมสร้างพลังใจแก่ผู้ฟังให้มีความร่วมสมัยให้กว้างขวางยิ่งขึ้น ทั้งเรื่องกลวิธีการใช้ภาษา ดนตรี ทำนอง เช่น

๑) ศึกษาการประพันธ์เพลงร่วมสมัยประเภทอื่นโดยใช้หลักธรรมผละ ๕ เพลงสตริง เพลงฮิปปอป หรือเพลงเพื่อชีวิต เพื่อเปรียบเทียบกลวิธีการใช้ภาษาและองค์ประกอบทางดนตรีในการถ่ายทอดหลักธรรม

๒) การพัฒนาแนวทางการออกแบบบทเพลงที่ส่งเสริมสุขภาวะทางจิตใจโดยใช้หลักธรรมผละ ๕ เป็นแกนกลางร่วมกับหลักจิตวิทยาบวก เช่น แนวคิด Resilience, Self-esteem หรือ Mindfulness

๓) ผลของการฟังเพลงที่มีเนื้อหาตามหลักผละ ๕ ต่อพฤติกรรมหรือทัศนคติของผู้ฟัง เช่น การเปลี่ยนแปลงด้านแรงจูงใจ กำลังใจ หรือการเผชิญปัญหาในชีวิตประจำวัน

บรรณานุกรม

- กอบกุล ภูธรารณ. **เพลงลูกทุ่งกับสังคมไทย**. กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยสังคมจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๑.
- จินตนา ดำรงเลิศ. **ฐานะสตรีในเพลงลูกทุ่ง**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘.
- จำนงค์ ไชยมงคล. “พุทธจิตวิทยาการพัฒนาคุณธรรมและความสุขในบทเพลงลูกทุ่งไทย”, **วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑.
- พันธกานต์ ทานนท์. “การสื่อสารภาพตัวแทนของผู้หญิงชนบทในเพลงลูกทุ่ง ที่ขับร้องโดย ตั๊กแตน ชลดา”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาวารสารศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารสื่อสารมวลชน**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๙.
- พิรพงษ์ เคนทรภักดี. “วาทกรรมความรักในบทเพลงลูกทุ่งอีสานร่วมสมัย”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๖๔.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.
- ศิริวัฒน์ หวานฉ่ำ, พระมหาวิระศักดิ์ อภินนทเวที. “การพัฒนาบทเพลงเพื่อสร้างความสุขตามหลักพุทธสันติ”. **วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร**. ปีที่ ๑๑ ฉบับที่ ๖ (กันยายน-ตุลาคม), ๒๕๖๖).
- เอี่ยม อามาศย์มุลตรี. “กลวิธีทางภาษา : การสื่อความทางเพศในเพลงลูกทุ่งอีสาน”, **วารสารมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอภัยภูเบศร**, ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม – ธันวาคม), ๒๕๖๐.

การศึกษาเชิงวิเคราะห์การเรียนรู้ความทุกข์ที่เกิดจากความรักของผู้คน
ในวัยต่าง ๆ ในปิยวรรคในคัมภีร์อรรถกถาธรรมบท

AN ANALYTICAL STUDY OF LEARNING ABOUT SUFFERING CAUSED
BY LOVE AMONG PEOPLE OF DIFFERENT AGES IN PIYAVAGGA THE
DHAMMAPADA COMMENTARY

พระมหาธนชัย อตถวโร (ผมทอง)^๑

Phramaha Thanachai Atthāvāro (Phomtong)

แม่ชีกฤษณา รักษาโฉม^๒

Kritsana Raksachom

อรชร ไกรจักร^๓

Orachorn Kraichackra

Received: May 15, 2025

Revised: May 17, 2025

Accepted: June 9, 2025

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์เรื่องนี้มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ ๑) เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมา โครงสร้าง และเนื้อหาของปิยวรรคในคัมภีร์อรรถกถาธรรมบท ๒) เพื่อวิเคราะห์การเรียนรู้ความทุกข์ที่เกิดจากความรักของผู้คนวัยต่าง ๆ ในปิยวรรคในคัมภีร์อรรถกถาธรรมบท ๓) เพื่อเสนอ

^๑ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาพระพุทธศาสนา) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย Master of Buddhism, Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, โทรศัพท์ ๐๖๒ ๙๙๖๒๔๘๙

^๒ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาพระพุทธศาสนา) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย Master of Buddhism, Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

^๓ โรงพยาบาลสำโรงการแพทย์, Email : webinfo@samrong-hosp.com โทรศัพท์ : ๐๒

แนวทางการป้องกันความทุกข์ที่เกิดจากความรักของผู้คนวัยต่าง ๆ ในสังคมไทยปัจจุบันตามแนวทางของปิยวรรคในคัมภีร์อรรถกถาธรรมบท การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยศึกษาค้นคว้าจากคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถาธรรมบททั้งภาษาบาลีและภาษาไทย ตลอดจนตำรา หนังสือ และงานวิจัยทางวิชาการที่เกี่ยวข้องกับประเด็นเรื่องความรักและความทุกข์

ผลการวิจัยพบว่า ปิยวรรคในคัมภีร์อรรถกถาธรรมบทเป็นวรรคหนึ่งในธรรมบทอรรถกถาที่พระพุทธโฆษาจารย์ได้รจนาไว้ มีเรื่องเกี่ยวข้องกับความรักราว ๙ เรื่อง ซึ่งสามารถจำแนกตามวัยของผู้เกี่ยวข้องได้เป็น ๔ วัย ได้แก่ วัยเด็ก วัยรุ่น วัยผู้ใหญ่ และวัยชรา โดยแต่ละเรื่องสะท้อนให้เห็นถึงความทุกข์ที่เกิดจากความรักในลักษณะต่าง ๆ เช่น การพลัดพราก การยึดมั่นถือมั่น และความไม่สมหวังในความรัก แนวทางการป้องกันความทุกข์จากความรักที่ปรากฏในปิยวรรคมีความเหมาะสมกับช่วงวัยของผู้คนในสังคมไทย ได้แก่ การอบรมเลี้ยงดูเด็กด้วยความรักเมตตา การส่งเสริมการควบคุมตนเองในวัยรุ่น การศึกษาธรรมะเพื่อพิจารณาความรักในวัยผู้ใหญ่ และการเจริญสติพิจารณาความเป็นธรรมดาของการพลัดพรากในวัยชรา แนวทางเหล่านี้สามารถนำไปประยุกต์ใช้เพื่อส่งเสริมสุขภาพทางจิตใจในสังคมได้อย่างเป็นรูปธรรม

คำสำคัญ : ความรัก, ปิยวรรค, อรรถกถาธรรมบท, วัยต่าง ๆ, ความทุกข์

Abstract

In this research article, three objectives were purposely made: 1) to study the background, structure, and content of the Piyavagga in the Dhammapada Commentary, 2) to analyze the learning about suffering caused by love among people of different ages in the Piyavagga in the Dhammapada Commentary, and 3) to propose guidelines for preventing suffering caused by love among people of different ages in contemporary Thai society based on the principles found in the Piyavagga in the Dhammapada Commentary. This research employs a documentary research methodology done by studying primary and secondary sources, Tipiṭṭaka and the Dhammapada Commentary from both Pāli and Thai

languages including academic texts, scholarly books, and relevant research studies concerning love and suffering.

The research findings reveal that the Piyavagga in the Dhammapada Commentary, composed by the Indian scholar Buddhaghosa, contains nine stories related to love. These stories can be categorized according to four stages of life: childhood, adolescence, adulthood, and old age. Each story reflects various forms of suffering caused by love, such as separation, attachment, and unfulfilled desire. The study identifies age-appropriate approaches to preventing suffering from love as presented in the Piyavagga. These include nurturing children with loving-kindness, fostering self-discipline among adolescents, encouraging adults to study and apply Dhamma teachings concerning love, and promoting mindfulness and contemplation on the nature of separation among the elderly. These guidelines can be applied to support psychological well-being in society in a practical and meaningful way.

Keywords: love, Piyavargga, Dhammapada Commentary, ages, suffering

บทนำ

พระพุทธศาสนาได้นิยามคำว่า ความรัก ไว้เป็น ๒ อย่าง คือ ๑) ความรักที่บริสุทธิ์ เป็นความรักที่เป็นคุณ ประกอบด้วยความจริงใจ มุ่งหวังความสุขความเจริญให้ เป็นความรักที่เป็นกลางและเสมอหน้ากันอย่างไม่มีขอบเขตประมาณในบุคคลและสัตว์ทั้งหลาย คิดรู้จักสงสารเห็นอกเห็นใจผู้อื่น บรรณาณาที่จะช่วยเหลือผู้อื่นสัตว์อื่นให้พ้นจากความทุกข์^๔ ที่รู้จักโดยทั่วไปว่า เมตตาการุณยธรรม เป็นทั้งหลักธรรมและกรรมฐานในทางพระพุทธศาสนาในหมวดพรหมวิหาร

^๔ สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (อมฺพรมหาเถร) สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก, อัมพโรวาท ตติยภาค ประมวลพระธรรมเทศนา พระโอวาท พระสัมโมทนียกถา พระคติธรรม สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (อมฺพรมหาเถร) สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร: วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม, ๒๕๖๒), หน้า ๑๐๙.

หรืออุปมัญญา^๕ ซึ่งเป็นแนวทางแห่งการครองรักที่ดำเนินไปบนเส้นทางของความไม่มีทุกข์เป็นผลกระทบสืบเนื่องตามมา ๒) ความรักที่เจือด้วยความใคร่กำหนดยินดีพอใจความหลงและความยึดมั่นถือมั่น เป็นความรักที่เป็นโทษ ทำให้ผู้รักหลงยึดติดอยู่กับรูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส ในตัวบุคคลและสัตว์ทั้งหลาย และทำให้ติดข้องอยู่ในอัมมารมณ์ที่เกิดขึ้นกระทบจิตใจ เมื่อความรักจางคลายก็ทำให้รู้สึกเบื่อหน่าย ออยากแสวงหาคนรักและสัตว์ที่รักอยู่เรื่อยไปไม่มีที่สิ้นสุด^๖

ในปิยวรรค ในคัมภีร์อรรถกถาธรรมบท มีเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความรักอยู่ ๙ เรื่อง ซึ่งเป็นเรื่องที่น่าสนใจศึกษาเป็นอย่างยิ่ง ซึ่งแต่ละเรื่องก็จะแสดงเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับความรักในบริบทที่แตกต่างกันออกไป แต่ท้ายที่สุดแล้วก็มุ่งแสดงถึงโทษของความรักซึ่งเกิดขึ้นเพราะจะต้องสูญเสียหรือจะต้องพลัดพรากจากบุคคลและสิ่งอันเป็นที่รักไปอย่างเดียวกันทั้งสิ้น จะอย่างไรก็ตาม หากนำเรื่องเกี่ยวกับความรักในปิยวรรคในคัมภีร์อรรถกถาธรรมบทมาใช้ประยุกต์เพื่อการป้องกันความทุกข์จากความรัก คงจะเป็นประโยชน์เกื้อกูลต่อผู้คนที่ทั้งหลายผู้ซึ่งประสบปัญหาด้านความรักเป็นอย่างยิ่ง

ในปัจจุบัน (๒๕๖๗) ผู้คนทั้งหลายในสังคมมีปัญหาความทุกข์และความเดือดร้อนอันเนื่องมาจากความรักที่เจือด้วยความใคร่กำหนดยินดีพอใจนี้มาก เมื่อจะพลัดพรากจากกันไม่ว่าจะจากกันด้วยทั้งขณะที่ยังมีชีวิตอยู่หรือจากกันเพราะหมดลมหายใจลง ก็เกิดความทุกข์ระทมใจ ความคับแค้นใจ ความเศร้าโศกเสียใจ ความร่ำไรร่ำพันถึงกัน ซึ่งความทุกข์ระทมใจนี้ก็มีความรัก ความผูกพันเป็นเหตุสำคัญ ความรักที่นำไปสู่ความทุกข์อันเนื่องมาจากการพลัดพรากจากกันนี้ก็มีอยู่หลายฐานะ กล่าวคือ หากเป็นมารดาบิดากับบุตรธิดาก็เป็นความรักความเอื้อใยในฐานะมารดาบิดากับบุตรธิดา หากเป็นปู่ย่าตายายกับหลานก็เป็นความรักความเอื้อใยระหว่างปู่ย่าตายายกับหลาน หากเป็นพี่น้องกันก็เป็นความรักความเอื้อใยระหว่างพี่กับน้อง หากเป็นเพื่อนกันก็เป็นความรักความเอื้อใยในฐานะเป็นเพื่อนกัน หากเป็นคู่รักกันก็เป็นความรักความเอื้อใยในฐานะเป็นคู่รักกัน ซึ่งความรักที่เกิดขึ้นในฐานะเหล่านี้จะมีกำลังมากน้อยและนำความทุกข์ความเดือดร้อนมาให้ต่างกัน ขึ้นอยู่กับเหตุปัจจัยที่นำพา

^๕ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๔๔, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พระพุทธศาสนาของธรรมสภา, ๒๕๖๔), หน้า ๑๒๔.

^๖ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), **พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย**, พิมพ์ครั้งที่ ๓๙, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗), หน้า ๗๐๗.

จากปัญหาความทุกข์ใจ ความระทมใจ ความเศร้าโศกเสียใจ ความไม่สบายกาย ความไม่สบายใจ และความคับแค้นใจ และปัญหาความเดือดร้อนอื่น ๆ นอกเหนือจากที่กล่าวนี้ ซึ่งเป็นปัญหาที่เกิดจากความรักความผูกพันเป็นเหตุ ในการดำเนินชีวิตของผู้คนทั้งหลายในสังคมผู้ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกันในฐานะผู้เป็นที่รักต่าง ๆ ล้วนเป็นสิ่งที่จะต้องแสวงหาหนทางสำหรับป้องกันความทุกข์อันมีเหตุมาจากความพลัดพรากจากผู้เป็นที่รักและความผิดหวังกับความรักไม่ให้เกิดสามารถเกิดขึ้นซ้ำได้อีก ด้วยวิธีแห่งการครองรักที่ถูกต้อง มีที่ท่าต่อความรักด้วยความเข้าใจ ตามหนทางในปิยวรรค ในคัมภีร์อรรถกถาธรรมบท เพื่อความสุขในการดำเนินชีวิตของผู้คนสืบไป

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมา โครงสร้าง และเนื้อหาของปิยวรรคในคัมภีร์อรรถกถาธรรมบท
๒. เพื่อวิเคราะห์การเรียนรู้ความทุกข์ที่เกิดจากความรักของผู้คนวัยต่าง ๆ ในปิยวรรคในคัมภีร์อรรถกถาธรรมบท
๓. เพื่อเสนอแนวทางการป้องกันความทุกข์ที่เกิดจากความรักของผู้คนวัยต่าง ๆ ในสังคมไทยปัจจุบันตามแนวทางของปิยวรรคในคัมภีร์อรรถกถาธรรมบท

วิธีการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้เป็นการศึกษาเชิงเอกสาร (Documentary Research) มีขั้นตอนการดำเนินการวิจัยดังต่อไปนี้

๑.การรวบรวมข้อมูล ศึกษาข้อมูลจากพระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลี มหาจุฬาลงกรณ ๒๕๐๐ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๙ อรรถกถาธรรมบท ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๒ รวมถึงตำรา หนังสือ เอกสาร บทความ และงานวิจัยเชิงวิชาการที่เกี่ยวข้องกับความรักที่เป็นภาษาไทย ที่มีความน่าเชื่อถือและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย

๒.การจัดหมวดหมู่ข้อมูล นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาและรวบรวมมาจัดหมวดหมู่ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ๓ ด้าน คือ ด้านโครงสร้างและเนื้อหา ด้านการเรียนรู้ความทุกข์ที่เกิดจากความรักของผู้คนวัยต่าง ๆ ด้านแนวทางการป้องกันความทุกข์ที่เกิดจากความรักของผู้คนวัยต่าง ๆ ในสังคมไทยปัจจุบัน

๓.การวิเคราะห์ข้อมูล วิเคราะห์เนื้อหาข้อมูล (Content Analysis) โดยใช้หลักพุทธศาสตร์และทฤษฎีการเรียนรู้ความรักที่เกี่ยวข้องในการตีความและเชื่อมโยงหลักธรรมต่าง ๆ จากนั้นนำข้อมูลที่ได้ไปสรุป วิเคราะห์ และสังเคราะห์เป็นประเด็นตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

๔.การสรุปผลและนำเสนอ การนำเสนอผลการวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ โดยสรุปเนื้อหาหลักธรรมและหลักทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง รวมถึงแนวทางการป้องกันความทุกข์จากความรัก พร้อมให้ข้อเสนอแนะที่เกี่ยวข้องกับประเด็นด้านความรักสำหรับนำไปปฏิบัติและศึกษาต่อยอดต่อไป

ผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยสามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังต่อไปนี้

๑.จากการศึกษาประวัติความเป็นมา โครงสร้าง และเนื้อหาของปียวรรคในคัมภีร์อรรถกถาธรรมบทสามารถสรุปผลได้ดังต่อไปนี้ คือ (๑) คัมภีร์อรรถกถาธรรมบท ถูกปริวรรตจากคัมภีร์อรรถกถาฉบับภาษาสิงหลซึ่งเป็นฉบับเดิมและถูกแต่งขึ้นโดยพระพุทโธมหาราชอินเดีย ซึ่งมีชีวิตอยู่ในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๙-๑๐ เพื่อประกอบพระพุทโธพนธ์ มีทั้งหมด ๒๖ วรรค ๓๐๕ เรื่อง ๘ ภาค โดยการจำแนกตามวรรคของพระไตรปิฎก เล่มที่ ๒๕ ซึ่งปียวรรคก็เป็นวรรคหนึ่งในนั้น (๒) โครงสร้างของเนื้อหาสรุปได้ดังต่อไปนี้ คือ ๑) อารัมภบท คือ การปรารภเกริ่นนำผู้อ่าน ๒) เล่าเรื่อง ๓) ยกคำถามแสดง ๔) อธิบายความคาถา ๕) สโมธาน คือ กล่าวสรุปเรื่อง (๓) เนื้อหาของปียวรรคมีทั้งหมด ๙ เรื่อง แสดงเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความรักที่เป็นคุณ คือ ๑) เรื่องเด็กจำนวน ๕๐๐ คน^๗ ส่วนเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความรักที่เป็นโทษมีจำนวน ๘ เรื่อง คือ ๑) เรื่องนักบวช ๓ รูป^๘ ๒) เรื่องคนมั่งมีบางคน^๙ ๓) เรื่องอุบาสิกาชื่อนววิสาขา^{๑๐} ๔) เรื่องสมาชิกราชวงศ์ลิจฉวี^{๑๑} ๕) เรื่อง ^๑

^๗ พุ.ธ.อ. (บาลี) ๒/๒๑๗., พุ.ธ.อ. (ไทย) ๒/๒๗๓.

^๘ พุ.ธ.อ. (บาลี) ๒/๒๐๗., พุ.ธ.อ. (ไทย) ๒/๒๕๙.

^๙ พุ.ธ.อ. (บาลี) ๒/๒๐๙., พุ.ธ.อ. (ไทย) ๒/๒๖๓.

^{๑๐} พุ.ธ.อ. (บาลี) ๒/๒๑๑., พุ.ธ.อ. (ไทย) ๒/๒๖๕.

^{๑๑} พุ.ธ.อ. (บาลี) ๒/๒๑๒., พุ.ธ.อ. (ไทย) ๒/๒๖๖.

เด็กชายอนิติกันธะ^๑ ๖) เรื่องพราหมณ์บางคน^๒ ๗) เรื่องนายนันทิยะ^๓ ๘) เรื่องพระเถระผู้
เป็นพระอนาคามี^๔

๒.จากการวิเคราะห์การเรียนรู้ความทุกข์ที่เกิดจากความรักของผู้คนวัยต่าง ๆ ในปีย
วรรณในคัมภีร์อรรถกถาธรรมบท สามารถสรุปผลได้ดังต่อไปนี้ คือ

(๑) เรื่องความรักที่เกี่ยวกับผู้คนในวัยเด็ก มีจำนวน ๑ เรื่อง คือ ๑) เรื่องเด็กจำนวน
๕๐๐ คน ประเด็นสำคัญอยู่ที่เด็กแสดงออกถึงความรักและความเคารพที่มีต่อพระมหากัสสปเถระ
ซึ่งเป็นความรักตามหลักพระพุทธศาสนาที่เรียกว่าเมตตา เพราะอาศัยความรักและความเคารพ
เด็ก ๆ จึงถวายขนมแก่ท่าน แสดงให้เห็นว่าความรักเช่นนี้เป็นความรักที่หวังจะเป็นผู้ให้ เป็นสิ่งที่
ควรปลูกฝังให้่องงามขึ้นในจิตใจเด็ก เพื่อจะก่อให้เกิดความสุขและความเจริญแก่ตัวเด็กเอง ซึ่งมี
ความสอดคล้องกับทฤษฎีที่ว่าด้วยสีล้อความรัก (The Color Wheel Model of Love) ของ
จอห์น ลี (John Lee) ข้อที่ ๔ ที่ว่าด้วยความรักที่ไร้มิติพรหมแดน^๕ เป็นความรักอันทรงพลังที่
หวังจะเป็นผู้ได้ให้และเป็นผู้ทำสิ่งที่ดีแก่ผู้ที่ตนรู้สึกรักเคารพ (Agape) จากเนื้อความดังกล่าวจะ
เห็นได้ว่าความรักและความเคารพที่บริสุทธิ์ของเด็ก ๆ ที่แม่อาจจะดูไร้เดียงสาในสายตาผู้ใหญ่ แต่
ก็เป็นความรักและความเคารพที่ก่อตัวขึ้นภายในจิตใจของเด็ก ๆ ด้วยอำนาจของคุณธรรม ความดี
หรือความประพฤติที่น่าเลื่อมใสของพระเถระโดยวิถีธรรมชาติหรือสัญชาตญาณของเด็ก เมื่อเด็ก
ๆ เห็นท่านแล้วก็เกิดความรักและความเคารพขึ้นในบัดดล พลังแห่งความรักและความเคารพซึ่ง
เกิดขึ้นด้วยสิ่งที่เรียกว่าคุณงาม ความดีมีอำนาจต่อจิตใจของเด็กมาก สามารถหล่อหลอมจิตใจของ
เด็กให้มีความอ่อนโยนนุ่มนวล ทำให้เด็กมีอากัปกริยาที่อ่อนน้อม พุดจาไพเราะสุภาพ มีวุฒิภาวะ
ความมั่นคงด้านอารมณ์ความรู้สึก ไม่หวั่นไหวต่อความเศร้าโศกเสียใจง่ายเกินไปเมื่อเทียบกับเด็ก
ที่เจริญเติบโตมาท่ามกลางความรัก ความผูกพันที่ก่อให้เกิดโทษ นับว่าเป็นความรักที่บริสุทธิ์อีก
อย่างหนึ่งที่ควรค่าแก่การที่ผู้ปกครองผู้มีส่วนสำคัญในการเลี้ยงดูเด็กควรอบรมปลูกฝังในตัวเด็ก

^๑ ขุ.ธ.อ. (บาลี) ๒/๒๑๓., ขุ.ธ.อ. (ไทย) ๒/๒๖๘.

^๒ ขุ.ธ.อ. (บาลี) ๒/๒๑๕., ขุ.ธ.อ. (ไทย) ๒/๒๗๑.

^๓ ขุ.ธ.อ. (บาลี) ๒/๒๒๐., ขุ.ธ.อ. (ไทย) ๒/๒๗๘.

^๔ ขุ.ธ.อ. (บาลี) ๒/๒๑๙., ขุ.ธ.อ. (ไทย) ๒/๒๗๖.

^๕ กัลยสุตา ปานพรหม, “การออกแบบเรขศิลป์จากทฤษฎีด้านความรัก”, วิทยานิพนธ์
ศิลปกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภูมิสถาปัตย์ ภาควิชาภูมิสถาปัตย์, (คณะศิลปกรรมศาสตร์:
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๖๕), หน้า ๑๔-๑๖.

(๒) เรื่องความรักที่เกี่ยวกับผู้คนในวัยรุ่น มีจำนวน ๒ เรื่อง คือ ๑) เรื่องเด็กชายอนิตติ คันธะ เป็นการเล่าถึงความเสียใจของเด็กชายคนหนึ่งที่มีมอบความรักให้กับหญิงสาวผู้ซึ่งตนเองยังไม่เคยเห็นหน้ากันเลย แต่เธอดันมาตัวจากไปเสียก่อนในระหว่างเดินทางมาหาเขา ทำให้เขาทำใจไม่ได้ มีความสอดคล้องกับทฤษฎีอันเกี่ยวข้องกับความรักของของโรเบิร์ต เจฟฟรีย์ สเติร์นเบิร์ก (Robert Jeffrey Sternberg) ข้อที่ ๒ ที่ว่าด้วยความรู้สึกหลงใหล^๑ หากหญิงสาวไม่ได้เสียชีวิตลงเสียก่อนก็จะเป็นเหตุมาสู่การตัดสินใจสร้างสัมพันธ์กันเป็นชีวิตครอบครัวขึ้น ซึ่งก็มีความสอดคล้องกับทฤษฎีข้อที่ ๓ ที่ว่าด้วยการตัดสินใจที่จะผูกพันกัน จากเรื่องราวของเด็กชายอนิตติ คันธะที่ได้ดำเนินการความผ่านการวิเคราะห์มานี้ ทำให้เห็นได้ว่าความรักนี้ทำให้วัยรุ่นอยู่ในโลกของจินตนาการ คือ จินตนาการถึงรูปร่างหน้าตาบุคลิกและการใช้ชีวิตร่วมกันกับคนรัก ประจักษ์ใจด้วยการละเมอเพื่อฝันจินตนาการเรื่อยไปด้วยความเพเลิดเพลิน แม้จะยังไม่ได้ประสบพบเจอหน้ากันก็ตาม สอดคล้องกับในสถานการณ์ปัจจุบันที่วัยรุ่นสร้างสายสัมพันธ์แห่งรักผ่านช่องทางสื่อโซเชียลมีเดียกับคนรัก แม้ที่ยังไม่เคยพบเจอหน้ากันเลย ซึ่งธรรมะที่ได้จากการศึกษาเรื่องเด็กชายอนิตติคันธะนี้ซึ่งถือเป็นหลักสำคัญคืออย่าได้เศร้าโศกถึงคนรักเลย เพราะนอกจากจะไม่ได้ทำอะไรอะไร ๆ ดีขึ้นมาแล้ว ยังทำให้สุขภาพกายและสุขภาพจิตย่ำแย่ลงด้วย ๒) เรื่องนายนันนียะ เป็นเรื่องที่เล่าถึงการคัดเลือกคุณสมบัติคู่ครองของหญิงที่จะเป็นคู่ชีวิต แสดงให้เห็นว่าเขาเป็นคนมีเหตุผล ใช้เหตุผลคือคุณงามความดีเป็นตัวชี้วัดความสุขในการใช้ชีวิตร่วมกันเป็นพื้นฐาน มีความสอดคล้องกับทฤษฎีวิเคราะห์การสื่อสารสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (Transactional Analysis Theory) ของอีริก เบิร์น (Eric Berne) ข้อแรก คือ โครงสร้างทางด้านบุคลิกภาพหรือทางด้านสถานะจิตใจ (Ego State)^๒ ในส่วนของสถานะอย่างผู้ใหญ่ คือ ความเป็นบุคคลที่มีเหตุผลควบคุมตนเองด้วยความรู้ ความเข้าใจ ไม่ได้ยอมปล่อยให้อารมณ์ความรู้สึกมาบีบบังคับการดำเนินชีวิต จากเนื้อความที่ดำเนินมา ย่อมเป็นเครื่องส่งชี้ให้เห็นได้ว่า การจะมีชีวิตคู่โดยเฉพาะวัยรุ่นตอนปลายจะต้องเลือกคู่ชีวิตโดยพิจารณาคุณสมบัติคือคุณงามความดีของกันเป็นสำคัญ เหมือนนายนันนียะที่เลือกคู่ครองที่คุณงามความดี ชีวิตคู่ที่มีคุณงามความดีคอยหล่อเลี้ยงจะได้เจริญไปได้

^๑ กลัยสุตา ปานพรหม, “การออกแบบเรขศิลป์จากทฤษฎีด้านความรัก”, วิทยานิพนธ์ศิลปกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภูมิสถาปัตย์ ภาควิชาภูมิสถาปัตย์, (คณะศิลปกรรมศาสตร์: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๖๕), หน้า ๑๗-๑๘.

^๒ สนธยา พัสศรี, การพัฒนาความสามารถของบุคคลและกลุ่ม, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส. พรินติ้ง เฮาส์, ๒๕๕๖), หน้า ๗๔-๗๕.

นาน ทำให้ครอบครัวมีความสุขร่มเย็น แต่แม้จะเลือกกันที่ความดี แต่หากมิได้เรียนรู้ธรรมชาติเกี่ยวกับความพลัดพรากก็สามารถเกิดโทษได้

(๓) เรื่องความรักที่เกี่ยวกับผู้คนในวัยผู้ใหญ่ มีจำนวน ๕ เรื่อง คือ ๑) เรื่องสมาชิกราชวงศ์ลิจนวี เป็นการกล่าวถึงการแย่งคนรักกัน เป็นความรักที่ก่อให้เกิดความทุกข์และปัญหาการทะเลาะวิวาทลงมือทำร้ายร่างกายกันเพราะหลงใหลในรูปที่สวยของหญิงสาว อยากได้มาเป็นคู่ครอง เมื่อไม่สมหวังก็ลงมือแย่งคนรักกันทำร้ายกัน มีความสอดคล้องกับทฤษฎีของโรเบิร์ต เจฟฟรีย์ สเติร์นเบิร์ก (Robert Jeffrey Sternberg) ข้อที่ ๒ ที่ว่าด้วยความรู้สึกหลงใหล^๑ จาก

๙

เนื้อความดังกล่าวจะเห็นได้ว่าความรักใคร่ยินดีพอใจในรูปที่หน้าใคร่เป็นสาเหตุของการเกิดความอยากได้มาครอบครอง เมื่อไม่สมปรารถนาต้องการก็เกิดความกระทบกระทั่งใจกันแล้วลงมือทำร้ายผู้อื่นได้โดยง่าย แม้ในสังคมไทยในปัจจุบันก็มีกรณีเช่นเรื่องสมาชิกราชวงศ์ลิจนวีนี้อยู่มากมาย จึงทำให้เห็นการแก่งแย่งคนรักกัน เมื่อไม่สมหวังก็ตัดสินใจก่อปัญหาอาชญากรรมทำร้ายร่างกายจนถึงว่าฆ่ากันด้วยความอำมหิตอยู่เนือง ๆ ๒) เรื่องนักบวช ๓ รูป เป็นการเล่าถึงความหลงใหลลูกชายของพ่อแม่ ไม่อยากห่างจากตัวลูก ทำให้ลูกเสียประโยชน์ที่จะพึงได้พึงถึง มีความสอดคล้องกับทฤษฎีของจอห์น ลี (John Lee) ข้อที่ ๖ ที่ว่าด้วยความรักอย่างหลงใหลคลั่งไคล้ (Manai)^๒

๐

คือ พ่อแม่หลงใหลในตัวลูกชายสุดที่รักมากเกินไป ไม่อยากจากกันไปไหน จะต้องเป็นดั่งเงาติดตามตัวกันตลอด ความรักเช่นนี้เป็นความรักที่นำผลเสียมาให้ ๓) เรื่องคนมั่งมีบางคน เป็นการกล่าวถึงความทุกข์ใจที่เกิดขึ้นกับคนมั่งมีคนหนึ่งซึ่งสูญเสียลูกชายสุดที่รักไป แสดงให้เห็นว่าความรักที่ทำให้เกิดความทุกข์ใจได้จะต้องมีระดับที่รุนแรงที่เรียกว่าสายสัมพันธ์ มีความสอดคล้องกับทฤษฎีของจอห์น ลี (John Lee) ข้อที่ ๒ ที่ว่าด้วยความรักที่เป็นสายสัมพันธ์ของครอบครัว

^๑ กัลย์สุตา ปานพรหม, “การออกแบบเรขศิลป์จากทฤษฎีด้านความรัก”, วิทยานิพนธ์ศิลปกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาานฤมิตศิลป์ ภาควิชาานฤมิตศิลป์, (คณะศิลปกรรมศาสตร์: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๖๕), หน้า ๑๗-๑๘.

^๒ กัลย์สุตา ปานพรหม, “การออกแบบเรขศิลป์จากทฤษฎีด้านความรัก”, วิทยานิพนธ์ศิลปกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาานฤมิตศิลป์ ภาควิชาานฤมิตศิลป์, (คณะศิลปกรรมศาสตร์: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๖๕), หน้า ๑๔-๑๖.

(Storge)^๒ ซึ่งเปี่ยมไปด้วยความผูกพันและความห่วงใยกันและกัน มีแต่ความรู้สึกอบอุ่นเมื่อได้อยู่ด้วยกัน จากเนื้อความดังกล่าวย่อมเป็นเครื่องบ่งชี้ให้ทราบว่า เป็นธรรมชาติอยู่เองที่พ่อรวมถึงแม่ด้วยกันได้อยู่ร่วมกันกับลูกมานาน ได้เฝ้าถนอมเลี้ยงดูตั้งแต่ยังเป็นทารกน้อยจนกระทั่งว่าเติบโตใหญ่มีวิวัฒนาการและพัฒนาการที่เจริญขึ้นโดยลำดับ พอลูกสุดที่รักของตนเสียชีวิตลงหรือด่วนจากไปกะทันหัน จะทำให้ยากที่จะทำใจยอมรับความจริงที่เกิดขึ้นได้ แต่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงให้พิจารณาให้เห็นว่าสังขารร่างกายเป็นสิ่งที่ไม่เที่ยงแท้แน่นอน มีเกิดมาแล้ว ก็มีความดับไปเป็นธรรมดา ไม่ว่าจะเป็นการดับไปที่ข้าสามารถเตรียมตัวรับมือได้ หรือเป็นการดับไปอย่างกะทันหัน ไม่สามารถตั้งตัวรับมือได้ทันทีก็ตามที แต่ความจริงนี้ก็ยังคงเป็นความจริงอยู่ตลอดอนันตกาล ไม่มีเปลี่ยนแปลง ๔) เรื่องพระเถระผู้เป็นพระอนาคามี เป็นการกล่าวถึงความรักที่เกิดขึ้นจากความรักและความเคารพที่ลูกศิษย์มีต่อพระเถระผู้เป็นพระอุปัชฌาย์ ทำให้ทราบว่าความรักที่ลูกศิษย์มีความรักถึงขนาดที่ทุกข์ใจเมื่อท่านจากไปเป็นเพราะท่านเป็นผู้เปี่ยมด้วยเมตตาต่อลูกศิษย์ ดูแลเอาใจใส่เป็นอย่างดี มีความสอดคล้องกับทฤษฎีของอีริค ฟรอมม์ (Eric Fromm) ข้อแรก คือ การดูแลเอาใจใส่กัน (care)^๓ จากเนื้อความดังกล่าวจะเห็นได้ว่าผู้คนแม้ว่าจะอยู่ในวัยผู้ใหญ่แล้วก็ตาม แต่เมื่อผู้ที่ตนเคารพนับถือได้จากไปก็มีความเศร้าโศกเสียใจได้เช่นเดียวกัน ไม่ว่าจะเป็นบรรพชิตหรือคฤหัสถ์ก็ตาม ตราบเท่าที่ยังไม่สามารถละความอาลัยเสียได้ ก็ยังสามารถเศร้าโศกเสียใจได้เป็นธรรมดา ถึงในครั้งที่สมเด็จพระบรมศาสดาสั่งดับขันธปรินิพพาน เหล่าภิกษุที่ยังละความรักใคร่กำหนดยินดีพอใจไม่ได้ ก็ยังร้องไห้เศร้าโศกเสียใจถึงพระองค์ ได้พระอนุรุธเถระคอยปลอบโยนดังความปรากฏรับรองในมหาปรินิพพานสูตร ๕) เรื่องพราหมณ์บางคน เป็นการกล่าวถึงความเสียใจที่เกิดขึ้นกับพราหมณ์คนหนึ่งเหตุเพราะเขาสูญเสียสิ่งที่รักไป คือ ข้าวกล้าที่เขาปลูกไว้เกิดความเสียหาย ได้สมเด็จพระบรมศาสดาตรัสปลอบโยนและแสดงพระธรรมเทศนาโปรด พระจริยาวัตรของพระองค์ผู้นี้มีความสอดคล้องกับทฤษฎีวิเคราะห์การสื่อสารสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (Transactional Analysis Theory) ของอีริค เบิร์น (Eric Berne) ข้อที่ ๔ ที่ว่าด้วยการเอาใจใส่

^๒ กลัณสุตา ปานพรหม, “การออกแบบเรขศิลป์จากทฤษฎีด้านความรัก”, วิทยานิพนธ์ศิลปกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาานฤมิตศิลป์ ภาควิชาานฤมิตศิลป์, (คณะศิลปกรรมศาสตร์: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๖๕), หน้า ๑๔-๑๖.

^๓ กลัณสุตา ปานพรหม, “การออกแบบเรขศิลป์จากทฤษฎีด้านความรัก”, วิทยานิพนธ์ศิลปกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาานฤมิตศิลป์ ภาควิชาานฤมิตศิลป์, (คณะศิลปกรรมศาสตร์: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๖๕), หน้า ๑๑.

(Stroking)^๒ พระธรรมเทศนาที่ทรงแสดงก็ทรงแสดงด้วยหวังจะปลดปล่อยเขาจากความทุกข์ใจ ซึ่งประกอบด้วยพระมหากษัตริย์ มีความสอดคล้องกับทฤษฎีภาษาสื่อความรักของแกรรี แชนแมน (Gary Chapman) ข้อแรกที่ว่าด้วยการสื่อถึงความรักด้วยคำพูดสนทนาโอภาปราศรัยด้วยถ้อยคำ ที่ก่อให้เกิดความรู้สึกที่ดีต่อกัน^๓ แต่ความรักของพระองค์ไม่เป็นความรักที่เจือด้วยกิเลส ไม่เป็น ทาสของความทุกข์

(๔) เรื่องความรักที่เกี่ยวกับผู้คนวัยชรา มีจำนวน ๑ เรื่อง คือ ๑) เรื่องอุบาสิกาสื่อว่า วิสาขา เป็นการเล่าถึงความทุกข์ที่เกิดกับนางวิสาขาซึ่งได้สูญเสียหลานสาวที่รักชื่อว่าสุทัตตีไป ความรักที่ก่อให้เกิดความทุกข์ได้เมื่อจะต้องพลัดพรากจากกันจะต้องมีกำลังมากถึงขั้นที่เรียกว่า สายสัมพันธ์ ดังนั้น ความรักที่เธอมีต่อหลานสาวนี้จึงมีความสอดคล้องกับทฤษฎีของจอห์น ลี (John Lee) ข้อที่ ๒ ที่ว่าด้วยความรักที่เป็นสายสัมพันธ์ของครอบครัว (Storge)^๔ ซึ่งเปี่ยมไปด้วยความผูกพันและความห่วงใยกันและกัน จากเนื้อความดังกล่าว ย่อมเป็นเครื่องชี้ให้เห็นโดย ประจักษ์ว่า ผู้คนในวัยชราที่ได้เลี้ยงดูหลานมาจะมีความรัก ความผูกพันเป็นพิเศษ เป็นสายใยแห่ง รักที่อาศัยช่วงเวลาดี ๆ ที่ได้อยู่ร่วมกันมาเนิ่นนานถักทอร้อยเรียงขึ้นจนความรักความผูกพันนี้ยาก ที่จะคลายออก หนาดว่านางวิสาขาได้เป็นพระโสดาบันบุคล มีจิตใญ่มุ่งตรงต่อกระแสของพระ นิพพานแล้ว เมื่อถึงคราวพลัดพรากจากหลานสาวที่รักไป ยังเกิดความเศร้าโศกเสียใจถึงขนาดที่ ต้องเดินทางไปเข้าเฝ้าสมเด็จพระบรมศาสดา เพื่อสดับพระธรรมเทศนาปล่อยโยนให้คลายจาก ความเศร้าโศกเสียใจถึงเพียงนี้ เมื่อพิจารณาถึงปุณฺณและกัลยาณชนที่อยู่ในวัยชราหากจะต้อง พลัดพรากจากหลานรักไป ความเศร้าโศกเสียใจจะเกิดขึ้นท่วมทับดวงใจสักเพียงใด ดังนั้นแล้ว พระองค์จึงทรงพราสาสอนให้เห็นความจริงว่าความรักนี้เองเป็นสาเหตุของความเศร้าโศกเสียใจ ความทุกข์กาย ความทุกข์ใจ

^๒ สนธยา พลศรี, การพัฒนาความสามารถของบุคคลและกลุ่ม, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส. พรินติ้ง เฮาส์, ๒๕๕๖), หน้า ๗๔-๗๕.

^๓ ญาดาววิมินทร์ พิษทองกลาง, “ความรักหลากหลายมิติ”, สหวิทยาการวิจัยและวิชาการ, ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๕ (กันยายน-ตุลาคม ๒๕๖๕): ๔๕๓-๔๕๕.

^๔ กัลย์สุตา ปันพรหม, “การออกแบบเรขศิลป์จากทฤษฎีด้านความรัก”, วิทยานิพนธ์ ศิลปะกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภูมิสถาปัตย์ ภาควิชาภูมิสถาปัตย์, (คณะศิลปกรรมศาสตร์: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๖๕), หน้า ๑๔-๑๖.

๓.แนวทางการป้องกันความทุกข์ที่เกิดจากความรักของผู้คนวัยต่าง ๆ ในสังคมไทย ปัจจุบันตามแนวทางของปิยวรรคในคัมภีร์อรรถกถาธรรมบท สามารถสรุปผลได้ดังต่อไปนี้ คือ

(๑) แนวทางการป้องกันความทุกข์ที่เกิดจากความรักของผู้คนวัยเด็ก สามารถสรุปเป็นประเด็นความสำคัญได้ว่า วัยเด็กต้องการความรักที่บริสุทธิ์จากพ่อแม่และผู้ปกครอง ดังนั้นจึงจะต้องเลี้ยงดูเขาด้วยความรักความเมตตานำพาเข้าหาสภาพแวดล้อมที่ดี เช่น วัด สวนสาธารณะ เป็นต้น เพื่อเป็นส่วนช่วยให้จิตใจเบิกบานอันเป็นส่วนเสริมสร้างความรักให้เบ่งบานได้อย่างแข็งแกร่ง จะต้องปลูกฝังให้เด็กมีความรัก ความอ่อนโยน ต้องให้ความรัก ความอบอุ่น ความปลอดภัยกับเด็ก ต้องแสดงออกต่อเด็กด้วยความอ่อนโยน ใช้คำพูดที่ไพเราะเพื่อไม่ส่งผลกระทบต่อจิตใจเด็ก ให้รับประทานอาหารที่ดีตามหลักโภชนาการ ซึ่งมีความสอดคล้องกับทฤษฎีความต้องการของอัลเดอร์เฟอร์ (Alderfer's Modified Needs Hierarchy Theory) ซึ่งมี ๓ ประการ คือ ๑) เด็กมีความต้องการการมีชีวิตอยู่ที่ปลอดภัย อบอุ่น (Existence Needs) ๒) เด็กต้องการความสัมพันธ์ที่ดีและความรักจากพ่อแม่และบุคคลภายในครอบครัว (Relation Need) ๓) เด็กมีความต้องการที่จะเจริญเติบโต (Grown Need)^๒ เมื่อเด็กได้รับความรักที่บริสุทธิ์และการเลี้ยงดูเอาใจใส่อย่างดีจากพ่อแม่และผู้ปกครองก็จะทำให้ความรักของเด็กเปี่ยมด้วยความอ่อนโยน เสียสละ โอบอ้อมอารีต่อผู้อื่น แทนที่ความรักที่เป็นโทษ เหมือนความรักความเคารพที่เด็กจำนวน ๕๐๐ คนมีต่อพระมหากษัตริย์

(๒) แนวทางการป้องกันความทุกข์ที่เกิดจากความรักของผู้คนวัยรุ่น สามารถสรุปเป็นประเด็นความสำคัญได้ว่า วัยรุ่นเป็นวัยที่มีความรู้สึกรุนแรง ความรักจึงมีความรุนแรงตามด้วย ดังนั้นจึงต้องอาศัยการรู้เท่าทันและรู้จักพิจารณาถึงผลเสียของความรักที่ตนเองลุ่มหลงด้วยสติปัญญา รู้จักสร้างความเข้มแข็งให้กับตนเอง ด้วยการฝึกมองโลกในแง่ดีในแง่ของความเข้าใจ และโฟกัสกับสิ่งที่ดีในชีวิตเพื่อไม่ให้จิตใจจมปรักกับความทุกข์จากความรัก และจะต้องรู้จักควบคุมตนเองเมื่อเผชิญกับปัญหาด้านความรัก ไม่วู่วาม ไม่ใช่อารมณ์นำหน้าเหตุผล ซึ่งมีความสอดคล้องกับทฤษฎีด้านปรัชญาการดำเนินชีวิตของเพลโต (Plato) ซึ่งเป็นศิษย์ของโสกราตีส ๓ ประการ คือ ๑) สติปัญญา (Wisdom) ๒) ความเข้มแข็ง (Courage) ๓) การรู้จักที่จะควบคุม

^๒ สนธยา พลศรี, การพัฒนาความสามารถของบุคคลและกลุ่ม, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส. พรีนติ้ง เฮาส์, ๒๕๕๖), หน้า ๗๐.

ตนเอง (Self Control)^๒ แต่หากปราศจากการปฏิบัติทฤษฎีดังกล่าวก็จะเกิดความทุกข์ใจกับความรักเหมือนกันกับเด็กชายอนิตดิกันระ

(๓) แนวทางการป้องกันความทุกข์ที่เกิดจากความรักของผู้คนวัยผู้ใหญ่ สามารถสรุปเป็นประเด็นความสำคัญได้ว่า ความรักในวัยผู้ใหญ่มีไข่มุ่แต่เฉพาะความรักในบุคคลและสัตว์เท่านั้น แม้นอกจากนี้ก็ทำให้เกิดความรักจนยึดติดจนนำทุกข์มาให้ได้ ดังนั้น แนวทางที่จะช่วยป้องกันความทุกข์จากความรักในสิ่งต่าง ๆ ได้ จะต้องศึกษาเรียนรู้หลักธรรมในพระสูตรต่าง ๆ ที่ว่าด้วยความเปลี่ยนแปลงและดับไปของทุกสิ่งทั้งบุคคลและสิ่งที่เป็นที่รัก โดยให้เข้าใจถึงความหมาย หากครอบครองบุคคลและสิ่งใดก็น้อมนำสิ่งที่ได้ศึกษานั้นมาพิจารณาร่วมด้วย หรือแม้บุคคลและสิ่งใดได้สูญเสียไปก็น้อมนำสิ่งที่ได้ศึกษานั้นมาพิจารณาร่วมเช่นเดียวกันจนเกิดความรู้ ความเข้าใจในสถานการณ์จริง สามารถปล่อยวางลงได้ ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีการเรียนรู้ที่มีความหมายของ Ausubel (Ausubel's Meaningful Learning Theory) ข้อที่ ๑ ที่ว่า จะต้องเรียนรู้ให้ยังทราบถึงความหมาย สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ (Meaningful Reception Learning)^๓ เมื่อสามารถเข้าใจความเป็นจริงแล้วปล่อยวางลงได้ก็จะไม่ประสบความทุกข์เหมือนบุคคลหลาย ๆ คนในเรื่องต่าง ๆ ในปียวรรคมีเรื่องนักบวช ๓ คน เป็นต้น

(๔) แนวทางการป้องกันความทุกข์ที่เกิดจากความรักของผู้คนวัยชรา สามารถสรุปเป็นประเด็นความสำคัญได้ว่า ความรักที่ผู้คนวัยชราได้โดยมากมีให้ลูกหลานเป็นส่วนสำคัญ การที่จะสามารถป้องกันความทุกข์ได้ จะต้องพิจารณาว่าทุกคนมีความพลัดพรากจากกันเป็นเรื่องธรรมดาไม่เว้นแม้แต่ลูกหลานของตน โดยอาศัยประสบการณ์ความตายที่เกิดกับบุคคลอื่น ๆ ที่ตนได้ไปเห็นประสบมาใช้ในการเรียนรู้เมื่อลูกหลานจากตนไป และจะต้องอาศัยการได้ศึกษาเรียนรู้ธรรมะจากพระสูตรต่าง ๆ ที่มีความเกี่ยวเนื่องกับความเปลี่ยนแปลงและความดับไปของสังขารร่างกายมาในระดับหนึ่ง เมื่อถึงคราวพลัดพรากจากกันกับลูกหลานก็น้อมนำหลักธรรมที่ได้ศึกษาเรียนรู้มาเป็นฐานความรู้สำหรับพิจารณาเพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจตามเป็นจริงจนสามารถปล่อยวางได้ ซึ่งมีความสอดคล้องกับทฤษฎีความรู้ของอิมมานูเอล คานต์ (Immanuel Kant) ๒ ประการ คือ ๑) การสร้างความรู้ ความเข้าใจโดยอาศัยประสบการณ์การรับรู้เรื่องความตายของคนอื่น ๆ ที่เคย

^๒ ทองหล่อ วงษ์ธรรมา, จริยศาสตร์เบื้องต้น มนุษย์กับอุดมคติและมาตรการทางศีลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส. พรีนติ้ง เฮาส์, ๒๕๕๔), หน้า ๕๑-๕๓.

^๓ ลักขณา สิริวัฒน์, การรู้คิด Cognition, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส. พรีนติ้ง เฮาส์, ๒๕๕๘), หน้า ๑๖.

ประสบการณ์มาแล้ว (A Posteriori Knowledge) ๒) ความรู้ความเข้าใจที่เกิดจากการพิจารณา
 หลักธรรมที่เกี่ยวกับความไม่เที่ยงแท้แน่นอนและความดับไปของสังขารร่างกายจนเกิดปัญญาขึ้น
 (A Prior Knowledge)^๒ ๙

บทสรุป

จากการศึกษาวิจัยสามารถสรุปความได้ว่า ความรักเป็นธรรมชาติที่เรียกว่าอารมณ์
 ความรู้สึกภายในใจ เกิดขึ้นภายใต้พื้นฐานของการได้รับการกระทบจากสิ่งที่น่าสนใจและบุคคลที่
 น่าสนใจ เมื่อจะต้องพลัดพรากจากหรือสิ่งที่รักและบุคคลที่รักไม่เป็นไปตามความปรารถนา
 ต้องการของตน ความทุกข์ใจก็เกิดขึ้น หากไม่สมหวังหรือผิดหวังต่อความรักมาก ไม่สามารถ
 จัดการกับความรู้สึกนั้นได้ ก็จะนำสู่ปัญหาทางสังคมอื่น ๆ ซึ่งความรักนี้มีทั้งที่เป็นคุณและที่เป็น
 โทษ สามารถสร้างสรรค์ได้ทั้งสันติสุขและก่อทั้งความทุกข์ให้ มีสภาพแวดล้อมทางบุคคลเป็น
 ปัจจัยก่อสร้างความรักแรกเริ่ม และมีการดำรงอาศัยอยู่ร่วมกันและการได้ทำอะไรต่าง ๆ ด้วยกัน
 อยู่เสมอเป็นประจำเป็นประจำเกี่ยวพันให้ความรักทวีกำลังยิ่งขึ้นจนเป็นความผูกพันอันแน่นแฟ้น
 แล้วส่งผลกระทบทั้งต่อปัจเจกบุคคลและต่อสังคมส่วนรวมได้อย่างกว้างขวางเมื่อความรักนั้นไม่
 เป็นไปตามใจหวังต้องการ ในปียวรรคปรากฏเรื่องความรักที่เป็นคุณอยู่ ๑ เรื่องในวัยเด็ก คือ เรื่อง
 เด็ก ๕๐๐ คนที่มีความรักความเคารพต่อพระมหากษัตริย์โดยอาศัยความปฏิบัติดีของท่าน
 และความรักที่ก่อให้เกิดโทษมีปรากฏในวัยรุ่น คือ เรื่องเด็กชายอนติคันธะ และเรื่องนายนันทียะ
 ในวัยผู้ใหญ่ คือ เรื่องนักบวช ๓ รูป เรื่องคนมั่งมีบางคน เรื่องพราหมณ์บางคน เรื่องพระเถระผู้
 เป็นพระอนาคามี เรื่องนายนันทียะ และในวัยชรา คือ เรื่องอุบาสิกาชื่อนววิสาชา ซึ่งเรื่องราวต่าง
 ๆ สามารถเป็นเครื่องสอนใจให้เห็นโทษในความรักจนสามารถเปลี่ยนพลังของความรักในทางร้าย
 ให้กลับกลายเป็นความรักที่หวังเกื้อกูลประโยชน์สุขต่อกันได้ เป็นเหตุให้สังคมสงบสุขสืบไปตรา
 เท้านาน

^๒ ทองหล่อ วงษ์ธรรมา, **ปรัชญาทั่วไป**, พิมพ์ครั้งที่ ๒ เป็นต้นไป, (กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส.
 พรินต์ติ้ง เฮาส์, ๒๕๔๙), หน้า ๘๔.

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยพบว่าในปียวรรคในอรรถกถาธรรมบทแม้ว่าจะมุ่งกล่าวถึงความรักที่เป็นโทษโดยส่วนมาก แต่ก็ยังมีเรื่องหนึ่งที่กล่าวถึงความรักที่เป็นคุณ คือ เรื่องเด็ก ๕๐๐ คน ที่พบพระมหากัสสปเถระก็เกิดความรักความเคารพขึ้น จิตใจอ่อนโยน จึงก้มลงกราบพระเถระด้วยความตั้งใจ อันแสดงออกถึงดัชนีชี้วัดขั้นพื้นฐานว่าความรักที่เป็นคุณสามารถมีผลต่อการพัฒนาการทางด้านจิตใจกล่าวคือคุณธรรมจริยธรรมของเด็กได้หากได้รับการปลูกฝังที่ดีจากครอบครัว สอดคล้องกับงานวิจัยของ มณฑานต์ รอดคล้าย ซึ่งได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “อิทธิพลของความรักความเข้าใจในครอบครัวต่อคุณธรรมจริยธรรมของเด็กและเยาวชนไทย” ผลวิจัยพบว่า ความรักความเข้าใจในครอบครัวมีความสำคัญนักต่อคุณธรรมจริยธรรมของเด็ก โดยที่ผู้ปกครองเช่นพ่อแม่จะต้องให้ความรักความดูแลเอาใจใส่เด็กเป็นอย่างดีและต้องปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมไปในตัวด้วย^๓

ในส่วนของการความรักที่ก่อให้เกิดโทษในปียวรรคโดยมากกล่าวถึงความรักที่ทำให้เกิดความเศร้าโศกเสียใจ เมื่อบุคคลที่รักจากไป เป็นเหตุให้คร่ำครวญร้องไห้ เช่น เรื่องคนมั่งมีบางคน เป็นเหตุให้นอนอดอาหารอยู่ในห้อง เช่น เรื่องเด็กชายอนติคันธะ หรือรู้สึกอ้างว้างเมื่ออยู่ห่างบุคคลที่รัก เช่น เรื่องนักบวช ๓ รูป ซึ่งล้วนมีสาเหตุจากความหวังว่าจะได้อยู่กับบุคคลที่รักนาน ๆ แต่ทุกคนในเรื่องล้วนได้พระพุทธเจ้าตรัสสอนให้คลายทุกข์และแสวงหาหนทางแก้ไขให้จึงสามารถมีกำลังใจขึ้นมาได้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ ผ่องศรี คุณารักษ์ ซึ่งได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ผลการปฐกษายบุคคลตามทฤษฎีพิจารณาเหตุผล อารมณ์ และพฤติกรรมต่อคุณค่าในตนเองของผู้หญิงที่ผิดหวังในความรัก” ผลวิจัยพบว่า ความรักมีทั้งส่วนที่สมหวังและผิดหวัง เมื่อกล่าวถึงส่วนที่ผิดหวังแล้วจะแสดงออกมาเป็นความเศร้าโศกเสียใจ มีการเห็นคุณค่าในตนเองลดลง จิตใจห่อเหี่ยว ซึ่งความผิดหวังล้วนแล้วมาจากการตั้งความหวังว่าจะได้อยู่กับคนรักไปนาน ๆ^๔

^๓ มณฑานต์ รอดคล้าย, “อิทธิพลของความรักความเข้าใจในครอบครัวต่อคุณธรรมจริยธรรมของเด็กและเยาวชนไทย”, *ดุษฎีนิพนธ์ศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาประชากรศาสตร์*, (วิทยาลัยประชากรศาสตร์: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๖๑), หน้า ๗.

^๔ ผ่องศรี คุณารักษ์, “ผลการปฐกษายบุคคลตามทฤษฎีพิจารณาเหตุผล อารมณ์ และพฤติกรรมต่อคุณค่าในตนเองของผู้หญิงที่ผิดหวังในความรัก”, *วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาจิตวิทยาการศึกษา*, (คณะศึกษาศาสตร์: มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๖๐), หน้า ๑-๒.

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายมีดังต่อไปนี้ คือ

๑) หน่วยงาน องค์กร ทั้งในส่วนองภาครัฐและภาคเอกชน เช่น โรงเรียน มหาวิทยาลัย บริษัท ควรมีจุดตั้งรับและให้คำปรึกษาความทุกข์ใจและปัญหาต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับความรักโดยนักจิตวิทยาบำบัดเป็นผู้ช่วยแนะนำ เพราะอาจส่งผลต่อการเรียนการศึกษาและการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพนำไปสู่ประสิทธิผลได้

๒) วัดซึ่งเป็นสถานที่พึ่งทางด้านจิตใจของสาธาณชนควรมีการเผยแพร่หนทางการครองรักที่ถูกต้องตามหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา และเผยแพร่คำสอนของสมเด็จพระบรมศาสดาที่สามารถช่วยเยียวยาจิตใจผู้คนที่ประสบความทุกข์ใจและปัญหาต่าง ๆ อันเกี่ยวเนื่องกับความพลัดพรากจากบุคคลผู้เป็นที่รักได้เหมือนเมื่อครั้งที่พระองค์ยังทรงพระชนม์อยู่ที่ได้ตรัสประทานเทศนาสั่งสอนเวไนยนิกรให้เกิดความรู้ความเข้าใจความทุกข์ที่มีต้นเหตุมาจากความรักความผูกพัน

ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้มีดังต่อไปนี้ คือ

๑) สามารถนำผลจากการวิจัยไปเป็นข้อมูลให้คำปรึกษาปัญหาด้านความรักแก่ผู้อื่นได้

๒) พ่อแม่และผู้ปกครองสามารถใช้ผลการวิจัยเป็นเครื่องพิจารณาสังเกตพฤติกรรมของเด็กและวัยรุ่นด้านความรักเพื่อให้คำแนะนำตักเตือนได้

๓) ผู้ที่ประสบความทุกข์และปัญหาด้านความรักสามารถใช้เป็นข้อมูลสำหรับเรียนรู้และนำมาปรับใช้สำหรับแก้ไขป้องกันความทุกข์และปัญหาที่เกิดขึ้นได้

๔) พ่อแม่และผู้ปกครองควรเลี้ยงดูเด็กและเยาวชนวัยรุ่นด้วยความรักความเมตตา กรุณาตามหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาและหลักทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกัน เพื่อให้เด็กเติบโตมาอย่างมีความสุข มีพัฒนาการทางด้านร่างกายและจิตใจที่ดี

๕) ผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการอบรมพร้าสอน เช่น พระภิกษุสามเณร ควรเทศนาพร้าสอนผู้ที่เข้ารับการอบรมพร้าสอนโดยชี้ให้เห็นโทษของการครองรักที่ไม่ถูกต้อง และชี้ให้เห็นคุณของการครองรักที่ถูกต้องตามหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาและทฤษฎีต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไปมีดังต่อไปนี้ คือ

๑) ควรมีการศึกษาว่าสมาธิภาวนาช่วยเยียวยาจิตใจผู้มีปัญหาด้านความรักได้หรือไม่อย่างไร

๒) ควรมีการศึกษาว่าลักษณะทางพันธุกรรมมีผลต่อความรักหรือไม่อย่างไร

๓) ควรมีการศึกษาเพิ่มเติมว่าเมื่อคนเราประสบความทุกข์จากความรักส่งผลเสียต่อประสาทสมองอย่างไร

๔) ควรมีการศึกษาว่าความรักช่วยเสริมสร้างความเจริญเติบโตทางด้านการประกอบธุรกิจค้าขายอย่างไร

๕) ควรมีการศึกษาว่าความรักช่วยเสริมสร้างความสำเร็จต่อการทำงานอย่างไร

บรรณานุกรม

- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาเทปิฎก ๒๕๐๐. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.
- _____. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.
- _____. อรรถกถาภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาอรรถกถา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๒.
- กัลย์สุตา ปานพรหม. “การออกแบบเรขศิลป์จากทฤษฎีด้านความรัก”. วิทยานิพนธ์ศิลปกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานฤมิตรศิลป์ ภาควิชาอนฤมิตรศิลป์. คณะศิลปกรรมศาสตร์: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๖๕.
- ญาดาวิมินทร์ พิษทองกลาง. “ความรักหลกมิติ”. รายงานวิจัย. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา, ๒๕๖๕.
- ทองหล่อ วงษ์ธรรมมา. จริยศาสตร์เบื้องต้น มนุษย์กับอุดมคติและมาตรการทางศีลธรรม. กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส. พรินติ้ง เฮาส์, ๒๕๕๔.
- ทองหล่อ วงษ์ธรรมมา. ปรัชญาทั่วไป. กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส. พรินติ้ง เฮาส์, ๒๕๕๙.
- ผ่องศรี คุณารักษ์. “ผลการพิจารณารายบุคคลตามทฤษฎีพิจารณาเหตุผล อารมณ์ และพฤติกรรมต่อคุณค่าในตนเองของผู้หญิงที่ผิดหวังในความรัก”. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาจิตวิทยาการศึกษา. คณะศึกษาศาสตร์: มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๖๐.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.
- มนทกานต์ รอดคล้าย. “อิทธิพลของความรักความเข้าใจในครอบครัวต่อคุณธรรมจริยธรรมของเด็กและเยาวชนไทย”. ดุษฎีนิพนธ์ศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาประชากรศาสตร์. วิทยาลัยประชากรศาสตร์: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๖๑.
- ลักขณา สิริวัฒน์. การรู้คิด Cognition. กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส. พรินติ้ง เฮาส์, ๒๕๕๘.
- สนธยา พลศรี. การพัฒนาความสามารถของบุคคลและกลุ่ม. กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส. พรินติ้ง เฮาส์, ๒๕๕๖.

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๔๔. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พระพุทธศาสนาของธรรมสภา, ๒๕๖๔.

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (อมฺพรมหาเถร) สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก. **อัมพโรวาท ตติยภาค ประมวลพระธรรมเทศนา พระโอวาท พระสัมมอทนียกถา พระคติธรรม** สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (อมฺพรมหาเถร) สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก. กรุงเทพมหานคร: วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม, ๒๕๖๒.

การบริหารความสัมพันธ์กับชุมชนของผู้บริหารสถานศึกษา
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสงคราม

The community relations management of school administrators
under Samut Songkhram Primary Educational Service Area Office

กิติพร ตรุยานนท์
Kitiporn truyanont^๑

Received: May 14, 2025

Revised: May 27, 2025

Accepted: June 19, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยเรื่องการบริหารความสัมพันธ์กับชุมชนของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสงคราม มีวัตถุประสงค์เพื่อ ๑) ศึกษาการบริหารความสัมพันธ์กับชุมชนของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสงคราม และ ๒) เปรียบเทียบการบริหารความสัมพันธ์กับชุมชนของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสงคราม จำแนกตามเพศ ระดับการศึกษา ประสบการณ์ในการทำงาน และขนาดสถานศึกษา กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย จำนวน ๒๓๔ คน ค่าความเที่ยงเท่ากับ .๙๗ สถิติที่ใช้ คือ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบค่า t-test independent วิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-way ANOVA) และทดสอบความแตกต่างรายคู่แบบ LSD ผลการวิจัยพบว่า ๑) การบริหารความสัมพันธ์กับชุมชนของผู้บริหารสถานศึกษา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เรียงลำดับจากมากไปน้อย ได้แก่ ด้านการประชาสัมพันธ์ ด้านการให้บริการชุมชน ด้านบทบาทร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ด้านการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนของโรงเรียนและหน่วยงานอื่น ด้านการจัดตั้งกลุ่ม ชมรม สมาคม มูลนิธิ และด้านการรับความช่วยเหลือสนับสนุนจากชุมชน และ ๒) เปรียบเทียบการบริหารความสัมพันธ์กับชุมชนของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา

^๑ สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชพฤกษ์ Email:
Kitiporn.f@gmail.com เบอร์โทรศัพท์ ๐๘๘-๖๑๔๙๖๙๒

ประถมศึกษาสมุทรสงคราม จำแนกตามเพศ ระดับการศึกษาและประสบการณ์ในการทำงาน ในภาพรวมไม่แตกต่างกัน ส่วนจำแนกตามขนาดสถานศึกษา ในภาพรวมและรายด้านมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑

คำสำคัญ : การบริหารความสัมพันธ์กับชุมชน, ผู้บริหารสถานศึกษา, สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสงคราม

Abstract

The objectives of this research were to 1) study the community relations management of school administrators under Samut Songkhram Primary Educational Service Area Office, and 2) compare the community relations management of school administrators Samut Songkhram Primary Educational Service Area Office, classified by gender, education level, work experience and school size. The sample consisted of 234 teachers under under Samut Songkhram Primary Educational Service Area Office. The research instruments was a questionnaire with a content validity, IOC values between .67–1.00 and a reliability value of .97 The data were analyzed by using frequency, percentage, mean, standard deviation, t-test, One-way ANOVA, and LSD. The research results were as follow 1) the community relations management for school administrators was a high level in overall, and particular aspects, ranking from the highest to the lowest mean: Public relations, Community service, The role of basic school committee, Enhancing community harmony, and Community cares. and 2) the compare of community relations management of school administrators under Samut Songkhram Primary Educational Service Area Office classified by gender, educational level, and work experience were not different in overall, while the differential school size was statistically significant at the level of .01 in overall and particular aspect.

Keywords: community relations management, school administrators,
Samut Songkhram Primary Educational Service Area Office

๑. บทนำ

โรงเรียนเป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างพื้นฐานทางการศึกษาของชุมชนไทย และเป็นหนึ่งในสามเสาหลักของชุมชน "บวร" (บ้าน วัด โรงเรียน) ซึ่งสะท้อนความเชื่อมโยงระหว่างโรงเรียนกับบริบททางสังคม วัฒนธรรม และท้องถิ่น จากอดีตจนถึงปัจจุบัน^๒ โรงเรียนจึงถือเป็นทุนทางสังคมสำคัญของระบบการศึกษาไทย ต่อมา มีการจัดประเภทโรงเรียนตามขนาดนักเรียนเพื่อการบริหารจัดการที่เหมาะสม ส่งผลให้โรงเรียนที่มีนักเรียนรวมไม่เกิน ๑๒๐ คน ถูกจัดเป็น "โรงเรียนขนาดเล็ก" เพื่อรองรับการจัดสรรทรัพยากรและงบประมาณจากรัฐได้อย่างมีประสิทธิภาพ

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสงครามเน้นการจัดการศึกษาโดยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เกี่ยวกับภูมิหลัง วิถีชีวิต วัฒนธรรม และทรัพยากรของท้องถิ่น เพื่อปลูกฝังความรักและความภาคภูมิใจในบ้านเกิดตามกรอบหลักสูตรระดับท้องถิ่นการจัดการศึกษาในระดับพื้นที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน ชุมชนของจังหวัดสมุทรสงครามเป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมและวิถีชีวิต ซึ่งมีชุมชนชาวพม่าที่เข้ามาอาศัยอยู่จำนวนมาก ทำให้โรงเรียนในจังหวัดสมุทรสงครามจึงมีการรับนักเรียนชาวพม่าเข้ามาเรียนร่วมกับเด็กไทยในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยมีทั้งเด็กที่เกิดในไทยและเด็กที่อพยพเข้ามา ส่งผลให้โรงเรียนต้องมีนโยบายส่งเสริมความร่วมมือกับชุมชน โดยเฉพาะในการบริหารและพัฒนาการศึกษา จึงจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายภาคส่วน ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และชุมชน เพื่อให้เด็กต่างด้าวสามารถเข้าถึงการศึกษาที่มีคุณภาพ และได้รับการพัฒนาอย่างเต็มศักยภาพ

จากแนวคิดดังกล่าว ทำให้ผู้วิจัยสนใจศึกษาการบริหารความสัมพันธ์กับชุมชนของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสงคราม เพื่อเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาและยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน อีกทั้งยังช่วยพัฒนาโรงเรียนให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

^๒ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. แผนพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐาน. กรุงเทพฯ, ๒๕๖๖.

๒. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑) เพื่อศึกษาการบริหารความสัมพันธ์กับชุมชนของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสงคราม

๒) เพื่อเปรียบเทียบการบริหารความสัมพันธ์กับชุมชนของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสงคราม จำแนกตามเพศ ระดับการศึกษา ประสบการณ์ในการทำงานของครูและขนาดสถานศึกษา

๓. วิธีดำเนินการวิจัย/รูปแบบการวิจัย/ขอบเขตการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “การบริหารความสัมพันธ์กับชุมชนของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสงคราม” นี้ ผู้วิจัยได้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบเชิงปริมาณ ขอบเขตของการวิจัย

๓.๑ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร ได้แก่ ข้าราชการครู ในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสงคราม ในปีการศึกษา ๒๕๖๗ จำนวน ๕๘๔ คน จาก ๖๖ โรงเรียนและใช้กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ข้าราชการครูในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสงครามปีการศึกษา จำนวน ๒๓๔ คน จากกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างตามตารางเครซีและมอร์แกน^๓ โดยทำการสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified random sampling) จำแนกตามขนาดสถานศึกษา และการสุ่มอย่างมีระบบ (Systematic Random Sampling) เรียงลำดับ

๓.๒ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ตอนที่ ๑ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับสภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ ระดับการศึกษา ประสบการณ์การทำงาน และขนาดสถานศึกษา

ตอนที่ ๒ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับการบริหารความสัมพันธ์กับชุมชนของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสงคราม แบ่งออกเป็น ๖ ด้าน ประกอบด้วย ๑) ด้านการให้บริการชุมชน ๒) ด้านการได้รับความช่วยเหลือสนับสนุนจากชุมชน ๓) ด้านการเสริมการบริหารความสัมพันธ์กับชุมชนและหน่วยงานอื่น ๆ ๔) ด้านบทบาทร่วมของ

^๓ ลัดดาวลีย์ เพชรโรจน์, รศ.ดร.สุกมาส อังคุโชติ และอัจฉรา ชำนิประศาสน์. สถิติสำหรับการวิจัยและเทคนิคการใช้ SPSS (ครั้งที่พิมพ์ที่ ๓). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เจริญวัฒนาพิมพ์, ๒๕๖๒.

คณะกรรมการสถานศึกษา ๕) ด้านการจัดตั้งกลุ่ม ชมรม สมาคม มูลนิธิ และ ๖) ด้านการประชาสัมพันธ์ เป็น ลักษณะแบบสอบถามเป็นมาตราส่วนประมาณค่า ๕ ระดับ

๔. ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การบริหารความสัมพันธ์กับชุมชนของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสงคราม ผู้วิจัยสรุปผลการวิจัยได้สรุปประเด็นที่ตอบวัตถุประสงค์ดังนี้

๑. การบริหารความสัมพันธ์กับชุมชนของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสงคราม ในภาพรวมและรายด้าน ดังตารางที่ ๑

ตารางที่ ๑ การบริหารความสัมพันธ์กับชุมชนของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสงคราม ในภาพรวม

ด้าน ที่	การบริหารความสัมพันธ์กับชุมชนของผู้บริหาร สถานศึกษา	$\bar{X}$	S.D.	การแปล ความหมาย	อันดับ
๑	ด้านการให้บริการชุมชน	๔.๕๔	.๔๕	มากที่สุด	๒
๒	ด้านการรับความช่วยเหลือสนับสนุนจากชุมชน	๔.๑๔	.๖๕	มาก	๖
๓	ด้านการสร้างเสริมความสัมพันธ์กับชุมชนของ โรงเรียน และหน่วยงานอื่น	๔.๔๗	.๕๔	มาก	๔
๔	ด้านบทบาทร่วมของคณะกรรมการ สถานศึกษา ขั้นพื้นฐาน	๔.๕๑	.๕๐	มากที่สุด	๓
๕	ด้านการจัดตั้งกลุ่ม ชมรม สมาคม มูลนิธิ	๔.๓๘	.๖๗	มาก	๕
๖	ด้านการประชาสัมพันธ์	๔.๕๙	.๔๕	มากที่สุด	๑
เฉลี่ยรวม		๔.๔๔	.๔๕	มาก	

จากตารางที่ ๑ พบว่า การบริหารความสัมพันธ์กับชุมชนของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสงคราม ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๔๔$, S.D. = .๔๕) ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ด้านการประชาสัมพันธ์ อยู่ในระดับมากที่สุดรองลงมาอยู่ระดับมากที่สุด คือ ด้านการให้บริการชุมชน ด้านบทบาทร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ส่วนที่อยู่ในระดับมากที่สุด คือ ด้านการสร้างเสริมความสัมพันธ์กับชุมชนของโรงเรียนและหน่วยงานอื่น ด้านการจัดตั้งกลุ่ม ชมรม สมาคม มูลนิธิ และด้านการรับความช่วยเหลือสนับสนุนจากชุมชน ตามลำดับ

๒. ผลการเปรียบเทียบการบริหารความสัมพันธ์กับชุมชนของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสงคราม จำแนกตามเพศ จำแนกตามระดับการศึกษา จำแนกตามประสบการณ์การทำงาน จำแนกตามขนาดสถานศึกษา

ที่	สถานภาพ	sig	ผลการศึกษาเปรียบเทียบการบริหารความสัมพันธ์กับชุมชนของผู้บริหารสถานศึกษา
๑	เพศ	.๑๘	โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณารายด้าน ด้านการให้บริการชุมชนมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑
๒	ระดับการศึกษา	.๐๖	โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณารายด้าน ด้านการรับความช่วยเหลือสนับสนุนจากชุมชน และด้านการประชาสัมพันธ์ ที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑
๓	ประสบการณ์การทำงาน	.๑๘	โดยภาพรวมไม่แตกต่าง เมื่อพิจารณารายด้าน ด้านการรับความช่วยเหลือสนับสนุนจากชุมชน ที่แตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .๐๑
๔	ขนาดสถานศึกษา	.๐๐	โดยภาพรวมและรายด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .๐๑ ทุกด้าน

๕. อภิปรายผล

จากการศึกษาการบริหารความสัมพันธ์กับชุมชนของผู้บริหารสถานศึกษาสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสงคราม สามารถสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์และอภิปรายผลการวิจัย ซึ่งมีดังนี้

๑. การบริหารความสัมพันธ์กับชุมชนของผู้บริหารสถานศึกษาสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสงคราม ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าผู้บริหารสถานศึกษาประถมศึกษาสมุทรสงคราม มีมนุษยสัมพันธ์ดี มีจิตสาธารณะ และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของครู โดยรวมกิจกรรมกับชุมชนต่อเนื่อง รับฟังความคิดเห็น และมีส่วนร่วมกับองค์กรต่าง ๆ เพื่อสร้างความร่วมมือและประชาสัมพันธ์โรงเรียน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ

วรุดิ ต๊ะคำวรรณ^๔ ผลการวิจัยพบว่า การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานโดยรวม อยู่ใน ระดับมาก

๑.๑ การให้บริการชุมชน พบว่า ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าผู้บริหารสนับสนุนกิจกรรมชุมชนอย่างเต็มที่ ทั้งให้ใช้สถานที่โรงเรียน และส่งเสริมให้ครู นักเรียนมีส่วนร่วมในงานต่าง ๆ เช่น งานบวช งานบุญ งานศพ โดยใช้ความสามารถด้านดนตรี กีฬา และศิลปะ จนชุมชนชื่นชมและให้ความร่วมมือกับโรงเรียนอย่างดี ทำให้โรงเรียนเป็น ศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชนซึ่งไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของ อภิสรร์ ภาชนะวรรณและสุพจน์ เกิดสุวรรณ^๕ พบว่าโดยภาพรวม อยู่ระดับมาก

๑.๒ การรับความช่วยเหลือสนับสนุนจากชุมชน พบว่า ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะโรงเรียนเชิญผู้นำศาสนาในท้องถิ่นมาเป็นที่ปรึกษาเพื่อเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรม และได้รับความร่วมมือจากผู้ปกครองในการประชาสัมพันธ์ ส่งผลให้โรงเรียนมีความสัมพันธ์ที่ดีและได้รับการสนับสนุนจากชุมชนอย่างต่อเนื่องสอดคล้องกับงานวิจัยของ ชีวรัตน์ ไชยสิทธิ์^๖ พบว่าโดยภาพรวมอยู่ระดับมาก

๑.๓ การสร้างเสริมความสัมพันธ์กับชุมชนของโรงเรียน และหน่วยงานอื่น พบว่า ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะจากการเยี่ยมบ้าน ผู้ปกครองนักเรียนภาคเรียน ละครั้ง อนุญาตให้หน่วยงานอื่นๆ เข้ามาใช้บริการเพื่อเป็นสถานที่ในการให้บริการแก่ชุมชน และมี

^๔ วรุดิ ต๊ะคำวรรณ. การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปาง เขต ๑. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง, ๒๕๕๘.

^๕ อภิสรร์ ภาชนะวรรณ และสุพจน์ เกิดสุวรรณ. การเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระบุรีเขต ๒. วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์, ๑๐(๓), ๒๑๐-๒๒๔, ๒๕๖๔.

^๖ ชีวรัตน์ ไชยสิทธิ์. การสร้างเสริมความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนของโรงเรียนพระแสงวิทยา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๑๑. ชลบุรี:มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๖๐.

การประสานงานกับเทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบลอย่างสม่ำเสมอ สอดคล้องกับงานวิจัยของ สาวิตรี ภาคโร และรุจิราพรรณ คงช่วย^๗ พบว่าโดยภาพรวม อยู่ระดับมาก

๑.๔ บทบาทร่วมของคณะกรรมการ สถานศึกษาขั้นพื้นฐานพบว่า ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้อาจเป็นเพราะคณะกรรมการสถานศึกษามีส่วนร่วมและรับทราบในการบริหารการเงินและงบประมาณของโรงเรียน การแต่งตั้งให้คณะกรรมการสถานศึกษาเป็นคณะทำงานเพื่อปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมาย และการเปิดโอกาสให้คณะกรรมการสถานศึกษาร่วมกันวางแผนจัดกิจกรรมให้สอดคล้องและตอบสนองความต้องการของชุมชน สอดคล้องกับงานวิจัยของ ลักษ์พงษ์ ปิงเมือง^๘ พบว่าโดยภาพรวม อยู่ระดับมากที่สุด

๑.๕ การจัดตั้งกลุ่ม ชมรม สมาคม มูลนิธิ พบว่า ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะการเปิดโอกาสให้กลุ่ม ชมรม สมาคม มูลนิธิต่างๆ ได้มีส่วนร่วมสนับสนุนการจัดการศึกษาของโรงเรียนการอำนวยความสะดวกและให้ความช่วยเหลือด้านต่างๆ ให้กับผู้ก่อตั้งกลุ่ม และการให้ความรู้ความเข้าใจ ๑ การแสวงหาความร่วมมือกับชุมชน โดยการสนับสนุนให้ชุมชนมีโอกาสดังตั้งกลุ่ม ชมรม สมาคม และมูลนิธิ การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารการมีส่วนร่วมของกลุ่ม ชมรม สมาคม และมูลนิธิ ในการช่วยเหลือละร่วมมือกันพัฒนาโรงเรียนจึงถือว่ามีความสำคัญ สอดคล้องกับงานวิจัยของ ดอกบัว เรืองเดช^๙ พบว่าโดยภาพรวมอยู่ระดับมาก

๑.๖ การประชาสัมพันธ์ พบว่า ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้บริหารได้ส่งเสริมให้มีการเผยแพร่และรับข่าวสารทั่วไปกับชุมชนอย่างสม่ำเสมอ ทำให้เกิดความตระหนักในความสำคัญ มีการเผยแพร่ให้ชุมชนทราบความเคลื่อนไหวในการให้บริการ

^๗ สาวิตรี ภาคโร และรุจิราพรรณ คงช่วย. การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสงขลา เขต ๒. สาขาวิชาการบริหารการศึกษาคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา, ๒๕๖๗

^๘ ลักษ์พงษ์ ปิงเมือง. การบริหารความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน สหวิทยาเขตภูพานยาวสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพะเยา. สาขาวิชาการบริหารการศึกษามหาวิทยาลัยพะเยา, ๒๕๖๖.

^๙ ดอกบัว เรืองเดช. การบริหารงานสัมพันธ์ชุมชนของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ในกลุ่มเครือข่ายพระยาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระแก้ว เขต ๒. สารนิพนธ์ สาขาวิชาการบริหารการศึกษาคณะศึกษาศาสตร์และศิลปศาสตร์ วิทยาลัยนครราชสีมา, ๒๕๕๙.

กิจกรรมต่างๆในโรงเรียนอย่างสม่ำเสมอ โดยทุกวันนี้สื่อ เทคโนโลยีสามารถเข้าถึงได้ง่ายขึ้น ซึ่งไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของ วนากร ปลอดภัย^๑ พบว่าโดยภาพรวม อยู่ระดับมาก

๒. การเปรียบเทียบการบริหารความสัมพันธ์กับชุมชนของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสงคราม จำแนกตามเพศ จำแนกตามระดับการศึกษา จำแนกตามประสบการณ์การทำงาน จำแนกตามขนาดสถานศึกษา

๒.๑ ครูผู้สอนที่มีเพศต่างกัน มีการบริหารความสัมพันธ์กับชุมชนของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสงคราม ในภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณารายด้านพบว่าทุกด้านไม่แตกต่างกัน ยกเว้น ด้านการให้บริการชุมชน ที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.๐๑ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ ผู้บริหารในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสงคราม ให้ความสำคัญกับความรู้และความสามารถและประสบการณ์การทำงานเป็นสำคัญ ทำให้ เพศชายและเพศหญิงได้รับโอกาสในการปฏิบัติงานไม่แตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับ รุ่งทิพย์ เข้มทิศ^๒ พบว่าผลการเปรียบเทียบเมื่อจำแนกตามเพศ โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน

๒.๒ ครูผู้สอนที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีการบริหารความสัมพันธ์กับชุมชนของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสงคราม ในภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณารายด้านพบว่าทุกด้านไม่แตกต่างกัน ยกเว้น ด้านการรับความช่วยเหลือสนับสนุนจากชุมชน ที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.๐๑ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ ครูที่มีระดับการศึกษาต่างกันมักมีมุมมองต่อการบริหารความสัมพันธ์กับชุมชนของผู้บริหารแตกต่างกัน โดยครูที่มีการศึกษาสูงเน้นเชิงกลยุทธ์และการพัฒนาเครือข่าย ส่วนครูที่มีการศึกษาน้อยกว่ามักเน้นกิจกรรมพื้นฐานที่สร้างความเข้าใจและความร่วมมือกับชุมชน ซึ่งสะท้อนว่าระดับการศึกษามีผลต่อมุมมองในการบริหารความสัมพันธ์กับชุมชนซึ่งสอดคล้องกับ

^๑ วนากร ปลอดภัย. การบริหารงานด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ของโรงเรียนในอำเภอท่ามาย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเพชรบุรี เขต ๒. สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๖๐.

^๒ รุ่งทิพย์ เข้มทิศ. การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนของโรงเรียนเทศบาลแหลมฉบัง ๓ อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารการศึกษา, มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๕๙.

งานวิจัยของสาวิตรี ภาคโร และรุจิราพรรณ คงช่วย^๑ พบว่าผลการเปรียบเทียบ เมื่อจำแนกตามระดับการศึกษา โดยภาพรวมและรายด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

๒.๓ ครูผู้สอนที่มีประสบการณ์การทำงานต่างกัน มีการบริหารความสัมพันธ์กับชุมชนของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสงคราม ในภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณารายด้านพบว่าทุกด้านไม่แตกต่างกัน ยกเว้นด้านการรับความช่วยเหลือสนับสนุนจากชุมชน ที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ โรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสงคราม ดำเนินกิจกรรมโดยอาศัยความร่วมมือจากชุมชน เน้นการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ทำให้คณะกรรมการสถานศึกษามีบทบาทในการจัดหลักสูตรให้สอดคล้องกับปัญหาและภูมิปัญญาท้องถิ่น ส่งผลให้การจัดการเรียนการสอนมีประสิทธิภาพมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับจารุภา ทรัพย์มี^๒ พบว่าผลการเปรียบเทียบ เมื่อจำแนกตามประสบการณ์ทำงาน โดยรวมและรายด้านแตกต่างกันมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

๒.๔ ขนาดสถานศึกษาต่างกัน การบริหารความสัมพันธ์กับชุมชนของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสงคราม ของผู้บริหาร แตกต่างกันในภาพรวมและรายด้าน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า ในโรงเรียนขนาดใหญ่ ครูบางส่วนที่มีส่วนร่วมกิจกรรมกับชุมชน ขณะที่ครูคนอื่นไม่ทราบหรือไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรม เนื่องจากจำนวนครูมาก ส่วนโรงเรียนขนาดกลาง จำนวนครูที่เข้าร่วมกิจกรรมจะมากขึ้น เนื่องจากมีจำนวนน้อยกว่าโรงเรียนขนาดใหญ่ ขณะที่โรงเรียนขนาดเล็ก ครูทุกคนมักเข้าร่วมกิจกรรมกับชุมชน ทำให้ความคิดเห็นจากการวิจัยแตกต่างกันตามขนาดของสถานศึกษาซึ่งสอดคล้องกับ ลักษ์พงษ์ ปิงเมือง^๓

๔

^๑ สาวิตรี ภาคโร และรุจิราพรรณ คงช่วย. การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสงขลา เขต ๒. สาขาวิชาการบริหารการศึกษาคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา, ๒๕๖๗.

^๒ จารุภา ทรัพย์มี. การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนของโรงเรียนในกลุ่มศรีราชา ๓ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต ๓. ชลบุรี: มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๖๐.

^๓ ลักษ์พงษ์ ปิงเมือง. การบริหารความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน สหวิทยาเขตภูมิบาลยาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพะเยา. สาขาวิชาการบริหารการศึกษามหาวิทยาลัยพะเยา, ๒๕๖๖.

พบว่าผลการเปรียบเทียบ เมื่อจำแนกตามขนาดสถานศึกษา โดยรวมและรายด้านแตกต่างกันมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

๖. องค์ความรู้ใหม่

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง การบริหารความสัมพันธ์กับชุมชนของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสงคราม มีองค์ประกอบทั้งหมด 6 ด้าน ดังภาพประกอบ

ภาพที่ ๑ องค์ประกอบการบริหารความสัมพันธ์กับชุมชนของผู้บริหารสถานศึกษา

จากแผนภาพการบริหารความสัมพันธ์กับชุมชนของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสงคราม พบว่า ผู้บริหารควรสนับสนุนครูให้นำนักเรียนร่วมกิจกรรมในชุมชน เพื่อเป็นการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน ส่งเสริมให้โรงเรียนมีความสัมพันธ์อันดีกับชุมชน ให้ความร่วมมือในโครงการเยี่ยมบ้านนักเรียนเพื่อเข้าถึงชุมชน ด้านบทบาทร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ให้คณะกรรมการสถานศึกษาให้การสนับสนุนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เปิดโอกาสให้กลุ่ม ชมรม สมาคม มูลนิธิ ต่างๆ ได้มีส่วนร่วมสนับสนุน ร่วมกันพัฒนาโรงเรียน รวมถึงมีการส่งสารถึงผู้ปกครองและชุมชน เพื่อให้ทราบข้อมูลความเคลื่อนไหวของโรงเรียนอย่างต่อเนื่อง

๗. สรุป

จากการศึกษาการบริหารความสัมพันธ์กับชุมชนของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสมุทรสงคราม จากข้าราชการครูที่มีเพศ ระดับการศึกษา และประสบการณ์ในการทำงาน เพื่อศึกษาการบริหารของผู้บริหาร จำนวน ๖ ด้าน ได้แก่ ๑) ด้านการให้บริการชุมชน ๒) ด้านการได้รับความช่วยเหลือสนับสนุนจากชุมชน ๓) ด้านการเสริมสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนและหน่วยงานอื่นๆ ๔) ด้านบทบาทร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษา ๕) ด้านการจัดตั้งกลุ่ม ชมรม สมาคม มูลนิธิ และ ๖) ด้านการประชาสัมพันธ์ ผลการศึกษาพบว่า ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก และรายด้านโดยเรียงค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อยดังนี้ ๑. ด้านการประชาสัมพันธ์ มีค่าเฉลี่ย ๔.๕๕ อยู่ในระดับมากที่สุด ๒. ด้านการให้บริการชุมชน มีค่าเฉลี่ย ๔.๕๔ อยู่ในระดับมากที่สุด ๓. ด้านบทบาทร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาชั้นพื้นฐานมีค่าเฉลี่ย ๔.๕๑ อยู่ในระดับมากที่สุด ๔. ด้านการสร้างเสริมความสัมพันธ์กับชุมชนของโรงเรียน และหน่วยงานอื่น มีค่าเฉลี่ย ๔.๔๗ อยู่ในระดับมาก ๖. ด้านการได้รับความช่วยเหลือสนับสนุนจากชุมชน มีค่าเฉลี่ย ๔.๑๔ อยู่ในระดับมาก ซึ่งผลที่ได้จากการศึกษาการบริหารความสัมพันธ์กับชุมชนของผู้บริหารสถานศึกษาสามารถสะท้อนให้เห็นถึงคุณลักษณะสำคัญของผู้บริหารที่มีวิสัยทัศน์กว้างไกลและมีภาวะผู้นำที่เข้มแข็ง ผู้บริหารที่สามารถสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชนได้ แสดงให้เห็นถึงความสามารถในการสื่อสาร ประสานงาน และการทำงานร่วมกับผู้อื่นอย่างมีประสิทธิภาพ ดังนี้ ด้านการประชาสัมพันธ์ ผู้บริหารควรชี้แจงแนวทางในการบริหารโรงเรียน เพื่อสร้างความเข้าใจในแนวทางการปฏิบัติกับผู้ปกครอง ด้านการให้บริการชุมชน ผู้บริหารควรมีความสามารถในการจูงใจชุมชนให้เข้ามามีส่วนร่วมกิจกรรมทุกด้านของโรงเรียน ด้านบทบาทร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาชั้นพื้นฐาน ผู้บริหารควรให้คณะกรรมการสถานศึกษาเข้ามามีส่วนร่วมใน การแก้ปัญหา ของโรงเรียนทุกด้าน ด้านการสร้างเสริมความสัมพันธ์กับชุมชนของโรงเรียน และหน่วยงานอื่น ผู้บริหารควรมีส่วนร่วมในการให้ความรู้ มีความสามารถโดยเป็นวิทยากรทางวิชาการ ให้บริการชุมชนอยู่เสมอ อย่างต่อเนื่อง ด้านการจัดตั้งกลุ่ม ชมรม สมาคม มูลนิธิ ผู้บริหารควรมีแนวทางในการแสวงหาแนวทางเพื่อให้ชุมชน มีส่วนร่วมในการบริหารโรงเรียน และด้านการได้รับความช่วยเหลือสนับสนุนจากชุมชน ผู้บริหารควรสร้างในการจูงใจชุมชนให้เข้ามามีส่วนร่วมกิจกรรมทุกด้านของโรงเรียนผลของการวิจัยครั้งนี้สามารถนำไปใช้ประโยชน์เป็นแนวทางในการกำหนดนโยบาย ด้านการพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษา ผู้บริหารการศึกษา และครูได้ และสามารถนำผลการวิจัยไปใช้ในการบริหารความสัมพันธ์กับชุมชน เพื่อให้เข้ามาสนับสนุนโรงเรียนได้

๘. ข้อเสนอแนะ

๘.๑ ข้อเสนอแนะทั่วไป

๑) ผู้บริหารโรงเรียนควรส่งเสริมให้ชุมชนเข้ามาใช้บริการสถานที่โรงเรียน และควรสร้างแรงจูงใจให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆของโรงเรียน

๒) ผู้บริหารควรประสานงานกับชุมชน เพื่อโรงเรียนได้รับการสนับสนุนด้านด้านวัสดุอุปกรณ์ รวมถึงการได้รับความสนับสนุน ด้านการเงินจากชุมชน และควรเชิญผู้นำทางศาสนาในท้องถิ่นมาเป็นที่ปรึกษาเพื่อเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรมในโรงเรียนให้เพิ่มขึ้น

๓) ผู้บริหารควรอนุญาตให้ หน่วยงานอื่นมาใช้โรงเรียนเป็นสำนักงานเปิดบริการชุมชน รวมทั้งการจัดโรงเรียนเป็นศูนย์กลาง และร่วมมือกับหน่วยงานอื่นจัดกิจกรรม เช่น การแข่งขันกีฬา การจัดงานประเพณีต่าง ๆ

๔) ผู้บริหารควรส่งเสริมให้คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เข้ามามีส่วนร่วมในการเสนอแนะแนวทางการพัฒนา การแก้ปัญหาของโรงเรียนมากขึ้น

๕) ผู้บริหารโรงเรียนควรเชิญผู้นำชุมชนเข้าร่วมเป็นเกียรติเป็นประธานในงานกิจกรรมของโรงเรียน

๖) ผู้บริหารมีการชี้แจงแนวทางในการบริหาร มีการเชิญผู้ปกครองมาชมผลงานที่เกี่ยวข้องกับนักเรียนในด้านต่าง ๆ และควรกำหนดให้มีฝ่ายงานประชาสัมพันธ์เพื่อให้ชุมชนสร้างความเข้าใจ และทราบความเคลื่อนไหวในการบริการโรงเรียนอย่างสม่ำเสมอ เพื่อจัดความขัดแย้งในเรื่องต่าง ๆ ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

๘.๒ ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งถัดไป

๑) ผู้บริหารควรเปิดโอกาสให้ชุมชน วัด หน่วยงานอื่นๆ เข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผน เพื่อให้โรงเรียนกับชุมชนมีความสัมพันธ์ที่ดี และตอบสนองความต้องการของชุมชน

๒) ผู้บริหารควรมีการทำวิจัยต่อยอดศึกษาการบริหารความสัมพันธ์กับชุมชนของผู้บริหารที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษา เขตพื้นที่การศึกษาอื่นๆ เพื่อเป็นประโยชน์ต่อคุณภาพสถานศึกษาต่อไป

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

จารุภา ทรัพย์มี. การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนของโรงเรียนในกลุ่มศรีราชา
๓ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต ๓. ชลบุรี:
มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๖๐.

ดอกบัว เรืองเดช. การบริหารงานสัมพันธ์ชุมชนของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ในกลุ่มเครือข่าย
พระยาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา สระแก้ว เขต ๒ . สาร
นิพนธ์ สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์และศิลปศาสตร์ วิทยาลัย
นครราชสีมา, ๒๕๕๙.

ธีรวัฒน์ ไชยสุทธิ. การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนของโรงเรียนพระแสงวิทยา
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๑๑. ชลบุรี:มหาวิทยาลัย
บูรพา, ๒๕๖๐

รุ่งทิพย์ เข้มทิศ. การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนของโรงเรียนเทศบาลแหลม
ฉบัง ๓ อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต,
มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๕๙.

ลัดดาวัลย์ เพชรโรจน์, รศ.ดร.สุภามาส อังศุโชติ และอัจฉรา ชำนิประศาสน์. สถิติสำหรับการวิจัย
และเทคนิคการใช้ SPSS (ครั้งที่พิมพ์ที่ ๓). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เจริญดีมั่นคง
การพิมพ์, ๒๕๖๒.

ลักษ์พงษ์ ปิงเมือง. การบริหารความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน สหวิทยาเขตภูพานยาว
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพะเยา.สาขาวิชาการบริหาร
การศึกษา มหาวิทยาลัยพะเยา, ๒๕๖๖.

วนากร ปลอดคง. การบริหารงานด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ของโรงเรียนใน
อำเภอยายาง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเพชรบุรี เขต ๒.
สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๖๐.

วรวิทย์ ต๊ะคำวรรณ. การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในสถานศึกษา
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำปาง เขต ๑. วิทยานิพนธ์ครุ
ศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง, ๒๕๕๘.

สาวิตรี ภาควิโร และรุจิราพรรณ คงช่วย. การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนของ
ผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสงขลา
เขต ๒.สาขาวิชาการบริหารการศึกษาคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา,
๒๕๖๗

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. แผนพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐาน. กรุงเทพฯ,
๒๕๖๖.

อภิสรณ์ ภาชนะวรรณ และสุพจน์ เกิดสุวรรณ. การเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียน
กับชุมชนของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระบุรี
เขต ๒. วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์, ๑๐(๓), ๒๑๐-๒๒๔, ๒๕๖๔.

ส่งเสริมการใช้โซเซียลมีเดียอย่างสร้างสรรค์แก่เยาวชนด้วยหลักปธาน ๔
กรณีศึกษาเยาวชน อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา
PROMOTE THE CREATIVE USE OF RAW MATERIALS AMONG
YOUTH WITH 4 PRINCIPLES CASE STUDY OF YOUTH, HAT YAI
DISTRICT, SONGKHLA PROVINCE

พระวิจิตร สุวณฺโณ

Phra Wijit Suwanno^๑

พระเมธีวชิราภิรต (ธรรมรัต อริยธมฺโม)

Phrametheevachirapirat^๒

พระครูบวรชัยวัฒน์ (วันชัย เมธิโก)

Phrakhru Bowonchaiwat, Dr.^๓

Received: May 20, 2025

Revised: June 21, 2525

Accepted: June 21, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยเรื่อง การส่งเสริมการใช้โซเซียลมีเดียอย่างสร้างสรรค์แก่เยาวชน
กรณีศึกษาเยาวชนในอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา มีวัตถุประสงค์เพื่อ ๑. ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี
ส่งเสริมการใช้โซเซียลมีเดียอย่างสร้างสรรค์แก่เยาวชน : กรณีศึกษาเยาวชน อำเภอหาดใหญ่

^๑มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาโสกราช Mahamakut Buddhist
University Srithammasokkaraj Campus, Thailand E-mail: pharewijit๕๑๘@gmail.com

^๒มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาโสกราช Mahamakut Buddhist
University Srithammasokkaraj Campus, Thailand

^๓มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาโสกราช Mahamakut Buddhist
University Srithammasokkaraj Campus, Thailand

จังหวัดสงขลา ๒. ศึกษาหลักปทาน ๔ ในการส่งเสริมการใช้โซเชียลมีเดียอย่างสร้างสรรค์แก่เยาวชน : กรณีศึกษาเยาวชน อำเภอบางใหญ่ จังหวัดสงขลา ๓. ส่งเสริมการใช้โซเชียลมีเดียอย่างสร้างสรรค์แก่เยาวชนด้วยหลักปทาน ๔ : กรณีศึกษาเยาวชน อำเภอบางใหญ่ จังหวัดสงขลา รวมถึงการนำหลักปทาน ๔ มาประยุกต์ใช้เพื่อส่งเสริมพฤติกรรมดังกล่าว การศึกษาใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพแบบเอกสารและสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน ๑๕ รูป/คน ผลการวิจัยพบว่า ๑) การใช้โซเชียลมีเดียของเยาวชนในอำเภอบางใหญ่สะท้อนการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เทคโนโลยีและวัฒนธรรมอย่างชัดเจน โดยแพลตฟอร์มยอดนิยม เช่น Facebook, Instagram, TikTok และ X (Twitter) เป็นส่วนสำคัญในชีวิตประจำวัน ทั้งในด้านการสื่อสาร การแสดงตัวตน การเรียนรู้ และการสร้างเครือข่าย เยาวชนสามารถเข้าถึงข้อมูลได้อย่างรวดเร็ว เรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ และมีพื้นที่ในการแสดงออก ซึ่งโซเชียลมีเดียเป็นทั้งเครื่องมือสร้างสรรค์และโอกาสในการพัฒนาศักยภาพในมิติต่าง ๆ ๒) หลักปทาน ๔ เป็นแนวทางสำคัญในการส่งเสริมการใช้โซเชียลมีเดียอย่างสร้างสรรค์แก่เยาวชน โดยเน้นการรู้เท่าทันสื่อและการปรับพฤติกรรมให้เหมาะสม สังวรปธาน ช่วยป้องกันการหลงเชื่อหรือเผยแพร่ข้อมูลผิด ๆ, ปหานปธาน เน้นการละเลิกพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม, ภาวนาปธานกระตุ้นให้สร้างสรรค์สิ่งดี ๆ และอนุรักษนาปธาน ช่วยรักษาพฤติกรรมที่ดีให้ต่อเนื่อง หลักการเหล่านี้ช่วยเสริมสร้างเยาวชนให้เป็นผู้ใช้สื่ออย่างมีจริยธรรม และใช้เทคโนโลยีเพื่อพัฒนาตนเองและสังคมได้อย่างยั่งยืน ๓) การส่งเสริมการใช้โซเชียลมีเดียอย่างสร้างสรรค์ด้วยหลักปทาน ๔ เป็นกระบวนการบูรณาการ ที่ครอบคลุมทั้งการป้องกันความเสี่ยง การแก้ไขพฤติกรรม การส่งเสริมการสร้างสร้างสรรค์สิ่งดีงาม และการรักษาพฤติกรรมที่ดีอย่างยั่งยืน การปลูกฝังสติและการรู้เท่าทันสื่อ (สังวรปธาน) การละพฤติกรรมไม่เหมาะสม (ปหานปธาน) การสร้างเนื้อหาที่เป็นประโยชน์ (ภาวนาปธาน) และการรักษาความดีอย่างต่อเนื่อง (อนุรักษนาปธาน) แนวทางนี้ช่วยเสริมสร้างเยาวชนให้เติบโตเป็นพลเมืองดิจิทัลที่มีจริยธรรม วิจัยรณญาณ และจิตสำนึกรับผิดชอบต่อสังคม สามารถใช้สื่อดิจิทัลได้อย่างสร้างสรรค์และยั่งยืนในอนาคต

คำสำคัญ: ส่งเสริม, โซเชียลมีเดีย, เยาวชน, หลักปทาน ๔

Abstract

The research article on the promotion of creative social media use for youth: a case study of youth in Hat Yai District, Songkhla Province aims to 1.

Study the concept and theory of promoting creative social media use for youth: a case study of youth in Hat Yai District, Songkhla Province 2. Study the 4 principles in promoting creative social media use for youth: a case study of youth in Hat Yai District, Songkhla Province 3. Promote creative social media use for youth with the 4 principles: a case study of youth in Hat Yai District, Songkhla Province, including the application of the 4 principles to promote such behavior. The study used qualitative research methods such as documents and in-depth interviews with 15 qualified persons.

The results of the research found that 1) The use of social media by youth in Hat Yai District clearly reflects changes in society, technology, and culture. Popular platforms such as Facebook, Instagram, TikTok, and X (Twitter) are important parts of daily life, both in terms of communication, self-expression, learning, and networking. Youth can access information quickly, learn new things, and have a space to express themselves. Social media is both a creative tool and an opportunity to develop potential in various dimensions. 2) The 4 principles are an important guideline for promoting creative social media use for youth. By emphasizing media literacy and appropriate behavior adjustment, Sangwarapathan helps prevent misunderstanding or disseminating false information, Pahanapathan emphasizes the cessation of inappropriate behavior, Bhavanapathan encourages the creation of good things, and Anurakkhanapathan helps maintain good behavior continuously. These principles help develop youth to be ethical media users and use technology to develop themselves and society sustainably. 3) Promoting the creative use of social media with the 4 principles is an integrated process that covers risk prevention, behavior correction, promotion of the creation of good things, and sustainable maintenance of good behavior. Instilling mindfulness and media literacy (Sangwarapathan), refraining from inappropriate behavior (Pahanapathan), creating useful content (Bhavanapathan), and maintaining goodness continuously (Anurakkhanapathan). This approach helps develop youth to grow up to be

digital citizens with ethics, judgment, and a sense of social responsibility, and who can use digital media creatively and sustainably in the future.

Keywords: Promote, Social Media, Youth, Padhana 4

๑. บทนำ

ปัจจุบันมากกว่าร้อยละ ๙๐ ของวัยรุ่นและเยาวชนไทยสามารถเข้าถึงอินเทอร์เน็ต ส่วนใหญ่เป็นการเข้าถึงผ่านอุปกรณ์สื่อสารเคลื่อนที่ทั้งสมาร์ทโฟนและแท็บเล็ตที่มีความสะดวกสามารถใช้ได้ทุกที่ทุกเวลา โดยกิจกรรมที่วัยรุ่นและเยาวชนใช้งานอินเทอร์เน็ตมากที่สุดอันดับแรกมากถึงร้อยละ ๘๘ ของวัยรุ่นและเยาวชนที่ใช้อินเทอร์เน็ตคือ การติดต่อสื่อสารบนเครือข่ายสังคมออนไลน์ (Social Networks) บนแพลตฟอร์มต่าง ๆ เช่น Facebook, Twitter, Line และ Instagram เป็นต้น ซึ่งการเข้าถึงอินเทอร์เน็ตและการใช้ชีวิตบนโลกสังคมออนไลน์ที่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นของวัยรุ่นและเยาวชนเป็นทั้งโอกาสและความเสี่ยงในขณะเดียวกัน ส่วนในประเทศอังกฤษซึ่งศึกษาเกี่ยวกับอิทธิพลของการใช้สื่อสังคมออนไลน์ (Social Media Use) ในกลุ่มวัยรุ่นอายุ ๑๓-๑๖ ปี ที่มีต่อระดับสุขภาพจิตและความอยู่ดีมีสุข (Mental Health and Wellbeing) เมื่อเด็กและเยาวชนจำนวนมากใช้เวลาบนโซเชียลมีเดียมากเกินไป จนส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมสุขภาพ และการเรียนรู้ เด็กบางคนขาดสมาธิในการเรียน ติดการเปรียบเทียบกับผู้อื่น เกิดภาวะเครียด วิตกกังวล และขาดปฏิสัมพันธ์ในชีวิตจริง นอกจากนี้ ยังมีความเสี่ยงต่อการรับข้อมูลที่ไม่น่าเชื่อถือ พฤติกรรมเลียนแบบ และการกลั่นแกล้งทางออนไลน์ (Cyberbullying) ปัญหาดังกล่าวหากไม่ได้รับการแก้ไขอย่างเหมาะสม อาจส่งผลเสียต่อพัฒนาการของเด็กทั้งในระยะสั้นและระยะยาว

พบว่าภาพรวมการใช้สื่อสังคมออนไลน์ที่เพิ่มขึ้นมีแนวโน้มส่งผลทางลบต่อตัวชี้วัดต่าง ๆ ทางสุขภาพจิตและความอยู่ดีมีสุขของวัยรุ่น โดยอิทธิพลนี้ส่งผ่านปัจจัยคั่นกลาง (Mediators) ที่สำคัญ ๓ ตัวได้แก่ ประสบการณ์การถูกระรานทางไซเบอร์ (Cyberbullying) การนอนหลับที่ไม่เพียงพอ (Sleep Inadequacy) และการลดลงของการมีกิจกรรมทางกาย (Physical Inactivity) ซึ่งเมื่อแยกตามเพศในกลุ่มวัยรุ่นหญิง พบว่า ประสบการณ์การถูกระรานทางไซเบอร์และการนอนหลับที่ไม่เพียงพอเป็นสองปัจจัยหลักสำคัญที่มีอิทธิพลและอธิบายผลเชิงลบของการใช้สื่อสังคมออนไลน์ที่มีต่อสุขภาพจิตและความอยู่ดีมีสุขของวัยรุ่นหญิงอย่างมาก ส่วนวัยรุ่นชายกลับไม่พบว่า ๒ ปัจจัยนี้มีอิทธิพลที่ชัดเจนมากเท่าในเพศหญิง ขณะเดียวกันกลับพบว่า การใช้สื่อ

สังคมออนไลน์ในกลุ่มวัยรุ่นเพศชายมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการมีกิจกรรมทางกาย (ในขณะที่สำหรับวัยรุ่นเพศหญิงเป็นความสัมพันธ์เชิงลบ) ซึ่งเป็นปัจจัยทำให้อิทธิพลเชิงลบของการใช้สื่อสังคมออนไลน์ในกลุ่มวัยรุ่นเพศชายเกิดขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติเฉพาะต่อตัวชี้วัดด้านสุขภาพจิต แต่ไม่มีผลกระทบที่มีนัยสำคัญทางสถิติต่อตัวชี้วัดด้านความอยู่ดีมีสุขของวัยรุ่นเพศชาย ผลของการศึกษานี้เป็นข้อมูลหลักฐานเชิงประจักษ์ที่มีประโยชน์ทำให้เห็นว่า สื่อสังคมออนไลน์เป็นทั้งโอกาสและความเสี่ยงต่อสุขภาพและความอยู่ดีมีสุขของวัยรุ่นและเยาวชน (สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๖๓) “ผู้อยู่ในระบบนิเวศสื่อซึ่งเป็นปัจจัยแวดล้อมที่สำคัญในการดำเนินชีวิต มีบทบาทในการสร้างปฏิสัมพันธ์กับสิ่งรอบตัวและสร้างการเปลี่ยนแปลงภายในตัวบุคคล โดยเด็กและเยาวชนเป็นกลุ่มวัยที่ได้รับประโยชน์จากเทคโนโลยีการสื่อสารผ่านดิจิทัลแพลตฟอร์มต่าง ๆ เพื่อใช้ในชีวิตประจำวัน ทั้งด้านการเรียนรู้และความบันเทิง แต่ขณะเดียวกันการเข้าถึงสื่อได้ง่ายทุกที่ทุกเวลาและขาดกลไกกำกับควบคุมที่มีประสิทธิภาพทำให้นือหาบางส่วนสร้างผลกระทบเชิงลบกับเด็กและเยาวชน (ญาณิ รัชต์บริรักษ์, ๒๕๖๕)^๔ ทั้งนี้เด็กและเยาวชนเป็นกำลังสำคัญของชาติ การสื่อสารเป็นกระบวนการสำคัญในการสร้างสุขภาวะทางปัญญาในสังคมไทย ทุกภาคส่วนจำเป็นต้องรวมออกแบบและวางแผนเพื่อให้เกิดการจัดการการสื่อสารในอนาคต ที่ถูกต้องและเหมาะสมสำหรับเด็กและเยาวชน โดยต้องเริ่มตั้งแต่การเข้าใจสถานการณ์การใช้สื่อของเด็กและเยาวชนที่จะเกิดขึ้นในอนาคต (จุมพล รอดคำดี, ๒๕๖๕)^๕ และจะมีแนวทางในการส่งเสริมการใช้โซเชียลมีเดียอย่างสร้างสรรค์แก่เยาวชนได้อย่างไร สังคมไทยประชากรส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนา หลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าล้วนมีความสัมพันธ์กับชีวิตมนุษย์ในทุกแง่ทุกมุม ทุกเพศ ทุกวัย ทั้งต่อตนเอง ต่อผู้อื่นและสังคมส่วนรวม เป็นหลักคำสอนที่เน้นการพัฒนาโดยการฝึกฝนปฏิบัติทางกาย วาจาและจิต เพื่อให้เกิดความรู้ มีพลังในการสร้างสรรค์แต่สิ่งที่ติงามและมีประโยชน์ แม้จะมีแนวทางการที่ครอบคลุมพฤติกรรมทั้ง ๓ ด้าน แต่เน้นไปที่การฝึกอบรมทางจิตเป็นสำคัญ เพราะจิตเป็นจุดเริ่มต้นแห่งการประพฤติปฏิบัติ ในทางตรงกันข้ามจิตที่มีปัญหาจะทำให้เกิดพฤติกรรมอันไม่เหมาะสม ก่อความทุกข์ให้กับตัวเองและผู้อื่น ดังนั้นจึงต้องมีการนำเอาองค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนาเหล่านี้คือ การรู้จักใช้ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เพื่อเรียนรู้ ในการใช้

^๔ สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๖๓

^๕ ญาณิ รัชต์บริรักษ์, ๒๕๖๕

^๖ จุมพล รอดคำดี, ๒๕๖๕

สื่อโซเชียลมีเดียอย่างถูกต้องสร้างสรรค์ตามความเป็นจริงจะเกิดประโยชน์ต่อเยาวชนและเป็นการพัฒนาประเทศในด้านการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ จากการศึกษาที่ผ่านมาพบว่า เยาวชนมีการใช้สื่อโซเชียลมีเดียอย่างสร้างสรรค์ ใช้เวลามากเกินความจำเป็น ควรมีการจัดกิจกรรมให้ความรู้โดยผู้นำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้เพื่อให้เยาวชนรู้จักแยกแยะคุณและโทษและมีการพัฒนาพฤติกรรมการใช้สื่อโซเชียลอย่างสร้างสรรค์ เช่น หลักไตรสิกขา หลักภาวนา ๔ หลักโยนิโสมนสิการ (จิณห์จุฑา ศุภมงคล และ กมลาศ ภูวนาธิพงศ์, ๒๕๖๓) “นอกจากนี้พบว่าหลักพุทธธรรมที่สามารถนำมาช่วยเป็นเครื่องมือในการดึงสติให้ผู้ใช้งานหยุดพิจารณาสื่อออนไลน์ก่อนนำข้อมูลมาใช้งานได้แก่ หลักกาลามสูตร สามารถสร้างกระบวนการให้มีสติหยุดพิจารณาสื่อออนไลน์ก่อน (พระกมลรัตน์ ต่ายลีลาศ, พระมหารังสี ปี่แก้ว, อภิเดช สุผา และ พร้อมพงษ์ ปานดี, ๒๕๖๖)”

ดังนั้นด้วยความสำคัญดังที่กล่าวมาผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาถึงแนวทางการใช้สื่อโซเชียลมีเดียอย่างสร้างสรรค์โดยนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้เป็นกรอบเสริมสร้างค่านิยมและเป็นกรอบในการพัฒนาให้เยาวชนได้ใช้โซเชียลมีเดียอย่างสร้างสรรค์ อันจะเป็นสิ่งที่สร้างประโยชน์เกื้อกูลให้แก่ตนเอง สังคมประเทศชาติบ้านเมืองสืบต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีส่งเสริมการใช้โซเชียลมีเดียอย่างสร้างสรรค์แก่เยาวชน : กรณีศึกษาเยาวชน อำเภอบ้านนา จังหวัดสงขลา
๒. ศึกษาหลักปทาน ๔ ในการส่งเสริมการใช้โซเชียลมีเดียอย่างสร้างสรรค์แก่เยาวชน : กรณีศึกษาเยาวชน อำเภอบ้านนา จังหวัดสงขลา
๓. ส่งเสริมการใช้โซเชียลมีเดียอย่างสร้างสรรค์แก่เยาวชนด้วยหลักปทาน ๔ : กรณีศึกษาเยาวชน อำเภอบ้านนา จังหวัดสงขลา

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่องส่งเสริมการใช้โซเชียลมีเดียอย่างสร้างสรรค์แก่เยาวชนด้วยหลักปทาน ๔ กรณีศึกษาเยาวชน อำเภอบ้านนา จังหวัดสงขลา โดยการศึกษาเอกสารและการ

^๓ จิณห์จุฑา ศุภมงคล และ กมลาศ ภูวนาธิพงศ์, ๒๕๖๓

^๔ พระกมลรัตน์ ต่ายลีลาศ, พระมหารังสี ปี่แก้ว, อภิเดช สุผา และ พร้อมพงษ์ ปานดี, ๒๕๖๖

สัมภาษณ์เชิงลึกจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลคนสำคัญ เพื่อศึกษาแนวคิด ทฤษฎีการใช้โซเซียลมีเดียอย่างสร้างสรรค์ เพื่อศึกษาหลักพุทธธรรมที่เหมาะสมในการส่งเสริมการใช้โซเซียลมีเดียอย่างสร้างสรรค์แก่เยาวชนและเพื่อส่งเสริมการใช้โซเซียลมีเดียอย่างสร้างสรรค์แก่เยาวชนด้วยหลักพุทธธรรม ผู้วิจัยจึงกำหนดระเบียบวิธีวิจัยในการศึกษาหาข้อมูลเพื่อนำไปสู่การตอบคำถามการวิจัยและวัตถุประสงค์การวิจัย

รูปแบบการวิจัย

เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพโดยการสืบค้นข้อมูลที่เกี่ยวข้องจากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับส่งเสริมการใช้โซเซียลมีเดียอย่างสร้างสรรค์แก่เยาวชนด้วยหลักพุทธธรรม โดยศึกษาค้นคว้าข้อมูลทั้งในพระไตรปิฎกและอรรถกถา ฎีการวมถึงเอกสารอื่น ๆ ซึ่งศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากเอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary Source) ได้แก่ เอกสารอ้างอิงทางพระพุทธศาสนา เป็นต้นว่า พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกาและเอกสารวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับศึกษาวิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่เหมาะสมในการส่งเสริมการใช้โซเซียลมีเดียอย่างสร้างสรรค์แก่เยาวชน รวมถึงศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากเอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary Source) ได้แก่ หนังสือ งานวิจัย เอกสาร วารสารที่เกี่ยวข้อง

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญการสัมภาษณ์เชิงลึก

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสัมภาษณ์เชิงลึกได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน ๑๕ รูป/คน ประกอบด้วยพระภิกษุสงฆ์ ผู้เชี่ยวชาญด้านโซเซียลมีเดีย ผู้เชี่ยวชาญด้านหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ผู้เชี่ยวชาญด้านเยาวชน ตัวแทนเยาวชนและตัวแทนผู้ปกครอง ทั้งนี้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสัมภาษณ์เชิงลึกทั้ง ๑๕ รูป/คน ผู้วิจัยทำการคัดเลือกเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) โดยมีเกณฑ์ในการคัดเลือกคือ ต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับส่งเสริมการใช้โซเซียลมีเดียอย่างสร้างสรรค์แก่เยาวชนด้วยหลักพุทธธรรมเป็นอย่างดี รวมถึงมีประสบการณ์ที่จะถ่ายทอดข้อมูลให้แก่ผู้วิจัยได้ มีประสบการณ์ในเรื่องดังกล่าวไม่ต่ำกว่า ๓ ปี รวมถึงมีความคิดเห็นหรือความเข้าใจในประเด็นการใช้โซเซียลมีเดียอย่างสร้างสรรค์แก่เยาวชนด้วยหลักพุทธธรรมอย่างตรงไปตรงมา

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แบบสัมภาษณ์เชิงลึกที่ใช้ในการเก็บข้อมูลการวิจัยผู้วิจัยศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมถึงกรอบแนวคิดในการวิจัยมากำหนดเป็นข้อคำถามดังนี้

ตอนที่ ๑ ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

ตอนที่ ๒ การใช้โซเชียลมีเดียของเยาวชนในยุคปัจจุบัน

ตอนที่ ๓ หลักฐาน ๔ ในการส่งเสริมการใช้โซเชียลมีเดียอย่างสร้างสรรค์แก่เยาวชน

ตอนที่ ๔ การส่งเสริมการใช้โซเชียลมีเดียอย่างสร้างสรรค์แก่เยาวชนด้วยหลักฐาน ๔

ตอนที่ ๕ ข้อเสนอแนะอื่น ๆ

การวิเคราะห์ข้อมูล

เมื่อทำการเก็บรวบรวมข้อมูลเสร็จแล้ว รวมถึงการตรวจสอบข้อมูลแล้วนั้นผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพได้แก่ ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ผลการวิจัย

การใช้โซเชียลมีเดียของเยาวชนในอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ได้สะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เทคโนโลยี และวัฒนธรรมอย่างชัดเจน เยาวชนจำนวนมากมีการสื่อสาร แสดงออก และเสพข้อมูลผ่านโลกออนไลน์อย่างต่อเนื่อง ส่งผลต่อพฤติกรรม ค่านิยม และรูปแบบการใช้ชีวิตที่เปลี่ยนไปจากเดิม ทั้งในด้านบวกและด้านลบ ซึ่งปรากฏการณ์นี้ควรได้รับการศึกษาและให้ความสำคัญอย่างยิ่ง เพื่อวางแนวทางในการเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางดิจิทัล และพัฒนาการที่เหมาะสมสำหรับเยาวชนไทยในอนาคต

อย่างไรก็ตาม การใช้โซเชียลมีเดียโดยขาดการรู้เท่าทัน ส่งผลให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ตามมา เช่น การเสพติดเทคโนโลยี ภาวะซึมเศร้า การเปรียบเทียบตัวเองกับผู้อื่น การหลงเชื่อข้อมูลเท็จ และการตกเป็นเหยื่อของ Cyberbullying ปรากฏการณ์เหล่านี้ชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นในการส่งเสริมทักษะการรู้เท่าทันสื่อ (Media Literacy) เพื่อให้เยาวชนสามารถแยกแยะข้อมูล วิเคราะห์เนื้อหา และใช้งานโซเชียลมีเดียอย่างมีสติ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญหลายท่านเห็นพ้องกันว่า การใช้โซเชียลมีเดียไม่ใช่เรื่องผิด แต่ต้องมีการใช้ด้วยความตระหนักรู้ เยาวชนต้องได้รับการปลูกฝังทักษะการคิดวิเคราะห์ การควบคุมตนเอง และการเสพสื่ออย่างมีคุณภาพ พร้อมทั้ง

ครอบครัว สถาบันการศึกษา และชุมชนต้องมีบทบาทในการเสริมสร้างภูมิคุ้มกันเชิงบวก เพื่อให้เยาวชนสามารถรับมือกับความเปลี่ยนแปลงในยุคดิจิทัลได้อย่างมีประสิทธิภาพ การให้เยาวชนมีภูมิคุ้มกันทางความคิดเป็นสิ่งสำคัญ เพราะโลกออนไลน์เต็มไปด้วยทั้งโอกาสและภัยคุกคาม เยาวชนที่สามารถวางแผนการใช้โซเชียลมีเดียอย่างมีเป้าหมาย เช่น การจำกัดเวลาเล่น การเลือกเสพเนื้อหาที่มีคุณภาพ และการรู้จักแยกแยะข้อมูลที่ต้องการ จะสามารถใช้โซเชียลมีเดียเป็นเครื่องมือพัฒนาตนเองได้อย่างแท้จริง ในขณะเดียวกัน เยาวชนที่ขาดการแนะแนวหรือขาดทักษะการรู้เท่าทันมักจะตกอยู่ในภาวะเสี่ยงต่อการถูกชักจูงไปในทางที่ไม่เหมาะสม ผู้ให้ข้อมูลหลายท่านยังชี้ให้เห็นว่า โซเชียลมีเดียได้กลายเป็นพื้นที่สำคัญในการสร้างอัตลักษณ์ของเยาวชน การแสดงออกทางความคิดเห็น และการประกาศตัวตนทางสังคม ซึ่งมีผลต่อพฤติกรรม ค่านิยม และทัศนคติในชีวิตจริง ดังนั้น การปลูกฝังจริยธรรมในการใช้สื่อ และการสอนให้เยาวชนเข้าใจว่าโลกออนไลน์มีผลกระทบต่อโลกจริง จึงเป็นสิ่งจำเป็นมากกว่าสมัยก่อน นอกจากการส่งเสริมทักษะการรู้เท่าทันสื่อแล้ว การสนับสนุนให้เยาวชนใช้โซเชียลมีเดียในเชิงสร้างสรรค์ เช่น การทำกิจกรรมอาสา การรณรงค์เพื่อสิ่งแวดล้อม การทำการตลาดออนไลน์ หรือการสร้างเนื้อหาการเรียนรู้ ก็เป็นอีกแนวทางหนึ่งที่จะช่วยให้เยาวชนใช้สื่อดิจิทัลอย่างเกิดประโยชน์สูงสุด ผู้ให้ข้อมูลยังเน้นย้ำว่าเยาวชนควรได้รับโอกาสในการแสดงออกอย่างสร้างสรรค์ ควบคู่กับการเรียนรู้ถึงขอบเขตและความรับผิดชอบในการใช้งานสื่อสังคม ในภาพรวม การใช้โซเชียลมีเดียของเยาวชนในอำเภอหาดใหญ่เป็นทั้งโอกาสและความท้าทาย การพัฒนาทักษะการรู้เท่าทันสื่อ การคิดวิเคราะห์ และการใช้งานอย่างมีจริยธรรม จะเป็นเกราะป้องกันสำคัญที่ช่วยให้เยาวชนสามารถอยู่ในโลกออนไลน์ได้อย่างมั่นคงและปลอดภัย พร้อมทั้งสามารถใช้สื่อดิจิทัลเป็นพลังในการพัฒนาตนเอง และสังคมอย่างยั่งยืนในอนาคต

หลักปธาน ๔ ในการส่งเสริมการใช้โซเชียลมีเดียอย่างสร้างสรรค์แก่เยาวชน

หลักปธาน ๔ เป็นแนวทางสำคัญในการส่งเสริมการใช้โซเชียลมีเดียอย่างสร้างสรรค์ในกลุ่มเยาวชนอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา เนื่องจากการใช้สื่อออนไลน์กลายเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตประจำวัน ทั้งในด้านการศึกษา ความบันเทิง และการสร้างเครือข่ายสังคม เริ่มจาก สังวรปธาน คือ การเพียรระวังไม่ให้บาปอกุศลเกิดขึ้น ส่งเสริมให้เยาวชนรู้เท่าทันสื่อ เลือกเสพข้อมูลที่ เป็นประโยชน์ หลีกเลี่ยงเนื้อหาที่บิดเบือนหรือก่อให้เกิดอารมณ์ลบ ถัดมาคือ ปหานปธาน เพียรละพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม เช่น การเสพติดโซเชียล การแชร์ข่าวปลอม โดยสร้างกิจกรรมให้เยาวชนได้ทบทวนและปรับปรุงพฤติกรรมของตนเองอย่างต่อเนื่อง ภาวนापธาน คือ การเพียรสร้างกุศลธรรมใหม่ ๆ ส่งเสริมให้เยาวชนผลิตสื่อสร้างสรรค์ เช่น วิดีโอให้ความรู้ การรณรงค์

สังคมในประเด็นที่เป็นประโยชน์ เพื่อพัฒนาศักยภาพและปลูกฝังจิตสำนึกที่ดี ส่วน อนุรักษ์นา ปธาน เป็นการรักษากุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้วให้มั่นคง โดยการจัดเวทีให้เยาวชนได้แสดงผลงาน ยก ย่องเชิดชูผู้ที่ใช้โซเชียลมีเดียอย่างสร้างสรรค์ เพื่อสร้างแรงบันดาลใจให้ดำรงพฤติกรรมดีอย่าง ต่อเนื่อง หลักปธาน ๔ จึงเป็นกลไกสำคัญที่ช่วยให้เยาวชนหาผู้ใหญ่เติบโตเป็นผู้ใช้โซเชียลมีเดีย อย่างมีจริยธรรม รู้เท่าทันสื่อ ใช้เทคโนโลยีเพื่อพัฒนาตนเองและสังคมได้อย่างยั่งยืน เป็นแนวทาง ที่ไม่เพียงลดผลกระทบด้านลบของโลกออนไลน์ แต่ยังช่วยส่งเสริมศักยภาพและคุณภาพชีวิตของ เยาวชนให้ดีขึ้นในระยะยาว

การส่งเสริมการใช้โซเชียลมีเดียอย่างสร้างสรรค์แก่เยาวชนอำเภอหาดใหญ่ จังหวัด สงขลา ด้วยหลักปธาน ๔

การส่งเสริมการใช้โซเชียลมีเดียอย่างสร้างสรรค์แก่เยาวชนด้วยหลัก ปธาน ๔ เป็นแนวทางสำคัญ ในการพัฒนาเยาวชนให้สามารถใช้เทคโนโลยีดิจิทัลอย่างมีสติ มีจริยธรรม และเกิดประโยชน์ สูงสุดต่อทั้งตนเองและสังคม เริ่มจาก สักรปธาน คือการเพียรระวังมิให้บาปอกุศลธรรมเกิดขึ้น ส่งเสริมให้เยาวชนรู้เท่าทันสื่อ รู้จักกลั่นกรองเนื้อหา เลือกเสพข้อมูลที่เป็นประโยชน์ และ หลีกเลี่ยงเนื้อหาที่กระตุ้นกิเลสหรือความรุนแรง ถัดมาคือ ปหานปธาน การเพียรละบาปอกุศล ธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว เช่น การลดละพฤติกรรมเสพติดที่ไม่มีสาระ การเลิกติดตามแหล่งข้อมูลที่ บิดเบือน การปรับพฤติกรรมการใช้งานโซเชียลให้มีเป้าหมายและสร้างสรรค์ยิ่งขึ้น ต่อมาคือ กาวนาปธาน การเพียรทำกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดให้เกิด เช่น การสร้างสื่อเชิงสร้างสรรค์ การ เผยแพร่ความรู้ที่เป็นประโยชน์ การใช้โซเชียลมีเดียเป็นเวทีในการพัฒนาทักษะ การณรงค์สังคม และการสร้างโอกาสใหม่ ๆ ให้ตนเองและผู้อื่น ส่วนอนุรักษ์นาปธาน คือการเพียรรักษากุศลธรรม ที่เกิดขึ้นแล้วให้มั่นคงและเจริญยิ่งขึ้น โดยการสนับสนุนเยาวชนที่เริ่มทำดีให้สามารถต่อยอด ผลงาน มีเวทีในการแสดงออก และสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อขยายผลในวงกว้าง การให้ กำลังใจ การยกย่องเชิดชู และการสร้างชุมชนแห่งการทำความดีจะช่วยให้เยาวชนสามารถรักษา แนวทางที่ดีไว้ได้อย่างยั่งยืน โดยสรุป หลักปธาน ๔ เป็นกระบวนการเชิงรุกที่ครอบคลุมทั้งการ ป้องกัน แก้ไข ส่งเสริม และรักษาพฤติกรรมที่ดีงาม เป็นเครื่องมือสำคัญในการเสริมสร้างเยาวชน ให้เป็นผู้ใช้โซเชียลมีเดียอย่างมีคุณภาพ เจริญเติบโตเป็นพลเมืองดิจิทัลที่มีคุณธรรม ปัญญา และ จิตสำนึกรับผิดชอบต่อสังคม สามารถต้านทานกระแสลบของโลกออนไลน์ และใช้สื่อดิจิทัลให้เกิด ประโยชน์สูงสุดทั้งต่อตนเองและสังคมในระยะยาว ผู้วิจัยสามารถวิเคราะห์ได้ดังนี้

๑. สักรปธาน (เพียรระวังยับยั้งบาปอกุศลธรรมที่ยังไม่เกิด มิให้เกิดขึ้น) การส่งเสริม การใช้โซเชียลมีเดียอย่างสร้างสรรค์แก่เยาวชนด้วยหลัก สักรปธาน คือการเพียรระวังไม่ให้บาป

อกุศลธรรมเกิดขึ้น โดยมุ่งเน้นการปลูกฝังสติและความระมัดระวังในการใช้สื่อออนไลน์ เยาวชนควรได้รับการฝึกฝนให้รู้จักกลั่นกรองข้อมูล ตั้งข้อสงสัยกับสิ่งที่พบ เช่น ตรวจสอบแหล่งที่มา ความน่าเชื่อถือ และวัตถุประสงค์ของเนื้อหา ก่อนเชื่อหรือแชร์ การปลูกฝังนิสัยตั้งสติทุกครั้งก่อนกดไลก์หรือแสดงความคิดเห็น จะช่วยสร้างภูมิคุ้มกันทางความคิดและลดความเสี่ยงจากสื่อบิดเบือน แนวทางสำคัญในการส่งเสริมสังวรปธาน ได้แก่ การจัดเวิร์กช็อปวิเคราะห์ข่าว การรณรงค์ “คิดก่อนคลิก” หรือ “ตั้งสติ ๓ วินาที” การส่งเสริมให้เยาวชนติดตามเพจที่ให้ความรู้ สร้างแรงบันดาลใจ และหลีกเลี่ยงเนื้อหาชั่วร้าย ความรุนแรง หรือดราม่า นอกจากนี้ การเสริมสร้างวินัยการใช้งานโซเชียล เช่น กำหนดเวลาใช้งาน และตั้งเป้าหมายให้ชัดเจน จะช่วยให้เยาวชนใช้สื่ออย่างมีจุดหมายและเกิดประโยชน์ ผู้ให้ข้อมูลหลายท่านเห็นพ้องกันว่า การสร้างสังวรปธานควรเริ่มตั้งแต่ในครอบครัว โรงเรียน และชุมชน โดยให้ตัวอย่างจริง ฝึกฝนตั้งข้อสงสัย สอนการตรวจสอบข่าวปลอม และสร้างสื่อการเรียนรู้ที่ช่วยเสริมสติสัมปชัญญะ วัดและสถาบันการศึกษาก็สามารถบูรณาการหลักธรรมะเข้ากับการรู้เท่าทันสื่อ เพื่อเสริมสร้างภูมิคุ้มกันในโลกออนไลน์ได้อย่างยั่งยืน โดยสรุป การส่งเสริมสังวรปธานคือการสร้างพื้นฐานที่มั่นคงให้เยาวชนมีสติ รู้เท่าทันสื่อ และสามารถป้องกันตนเองจากอิทธิพลของเนื้อหาที่เป็นพิษในโลกดิจิทัล ช่วยให้พวกเขาเติบโตเป็นผู้ใช้โซเชียลมีเดียที่มีวิจารณญาณ และใช้เทคโนโลยีอย่างสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาตนเองและสังคมในระยะยาว

๒. ปหานปธาน (เพียรละบาปอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว) การส่งเสริมการใช้โซเชียลมีเดียอย่างสร้างสรรค์แก่เยาวชนอำเภอบางใหญ่ด้วยหลัก ปหานปธาน คือการเพียรละบาปอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้วในพฤติกรรมการใช้สื่อออนไลน์ เช่น การเสพติดเนื้อหาที่ไร้สาระ การมีส่วนร่วมในคอนเทนต์ที่สร้างความแตกแยก หรือการหลงเชื่อข่าวปลอม แนวทางนี้มุ่งเน้นให้เยาวชนตระหนักรู้และพยายามปรับเปลี่ยนพฤติกรรมผ่านการสำรวจและวิเคราะห์การใช้โซเชียลของตนเอง เช่น การบันทึกเวลาใช้งานและประเภทเนื้อหาที่เสพ เพื่อให้เห็นผลกระทบที่เกิดขึ้นอย่างชัดเจน กิจกรรมที่ช่วยส่งเสริมปหานปธาน เช่น โครงการ “ล้างฟีด” ให้เยาวชนคัดกรองและเลิกติดตามแหล่งข้อมูลที่เป็นพิษ พร้อมแนะนำให้เลือกเสพเนื้อหาที่เสริมสร้างปัญญาและคุณธรรม นอกจากนี้ยังสามารถจัดกิจกรรม “งดเสพสื่อพิษ ๗ วัน” หรือ “งดแชร์ ดราม่า” เพื่อฝึกฝนการละพฤติกรรมไม่เหมาะสมให้กลายเป็นนิสัย เยาวชนที่สามารถละพฤติกรรมดังกล่าวได้ควรได้รับการชื่นชมและยกย่อง เพื่อเสริมแรงบันดาลใจในการรักษาพฤติกรรมที่ดี ผู้ให้ข้อมูลหลายท่านเห็นพ้องว่า การส่งเสริมปหานปธานควรเริ่มจากการให้เยาวชนเห็นโทษของพฤติกรรมที่ไม่ดี เช่น ความเครียด ความโกรธ หรือการเสียเวลาโดยเปล่าประโยชน์ ควรสอนให้เยาวชนฝึกสังเกต

อย่างจริงจัง เช่น ลดการเสพเนื้อหาวนทะเลาะ ใช้เทคนิคจำกัดเวลาเล่นโซเชียล และการอบรม ธรรมชาติควบคู่กับการใช้เทคโนโลยีอย่างมีสติ การตั้งเป้าหมายเล็ก ๆ เช่น ลดเวลาใช้โซเชียลวันละ ๑ ชั่วโมง หรือลดพฤติกรรมแชร์เนื้อหาที่ไม่มีประโยชน์ จะช่วยให้เยาวชนเห็นผลลัพธ์เชิงบวกและ เกิดแรงจูงใจในการละพฤติกรรมที่ไม่ดีอย่างต่อเนื่อง โดยสรุป การส่งเสริมปทานปธานเป็น กระบวนการที่ช่วยให้เยาวชนรู้เท่าทันตนเอง ผักผ่อนการกำกับพฤติกรรม เสริมสร้างวินัยจิตจิตใจ และพัฒนาให้เติบโตเป็นผู้ใช้โซเชียลมีเดียอย่างสร้างสรรค์และมีคุณภาพในระยะยาว

๓. ภาวนาปธาน (เพียรทำกุศลธรรมที่ยังไม่เกิด ให้เกิดมี) การส่งเสริมการใช้โซเชียล มีเดียอย่างสร้างสรรค์แก่เยาวชนอำเภอดำรงวิทยะวิสัย ภาวนาปธาน คือการเพียรทำกุศลธรรม ที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น ผ่านการกระตุ้นให้เยาวชนใช้โซเชียลมีเดียอย่างมีเป้าหมายในทางที่ดี เช่น การสร้างสื่อให้ความรู้ แบ่งปันประสบการณ์ หรือจัดแคมเปญส่งเสริมคุณธรรม เยาวชนควรได้รับ การฝึกฝนให้กล้าแสดงออกทางความคิดเชิงบวก ผ่านกิจกรรมเช่น การผลิตวิดีโอสั้น การตั้งเพจ ให้สาระ หรือการรณรงค์สังคมออนไลน์ในประเด็นที่เป็นประโยชน์ แนวทางสำคัญในการส่งเสริม ภาวนาปธาน ได้แก่ การจัดเวิร์กช็อปการผลิตสื่อสร้างสรรค์ เช่น การทำคลิปสาระดี การ ออกแบบโปสเตอร์รณรงค์ หรือการเขียนบทความเพื่อการพัฒนาตนเอง นอกจากนี้ควรสนับสนุน ให้เยาวชนรวมกลุ่มกันสร้างสื่อคุณภาพ เช่น กลุ่มจิตอาสาออนไลน์ หรือชมรมเยาวชนสร้างสรรค์ สื่อ เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้และสร้างแรงบันดาลใจร่วมกัน โรงเรียนและชุมชนควรมีบทบาทในการ เปิดพื้นที่ปลอดภัยให้เยาวชนได้เผยแพร่ผลงานและรับการชื่นชมเพื่อสร้างแรงเสริมทางบวก ผู้ให้ ข้อมูลหลายท่านเห็นพ้องว่า การส่งเสริมภาวนาปธานจะช่วยให้เยาวชนไม่เป็นเพียงผู้เสพสื่อ แต่ เติบโตเป็น “ผู้ผลิตสื่อที่มีคุณภาพ” การตั้งเป้าหมายในรูปแบบโครงการเล็ก ๆ เช่น การตั้งเพจ สรุปบทเรียน วิดีโอแนะแนวอาชีพ หรือแคมเปญรณรงค์สิ่งแวดล้อม จะช่วยให้เยาวชนฝึกทักษะ ฝึกคิด ฝึกทำ และเกิดความภาคภูมิใจในผลงานตนเอง การมีพี่เลี้ยงหรืออาจารย์คอยให้คำแนะนำ การให้รางวัลหรือการยกย่องในที่สาธารณะ จะช่วยให้เยาวชนมีแรงบันดาลใจในการทำ ความดีอย่างต่อเนื่อง ภาวนาปธานในโลกโซเชียลจึงเป็นการสร้างพื้นที่แห่งความรู้ ความงาม และ คุณธรรมที่ยั่งยืน โดยเฉพาะในอำเภอดำรงวิทยะวิสัยที่มีศักยภาพสูง หากได้รับการสนับสนุนอย่าง เหมาะสม จะสามารถขับเคลื่อนสังคมออนไลน์และชุมชนให้ก้าวหน้าอย่างมีคุณภาพต่อไป

๔. อนุรักษนาปธาน (เพียรรักษากุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้วให้ตั้งมั่นและให้เจริญยิ่งขึ้น) การส่งเสริมการใช้โซเชียลมีเดียอย่างสร้างสรรค์แก่เยาวชนอำเภอดำรงวิทยะวิสัย อนุรักษนา ปธาน คือการเพียรรักษากุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้วให้ตั้งมั่นและเจริญยิ่งขึ้น โดยเน้นการสนับสนุน เยาวชนที่เริ่มใช้โซเชียลมีเดียอย่างสร้างสรรค์ให้สามารถรักษาพฤติกรรมดี ๆ ไว้ได้อย่างยั่งยืน แนวทาง

สำคัญคือการจัดเวทีให้เยาวชนได้แสดงผลงาน เช่น การประกวดคลิปวิดีโอ การรณรงค์สังคมออนไลน์ และการเผยแพร่บทความที่มีคุณค่า รวมถึงการจัดตั้งโครงการ “เยาวชนต้นแบบสื่อสร้างสรรค์” เพื่อสนับสนุนการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ ควรส่งเสริมบทบาทของเยาวชนให้เป็นพี่เลี้ยง ถ่ายทอดประสบการณ์แก่รุ่นน้อง และขยายผลความดีในวงกว้าง การให้คำชม การมอบรางวัล และโอกาสในการทำงานร่วมกับองค์กรภายนอก จะช่วยเสริมแรงบันดาลใจและทำให้พฤติกรรมดี ๆ นั้นคงอยู่และเติบโต โรงเรียน ชุมชน และครอบครัวควรมีบทบาทร่วมกันในการติดตามและสนับสนุนอย่างจริงจัง ผู้ให้ข้อมูลต่างเห็นพ้องว่า ความดีที่เยาวชนเริ่มต้นควรได้รับการเห็นค่าและต่อยอด เช่น การจัดทำแฟ้มสะสมผลงาน การตั้งกลุ่มโครงการต่อเนื่อง หรือการสนับสนุนทุนพัฒนาเพจสร้างสรรค์ เพื่อให้เยาวชนมีกำลังใจและโอกาสในการพัฒนาตนเองอย่างสม่ำเสมอ การมีพี่เลี้ยงหรือที่ปรึกษาคอยให้คำแนะนำจะช่วยให้เยาวชนไม่รู้สึกโดดเดี่ยว และสามารถรักษาแนวทางดีงามนั้นไว้ได้ โดยสรุป การส่งเสริมอนุรักษ์ขนานในการใช้โซเชียลมีเดียคือการสร้างระบบสนับสนุนที่ต่อเนื่องและจริงจัง เพื่อรักษาและขยายพฤติกรรมดีที่เกิดขึ้นแล้วให้เยาวชนเติบโตเป็นผู้ใช้สื่ออย่างสร้างสรรค์ มีคุณธรรม และเป็นพลังขับเคลื่อนสังคมออนไลน์ให้ก้าวหน้าอย่างยั่งยืน

อภิปรายผล

๑. การใช้โซเชียลมีเดียของเยาวชนในยุคปัจจุบัน จากผลการศึกษาการใช้โซเชียลมีเดียของเยาวชนในอำเภอดงหลวง จังหวัดสงขลา พบว่า เยาวชนใช้สื่อออนไลน์อย่างแพร่หลาย ทั้งในด้านการสื่อสาร การเรียนรู้ และการแสดงตัวตน อย่างไรก็ตาม ปัญหาการเสพติดสื่อ ความหลงเชื่อข้อมูลผิด ๆ การเปรียบเทียบตนเองกับผู้อื่น และการถูกกลั่นแกล้งทางออนไลน์ (Cyberbullying) ยังคงเป็นปัญหาที่พบมากและส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมและสุขภาวะทางจิตใจของเยาวชนอย่างชัดเจน สิ่งเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงความจำเป็นในการส่งเสริมทักษะการรู้เท่าทันสื่อ (Media Literacy) และการปลูกฝังคุณธรรมเพื่อให้เยาวชนสามารถใช้โซเชียลมีเดียอย่างสร้างสรรค์และมีจริยธรรม ผลการศึกษาดังกล่าวการศึกษาการใช้โซเชียลมีเดียของเยาวชนในอำเภอดงหลวง จังหวัดสงขลา มีความ สอดคล้อง อย่างชัดเจนกับงานวิจัยของ จินห์จุฑา ศุภมงคล และ กมลาศ ภูวนาธิพงศ์ (๒๕๖๓) ประเด็น เรื่องของ ผลกระทบทางพฤติกรรมและจิตใจของเยาวชนจากการใช้โซเชียลมีเดีย เช่น การเสพติดสื่อ ความหลงเชื่อข้อมูลผิด ๆ การเปรียบเทียบตนเอง และการถูกกลั่นแกล้งทางออนไลน์ ทั้งสองงานวิจัยต่างชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นในการเสริมสร้าง ทักษะการรู้เท่าทันสื่อ และการมี ภูมิคุ้มกันทางจิตใจงานวิจัยของจินห์

จุฬา ศุภมมงคล และ กมลลาศ ภูวนาธิพงษ์ เน้นเพิ่มเติมไปที่การใช้ หลักพุทธจิตวิทยา และ ไตรสิกขา ควบคู่กับ ภาวนา ๔ เป็นแนวทางในการพัฒนาเยาวชน ซึ่งถือเป็นมุมมองเชิงพุทธที่เน้น การพัฒนาภายในจิตใจอย่างลึกซึ้ง ขณะที่ผลการศึกษจากอำเภอลาดใหญ่เน้นการรายงาน พฤติกรรมจริงในสังคมปัจจุบันโดยตรง ดังนั้น แม้จะมีจุดเน้นที่แตกต่างกัน แต่ เนื้อหาทั้งสอง สอดคล้องกันในเป้าหมาย คือ การสร้างแนวทางที่ทำให้เยาวชนสามารถใช้โซเชียลมีเดียอย่าง สร้างสรรค์ มีจริยธรรม และปลอดภัยในโลกยุคดิจิทัลสอดคล้องกับงานวิจัยของ จินห์จุฬา ศุภ มงคล และ กมลลาศ ภูวนาธิพงษ์ (๒๕๖๓)^๙ ที่การพัฒนาพฤติกรรมเชิงสร้างสรรค์ของเยาวชน โดยใช้แนวทางพุทธจิตวิทยา มุ่งเน้นการนำหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ และปัญญา มา ประยุกต์ใช้ในการเสริมสร้างทักษะการรู้เท่าทันสื่อ ให้เยาวชนสามารถควบคุมพฤติกรรมตนเองทั้ง ทางกาย วาจา และใจอย่างเหมาะสม ควบคู่กับการนำหลักภาวนา ๔ ได้แก่ กายภาวนา ศีล ภาวนา จิตตภาวนา และปัญญาภาวนา มาฝึกฝนให้เยาวชนรู้จักคิดอย่างรอบคอบก่อนเชื่อหรือ แชร์ข้อมูลในโลกออนไลน์ กระบวนการนี้ช่วยให้เยาวชนสามารถแยกแยะคุณและโทษของสื่อได้ อย่างมีวิจารณญาณ ลดโอกาสการตกเป็นเหยื่อของข่าวปลอมและเนื้อหาที่ไม่เหมาะสม ส่งเสริม ให้เกิดพฤติกรรมการใช้โซเชียลมีเดียอย่างสร้างสรรค์และมีจริยธรรม อันเป็นพื้นฐานสำคัญในการ อยู่ร่วมในสังคมยุคดิจิทัลอย่างมั่นคงและปลอดภัย ในทำนองเดียวกัน งานวิจัยของ จรินทร์ ชัน โพรธีน้อย (๒๕๖๔)^{๑๐} ที่ใช้หลักอริยสัจ ๔ ในการส่งเสริมกิจกรรมการดูแลช่วยเหลือนักเรียน พบว่า การสร้างความรู้ความเข้าใจ การแนะนำ การสร้างความตระหนัก และการตรวจสอบเป็น กระบวนการสำคัญในการแก้ปัญหาการใช้สื่อออนไลน์ของเยาวชน ซึ่งสอดคล้องกับข้อค้นพบใน หาดใหญ่ที่ชี้ให้เห็นว่าการมีภูมิคุ้มกันทางความคิดและการสนับสนุนจากครอบครัว โรงเรียน และ ชุมชนเป็นปัจจัยสำคัญในการส่งเสริมพฤติกรรมการใช้สื่ออย่างสร้างสรรค์ กฤติยา ถ้ำทอง (๒๕๖๕)^{๑๑} ได้ศึกษากระบวนการตื่นรู้สื่อข่าวปลอมในยุคดิจิทัล โดยเน้นการใช้หลักกาลามสูตร และโยนิโสมนสิการในการพิจารณาข้อมูลอย่างรอบคอบ ซึ่งสอดคล้องกับข้อเสนอแนะในการวิจัย ที่ชี้ให้เห็นว่าควรมีการอบรมทักษะการคิดวิเคราะห์และการตรวจสอบข่าวปลอมอย่างจริงจัง เพื่อให้ เยาวชนมีสติและรู้เท่าทันข้อมูลในโลกออนไลน์พระกมลรัตน์ ต่ายลีลาศ และคณะ

^๙ จินห์จุฬา ศุภมมงคล และ กมลลาศ ภูวนาธิพงษ์ (๒๕๖๓)

^{๑๐} จรินทร์ ชันโพรธีน้อย (๒๕๖๔)

^{๑๑} กฤติยา ถ้ำทอง (๒๕๖๕)

(๒๕๖๖)^๑ ได้เสนอแนวทางการใช้หลักพุทธธรรมในการบริโภคสื่อออนไลน์ โดยเน้นการสร้างกระบวนการให้มีสติ หยุดพิจารณาสื่อก่อนนำมาใช้ ซึ่งสอดคล้องกับข้อค้นพบที่เน้นการพัฒนาเยาวชนให้มีสติในการใช้โซเชียลมีเดีย รู้จักเลือกเสพเนื้อหาที่มีคุณภาพ และหลีกเลี่ยงเนื้อหาที่ก่อให้เกิดผลกระทบทางลบ

๒. หลักปธาน ๔ ในการส่งเสริมการใช้โซเชียลมีเดียอย่างสร้างสรรค์แก่เยาวชน การส่งเสริมการใช้โซเชียลมีเดียอย่างสร้างสรรค์แก่เยาวชนด้วยหลักปธาน ๔ เป็นแนวทางสำคัญที่ช่วยพัฒนาเยาวชนอำเภอดาหลวงให้สามารถอยู่ในโลกออนไลน์ได้อย่างมีคุณภาพ โดยหลักปธาน ๔ ประกอบด้วย สังวรปธาน ปหานปธาน ภวานาปธาน และอนุรักษนาปธาน เป็นกระบวนการที่ครอบคลุมทั้งการป้องกัน แก้ไข ส่งเสริม และรักษาพฤติกรรมที่ดีในการใช้สื่อ ซึ่งสะท้อนความสอดคล้องกับผลการวิจัยในหลายฉบับ งานวิจัยของ จินห์จุฑา ศุภมมงคล และ กมลลาศ ภูวนาธิพงศ์ (๒๕๖๓)^๒ ชี้ให้เห็นว่า“การพัฒนาพฤติกรรมเชิงสร้างสรรค์ของเยาวชนต้องอาศัยหลักไตรสิกขา ภวานา ๔ และโยนิโสมนสิการ โดยเน้นให้เยาวชนรู้จักแยกแยะคุณโทษของสื่อผ่านการฝึกคิดอย่างมีวิจารณ์ญาณ ซึ่งสอดคล้องกับ สังวรปธาน ที่เน้นการรู้เท่าทันและระวังไม่ให้บาปอกุศลเกิดขึ้น และ ภวานาปธาน ที่กระตุ้นให้เยาวชนผลิตเนื้อหาสร้างสรรค์ พัฒนาศักยภาพตนเอง จริณธรม์ ชันโพธิ์น้อย (๒๕๖๔)^๓ นำหลักอริยสัจ ๔ มาประยุกต์ใช้ในการดูแลและแก้ไขพฤติกรรมการใช้สื่อของนักเรียน ซึ่งมีขั้นตอนคล้ายกับ ปหานปธาน ที่มุ่งเน้นการเพียรละพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม ผ่านการสร้างความตระหนักรู้ แนะนำ และติดตามช่วยเหลือ เพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของเยาวชนอย่างต่อเนื่อง ด้าน กฤติยา ถ้ำทอง (๒๕๖๕) เน้นกระบวนการตื่นรู้สื่อข่าวปลอมโดยใช้หลักกาลามสูตรและโยนิโสมนสิการ ซึ่งสะท้อนถึงแนวคิดของ สังวรปธาน และ ปหานปธาน ในการฝึกเยาวชนให้ตั้งสติ คิดวิเคราะห์ และรู้จักตรวจสอบข่าวสารก่อนเชื่อและเผยแพร่ข้อมูลบนโลกออนไลน์ ในส่วนของ พระกมลรัตน์ ต่ายลีลาศ และคณะ (๒๕๖๖)^๔ ได้นำเสนอการใช้หลักพุทธธรรมในการบริโภคสื่ออย่างมีสติ แบ่งเป็นการบริโภคสื่อเชิงพุทธและการรู้คุณค่าของสื่อเชิงพุทธ ซึ่งสอดคล้องกับหลัก อนุรักษนาปธาน ที่มุ่งรักษาพฤติกรรมการใช้สื่ออย่างสร้างสรรค์ให้ตั้งมั่นและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ผ่านการย้าเตือน การฝึกฝน และการสนับสนุน

^๑ พระกมลรัตน์ ต่ายลีลาศ และคณะ (๒๕๖๖)

^๒ จินห์จุฑา ศุภมมงคล และ กมลลาศ ภูวนาธิพงศ์ (๒๕๖๓)

^๓ จริณธรม์ ชันโพธิ์น้อย (๒๕๖๔)

^๔ พระกมลรัตน์ ต่ายลีลาศ และคณะ (๒๕๖๖)

จากครอบครัวและชุมชน ชีระพงศ์ ทองมันคง และพระปราโมทย์ วาทโกวิโท (๒๕๖๖)^๑ ได้นำเสนอ FIMDEC Model ซึ่งเน้นการพัฒนาความพร้อมใน ๖ ด้าน รวมถึง Media Literacy และ Inner Peace สะท้อนถึงการบูรณาการหลักปธาน ๔ โดยเฉพาะ ภาวนาปธาน ในการส่งเสริมพฤติกรรมดีใหม่ ๆ และ อนุรักษนาปธาน ในการรักษาพฤติกรรมดีให้มั่นคงและเจริญยิ่งขึ้น สุดท้าย งานวิจัยของ พระอธิการสุพรรณ วิสุทโธ และคณะ (๒๕๖๗)^๒ ได้วิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่ช่วยเสริมสร้างการรู้เท่าทันสื่อ อาทิ อัปมาทธรรม อินทริยสังวร และโยนิโสมนสิการ ซึ่งสนับสนุนให้เยาวชนมีสติ รู้จักยับยั้งและแยกแยะข้อมูลอย่างถูกต้อง สอดคล้องกับ สังวรปธาน และ ปหานปธาน ในการป้องกันและละบาปอกุศลธรรมในโลกออนไลน์ โดยสรุป การนำหลักปธาน ๔ มาใช้ในการส่งเสริมการใช้โซเชียลมีเดียอย่างสร้างสรรค์แก่เยาวชนอำเภอดำรงวิทยะปรีชา จังหวัดสุราษฎร์ธานี ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยที่กล่าวมาอย่างครบถ้วนในทุกมิติ ทั้งการป้องกัน แก้ไข สร้างสรรค์ และรักษาพฤติกรรมดี เป็นแนวทางเชิงบูรณาการที่ช่วยพัฒนาเยาวชนให้เติบโตเป็นผู้ใช้สื่ออย่างมีสติ มีจริยธรรม และสามารถใช้เทคโนโลยีในการพัฒนาตนเองและสังคมได้อย่างยั่งยืน

๓. การส่งเสริมการใช้โซเชียลมีเดียอย่างสร้างสรรค์แก่เยาวชนอำเภอดำรงวิทยะปรีชา จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้วยหลักปธาน ๔ การส่งเสริมการใช้โซเชียลมีเดียอย่างสร้างสรรค์แก่เยาวชนโดยใช้หลักปธาน ๔ เป็นแนวทางสำคัญที่มุ่งพัฒนาเยาวชนให้สามารถใช้เทคโนโลยีดิจิทัลอย่างมีสติ มีจริยธรรม และเกิดประโยชน์สูงสุดต่อทั้งตนเองและสังคม ซึ่งแนวทางดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยหลายฉบับที่นำหลักพุทธธรรมและพุทธจิตวิทยามาประยุกต์ใช้กับพฤติกรรมการใช้สื่อของเยาวชนในยุคดิจิทัล หลัก สังวรปธาน ที่เน้นการเพียรระวังมิให้บาปอกุศลธรรมเกิดขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัยของ จินห์จุฑา ศุภมณฑล และ กมลภาศ ภูวนาธิพงศ์ (๒๕๖๓)^๓ ที่เสนอให้ใช้หลักไตรสิกขาและโยนิโสมนสิการเป็นกระบวนการสร้างภูมิคุ้มกันทางปัญญาแก่เยาวชน โดยเฉพาะการฝึกคิดวิเคราะห์ แยกแยะคุณโทษของสื่อ ตรงกับแนวทาง “คิดก่อนคลิก” และ “ตั้งสติ ๓ วินาที” ซึ่งเป็นการพัฒนาสติสัมปชัญญะให้เยาวชนรู้เท่าทันสื่อได้อย่างรอบด้าน หลัก ปหานปธาน ที่มุ่งเน้นการเพียรละบาปอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว สอดคล้องกับผลวิจัยของ จรินทร์ ชันโพธิ์น้อย (๒๕๖๔)^๔ ที่นำหลักอริยสัจ ๔ มาใช้ในการดูแลแก้ไขพฤติกรรมของนักเรียน โดยเน้นการสร้างควม

^๑ ชีระพงศ์ ทองมันคง และพระปราโมทย์ วาทโกวิโท (๒๕๖๖)

^๒ พระอธิการสุพรรณ วิสุทโธ และคณะ (๒๕๖๗)

^๓ จินห์จุฑา ศุภมณฑล และ กมลภาศ ภูวนาธิพงศ์ (๒๕๖๓)

^๔ จรินทร์ ชันโพธิ์น้อย (๒๕๖๔)

ตระหนักรู้ถึงปัญหา การแนะนำและให้คำปรึกษาอย่างเป็นระบบ ซึ่งคล้ายคลึงกับแนวทางการล้างผิด หยุดเสฟสื่อพิษ และปรับพฤติกรรมการใช้งานโซเชียลมีเดียให้เหมาะสม หลัก ภาวนา ปธาน ที่เน้นการเพียรทำกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัยของ กฤติยา ถ้ำทอง (๒๕๖๕)^๒ ที่พัฒนาโครงการพลังยุวพุทธอาสาตื่นรู้สื่อข่าวปลอม โดยมุ่งเน้นให้เยาวชนไม่เพียงเป็นผู้เสฟสื่อ แต่เป็นผู้ผลิตเนื้อหาสร้างสรรค์ที่มีคุณค่า ผ่านการใช้หลักกาลามสูตรและโยนิโสมนสิการในการวิเคราะห์และผลิตเนื้อหาที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม หลัก อนุรักษนาปธาน ที่เน้นการเพียรรักษากุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้วให้ตั้งมั่นและเจริญยิ่ง สอดคล้องกับแนวทางของ พระกมลรัตน์ ต่ายลีลาศ และคณะ (๒๕๖๖)^๓ ที่นำเสนอการใช้หลักพุทธธรรมในการบริโภคสื่ออย่างมีสติ แบ่งเป็นการบริโภคสื่อออนไลน์เชิงพุทธและรู้คุณค่าสื่อออนไลน์เชิงพุทธ เพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมที่ดีให้มั่นคงและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ทั้งยังสอดคล้องกับแนวทางการเชิดชูเยาวชนต้นแบบ และการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อขยายผลในวงกว้าง งานวิจัยของ อีระพงศ์ ทองมันคง และพระปราโมทย์ วาทโกวิโท (๒๕๖๖)^๔ ที่นำเสนอ FIMDEC Model ซึ่งครอบคลุมด้านการรู้เท่าทันสื่อ สันติภายใน และการสื่อสารสร้างสรรค์ ก็สะท้อนถึงการบูรณาการหลักปธาน ๔ ในการพัฒนาพฤติกรรมเยาวชนให้ใช้เทคโนโลยีอย่างมีสติและมีเป้าหมายที่ดีงาม สุดท้าย งานวิจัยของพระอธิการสุพรรณ วิสุทโธ และคณะ (๒๕๖๗)^๕ เน้นการวิเคราะห์หลักพุทธธรรมเพื่อเสริมสร้างการรู้เท่าทันสื่อ โดยเฉพาะหลักอแปมาทธรรม อินทริยสังวร และโยนิโสมนสิการ ที่ช่วยให้เยาวชนสามารถควบคุมตนเอง รู้จักกลั่นกรอง และใช้สื่ออย่างสร้างสรรค์ ซึ่งเป็นแนวทางที่สอดคล้องกับหลักสังวรปธานและปหานปธานอย่างชัดเจน โดยสรุป การใช้หลักปธาน ๔ ในการส่งเสริมการใช้โซเชียลมีเดียอย่างสร้างสรรค์แก่เยาวชน เป็นแนวทางที่สอดคล้องกับงานวิจัยต่าง ๆ ทั้งในแง่ของการป้องกันปัญหา พัฒนาทักษะการรู้เท่าทันสื่อ การส่งเสริมพฤติกรรมเชิงบวก และการรักษาความดีให้มั่นคง เป็นกระบวนการที่ครอบคลุมและยั่งยืนในการพัฒนาเยาวชนให้เป็นพลเมืองดิจิทัลที่มีคุณธรรม ปัญญา และจิตสำนึกรับผิดชอบต่อสังคมในระยะยาว

^๒ กฤติยา ถ้ำทอง (๒๕๖๕)

^๓ พระกมลรัตน์ ต่ายลีลาศ และคณะ (๒๕๖๖)

^๔ อีระพงศ์ ทองมันคง และพระปราโมทย์ วาทโกวิโท (๒๕๖๖)

^๕ พระอธิการสุพรรณ วิสุทโธ และคณะ (๒๕๖๗)

ข้อเสนอแนะ

๑. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

การส่งเสริมการใช้โซเชียลมีเดียอย่างสร้างสรรค์แก่เยาวชนอำเภหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ด้วยหลักปธาน ๔ ควรมุ่งเน้นการบูรณาการหลักธรรมเข้ากับการพัฒนาทักษะดิจิทัลอย่างเป็นระบบ โดยจัดให้มี หลักสูตรการรู้เท่าทันสื่อในสถานศึกษา ควบคู่กับกิจกรรมเสริมสร้างคุณธรรมและจริยธรรมในการใช้เทคโนโลยี พร้อมทั้ง จัดตั้งศูนย์เยาวชนสื่อสร้างสรรค์ ในระดับท้องถิ่น เพื่อสนับสนุนการผลิตเนื้อหาที่มีคุณค่าและขยายเครือข่ายเยาวชนต้นแบบ นอกจากนี้ ควรมี มาตรการส่งเสริมบทบาทครอบครัวและชุมชนในการเฝ้าระวังและให้คำปรึกษา การสนับสนุนทุนและโอกาสในการพัฒนาผลงานเยาวชน ควบคู่กับการ สร้างระบบติดตามและประเมินผลพฤติกรรมการใช้สื่อ เพื่อใช้เป็นฐานข้อมูลเชิงนโยบาย พร้อมกันนี้ควรผลักดัน ความร่วมมือระหว่างภาครัฐ เอกชน และภาคประชาสังคม ในการพัฒนาโครงการระยะยาวด้านการใช้โซเชียลมีเดียอย่างสร้างสรรค์ โดยยึดหลักการพัฒนายอย่างต่อเนื่อง (อนุรักษนาปธาน) เพื่อให้เยาวชนเติบโตเป็นพลเมืองดิจิทัลที่มีคุณธรรม ปัญญา และจิตสำนึกรับผิดชอบต่อสังคมอย่างแท้จริง

๒. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยต่อไป

๑. ศึกษาพฤติกรรมมการใช้โซเชียลมีเดียของเยาวชนเชิงลึกในบริบทอำเภหาดใหญ่ โดยเน้นวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อการใช้อย่างไม่เหมาะสม และปัจจัยเสริมที่ส่งเสริมการใช้อย่างสร้างสรรค์ เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกสำหรับออกแบบแนวทางการพัฒนาที่เหมาะสมกับพื้นที่และวัฒนธรรมท้องถิ่น

๒. วิจัยและพัฒนาแนวทางการบูรณาการหลักปธาน ๔ กับการรู้เท่าทันสื่อ (Media Literacy) ในรูปแบบกิจกรรมหรือโมเดลการเรียนรู้ที่สามารถนำไปใช้จริงในสถานศึกษาและชุมชน เพื่อเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางความคิดและจิตสำนึกในการใช้สื่อของเยาวชน

๓. ศึกษาผลกระทบของการใช้โซเชียลมีเดียต่อการพัฒนาอัตลักษณ์และคุณธรรมของเยาวชน โดยใช้กรณีศึกษาเยาวชนต้นแบบที่ใช้โซเชียลมีเดียอย่างสร้างสรรค์ เพื่อวิเคราะห์บทบาทของสื่อออนไลน์ในการหล่อหลอมพฤติกรรมและทัศนคติในชีวิตจริง

๔. ควรส่งเสริมพัฒนาเครื่องมือวัดพฤติกรรมมการใช้โซเชียลมีเดียอย่างสร้างสรรค์ตามหลักปธาน ๔ โดยเน้นการสร้างตัวชี้วัดที่สามารถประเมินระดับการรู้เท่าทัน การละเมิดพฤติกรรมไม่เหมาะสม การสร้างสรรค์เนื้อหาดี และการรักษาพฤติกรรมดีอย่างต่อเนื่องในหมู่เยาวชน

๕. ศึกษาวิจัยแนวทางการสร้างเครือข่ายเยาวชนต้นแบบด้านสื่อสร้างสรรค์ในระดับชุมชน เพื่อเป็นกลไกในการขยายผลและพัฒนาเยาวชนรุ่นใหม่ให้เติบโตเป็นพลเมืองดิจิทัลที่มีคุณภาพ โดยใช้หลักปธาน ๔ เป็นกรอบแนวคิดในการขับเคลื่อนกิจกรรมและพัฒนาโครงการระยะยาวอย่างเป็นรูปธรรม

บรรณานุกรม

- จรินทร์ ชนโพธิ์น้อย. (๒๕๖๔). การประยุกต์ใช้หลักอริยสัจ ๔ เพื่อส่งเสริมกิจกรรมการดูแลช่วยเหลือนักเรียน. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.
- จิณห์จุฑา ศุภมงคล, & กมลาศ ภูวนาธิพงศ์. (๒๕๖๓). การพัฒนาพฤติกรรมเชิงสร้างสรรค์ของเยาวชนด้วยพุทธจิตวิทยา. วารสารพุทธศาสตร์ศึกษา, ๗(๒), ๔๕-๕๙.
- จุมพล รอดคำดี. (๒๕๖๕). อนาคตสื่อสารของเยาวชนไทย. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนพัฒนาสื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์.
- ญาณี รัชต์บริรักษ์. (๒๕๖๕). เด็กและสื่อในยุคดิจิทัล: การเรียนรู้และทักษะจำเป็นสำหรับการอยู่รอด. กรุงเทพฯ : สถาบันเด็กและเยาวชนศึกษา.
- ธีระพงศ์ ทองมันคง, & พระปราโมทย์ วาทโกวิโท. (๒๕๖๖). FIMDEC Model: โมเดลพัฒนาความพร้อมของเยาวชนในยุคดิจิทัล. วารสารวิชาการการสื่อสาร, ๑๐(๑), ๑๐๑-๑๑๗.
- พระกมลรัตน์ ต่ายลีลาศ, พระมหารังสี ปิแก้ว, อภิเดช สุผา, & พร้อมพงษ์ ปานดี. (๒๕๖๖). หลักพุทธธรรมกับการบริโภคสื่อออนไลน์อย่างมีสติของเยาวชนไทย. วารสารธรรมศาสตร์กับการสื่อสารเชิงพุทธ, ๑๕(๑), ๒๓-๔๐.
- พระอธิการสุพรรณ วิสุทฺโธ, & คณະ. (๒๕๖๗). การวิเคราะห์หลักพุทธธรรมเพื่อเสริมสร้างการรู้เท่าทันสื่อในกลุ่มเยาวชน. วารสารพระพุทธศาสนาและสังคม, ๙(๑), ๖๗-๘๑.
- สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล. (๒๕๖๓). รายงานสถานการณ์สุขภาพจิตเยาวชนกับการใช้สื่อสังคมออนไลน์. กรุงเทพฯ: ผู้แต่ง.

ศึกษาวิเคราะห์แนวการสอนธรรมนิทายเซนของพุทธทาสภิกขุ

An Analytical Study of Zen on Buddhadasa's Work

พระครูประจักษ์วรานุกิจ ชุตินฺธโร (ช่างแกะ)

Phrakhru Prajakvaranukij Chutintharo (Changkae)^๑

แม่ชีกฤษณา รักษาโณม

Kritsana Raksachom^๒

อรชร ไกรจักร์

Orachorn Kraichackra^๓

Received: June 16, 2025

Revised: July 15, 2025

Accepted: July 15, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ (๑) เพื่อศึกษาผลงานการสอนธรรมของพุทธทาสภิกขุ (๒) เพื่อศึกษาวิธีการสอนธรรมในพุทธศาสนานิกายเซน (๓) เพื่อวิเคราะห์แนวการสอนธรรมนิทายเซนของพุทธทาสภิกขุ เป็นการวิจัยเชิงเอกสารโดยศึกษาข้อมูลจากหนังสืออานาปานสติสมาธิภาวนาของพุทธทาสภิกขุเป็นหลัก เชื่อมโยงกับพระไตรปิฎกและอรรถกถา

ผลการวิจัยพบว่า ผลงานการสอนธรรมของพุทธทาสภิกขุ มุ่งเน้นไปที่หลักไตรลักษณ์ คือ (๑) อนิจจัง สภาวะของสรรพสิ่งที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ (๒) ทุกขัง ผลโดยตรงจากความไม่เที่ยง

^๑ พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาวิชาพระพุทธศาสนา) บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย Master of Buddhism Graduate School Mahachulalongkornrajavidyalaya University , Thailand Email: Phatthanasan.wirod@gmail.com, pu_2556@yahoo.com

^๒ พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาวิชาพระพุทธศาสนา) บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, E-mail : kritsana.rak@mcu.ac.th

^๓ โรงพยาบาลสำโรงการแพทย์, Email : webinfo@samrong-hosp.com Tel : ๐๒ ๓๖๑

แท้จริงของสรรพสิ่ง (๓) อนัตตา หลักที่ปฏิเสธความเป็นตัวตนถาวรในสิ่งทั้งหลาย โดยสรรพสิ่งทั้งปวงว่างจากตัวตนตามหลักสัจจะ ความทุกข์เกิดจากการยึดมั่นถือมั่น ซึ่งสามารถดับได้ด้วย การรู้แจ้งตามหลักอริยสัจ ๔ และการปฏิบัติตามแนวทางพุทธศาสนา

วิธีการสอนธรรมในพุทธศาสนานิกายเซน คือ (๑) การตื่นรู้ในขณะปัจจุบัน (๒) การใช้ชีวิตเรียบง่ายสอดคล้องกับธรรมชาติ (๓) โดยนิกายเซนมุ่งเน้นการดำเนินชีวิตอย่างเป็นธรรมชาติเรียบง่าย โดยถือว่าชีวิตประจำวันคือธรรมะ การปฏิบัติธรรมไม่จำเป็นต้องแยกออกจากชีวิตประจำวัน เพราะทุกกิจกรรมสามารถเป็นพื้นที่แห่งการรู้แจ้งได้ หากกระทำด้วยจิตที่ตื่นรู้และสอดคล้องกับธรรมะ นิกายเซนไม่ได้มุ่งเพิ่มประสิทธิภาพหรือความสุขเฉพาะตน หากแต่มุ่งเน้นการดำรงอยู่ในปัจจุบันอย่างสมบูรณ์

แนวการสอนธรรมนิกายเซนของพุทธทาสภิกขุ คือ (๑) ให้ตระหนักถึงความไม่เที่ยงแท้ของชีวิต (๒) การปล่อยวางความยึดมั่นในโลกธรรม (๓) การปฏิบัติตนเพื่อเข้าถึงความดับทุกข์ด้วยไตรลักษณ์ โดยให้ตระหนักถึงความไม่เที่ยงของชีวิต ปล่อยวางความยึดมั่นในโลกธรรม ปฏิบัติตนให้เข้าถึงความว่างของจิต คือ ความไม่มีตัวกูของกู อันเป็นพุทธะที่แท้จริง เพื่อการดับทุกข์ และบรรลุนิพพานได้ในปัจจุบัน

คำสำคัญ : หลวงพ่อพุทธทาสภิกขุ, พระโพธิธรรม, แนวการสอน, มัชฌิมาปฏิปทา

Abstract

In this thesis, three objectives were purposely made: (1) to study the Dhamma teachings of Buddhadasa Bhikkhu, (2) to study the methods of teaching Dhamma in Zen Buddhism, and (3) to analyze Buddhadasa Bhikkhu's approach to teaching Zen Buddhism. This is a documentary research project that primarily examines data from Buddhadasa Bhikkhu's book *Āṇāpānasati-Samadhi-Bhāvanā*, alongside references to the *Tiṇṇakā* and its commentaries.

The research found that Buddhadasa Bhikkhu's teachings emphasize the three characteristics of existence (*Tiṇṇakā*): (1) *Aniccā* (impermanence), the ever-changing nature of all phenomena; (2) *Dukkha* (suffering), which arises from

this impermanence; and (3) Anattā (non-self), the principle that denies a permanent self in all things. All phenomena are regarded as devoid of inherent existence (Sūnyatā), and suffering is viewed as arising from attachment, which can be extinguished through the realization of the Four Noble Truths and adherence to Buddhist principles.

The methods of teaching Dhamma in Zen Buddhism include: (1) awakening to the present moment, (2) living in simplicity and harmony with nature, and (3) emphasizing daily life as a path to spiritual awakening. Zen practice does not require separation from daily activities; rather, each activity becomes a vehicle for enlightenment when performed with awareness in accordance with Dhamma. The goal of Zen Buddhism is not to enhance personal efficiency or happiness, but to foster full presence in the moment. Buddhadasa Bhikkhu's approach to teaching Zen Buddhism involves: (1) recognizing the impermanence of life, (2) letting go of attachment to worldly conditions (Lokadhamma), and (3) practicing to attain the cessation of suffering through realization of the three characteristics. This includes understanding the nature of impermanence, releasing attachment, and realizing mental emptiness—considered the essence of the true Buddha—to attain Nirvana in this present life.

Keywords: Venerable Buddhadasa Bhikkhu, Bodhidhamma Monk, Teaching Approach, The Middle Way

๑. บทนำ

พระพุทธศาสนานิกายเซนหรือชยานะ เริ่มต้นขึ้นในประเทศจีนในช่วงคริสต์ศตวรรษที่เจ็ดถึงแปด โดยนักประวัติศาสตร์เห็นว่า ชยานะเกิดจากการประสานคำสอนพุทธมหายานของอินเดียเข้ากับปรัชญาเต๋ พระผู้ปฏิบัติรุ่นแรก ๆ ได้แก่ ท่านเต้าอาน และชฺยฺฮฺยวน ทั้งสองท่านล้วนมีสหายธรรมเป็นพระเถระชาวอินเดียที่มีชื่อเสียง กล่าวกันว่าสามารถสืบค้นประวัติที่มาของสำนักชยานะ (เซน) ขึ้นไปได้ ตั้งแต่สมัยพุทธกาล โดยอาศัยข้อความในพระสูตรจีนฉบับหนึ่งที่มี

ชื่อ ต้าฝั่นเทียนอันฟูเจียอีจิง^๔ พระพุทธศาสนานิกายเซน นับถือพระมหากัสสปเถระว่าเป็นปฐมมาจารย์และถือว่าเป็นนิกาย วิปัสสนาโดยเฉพาะ ไม่ต้องอาศัยตัวหนังสือหรือปริยัติธรรมใด ๆ ไม่อยู่ในกรอบแห่งคำพูดใด ๆ แต่ชี้ตรง ไปยังจุดของจิตใจ เพราะฉะนั้น บางทีจึงมีนามเรียกว่า “การเผยแผ่นอกคำสอน” นิกายเซน นับตั้งแต่พระมหากัสสปเถระ ได้มีเกจิอาจารย์สืบทอดมาอีก ๒๘ องค์ จนถึงสมัยท่านโพธิธรรม จึงได้นำคติของนิกายนี้ มาสั่งสอนในประเทศจีน แล้วต่อจากนั้นก็มีความอาจารย์จีนสืบทอดมาอีก ดังนี้ คือ ๑. พระโพธิธรรม Bodhidharma (ญี่ปุ่นเรียก ดารุมะ Daruma) ๒. ฮุยเช่อ Hui-Ke (ญี่ปุ่นเรียก เยกะ Yeka หรือ เอกะ Eka) ๓. เซิงฉาน Seng-Tsan (ญี่ปุ่นเรียก สีสาน Sisan) ๔. เต้าซิน Tao Hsin (ญี่ปุ่นเรียก โดชิน Doshin) ๕. หุงเยิน Hung-Jen (ญี่ปุ่นเรียก กุณิน Gunin) ๖. ฮุยเน้ง Hui Neng (นิกายฝ่ายใต้ ญี่ปุ่น เรียก เยโนะ Yeno หรือ เอโนะ Eno) ๗. เฉินชิว Shen Shin (นิกายฝ่ายเหนือ ได้รับการแต่งตั้งภายหลัง^๕

บุคคลแรกที่เป็นผู้สร้างสะพานเชื่อมโยงพระพุทธศาสนากับเซนเข้าด้วยกันคือพระโพธิธรรม (Bodhidharma) ผู้เดินทางจากอินเดียไปเมืองจีนในราว ค.ศ. ๕๒๐ ชื่อจีนของพระโพธิธรรมก็คือ ตักม้อ เจ้าสำนักเส้าหลินอันเลื่องลือ หลายร้อยปีต่อมามีลัทธิฉานก็เข้าสู่ญี่ปุ่น ออกเสียงตามสำเนียงญี่ปุ่นว่า เซน แตกออกเป็นสาขาย่อย เช่น รินไซ เซน (Rinzai Zen), โซโต เซน (Soto Zen) เป็นต้น แต่ไม่ว่าเป็นสายใด หัวใจหลักสำคัญของมันก็ได้ต่างกัน เน้นการใช้สมาธิและเข้าถึงธรรมด้วยปัญญา^๖

ในประเทศไทยมีผู้ศึกษาพุทธปรัชญาเซนมากมาย หนึ่งในนั้น คือ พุทธทาสภิกขุ ท่านมีแนวปฏิบัติที่สอดคล้องกับพุทธปรัชญาเซนอย่างมากดังที่ปรากฏในสวนโมกข์ นอกจากนี้ท่านได้แปลและเขียนหนังสือนิทานเซนหลายเล่ม ส่วนในการปฏิบัติพระเถรวาทไทยที่มีแนวปฏิบัติคล้ายเซนหลายรูป ยกตัวอย่าง พระราชวุฒาจารย์ (หลวงปู่ดูลย์ อตุโล) วัดบูรพาราม จ. สุรินทร์ มีคำสอนเรื่องจิตอย่างสนใจ ดังปรากฏคำสอนที่ว่า “จิตที่ส่งออกนอก เพื่อรับสนอง

^๔ สุมาลี มหณรงค์ชัย, **พุทธศาสนamahayanฉบับปรับปรุงแก้ไข**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สยาม, ๒๕๕๐), หน้า ๓๓๙-๓๔๑.

^๕ อภิชัย โพธิ์ประสิทธิ์ศาสตร์, **พระพุทธศาสนamahayan**, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙), หน้า ๒๕๔.

^๖ วินทร์ เลียววาริณ, **มังกรเซน**, (กรุงเทพมหานคร: ไทยยูเนียน กราฟิกส์, ๒๕๕๒), หน้า ๒๘-๓๒.

อารมณ์ทั้งสี่ เป็นสมุทัย ผลอันเกิดจากจิตส่งออกนอกแล้วหวนไหว เป็นทุกข์ จิตเห็นจิตอย่างแจ่มแจ้ง เป็นมรรค ผลอันเกิดจากจิตเห็นจิตอย่างแจ่มแจ้ง เป็นนิโรธ” นอกจากนี้ยังมีหลวงพ่отิเยน จิตตสุโก วัดสนามใน จังหวัดนนทบุรี สอนการเจริญสติแบบเคลื่อนไหว ตามแนวทางสติปัฏฐาน ๔ ด้วยการยกมือสร้างจังหวะให้เคลื่อนไหว รู้สึกตัวอยู่เสมอ การปฏิบัติของท่านไม่มีคำบริกรรม ไม่มีการหลับตา คำสอนและวิธีปฏิบัติของท่านถูกเปรียบเทียบกับท่านเว่ยหล่าง สังฆปริณายกองค์ที่ ๖ แห่งเซน ที่เน้นความเรียบง่าย ไม่มีพิธีรีตอง แม้การนุ่งห่มผ้าท่านก็เคยใช้สีดำคล้ายพระเซน หลวงพ่отิเยนได้รับการขนานนามว่าปรมาจารย์แห่งการเจริญสติที่เน้นดูกายเคลื่อนไหวและดูจิตในใจนึกคิด แต่เนื่องจากวิธีปฏิบัติของพระไทยที่กล่าวมา มีความใกล้เคียงกับเซนในแง่ของวิธีการที่ไม่เน้นคำพูด แต่เน้นการสื่อจิตสู่จิตโดยตรง จึงมีผู้นิยมกล่าวว่าคล้ายคลึงกับเซนในบางประการ โดยเฉพาะมีคำกล่าวที่ว่า พุทธศาสนิกชนพูดถึงจิตว่าง เป็นคำสอนเรื่องจิตที่น่าสนใจที่ต้องศึกษาถึงความเหมือนและความต่างกัน” ซึ่งความสำคัญของจิตนี้มีคำสอนในทางพระพุทธศาสนาปรากฏในคัมภีร์ขุททกนิกาย ธรรมบทว่า

การฝึกจิตที่ควบคุมได้ยาก เปลี่ยนแปลงง่าย

ชอบเฝ้าหาแต่อารมณ์ที่ปรารถนา จัดว่าเป็นความดี

เพราะจิตที่ฝึกแล้วย่อมนำสุขมาให้^๗

ผู้มีปัญญาควรรักษาจิต

ที่เห็นได้ยากยิ่ง ละเอียดยิ่ง

ชอบเฝ้าหาแต่อารมณ์ที่ปรารถนา

เพราะจิตที่คุมครองแล้วย่อมนำสุขมาให้^๘

ด้วยเหตุผลดังกล่าวนี้ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาผลงานของพระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ) เพื่อให้ทราบถึงวิธีการสอนธรรมพุทธศาสนานิกายเซน เพื่อให้ทราบวิธีการสอน

^๗ พระมหาสุรชัย ขยาก็วัฒนโน (พุดชู), “พุทธปรัชญาเซนในสวนโมกขพลาราม”, วารสารปรัชญาปริทรรศน์, ปีที่ ๒๕ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๓): ๓๘.

^๘ พ.ธ. (ไทย) ๒๕/๓๕/๓๖.

^๙ พ.ธ. (ไทย) ๒๕/๓๖/๓๖.

ธรรมนิายเซนของหลวงพ่พุทธทาสภิกขุ ว่าแท้จริงแล้วหลวงพ่พุทธทาสภิกขุมีแนวการสอนธรรมนิายเซนอย่างไร ซึ่งเป็นวิธีการสอนธรรมนิายเซนที่น่าสนใจ เพื่อเป็นแนวทางแห่งการศึกษาและประพฤติปฏิบัติสืบต่อไป

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อศึกษาผลงานการสอนธรรมของพุทธทาสภิกขุ
๒. เพื่อศึกษาวิธีการสอนธรรมในพุทธศาสนานิายเซน
๓. เพื่อวิเคราะห์แนวการสอนธรรมนิายเซนของพุทธทาสภิกขุ

วิธีการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) มุ่งศึกษาแนวทางการสอนธรรมของพระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ) และแนวทางการสอนของนิายเซน โดยมีขั้นตอนการศึกษาวิจัยตามลำดับ ดังนี้

๑. ศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลเอกสารชั้นปฐมภูมิ คือ จากหนังสือธรรมะของหลวงพ่พุทธทาสภิกขุ เชื่อมโยงกับตำรา งานวิจัย และหนังสือต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง แล้วนำข้อมูลมาวิเคราะห์เพื่อให้ทราบวิธีการสอนธรรมนิายเซนของหลวงพ่พุทธทาสภิกขุ

๒. วิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารปฐมภูมิและทุติยภูมิในรูปแบบเชิงพรรณนาเพื่อตอบวัตถุประสงค์ทั้ง ๓ ข้อที่ได้ตั้งไว้

๓. สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และให้ข้อเสนอแนะในการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป

ผลการวิจัย

จากการศึกษาผลงานการสอนธรรมของหลวงพ่พุทธทาสภิกขุ พบว่า เป็นแนวการสอนธรรมภาคปฏิบัติธรรมกรรมฐานเน้นการเจริญอานาปานสติ ซึ่งเป็นอารมณ์กรรมฐานที่สำคัญในทางปฏิบัติ โดยไม่จำเป็นต้องเปลี่ยนฐานกรรมฐานหรือใช้อุปกรณ์เสริมใด ๆ ผู้ปฏิบัติสามารถใช้ลมหายใจเข้า-ออกเป็นอารมณ์กรรมฐานหลักในการพัฒนาสติสมาธิและปัญญา การเจริญอานาปานสติช่วยให้ผู้ปฏิบัติสามารถมีสติอยู่กับลมหายใจอย่างต่อเนื่อง โดยไม่หลงลืมจากรูป-นามที่

เกิดขึ้น เมื่อสติสมบูรณ์แล้ว ปัญญาจะเกิดขึ้นเอง การปฏิบัตินี้สามารถทำให้ศีล สมาธิ และปัญญา บริสุทธิ์ได้พร้อมกัน เพราะเป็นการปฏิบัติที่รวมทั้งสมถกรรมฐานและวิปัสสนากรรมฐาน ไม่ต้อง แยกปฏิบัติ และสามารถพัฒนาอริยมรรคได้โดยไม่ต้องทำพิธีรับศีลก่อน

(๑) พุทธทาสภิกขุสอนธรรมเรื่องธรรมจักขุ ดวงตาเห็นธรรม ได้แก่ ผลของการฟัง เรื่อง อริยสัจ ๔ เมื่อผู้ใดได้ฟังนั้นจะเห็นธรรมที่เป็นพุทธศาสนา เป็นธรรม ๒ ประเภท คือ ฝ่ายหนึ่งมีเกิดและดับ แต่ก็เป็นธรรมที่ลึกซึ้งว่า เกิดเป็นทางกายก็ได้ เป็นทางวัตถุก็ได้ และการระลึก ถึงความไม่ประมาท การพัฒนาธรรมจักขุ หรือดวงตาเห็นธรรม ซึ่งมองเห็นว่า ทุกสิ่งล้วนมีการ เกิดและการดับเป็นธรรมดา ดังนั้น จึงควรมุ่งไปสู่ความว่างจากตัวตนและของตน ซึ่งไม่เกี่ยวข้อง กับการเกิดและการดับ พระพุทธเจ้าทรงสอนให้เดินตามทางที่มีการพัฒนาปัญญาและสติที่ชัดเจน ไม่หลงใหลในสิ่งที่มีการเกิดและการดับ เพื่อบรรลุถึงความหลุดพ้นจากความทุกข์ และรุ่งเรือง ในทางธรรมด้วยแสงสว่างแห่งปัญญาอย่างแท้จริง^๑

(๒) พุทธทาสภิกขุสอนธรรมเรื่อง มรรค ผล นิพพาน ในชีวิตประจำวัน ได้แก่ ขั้นตอนของการปฏิบัติ ซึ่งการเดินตามมรรคในแต่ละขั้นก็มีผลที่ปรากฏอยู่ในตัวในระดับที่ แตกต่างกัน เช่น ในขั้นพระโสดาบัน แม้จะเป็นเพียงการเริ่มเห็นทิศทางและเดินไปในทางที่ ถูกต้อง ก็สามารถถือว่าได้รับผลบางส่วนแล้ว แม้ยังไม่ถึงที่สุด เพราะการเห็นทางที่ถูกต้องและ เริ่มเดินในทางนั้นเอง ก็ถือเป็นการได้รับผลในระดับหนึ่ง เมื่อดำเนินไปถึงขั้นที่ใกล้ชิดกับ เป้าหมายมากขึ้น ผลที่ได้รับก็จะเพิ่มพูนขึ้นตามลำดับ จนในที่สุดเมื่อสามารถบรรลุถึงจุดหมาย ปลายทางได้อย่างสมบูรณ์ ก็ถือว่าได้รับผลเต็มทีและสมบูรณ์ตามที่พระพุทธเจ้าทรงสอนไว้^๑

(๓) พุทธทาสภิกขุสอนธรรมเรื่อง ความเจ็บไข้มาดักเตือนให้ฉลาด ได้แก่ ทุกคนพึง เห็นว่าเป็นธรรมดาที่จะต้องมีความแก่สังขารไม่ว่า จะเป็นมนุษย์หรือสัตว์ชนิดไหน ความเจ็บไข้มีมา นี้มาสำหรับจะดักเตือน ไม่ได้มาสำหรับให้เป็นทุกข์หรือเสียใจ แต่มาเพื่อให้ฉลาดมาเพื่อให้เตรียม ตัว สำหรับการดับไม่เหลือเป็นความดับของสังขาร ความเจ็บไข้นี้ คนเราเป็นทุกข์ เพราะเรายัง

^๑ พุทธทาสภิกขุ, **ดวงตาที่เห็นธรรม**, (พระนคร: โรงพิมพ์อักษรสาสน์, ๒๕๑๑), หน้า ๓-๖.

^๑ พุทธทาสภิกขุ, **มรรค ผล นิพพาน ในชีวิตประจำวัน**, (พระนคร: โรงพิมพ์อักษรสาสน์, ๒๕๑๓), หน้า ๔.

หวังอยู่ในโลก เรายังติดอยู่ในโลก ดังนั้นแล้ว จิตก็จะโน้มไปสู่สันติ คือความสงบระงับดับไม่เหลือ หากบุคคลปรารถนาจะหลุดพ้นจากสภาพแห่งการเกิด แก่ เจ็บ และตาย ซึ่งเป็นธรรมชาติของ วัฏฏะสงสารแล้ว ย่อมต้องแสวงหาหนทางที่พ้นจากการเวียนว่ายตายเกิดในภพชาติทั้งหลาย การเจ็บป่วยที่ประสบในปัจจุบัน จึงเปรียบเสมือนคำเตือนที่ทำให้เห็นความจริงแห่งสภาพขันธว่าเป็น สิ่งไม่เที่ยง ไม่สามารถยึดถือหรือครอบครองได้อย่างแท้จริง^๒

จากการศึกษาวิธีการสอนธรรมในพุทธศาสนานิกายเซน พบว่า วิธีการสอนธรรมโดย คณาจารย์นิกายเซน มีดังนี้

พระพุทธศาสนานิกายเซน ถืออุดมคติแห่งเสรีภาพทางจิตวิญญาณเป็นหลักสำคัญ โดยมุ่งหมายให้จิตหลุดพ้นจากความเศร้าหมอง ความทุกข์ และความบั่นบ่วนอันเนื่องด้วยสภาวะ แห่งโลก อิสระภาพในทางจิตนี้หมายถึงภาวะของจิตที่เป็นอิสระจากการครอบงำของอารมณ์ ความ ประสงค์ และตัณหา พร้อมทั้งมีปัญญารู้เห็นสรรพสิ่งตามความเป็นจริง ไม่หลงใหลไปกับอคติหรือ ถูกจองด้วยความอยาก อันเป็นเหตุแห่งการเวียนว่ายในสังสารวัฏ เมื่อจิตบรรลุถึงเสรีภาพดังกล่าว บุคคลจะไม่ตกเป็นทาสของวัตถุหรือหลงเพลินกับโลกธรรมทั้งแปด ได้แก่ ลาภ เสื่อมลาภ ยศ เสื่อมยศ สรรเสริญ นินทา สุข และทุกข์ เนื่องจากเขามองว่าความจริงทั้งในระดับสมมุติและ ปรมัตถ์ควรได้รับการเข้าใจควบคู่กันไป จึงได้วางแนวทางการปฏิบัติที่เน้นการฝึกฝนจิตใจให้ เข้าถึงธรรมชาติอันแท้จริงของชีวิต^๓

แนวทางแห่งเซนแม้มีหลากหลายรูปแบบ แต่ล้วนมีจุดร่วม คือ การเจริญสติภาวนา สมาธิ และการใคร่ครวญพิจารณาอารมณ์ภายใน เพื่อให้หลุดพ้นจากการยึดติดในสมมุติบัญญัติ สามารถประจักษ์ในธรรมชาติของโลกและสรรพสิ่งโดยตรง อาจารย์เซนจึงมักสั่งสอนให้ศิษย์ ฝึกฝนตนด้วยความเรียบง่าย สมถะ ไม่ยึดติดในลาภยศหรือชื่อเสียง ทั้งยังสามารถดำรงชีวิตอย่าง สงบสุข แม้จะมีเพียงสิ่งของจำเป็นพื้นฐานเพียงเล็กน้อย อาทิ ฟืน กระจาด น้ำ ลม และหินก้อน หนึ่ง ก็สามารถดำรงอยู่ได้อย่างพอเพียง

^๒ พุทธทาสภิกขุ, ความเจ็บไข้มาดักเตือนให้ฉลาด, (พระนคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด การ พิมพ์พระนคร, ๒๕๑๓), หน้า ๒-๔.

^๓ ละเอียต ศีลน้อย, อยู่อย่างเซน, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทธรรมสาร จำกัด, ๒๕๓๖), หน้า ๔๒.

อาจารย์เซนเหล่านี้น้วนผ่านการอบรมฝึกฝนมาอย่างต่อเนื่อง ทั้งด้วยการใฝ่รู้ ศึกษา คำสอนจากครูอาจารย์ และการปฏิบัติธรรมอย่างสม่ำเสมอ จนเกิดความเชี่ยวชาญในหนทางแห่งจิตที่เป็นอิสระ กล่าวคือ ความหลุดพ้นแห่งจิต

จากการศึกษาแนวการสอนธรรมนิทายเซนของพุทธทาสภิกขุ มีดังต่อไปนี้

๑. พุทธทาสภิกขุกับการสอนธรรมนิทายเซนในเรื่องอนิจจัง พบว่า หลักธรรมเรื่องอนิจจัง หรือความไม่เที่ยง เป็นหัวใจสำคัญในพระพุทธศาสนา โดยแสดงให้เห็นว่าทุกสิ่งทุกอย่างในสังสารวัฏ ล้วนมีลักษณะแห่งความแปรปรวน เปลี่ยนแปลง และไม่คงที่ สภาวะของชีวิตมนุษย์ตั้งแต่เกิด เติบโต จนถึงความเสื่อมถอยทางร่างกายล้วนเป็นไปตามกฎของอนิจจัง ไม่มีสิ่งใดหยุดนิ่งหรือทรงอยู่ถาวร ไม่ว่าจะเป็นรูปรายกายทั้งดงาม หรืออารมณ์ความรู้สึกในจิตใจ ล้วนต้องเปลี่ยนไปตามเหตุปัจจัยและเวลา เพราะชีวิตมีลักษณะไม่แน่นอน จึงไม่อาจยึดถือว่าใครจะประสบความสำเร็จหรือทุกข์อย่างถาวร ทุกสิ่งดำเนินไปตามกระแสแห่งความเปลี่ยนแปลง ทั้งนี้เพื่อให้ผู้ศึกษาเกิดความตระหนักถึงความเป็นจริงของชีวิต และละความยึดมั่นถือมั่นในสิ่งทั้งหลาย พระพุทธศาสนาได้นำเสนอแนวคิดเรื่อง สุญญตา หรือ “ความว่าง” ซึ่งหมายถึงความว่างจากตัวตนถาวร ว่างจากความหมายแห่งการยึดถือว่า “สิ่งนี้เป็นของเรา” หรือ “เป็นตัวเรา” สุญญตานี้สามารถสรุปสภาวะของ ไตรลักษณ์ ได้แก่ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ได้ในคำเดียว เพราะสิ่งใดที่ไม่เที่ยง แปรปรวน และไม่สามารถควบคุมได้ สิ่งนั้นก็ไมอาจถือว่าเป็นของเราได้อย่างแท้จริง จึงเป็น “ว่าง” จากตัวตนตามหลักธรรม ในแนวคิดของพุทธศาสนานิทายเซน ได้ขยายความเข้าใจเกี่ยวกับ จิต ว่าเป็นผลรวมของเหตุปัจจัยทั้งหลายที่มาบรรจบกัน จิตจึงมีใช้สิ่งที่ตั้งอยู่โดยลำพัง หากแต่เป็นปรากฏการณ์ที่อาศัย “เหตุ” ต่าง ๆ ก่อเกิดขึ้น เมื่อเหตุเหล่านั้นเปลี่ยนแปลง จิตย่อมเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย ดังนั้น จิตจึงมีลักษณะของความไม่เที่ยง (อนิจจัง) เช่นเดียวกัน เมื่อจิตเป็นสิ่งที่ปรุงแต่งขึ้นชั่วคราว และเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ก็ไม่อาจมีบรรทัดฐานใดที่ใช้วัดความจริงแท้ของจิตได้โดยแน่นอน ลักษณะอันจับต้องไม่ได้ของจิตนี้เอง คือสิ่งที่พุทธศาสนาเรียกว่า สุญญตา ซึ่งเป็นแก่นแท้ของการทำความเข้าใจธรรมชาติของจิตและสรรพสิ่ง^๑

๔

๒. พุทธทาสภิกขุกับการสอนธรรมนิทายเซนในเรื่องทุกขัง พบว่า ทุกข์ เป็นลักษณะพื้นฐานของสรรพสิ่งทั้งหลายในสังสารวัฏ ตามหลัก ไตรลักษณ์ ซึ่งได้แก่ อนิจจัง ทุกขัง และ

^๑ พุทธทาสภิกขุ, *คู่มือมนุษย์*, (กรุงเทพมหานคร: หจก. การพิมพ์พระนคร, ๒๕๒๓),

อนัตตา โดย “ทุกข์” ในที่นี้ มิได้หมายถึงเพียงความเจ็บปวดทางกายหรือใจ แต่รวมถึงสภาวะทั้งหมดของสิ่งที่ไม่สมบูรณ์ ถูกบีบคั้น แปรปรวน และไม่สามารถคงอยู่ได้ตามที่ต้องการ ทุกสิ่งที่ดำรงอยู่ภายใต้กฎแห่งความไม่เที่ยง (อนิจจัง) ย่อมเป็นทุกข์ และเนื่องจากไม่มีสิ่งใดเป็นตัวตนที่แท้จริง (อนัตตา) สรรพสิ่งทั้งหลายจึงปราศจากแก่นสารที่มั่นคง มีแต่ปัญหาความขัดแย้ง และสภาวะที่ไม่อาจพึ่งพาได้อย่างยั่งยืน พระพุทธเจ้าได้ทรงค้นพบแนวทางแห่งการดับทุกข์ผ่านหลักอริยสัจ ๔ ซึ่งประกอบด้วย ทุกข์ สมุทัย นิโรธ และมรรค ถือเป็นกระบวนการที่มีระบบชัดเจน มีคุณค่าสากล และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการแก้ไขปัญหาทั้งในระดับจิตวิญญาณ (ทางธรรม) และในมิติของชีวิตประจำวัน (ทางโลก) ได้อย่างมีประสิทธิภาพในทุกกาลสมัย แนวทางของ พุทธศาสนานิกายเซน ก็มีจุดมุ่งหมายเดียวกันคือ การดับทุกข์ โดยเน้นการปลดปล่อยจิตจากการยึดติดในภาวะของ “ตัวตน” หรือ “การดำรงอยู่” ที่เป็นต้นเหตุของทุกข์ การบำบัดเพียงระดับของความทุกข์ชั่วคราวหรือเพียงผิวเผิน ยังไม่เพียงพอที่จะนำพาจิตให้เข้าถึงความสงบและมั่นคงอย่างแท้จริง เป้าหมายของการปฏิบัติในเซนจึงมุ่งสู่ การหลุดพ้น หรือ วิมุตติ ซึ่งเป็นอิสระจากทุกข์ทั้งปวง ดังนั้น ทั้งในแนวพระพุทธศาสนาแบบเถรวาทที่อธิบายผ่านอริยสัจสี่ และในแนวทางของนิกายเซนซึ่งเน้นการบรรลุถึงสภาวะว่าง ความหลุดพ้น ล้วนมุ่งสู่จุดหมายเดียวกัน คือ การดับทุกข์อย่างสิ้นเชิง และการเข้าถึงภาวะสันติสุขภายในอย่างแท้จริง^๑

๓. พุทธทาสภิกขุกับการสอนธรรมนิกายเซนในเรื่องอนัตตา พบว่า อนัตตา ซึ่งหมายถึง ความไม่มีตัวตนถาวรในสิ่งทั้งปวง ทั้งรูปธรรมและนามธรรม โดยเฉพาะในระดับของจิตใจ มนุษย์มีความยึดมั่นถือมั่นใน “อัตตา” หรือความเป็นตัวตนอย่างแน่นแฟ้น อันเป็นเหตุให้เกิดความทุกข์ ความเข้าใจผิดดังกล่าวได้รับการทำลายผ่านหลักอนัตตาในพระพุทธศาสนา ซึ่งชี้ให้เห็นว่า สิ่งทั้งหลายไม่สามารถยึดถือหรือครอบครองได้อย่างแท้จริง และควรละวางจากความยึดมั่นดังกล่าว ตรงกันข้ามกับศาสนาอื่นที่มักมุ่งเน้นการเข้าถึงหรือสถาปนา “อัตตา” พระพุทธศาสนาเสนอการพ้นทุกข์ผ่านการสลایทิฐิในตัวตน ซึ่งเป็นรากเหง้าของการเวียนว่ายในวัฏสงสาร โดยการรู้แจ้งในอนัตตานำไปสู่ความหลุดพ้นจากความยึดถือทั้งหลาย นอกจากนี้ แนวคำสอนของ พุทธศาสนานิกายเซน ยังเน้นภาวะแห่งจิตที่สงบ สว่าง และตั้งมั่น โดยถือว่าการรู้แจ้งธรรมะไม่ใช่การแยกตัวจากโลก แต่เป็นการดำเนินชีวิตอย่างเต็มเปี่ยมด้วยสติในหน้าที่ที่

^๑ พุทธทาสภิกขุ, *ความเป็นไปของจิต*, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (สมุทรสาคร: บริษัทพิมพ์ดี จำกัด, ๒๕๖๒), หน้า ๑๙.

ได้รับมอบหมาย การทำหน้าที่ให้ลุล่วงภายใต้ความตื่นรู้ในธรรม คือหนทางสู่การพ้นทุกข์ ในมุมมองของเซน “การเกิด” และ “การตาย” มิได้เป็นเพียงเหตุการณ์ทางกายภาพ หากแต่หมายถึงกระบวนการทั้งชีวิตอันประกอบด้วย การเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเกี่ยวข้องโดยตรงกับทุกข์จากการเกิด แก่ เจ็บ และตาย การบรรลุพุทธภาวะ คือ การตระหนักรู้ว่าสภาวะเหล่านี้ไม่มีแก่นสาร และการดับตายทางจิตหรือวางอัตตาได้นั้น คือ นิพพาน ซึ่งเป็นภาวะที่พ้นจากความกลัว ความยึดมั่น และการเกิดตายอย่างแท้จริง^๑

บทสรุป

ผู้วิจัยได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์แนวการสอนธรรมนิยายเซนของพุทธทาสภิกขุ” สามารถสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ ๓ ข้อ ดังต่อไปนี้

จากการศึกษาผลงานการสอนธรรมของพุทธทาสภิกขุ พบว่า เป็นแนวการสอนธรรมภาคปฏิบัติธรรมกรรมฐานเน้นการเจริญอานาปานสติ ซึ่งเป็นอรรถกถาธรรมฐานที่สำคัญในทางปฏิบัติ โดยไม่จำเป็นต้องเปลี่ยนฐานกรรมฐานหรือใช้อุปกรณ์เสริมใด ๆ ผู้ปฏิบัติสามารถใช้ลมหายใจเข้า-ออกเป็นอรรถกถาธรรมฐานหลักในการพัฒนาสติสมาธิและปัญญา การเจริญอานาปานสติช่วยให้ผู้ปฏิบัติสามารถมีสติอยู่กับลมหายใจอย่างต่อเนื่อง โดยไม่หลงลืมจากรูป-นามที่เกิดขึ้นเมื่อสติสมบูรณ์แล้ว ปัญญาจะเกิดขึ้นเอง การปฏิบัตินี้สามารถทำให้ศีล สมาธิ และปัญญาบริสุทธิ์ได้พร้อมกัน เพราะเป็นการปฏิบัติที่รวมทั้งสมถกรรมฐานและวิปัสสนากรรมฐาน ไม่ต้องแยกปฏิบัติ และสามารถพัฒนาอริยมรรคได้โดยไม่ต้องทำพิธีรับศีลก่อน

(๑) พุทธทาสภิกขุสอนธรรมเรื่องธรรมจักขุ ดวงตาเห็นธรรม ได้แก่ ผลของการฟังเรื่อง อริยสัจ ๔ เมื่อผู้ใดได้ฟังนั้นจะเห็นธรรมที่เป็นพุทธศาสนา เป็นธรรม ๒ ประเภท คือ ฝ่ายหนึ่งมีเกิดและดับ แต่ก็เป็นธรรมที่ลึกซึ้งว่า เกิดเป็นทางกายก็ได้ เป็นทางวัตถุก็ได้ และการระลึกถึงความไม่ประมาท การพัฒนาธรรมจักขุ หรือดวงตาเห็นธรรม ซึ่งมองเห็นว่า ทุกสิ่งล้วนมีการเกิดและการดับเป็นธรรมดา ดังนั้น จึงควรมุ่งไปสู่ความว่างจากตัวตนและของตน ซึ่งไม่เกี่ยวข้องกับการเกิดและการดับ พระพุทธเจ้าทรงสอนให้เดินตามทางที่มีการพัฒนาปัญญาและสติที่ชัดเจน ไม่หลงใหลในสิ่งที่มีการเกิดและการดับ เพื่อบรรลุถึงความหลุดพ้นจากความทุกข์ และรุ่งเรืองในทางธรรมด้วยแสงสว่างแห่งปัญญาอย่างแท้จริง

^๑ พุทธทาสภิกขุ, ภาษาคน ภาษาธรรม, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เสียงเสียง, ๒๕๔๔), หน้า ๕๕-๖๕.

(๒) พุทธทาสภิกขุสอนธรรมเรื่อง มรรค ผล นิพพาน ในชีวิตประจำวัน ได้แก่นั่นขั้นตอนของการปฏิบัติ ซึ่งการเดินตามมรรคในแต่ละขั้นก็มีผลที่ปรากฏอยู่ในตัวในระดับที่แตกต่างกัน เช่น ในขั้นพระโสดาบัน แม้จะเป็นเพียงการเริ่มเห็นทิศทางและเดินไปในทางที่ถูกต้อง ก็สามารถถือว่าได้รับผลบางส่วนแล้ว แม้ยังไม่ถึงที่สุด เพราะการเห็นทางที่ถูกต้องและเริ่มเดินในทางนั้นเอง ก็ถือเป็นการได้รับผลในระดับหนึ่ง เมื่อดำเนินไปถึงขั้นที่ใกล้ชิดกับเป้าหมายมากขึ้น ผลที่ได้รับก็จะเพิ่มพูนขึ้นตามลำดับ จนในที่สุดเมื่อสามารถบรรลุถึงจุดหมายปลายทางได้อย่างสมบูรณ์ ก็ถือว่าได้รับผลเต็มที่และสมบูรณ์ตามที่พระพุทธเจ้าทรงสอนไว้

(๓) พุทธทาสภิกขุสอนธรรมเรื่อง ความเจ็บไข้มาตักเตือนให้ฉลาด ได้แก่ ทุกคนพึงเห็นว่าเป็นธรรมดาที่จะต้องมีความแก่สังขารไม่ว่า จะเป็นมนุษย์หรือสัตว์ชนิดไหน ความเจ็บไข้มีมานี้มาสำหรับจะตักเตือน ไม่ได้มาสำหรับให้เป็นทุกข์หรือเสียใจ แต่มาเพื่อให้ฉลาดมาเพื่อให้เตรียมตัว สำหรับการดับไม่เหลือเป็นความดับของสังขาร ความเจ็บไข้นี้ คนเราเป็นทุกข์ เพราะเรายังหวังอยู่ในโลก เรายังติดอยู่ในโลก ดังนี้แล้ว จิตก็จะโน้มไปสู่สันติ คือความสงบระงับดับไม่เหลือ หากบุคคลปรารถนาจะหลุดพ้นจากสภาพแห่งการเกิด แก่ เจ็บ และตาย ซึ่งเป็นธรรมชาติของวิญญูสงสารแล้ว ย่อมต้องแสวงหาหนทางที่พ้นจากการเวียนว่ายตายเกิดในภพชาติทั้งหลาย การเจ็บป่วยที่ประสบในปัจจุบัน จึงเปรียบเสมือนคำเตือนที่ทำให้เห็นความจริงแห่งสภาพขันธว่าเป็นสิ่งไม่เที่ยง ไม่สามารถยึดถือหรือครอบครองได้อย่างแท้จริง

จากการศึกษาวิธีการสอนธรรมในพุทธศาสนานิกายเซน พบว่า วิธีการสอนธรรมโดยคณาจารย์นิกายเซน มีดังนี้

พระพุทธศาสนานิกายเซน ถืออุดมคติแห่งเสรีภาพทางจิตวิญญาณเป็นหลักสำคัญ โดยมุ่งหมายให้จิตหลุดพ้นจากความเศร้าหมอง ความทุกข์ และความบั่นบ่วนอันเนื่องด้วยสภาวะแห่งโลก อิสระภาพในทางจิตนี้หมายถึงภาวะของจิตที่เป็นอิสระจากการครอบงำของอารมณ์ ความปรุงแต่ง และตัณหา พร้อมทั้งมีปัญญารู้เห็นสรรพสิ่งตามความเป็นจริง ไม่หลงไหลไปกับอคติหรือถูกงู้งงด้วยความอยาก อันเป็นเหตุแห่งการเวียนว่ายในสังสารวัฏ เมื่อจิตบรรลุถึงเสรีภาพดังกล่าว บุคคลจะไม่ตกเป็นทาสของวัตถุหรือหลงเพลิดเพลินกับโลกธรรมทั้งแปด ได้แก่ ลาภ เสื่อมลาภ ยศ เสื่อมยศ สรรเสริญ นินทา สุข และทุกข์ เนื่องจากเขามองว่าความจริงทั้งในระดับสมมุติและปรมาตมควรได้รับการเข้าใจควบคู่กันไป จึงได้วางแนวทางการปฏิบัติที่เน้นการฝึกฝนจิตใจให้เข้าถึงธรรมชาติอันแท้จริงของชีวิต

แนวทางแห่งเซนนั้นมีหลากหลายรูปแบบ แต่ล้วนมีจุดร่วม คือ การเจริญสติภาวนา สมาธิ และการใคร่ครวญพิจารณาอารมณ์ภายใน เพื่อให้หลุดพ้นจากการยึดติดในสมมุติบัญญัติ สามารถประจักษ์ในธรรมชาติของโลกและสรรพสิ่งโดยตรง อาจารย์เซนจึงมักสั่งสอนให้ศิษย์ฝึกฝนตนด้วยความเรียบง่าย สมถะ ไม่ยึดติดในลาภยศหรือชื่อเสียง ทั้งยังสามารถดำรงชีวิตอย่างสงบสุข แม้จะมีเพียงสิ่งของจำเป็นพื้นฐานเพียงเล็กน้อย อาทิ พิน กระดาษ น้ำ ลม และหินก้อนหนึ่ง ก็สามารถดำรงอยู่ได้อย่างพอเพียง

อาจารย์เซนเหล่านี้ล้วนผ่านการอบรมฝึกฝนมาอย่างต่อเนื่อง ทั้งด้วยการเฝ้ารู้ ศึกษา คำสอนจากครูอาจารย์ และการปฏิบัติธรรมอย่างสม่ำเสมอ จนเกิดความเชี่ยวชาญในหนทางแห่งจิตที่เป็นอิสระ กล่าวคือ ความหลุดพ้นแห่งจิต

๑. พุทธศาสนิกชนกับการสอนธรรมนิยายเซนในเรื่องอนิจจัง พบว่า หลักธรรมเรื่องอนิจจัง หรือความไม่เที่ยง เป็นหัวใจสำคัญในพระพุทธศาสนา โดยแสดงให้เห็นว่าทุกสิ่งทุกอย่างในสังสารวัฏ ล้วนมีลักษณะแห่งความแปรปรวน เปลี่ยนแปลง และไม่คงที่ สภาวะของชีวิตมนุษย์ตั้งแต่เกิด เติบโต จนถึงความเสื่อมถอยทางร่างกายล้วนเป็นไปตามกฎของอนิจจัง ไม่มีสิ่งใดหยุดนิ่งหรือทรงอยู่ถาวร ไม่ว่าจะเป็นรูปร่างที่งดงาม หรืออารมณ์ความรู้สึกในจิตใจ ล้วนต้องเปลี่ยนแปลงไปตามเหตุปัจจัยและเวลา เพราะชีวิตมีลักษณะไม่แน่นอน จึงไม่อาจยึดถือว่าใครจะประสบความสำเร็จหรือทุกข์อย่างถาวร ทุกสิ่งดำเนินไปตามกระแสแห่งความเปลี่ยนแปลง ทั้งนี้เพื่อให้ผู้ศึกษาเกิดความตระหนักถึงความเป็นจริงของชีวิต และละความยึดมั่นถือมั่นในสิ่งทั้งหลาย พระพุทธศาสนาได้นำเสนอแนวคิดเรื่อง สุญญตา หรือ “ความว่าง” ซึ่งหมายถึงความว่างจากตัวตนถาวร ว่างจากความหมายแห่งการยึดถือว่า “สิ่งนี้เป็นของเรา” หรือ “เป็นตัวเรา” สุญญตานี้สามารถสรุปสภาวะของ ไตรลักษณ์ ได้แก่ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ได้ในคำเดียว เพราะสิ่งใดที่ไม่เที่ยง แปรปรวน และไม่สามารถควบคุมได้ สิ่งนั้นก็ไมอาจถือว่าเป็นของเราได้อย่างแท้จริง จึงเป็น “ว่าง” จากตัวตนตามหลักธรรม ในแนวคิดของพุทธศาสนานิกายเซน ได้ขยายความเข้าใจเกี่ยวกับ จิต ว่าเป็นผลรวมของเหตุปัจจัยทั้งหลายที่มาบรรจบกัน จิตจึงมิใช่สิ่งที่ตั้งอยู่โดยลำพัง หากแต่เป็นปรากฏการณ์ที่อาศัย “เหตุ” ต่าง ๆ ก่อเกิดขึ้น เมื่อเหตุเหล่านั้นเปลี่ยนแปลง จิตย่อมเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย ดังนั้น จิตจึงมีลักษณะของความไม่เที่ยง (อนิจจัง) เช่นเดียวกัน เมื่อจิตเป็นสิ่งที่ปรุงแต่งขึ้นชั่วคราว และเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ก็ไม่อาจมีบรรทัดฐานใดที่ใช้วัดความจริงแท้ของจิตได้โดยแน่นอน ลักษณะอันจับต้องไม่ได้ของจิตนี้เอง คือสิ่งที่พุทธศาสนาเรียกว่า สุญญตา ซึ่งเป็นแก่นแท้ของการทำความเข้าใจธรรมชาติของจิตและสรรพสิ่ง

๒. พุทธทาสภิกขุกับการสอนธรรมนิกายเซนในเรื่องทุกข์ พบว่า ทุกข์ เป็นลักษณะพื้นฐานของสรรพสิ่งทั้งหลายในสังสารวัฏ ตามหลัก ไตรลักษณ์ ซึ่งได้แก่ อนิจจัง ทุกขัง และอนัตตา โดย “ทุกข์” ในที่นี้ มิได้หมายถึงเพียงความเจ็บปวดทางกายหรือใจ แต่รวมถึงสภาวะทั้งหมดของสิ่งที่ไม่สมบูรณ์ ถูกบีบคั้น แปรปรวน และไม่สามารถคงอยู่ได้ตามที่ต้องการ ทุกสิ่งที่ดำรงอยู่ภายใต้กฎแห่งความไม่เที่ยง (อนิจจัง) ย่อมเป็นทุกข์ และเนื่องจากไม่มีสิ่งใดเป็นตัวตนที่แท้จริง (อนัตตา) สรรพสิ่งทั้งหลายจึงปราศจากแก่นสารที่มั่นคง มีแต่ปัญหาความขัดแย้ง และสภาวะที่ไม่อาจพึ่งพาได้อย่างยั่งยืน พระพุทธเจ้าได้ทรงค้นพบแนวทางแห่งการดับทุกข์ผ่านหลักอริยสัจ ๔ ซึ่งประกอบด้วย ทุกข์ สมุทัย นิโรธ และมรรค ถือเป็นกระบวนการที่มีระบบชัดเจน มีคุณค่าสากล และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการแก้ไขปัญหาทั้งในระดับจิตวิญญาณ (ทางธรรม) และในมิติของชีวิตประจำวัน (ทางโลก) ได้อย่างมีประสิทธิภาพในทุกกาลสมัย แนวทางของ พุทธศาสนานิกายเซน ก็มีจุดมุ่งหมายเดียวกันคือ การดับทุกข์ โดยเน้นการปลดปล่อยจิตจากการยึดติดในสภาวะของ “ตัวตน” หรือ “การดำรงอยู่” ที่เป็นต้นเหตุของทุกข์ การบำบัดเพียงระดับของความทุกข์ชั่วคราวหรือเพียงผิวเผิน ยังไม่เพียงพอที่จะนำพาจิตให้เข้าถึงความสงบและมั่นคงอย่างแท้จริง เป้าหมายของการปฏิบัติในเซนจึงมุ่งสู่ การหลุดพ้น หรือ วิมุตติ ซึ่งเป็นอิสระจากทุกข์ทั้งปวง ดังนั้น ทั้งในแนวพระพุทธศาสนาแบบเถรวาทที่อธิบายผ่านอริยสัจสี่ และในแนวทางของนิกายเซนซึ่งเน้นการบรรลุถึงสภาวะว่าง ความหลุดพ้น ล้วนมุ่งสู่จุดหมายเดียวกัน คือ การดับทุกข์อย่างสิ้นเชิง และการเข้าถึงภาวะสันติสุขภายในอย่างแท้จริง

๓. พุทธทาสภิกขุกับการสอนธรรมนิกายเซนในเรื่องอนัตตา พบว่า อนัตตา ซึ่งหมายถึง ความไม่มีตัวตนถาวรในสิ่งทั้งปวง ทั้งรูปธรรมและนามธรรม โดยเฉพาะในระดับของจิตใจ มนุษย์มีความยึดมั่นถือมั่นใน “อัตตา” หรือความเป็นตัวตนอย่างแน่นแฟ้น อันเป็นเหตุให้เกิดความทุกข์ ความเข้าใจผิดดังกล่าวได้รับการทำลายผ่านหลักอนัตตาในพระพุทธศาสนา ซึ่งชี้ให้เห็นว่า สิ่งทั้งหลายไม่สามารถยึดถือหรือครอบครองได้อย่างแท้จริง และควรละวางจากความยึดมั่นดังกล่าว ตรงกันข้ามกับศาสนาอื่นที่มักมุ่งเน้นการเข้าถึงหรือสถาปนา “อัตตา” พระพุทธศาสนาเสนอการพ้นทุกข์ผ่านการสลายทิฐิในตัวตน ซึ่งเป็นรากเหง้าของการเวียนว่ายในวัฏสงสาร โดยการรู้แจ้งในอนัตตานำไปสู่ความหลุดพ้นจากความยึดถือทั้งหลาย นอกจากนี้ แนวคำสอนของ พุทธศาสนานิกายเซน ยังเน้นภาวะแห่งจิตที่สงบ สว่าง และตั้งมั่น โดยถือว่าการรู้แจ้งธรรมะไม่ใช่การแยกตัวจากโลก แต่เป็นการดำเนินชีวิตอย่างเต็มเปี่ยมด้วยสติในหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย การทำหน้าที่ให้ลุล่วงภายใต้ความตื่นรู้ในธรรม คือหนทางสู่การพ้นทุกข์ ในมุมมองของเซน “การเกิด” และ “การตาย” มิได้เป็นเพียงเหตุการณ์ทางกายภาพ หากแต่

หมายถึงกระบวนการทั้งชีวิตอันประกอบด้วย การเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเกี่ยวข้องโดยตรงกับทุกขจากการเกิด แก่ เจ็บ และตาย การบรรลุพุทธภาวะ คือ การตระหนักรู้ว่าสภาวะเหล่านี้ไม่มีแก่นสาร และการดับตายทางจิตหรือวางอัตตาได้นั้น คือ นิพพาน ซึ่งเป็นภาวะที่พ้นจากความกลัว ความยึดมั่น และการเกิดตายอย่างแท้จริง

อภิปรายผลการวิจัย

การศึกษาวិเคราะห์แนวการสอนธรรมนิยายเซนของพุทธทาสภิกขุ ผู้วิจัยอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ๓ ข้อ จากข้อมูลที่ได้จากเอกสาร ดังนี้

การศึกษาผลงานการสอนธรรมของพุทธทาสภิกขุ ผลการวิจัยพบว่า การสอนธรรมภาคปฏิบัติธรรมกรรมฐานเน้นการเจริญอานาปานสติ ซึ่งเป็นอรรถกถาธรรมฐานที่สำคัญในทางปฏิบัติ โดยไม่จำเป็นต้องเปลี่ยนฐานกรรมฐานหรือใช้อุปกรณ์เสริมใด ๆ ผู้ปฏิบัติสามารถใช้ลมหายใจเข้า-ออกเป็นอรรถกถาธรรมฐานหลักในการพัฒนาสติสมาธิและปัญญา การเจริญอานาปานสติช่วยให้ผู้ปฏิบัติสามารถมีสติอยู่กับลมหายใจอย่างต่อเนื่อง โดยไม่หลงลืมจากรูป-นามที่เกิดขึ้นเมื่อสติสมบูรณ์แล้ว ปัญญาจะเกิดขึ้นเอง การปฏิบัตินี้สามารถทำให้ศีล สมาธิ และปัญญาบริสุทธิ์ได้พร้อมกัน เพราะเป็นการปฏิบัติที่รวมทั้งสมถกรรมฐานและวิปัสสนากรรมฐาน ไม่ต้องแยกปฏิบัติ และสามารถพัฒนาอริยมรรคได้โดยไม่ต้องทำพิธีรับศีลก่อน สอดคล้องกับงานวิจัยของ **ลักษณะวดี แก้วมณี** ได้วิจัยเรื่อง “เกณฑ์ตัดสินความเป็นวิปัสสนากัมมัฏฐานในสังคมไทย ตามหลักสติปัฏฐาน ๔” ผลการวิจัยพบว่า การเกิดสมาธิเนื่องจากสติมีความเข้มแข็งจนกระทั่งสามารถเข้าถึง และตื่นในภวังค์ได้ แม้จะไม่ได้บอกไว้ว่า บรรลุฐานขั้นใด จากการศึกษาพบว่า การได้สมาธิลุ่มลึกไปตามลำดับ จนกระทั่งเกิดความชำนาญที่เรียกว่า วสี ซึ่งก็คือชำนาญในการพิจารณาสมาธิ ชำนาญในการเข้าสมาธิ ชำนาญในการทำสมาธิให้มั่นคง ชำนาญในการออกจากสมาธิ พิจารณาองค์ของสมาธิในสายบริกรรมพุทโธนี้ พยายามทำสมาธิให้เข้มแข็งด้วยการเดินจงกรม จากนั้นจึงใช้สมาธิเป็นฐานในการพิจารณาโครงกระดูก ซึ่งถือว่าเป็นโครงร่างที่สำคัญของร่างกาย แยกย่อยอวัยวะส่วนต่าง ๆ จนกระทั่งเกิดความเห็นตามความเป็นจริง เกิดความเบื่อหน่าย การเห็นเช่นนี้ถือว่า เป็นวิปัสสนาแท้ของผู้ปฏิบัติสายบริกรรมพุทโธ^๑

^๑ ลักษณะวดี แก้วมณี, “เกณฑ์ตัดสินความเป็นวิปัสสนากัมมัฏฐานในสังคมไทยตามหลักสติปัฏฐาน ๔”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาพระพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า ๒๔.

วิธีการสอนธรรมในพุทธศาสนานิกายเซน พบว่า พระพุทธศาสนานิกายเซน ถืออุดมคติแห่งเสรีภาพทางจิตวิญญาณเป็นหลักสำคัญ โดยมุ่งหมายให้จิตหลุดพ้นจากความเศร้าหมอง ความทุกข์ และความปั่นป่วนอันเนื่องด้วยสภาวะแห่งโลก อิสราภาพในทางจิตนี้หมายถึงภาวะของจิตที่เป็นอิสระจากการครอบงำของอารมณ์ ความปรุงแต่ง และตัณหา พร้อมทั้งมีปัญญารู้เห็นสรรพสิ่งตามความเป็นจริง ไม่หลงไหลไปกับข้อคิดหรือถูกงู้งงด้วยความอยาก อันเป็นเหตุแห่งการเวียนว่ายในสังสารวัฏ เมื่อจิตบรรลุถึงเสรีภาพดังกล่าว บุคคลจะไม่ตกเป็นทาสของวัตถุหรือหลงเพติดเพลินกับโลกธรรมทั้งแปด เนื่องจากเขามองว่าความจริงทั้งในระดับสมมุติและปรมาตมควรได้รับการเข้าใจควบคู่กันไป จึงได้วางแนวทางการปฏิบัติที่เน้นการฝึกฝนจิตใจให้เข้าถึงธรรมชาติอันแท้จริงของชีวิต สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาพุดิแผน ปญญาวุโธ และคณะ ได้วิจัยเรื่อง “มรรควิธี: พระพุทธศาสนานิกายเซน” ผลการวิจัยพบว่า นิกายเซนพัฒนามาจากนิกายมหายาน มีต้นกำเนิดในอินเดียและขยายตัวในจีน โดยพระโพธิธรรมเป็นผู้เผยแพร่ในจีน เมื่อเซนเข้าสู่ญี่ปุ่นก็แยกออกเป็นสองนิกายหลัก คือ รินไซเซนและโซโตเซน ในด้านมรรควิธีของรินไซเซนมี ๔ ประการ ได้แก่ (๑) ซาเซน การนั่งสมาธิ (๒) ชันเซน การสนทนาแบบเซน (๓) มอนโด การถามตอบทางปรัชญา (๔) วิธีการอื่น ๆ เช่น การถามกลับ การให้ศิษย์ตระหนักรู้ด้วยตนเอง หรือการดุด่าเยียนตี ส่วนโซโตเซนเน้นที่หลัก ๒ ประการ คือ ซาเซน และชันเซน โดยให้การฝึกฝนที่เรียบง่าย หลักศรัทธาของรินไซเซนมีลักษณะก้าวหน้ามากขึ้น ส่วนโซโตเซนมีลักษณะอนุรักษนิยมและมุ่งการฝึกที่ละเอียดอ่อนและต่อเนื่อง ทั้งสองนิกายมีคุณสมบัติพื้นฐานที่เหมือนกัน คือ ความอดทน อุตสาหะ และเจตจำนงที่แน่วแน่ในการปฏิบัติ สำหรับการบรรลุธรรมในเซนเรียกว่า การบรรลุซาโตริ มี ๕ ขั้นตอนในการพัฒนา คุณลักษณะของจิตผู้บรรลุซาโตริจะมีลักษณะเฉพาะตัวและไม่สามารถที่คนอื่นจะล่วงรู้ได้ มีการบรรลุธรรมในลักษณะฉับพลันและตรงไปตรงมา^๑

แนวการสอนธรรมนิกายเซนของพุทธทาสภิกขุ พบว่า พระพุทธศาสนาเสนอหลักคำสอนสำคัญเกี่ยวกับความจริงของสภาวะธรรม หรือความจริงของสิ่งทั้งปวง โดยเน้นหลัก อนัตตา ซึ่งเป็นหนึ่งในไตรลักษณ์ร่วมกับ อนิจจัง (ความไม่เที่ยง) และทุกขัง (ความเป็นทุกข์) อนัตตาหมายถึง การไม่มีตัวตนถาวร สิ่งทั้งหลายล้วนปราศจากแก่นแท้ที่สามารถยึดถือเป็น “ตน” ได้

^๑ พระมหาพุดิแผน ปญญาวุโธ และคณะ, “มรรควิธี: พระพุทธศาสนานิกายเซน”, วารสาร นวพุทธศาสตร์, ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๖): ๖๒.

อย่างแท้จริง อย่างไรก็ตาม จิตใจของมนุษย์โดยทั่วไปมีแนวโน้มที่จะยึดติดในอัตตา หรือความเป็นตัวตน เช่น ความคิดว่า “นี่คือฉัน” หรือ “สิ่งนี้เป็นของฉัน” ความยึดมั่นเช่นนั้นนำไปสู่ความทุกข์ เพราะเมื่อสิ่งที่ถูกยึดถือเปลี่ยนแปลงหรือสูญสลายไป ย่อมทำให้เกิดความเศร้าโศก เสียใจ หรือหวาดกลัว ศาสนาอื่น ๆ บางแห่งอาจสอนให้ค้นหาอัตตา หรือแสวงหาความเป็นตัวตนที่แท้จริง แต่ในพระพุทธศาสนา การบรรลुरुธรรมคือการ ดับความยึดมั่นในอัตตา ด้วยการเข้าใจว่า ทุกสรรพสิ่งรวมถึงจิตใจและร่างกาย ก็เป็นเพียงกระแสของเหตุปัจจัยที่ปรุงแต่งขึ้น ไม่มีสิ่งใดที่เป็น “ของเรา” อย่างแท้จริง ในด้านของนิกายเซน ซึ่งเป็นสาขาหนึ่งของพุทธศาสนาแบบมหายาน มีการเน้นย้ำถึงการรู้แจ้งในธรรมผ่านการสงบจิตใจและปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายอย่างสมบูรณ์ การรู้แจ้งในเซนจึงไม่ใช่การเข้าใจด้วยความคิดหรือการเรียนรู้จากตำรา แต่คือการมีสติอยู่กับปัจจุบัน ทำสิ่งที่อยู่ตรงหน้าให้ดีที่สุด นั่นคือการปฏิบัติธรรมสอดคล้องกับงานวิจัยของ **เสริมศิริ อัครพุฒิพันธ์** ได้วิจัยเรื่อง “การพัฒนาเพื่อก้าวข้ามพ้นด้วยตัวตนตามแนวพระพุทธศาสนาเถรวาท” ผลการวิจัยพบว่า พระพุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์มีความเหมือนกัน คือ ความต้องการหาความจริงที่แท้จริงในธรรมชาติ โดยที่พระพุทธศาสนามีหลักธรรมที่แสดงข้อเท็จจริงให้โลกรับรู้ และวิธีการไปสู่ความจริงแท้นั้น คือ การปฏิบัติทางจิต โดยการฝึกสมาธิเริ่มทั้งจากสมถสมาธิ เพื่อความสงบสุขของจิตไปจนถึง การปรารภจะก้าวผ่านตนเอง โดยการฝึกฝนวิปัสสนาสมาธิเป็นการฝึกสติให้รู้เท่าทัน ทุกสรรพสิ่งที่เกิดขึ้นในชีวิต และจักรวาลเป็นการก้าวข้ามพ้นที่มนุษย์ จะต้องฝึกปฏิบัติด้วยตนเอง ถ้าตีความพุทธพจน์ “อตฺตา หิ อตฺตโน นาโถ” ก็จะมีบริบทสุดท้ายของชีวิตแฝงอยู่ด้วย คือ ตนเท่านั้นที่จะต้องปฏิบัติหรือลงมือกระทำด้วยตนเอง^๑

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเรื่องการศึกษาวิเคราะห์แนวการสอนธรรมนิกายเซนของพุทธทาสภิกขุ มาปรับใช้ ๓ ด้าน คือ (๑) ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย (๒) ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้ (๓) ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

^๑ เสริมศิริ อัครพุฒิพันธ์, “การพัฒนาเพื่อก้าวข้ามพ้นตัวตนตามแนวพระพุทธศาสนาเถรวาท”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาพระพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๒๐๑.

๑. บูรณาการแนวทางการสอนแบบเซนในหลักสูตรพระพุทธศาสนานำแนวคิดเรื่อง “การรู้แจ้งในธรรมผ่านการปฏิบัติ” ซึ่งเป็นหัวใจของนิกายเซนที่พุทธทาสภิกขุให้ความสำคัญ มาปรับใช้ใน หลักสูตรการเรียนการสอนในโรงเรียนและสถานศึกษา ทุกระดับส่งเสริมให้ผู้เรียน ฝึกสติและสมาธิผ่านการทำกิจวัตรประจำวัน ไม่ใช่เพียงการสวดมนต์หรือนั่งสมาธิแบบรูปแบบเท่านั้น

๒. ส่งเสริมการเรียนรู้ธรรมะเชิงภาคปฏิบัติมากกว่าทฤษฎี ปรับเปลี่ยนรูปแบบการสอนธรรมะจากการท่องจำ มาเป็นการตั้งคำถาม ฝึกสังเกตตนเอง และการถ่ายทอดประสบการณ์ทางธรรมใช้การจัดกิจกรรม “ปฏิบัติธรรมในชีวิตจริง” เช่น การเดินจงกรมในโรงเรียน การล้างจานอย่างมีสติ การทำงานกลุ่มโดยมีเจตนาเมตตา เป็นต้น

๓. สนับสนุนการเผยแพร่ธรรมะในรูปแบบสื่อร่วมสมัย ผลิตและเผยแพร่สื่อธรรมะในรูปแบบที่สอดคล้องกับแนวทางของพุทธทาสภิกขุ เช่น คลิปเสียงธรรมะสั้น ๆ ภาพวาดเชิงเซน หนังสือภาพ หรือแอนิเมชัน ที่สื่อถึงหลักความว่าง อนัตตา และการละตัวตน ส่งเสริมให้พระสงฆ์ และนักการศึกษาธรรมะมีทักษะในการใช้เทคโนโลยีเพื่อถ่ายทอดคำสอนแนวเซนให้เข้ากับบริบทปัจจุบัน

๔. พัฒนาศูนย์เรียนรู้ธรรมะตามแนวทางพุทธทาสภิกขุ จัดตั้งหรือพัฒนา “ศูนย์ปฏิบัติธรรม” หรือ “สวนโมกข์ศึกษา” ในระดับท้องถิ่น เพื่อให้ประชาชนสามารถเข้าถึงหลักธรรมในรูปแบบเซนที่เข้าใจง่าย เป็นธรรมชาติ ไม่นั่นพิธีกรรม สร้างกิจกรรมอบรมเชิงปฏิบัติธรรมแก่ครู นักเรียน บุคลากรทางการศึกษา และประชาชนทั่วไปในพื้นที่

๕. ประยุกต์หลักธรรมสู่การสร้างจริยธรรมในการบริหารงานรัฐและเอกชน นำแนวคิด “การทำหน้าที่ด้วยสติ” จากนิกายเซนที่พุทธทาสภิกขุย้ำเตือน มาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาจริยธรรมของข้าราชการและพนักงานองค์กร ส่งเสริมการใช้ธรรมะในการลดความเครียดในการทำงาน และเพิ่มคุณภาพชีวิตด้วยการมีสติและปัญญา

ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

การศึกษาแนวการสอนธรรมนิกายเซนของพุทธทาสภิกขุชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการเผยแพร่ธรรมะที่เน้นภาคปฏิบัติ ความเรียบง่าย และการเข้าถึงแก่นแท้ของพุทธศาสนาอย่างเป็นธรรมชาติ เพื่อให้การศึกษานี้เกิดประโยชน์สูงสุด จึงมีข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้ดังนี้

๑. ด้านการศึกษา

บูรณาการแนวทางเซนในหลักสูตร ควรนำนโยบายหรือแนวปฏิบัติด้านการศึกษา
ธรรมะในระดับโรงเรียนและมหาวิทยาลัย มาปรับให้สอดคล้องกับแนวทางของพุทธาสภิกขุ เช่น
การสอนให้นักเรียนมีสติในการทำวัตรประจำวัน และตระหนักรู้ในปัจจุบันขณะ พัฒนาสื่อการ
เรียนรู้ธรรมะ ควรจัดทำหนังสือเรียน สื่อมัลติมีเดีย หรือกิจกรรมเรียนรู้ที่เน้นการลงมือปฏิบัติ
เช่น การทำสมาธิอย่างง่าย หรือการใช้กิจกรรมในชีวิตประจำวันเป็นบทเรียนทางธรรม

๒. ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

จัดกิจกรรมอบรมแนวธรรมะเซน ควรมีการอบรมสำหรับพระสงฆ์ ครูสอนธรรมะ
และพุทธศาสนิกชนทั่วไปให้เข้าใจและสามารถถ่ายทอดแนวคิดเซนในรูปแบบของพุทธาสภิกขุ
ได้อย่างถูกต้อง ส่งเสริมวัดหรือศูนย์ปฏิบัติธรรม ที่เน้นการเรียนรู้แบบไม่เน้นพิธีกรรม แต่เน้น
“การมีสติในชีวิตจริง” ตามแนวทางสวนโมกข์

๓. ด้านการพัฒนาจิตใจและสังคม

ส่งเสริมการใช้ธรรมะในองค์กรและชีวิตประจำวัน หน่วยงานภาครัฐ เอกชน และ
ครอบครัว สามารถนำแนวทางการมีสติและการรู้เท่าทันตนเองไปใช้ในการสร้างคุณธรรมและ
จริยธรรมในชีวิตการทำงาน การบริหารจัดการ และการอยู่ร่วมกันในสังคม ใช้เป็นเครื่องมือ
ส่งเสริมสุขภาพทางจิต แนวทางเซนสามารถช่วยลดความเครียด เสริมสร้างสติ สมาธิ และความ
ยืดหยุ่นทางอารมณ์ในกลุ่มวัยเรียน วัยทำงาน และผู้สูงอายุได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๔. ด้านการพัฒนานโยบายศาสนาและวัฒนธรรม

เสนอให้ภาครัฐสนับสนุนแนวทางการเผยแผ่ธรรมะแบบเซน ของพุทธาสภิกขุให้
เป็นทางเลือกหนึ่งในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของประชาชน บรรจุแนวคิดเซนของพุทธาส
ภิกขุในแผนพัฒนาศาสนาแห่งชาติ เพื่อส่งเสริมการเข้าถึงธรรมะอย่างแท้จริง และเป็นกลางทาง
พิธีกรรม

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

ในการทำงานวิจัยเรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์แนวการสอนธรรมนิกายเซนของพุทธาส
ภิกขุ” ผู้วิจัยเห็นว่ายังมีประเด็นที่น่าสนใจเกี่ยวกับเรื่องนี้ที่ควรศึกษาวิจัยอีก คือ “ศึกษาวิเคราะห์
อุปสรรคและโอกาส ในการเผยแพร่นิกายเซนในสังคมไทยร่วมสมัย

บรรณานุกรม

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

พุทธทาสภิกขุ. ดวงตาที่เห็นธรรม. พระนคร: โรงพิมพ์อักษรสาสน์, ๒๕๑๑.

_____. ความเจ็บไข้มาตักเตือนให้ฉลาด. พระนคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด การพิมพ์พระนคร, ๒๕๑๓.

_____. ความเป็นไปของจิต. พิมพ์ครั้งที่ ๒. สมุทรสาคร: บริษัทพิมพ์ดี จำกัด, ๒๕๖๒.

_____. คู่มือมนุษย์. กรุงเทพมหานคร: หจก. การพิมพ์พระนคร, ๒๕๒๓.

_____. ภาษาคน ภาษาธรรม. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เลียงเชียง, ๒๕๔๔.

_____. มรรค ผล นิพพาน ในชีวิตประจำวัน พระนคร: โรงพิมพ์อักษรสาสน์, ๒๕๑๓.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ:

ละเอียด ศิลาน้อย. อยู่อย่างเซน. พิมพ์ครั้งที่ ๘. กรุงเทพมหานคร: บริษัทธรรมสาร จำกัด, ๒๕๓๖.

วินทร์ เลียววาริณ. มังกรเซน. กรุงเทพมหานคร: ไทยยูเนี่ยน กราฟฟิกส์, ๒๕๕๒.

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต). ตามพระใหม่ ไปเรียนธรรม. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด ประยูรสาสน์ไทย การพิมพ์, ๒๕๖๖.

สุมาลี มหณรงค์ชัย. พุทธศาสนมหายานฉบับปรับปรุงแก้ไข. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สยาม, ๒๕๕๐), หน้า ๓๓๙-๓๔๑.

อภิชัย โพธิ์ประสิทธิ์ศาสตร์. พระพุทธศาสนมหายาน. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙), หน้า ๒๕๔.

(๒) ดุษฎีนิพนธ์:

ลักษณะวดี แก้วมณี. “เกณฑ์ตัดสินความเป็นวิปัสสนากัมมัฏฐานในสังคมไทยตามหลักสติปัฏฐาน ๔”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต สาขาพระพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.

เสริมศิริ อัครพุฒิพันธ์. “การพัฒนาเพื่อก้าวข้ามพหุวัฒนธรรมตามแนวพระพุทธศาสนาเถรวาท”.

วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาพระพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย:

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

(๓) บทความ:

พระมหาพุฒิแพน ปญญาวุโธ และคณะ. “มรรควิถี: พระพุทธศาสนานิกายเซน”. วารสาร นว
พุทธศาสตร์. ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๖): ๖๒-๗๑.

พระมหาสุรชัย ชยาภิวฑฒโน (พุฒชู), “พุทธปรัชญาเซนในสวนโมกขพลาราม”, วารสารปรัชญา
ปริทรรศน์. ปีที่ ๒๕ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๓): ๓๖-๔๖.

ศึกษาวิเคราะห์มนมยิทธิในมหาสกุทายีสสูตร
An Annlytical Study of Manomayiddhi in the
Mahasakuludayi Sutta

พระกิตติยุทธ สุกิตติโก
PhraKittiyut Sukitiko^๑

Received: October 19, 2024

Revised: July 10, 2025

Accepted: July 21, 2025

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาโครงสร้างและสาระสำคัญในมหาสกุทายีสสูตร เพื่อศึกษาศึกษามนมยิทธิในพระไตรปิฎก และเพื่อวิเคราะห์มนมยิทธิในมหาสกุทายีสสูตร การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เป็นการวิจัยทางคัมภีร์ ผลการวิจัยพบว่า ๑) โครงสร้างมหาสกุทายีสสูตร มีสาระสำคัญคือเทศนาธรรมของพระพุทธเจ้าตรัสแสดงแก่นมหาสกุทายีปริพาชกเรื่องศีล ๖ ความเคารพทั้ง ๖ ความเคารพในพระพุทธเจ้า ธรรมเป็นเหตุให้ทำความเคารพ ๕ ธรรมเป็นเหตุให้ทำความเคารพ ๔ และวิชา ๘ ๒) มนมยิทธินี้เป็นปาฏิหาริย์ที่ทำให้เกิดฤทธิ์สำเร็จด้วยใจ สามารถเนรมิตร่างกายอื่นขึ้นนอกจากกายนี้ให้มีกายที่สำเร็จด้วยใจ ทำให้มีอวัยวะน้อยใหญ่สมบูรณ์ มีอินทรีย์ไม่บกพร่อง ครบถ้วนเหมือนกับอวัยวะเดิม ฉะนั้น ที่โยคีได้ฝึกฝนบ่มเพาะจิตของตนให้เข้าถึงมนมยิทธิได้จะต้องอาศัยฉานเป็นบาทสำคัญ โดยอาศัยซึ่งสมถกรรมฐานมี ๔๐ กอง คือ กสิณ ๑๐ อสุภะ ๑๐ อนุสสติ ๑๐ อัปมัณญา ๔ อาหาเรปฏิกูลสัญญา ๑ จตุธาตुวัตถาน ๑ อรูปฉาน ๔ เพราะกรรมฐานคือข้อปฏิบัติเพื่อมุ่งมั่นทำจิตให้สงบ บริสุทธิ์ ทำให้เกิดสมาธิ ให้จิตระงับจากความฟุ้งซ่านทั้งปวง และ ๓) วิเคราะห์มนมยิทธิในมหาสกุทายีสสูตร พบว่าโยคีเมื่อจิตตั้งมั่น แน่วแน่เป็นฉานมีความชำนาญเข้าออกฉานจนเป็นวสี แล้วน้อมจิตยกอารมณ์ขึ้นสู่มนมยิทธิ สามารถแสดงฤทธิ์รูปร่างกายอื่นหรือแสดงทางกายเดียวเป็นหลายกายได้และสามารถไปยังนรกสวรรค์ได้ด้วยใจ

^๑ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, E-Mail : kittiyut.naowadee2510@gmail.com

คำสำคัญ : มโนมยิทธิ; มหาสกุทายีสุตระ

Abstract

This article aims to study the structure and substance of the genus Taisutra to study Manom Yitti. In the Tripitaka and to analyze Manomijit in the Mahasakulutaya Sutra, this research is qualitative research as Biblical research. Research shows that 1) The structure of the Mahasakul Taitesutta is the essence of the sermon of Buddha's Dharma to the Mahasakul Taitesutta. Paripachok about the disciple disrespecting the six teachers. Respect for the Buddha Dharma is the reason for respecting the five Dharma as Reasons to pay homage to Jean IV and Vicha 8. 2) Manom Yitti is a miracle that has been accomplished by heart, able to banish other bodies from this body to have a body. That was completed by heart, making the hand complete with small and large organs. There is no organic deficiency, complete like the original body, so In which Yogi has trained to cultivate his mind to reach the conscience, he must rely on Jean as an important role, relying on which Sommatthamatthana has 40 stacks, namely Kasin 10 Asupha 10 Anusati 10 Upapunya 4 Apharethapunas 1 Chatutat Wawatthana ๑, Aruppachan ๔, because meditation is a practice to pursue peace of mind, purity, and concentration. give one's mind a rest from all distractions and 3) Analysis of Manom Yitti in the Tati Sutra family found that Yoki, when the mind established it, was sure that Jean had expertise in coming and going. Jan Chanwasi then bow down to the mind to raise the mood randomly. Nome Yittithi can show other body effects or perform a single physical act as Many bodies can go to hell with their hearts.

Keywords: Manomayiddhi; Mahasakuludayi Sutta

๑. บทนำ

พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนสัตว์โลกเป็นเวลาถึง ๔๕ พรรษา จนทำให้พระพุทธศาสนาได้รับความศรัทธา เลื่อมใสและสนใจอย่างมากจวบจนปัจจุบัน เพราะมีข้อปฏิบัติตามคำสอนยังมีการบันทึกไว้อย่างละเอียด รวมทั้งมีผู้ศึกษา และปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอนอยู่อย่างต่อเนื่องมิได้ขาดหายโดยผ่านเป็นด้านปริยัติ ปฏิบัติ และปฏิบัติจนถึงมีผู้บรรลุธรรม ซึ่งหมายถึงพระอรหันต์บุคคลตั้งแต่โสดาบันขึ้นไป จนถึงพระอรหันต์ที่สมบูรณ์ปฏิสัมภิทาและด้วยฌาน อภิญญาสมาบัติและมโนมยิทธิ แสดงให้เห็นว่าการบรรลุธรรมโดยมีคุณธรรมของฤทธิ์ที่เป็นเครื่องสนับสนุนให้เกิดมีแก่ภิกษุได้นั้น เป็นเพราะที่สั่งสมบุญบารมีมาแต่ปางก่อน

เพราะฉะนั้น เรื่องการแสดงอิทธิฤทธิ์ในระดับมโนมยิทธิตามคำสอนในพระไตรปิฎกนี้ มีมากมายหลายวิธี เพราะคุณสมบัติของผู้บรรลุอิทธิฤทธิ์นี้ ซึ่งในแต่ละกรณีเป็นผลมาจากการฝึกฝนการเพ่งฌานด้วยตนเอง อย่างตั้งอกตั้งใจปฏิบัติ ข้อนี้มิใช่เหลือวิสัยซึ่งเกินความสามารถของมนุษย์ได้ เพราะในทุกยุคสมัยผู้ปฏิบัติปฏิบัติชอบตามหลักธรรมะ ที่ไม่ขึ้นอยู่กับเวลา ไม่ขึ้นอยู่กับสมัย คือ ใช้ได้ทุกยุค ทุกสมัย ดังมีพุทธพจน์ว่า “อกาลโก แปลว่า ไม่จำกัดด้วยเวลา ให้ผลแก่ผู้ปฏิบัติทุกเวลาทุกโอกาส บรรลุเมื่อใด ก็ได้รับผลเมื่อนั้น ไม่เหมือนผลไม้ที่ให้ผลตามฤดู^๒ เพราะเรื่องการปฏิบัติธรรมตามคำสอนในพระไตรปิฎกเป็นการเข้าถึง หรือการทำให้แจ้งธรรม เนื่องจากการบรรลุระดับเป้าหมาย หรือบรรลุจุดมุ่งหมายสูงสุดในธรรมวินัยคือ พระนิพพาน แต่แนวทางปฏิบัติธรรมที่หลายสำนักในปัจจุบันกล่าวถึง คือ มโนมยิทธิ เป็นการเจริญกรรมฐานโดยกำหนดลมหายใจเข้า-ออก หรือใช้กลิ่นนิมิต สามารถทำให้เกิดฌานและอภิญญาได้ ส่งผลให้ผู้สำเร็จการปฏิบัติขั้นต้นมีหุติพิยตาทิพย์ได้ ดังที่ พระพุทธเจ้าตรัสสอนเรื่องมโนมยิทธิ ว่าเป็นวิชา ๘ คือปัญญาที่ทำให้เกิดฤทธิ์ที่สำเร็จด้วยใจ สามารถนิรมิตกายอื่นขึ้นนอกกายนี้ ให้เหมือนกับกายที่เป็นอยู่ เป็นต้น ดังอุปมาเรื่องงูกับคราบของงู เป็นต้น ซึ่งเป็นหนึ่งในวิชา ๘ ของผู้สำเร็จฌานขั้นสูงสุด ชำนาญ จนคล่องแคล่ว มโนมยิทธินี้ เป็นวิชาที่สำเร็จโดยมีฤทธิ์ทางใจ ซึ่งเริ่มต้นจากการบำเพ็ญสมาธิจนจิตสงบแล้วได้บรรลุฌาน แล้วจึงเจริญวิปัสสนาต่อไป ดังนั้น ผู้ที่เข้าถึงด้วยแนวทางโดยมีวิธีการปฏิบัติอยู่ ๔ แนวทาง คือ (๑) วิปัสสนามีสมณะนำหน้า (๒) สมณะมีวิปัสสนาหน้า (๓) สมณะและ

^๒ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๙, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๕๓), ๔๗๑

วิปัสสนาคู่กัน และ(๔) วิธีปฏิบัติเมื่อจิตถูกชักให้เขวด้วยธัมมูทัจจะ ทั้ง ๔ แนวทางนี้เป็นต้นแบบของ ๒ วิธีคือ สมถยานและวิปัสสนา

ยาน ซึ่งต้องอาศัยหลักปฏิบัติเพื่อการบรรลุธรรม จะทำให้ผู้ปฏิบัติได้รับความสามารถพิเศษหลังการบรรลุธรรมเรื่องอภิญญา ๖ คือ (๑) อิทธิวิธี (๒) ทิพโสต (๓) เจโตปริยญาณ (๔) ปุพเพนิวาสานุสสติญาณ (๕) จุตูปปาตญาณ และ (๖) อาสวักขยญาณ เพราะคุณธรรมระดับฌานที่โยคีได้ปฏิบัติทำให้เกิดเป็นสมาธิได้นั้น มีความสำคัญอย่างมาก ทำให้จิตมีพลังมาก มีอิทธิปาฏิหาริย์มาก มีสิ่งเป็นอัศจรรย์มาก

ดังนั้นมโนมยิทธิ เป็นปัจจัยที่สืบทอดมาจากการปฏิบัติสมถกรรมฐานโดยมีกสิณนิมิตสามารถทำให้เกิดฌานและอภิญญาได้ ส่งผลให้ผู้สำเร็จมีหุทิพย์ ตาทิพย์ได้ ส่วนเรื่องมโนมยิทธิ ที่ปรากฏในวิชา ๘ คือปัญญาที่ทำให้เกิดฤทธิ์ที่สำเร็จด้วยใจ สามารถนิรมิตกายอื่นขึ้นนอกจากกายนี้ ให้เหมือนกับกายที่เป็นอยู่ เป็นต้น ดังอุปมาเรื่องงูกับคราบของงู เป็นต้น ซึ่งเป็นหนึ่งในวิชา ๘ ของผู้สำเร็จฌานขั้นสูงสุด ชำนาญ จนคล่องแคล่วมโนมยิทธินี้ เป็นวิชาที่สำเร็จโดยมีฤทธิ์ทางใจ

๒. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาโครงสร้าง และสาระสำคัญในมหาสกุททายิสสูตร
๒. เพื่อศึกษามโนมยิทธิในพระไตรปิฎก
๓. เพื่อวิเคราะห์มโนมยิทธิในมหาสกุททายิสสูตร

๓. วิธีดำเนินการวิจัย

ในงานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Quality Research) โดยการสืบค้นข้อมูลที่เกี่ยวข้องจากเอกสาร (Document Research) โดยผู้วิจัยได้ทำการศึกษารวบรวมเนื้อหา โดยมุ่งเน้นเฉพาะมโนมยิทธิในมหาสกุททายิสสูตร ที่ปรากฏในคัมภีร์พระไตรปิฎก แปลไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ปีพุทธศักราช ๒๕๓๙ เล่มที่ ๑๓ พระสูตรต้นตปิฎก มัชฌิมนิคาย มัชฌิมปัณณาสก์ พระสูตรลำดับที่ ๗ ของปริพาชกวรรค มหาสกุททายิสสูตร ว่าด้วยปริพาชกชื่อสกุททายี สูตรใหญ่ และเนื้อหาที่นำมาขยายประกอบงานวิจัย คัมภีร์ชั้นรองขยายพระไตรปิฎก อรรถกถา ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ปีพุทธศักราช ๒๕๓๙ รวมถึงหนังสือ เอกสาร ตำราทางวิชาการ และบทความงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๔. ผลการวิจัย

ผลการวิจัยนี้ได้ค้นพบประเด็นที่ตอบวัตถุประสงค์ดังนี้

วัตถุประสงค์ที่ ๑

มหาสกลุทายีสสูตร เป็นพระสูตรที่ว่าด้วยปริพาชกชื่อสกลุทายี สูตรใหญ่^๓ ผู้มีโดยมีเนื้อหาพรรณนาถึงพระพุทธรูปประทับ ณ เวฬุวนาราม ใกล้กรุงราชคฤห์ ครั้งนั้นปริพาชกที่มีชื่อเสียง อาศัยอยู่ในปริพาชการาม อันเป็นที่ให้เหยื่อแก่นกยูง หลายคนด้วยกัน เช่นอन्नารปริพาชก วรตปริพาชก สกลุทายิปริพาชก และปริพาชกที่มีชื่อเสียงอื่น ๆ ในตอนเช้าพระพุทธรูปเสด็จไปบิณฑบาตในกรุงราชคฤห์ ได้เสด็จแวะที่อารามของปริพาชกนั้น สกลุทายีปริพาชกทูลเชิญให้ประทับ ณ อาสนะที่ปูไว้ ตนเองนั่งบนอาสนะที่ต่ำกว่า แล้วเล่าถวายถึงข้อความสนทนากันของสมณพราหมณ์ลัทธิต่าง ๆ ซึ่งประชุมกันในการคิดเห็น ในวันก่อน ๆ ที่ว่า เป็นลาภของชาวอังคะ มคธะ ที่มีสมณพราหมณ์เจ้าหมู่ เจ้าคณะ เป็นคณาจารย์ มีคนรู้จัก มียศ เป็นเจ้าลัทธิ อันคนส่วนมากนับถือกันว่าเป็นผู้ดีงาม จำพรรษาอยู่ในกรุงราชคฤห์ แล้วระบุชื่อครูทั้งหมามีปุณณะกัสสปะ เป็นต้น มีนิครนถนาฏบุตรเป็นที่สุด และพระสมณโคตม แล้วได้เกิดปัญหาท่านเหล่านี้ ใครเป็นผู้ที่สาวกสักการะเคารพบูชาอาศัยอยู่

ประการต่อมา ปริพาชกได้ทูลเล่าว่า บางคนได้พูดถึงเจ้าลัทธิทั้งหกแต่ละคนว่าสาวกได้คัดค้านหาว่าปฏิบัติผิด ไม่แสดงความเคารพสักการะ แต่เมื่อกล่าวถึงพระสมณโคตมสรรเสริญว่า ในขณะที่ทรงแสดงธรรม ถ้าสาวกรูปใดใด ก็จะมีเพื่อนพรหมจารีใช้เข้ากระตุนไม่ให้ทำเสียง จึงไม่มีเสียงจามเสียงไอจากสาวกของพระสมณโคตม ในขณะที่ทรงแสดงธรรม มหาชนสนใจใคร่อยากฟัง ก็จะได้ฟังตามพอใจ แม้สาวกของพระสมณะโคตมที่บอกสีกออกไป ก็กล่าวสรรเสริญสาสดา สรรเสริญพระธรรม สรรเสริญพระสงฆ์ เป็นคนทำงานวัดบ้าง เป็นอุบาสกบ้างสมาทานศึกษาในสิกขาบท ๕ พระสมณโคตมจึงเป็นผู้ที่สาวกสักการะเคารพนับถือบูชา อาศัยอยู่อย่างนี้

^๓ ม.ม. (ไทย) ๑๓/๒๓๗/๒๗๘.

ต่อมาพระพุทธองค์ตรัสถามถึงสาวกของเราเห็นธรรมก็อย่างไรในเราจึงสักการะเคารพ เป็นต้น สกฤหายิปริพาชกทูลว่า ๕ อย่าง คือพระผู้มีพระภาคเป็นผู้ (๑) มีอาหารน้อย พรรณนาคุณแห่งความเป็นผู้มีอาหารน้อย (๒) ถึง (๔) (รวม ๓ ข้อ) สันโดษด้วยจีวร (เครื่องนุ่งห่ม) บิณฑบาต (อาหาร) และเสนาสนะ (ที่นอนที่นั่งหรือที่อยู่อาศัย) ตนมีตามได้ พรรณนาคุณแห่งความสันโดษนั้น ๆ (๕) เป็นผู้สัจด์ พรรณนาคุณแห่งความสัจด์

ครั้นต่อมาพระพุทธองค์ ตรัสตอบชี้แจงถึงธรรม ๕ ประการที่สาวกเห็นแล้วสักการะเคารพ เป็นต้น ในพระองค์โดยละเอียด แล้วตรัสชี้ข้อธรรมอื่นอีก ๕ ข้อ คือ (๑) เห็นว่าทรงมีศีล (๒) เห็นว่าทรงแสดงธรรม เพื่อความรู้อยิ่ง มิใช่เพื่อไม่รู้ยิ่ง มิเหตุ มิใช่ไม่มีเหตุมีปาฏิหาริย์ มิใช่ไม่มีปาฏิหาริย์ (๓) เห็นว่าทรงมีปัญญา (๔) เห็นว่าทรงตอบปัญหาเรื่องอริยสัจ ๔ อย่างน่าพอใจ (๕) เราได้บอกปฏิบัติแก่สาวกของเรา สาวกของเราปฏิบัติตามแล้ว ก็เจริญสติปัญฐาน (การตั้งสติ) ๔ อย่าง สัมมปปธาน ความเพียรชอบ ๔ อย่าง อิทธิบาท (ธรรมะให้บรรลุความสำเร็จ) ๔ อย่าง อินทรีย์ (ธรรมะอันเป็นใหญ่มีศรัทธา เป็นต้น) ๕ อย่าง พละ (ธรรมะอันเป็นกำลัง) ๕ อย่าง โพชฌงค์ (องค์แห่งปัญญาเครื่องตรัสรู้ ๗ อย่าง, อริยมรรค (ทางอันประเสริฐ) มีองค์ ๘, วิโมกข์ (ความหลุดพ้น) ๘ อย่าง, อภิกายตนะ (อายุตนะอันเป็นใหญ่) ๘ อย่าง (มีความสำคัญในรูปภายในเห็นรูปรายนอกครอบงำรูปเหล่านั้น รู้เห็น เป็นต้น, กสิณายตนะ (อายุตนะคือกสิณ) ๑๐ อย่าง, (มีปฐวิกสิณ คือกสิณมีดินเป็นอารมณ์ เป็นต้น) ฌาน ๔ รู้ว่ากายมีรูปไม่เที่ยง มีความแตกดับไปเป็นธรรมดา วิญญานอาศัยเนื่องกับกายนั้น นิรมิตกายอื่นได้ (มโนยทิฤทธิ์ทางใจ) แสดงฤทธิ์ได้ มีทิพย์ รู้ใจคนอื่น (เจโตปริยญาณ) ระลึกชาติได้ มีตาทิพย์ หรือเห็นความตายความเกิด ได้บรรลุความหลุดพ้นเพราะสมาธิ และเพราะปัญญาอันไม่มีอาสวะ ฉะนั้น เมื่อสกฤหายิปริพาชกได้รับฟังจบแล้วก็ชื่นชมภาสิตของพระผู้มีพระภาค

วัตถุประสงค์ที่ ๒

คำว่า “มโนยิทธิ” คำเป็นภาษาบาลี โดยแบ่งคำศัพท์ออกเป็นสองคำคือ “มโนมย” แปลว่า สำเร็จด้วยใจ^๔ และคำว่า “อิทธิ” แปลว่า ความเจริญ, ฤทธิ์^๕ รวมความแปลว่า สำเร็จทางใจด้วยฤทธิ์ หรือการรู้ การเห็น การสัมผัส ตามความเป็นจริงด้วยใจ

^๔ พระอรรถกถาธิการ (ขวินทร์ สระคำ), พจนานุกรม บาลี-ไทย, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทธรรมสารจำกัด, ๒๕๕๒), หน้า ๓๙๐.

^๕ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๙๕.

การอธิบายถึงความหมายของมโนมยิทธิ เป็นสิ่งที่กระทำได้อย่างยิ่ง เหตุที่ผู้วิจัยให้ทัศนะมโนมยิทธินี้เกิดขึ้นแก่โยคีผู้ปฏิบัติจนจิตเข้าถึงปฐมฌาน เป็นต้น โดยสรุปคือ เป็นการแสดงฤทธิ์นี้เกิดมิได้เพราะสำเร็จด้วยใจ เพราะใจนี้เป็นใหญ่ ใจเป็นประธาน เพราะบุคคลจะกระทำสิ่งใด หรือลงมือประพฤติปฏิบัติสิ่งใดก็ตามย่อมมีใจเป็นตัวนำ แต่การแสดงฤทธิ์เกิดขึ้นโดยมีฌานอภิญญาเป็นบาทฐานเท่านั้นจึงสำเร็จเป็นมโนมยิทธิได้

เพราะคำว่า “มโนมยิทธิญาณ” นี้^๖ หมายถึงการเนรมิตกายอื่นจากกายนี้ มีรูปที่เกิดแต่ใจ มีอวัยวะครบถ้วนมีอินทรีย์ไม่บกพร่อง เมื่อปฏิบัติตามข้อปฏิบัติแสดงฤทธิ์ได้ หนทางนี้สามารถบรรลุที่สุดแห่งอภิญญา และอภิญญาบารมีได้ เพราะโยคีนักปฏิบัติได้เพียรพยายามเมื่อจิตเป็นสมาธิบริสุทธิ์ผุดผ่อง ไม่มีกิเลสเพียงดั่งเนิน ปราศจากความเศร้าหมอง อ่อน เหมาะแก่การใช้งาน ตั้งมั่น ไม่หวั่นไหวอย่างนี้ ภิกษุผู้นั้นย่อมจิตไปเพื่อเนรมิตกายที่เกิดแต่ใจ คือเนรมิตกายอื่นจากกายนี้ มีรูปที่เกิดแต่ใจมีอวัยวะครบถ้วน มีอินทรีย์ไม่บกพร่อง^๗

ส่วนคำว่า “มโนมยิทธิ” นี้หมายถึงประกอบด้วยคำว่า มโนมย คือที่เกิดจากใจ ได้แก่ที่บังเกิดแล้วเพราะใจ และคำว่า “อิทธิ” แปลว่าฤทธิ์^๘ คำว่า สัพพวงศปญฺจสํ คือมีอวัยวะครบถ้วน ได้แก่ประกอบด้วยอวัยวะทั้งปวง และด้วยอวัยวะ ๕ คำว่า อหีนินทรียํ คือมีอินทรีย์ไม่บกพร่อง ได้แก่มีอินทรีย์ไม่วิตกด้วยอำนาจทรวตฺถงแท้จริง รูปที่ผู้มีฤทธิ์เนรมิตแล้ว ย่อมเป็นเช่นเดียวกับผู้เนรมิตนั้น ด้วยอาการทุกอย่าง ส่วนในกุศลธรรมที่เป็นส่วนแห่งวิชานั้น วิชามี ๘ ประการคือ วิปัสสนาญาณ ๑ มโนมยิทธิ ๑ และอภิญญา ๖ เพราะธรรมที่สัมปยุตด้วยวิชาเหล่านั้น^๙

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต)^{๑๐} ให้ทัศนะระบุว่า มโนมยิทธิ หมายถึง ฤทธิ์ทางใจ คือสามารถนิรมิตกายอื่น ๆ ต่างไปจากกายเดิมของตนเองได้ เหมือนการชักดาบออกจากฝักหรือเหมือนงูออกจากการลอกคราบ เป็นข้อที่ ๒ ในวิชา ๘ ประการ

^๖ ม.ม. (ไทย) ๑๓/๒๕๓/๓๐๑.

^๗ ที.ส. (ไทย) ๙/๒๓๖/๗๘.

^๘ ม.ม.อ. (ไทย) ๒/๒๕๓/๒๔๕.

^๙ ม.อ.อ. (ไทย) -/๑๕๖/๑๔๓.

^{๑๐} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), *พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์*, พิมพ์ครั้งที่ ๑๖, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๕๔), หน้า ๒๔๘.

พระสุทธจริตรัมรังสีคัมภีรเมธาจารย์^๑ ให้ทัศนะระบุว่า มโนมยิทธิ มีความหมายว่า การทำฤทธิ์ทางใจได้ โดยทำกายตน และกายอื่นให้ปรากฏแก่คนอื่นได้ เมื่อน้อมกำหนดไปทางใดยอมสำเร็จตามปรารถนา โดยไม่ต้องเคลื่อนไหวกาย มโนมยิทธิอาศัยธาตุ ๔ ขึ้นเป็นสมุฏฐาน โดยการอาศัยเพ่งฌาน แล้วอธิฐานจิตให้เป็นไปตามที่ต้องการ

ประเภทของมโนมยิทธิ

ฉะนั้น เรื่องประเภทของมโนมยิทธิที่ปรากฏในมหาสกุททาฬสูตร มีการจำแนกออกไป ๒ ประการคือประเภทฝ่ายโลกียะ และประเภทฝ่ายโลกุตตรธรรม^๒ โดยมีการจำแนกดังนี้ (๑) ประเภทมโนมยิทธิฝ่ายโลกียะ โลภียธรรม หมายถึง ธรรมอันเป็นวิสัยของโลก สภาวะที่เนื่องในโลก ได้แก่ชั้น ๕ ที่เป็นสาสวะทั้งหมด เช่นพระเทวทัต ได้แสดงอิทธิฤทธิ์แก่พระราชากรมราชดาศัทรุ จัดเป็นโลกียธรรม ขอนี้พุทธทาสภิกขุได้อธิบายว่า “พระพุทเจ้าได้ตรัสไว้ว่า พระองค์ได้ทรงบัญญัติโลกุตตรธรรมสำหรับทุกคน ก่อนนี้เขาเชื่อกันว่า... บัณฑิต เราบุณชนคนธรรมดาอย่าไปสนใจเรื่องโลกุตตรธรรม มรรค ผล นิพพานเลย ไม่อยู่ในวิสัย แล้วก็สอนกันอย่างนั้น ผู้หลักผู้ใหญ่ก็สอนกันเสียอย่างนั้น แล้วก็ห้ามเด็ก ๆ ไม่ให้สนใจเรื่องโลกุตตรธรรม ว่ามันไม่จำเป็นบ้าง ว่ามันเกินไปแล้วบ้าง ไม่สมกับที่พระพุทเจ้าท่านตรัสว่า เป็นเรื่องที่เรามอบให้สำหรับทุกคน เพราะว่าเรื่องนี้มันเป็นเรื่องสำหรับทุกคนที่มีความทุกข์ ใครมีความทุกข์ก็ต้องมีโลกุตตรธรรม เพราะว่าสิ่งอื่นมันดับทุกข์ไม่ได้ ฉะนั้น ถ้าใครมีความทุกข์ คนนั้นต้องใช้โลกุตตรธรรม ไม่ว่าเด็ก ไม่ว่าผู้ใหญ่ โลกุตตรธรรม ให้เป็นสมบัติสำหรับทุกคน...”^๓

เพราะการแสดงมโนมยิทธิ คือแสดงฤทธิ์ ที่มีโชரியะ คือ ฤทธิ์ที่ประกอบด้วยอาสวะยังมีอุปธิ (มีกิเลสและทำให้เกิดทุกข์ได้) ได้แก่ฤทธิ์อย่างที่เขาใจกันทั่ว ๆ ไป ดังได้บรรยายมาข้างต้น คือ การที่สมณะหรือพราหมณ์ ผู้ใดผู้หนึ่งบำเพ็ญเพียรจนได้เจโตสมาธิ แล้วแสดงฤทธิ์ได้ต่าง ๆ เช่น แปลงตัวเป็นคนหลายคน ไปไหนก็แหวกทะเลฝ่ากำแพงไป เห็นฟ้า ดำดิน เดินบนน้ำ เป็นต้น^๔ เพราะมโนมยิทธินี้จัดเป็นประเภทแห่งฤทธิ์ ที่ดำเนินไปตามแนวทางมโนมยิทธิคือ (๑)

^๑ พระสุทธจริตรัมรังสีคัมภีรเมธาจารย์ (ลี ธมฺมธโร), สีสลักษณ์และจิตติวิชา, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: หจก. ภาพพิมพ์, ๒๕๕๔), หน้า ๒๕๗.

^๒ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๒๐, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๕๔), หน้า ๖๔.

^๓ พุทธทาสภิกขุ, **โลกุตระภูมิ**, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๓๒), หน้า ๕๕.

^๔ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๙๘๓.

อธิฐานฤทธิ์ ฤทธิ์ที่ต้องอธิษฐานให้สำเร็จ เป็นข้อมุ่งหมายของอิทธิฤทธิ์ ที่ต้องการอธิษฐานให้สำเร็จมีหลากหลาย เป็นฤทธิ์ที่น่าอัศจรรย์อย่างยิ่ง ได้แก่ คนผู้เดียว อธิษฐานให้เป็นคนมากได้ คนมากอธิษฐานให้เป็นคนเดียวได้ ให้ผ่านกำแพงภูเขาไปได้ ให้ดินเป็นน้ำแล้วดำเล่นได้เหมือนดำนํ้าให้นํ้าเป็นแผ่นดินแล้วเดินไปบนน้ำได้ เป็นต้น (๒) วิภพนาฤทธิ์ ฤทธิ์ที่ต้องทำอย่างผาดแผลง เป็นฤทธิ์ทำโดยแสดงซึ่งปรากฏกายแสดงธรรมบ้าง ไม่ปรากฏกายแสดงธรรมบ้าง แสดงเพศเด็กบ้าง เพศนาคบ้าง เพศครุฑบ้าง เพศอสูรบ้าง เพศพระอินทร์บ้าง เพศพรหมบ้าง เป็นต้น แม้ในสมัยพุทธกาลมีพระเทวทัตที่แสดงฤทธิ์ชนิดนี้ให้ชกศัตรู ราชโอรสได้เกิดความเลื่อมใสจนได้คบคิดกันทำอนันตริยกรรมเพราะความโลภแล้วจึงเกิดเหตุเพศภัยในปัจจุบัน (๓) มโนมยฤทธิ์ ฤทธิ์ที่สำเร็จด้วยกำลังใจ เป็นฤทธิ์เกิดจากกำลังใจจัดเป็นทิพยอำนาจ (๔) ญาณวิปารายฤทธิ์ ฤทธิ์ที่สำเร็จด้วยกำลังญาณ เป็นการละความสำคัญว่าเที่ยงเป็นสุขเป็นอัตตา เพราะสำเร็จด้วยปัญญาตามเป็นจริงของสังขารว่าไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา (๕) สมาธิวิปารายฤทธิ์ ฤทธิ์ที่สำเร็จด้วยอำนาจสมาธิ เป็นการละนิรวณได้ด้วยปฐมฌาน จนถึงการละนิรวณได้ด้วยเนวสัญญานาสัญญายตนะสมาบัติ (๖) อริยฤทธิ์ ฤทธิ์ที่สำเร็จด้วยวิสัยของพระอริยเจ้า โดยที่ท่านสามารถกำหนดความไม่รังเกียจในสิ่งน่าเกลียด สามารถกำหนดความไม่รังเกียจทั้งในสิ่งน่าเกลียดทั้งในสิ่งไม่น่าเกลียด ทั้งในสิ่งน่าเกลียด และสามารถวางใจเป็นกลางอย่างมีสติสัมปชัญญะ ต่อสิ่งน่าเกลียดและไม่น่าเกลียดนั้นได้ (๗) กัมมวิปากชาฤทธิ์ ฤทธิ์ที่เกิดแต่ผลกรรม เป็นฤทธิ์ของเทพเจ้าทั้งมวล มนุษย์บางจำพวกและวินิบาตบางเหล่าที่แสดงกายให้ปรากฏได้ ไม่ให้ปรากฏได้ ทำให้เป็นผู้มีฤทธิ์เดชคล้ายเทพเจ้า (๘) ปุญญฤทธิ์ ฤทธิ์ของผู้มีบุญ โดยเป็นฤทธิ์ของพระเจ้าจักรพรรดิที่สามารถเสด็จพาจากตรุงคินีเสนาตลอดถึงเศรษฐีต่าง ๆ มีโชติยะเศรษฐีเป็นต้นที่มีบุญมีสมบัติเกิดขึ้นมากกว่าคนทั่วไป (๙) วิชามัยฤทธิ์ ฤทธิ์ที่สำเร็จด้วยวิทยา เป็นฤทธิ์ของวิทยากร ที่ร้ายมนต์แล้วเหาะไปในอากาศได้ก็แสดงกองทัพคือพลช้าง พลม้า พลรถ พลเดินเท้าในอากาศได้ (๑๐) สัมปโยคปัจจัยิฉณฤทธิ์ ฤทธิ์ที่สำเร็จเพราะประกอบกิจกุศลให้สำเร็จไป ถือว่าเป็นฤทธิ์โดยการละอกุศลมีกามฉันทะเป็นต้น ด้วยคุณธรรมมีเนกขัมมะเป็นต้นเป็นผลสำเร็จอย่างสูง เป็นฤทธิ์ของพระอรหันต์เพราะละกิเลสทั้งมวลหมดสิ้นไป^๑

ในส่วนของมโนมยิทธินี้ได้มีการจัดแบ่งประเภทการฝึกมโนมยิทธิ ตามหลักสูตรเดิมอย่างครบถ้วนนั้น ผู้เรียนต้องฝึกกลืน ให้คล่องก่อนสามารถทำจิตให้เป็นฌาน ในกลืนได้ฉับพลัน

^๑ พระอริยคุณฐาธาร (เส็ง ปุสโส), **ทิพยอำนาจ**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาภูมิภวราชนวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๑๗๓.

คล้องตัว โดยไม่ต้องตั้งท่า เป็นต้นว่า เตโชกสิณ(กสิณ) หรือ อาโลกกสิณ (กสิณแสงสว่าง) ซึ่งเป็นปัจจัยให้เกิดทิพพจักขุญาณ ต้องอดทนด้านใจ ทรมานกายฝึกกันเป็นเดือน ๆ ปี ๆ ที่เดียว จึงจะได้อะไร และมีจำนวนมากที่พยายามปฏิบัติมานานสิบปี ก็ไม่ได้ เมื่อได้กสิณกองใดกองหนึ่ง หรือหลายกองจนคล่องแล้ว ครูอาจารย์จึงจะมาต่อวิชาให้ และการต่อวิชาที่ว่าคือ การแนะนำด้วยถ้อยคำสั้น ๆ แล้วให้ไปปฏิบัติเอาเอง ไม่ได้พร่ำชี้แนะกันจนปากเปื่อย ปากแฉะ ดังที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน เมื่อนำไปปฏิบัติแล้ว ผิดถูกขัดข้องอย่างไร อาจารย์ก็จะชี้แนะแก้ไขให้ ดังนั้น วิชาความรู้ทั้งหลาย ทั้งทางโลกและทางธรรม ที่ท่านได้กันมาในสมัยก่อน จึงคงอยู่กับท่าน ไม่มีการขาดวิ่นสูญหายเอาง่าย ๆ เหมือนหลายคนในปัจจุบันที่ ดังตอนต้นแล้วหรือลง ๆ จนถึงดับ ในขั้นปลาย เพราะโลกียฉันทาหล่นหาย ต้องพ่ายต่อโลภธรรม ๘ และกิเลสตัณหาการเจริญมโนมยิทธิ มีหลายสิบวิธีการ ในส่วนวิธีเดิมนั้นที่สามารถรู้เห็นได้ ไปได้ แต่ไม่สามารถจะพูดจะพุดคุยกัน ไม่สามารถตอบคำถามได้ทันที ต่างคนก็ต่างนั่ง แล้วลืมนำขึ้นมาบอกอย่างนั้นอย่างนี้ เพื่อเป็นการตัดความสงสัยนานาประการ เพื่อประหยัดเวลา และเสริมสร้างกำลังใจพุทธบริษัท ขอนี้พระสุธรรมยานเถร (หลวงพ่อกุญชร) ท่านจึงใช้แบบพิเศษ มาสอนเป็นแบบที่คนข้าง ๆ สามารถถามได้พุดคุยได้ เห็นอะไรได้ และแนะนำกันได้ในตัวเสร็จ เป็นวิธีลัด หรือประยุกต์^๑ ท่านบอกว่า “เป็นแบบวิชา ๓ บวกกับอภิญญา” อันแก้ไขปัญหาข้อข้องใจ ในผลการปฏิบัติได้ส่วนหนึ่ง ฉะนั้น จึงขอเรียกมโนมยิทธิแบบฉบับของหลวงพ่อกุญชร ท่านว่าเป็นมโนมยิทธิประยุกต์ มโนมยิทธิที่หลวงพ่อกุญชร ประยุกต์ขึ้นมาตามแนววิชาของพระพุทธเจ้านั้น ประมวลได้เป็น ๒ แบบ เพื่อความสะดวกรวบรัด และเหมาะกับยุคสมัยกำลังใจของพุทธบริษัท ได้แก่ แบบเต็มกำลังใจ และแบบครึ่งกำลังใจ แบบเต็มกำลังใจ บางครั้งเรียกว่า แบบเต็มอัตรา ท่านจะให้ตั้งต้นด้วยฌาน ๔ ใช้งาน ให้อุทิสสมาทานกาย ออกจากกายหยาบ ด้วยกำลังใจของฌาน ๔ และอาศัยกำลังใจความสะอาดของจิต โดยการแนะนำอารมณ์วิปัสสนาญาณให้ เพื่อให้รู้เห็นสภาวะพระนิพพานได้ หลวงพ่อเริ่มนำวิธีการนี้มาสอนเมื่อ พ.ศ.๒๕๐๘ และผู้ที่ฝึกได้ เป็นผู้ที่มีความดี ความสามารถ เคยได้วิชานี้มาแล้วในอดีตชาติแบบครึ่งกำลังใจ หรือเรียกว่ากัมมโนมยิทธิแท้ นั้น ขึ้นต้นด้วยกำลังใจสมาธิจิต ต่ำมาก แค่วาระดับอุปจารสมาธิ เท่านั้น แต่อาศัยกำลังใจของศีล และวิปัสสนาญาณ อารมณ์คิดตัดกิเลสให้จิตสะอาด สูงมาก เป็นองค์ประกอบสำคัญ และจะต้องให้ครูเข้าไปแนะนำ เป็นรายบุคคล รายกลุ่ม หลวงพ่อท่านเริ่มใช้สอน เมื่อ พ.ศ.๒๕๒๑ เป็นต้นมา

^๑ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า

สรุปคือเป็นฤทธิ์ที่ประกอบด้วยอาสวะ ซึ่งมีอุปธิ โดยเจือปนด้วยกิเลส ซึ่งสมณะหรือพรหมณ์ ก็สามารถบำเพ็ญเพียรเพื่อได้เจโตสมาธิและแสดงฤทธิ์ได้เช่นกัน ส่วนมโนม ยิธินั้น เป็นฤทธิ์ที่สำเร็จด้วยกำลังใจ เป็นฤทธิ์เกิดจากกำลังใจจัดเป็นทิพยอำนาจ

วัตถุประสงค์ที่ ๓

หลักการปฏิบัติมโนมยิทธิในมหาสกุทหายสูตร นี้สำหรับเป็นการปฏิบัติหรือการเข้าถึงมโนมยิทธิญาณในมหาสกุทหายสูตรนี้มีกระบวนการฝึกปฏิบัติโดยเริ่มตั้งแต่บรรลุปฐมฌาน เป็นต้นจนถึงบรรลุถึงวิชา ๘ ประการ ดังนั้น ผู้วิจัยได้นำเรื่องหลักการของหมวดธรรมเรื่องกรรมฐานเป็นแนวทางการฝึกจิตและพัฒนาไปสู่การแสดงมโนมยิทธิ ซึ่งคำว่า “กรรมฐาน”^๑ นี้ หมายถึงที่ตั้งแห่งการทำงานของจิต ที่ให้จิตทำงาน หรือสิ่งที่ใช้สำหรับเป็นอารมณ์ในการเจริญภาวนา^๒ ในสมัยพุทธกาลมีแนวการปฏิบัติที่หลากหลาย มีคำสอนของพวกขงฺกิล ฤาษีปริพาชกหรือเจ้าลัทธิต่าง ๆ เป็นต้น โดยมากนิยมเจริญสมาธิตามแนวสมณะซึ่งเป็นแนวทางที่นักบวชผู้มีชื่อเสียงในสมัยนั้น เช่น อาหารดาบส อุทกดาบส และขงฺกิลสามพี่น้อง คืออรุเวลากัสสปะ คยากัสสปะ และนทิกัสสปะนิยมปฏิบัติกัน แม้เจ้าชายสิทธัตถะก็เคยเข้าไปศึกษาและปฏิบัติอยู่กับนักบวชบางท่าน ในจำนวนเหล่านั้นด้วยจนได้บรรลุฌานอภิญญา สมบัติ ๘ ต่อมา พระพุทธองค์ทรงพบว่ามันยังไม่ใช่ที่สุดแห่งทุกข์ จึงเสด็จจากสำนักเหล่านั้นไปแสวงหาความหลุดพ้นด้วยพระองค์เอง จนกระทั่งทรงค้นพบทางพ้นทุกข์คืออริยสัจ ๔ แล้วได้ตรัสรู้อนัตตสมมัสสัมโพธิญาณในที่สุด

หลังจากที่เจ้าชายสิทธัตถะได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว พระองค์ได้ทรงแสดงแนวทางการปฏิบัติกรรมฐานไว้หลายวิธีด้วยกัน โดยจัดประเภทของกรรมฐานตามคำสอนในพระไตรปิฎก นิยมแบ่งออกเป็น ๒ ลักษณะ คือ สมถกรรมฐานและวิปัสสนากรรมฐานซึ่งในพระไตรปิฎกได้มีการกล่าวถึงกรรมฐานทั้งสองอย่างนี้ว่า ธรรม ๒ อย่าง ที่ควรเจริญยั้งคือสมถะและวิปัสสนา เมื่อภิกษุรู้ว่ยังไม่เจริญสมถะและวิปัสสนาก็ควรเจริญ สมถะและวิปัสสนาเป็นส่วนแห่งวิชา เป็นทางให้ถึงความสิ้นราคะ โทสะ และโมหะ เป็นต้น ทั้งสมถะและวิปัสสนาจึงมีความสัมพันธ์กันอย่างลึกซึ้ง คือเป็นปัจจัยให้เกื้อหนุนและเอื้อประโยชน์ต่อกัน มีคำอธิบายเกี่ยวกับกรรมฐาน ๒ ชนิดนี้ ดังต่อไปนี้

^๑ ธนิต อยู่โพธิ์, *วิปัสสนาญาณ*, (กรุงเทพมหานคร: กรมศิลปากร, ๒๕๓๑), หน้า ๓๖๘-๓๖๙.

^๒ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), *พุทธธรรม*, หน้า ๘๕๑.

๑. สมณกรรมฐาน ได้แก่ วิธีฝึกให้จิตสงบระงับจากเครื่องรบกวนจากนิวรณ์ ๕ ประการ ได้แก่ กามฉันทะ พยาบาท วิจิกิจฉา ถีนมิทธะ อุทธัจจกุกกัจะ^๑ เป็นวิธีทำจิตไม่ให้ฟุ้งซ่านขัดส่าย ช่วยเสริมสร้างจิตให้มีความตั้งมั่น (สมาธิโต) บริสุทธ (บริสุทธิ์) และอ่อนโยนเหมาะต่อการนำไปใช้งาน (กมมนิโย) เป็นพื้นฐานของวิปัสสนาได้เป็นอย่างดี สมณกรรมฐานถือเป็นกรรมฐานที่สนับสนุนการบรรลุธรรม^๒ เนื่องจากสภาวะของจิตที่ผ่องใสไม่ฟุ้งซ่าน สามารถพิจารณาธรรมที่ละเอียดลึกซึ้งได้อย่างถ่องแท้ วิธีการฝึกจิตตามหลักการของสมณะ พระอรหันตเจ้าจารย์ได้จำแนกไว้ ๔๐ วิธี ได้แก่ กสิณ ๑๐ อสุภะ ๑๐ อนุสติ ๑๐ พรหมวิหาร ๔ อาหารปฏิกุศล ๑ จตฺตาววฐาน ๑ และอรุณ ๔^๓ อารมณกรรมฐานทั้งหมดนี้เป็นจุดทำหรือเส้นทางที่ใช้ดำเนินไปสู่ความพ้นทุกข์ ดังคำกล่าวที่ว่า ทำข้ามของนิพพานนั้นมีอยู่ทุกแห่ง เหมือนชนทั้งหลายประสงค์จะข้ามจากที่ใด ๆ ของมหาสมุทร ก็มีทำเป็นเส้นทาง ที่จะไม่มีทำไม่มีเช่นเดียวกันชนทั้งหลายผู้ประสงค์จะข้ามให้ถึงพระนิพพาน ก็จำเป็นต้องอาศัยกรรมฐาน ๓๘ ประการ ซึ่งเป็นทำ เป็นเส้นทาง เพราะกรรมฐานที่จะไม่ใช่ทำของนิพพานนั้น ไม่มี^๔

องค์ฌานในฐานะเป็นอารมณ์ของมโนยิทธิ ถือว่าเป็นสมาธิที่แน่วแน่นสนิทเรียกว่า อัปปนาสมาธิ เมื่อจิตเป็นสมาธิถึงขั้นนี้ก็เป็นอันเข้าสู่ภาวะที่เรียกว่าฌาน ฌานคือภาวะที่จิตมีสมาธิ มีความผ่องใส และมีกำลังมากขึ้น แยกได้หลายระดับ ความต่างของแต่ละระดับกำหนดได้ด้วยคุณสมบัติของจิต ที่เป็นองค์ประกอบรวมของสมาธิในฌานนั้น ในฌานนั้น สมาธิหรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า เอกัคคตา จะมีองค์ธรรมอื่น ๆ จำนวนหนึ่งเป็นตัวประกอบรวมอยู่ด้วยเป็นประจำเสมอไป ฌานมีหลายชั้น คือแบ่งเป็น ๔ ตามแนวพระสูตรแต่เดิมบ้าง เป็น ๕ ตามแนวอภิธรรมบางแห่งบ้าง ยิ่งเป็นฌานชั้นสูงขึ้นไป ก็ยิ่งประณีตขึ้น ยิ่งประณีตขึ้น ก็ยิ่งมีองค์ธรรมประกอบรวมประจำน้อยลงไปตามลำดับ แล้วข้างต้นหลายครั้งตามโอกาส องค์ธรรมประกอบรวมประจำในฌานรวมทั้งตัวสมาธิหรือเอกัคคตาด้วยนั้น เรียกกันสั้น ๆ ว่า องค์ฌาน มีทั้งหมด ๖ อย่าง คือวิตก วิจาร ปีติสุข อุเบกขา และเอกัคคตา มีความหมายสังเขปดังนี้ นี้เรียกว่าสุข

วิเคราะห์วิธีการแสดงมโนยิทธิในมหาสุกฤทัยสูตร เป็นการแสดงซึ่งมโนยิทธิ โดยหมายถึงมีฤทธิ์ทางใจ เป็นการรู้ การเห็น การสัมผัสความเป็นจริงได้ด้วยใจมโนยิทธิ ไม่ใช่โอกาส

^๑ ม.อ. (ไทย) ๑๔/๔๓๑/๔๙๐.

^๒ ม.อ. (ไทย) ๑๔/๔๕๐/๕๐๓๕.

^๓ ส.สพ. (ไทย) ๑๘/๓๗๗/๔๕๓-๔๕๔.

^๔ ที.ส.อ. (ไทย) ๑/๔๙๙/๓๒๗.

(แสงสว่างอันเป็นผลเกิดจากการเจริญสมถกรรมฐาน และวิปัสสนากรรมฐาน) มโนมยิทธิ ไม่ใช่ อุปาทาน ไม่ใช่การสะกดจิต บางคนฝึกมโนมยิทธิใช้ความพากเพียรใช้ระยะเวลาเป็นปี ก็ยังไม่สำเร็จ บางคนเริ่มปฏิบัติครั้งแรกก็ได้เลย ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับบุญบารมีเก่าของผู้ฝึก แม้ความชัดเจนของการรู้เห็นของแต่ละคนก็แตกต่างกันด้วย^๒ เพราะกสิณในฐานะเป็นบาทฐานของมโนมยิทธิ ซึ่งคำสอนพระไตรปิฎกนั้นได้อธิบายถึงกสิณในฐานะเป็นบาทฐานของมโนมยิทธิ เพราะมีแนววิธีปฏิบัติ เพื่อการฝึกจิตสำหรับเหล่าพุทธบริษัท เรียกว่า อารมณ์ของสมถกรรมฐาน ๔๐ กรรมฐาน เท่าที่พระอรธกถาจารย์รวบรวมแสดงไว้มีทั้งหมด ๗ หมวด ๔๐ อย่างด้วยกัน ดังนี้ คือ ๑) กสิณ ๑๐ คือ วัตถุสำหรับเพ่งเพื่อจูงจิตให้เป็นสมาธิ ๒) อสุภะ ๑๐ คือ การพิจารณาซากศพ ๓) อนุสสติ ๑๐ คือ อารมณ์ดีงามที่ควรระลึกนึกถึง ฯลฯ ๔) อัปมัญญา ๔ คือ ธรรมที่พึงแผ่ออกไปในสัตว์มนุษย์ทั้งหลาย ฯลฯ ๕) อาหารเรปิกุลสัจจะ ๑ คือ การกำหนดหมายความเป็นปฏิภูลในอาหาร ๖) จตุธาตุววัฏฐาน ๑ การกำหนดธาตุสี่ และ ๗) อรูปกรรมฐาน ๔ ได้แก่ การกำหนดภาวะที่เป็นอรูปธรรมเป็นอารมณ์^๓ กสิณ ๑๐ นั้น คือสิ่งสำหรับเพ่งมองเพื่อทำจิตให้เป็นสมาธิ เป็นกรรมฐานหมวดหนึ่งที่มีประสิทธิภาพมากในการนำจิตให้เข้าไปยึดติดอยู่กับกสิณ ทำให้จิตเป็นสมาธิเร็ว มีอานิสงส์และอานุภาพมาก^๔ กสิณ ๑๐ เป็นอารมณ์กรรมฐานอย่างหนึ่งในบรรดาอารมณ์กรรมฐาน ๔๐ อย่าง ที่บุคคลผู้ต้องการอบรมจิตสามารถนำไปฝึกได้ และเหมาะกับบุคคลทุกจริต ทุกคนสามารถเพ่งได้ทั้ง ๑๐ วิธี แต่ควรทำการเพ่งให้ถูกวิธีตามลักษณะของกสิณแต่ละประเภทที่กล่าวไว้ในพระไตรปิฎก^๕

๕. อภิปรายผล

สำหรับผลการวิจัยมโนมยิทธินี้ แสดงถึงว่า การแสดงมโนมยิทธิในสมัยพุทธกาลนั้นมี พระจุฬพนธกได้บรรลุเป็นพระอรหันต์แล้วพร้อมด้วยปฏิสัมภิทาและอภิญญาและวิชชา ๘ ประการ สิ่งที่สำคัญ ได้แก่ ท่านได้เป็นผู้ฉลาดในเจโตวิวัฏฐะ เพราะได้เข้าถึงรูปาวจรฌาน ๔

^๒ สรวิชัย ศรีฮารยา, ปาฏิหาริย์แห่งมโนมยิทธิ, (กรุงเทพมหานคร: หจก. รุ่งเรืองสาส์นการพิมพ์, ๒๕๖๖), หน้า ๑๑-๑๒.

^๓ ดูรายละเอียดใน พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พุทธธรรม, หน้า ๘๕๓.

^๔ จรูญ วรณกสิณานนท์, การเพ่งกสิณวิธีฝึกปฏิบัติกรรมฐานที่จิตเป็นสมาธิเร็ว, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์พุทธลีลา, ๒๕๔๕), หน้า ๓.

^๕ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗.

ส่วนการแสดงมโนมยิตินั้น ได้เกิดขึ้นจากการที่ท่านได้บรรลุเป็นพระอรหันต์แล้ว ที่บ้านของหมอชิวก็ได้จัดให้มีการทำบุญขึ้นแต่พระพุทธเจ้าทรงรอให้ท่านได้สำเร็จคุณธรรมก่อน จึงได้ตรัสบอกหมอชิวว่า ในวิหารยังมีภิกษุอยู่อีกคนหนึ่ง ต่อมาเมื่อหมอชิวบอกให้คนรับใช้ไปนำพระจูฬปันถกมา พอคนรับใช้ไปถึงวิหารแล้ว ได้พบพระจูฬปันถกได้แสดงมโนมยิตี คือแสดงภิกษุถึง ๑,๐๐๐ รูป ซึ่งมีรูปร่างหน้าตาเหมือนกันทั้งหมด ส่วนคนรับใช้ที่หมอชิวได้นิมนต์ท่าน แล้วสอบถามถึงภิกษุรูปใดชื่อจูฬปันถก ทั้งหนึ่งพันรูปก็ตอบเป็นเสียงเดียวกันว่า “อาตมาภาพชื่อจูฬปันถก” ต่อมาเมื่อพระพุทธเจ้าตรัสบอกว่ารูปใดเอ่ยขึ้นก่อนว่า “อาตมาภาพชื่อจูฬปันถก” ให้จับมือภิกษุรูปนั้น ฝ่ายคนรับใช้ของหมอชิวก็ได้ปฏิบัติตาม ด้วยเหตุนี้เอง พระพุทธเจ้าจึงทรงยกย่องท่านว่า “เป็นผู้เลิศกว่าภิกษุทั้งหลายในด้านผู้เนรมิตกายมโนมยอันสำเร็จด้วยฤทธิ์ทางใจและผู้พลิกแพลงจิต”^๒

๖. องค์ความรู้ใหม่

ผลจากการวิจัยได้องค์ความรู้สำหรับมโนมยิตีในมหาสกุทยาสูตร เป็นการดำเนินชีวิตทางโลกด้านโลกียะ และเป็นแนวทางเข้าถึงองค์ความรู้สำหรับการดำเนินชีวิตทางธรรมด้านโลกุตตระ เพราะองค์ความรู้สำหรับการดำเนินชีวิตทางโลกด้านโลกียะนี้เพียงพอแล้วที่จะนำใช้หลักธรรมของพระพุทธเจ้าเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตแล้ว เพราะมโนมยิตีนี้มีความสอดคล้องกันและเหมาะกับการศึกษาและปฏิบัติในสถานการณ์ที่ต่างกัน โดยมโนมยิตีแบบย่อเหมาะกับการใช้ในชีวิตและการประกอบอาชีพประจำวันเพราะมีเงื่อนไขที่เอื้ออำนวยคือเพียงป้องกันและกำจัดความชอบ (กามฉันทะ) และความชัง (ปฏิฆสัณญะ) ต่อสิ่งต่าง ๆ แล้วอยู่กับลมหายใจเข้าออกซึ่งไม่ต้องละเอียดยัง ๑๖ ขั้นก็สามารถดำเนินชีวิตและปฏิบัติหน้าที่ไปด้วยความเรียบง่ายและมีประสิทธิภาพในขณะที่มโนมยิตีพิสดารหรือแบบมาตรฐานต้องมีการเตรียมตัวมีรายละเอียดถึง ๑๖ ขั้น ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการบูรณาการกับสติปัฏฐาน โพชฌงค์ และวิชชา และวิมุตติ เป็นธรรมขั้นสูงสุดในพระพุทธศาสนา ดังนั้น จึงต้องมีเงื่อนไขและองค์ธรรมในการขับเคลื่อนอย่างเป็นระบบประกอบด้วยโดยเฉพาะสถานที่ต้องสงบและอิริยาบถต้องเป็นท่านั่งคู่มือบัลลังก์เพื่อให้สังเกตลมหายใจได้อย่างสะดวกนั่นเองด้วยความที่มโนมยิตีมีหลายแบบ ผู้สนใจจึงสามารถเลือกแบบที่เหมาะสมกับข้อจำกัดของตน แต่ต้องไม่ลืมที่จะตรวจสอบความถูกต้องด้วยองค์ธรรมในการปฏิบัติ คือ อาตปปี สัมปชาโน และสติมา โดยในระหว่างนั้นต้องกำจัดความชอบ

^๒ ดูรายละเอียดใน องค์.เอกก. (ไทย) ๒๐/๑๙๘/๒๖.

และความซึ้ง และนุ่มไปสู่วิเวก วิราคะ นิโรธ และโอสถัคคะ ซึ่งสุดท้ายจะนำไปสู่วิชชาและวิมุตติ ดังนั้น การปฏิบัติสมถกรรมฐานนี้ที่หวังผลคือเข้าถึงมโนยติอย่างอื่นถือได้ว่าไม่ใช่เป้าหมายของมโนยติตามแนวพระไตรปิฎก

๗. สรุป

สำหรับมโนยติในมหาสกุทยาสูตรนี้ เป็นวิธีการเข้าถึงข้อปฏิบัติและการแสดงตามที่ปรากฏในพระไตรปิฎกนั้น ผู้วิจัยค้นพบว่าวิธีการพัฒนาจิตตามแนวกลืนตามคำสอนในพระไตรปิฎกนั้น ก็คือ เป็นกระบวนการฝึกรวมจิต เพื่อพัฒนาศักยภาพของผู้ฝึกปฏิบัติทั้งในด้านกาย วาจา และใจ เพื่อความบริสุทธิ์แห่งจิตเป็นการวางรากฐานทางจิตให้มีศักยภาพ เป็นวิธีการที่เน้นเฉพาะด้านสมถกรรมฐานในฐานะเป็นบาทฐาน อภิญญา สมาบัติ ที่เรียกว่าสมถยานิก คือผู้ที่เริ่มปฏิบัติด้วยการเจริญสมถกรรมฐาน โดยมีสมาธิทำให้สงบเป็นตัวนำ ให้สมาธิเพื่อให้เกิดขณิกสมาธิ อุปจารสมาธิและอัปปนาสมาธิจนจิตสงบนิ่งให้เกิดฌาน แต่ฌานเกิดมาจากกลืน ๑๐ เป็นกรรมฐานจากบรรดากรรมฐานทั้งหมด ๔๐ วิธี ที่พระพุทธองค์ได้ทรงวางหลักวิธีการปฏิบัติเพื่อเป็นวิธีการฝึกรวมจิตสำหรับพระโยคี เป็นกรรมฐานที่มีประสิทธิภาพมาก ทรงพลังทำให้จิตเกิดสมาธิได้เร็วมีอานิสงส์ และอานุภาพมากซึ่งวิธีการฝึกจิตตามแนวทางแห่งกลืนนั้น จุดมุ่งหมายก็เพื่อทำฌานให้เกิดขึ้นอีกทั้งยังใช้เป็นบาทฐานในการฝึกจิตเพื่อทำอภิญญาให้เกิดขึ้นได้ดีอีกด้วย

ทั้งนี้ กลืนยังเป็นกรรมฐานที่สามารถฝึกจิตให้ถึงฌานได้เร็วกว่ากรรมฐานประเภทอื่นด้วย เพราะว่าการเพ่งกลืนนั้น อุคคหนิมิตและอุปจารสมาธิเกิดขึ้นได้ง่าย เมื่ออุคคหนิมิตและอุปจารสมาธิเกิดง่าย การได้ฌานนั้นก็เร็วทั้งยังสามารถพัฒนาจิตให้สูงขึ้นได้ถึงระดับฌานสมาบัติ ๘ และในกรณีที่ได้บรรลุธรรมถึงขั้นพระอนาคามีหรือพระอรหันต์ด้วยแล้ว สามารถที่จะเข้านิโรธสมาบัติได้ซึ่งเป็นอานิสงส์ข้อหนึ่งอันเกิดจากการฝึกจิตตามแนวทางแห่งกลืนในวิสุทธิมรรค และใช้ฌานนั้นเป็นบาทฐานในการเจริญวิปัสสนากรรมฐานต่อไป เพื่อจุดมุ่งหมายสูงสุดในทางพระพุทธศาสนา คือ นิพพาน

๘. ข้อเสนอแนะ

มโนยติโดยองค์ประกอบที่สำคัญคือสมถะในฐานะเป็นบาทฐานจึงได้มีจุดมุ่งหมายคือการปฏิบัติธรรมไปตามลำดับขั้นที่สูงยิ่งขึ้นไป เพื่อให้การเข้าถึงหลักปฏิบัติได้ง่ายขึ้น ควรศึกษา

ทำความเข้าใจและปฏิบัติตามอย่างสม่ำเสมอ โดยมีรูปแบบการดำเนินชีวิตที่ประเสริฐทางโลก (โลกียะ) และรูปแบบการดำเนินชีวิตที่ประเสริฐทางธรรม (โลกุตตระ) ต่อไป

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

นำรูปแบบการดำเนินชีวิตที่ประเสริฐทางโลก (โลกียะ) และรูปแบบการดำเนินชีวิตที่ประเสริฐทางธรรม (โลกุตตระ) ไปเผยแพร่ต่อสาธารณชน เพื่อเปิดโอกาสให้แก่ผู้ที่ไม่มีโอกาสได้สัมผัสกับเนื้อหาหลักธรรมอันเป็นคำสอนในพระไตรปิฎกได้ จะทำให้สาธารณชนเกิดความสนใจในพระไตรปิฎกว่า มิใช่เพียงแต่เป็นตำราทางธรรมะเท่านั้น แต่สามารถนำมาประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตได้เป็นอย่างดี ทำให้ชีวิตมีความสุขในทางโลก และพ้นทุกข์ในทางธรรม เป็นการเปิดชุมทรัพย์ในพระไตรปิฎกให้สาธารณชนได้เห็นในอีกมุมมองหนึ่ง

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

- ๑) ศึกษาโนมยิทธิเพื่อการประยุกต์ใช้ในการสร้างสรรค์ต่อสังคมไทย
- ๒) ศึกษาโนมยิทธิโดยมีสมถในฐานะเป็นบาทฐานเพื่อสัมพันธ์กับศาสตร์สมัยใหม่
- ๓) ศึกษาวิเคราะห์โนมยิทธิกับข้อปฏิบัติวิปัสสนาในการเข้าถึงภาวะความจริงสูงสุด

คือพระนิพพาน

บรรณานุกรม

ธนิต อยู่โพธิ์. **วิปัสสนานิยม**. กรุงเทพมหานคร: กรมศิลปากร, ๒๕๓๑.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๒๐. กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๕๔.

_____. **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๖. กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๕๔.

_____. **พุทธธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๙. กรุงเทพมหานคร: บริษัทสหธรรมิก จำกัด, ๒๕๕๓.

พระสุทธิธรรมรังสีคัมภีรเมธาจารย์ (สี ธรรมธโร). **ลีลสิกขาและจิตตวิชชา**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: หจก. ภาพพิมพ์, ๒๕๕๔.

พระอริยคุณาธาร (เส่ง ปุสฺโส). **ทิพยอำนาจ**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๒. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาสมุทรวิทยาลัย, ๒๕๔๘.

พระอุตรคณาธิการ (ชวินทร์ สระคำ). **พจนานุกรม บาลี-ไทย**. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ธรรมสารจำกัด, ๒๕๕๒.

พุทธทาสภิกขุ. **โลกุตระภูมิ**. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๓๒.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

_____. **อรรถกถา ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.

สรวิชัย ศรีอารยา. **ปาฏิหาริย์แห่งมนมยิทธิ**. กรุงเทพมหานคร: หจก. รุ่งเรืองสาส์นการพิมพ์, ๒๕๖๖.

เทวภูมิ : กระบวนการสร้างความเกื้อกูลกันทางสังคม

DEVABHŪMI : THE PROCESS OF CREATING MUTUAL SUPPORT IN SOCIETY

พระศรีวิโรภาส (เตชินท์ สิทธาภิญญา/ผากา)

Phrasrivajirobhās (Techin Siddhābhībhū/Phākā)^{*}

Received: June 11, 2025

Revised: June 16, 2025

Accepted: July 30, 2525

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ ๓ ข้อ ๑) เพื่อศึกษาความเชื่อเรื่องเทวภูมิที่มีต่อการเกื้อกูลกันในสังคมไทย ๒) เพื่อพัฒนากระบวนการส่งเสริมการเกื้อกูลกันในสังคมไทยตามความเชื่อเรื่องเทวภูมิ และ ๓) เพื่อนำเสนอกระบวนการเกื้อกูลกันในสังคมไทยตามความเชื่อเรื่องเทวภูมิ โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods Research) ครอบคลุมการวิเคราะห์เชิงเอกสารจากพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา งานวิจัย และการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ทรงคุณวุฒิ นักวิชาการ และพระสงฆ์ในพื้นที่คณะสงฆ์ภาค ๑๐ มหานคร รวมถึงการจัดสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussions) ผลการวิจัยพบว่า ความเชื่อเรื่องเทวภูมิในพระพุทธศาสนา ซึ่งหมายถึงสวรรค์หกชั้นในอภิมหาจักรวรรค์ มีอิทธิพลอย่างลึกซึ้งต่อจิตใจและพฤติกรรมของคนไทย เนื่องจากประชาชนส่วนใหญ่เชื่อว่าการกระทำดี เช่น การมีศรัทธาในพระรัตนตรัย การเคารพกฎแห่งกรรม การรักษาศีล และการประกอบกุศลกรรมบถ ๑๐ จะนำไปสู่การเกิดใหม่ในเทวภูมิและได้รับความสุขในภพหน้า องค์ความรู้สำคัญที่

^{*} นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ได้จากการวิจัย คือ ๑) ความเชื่อเรื่องเทวภูมิเป็นพลังขับเคลื่อนทางจิตใจที่เสริมสร้างความรับผิดชอบต่อส่วนรวม เพราะคนไทยจำนวนมากเชื่อว่าความดีจะไม่สูญเปล่า แต่จะให้ผลทั้งในโลกนี้และโลกหน้า ๒) กระบวนการเกื้อกูลในสังคมไทยประกอบด้วยการช่วยเหลือกันในชีวิตประจำวัน การจัดกิจกรรมสาธารณประโยชน์ การบริจาคทรัพย์และแรงกายเพื่อส่วนรวม การบำเพ็ญสาธารณกุศล และการเสียสละเพื่อส่วนรวมในยามวิกฤต เช่น ภัยธรรมชาติหรือโรคระบาด ๓) การพัฒนากระบวนการส่งเสริมการเกื้อกูลควรออกแบบให้เชื่อมโยงหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างชัดเจน โดยเฉพาะการสื่อสารให้ประชาชนเข้าใจหลักบุญกิริยาวัตถุ ๓ สังคหวัตถุ ๔ และฆราวาสธรรม ๔ เพื่อสร้างความตระหนักรู้และปรับเปลี่ยนทัศนคติสู่การกระทำที่มีคุณค่าทางสังคม

คำสำคัญ: เทวภูมิ, กระบวนการ, ความเกื้อกูล, สังคม

Abstract

This research aimed to: (1) study the belief in Devabhūmi (heavenly realms) and its influence on mutual support in Thai society; (2) develop processes to promote mutual support in Thai society based on the belief in Devabhūmi; and (3) present models of mutual support in Thai society grounded in this belief. A mixed methods research design was employed, combining documentary analysis from the Tipiṭaka, commentaries, sub-commentaries, related academic works, and articles; qualitative data collection through in-depth interviews with experts, scholars, and Buddhist monks in Ecclesiastical Region 10; and quantitative data collection using questionnaires and focus group discussions. The study revealed that the belief in Devabhūmi the six heavenly realms within the Kāma-loka according to Theravāda Buddhism — exerts profound influence on the Thai worldview and social behavior. Thai people widely believe that virtuous actions, such as having faith in the Triple Gem, respecting the law of karma, observing moral precepts, and practicing the ten

courses of wholesome action (kusala-kammaṭṭha), will result in favorable rebirth in the heavenly realms and lead to happiness in future existences.

The key findings of the research are threefold: (1) The belief in Devabhūmi serves as a psychological motivator that strengthens individuals' sense of social responsibility, as people trust that their good deeds will bear fruit both in this life and the next; (2) the patterns of mutual support in Thai society encompass daily acts of kindness, organizing public benefit activities, donating wealth and labor for communal causes, engaging in public welfare, and sacrificing for the greater good during times of crisis such as natural disasters or epidemics; (3) the development of promotional processes should explicitly integrate Buddhist ethical principles, particularly by communicating the importance of key doctrines such as the three bases of meritorious action (puñṇakiriya-vatthu), the four bases of social harmony (saṅgahavattthu), and the four household virtues (gharāvāsā-dhamma) to raise awareness and foster pro-social attitudes and behaviors.

The study's main recommendation is that Buddhist organizations, educational institutions, and related agencies should collaborate to design training programs, public communication campaigns, and participatory workshops aimed at instilling an understanding of the belief in Devabhūmi and its relationship to mutual support. By creatively transmitting these values to younger generations, such initiatives would lay a crucial foundation for strengthening social cohesion, enhancing social capital, and guiding Thai society toward stable and sustainable development at both the community and national levels.

Keywords: Devaloka, Process, Support, Society

๑.บทนำ

สังคมไทยเป็นสังคมที่อยู่ร่วมกันด้วยความสัมพันธ์แบบเกื้อกูลกันมาแต่สมัยอดีตจนถึงปัจจุบัน เป็นการเกื้อกูลกันตั้งแต่ในครอบครัว ในหมู่บ้านจนถึงชุมชนที่มีขนาดใหญ่ขึ้น เช่น ตำบล อำเภอ จังหวัด ไปจนถึงประเทศชาติ การเกื้อกูลช่วยเหลือกันเริ่มตั้งแต่เรื่องเล็ก ๆ น้อย ๆ ในครอบครัวเป็นพื้นฐาน ตัวอย่างเช่น การแบ่งปันอาหาร สิ่งของของอุปโภคบริโภค จากภายในครอบครัวขยายไปเป็นการเกื้อกูลข้างบ้านเรือนเคียง วัด โรงเรียน และขยายออกไปในชุมชนระดับกว้างขึ้นไป จนถึงระดับประเทศชาติ การช่วยเหลือเกื้อกูลนี้เกิดขึ้นมาจากพื้นฐานจิตใจของคน ซึ่งพื้นฐานจิตใจของคนในสังคมย่อมมีมาจากเหตุ ๒ ประการ คือ หนึ่งจากพันธุกรรมที่มีมาแต่กำเนิด และสองจากสภาพแวดล้อมที่เติบโต สภาพแวดล้อมในการเลี้ยงดู พันธุกรรม (Heredity) หมายถึง ลักษณะต่างๆ ของบรรพบุรุษที่ถ่ายทอดมาสู่ลูกหลานด้วยวิธีสืบพันธุ์ ลักษณะเหล่านี้จะถ่ายทอดผ่านทางยีน ซึ่งอยู่ในโครโมโซม ลักษณะที่ถ่ายทอดมานี้เป็นลักษณะติดตัวไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ แม้ว่าปัจจุบันเทคโนโลยีจะเจริญขึ้นมาก^๒ มนุษย์สามารถใช้ศัลยกรรมเปลี่ยนแปลงอวัยวะบางส่วนได้ แต่ก็ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงทั้งหมดได้ สองสิ่งนี้เป็นสิ่งสำคัญในการปลูกฝังและหล่อหลอมพื้นฐานจิตใจของคนให้เป็นไปในแนวทางนั้น ตัวอย่างเช่น หากบุคคลเกิดและเจริญเติบโตอยู่ในสังคมที่มีการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ก็จะทำให้เขาเป็นคนที่เติบโตมาเป็นผู้ที่มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อผู้อื่นไปด้วย ตรงกันข้ามหากบุคคลใดเติบโตในสภาพแวดล้อมที่ไม่เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ หรือสภาพแวดล้อมที่มีความเห็นแก่ตัวรอบด้าน ก็จะทำให้บุคคลผู้นั้นเรียนรู้สภาพแวดล้อมที่ไม่เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เต็มไปด้วยความเห็นแก่ตัวเช่นนั้นและเติบโตมาเป็นผู้ที่ไม่มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อผู้อื่น มีแต่ความเห็นแก่ตัวเป็นพื้นฐานหรือรากฐานแห่งจิตใจของเขาผู้นั้น ในส่วนของพันธุกรรมเป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงไม่ได้ เพราะได้รับติดตัวมาแต่กำเนิด แต่ในส่วนของสิ่งแวดล้อม สภาพแวดล้อมในการเจริญเติบโตและสภาพสังคมที่บุคคลนั้นอาศัยอยู่ซึ่งมีส่วนในการหล่อหลอมจิตใจส่วนอันเป็นรากฐาน ก่อให้เกิดพฤติกรรมของบุคคลนั้น

^๒ สุเมธ เนาว์รุ่งโรจน์, การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง การถ่ายทอดลักษณะทางพันธุกรรม ที่จัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ (๕E) และความพึงพอใจในการจัดการเรียนรู้ของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนห้วยยอด จังหวัดตรัง, วารสารนวัตกรรมการเรียนรู้ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๑ มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๑

สามารถเปลี่ยนแปลงหรือจัดองค์ประกอบที่คิดว่าเหมาะสมให้เป็นไปได้ตามที่ต้องการได้ในระดับหนึ่ง

เมื่อพิจารณาพื้นฐานจิตใจของคนในสังคมไทยแล้วจะเห็นได้ว่านอกจากบุคคลจะได้รับการปลูกฝังแนวคิดหรือความเชื่อมาจากบุคคลแวดล้อมในครอบครัว เช่น บิดา มารดา ดังนั้นพระพุทธศาสนาจึงมีส่วนสำคัญในการปลูกฝังความคิด ความเชื่อ ค่านิยม หลักศีลธรรมในการดำเนินชีวิตต่างๆ เป็นต้น จึงเป็นที่น่าสนใจว่า เนื่องจากคนในสังคมไทยส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนา และในคำสอนของพระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงผลของการกระทำความดีกรรมชั่วอันจะเป็นผลติดตามตัวบุคคลไปสู่ชีวิตหลังการตาย ทำให้ได้ไปเกิดในภพภูมิที่ดี มีการเกิดในเทวภูมิเป็นต้น ซึ่งความเชื่อเรื่องเทวภูมินี้มีแสดงให้เห็นทั้งในวรรณกรรม เช่น เรื่องไตรภูมิพระร่วง ดังข้อความที่ว่า “...แต่แผ่นดินเรายู้นี้ขึ้นไปเบื้องบนได้ ๓๓๖,๐๐๐,๐๐๐ ผีจะนับด้วยโยชน์ได้ ๔๖,๐๐๐ โยชน์ ว่าถึงชั้นฟ้าอันชื่อว่าจาตุมหาราชิกภูมิอันตั้งอยู่เหนือจอมเขาคุนธรวายุเคราะห์วันออกก็มี...”^๓ และว่า “...จากมนุสสภูมิถึงชั้นจาตุมหาราชิก เป็นระยะทาง ๔๒,๐๐๐ โยชน์ จากชั้นจาตุมหาราชิกถึงชั้นดาวดึงส์ก็เหมือนกัน จากชั้นดาวดึงส์ถึงชั้นยามะ เป็นระยะทาง ๔๓๔,๔๐๐ โยชน์ จากชั้นยามะถึงชั้นดุสิต เป็นระยะทาง ๗๘๔,๘๐๐ โยชน์ จากชั้นดุสิตถึงชั้นนิมมานรดี เป็นระยะทาง ๑,๑๓๕,๒๐๐ โยชน์ จากชั้นนิมมานรดีถึงชั้นปรนิมมิตวสวัตดี เป็นระยะทาง ๑,๔๘๕,๖๐๐ โยชน์...”^๔ อีกทั้งจากคำสอนของพระสงฆ์ ซึ่งประชาชนได้รับฟังจากการไปฟังธรรม ปฏิบัติธรรมที่วัดในวันพระหรือวันสำคัญต่างๆทางพระพุทธศาสนา ตลอดจนแม้กระทั่งจากงานศิลปะ ภาพเขียนทางธรรม เช่น ภาพสุวรรณคัณภก เทวดานางฟ้า เปเรต อสุรกาย ในจิตรกรรมผนังโบสถ์ ในงานปั้น เช่นงานปั้นรูปเทพ เทวดานางฟ้า สัตว์นรกต่างๆ ที่จัดแสดงในวัด สิ่งเหล่านี้จึงเป็นสิ่งที่มียุทธผลต่อความคิด และการปฏิบัติตนของบุคคลในสังคม นอกจากนี้พระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาได้ถ่ายทอดคำสอนหลักธรรมในการปฏิบัติและข้อควรเว้น

^๓ กรมศิลปากร, **ไตรภูมิพระร่วงของพระยาสิทธิไทย**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์คลังวิทยา, ๒๕๐๙), หน้า ๒๐๓.

^๔ พระสิริมงคลอาจารย์, **จักรวาลทิพย์**, ตรวจชำระโดย สำนักหอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์บริษัทศรีเมืองการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๔๘), หน้า ๒๑๓-๒๑๔.

ต่างๆ เช่นเรื่องเบญจศีล เบญจธรรม กุศลกรรมบถ ๑๐^๕ อกุศลกรรมบถ ๑๐^๖ บุญกิริยาวัตถุ ๓^๗ สังคหวัตถุ ๔^๘ ขรवासธรรม ๔^๙ เป็นต้น เป็นแนวทางปฏิบัติเพื่อการไปเกิดในสวรรค์

ดังนั้นเรื่องนรกและสวรรค์จึงมีอิทธิพลต่อระบบของสังคมไทยมาทั้งทางด้าน จิตกรรมวรรณกรรมและพิธีกรรม โดยเฉพาะด้านจิตกรรมฝาผนังตามปูชนียสถาน มีการแสดง ภาพของนรกไว้อย่างน่ากลัวและแสดงภาพของสวรรค์ไว้อย่างน่าเพลิดเพลินน่าชื่นชมจนทำให้เกิดภาพจำว่านรกคือสิ่งที่น่ากลัวที่สุด เมื่อทำชั่วต้องไปตกนรก สวรรค์คือสิ่งที่น่าปรารถนามาก ที่สุด หากทำดี มีการทำทาน มีการเกื้อกูลกัน เป็นต้น ต้องไปเกิดเป็นเทวดาในสวรรค์^๑

ผู้วิจัยจึงสนใจความสัมพันธ์ของความเชื่อเรื่องเทวภูมิในพระพุทธศาสนาที่มีต่อการ เกื้อกูลกันทางสังคมของคนในสังคมไทยว่าเหตุเพราะมีความเชื่อเรื่องนี้ บุคคลจึงขวนขวายในการทำบุญให้ทาน ช่วยเหลือเกื้อกูลแบ่งปันข้าวของเครื่องใช้แก่คนทั่วไปในสังคม หรือแม้แต่สละ ทรัพย์ สละร่างกายของตนช่วยเหลืองานสาธารณะ มีการสร้างวัดวาอาราม สร้างถนนหนทาง สร้างสะพานข้ามแม่น้ำลำคลอง สร้างศาลาริมทาง เป็นต้น หรือมีการเสียสละทรัพย์ บริจาคเพื่อ การสาธารณะกุศลในการช่วยเหลือกันในคราวที่เพื่อนมนุษย์ในสังคมได้รับภัยพิบัติ ทาง ธรรมชาติต่างๆ เช่น อุทกภัย อัคคีภัย วาตภัย หรือประสบกับโรคระบาด ดังเช่นครั้งเมื่อเกิดการ ระบาดของเชื้อโควิด ๑๙ อันเป็นเหตุทำให้บุคคลกลุ่มที่ประสบภัยนั้นๆ ต้องตกทุกข์ได้ยาก ขาด ที่อยู่อาศัย ขาดอาหารและน้ำดื่ม ขาดเครื่องอุปโภคบริโภคต่างๆ และขาดยารักษาโรค หรือ แม้กระทั่งขาดญาติพี่น้องที่จะดูแลในการจัดการศพให้ในวาระสุดท้ายของชีวิต คนในสังคมไทยก็ ให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ไม่ว่าจะเป็นการเสียสละบริจาคเงินทุนเพื่อนำไปใช้ในการ จัดสร้างที่อยู่ ที่พักพิงชั่วคราว ให้แก่ผู้ประสบภัยหรือในการจัดเตรียมอาหาร น้ำดื่มและยารักษา

^๕ ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๖๐/๒๘๔.

^๖ ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๕๙/๒๘๔.

^๗ ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๒๘/๒๓๐.

^๘ ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๔๐/๑๖๗.

^๙ ส.ส. (ไทย) ๑๕/๘๔๕/๓๑๖.

^๑ พระมหาสมจินต์ สมมาปัญญา (วันจันทร์), **นรกและสวรรค์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท**, วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๓, หน้า ๗๗.

โรค แจกจ่ายกันอย่างทั่วถึง แม้แต่ในการจัดหาอุปกรณ์การห่อศพ โรงศพ ค่าน้ำมัน และค่าไฟฟ้าในการจัดการงานศพ หรือแม้กระทั่งสละเวลาและความสุขส่วนตัว เพื่อไปสมัครเป็นอาสาสมัครช่วยดูแลผู้ป่วย เป็นต้น หรือแม้แต่เมื่อภาคเหนือของประเทศไทยเกิดอุทกภัยช่วงปลายเดือนสิงหาคม ๒๕๖๗ โดยเฉพาะจังหวัดสุโขทัยที่ได้รับผลกระทบหนัก ทุกภาคส่วนในประเทศไทยไม่ว่าจะเป็นภาครัฐบาล ภาคเอกชน หรือแม้แต่คณะสงฆ์ก็ได้ช่วยกันระดมทั้งเงินทุน ทั้งข้าวของเครื่องใช้ไปช่วยผู้ประสบภัย นั้นแสดงให้เห็นว่าการช่วยเหลือเกื้อกูลกันของคนในสังคมเช่นนี้ ถือว่าเป็นประโยชน์ต่อสังคมไทยเป็นอย่างยิ่ง จึงอาจถือได้ว่าคำสอนความเชื่อเรื่องเทวภูมิในพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของสิ่งแวดล้อมที่หล่อหลอมสภาพจิตใจและพฤติกรรมของคนในสังคมให้เกิดการเกื้อกูลกันในสังคมนั้นเป็นสิ่งที่มิประโยชน์แก่สังคมเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากเป็นเหตุอันนำมาซึ่งประโยชน์ต่อสังคมไทย ดังกล่าวแล้วข้างต้น

๒. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑) เพื่อศึกษาความเชื่อเรื่องเทวภูมิที่มีต่อการเกื้อกูลกันทางสังคม
- ๒) เพื่อพัฒนากระบวนการส่งเสริมการเกื้อกูลกันทางสังคมตามความเชื่อเรื่องเทวภูมิ
- ๓) เพื่อนำเสนอกระบวนการเกื้อกูลกันทางสังคมตามความเชื่อเรื่องเทวภูมิ

๓. วิธีการดำเนินการวิจัย/รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษา กระบวนการสร้างความเกื้อกูลกันทางสังคมในสังคมไทยตามความเชื่อเรื่องเทวภูมิในพระพุทธศาสนา ซึ่งผู้วิจัยจะได้ศึกษาข้อมูลจากการสัมภาษณ์บุคคลในสังคมผู้ที่มีความรู้และหรือประสบการณ์ในเรื่องความเชื่อเรื่องเทวภูมิในพระพุทธศาสนาต่อการเกื้อกูลทางสังคมในสังคมไทย โดยศึกษาเฉพาะในพื้นที่เขตการปกครองของคณะสงฆ์ภาค ๑๐ ได้แก่ จังหวัด อุบลราชธานี ศรีสะเกษ นครพนม ยโสธร มุกดาหาร และอำนาจเจริญ รวม ๖ จังหวัด ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยตามลำดับดังนี้

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

การดำเนินงานวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods Research) โดยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยทำการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Analysis) การเก็บข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์ การสัมภาษณ์เชิงลึก (In Depth Interview) การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussions)

๓.๒ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้ให้ข้อมูล คือ ผู้นำคณะสงฆ์ของวัดในท้องถิ่นเฉพาะในพื้นที่เขตการปกครองของคณะสงฆ์ภาค ๑๐ ซึ่งเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ในการเป็นผู้นำ ผู้ประสานคนในสังคมนั้นให้ทำการสิ่งใดสิ่งหนึ่งซึ่งเป็นการเกื้อกูลต่อกันในสังคมนั้น เป็นผู้ที่สามารถจำและเล่าประสบการณ์ต่างๆ และยินยอมให้ความร่วมมือในการให้ข้อมูลเพื่อการวิจัยได้ด้วยตนเอง ผู้วิจัยคัดเลือกผู้นำคณะสงฆ์ของวัดเฉพาะในพื้นที่เขตการปกครองของคณะสงฆ์ภาค ๑๐ ได้แก่ จังหวัดอุบลราชธานี ศรีสะเกษ นครพนม ยโสธร มุกดาหาร และอำนาจเจริญ รวม ๖ จังหวัด จำนวน ๑๘ รูป/คน

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

๑. แบบสัมภาษณ์ความเชื่อเรื่องเทวภูมิในพระพุทธศาสนาที่มีต่อการเกื้อกูลกันของคนในสังคมเพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องเทวภูมิในพระพุทธศาสนาที่มีต่อการเกื้อกูลกันของคนในสังคมไทย แบบสัมภาษณ์เป็นแนวคำถามแบบเพื่อใช้ในการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก โดยแบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้นมาและผ่านการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือจากผู้เชี่ยวชาญ ๕ ท่าน ซึ่งได้พิจารณาความถูกต้องและความเที่ยงตรง ความชัดเจนของการใช้ภาษาครอบคลุมเนื้อหาหัวข้อที่จะวิจัย และหลังจากที่ผู้เชี่ยวชาญได้ตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหา (Content Validity) ของเครื่องมือแล้ว ผู้วิจัยดำเนินการแก้ไขปรับปรุงให้มีความเหมาะสม ชัดเจนด้านสำนวนภาษา ครอบคลุมด้วยเนื้อหาตามที่ได้รับคำแนะนำจากผู้เชี่ยวชาญทั้ง ๕ ท่านแล้ว ตรวจสอบความถูกต้องก่อนนำไปสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายต่อไป

๒. อุปกรณ์บันทึกข้อมูล

๒.๑ ใช้แบบบันทึกงานภาคสนาม (Field note) สำหรับบันทึกข้อมูลจากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก

๒.๒ เครื่องบันทึกเสียง สำหรับบันทึกข้อมูลจากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก และนำมาถอดความตามเนื้อหาเพื่อตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลที่บันทึกในแบบบันทึกงานภาคสนาม เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลให้ครอบคลุมประเด็นมากที่สุด

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

๑. ติดต่อกับผู้ให้ข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการสร้างสัมพันธภาพกับผู้ให้ข้อมูล โดยผู้วิจัยแนะนำตัวแก่ผู้ให้ข้อมูลชี้แจงวัตถุประสงค์ของงานวิจัย ผู้วิจัยแสดงกรอบคำถามในการสัมภาษณ์ให้ผู้ให้ข้อมูลทราบอย่างชัดเจนจากนั้นจึงขอความร่วมมือในการให้ข้อมูลเพื่องานวิจัย เมื่อผู้ให้

ข้อมูลยินยอมให้ความร่วมมือจึงนัดหมายสถานที่พบเวลาที่สะดวก หมายเลขโทรศัพท์และที่อยู่ติดต่อได้เพื่อนัดหมายสัมภาษณ์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์

๒. แจ้งวัตถุประสงค์ของการดำเนินการวิจัยรายละเอียดในการดำเนินการสัมภาษณ์แก่ผู้ให้ข้อมูล เมื่อผู้ให้ข้อมูลยินยอมเข้าร่วมวิจัยจึงดำเนินการเก็บข้อมูล ซึ่งในการเก็บข้อมูลใช้การ สัมภาษณ์ โดยบันทึกเสียงร่วมกับการจดบันทึกในขณะสัมภาษณ์ด้วย

๓. การเก็บรวบรวมความเชื่อเรื่องเทวภูมิในพระพุทธศาสนา ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ใช้เทคนิคการรวบรวมข้อมูล ๒ วิธี ดังนี้

๑. การจดบันทึกภาคสนาม (Field notes) การบันทึกข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก จากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth interview) ร่วมกับการไต่ถามประเด็นที่ไม่ชัดเจน (Probes) โดยการใช้คำถามปลายเปิด (Open-ended question) ให้ผู้ให้ข้อมูลได้เล่าถึงประสบการณ์และความรู้สึก ผสมผสานกับเทคนิคการฟังอย่างใส่ใจ (Active listening) การสะท้อน (Reflection) การกล่าวซ้ำ (Emphasized) การสรุปความ (Summarized) การเงียบ (Silence) จดบันทึกเฉพาะรายการที่ให้ความยินยอมเท่านั้น

๒. บันทึกเสียงขณะสัมภาษณ์ โดยขออนุญาตผู้ให้สัมภาษณ์ และดำเนินการเฉพาะรายการที่ให้ความยินยอมเท่านั้น

๓. การแปลผลข้อมูล หลังจากการสัมภาษณ์แต่ละครั้งผู้วิจัยนำมาถอดความในรูปแบบ บรรยายพรรณนา

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลแบบ Content analysis โดยผู้วิจัยดำเนินการ ดังนี้ อ่านเนื้อหาจากการจดบันทึกการสัมภาษณ์ (Field note) ทั้งหมดจนผู้วิจัยเข้าใจเรื่องราวชัดเจนเห็นความสัมพันธ์เชื่อมโยงของข้อมูล จากนั้นเขียนประมวลความตามข้อมูลนั้น ๆ แล้วจึงทำการประมวล ความคิด วิเคราะห์ความเชื่อเรื่องเทวภูมิในพระพุทธศาสนาที่มีการเกี่ยวเนื่องกันทางสังคมไทย และเพื่อนำข้อมูลความเชื่อเรื่องเทวภูมิในพระพุทธศาสนาที่มีต่อการเกี่ยวเนื่องกันของคนในสังคมที่ได้ไปประยุกต์ในการวิจัยขั้นตอนต่อไป

๔. ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง“เทวภูมิ : กระบวนการสร้างความเกี่ยวเนื่องกันทางสังคม”เป็นงานวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Research Methods) ระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative

Research) และการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ศึกษาความเชื่อเรื่องเทวภูมิ จากแหล่งข้อมูลปฐมภูมิ ได้แก่ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช ๒๕๓๙ และแหล่งข้อมูลทุติยภูมิ ได้แก่ อรรถกถา พุทธศักราช ๒๕๕๓ ฎีกา อนุฎีกา ปกรณ์วิเสส และศึกษาดารววิชาการด้านพระพุทธศาสนา พร้อมทั้งหนังสือ บทความ นิตยสาร เอกสาร และงานวิจัยอื่นที่เกี่ยวข้อง และศึกษาข้อมูลเรื่องการเกี่ยวคู่กันในสังคมไทยจากหนังสือ บทความ นิตยสาร เอกสาร และงานวิจัยอื่นที่เกี่ยวข้องซึ่งสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

๔.๑ ความเชื่อเรื่องเทวภูมิที่มีต่อการเกี่ยวคู่กันทางสังคม

เทวภูมิเป็นแนวคิดที่มีรากฐานมาจากความเชื่อทางศาสนาและจิตวิญญาณ ซึ่งสะท้อนถึงการมีอยู่ของสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือเทพที่มีบทบาทในการกำหนดและสนับสนุนชีวิตมนุษย์ในสังคม หลายวัฒนธรรมเชื่อว่าเทพเจ้าไม่เพียงแต่เป็นผู้ประทานพร แต่ยังเป็นตัวกลางในการสร้างความสมดุลและความเป็นธรรมในสังคมความเชื่อเรื่องเทวภูมิส่งเสริมแนวคิด การเกี่ยวคู่กันทางสังคม ในหลายรูปแบบ เช่น ความเมตตาและการช่วยเหลือกัน: ในบางศาสนา การทำบุญหรือช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสถือเป็นวิธีหนึ่งในการสร้างความสัมพันธ์กับเทพเจ้า หรือเป็นการสะสมบุญเพื่อชีวิตที่ดีขึ้น ความยุติธรรมและการดูแลสังคมแนวคิดเรื่องกรรมและผลของการกระทำมักเกี่ยวข้องกับความเชื่อทางศาสนา ทำให้ผู้คนตระหนักถึงความรับผิดชอบในการทำความดีเพื่อความสงบสุขของชุมชน และความสามัคคีและความร่วมมือในวัฒนธรรมที่นับถือเทพเจ้า เทศกาลทางศาสนามักเป็นโอกาสให้ผู้คนมารวมตัวกัน ทำกิจกรรมที่ส่งเสริมความเป็นหนึ่งเดียวกัน เช่น การบูชา เทศกาลประเพณี และพิธีกรรมต่าง ๆ ซึ่งในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๐ มหานคร ทั้ง ๖ จังหวัด ได้แก่ จังหวัดอุบลราชธานี จังหวัดศรีสะเกษ จังหวัดนครพนม จังหวัดยโสธร จังหวัดมุกดาหาร และจังหวัดอำนาจเจริญ ล้วนมีพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาหลักที่ประชาชนนับถือและเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของประชาชน การถ่ายทอดข้อมูลความรู้เกี่ยวกับเรื่องเทวภูมิ จึงมีสืบสานกันมาอย่างยาวนาน ความเชื่อในเรื่องของเทวดาที่อยู่ของเทวดา ซึ่งหมายถึงสวรรค์ชั้นต่างๆ ในเทวภูมิถูกถ่ายทอดออกมาในรูปแบบของประเพณีและพิธีกรรมของจังหวัดต่าง ๆ ซึ่งมีวัดเป็นศูนย์กลางของการจัดงานประเพณีและพิธีกรรมต่างๆ เหตุนี้จึงทำให้วัดโดยพระสงฆ์สามารถถ่ายทอดหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาเพื่อการปฏิบัติตัวในโลกนี้ ซึ่งจะเป็นเหตุแห่งการไปสู่เทวภูมิในโลกหน้าหลังความตายจากชีวิตนี้ ตัวอย่างเช่น หลักธรรมคำสอนเรื่องกุศลกรรมบถ ๑๐ เรื่องสังคหวัตถุ ๔ เป็นต้น ซึ่งหลักธรรมนี้ล้วนสอนให้คนกระทำแต่ความดี มีการรักษาศีล ให้ทาน เอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ เกี่ยวคู่ซึ่งกันและกัน โดยอาศัยความเมตตา

กรุณา ปรารถนาดีต่อกัน เป็นต้น จึงเป็นเหตุให้ประชาชนในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๐ ทั้ง ๖ จังหวัดนี้ มีการเกื้อกูลกัน ทั้งภายในครอบครัว ในชุมชนและสังคมที่กว้างขึ้น เนื่องจากสภาพสังคมในปัจจุบัน มีการจัดกิจกรรมต่างๆ บ้างก็เป็นไปในรูปแบบของกิจกรรมบันเทิง สวรรค์ ไม่ได้เน้นถึงเรื่องของการเกื้อกูลกันในสังคม แต่เป็นกิจกรรมที่เข้าถึงคนหนุ่มสาวและเด็กจึงอาจจะเป็นเหตุดึงดูดให้คนหนุ่มสาวและเด็กเข้าร่วมกิจกรรมเหล่านั้นมากกว่าที่จะสนใจมาเข้าร่วมกิจกรรมที่วัดบ้านโรงเรียนและชุมชนร่วมกันจัดขึ้นเพื่อเผยแผ่ธรรมข้อมูลความเชื่อในเรื่องของเทวภูมิและการปฏิบัติตามหลักธรรมต่างๆ เพื่อการไปสู่เทวภูมิ

เทวภูมิ มีบทบาทสำคัญในการสร้างความสัมพันธ์และการช่วยเหลือกันในสังคมผ่านความศรัทธาและหลักศีลธรรมที่เชื่อมโยงกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ โดยมีผลกระทบต่อนวัตกรรมของผู้คนในหลายด้านเสริมสร้างคุณธรรมและจริยธรรม การช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสและการเคารพซึ่งกันและกันการรวมตัวและความสามัคคี พิธีกรรมและเทศกาลทางศาสนาเป็นโอกาสที่ผู้คนมารวมตัวกันเพื่อร่วมกิจกรรมที่ส่งเสริมการแบ่งปัน เช่น การทำบุญ การให้ทาน และการช่วยเหลือสังคมความรับผิดชอบต่อชุมชน ความเชื่อว่าการกรรมและบุญมีผลต่อชีวิตทำให้ผู้คนตระหนักถึงผลกระทบของการกระทำ ส่งเสริมการปฏิบัติที่ดีเพื่อความสมดุลของสังคมความเชื่อเรื่องเทวภูมิเป็นกลไกสำคัญในการส่งเสริมความเกื้อกูลกันทางสังคมผ่านศีลธรรม พิธีกรรม และการร่วมมือกัน หากสนใจแง่มุมเฉพาะของแนวคิดนี้ เช่น อิทธิพลต่อเศรษฐกิจหรือการเมือง

๔.๒ การพัฒนากระบวนการส่งเสริมการเกื้อกูลกันทางสังคมตามความเชื่อเรื่องเทวภูมิ

การพัฒนากระบวนการเกื้อกูลกันทางสังคมควรต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นวัด บ้าน โรงเรียน และชุมชน ร่วมกันจัดกิจกรรมเพื่อปลูกฝังเรื่องของการเกื้อกูลกัน ในสังคมโดยอาศัยข้อมูลความเชื่อในเรื่องของเทวภูมิและการปฏิบัติตามหลักธรรม ต่าง ๆ เพื่อการไปสู่เทวภูมิ ซึ่งในการจัดกิจกรรมแต่ละครั้ง วัดและพระสงฆ์จะเป็นผู้ที่มีบทบาทในการเผยแผ่ข้อมูล โดยประสานกับบ้านโรงเรียนและชุมชนในการเลือกกิจกรรมหรือออกแบบกิจกรรมให้ประชาชนในวัยต่างๆได้มีโอกาสแสดงความเกื้อกูลต่อกันในสังคมได้มากยิ่งขึ้น โดยอาจจะต้องเน้นการประชาสัมพันธ์ดึงดูดความสนใจของประชาชนในวัยต่าง ๆ ให้เห็นความสำคัญและสละมาร่วมกิจกรรมการเกื้อกูลกันทางสังคมในสังคมไทยเริ่มมาจากความเป็นอยู่ ประเพณี วัฒนธรรม ตลอดจนความเชื่อที่เกี่ยวข้องในการดำรงชีวิตประจำวัน ซึ่งสังคมชุมชนในต่างจังหวัด เช่น จังหวัดทั้ง ๖ ในเขตปกครองคณะสงฆ์ภาค ๑๐ นี้ ส่วนใหญ่มีความผูกพันเกี่ยวโยงสัมพันธ์กันกับประเพณีวัฒนธรรมอันเนื่องมาจากพระพุทธศาสนา เนื่องจากเป็นชุมชนที่นับ

ถือพระพุทธศาสนา ดังนั้นคำสอนของพระพุทธศาสนาที่วัดโดยพระสงฆ์เป็นผู้เผยแผ่ไปกับสังคม จึงมีอิทธิพลต่อความนึกคิด การกระทำ การประพฤติปฏิบัติตนในชีวิตประจำวัน ทั้งที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ในโลกนี้ และเป็นไปเพื่อประโยชน์ในโลกหน้า รวมไปถึงทัศนคติความเชื่อที่ถ่ายทอดให้แก่คนจากรุ่นสู่รุ่นในชุมชนนั้น ๆ ดังนั้นเมื่อวัดมีการสอนเกี่ยวกับเรื่องเทวภูมิ มีการสอนหลักธรรมคำสอนเกี่ยวกับการให้ทาน การเสียสละแบ่งปัน การเกื้อกูลกัน การรักษาศีล ปฏิบัติธรรม ตามหลักธรรม ต่างๆ เช่น กุศลกรรมบถ ๑๐ สังคหวัตถุ ๔ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้จึงเป็นมูลเหตุเป็นรากฐานยังให้เกิดการเกื้อกูลกันทางสังคมในสังคมไทย

การสร้างศรัทธาความเชื่อนี้ โดยมีจุดเริ่มต้น จากวัด บ้าน โรงเรียน ชุมชน สังคม เพราะวัดเป็นที่ที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของประชาชน ดังนั้นการเริ่มปลูกฝังกล่อมเกลาจิตใจของคนทั้งหลายในชุมชน จึงเริ่มจากจุดนี้เป็นที่ก่อให้เกิดความเชื่อถือและศรัทธาได้โดยง่าย อีกทั้งในชีวิตประจำวันคนในชุมชนมักมีปฏิสัมพันธ์กับพระหรือวัดเป็นประจำอยู่ ตัวอย่างเช่น การไปทำบุญ การจัดงานบุญ ประเพณี พิธีกรรม ต่าง ๆ ในสังคม ในชุมชน ผู้คนก็มักจะเริ่มจากวัดเป็นแหล่งแรก และเมื่อประสานความร่วมมือของภาคส่วนต่างๆทั้งราชการและเอกชน ไม่ว่าจะเป็นโรงเรียน องค์กรบริหารภาครัฐ หรือ หน่วยงานเอกชนเข้าด้วยกันในการร่วมมือร่วมใจกระทำสิ่งหนึ่งสิ่งใด ส่วนงานได้มาซึ่งความร่วมมือร่วมใจ การเสียสละแบ่งปันเกื้อกูลกันเพื่อประโยชน์แก่ชุมชนและสังคมของตนนั้น เป็นผลมาจากหลักธรรมต่างๆทางพระพุทธศาสนาที่วัดโดยพระสงฆ์เป็นผู้ถ่ายทอดปลูกฝังให้อยู่ในความนึกคิดและการปฏิบัติตนของบุคคล เพื่อการไปสู่เทวภูมิในโลกหน้า อาจกล่าวได้ว่าความเชื่อในเรื่องเทวภูมิ ตลอดจนหลักธรรมเพื่อการปฏิบัติตนไปสู่เทวภูมิ เช่น กุศลกรรมบถ ๑๐ สังคหวัตถุ ๔ นั้นถูกถ่ายทอดกันมาเป็นระยะเวลายาวนานแล้วและเป็นเรื่องที่ควรปฏิบัติต่อไปโดยเพิ่มช่องทางและโอกาสให้มากขึ้นทั้งนี้เพื่อเป็นการส่งเสริมให้เกิดการเกื้อกูลกันในสังคมไทยมากยิ่งขึ้นไปอีก เพื่อประโยชน์ของสังคม อันจะนำมาซึ่งความร่มเย็นเป็นสุขของประชาชนที่อยู่ร่วมกันในสังคมนั้นๆนั่นเอง

ดังนั้น ความเชื่อ เรื่อง เทวภูมิ เป็นส่วนสำคัญที่ช่วยสร้างความสัมพันธ์และความเกื้อกูลกันในสังคม ผ่านหลักศีลธรรมและจิตวิญญาณที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อทางศาสนาและวัฒนธรรม การนำแนวคิดนี้มีมาพัฒนาสู่กระบวนการที่เป็นระบบสามารถช่วยให้สังคมดำรงอยู่ด้วยความสามัคคีและความสงบสุขหนึ่งในแนวทางสำคัญคือ การบูรณาการหลักศาสนาและจริยธรรม ซึ่งสามารถดำเนินการผ่านการส่งเสริมหลักคุณธรรมที่เกี่ยวข้องกับความเมตตา ความเสียสละ และการช่วยเหลือกัน แนวคิดนี้สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับชีวิตประจำวัน เช่น การให้ความช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสและการเคารพซึ่งกันและกันนอกจากนี้ การจัดกิจกรรมทางศาสนา

และวัฒนธรรม เป็นอีกหนึ่งแนวทางสำคัญที่ช่วยให้เกิดการรวมตัวของผู้คน เช่น การทำบุญ การสวดมนต์ และการร่วมเทศกาลที่มีบทบาทในการสร้างความสามัคคีและความร่วมมือ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมเหล่านี้ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนทางสังคม ซึ่งนำไปสู่ความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นการพัฒนา เครือข่ายและความร่วมมือ ระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชน เป็นแนวทางที่ช่วยให้เกิดการบูรณาการการทำงานเพื่อสร้างความเกื้อกูลกันทางสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ การส่งเสริมให้ชุมชนเข้ามามีบทบาทในการดูแลกันเองผ่านกลไกที่เป็นรูปธรรม เช่น การจัดตั้งกลุ่มช่วยเหลือ หรือโครงการอาสาสมัครการให้ความรู้และสร้างความเข้าใจ เป็นหัวใจสำคัญของ การทำให้แนวคิดนี้คงอยู่และพัฒนาไปอย่างยั่งยืน การให้ความรู้เกี่ยวกับหลักศาสนา การอบรมเชิงปฏิบัติ และการเผยแพร่แนวคิดเกี่ยวกับการเกื้อกูลกันช่วยให้เกิดจิตสำนึกในระดับบุคคลและขยายผลสู่สังคมการพัฒนากระบวนการส่งเสริมการเกื้อกูลกันทางสังคมตามความเชื่อเรื่องเทวภูมิต้องอาศัยการบูรณาการหลักศาสนา การจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรม การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ และการให้ความรู้ที่เหมาะสม เมื่อองค์ประกอบเหล่านี้ทำงานร่วมกัน จะช่วยให้สังคมมีความสามัคคี ความเมตตา และการช่วยเหลือซึ่งกันและกันในระดับที่ลึกซึ้งขึ้น

๔.๓ นำเสนอบริบทของการเกื้อกูลกันทางสังคมตามความเชื่อเรื่องเทวภูมิ

ความเชื่อในเรื่องเทวภูมิให้เกิดขึ้นในจิตใจของคนในสังคมทุกระดับ ทุกวัย ไม่ว่าจะเป็นเด็กนักเรียน คนหนุ่มสาวที่อยู่ในวัยเรียน ผู้ที่อยู่ในวัยทำงานหรือผู้แก่ผู้เฒ่า และการสร้างศรัทธาความเชื่อนี้ โดยมีจุดเริ่มต้น จากวัด บ้าน โรงเรียน ชุมชน สังคม เพราะวัดเป็นที่ที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของประชาชน ดังนั้นการเริ่มปลูกฝังกล่อมเกลาจิตใจของคนทั้งหลายในชุมชน จึงเริ่มจากจุดนี้เป็นที่ก่อให้เกิดความเชื่อถือและศรัทธาได้โดยง่าย อีกทั้งในชีวิตประจำวันคนในชุมชนมักมีปฏิสัมพันธ์กับพระหรือวัดเป็นประจำอยู่ ตัวอย่างเช่น การไปทำบุญ การจัดงานบุญ ประเพณี พิธีกรรม ต่างๆ ในสังคม ในชุมชน ผู้คนก็มักจะเริ่มจากวัดเป็นแหล่งแรก และเมื่อประสานความร่วมมือของภาคส่วนต่างๆ ทั้งราชการและเอกชน ไม่ว่าจะเป็นโรงเรียน องค์การบริหารภาครัฐ หรือ หน่วยงานเอกชนเข้าด้วยกันในการร่วมมือร่วมใจกระทำการสิ่งหนึ่งสิ่งใด ส่วนงานได้มาซึ่งความร่วมมือร่วมใจ การเสียสละแบ่งปันเกื้อกูลกันเพื่อประโยชน์แก่ชุมชนและสังคมของตนนั้น เป็นผลมาจากหลักธรรมต่างๆทางพระพุทธศาสนาที่วัดโดยพระสงฆ์เป็นผู้ถ่ายทอดปลูกฝังให้อยู่ในความคิดและการปฏิบัติตนของบุคคล เพื่อการไปสู่เทวภูมิในโลกหน้า อาจกล่าวได้ว่าความเชื่อในเรื่องเทวภูมิ ตลอดจนหลักธรรมเพื่อการปฏิบัติตนไปสู่เทวภูมิ เช่น กุศลกรรมบถ ๑๐ สังคหวัตถุ

๔ นั้นถูกถ่ายทอดกันมาเป็นระยะเวลายาวนานแล้วและเป็นสิ่งที่ควรปฏิบัติต่อไปโดยเพิ่มช่องทางและโอกาสให้มากขึ้นทั้งนี้เพื่อเป็นการส่งเสริมให้เกิดการเกื้อกูลกันในสังคมไทยมากยิ่งขึ้นไปอีก เพื่อประโยชน์ของสังคม อันจะนำมาซึ่งความร่มเย็นเป็นสุขของประชาชนที่อยู่ร่วมกันในสังคมนั้นๆนั่นเอง โดยมุ่งเน้นไปที่การประสานความร่วมมือระหว่างวัด บ้าน ชุมชน สังคม ให้มีมากขึ้น โดยวัดอาจเพิ่มบทบาทในเชิงรุกมากกว่าตั้งรับ คือวัดต้องออกไปร่วมมือจัดกิจกรรมกับองค์กรภายนอกวัดให้มากขึ้น ทั้งนี้เพื่อให้คำสอนต่างๆสามารถเข้าถึงบุคคลในทุกระดับ ทุกวัย อย่างทั่วถึงกัน ทั้งนี้เพื่อสร้างความศรัทธาในคำสอนทางพระพุทธศาสนาเรื่องเทวภูมิ หลักธรรมสำหรับการปฏิบัติตนเพื่อการไปสู่เทวภูมิ และคำสอนอื่นที่เกื้อกูลกันเพื่อปลูกฝังศรัทธาให้เกิดหยั่งรากลึกซึ้งในจิตใจของประชาชนอย่างมั่นคง จนความศรัทธานั้นสะท้อนออกมาเป็นการประพฤติปฏิบัติในอันที่จะให้ท่านช่วยเหลือแบ่งปัน เกื้อกูลกันในสังคม

ดังนั้นกระบวนการเกื้อกูลกันทางสังคมตามความเชื่อเรื่องเทวภูมิ เป็นแนวคิดที่มีรากฐานจากศาสนาและจิตวิญญาณ ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการสร้างความสัมพันธ์และความเกื้อกูลกันในสังคม ผ่านหลักศีลธรรมและพิธีกรรมที่ช่วยส่งเสริมความสามัคคีและความร่วมมือระหว่างบุคคลที่มีบทบาทของเทวภูมิในการสร้างความเกื้อกูลกันทางสังคมแนวคิดเรื่องเทวภูมิช่วยให้เกิด จิตสำนึกทางศีลธรรม โดยผู้คนเชื่อว่าเทพเจ้าหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์เป็นผู้กำหนดชะตากรรมและให้รางวัลแก่ผู้ทำความดี ส่งผลให้เกิดพฤติกรรมที่ส่งเสริมการช่วยเหลือกัน เช่น การให้ทาน การทำบุญ และการดูแลผู้ด้อยโอกาสนอกจากนี้ ความเชื่อเรื่องเทวภูมิ ยังมีบทบาทในการ สร้างความสามัคคี ผ่านพิธีกรรมและเทศกาลทางศาสนา ซึ่งเป็นโอกาสให้ผู้คนมารวมตัวกันเพื่อทำกิจกรรมที่ส่งเสริมความสัมพันธ์ เช่น การสวดมนต์ร่วมกัน การจัดงานบุญ และการเฉลิมฉลองที่ช่วยให้เกิดการแบ่งปันและความร่วมมือกระบวนการส่งเสริมการเกื้อกูลกันทางสังคมการนำแนวคิดเทวภูมิมาประยุกต์ใช้ในการส่งเสริมความเกื้อกูลกันทางสังคมสามารถดำเนินการผ่านหลายแนวทาง เช่น การบูรณาการหลักศาสนาและจริยธรรม ส่งเสริมการปฏิบัติตามหลักศีลธรรม เช่น ความเมตตา ความเสียสละ และการช่วยเหลือกัน การจัดกิจกรรมทางศาสนาและวัฒนธรรม สนับสนุนเทศกาลและพิธีกรรมที่ช่วยให้เกิดการรวมตัวของชุมชนและการแบ่งปัน การสร้างเครือข่ายและความร่วมมือ ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน เช่น ภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชน เพื่อให้เกิดการพัฒนาสังคมที่ยั่งยืนการให้ความรู้และสร้างความเข้าใจ จัดโครงการอบรมและเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับหลักศาสนาและวัฒนธรรมที่ส่งเสริมความสามัคคี ความเชื่อเรื่องเทวภูมิเป็นกลไกสำคัญในการส่งเสริมความเกื้อกูลกันทางสังคมผ่านศีลธรรม พิธีกรรม และการร่วมมือกัน การพัฒนากระบวนการนี้ต้องอาศัยการบูรณาการหลัก

ศาสนา การจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรม การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ และการให้ความรู้ที่เหมาะสม เมื่อองค์กรประกอบเหล่านี้ทำงานร่วมกัน จะช่วยให้สังคมมีความสามัคคี ความเมตตา และการช่วยเหลือซึ่งกันและกันในระดับที่ลึกซึ้งขึ้น

๕. สรุป/องค์ความรู้ใหม่

ผู้วิจัยได้ศึกษาเรื่อง “เทวภูมิ : กระบวนการสร้างความเกื้อกูลกันทางสังคม” ทำให้สามารถสรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ คือ แนวคิดเรื่อง เทวภูมิ มีบทบาทสำคัญในการสร้างความเกื้อกูลกันทางสังคมผ่านเทวภูมิ

๑) **หลักเทวธรรม** คือ การปฏิบัติตามหลักศีลธรรมที่เกี่ยวข้องกับความเมตตา ความยุติธรรม และความสามัคคี ซึ่งช่วยให้บุคคลมีจิตสำนึกในการช่วยเหลือกันและรักษาสมดุลของสังคม

๒) **บทบาทของเทพเจ้าและสิ่งศักดิ์สิทธิ์** คือ ในหลายวัฒนธรรม เทพเจ้าถูกมองว่าเป็นผู้กำหนดชะตากรรมและเป็นแบบอย่างของคุณธรรม ส่งผลให้ผู้คนปฏิบัติตามแนวทางที่ส่งเสริมความร่วมมือและความสามัคคี

๓) **พิธีกรรมและเทศกาลทางศาสนา** คือการรวมตัวกันในพิธีกรรมช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและชุมชน เช่น การทำบุญ การสวดมนต์ และการเฉลิมฉลองที่ส่งเสริมการแบ่งปันและการช่วยเหลือกัน

๔) **คุณธรรมและจริยธรรมทางสังคม** คือ ความเชื่อในเทวภูมิช่วยทำให้เกิดจิตสำนึกในการดำเนินชีวิตอย่างมีคุณธรรม เช่น การเคารพซึ่งกันและกัน การให้ความช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาส และการรักษาความสงบสุขของสังคม

บรรณานุกรม

๑.ภาษาไทย:

ก.ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย.ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,๒๕๓๙.

ข.ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ :

กรมศิลปากร, ไตรภูมิพระร่วงของพระญาณลิไทย, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์คลังวิทยา,
๒๕๐๙)

พระสิริมงคลจารย์, จักรวาททีปนี, ตรวจชำระโดย สำนักหอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร, พิมพ์
ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์บริษัทศรีเมืองการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๔๘)

พระมหาสมจินต์ สมมาปญโญ (วันจันทร์), นรกและสวรรค์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท,
วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหา
จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๓

(๓) บทความ:

สุเมธ เนาว์รุ่งโรจน์, การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง การถ่ายทอดลักษณะทาง
พันธุกรรม ที่จัดการเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้ (๕E) และความพึงพอใจใน
การจัดการเรียนรู้ของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนห้วยยอด
จังหวัดตรัง, วารสารนวัตกรรมการเรียนรู้ ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๑ มกราคม-มิถุนายน
๒๕๖๑

แนวทางการจัดการศึกษาด้วยเทคโนโลยีสมัยใหม่ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม
พรหมวชิรญาณ วัดยานนาวา เขตสาทร กรุงเทพมหานคร
THE APPROACH TO EDUCATIONAL MANAGEMENT THROUGH
MODERN TECHNOLOGY AT PHRA PARIYATTIDHAMMA
PHROMWACHIRAYAN SCHOOL, WAT YANNAWA, SATHORN
DISTRICT, BANGKOK

พระครูใบฎีกาbodin กตกิจโจ (เพ็ญวงษ์)
Phrakhrubaidika Bodin Katakitcho (Penwong)^๑

Received: June 12, 2025

Revised: August 7, 2025

Accepted: August 7, 2025

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง “แนวทางการจัดการศึกษาด้วยเทคโนโลยีสมัยใหม่ของโรงเรียนพระปริยัติธรรมพรหมวชิรญาณ วัดยานนาวา เขตสาทร กรุงเทพมหานคร” มีวัตถุประสงค์ ๓ ข้อ คือ ๑) เพื่อศึกษาสภาพปัญหาการจัดการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรมพรหมวชิรญาณ วัดยานนาวา ๒) เพื่อศึกษาการจัดการศึกษาด้วยเทคโนโลยีสมัยใหม่ของโรงเรียนพระปริยัติธรรมพรหมวชิรญาณ วัดยานนาวา และ ๓) เพื่อศึกษาแนวทางการจัดการศึกษาด้วยเทคโนโลยีสมัยใหม่ของโรงเรียนพระปริยัติธรรมพรหมวชิรญาณวัดยานนาวา การดำเนินการวิจัยในครั้งนี้เป็นวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์แบบเชิงลึก ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคือ ครูสอนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรมพรหมวชิรญาณ วัดยานนาวา จำนวน ๕ รูป/คน นักเรียน ๑๐ รูป นักวิชาการด้านการศึกษา ๓ คน โดยใช้การเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง

^๑ พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาพระพุทธศาสนา) บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย Master of Art (Buddhist Studies) Graduate School Mahachulalongkornrajavidyalaya University

ผลการวิจัยพบว่าสภาพปัญหาการจัดการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรมพรหมวชิรญาณ วัดยานนาวา มี ๕ ด้าน ได้แก่ (๑) ด้านครูและผู้สอน (๒) ด้านสื่อและอุปกรณ์การศึกษา (๓) ด้านเงินทุนสนับสนุน (๔) ด้านสถานที่ศึกษาและบรรยากาศ และ (๕) ด้านผู้เรียน ผลการศึกษาการจัดการศึกษาด้วยเทคโนโลยีสมัยใหม่ของโรงเรียนพระปริยัติธรรมพรหมวชิรญาณ วัดยานนาวา พบว่า การนำเทคโนโลยีสมัยใหม่ในลักษณะของอุปกรณ์การเรียนการสอน และครูผู้สอนมีทักษะนำเทคโนโลยีสมัยใหม่สื่อดิจิทัลใช้ในการเรียนการสอน นอกจากนี้ได้นำแพลตฟอร์มการเรียนการสอนออนไลน์มาใช้ในการเรียนการสอน ส่วนแนวทางการจัดการศึกษาด้วยเทคโนโลยีสมัยใหม่นั้น ผู้วิจัยนำเสนอ ๔ ด้าน (๑) ปรับปรุงการจัดการศึกษา (๒) การเพิ่มทักษะพัฒนาครูผู้สอน เพื่อใช้เทคโนโลยี (๓) การพัฒนาทรัพยากรด้านการสอนให้ทันสมัย (๔) สนับสนุนส่งเสริมความสามารถคณะครูให้มีทักษะการใช้เครื่องมือดิจิทัลในรูปแบบวีดีโอ อินโฟกราฟิก และ แอปพลิเคชัน

คำสำคัญ : การจัดการศึกษา, เทคโนโลยีสมัยใหม่, โรงเรียนพระปริยัติธรรม

Abstract

The study titled “The Approach to Educational Management through Modern Technology at Phra Pariyattidhamma Phromwachirayan School, Wat Yannawa, Sathorn District, Bangkok” has three objectives: (1) to study the problems in educational management at Phromwachirayan Monastic School, Wat Yannawa, (2) to study the current usage of modern technology in educational management at the school, and (3) to study guidelines for enhancing educational management using modern technology. The research instrument used was in-depth interviews. Key informants included five teachers from the general education department, ten students, and three educational experts, all selected through purposive sampling.

The research findings showed the following: first, the problems in educational management at Phromwachirayan Monastic School can be

categorized into five areas: (1) teachers and instructors, (2) educational media and equipment, (3) financial support, (4) educational facilities and the learning environment, and (5) learners, second, the current implementation of modern technology in the school's educational management includes the use of modern teaching devices, various digital media in instructional processes, and multiple online learning platforms by teachers, and finally, the proposed guidelines for improving educational management through modern technology include: (1) enhancing overall educational management practices, (2) increasing instructors' technological proficiency, (3) maintaining up-to-date instructional resources, and (4) encouraging the development of skills in digital tools, including video production, infographic design, and educational applications.

Keywords: Educational Management, modern technology, Phra Pariyattidhamma School

๑. บทนำ

พัฒนาการความเป็นมาของการศึกษาไทยมีประวัติที่น่าสนใจแบ่งออกได้ ๕ ช่วง โดยเฉพาะในสมัยรัชกาลที่ ๕ ทรงพิจารณาเห็นว่า การศึกษาเป็นสิ่งจำเป็นและสำคัญเป็นอย่างยิ่ง จึงได้ทรงปฏิรูปการศึกษา ทรงจัดระบบการเรียนการสอน ทรงมีพระราชดำริให้มีการจัดการศึกษาอย่างเป็นระบบ เพื่อให้ประชาชนและพระภิกษุสามเณรได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึง ด้วยเล็งเห็นถึงความสำคัญของการศึกษาในการพัฒนาประเทศ ในปี พ.ศ. ๒๔๓๒ พระองค์ได้ทรงสถาปนา "มหาธาตุวิทยาลัย" ขึ้น และในปี พ.ศ. ๒๔๓๙ ได้ทรงพระราชทานนามใหม่ว่า "มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย" เพื่อให้เป็นสถาบันการศึกษาชั้นสูงสำหรับพระภิกษุสามเณร ในขณะเดียวกัน ในปี พ.ศ. ๒๔๓๖ พระองค์ยังทรงโปรดให้เปิด "มหามกุฏราชวิทยาลัย" ขึ้นที่วัดบวรนิเวศวิหาร เพื่อเป็นอีกสถาบันการศึกษาสำหรับพระสงฆ์ แม้ว่ามหาวิทยาลัยทั้งสองแห่งจะได้ดำเนินการมาโดยลำดับ แต่ก็ยังไม่ถึงขั้นเป็นมหาวิทยาลัยที่สมบูรณ์แบบ จนกระทั่งพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชฯ รัชกาลที่ ๙

สำหรับพัฒนาการเรื่องการศึกษาภายใต้การกำกับดูแลของ “มหาเถรสมาคม” นั้น มหาเถรสมาคมได้ออกคำสั่งยืนยันว่า การศึกษาที่จัดขึ้นโดยมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่งถือเป็นรูปแบบการศึกษาอย่างเป็นทางการสำหรับพระสงฆ์ ต่อมามีการออกพระราชบัญญัติกำหนดวิทยฐานะสำหรับผู้สำเร็จการศึกษาทางวิชาการพระพุทธรศาสนา พ.ศ. ๒๕๒๗ เมื่อวันที่ ๘ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๒๗ ซึ่งเป็นการกำหนดมาตรฐานและคุณสมบัติทางการศึกษาของผู้สำเร็จการศึกษาในด้านนี้ นอกจากนี้ยังมีการตราพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๐ ลงวันที่ ๒๑ กันยายน พ.ศ. ๒๕๔๐ ซึ่งได้กำหนดให้ทั้งสองสถาบันนี้เป็นมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ พร้อมทั้งได้รับการสนับสนุนด้านงบประมาณจากรัฐบาลไทย ทำให้สามารถดำเนินการศึกษาได้ตั้งแต่วระดับปริญญาตรีจนถึงปริญญาเอก ทั้งในระดับบรรพชิตและคฤหัสถ์ โดยเปิดสอนหลักสูตรทั้งในภาษาไทยและภาษาอังกฤษ เพื่อผลิตบัณฑิตที่สามารถเชื่อมโยงกับเครือข่ายการศึกษาในระดับสากลได้ การพัฒนาการศึกษาของคณะสงฆ์ในอนาคตจึงมุ่งเน้นไปที่การขยายขอบเขตของความรู้และการสร้างความสัมพันธ์ทางวิชาการในระดับโลก^๒ การพัฒนาหลักสูตรและการวิจัยที่มีคุณภาพ เพื่อให้สามารถตอบสนองต่อความต้องการทางการศึกษาและการพัฒนาทางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว และเพื่อเสริมสร้างบทบาทของมหาวิทยาลัยสงฆ์ในเวทีการศึกษาระดับโลกอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

ในช่วงเวลานั้น มีการเสนอข้อเสนอจากผู้แทนราษฎรถึงกระทรวงศึกษาธิการ เพื่อขอให้มีการเปิดการสอบสมทบในระดับชั้นตัวประโยคสำหรับพระภิกษุและสามเณร อย่างไรก็ตาม หลังจากการพิจารณาโดยกรมการศาสนา ร่วมกับกรมอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง ได้มีการเห็นพ้องกันว่า การจัดตั้งโรงเรียนประเภทใหม่ที่สามารถตอบสนองความต้องการของพระภิกษุและสามเณรได้อย่างมีประสิทธิภาพนั้นเป็นสิ่งที่จำเป็น โดยแนวทางที่เสนอคือ การจัดการเรียนการสอนที่รวมทั้งวิชาทางธรรมและวิชาสามัญศึกษาควบคู่กันไป ตามข้อเสนอที่ได้รับการพิจารณาและเห็นชอบนั้น โรงเรียนประเภทใหม่ที่จัดตั้งขึ้นจะไม่ต้องมีการสอบสมทบ แต่กระทรวงศึกษาธิการจะเป็นผู้จัดการสอบเองเพื่อให้สอดคล้องกับหลักสูตรที่จัดทำขึ้นใหม่ ซึ่งการจัดการศึกษาในรูปแบบนี้มุ่งหวังที่จะให้พระภิกษุและสามเณรสามารถเข้าศึกษาได้โดยตรงในระบบการศึกษาที่เป็นทางการ โดยการรวมทั้งวิชาธรรมและวิชาทางโลกเข้าไว้ในหลักสูตรเดียวกัน เพื่อเสริมสร้างทักษะและ

^๒ สมศักดิ์ บุญบุ , “การพัฒนาการศึกษาคณะสงฆ์ไทย”, สารนิพนธ์ พระพุทธศาสนา (มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า ๕๖.

ความรู้ที่จำเป็นสำหรับการศึกษาต่อเนื่องและการพัฒนาตนเองอย่างครอบคลุม การดำเนินการดังกล่าวมีวัตถุประสงค์เพื่อให้การศึกษาเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและตอบสนองต่อความต้องการของพระภิกษุและสามเณรอย่างครบถ้วน รวมทั้งลดความยุ่งยากในการเข้าสอบสมทบและเพิ่มความสะดวกในการศึกษาในหลักสูตรที่เป็นมาตรฐานของกระทรวงศึกษาธิการ นอกจากนี้ สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปริณายก (เจริญ อุฎฺฐายีมหาเถระ) ได้ให้ข้อเสนอว่า “การศึกษาทางโลกได้มีการพัฒนาและปรับตัวอย่างต่อเนื่องเพื่อตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมและเทคโนโลยี ในทำนองเดียวกัน การศึกษาพระปริยัติธรรมก็ต้องปรับตัวให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ เพื่อให้สามารถตอบสนองต่อความต้องการและสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนไปได้อย่างเหมาะสม ดังนั้น จึงมีข้อเสนอให้มีการเสริมหลักสูตรการเรียนพระปริยัติธรรมโดยการจัดตั้งหลักสูตรใหม่ในแผนกสามัญศึกษา เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งและความทันสมัยในการศึกษาในบริบทที่เปลี่ยนแปลงไป การเพิ่มหลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาเป็นการตอบสนองต่อความจำเป็นในการพัฒนาตนเองของผู้ศึกษาให้สามารถบูรณาการความรู้ทั้งทางโลกและทางธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ หลักสูตรใหม่นี้มุ่งหวังที่จะเสริมสร้างความรู้และทักษะที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตในสังคมร่วมสมัย พร้อมทั้งยังคงความสำคัญของการศึกษาในด้านพระธรรมและการปฏิบัติธรรมอย่างต่อเนื่อง การนำหลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาเข้ามามีบทบาทในการศึกษาไม่เพียงแต่ช่วยให้ผู้ศึกษาได้รับความรู้ที่หลากหลายและสามารถประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ แต่ยังเป็นการพัฒนาความสามารถในการประสานงานระหว่างความรู้ทางโลกและความรู้ทางธรรม เพื่อให้ผู้ศึกษาสามารถใช้ชีวิตอย่างมีความหมายและมีประสิทธิภาพ ทั้งในฐานะบุคคลและในฐานะผู้ที่มีบทบาทในสังคมและศาสนาอย่างครบถ้วน”^๓

กระทรวงศึกษาธิการจึงได้ประกาศใช้ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาเมื่อวันที่ ๒๐ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๑๔ เพื่อเป็นการกำหนดหลักเกณฑ์และแนวทางการศึกษาที่จัดขึ้นในโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษานั้น ได้รับการกำหนดมาตรฐานอย่างเคร่งครัดเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการและสภาพแวดล้อม

^๓ ส่วนงานพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา กองพุทธศาสนศึกษา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, คู่มือปฏิบัติงานเกี่ยวกฎหมาย กฎ ระเบียบ ประกาศ และคำสั่งที่เกี่ยวกับโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๓), หน้า ๑.

ทางการศึกษาในแต่ละช่วงเวลา โดยในปี พ.ศ. ๒๕๓๕ มีการปรับปรุงระเบียบเพื่อให้เข้ากับความเปลี่ยนแปลงดังกล่าว และปัจจุบันใช้ระเบียบสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติว่าด้วยโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา พ.ศ. ๒๕๔๖ ซึ่งมีวัตถุประสงค์หลักในการให้การศึกษาที่มีประโยชน์ต่อทั้งศาสนจักรและสังคม โดยมุ่งเน้นในการผลิตศาสนทายาทที่มีความรู้และความเข้าใจอย่างลึกซึ้งในหลักธรรมของพระพุทธศาสนา เพื่อให้สามารถดำเนินการตามหลักธรรมและเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่าในศาสนาและสังคม ซึ่งจะมีส่วนสำคัญในการรักษาและสืบทอดพระพุทธศาสนาให้คงอยู่และเจริญรุ่งเรืองต่อไป นอกจากนี้ การจัดการศึกษาในรูปแบบนี้ยังเปิดโอกาสให้พระภิกษุและสามเณรที่ลาสิกขาบทไปแล้วสามารถเข้าเรียนต่อในสถานศึกษาของรัฐหรือเข้ารับราชการได้ ซึ่งจะช่วยให้พวกเขามีโอกาสในการพัฒนาตนเองและสร้างประโยชน์ให้กับตนเองและประเทศชาติ การจัดหลักสูตรที่รวมทั้งความรู้ทางธรรมและวิชาการทางโลกนี้จึงเป็นการสนับสนุนให้การศึกษาเป็นไปอย่างครอบคลุมและมีคุณค่าทั้งในด้านศาสนาและสังคม เริ่มต้นมีเจ้าอาวาส ๕๑ แห่งที่ได้เสนอความเห็นต่อกรมศาสนาเกี่ยวกับการจัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา ซึ่งเดิมโรงเรียนเหล่านี้สังกัดกรมศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ แต่ปัจจุบันอยู่ภายใต้การกำกับของกองพุทธศาสนศึกษา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ และดำเนินการตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พร้อมทั้งศึกษารายวิชาเพิ่มเติมในด้านภาษาบาลีและธรรมวินัย ภายใต้กฎกระทรวงว่าด้วยสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยสถาบันพระพุทธศาสนา พ.ศ. ๒๕๔๘^๔

โรงเรียนพระปริยัติธรรมพรหมวชิรญาณ วัดยานนาวา ได้รับการก่อตั้งขึ้นตามหลักการด้านบ้น ปัจจุบันโรงเรียนพระปริยัติธรรมพรหมวชิรญาณเปิดทำการสอน ๓ แผนก ได้แก่ แผนกธรรม แผนกบาลี และแผนกสามัญศึกษา มีจุดมุ่งหมายในการพัฒนาสถานศึกษาและผู้เรียนให้สอดคล้องกับความต้องการทางสังคมในปัจจุบัน ซึ่งครอบคลุมด้านความปลอดภัย ด้านโอกาส และการลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา ด้านคุณภาพ ด้านประสิทธิภาพ โดยพยายามตอบสนองต่อความต้องการทางการศึกษาในปัจจุบันและพัฒนาผู้เรียนให้สามารถมีทักษะและความรู้ที่ทันสมัยและยั่งยืนในสังคม บริหารจัดการศึกษาอย่างมีคุณภาพ สร้างศาสนทายาทตามหลักพระพุทธศาสนา บูรณาการการศึกษา กับศาสตร์สมัยใหม่ การศึกษาสภาพปัญหาการจัด

^๔ กิตติ อิศานต์, เทคนิคการบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา, (กรุงเทพมหานคร: กรมการศาสนา, ๒๕๓๙), หน้า ๓-๔.

การศึกษาวิทยาสมาคมใหม่ของโรงเรียนพระปริยัติธรรมพรหมวชิรญาณ วัดยานนาวา กรุงเทพมหานคร พุทธวิธีการจัดการศึกษาในพระพุทธศาสนาเถรวาท รูปแบบการพัฒนาการจัดการศึกษาด้านเทคโนโลยีสมัยใหม่ของโรงเรียนพระปริยัติธรรมพรหมวชิรญาณ วัดยานนาวา กรุงเทพมหานครจึงเป็นการศึกษาเพื่อการพัฒนาโรงเรียนพระปริยัติธรรมพรหมวชิรญาณ วัดยานนาวาให้สามารถตอบสนองความต้องการของผู้เรียนและทำให้โรงเรียนพระปริยัติธรรมพรหมวชิรญาณ วัดยานนาวา ได้ปฏิบัติภารกิจตามหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๒. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง “แนวทางการจัดการศึกษาด้านเทคโนโลยีสมัยใหม่ของโรงเรียนพระปริยัติธรรมพรหมวชิรญาณ วัดยานนาวา เขตสาทร กรุงเทพมหานคร” สำหรับวัตถุประสงค์ที่ต้องการนำเสนอในบทความนี้มี ๓ ข้อ) คือ

๑) เพื่อศึกษาสภาพปัญหาการจัดการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรมพรหมวชิรญาณ วัดยานนาวา

๒) เพื่อศึกษาการจัดการศึกษาด้านเทคโนโลยีสมัยใหม่ของโรงเรียนพระปริยัติธรรมพรหมวชิรญาณ วัดยานนาวา

๓) เพื่อศึกษาแนวทางการจัดการศึกษาด้านเทคโนโลยีสมัยใหม่ของโรงเรียนพระปริยัติธรรมพรหมวชิรญาณ วัดยานนาวา

๓. วิธีดำเนินการวิจัย/รูปแบบการวิจัย/ขอบเขตการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “แนวทางการจัดการศึกษาด้านเทคโนโลยีสมัยใหม่ของโรงเรียนพระปริยัติธรรมพรหมวชิรญาณ วัดยานนาวา เขตสาทร กรุงเทพมหานคร” นี้ ผู้วิจัยได้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก ขอบเขตของการวิจัยผู้วิจัยจะนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับสภาพปัญหาการจัดการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรมพรหมวชิรญาณ วัดยานนาวา การจัดการศึกษาด้านเทคโนโลยีสมัยใหม่ของโรงเรียนพระปริยัติธรรมพรหมวชิรญาณ วัดยานนาวา และ แนวทางการจัดการศึกษาด้านเทคโนโลยีสมัยใหม่ของโรงเรียนพระปริยัติธรรมพรหมวชิรญาณ วัดยานนาวา โดยผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัยนี้ แบ่งออกเป็น ๓ กลุ่ม ดังนี้ ๑) ครูสอนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรมพรหมวชิรญาณ วัดยานนาวา จำนวน ๕ รูป/คน ๒) นักเรียนของโรงเรียนพระปริยัติธรรมพรหมวชิรญาณ วัดยานนาวา ๑๐ รูป และ ๓) นักวิชาการด้านการศึกษา ๓ คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้คือแบบสัมภาษณ์ และวิเคราะห์ข้อมูลโดยการจัดหมวดหมู่ข้อมูลตามประเด็นสำคัญ จากนั้นนำข้อมูลที่ได้นั้นนำมาสร้าง

ข้อสรุปโดยการเขียนบรรยายถึงความสัมพันธ์ระหว่างประเด็นหลักกับประเด็นย่อยเพื่อนำมุลดดังกล่าวมาใช้ในการตีความตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

๔. ผลการวิจัย

ผลการวิจัยนี้ได้ค้นพบประเด็นที่ตอบวัตถุประสงค์ดังนี้

๑) การศึกษาสภาพปัญหาการจัดการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรมพรหมวชิรญาณ วัดยานนาวา พบว่า โรงเรียนพระปริยัติธรรมพรหมวชิรญาณ วัดยานนาวา มีปัญหาในการจัดการศึกษาของ ๕ ด้าน ได้แก่ ด้านครูและผู้สอน ด้านสื่อและอุปกรณ์การศึกษา ด้านเงินทุน^๕ สนับสนุน ด้านสถานที่ศึกษาและบรรยากาศ และด้านผู้เรียน ในส่วนของการจัดการทรัพยากรมีปัญหาทั้งด้านทรัพยากรและด้านบุคลากร การพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน ฯ ทำได้ ๔ ประเด็น ได้แก่ การพัฒนาอุปกรณ์การเรียนการสอน^๖ การพัฒนาหลักสูตร การพัฒนาสื่อการสอน ดิจิทัล และการพัฒนาบุคลากร ปัจจัยที่ทำให้การจัดการเรียนการศึกษาของโรงเรียน ฯ ยังไม่เป็นไปตามที่คาดหวังคือ การไม่สามารถคัดเลือกผู้เรียนได้ ทางด้านโครงสร้างพื้นฐานที่ยังมีไม่เพียงพอ และจำนวนผู้เรียนลดลง^๗

๒) ผลการศึกษาการจัดการศึกษาด้วยเทคโนโลยีสมัยใหม่ของโรงเรียนพระปริยัติธรรมพรหมวชิรญาณ วัดยานนาวา มีดังนี้ โรงเรียน ฯ มีการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ในการจัดการศึกษาใน ๓ ลักษณะคืออุปกรณ์การเรียนการสอน สื่อดิจิทัลต่าง ๆ และการนำแพลตฟอร์มการเรียนการสอนออนไลน์มาใช้ในการเรียนการสอน ซึ่งทำให้เกิดประสิทธิภาพในการกระตุ้นความสนใจผู้เรียน ทำให้ผู้เรียนเข้าใจเนื้อหามากขึ้น สร้างความสนุกสนาน แปลกใหม่ในการเรียน และทำให้ผู้เรียนทบทวนความรู้ด้วยตนเอง^๘ อย่างไรก็ตามมีปัญหาในการนำเทคโนโลยีมาใช้นั้น

^๕ สัมภาษณ์ นายสิทธิชัย นรมาศ, ครูโรงเรียนพระปริยัติธรรมพรหมวชิรญาณ วัดยานนาวา, ๑๓ มีนาคม ๒๕๖๘

^๖ สัมภาษณ์กลุ่ม สามเณร, วัดยานนาวา, ๘ มีนาคม ๒๕๖๘

^๗ สัมภาษณ์ พระครูสังฆรักษ์เอกชัย อภิขยญาโณ, พระอาจารย์โรงเรียนพระปริยัติธรรมพรหมวชิรญาณ วัดยานนาวา, ๑๒ มีนาคม ๒๕๖๘

^๘ สัมภาษณ์ พระครูสังฆรักษ์เอกชัย อภิขยญาโณ, พระอาจารย์โรงเรียนพระปริยัติธรรมพรหมวชิรญาณ วัดยานนาวา, ๑๒ มีนาคม ๒๕๖๘

การเรียนการสอนเนื่องจากคอมพิวเตอร์ในโรงเรียน ฯ ไม่ทันสมัย ระบบอินเทอร์เน็ตของโรงเรียน ฯ ยังขาดความพร้อม และการขาดแคลนอุปกรณ์ทางเทคโนโลยีของนักเรียนบางส่วน ข้อเสนอแนะหรือแนวทางในการพัฒนาพัฒนาการใช้เทคโนโลยีในการศึกษาของโรงเรียน ฯ ได้แก่ เพิ่มรายวิชาทางด้านคอมพิวเตอร์ ปรับปรุงพัฒนาห้องปฏิบัติการคอมพิวเตอร์ ปรับปรุงหลักสูตร พัฒนาสื่อการสอนดิจิทัลหรือสื่อการสอนออนไลน์ พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานของโรงเรียน ฯ ข้อเสนอแนะหรือแนวทางในการปรับปรุงการจัดการศึกษาของโรงเรียน ฯ ได้แก่ การจัดสรรงบประมาณ และทรัพยากรให้โรงเรียน ฯ การพัฒนาแผนกลยุทธ์ด้านเทคโนโลยี การจัดหาบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถ โดยเทคโนโลยีที่โรงเรียนควรนำมาใช้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการเรียนการสอน ได้แก่ การปรับปรุงห้องปฏิบัติการคอมพิวเตอร์และระบบอินเทอร์เน็ต แพลตฟอร์มที่ช่วยในการประเมินผลการเรียน แพลตฟอร์มการเรียนรู้ออนไลน์ และเทคโนโลยี ซอฟต์แวร์ สื่อดิจิทัล หรือ แพลตฟอร์มอื่น ๆ^๙ แนวทางการพัฒนาทรัพยากรทางเทคโนโลยีของโรงเรียน ฯ ได้แก่ การจัดหางบประมาณเพื่อจัดหาและซ่อมบำรุงอุปกรณ์ทางเทคโนโลยี และการพัฒนาทักษะดิจิทัลให้ครูผู้สอนและบุคลากรทางการศึกษา แนวทางในการส่งเสริมให้นักเรียนและครูในโรงเรียนมีความสามารถในการใช้เทคโนโลยีเพื่อการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ ได้แก่ การจัดอบรมให้แก่ครู และนักเรียน การปรับปรุงระบบอินเทอร์เน็ต การเข้าศึกษาดูงานในหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การกระตุ้นการใช้เทคโนโลยีในโรงเรียน ฯ และการจัดการเรียนการสอนในแพลตฟอร์มออนไลน์^{๑๐}

๓) ผลการศึกษาแนวทางการจัดการศึกษาด้วยเทคโนโลยีสมัยใหม่ของโรงเรียนพระปริยัติธรรมพรหมวชิรญาณ วัดยานนาวา มีดังนี้ ข้อเสนอแนะหรือแนวทางในการปรับปรุงการจัดการศึกษาด้วยเทคโนโลยีสมัยใหม่ในโรงเรียน ฯ ได้แก่ พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านเทคโนโลยี อบรมและพัฒนาครู ส่งเสริมการเรียนรู้แบบผสมผสาน ประเมินผลการเรียนการสอนด้วยวิธีที่หลากหลาย ใช้เครื่องมือดิจิทัลในการประเมินผลการเรียนรู้ และพัฒนาเนื้อหาดิจิทัล เทคโนโลยีที่โรงเรียน ฯ ควรนำมาใช้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการเรียนการสอน ได้แก่ การนำเทคโนโลยีมาช่วยจัดการการเรียนการสอน เทคโนโลยีเพื่อการสร้างสื่อการสอน เทคโนโลยีเสริมประสบการณ์การเรียนรู้ และเทคโนโลยีเพื่อการติดตามและสื่อสาร แนวทางทางการพัฒนาทรัพยากรทาง

^๙ สัมภาษณ์ นายพงษ์พันธ์ การบรรจง, ครูโรงเรียนพระปริยัติธรรมพรหมวชิรญาณ วัดยานนาวา, ๑๓ มีนาคม ๒๕๖๘

^{๑๐} สัมภาษณ์ นายพงษ์พันธ์ การบรรจง, ครูโรงเรียนพระปริยัติธรรมพรหมวชิรญาณ วัดยานนาวา, ๑๓ มีนาคม ๒๕๖๘

เทคโนโลยีของโรงเรียน ฯ ได้แก่ การขอรับการสนับสนุนจากหน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชน เพื่อการจัดหาอุปกรณ์การเรียนดิจิทัล การจัดหาอุปกรณ์การเข้ารหัสและความปลอดภัยของข้อมูล การสนับสนุนการเข้าถึงอุปกรณ์ต่าง ๆ อย่างเท่าเทียม และการบูรณาการเทคโนโลยีสู่การเรียนรู้ แนวทางในการส่งเสริมให้นักเรียนและครูของโรงเรียน ฯ มีความสามารถในการใช้เทคโนโลยีเพื่อการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ ได้แก่ จัดอบรมและพัฒนาทักษะทางด้านเทคโนโลยี กระตุ้นให้ครูนำเทคโนโลยีมาใช้ในการเรียนการสอนเพิ่มขึ้น การสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้เปิดรับเทคโนโลยีและส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต พัฒนาทรัพยากรและระบบสนับสนุน และประเมินและพัฒนาต่อเนื่อง^๑

๕. อภิปรายผล

การปรับปรุงการจัดการจัดการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรมพรหมวชิรญาณ วัดยานนาวานั้น สามารถดำเนินการได้หลากหลายแนวทาง เพียงแต่ยังต้องคำนึงถึงบริบทของโรงเรียนพระปริยัติธรรม บทบาทของพระสงฆ์ในฐานะครู และการผสมผสานความรู้ทางโลกกับความรู้ทางธรรมให้สมดุล มีการบูรณาการหลักธรรมทางพุทธศาสนากับวิชาสามัญต่าง ๆ ปรับปรุงหลักสูตรให้มีความเชื่อมโยงกับการดำเนินชีวิตจริง การเผยแพร่ธรรมะและการทำงานในอนาคตก้าวหน้า ผู้เรียนไม่ได้ดำรงสถานะสมณเพศ ซึ่งจะต้องมีการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทางเทคโนโลยีในโรงเรียนให้มีความพร้อมที่จะดำเนินการดังกล่าว รวมถึงการส่งเสริมทักษะต่าง ๆ ที่เป็นที่ต้องการในศตวรรษที่ ๒๑ เช่น ทักษะการสื่อสาร ทักษะการคิดวิเคราะห์ ทักษะการใช้เทคโนโลยี เป็นต้น และเมื่อมีความพร้อมทางด้านโครงสร้างพื้นฐานแล้วสิ่งต่อไปที่โรงเรียนพระปริยัติธรรมพรหมวชิรญาณ วัดยานนาวาจะต้องมีคือการพัฒนาครูและบุคลากร ด้วยการส่งเสริมอบรมครูด้านวิธีการสอนที่ทันสมัยรวมถึงการใช้สื่อการเรียนรู้ใหม่ ๆ ให้มีความคล้อยคลึงกับโรงเรียนสามัญ

การพัฒนาเป็นแนวทางเพื่อเพิ่มความมั่นใจนี้ทำให้ครูกล้าใช้เทคโนโลยีมากขึ้นในการพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอน หรือในการ ออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ ที่มีความหลากหลาย และเหมาะสมกับนักเรียน ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดการเรียนการสอนช่วยให้ครูสามารถใช้เครื่องมือการเรียนการสอนออนไลน์ และ ระบบการจัดการการเรียนการสอน (LMS) เพื่อให้

^๑ สัมภาษณ์ คุณกวีณาสรณ์ แสงชัยศุภานันท์, ครูชำนาญการ, ๒๐ เมษายน ๒๕๖๘

การเรียนการสอนมีความ สะดวก และมีประสิทธิภาพมากขึ้น ครูที่ได้รับการฝึกอบรมเกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยีในการ ประเมินผลการเรียน จะสามารถ ออกแบบการประเมิน และ จัดทำข้อสอบออนไลน์ที่เหมาะสมกับการเรียนการสอนในยุคดิจิทัล เช่น การใช้ Google Forms ในการสร้างแบบทดสอบออนไลน์ หรือ Quizizz สำหรับการทำข้อสอบที่สามารถตอบสนองกับการเรียนออนไลน์ได้ ช่วยให้ครูสามารถสื่อสารกับนักเรียนได้อย่าง มีประสิทธิภาพ และสามารถจัดกิจกรรมการเรียนการสอนผ่านช่องทางออนไลน์ได้อย่างไม่สะดุด เพิ่มความสามารถในการสร้างสื่อการเรียนการสอนที่มีคุณภาพ ช่วยให้การเรียนการสอนมีความสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี เสริมสร้างความร่วมมือระหว่างครูในโรงเรียน และพัฒนาศักยภาพของครูในการสร้างนวัตกรรมทางการศึกษา ส่วนการกระตุ้นให้ครูนำเทคโนโลยีมาใช้ในการเรียนการสอนจะช่วยเพิ่มความเชื่อมั่นในการใช้เทคโนโลยี สร้างแรงจูงใจในการพัฒนาตนเองให้ครู ส่งเสริมการสร้างสื่อการสอนที่น่าสนใจ ทำให้ครูสามารถสร้างการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียน เพิ่มประสิทธิภาพในการประเมินผลการเรียนการสอน ครูจำเป็นต้องอย่างมากที่จะต้องพัฒนาตนเองกับเทคโนโลยีสมัยใหม่อยู่เสมอ ๆ เพื่อให้เข้าถึงและเข้าใจเทคโนโลยีและสามารถนำมาบูรณาการประยุกต์ใช้ได้อย่างเหมาะสมและจัดการเรียนการสอนให้กับผู้เรียนได้อย่างถูกต้อง^๑ ผลงานวิจัยยังสอดคล้องงานวิจัยของดุซงญอ ภัทราพร, สัจจะ, เคนยาภูมิ, ภัคติ โพธิ์สิงห์ เรื่อง “แนวทางการพัฒนาการจัดการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา” ในประเด็นดังนี้ (๑) ควรเพิ่มงบประมาณในส่วนสื่อเทคโนโลยีให้ทันสมัยต่อยุคโลกาภิวัตน์ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดการเรียนการสอนของสถานศึกษา (๒) ผู้บริหารสถานศึกษาควรจัดสรรงบประมาณสนับสนุน ส่งเสริมครู ในการอบรมเทคนิคใหม่ที่ทันสมัยต่อการจัดการเรียนการสอน (๓) มีการบรรจุตำแหน่งครูและบุคลากรทางการศึกษาทางโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เพื่อให้มีจำนวนครูที่เพียงพอ และมีบุคลากรทางการศึกษาที่ปฏิบัติหน้าที่สนับสนุน (๔) มี

^๑ แสงสุรีย์ ท้องขาว, พระมหาโยธิน มหาวิโร (มาศสุข), พระปลัดไพโรจน์ อดุล (สมหมาย), สงคราม จันทร์ทาศิร, วิจิต นาชัยสินธ์, “บทบาทครูไทยกับเทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อการจัดการศึกษา”, วารสารพุทธสังคมวิทยาปริทรรศน์, ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๒ (เมษายน – มิถุนายน ๒๕๖๖): ๑๓๐-๑๔๔.

งบประมาณให้เพียงพอต่อความต้องการในการซื้อวัสดุอุปกรณ์ ที่สนับสนุน และอำนวยความสะดวก ในด้านการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา^๑

การมีส่วนร่วมของครูในกระบวนการพัฒนา เพิ่มความสามารถในการรับมือกับการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษา วัฒนธรรมการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีจะช่วยให้ทั้งครูและนักเรียนมีความรู้สึก เป็นเจ้าของ ในกระบวนการเรียนการสอน เช่น การให้ครูมีอิสระในการเลือกใช้เครื่องมือเทคโนโลยีที่เหมาะสมกับสไตล์การสอนของตนเอง และการให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการใช้เทคโนโลยีเพื่อการเรียนรู้ ซึ่งผลการวิจัยการส่งเสริมความสามารถในการใช้เทคโนโลยีของโรงเรียนพระปริยัติธรรมพรหมวชิรญาณ วัดยานนาวาต่างกล่าวข้างต้น สอดคล้องกับงานวิจัยของรัตนาวดี เทียงตรง เรื่อง “การศึกษาการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อการจัดการเรียนรู้ของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุโขทัย เขต ๒” ในประเด็นที่ว่าแนวทางในการพัฒนาการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อการจัดการเรียนรู้ของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุโขทัย เขต ๒ ควรดำเนินการโดย (๑) พัฒนาครูโดยให้เข้ารับการฝึกอบรมเปลี่ยนทักษะ และเพิ่มเติมทักษะ ส่งเสริมครูศึกษาค้นคว้าเรียนรู้ด้วยตนเอง (๒) พัฒนาครูให้มีความรู้เท่าทันสื่อ รู้ถึงการใช้งานแอปพลิเคชันต่างๆ วิเคราะห์และสังเคราะห์แอปพลิเคชัน ให้เหมาะสมต่อกิจกรรมการจัดการเรียนรู้สนับสนุนให้ครูผู้สอนพัฒนาตนเองผ่านการอบรมเชิงปฏิบัติการใช้สื่ออย่างมีวิจารณญาณในสังคมยุคดิจิทัล (๓) ควรสนับสนุน ส่งเสริม ครูให้สร้างความเข้าใจเกี่ยวกับโปรแกรมคอมพิวเตอร์ช่วยสอน ผ่านช่องทางอบรมเชิงปฏิบัติการ นำครูที่มีความสามารถ มาคอยช่วยชี้แนะ เป็นพี่เลี้ยงให้แลกเปลี่ยนประสบการณ์การเรียนรู้ทั้งมีการสนับสนุนงบประมาณ และสร้างขวัญและกำลังใจให้ครูในการทำงาน พร้อมทั้งเปิดใจยอมรับการนำโปรแกรมเข้ามาใช้งาน (๔) ส่งเสริมให้ครูสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับออกแบบการประเมินผลการเรียนรู้ผ่าน E-mail มีการกำหนดเกณฑ์ในการวัดผลอย่างมีประสิทธิภาพตามจุดประสงค์การเรียนรู้และควรสนับสนุนงบประมาณการจัด

^๑ ดุษฎีวัฒน์ แก้วอินทร์, สัณญา เคณาภูมิ, ภัคติ โพธิ์สิงห์, “แนวทางการพัฒนาการจัดการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา”, วารสารการบริหารการศึกษาและภาวะผู้นำมหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร, ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๒๐ (กรกฎาคม - กันยายน ๒๕๖๐): ๑๙๔-๑๙๕, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://jeal.snru.ac.th/ArticleViewFile?ArticleID=22&FileArticle=22-ArticleTextFile-20190709234055.pdf> [๑๗ พฤษภาคม ๒๕๖๘].

องค์การทั้งด้านซอฟต์แวร์และฮาร์ดแวร์ให้กับครูและผู้เรียนอย่างเต็มที่ มีการติดตามวัดและประเมินผลในการใช้งานผ่าน E-mail ของครูและดูผลข้อมูลย้อนกลับเพื่อนำมาปรับปรุงแก้ไข^๑ ผลงานวิจัยยังสอดคล้องงานวิจัยของพระสายสิทธิ์ สีทธิโท (สารโท) เรื่อง “แนวทางการพัฒนาการจัดการศึกษาในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดร้อยเอ็ด” ในประเด็นที่ว่าพัฒนาการจัดการศึกษาในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดร้อยเอ็ด ควรมีการจัดสรรงบประมาณในการจัดซื้อจัดคอมพิวเตอร์และระบบเทคโนโลยีที่ทันสมัย ควรมีการระดมทุนเฉพาะเรื่อง เช่น การระดมทุนเพื่อปรับปรุงระบบเทคโนโลยีดิจิทัล^๒ เป็นต้น ^๔

แนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพการเรียนการสอนของโรงเรียนพระปริยัติธรรม พรหมวิหาร ๔ วิทยานาวา ทำได้โดยการนำเทคโนโลยีมาใช้ในกระบวนการต่าง ๆ ได้แก่ การจัดการเรียนการสอน การสร้างสื่อการสอน การเสริมประสบการณ์การเรียนรู้ของผู้เรียน รวมถึงการติดตามและสื่อสารกับผู้เรียน ซึ่งเป็นกระบวนการหลักที่เชื่อมโยงหลักสูตร ครูผู้สอน นักเรียน และสภาพแวดล้อมทางการเรียน ทำให้เกิดผลการเรียนรู้ที่ดีทั้งทางโลกและทางธรรม ช่วยให้การเรียนรู้มีเป้าหมายที่ชัดเจนและเป็นระบบ โดยเริ่มจากการวางแผนการสอนอย่างมีเป้าหมายและสอดคล้องกับหลักสูตรพระปริยัติธรรม ซึ่งจะทำให้ครูสามารถวางแผนกิจกรรมการเรียนรู้และสามารถเลือกสื่อที่เหมาะสมกับการเรียนรู้ของผู้เรียน ส่งผลให้ผู้เรียนมีความเข้าใจในสิ่งที่เรียน และเกิดการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ การสร้างสื่อการสอนจะช่วยให้ผู้เรียนสามารถเข้าถึงเนื้อหาการเรียนรู้ได้อย่างสะดวกและหลากหลาย ทำให้ครูผู้สอนสามารถนำเสนอเนื้อหาการสอนได้หลากหลายมากขึ้น ส่งเสริมการเรียนรู้แบบเชื่อมโยง เพิ่มประสิทธิภาพในการประเมินผลการเรียนรู้ และยังสร้างแรงจูงใจในการเรียนรู้และทำให้ผู้เรียนเรียนด้วยความสนุกสนาน พัฒนาและเสริมทักษะดิจิทัลของนักเรียน และยังสนับสนุนการเรียนรู้ด้วยตนเองและการเรียนรู้ตลอดชีวิต

^๑ รัตนาดี เทียงตรง, “การศึกษาการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อการจัดการเรียนรู้ของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุโขทัย เขต ๒”, การค้นคว้าอิสระ สาขาวิชาการบริหาร การศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยนเรศวรปีการศึกษา ๒๕๖๔), บทคัดย่อ

^๒ พระสายสิทธิ์ สีทธิโท (สารโท), “แนวทางการพัฒนาการจัดการศึกษาในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดร้อยเอ็ด”, วารสารสังคมศาสตร์บูรณาการ, ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๒ (พฤษภาคม - สิงหาคม ๒๕๖๔): ๑-๒.

ของผู้เรียน การใช้เทคโนโลยีเสริมประสบการณ์การเรียนรู้ จะสามารถลดปัญหาเกี่ยวกับประสบการณ์การเรียนรู้ที่หลากหลาย เนื่องจากผู้เรียนของโรงเรียนพระปริยัติธรรมอยู่ในสถานะสมณเพศ อาจจะทำให้ขาดประสบการณ์ชีวิตในบางแง่มุม การใช้เทคโนโลยีเสริมประสบการณ์การเรียนรู้จะสามารถสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ที่หลากหลายให้ผู้เรียน

๖. องค์ความรู้ใหม่ (Originality and New Body of Knowledge)

ผู้วิจัยขอนำเสนอองค์ความรู้ใหม่ ดังนี้

จากแผนภาพด้านบน สามารถอธิบายได้ว่า แนวทางการจัดการศึกษาด้วยเทคโนโลยีสมัยใหม่ของโรงเรียนพระปริยัติธรรมพรหมวชิรญาณ วัดยานนาวา ประกอบไปด้วย ๔ ประเด็น ได้แก่ ๑) การปรับปรุงการจัดการศึกษา ๒) การเพิ่มประสิทธิภาพการเรียนการสอน ๓) การพัฒนาทรัพยากรทางเทคโนโลยี และ ๔) การส่งเสริมความสามารถในการใช้เทคโนโลยี

โดยการปรับปรุงการจัดการศึกษาประกอบด้วย ๑) พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านเทคโนโลยี โดยจัดให้มีอินเทอร์เน็ตความเร็วสูงครอบคลุมทั้งโรงเรียน จัดหาอุปกรณ์ให้เพียงพอต่อการใช้งาน มีระบบสนับสนุนที่จำเป็นครบถ้วน ๒) อบรมและพัฒนาครู จัดอบรมครูให้มีความรู้และทักษะในการใช้เทคโนโลยีเพื่อการสอน ๓) ส่งเสริมการเรียนรู้แบบผสมผสาน ผสมผสานการเรียนในห้องเรียนกับการเรียนออนไลน์ ใช้แพลตฟอร์มการเรียนรู้ออนไลน์ที่นักเรียนสามารถเรียนรู้ด้วยตนเอง ๔) ประเมินผลการเรียนการสอนด้วยวิธีที่หลากหลาย ใช้เครื่องมือดิจิทัลในการ

ประเมินผลการเรียนรู้ และติดตามการพัฒนาของนักเรียนอย่างต่อเนื่อง ๕) ส่งเสริมให้ใช้งานเทคโนโลยีเพื่อการค้นคว้าและสร้างสรรค์ผลงาน เพื่อสร้างแรงจูงใจและความมั่นใจให้นักเรียน ๖) สร้างการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง ๗) พัฒนาเนื้อหาดิจิทัล สร้างสรรค์เนื้อหาการเรียนการสอนในรูปแบบวิดีโอ อินโฟกราฟิกและแอปพลิเคชัน

การเพิ่มประสิทธิภาพการเรียนการสอนประกอบด้วย ๑) การนำเทคโนโลยีมาช่วยจัดการการเรียนการสอน เช่น การจัดตารางสอน การออกแบบและสร้างแบบฝึกหัด การออกแบบและสร้างข้อสอบ เป็นต้น ๒) เทคโนโลยีเพื่อการสร้างสื่อการสอน สำหรับสร้างสื่อการสอนแบบอินโฟกราฟิก สไลด์ วิดีโอ ช่วยครูสรุปเนื้อหา ออกแบบกิจกรรมหรือสร้างแบบทดสอบอัตโนมัติ เครื่องมือสร้างแบบทดสอบหรือเกม ๓) เทคโนโลยีเสริมประสบการณ์การเรียนรู้ เช่น Google Expeditions ๔) เทคโนโลยีเพื่อการติดตามและสื่อสาร แอปพลิเคชันติดตามผลนักเรียน ให้ครูและผู้ปกครองติดตามพฤติกรรมและพัฒนาการของนักเรียน แอปพลิเคชันสื่อสารระหว่างโรงเรียนกับบ้าน

การพัฒนาทรัพยากรทางเทคโนโลยีของโรงเรียนพระปริยัติธรรมพรหมวชิรญาณ วัดยานนาวา ประกอบด้วย ๑) การจัดหาอุปกรณ์การเรียนดิจิทัล ๒) การจัดหาอุปกรณ์การเข้ารหัสและความปลอดภัยของข้อมูล (Cybersecurity) ๓) การดูแลรักษาและอัปเดตทรัพยากร รวมทั้งบุคลากรที่จะมาดูแลรักษาทรัพยากร ๔) การสนับสนุนการเข้าถึงอุปกรณ์ต่าง ๆ อย่างเท่าเทียม และ ๕) การบูรณาการเทคโนโลยีสู่การเรียนรู้

การส่งเสริมความสามารถในการใช้เทคโนโลยี ประกอบด้วย ๑) จัดอบรมและพัฒนาทักษะทางด้านเทคโนโลยีของครูอย่างต่อเนื่อง ๒) กระตุ้นให้ครูนำเทคโนโลยีมาใช้ในการเรียนการสอนเพิ่มขึ้น ส่งเสริมให้ครูใช้เทคโนโลยีเป็นส่วนหนึ่งของบทเรียน ๓) การสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ ส่งเสริมวัฒนธรรมที่เปิดรับเทคโนโลยี และส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต สร้างทัศนคติที่ดีและความมั่นใจ เปิดโอกาสให้ครูและนักเรียนได้ทดลองใช้ โดยไม่กลัวความผิดพลาด ยกย่องหรือเผยแพร่ตัวอย่างครูและนักเรียนที่ใช้เทคโนโลยีได้ดี ๔) พัฒนาทรัพยากรและระบบสนับสนุน มีศูนย์บริการหรือทีมงานที่ให้คำปรึกษาหรือช่วยเหลือด้านเทคโนโลยีในโรงเรียน ให้จัดมีอุปกรณ์และอินเทอร์เน็ตพร้อมใช้อย่างทั่วถึง สร้างคลังสื่อหรือคู่มือการใช้เทคโนโลยีในบริบทของโรงเรียน ๕) ประเมินและพัฒนาต่อเนื่อง ประเมินความสามารถด้านเทคโนโลยีของครูและนักเรียนเป็นระยะ เพื่อวางแผนพัฒนาที่เหมาะสม รับฟังปัญหาและความต้องการเพื่อนำมาปรับปรุงแนวทางการส่งเสริมอย่างตรงจุด

๗. สรุป

แนวทางการจัดการศึกษาด้วยเทคโนโลยีสมัยใหม่ของโรงเรียนพระปริยัติธรรมพรหมวชิรญาณ วัดยานนาวา ประกอบไปด้วย ๔ ประเด็นได้แก่ ๑) การปรับปรุงการจัดการศึกษา ๒) การเพิ่มประสิทธิภาพการเรียนการสอน ๓) การพัฒนาทรัพยากรทางเทคโนโลยี และ ๔) การส่งเสริมความสามารถในการใช้เทคโนโลยี ซึ่งหากโรงเรียน ฯ ได้นำแนวทางดังกล่าวมาปฏิบัติได้อย่างครบถ้วน จะทำให้การเรียนการสอนของโรงเรียนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ การบูรณาการเทคโนโลยีเข้ากับการจัดการศึกษา ยังมีส่วนช่วยกระตุ้นการมีส่วนร่วมของผู้เรียน เพิ่มโอกาสในการเข้าถึงแหล่งความรู้ที่หลากหลาย และเอื้อต่อการเรียนรู้แบบไม่จำกัดเวลาและสถานที่ อีกทั้งยังสามารถใช้เป็นเครื่องมือในการประเมินผลการเรียนรู้ได้อย่างแม่นยำและรวดเร็ว ส่งผลให้ครูสามารถวางแผนการสอนได้อย่างเหมาะสมกับผู้เรียนรายบุคคล นอกจากนี้ การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีในกระบวนการบริหารจัดการยังช่วยเสริมสร้างประสิทธิภาพของระบบงานภายในโรงเรียนโดยรวมอีกด้วย

๘. ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยเรื่อง “แนวทางการดูแลสุขภาพตนเองของพระสงฆ์เชิงพุทธ” ผู้วิจัยสามารถให้ข้อเสนอแนะจากการวิจัยได้ ดังนี้

๘.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

(๑) จากผลการศึกษา ส่วนหนึ่งที่ทำให้โรงเรียนพระปริยัติธรรมมีจำนวนนักเรียนน้อยลง เพราะจำนวนผู้ที่บวชเณรลดลง รวมทั้งผู้ที่จบจากโรงเรียนพระปริยัติธรรมจะได้รับการยอมรับน้อยกว่าเมื่อเทียบกับโรงเรียนสามัญ ดังนั้นควรมีการปรับปรุงหลักสูตรของโรงเรียนพระปริยัติธรรมให้มีความคล้ายคลึงกับโรงเรียนสามัญ เพียงเพิ่มเติมในส่วนของการศึกษาในแผนธรรมและแผนกบาลีสำหรับผู้ที่ต้องการเรียนในระดับสูงต่อไป

(๒) ในด้านของบุคลากรทางการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรม ควรมีการเพิ่มเติมบุคลากรในสายสามัญและสายเทคโนโลยี โดยอาจให้มีการสอบบรรจุเช่นเดียวกับข้าราชการครูทั่วไป แต่ใช้ทรัพยากรบุคคลกลุ่มนี้ร่วมกันในหลายโรงเรียน

(๓) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีการเพิ่มงบประมาณสนับสนุนทางด้านเทคโนโลยีแก่โรงเรียนพระปริยัติธรรมเพิ่มขึ้น

๘.๒ ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

(๑) ควรมีการปรับปรุงหลักสูตรของโรงเรียนพระปริยัติธรรมให้มีความคล้ายคลึงกับโรงเรียนสามัญมากขึ้น เพิ่มรายวิชาทางด้านเทคโนโลยีมากขึ้น

(๒) โรงเรียนพระปริยัติธรรมควรจัดหาอุปกรณ์การเรียนการสอนที่จำเป็นให้แก่ผู้เรียน โดยอาจจะดำเนินการในลักษณะของการทอดผ้าป่าการศึกษาหรือการขอบริจาคจากหน่วยงานรัฐ เอกชน บริษัท ห้างร้าน รวมทั้งประชาชนทั่วไป

(๓) ควรมีการจัดอบรมให้บุคลากรทางการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรม โดยเฉพาะครูผู้สอนให้มีความรู้ความสามารถในการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน

(๔) การกระตุ้นให้ครูผู้สอนนำเทคโนโลยีการศึกษามาใช้ในการจัดการเรียนการสอน สนับสนุนอย่างต่อเนื่อง ยกย่อง/เชิดชูผู้ที่มีผลงานดี จัดตั้งทีมงานหรือหน่วยงานที่ทำหน้าที่ในการสนับสนุนการใช้เทคโนโลยีในการจัดการเรียนการสอน

๘.๓ ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

(๑) การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพเท่านั้น ดังนั้นในการวิจัยครั้งต่อไปควรมีการวิจัยเชิงปริมาณควบคู่กันไปด้วย เพื่อให้ได้ข้อมูลที่กว้างมากขึ้น (

(๒) ควรมีการวิจัยในเชิงเปรียบเทียบกับโรงเรียนอื่น ๆ ในพื้นที่เดียวกัน หรือพื้นที่อื่น ๆ ในจังหวัดเดียวกัน หรือในพื้นที่อื่นในภาคเดียวกัน หรือในพื้นที่อื่นในประเทศ เพื่อพิจารณาความคล้ายคลึงหรือความแตกต่างจากพื้นที่ที่แตกต่างกัน

บรรณานุกรม

- กิตติ ธีรเชาวน์, **เทคนิคการบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา**, (กรุงเทพมหานคร: กรมการศาสนา), หน้า ๓-๔.
- รัตนาวดี เทียงตรง. “การศึกษาการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อการจัดการเรียนรู้ของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุโขทัย เขต ๒”. **การค้นคว้าอิสระหลักสูตรการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยนเรศวรปีการศึกษา ๒๕๖๔.
- สมศักดิ์ บุญบุ , “การพัฒนาการศึกษาคณะสงฆ์ไทย”, **สารนิพนธ์ พระพุทธศาสนา** (มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า ๕๖.
- พระสายสิทธิ์ สิทธิโท (สารโท). “แนวทางการพัฒนาการจัดการศึกษาในโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดร้อยเอ็ด”. **วารสารสังคมศาสตร์บูรณาการ**. ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๒ (พฤษภาคม - สิงหาคม ๒๕๖๔): ๑-๒.
- แสงสุรีย์ ทองขาว, พระมหาโยธิน มหาวิโร (มาศสุข), พระปลัดไพโรจน์ อดุล (สมหมาย), สงคราม จันทร์ทาศิร, วิจิต นาชัยสินธ์. “บทบาทครูไทยกับเทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อการจัดการศึกษา”. **วารสารพุทธสังคมวิทยาปริทรรศน์**. ปีที่ ๘ ฉบับที่ ๒ (เมษายน - มิถุนายน ๒๕๖๖): ๑๓๐-๑๔๔.
- ส่วนงานพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา กองพุทธศาสนศึกษา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, **คู่มือปฏิบัติงานเกี่ยวกฎหมาย กฎ ระเบียบ ประกาศ และคำสั่งที่เกี่ยวข้องกับโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๗), หน้า ๑.
- สัมภาษณ์ นายสิทธิชัย นรมาศ, ครูโรงเรียนพระปริยัติธรรมพรหมวชิรญาณ วัดยานนาวา, ๑๓ มีนาคม ๒๕๖๘
- สัมภาษณ์กลุ่ม สามเณร , วัดยานนาวา, ๘ มีนาคม ๒๕๖๘
- สัมภาษณ์ พระครูสังฆรักษ์เอกชัย อภิขยญาณโณ, พระอาจารย์โรงเรียนพระปริยัติธรรมพรหมวชิรญาณ วัดยานนาวา, ๑๒ มีนาคม ๒๕๖๘
- สัมภาษณ์ นายพงษ์พันธ์ การบรรจง, ครูโรงเรียนพระปริยัติธรรมพรหมวชิรญาณ วัดยานนาวา, ๑๓ มีนาคม ๒๕๖๘
- สัมภาษณ์ คุณกวีณาสรณ์ แสงชัยสุภานันท์, ครูชำนาญการ, ๒๐ เมษายน ๒๕๖๘

ดุษฎีวัฒน์ แก้วอินทร์, สัณญา เคนาภูมิ, ภัคดี โพธิ์สิงห์. แนวทางการพัฒนาการจัดการศึกษาของโรงเรียน
พระปริยัติธรรม. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: [https://jealsruacth/ArticleView?ArticleID=](https://jealsruacth/ArticleView?ArticleID=22)
22 [๑๗ พฤษภาคม ๒๕๖๘].

แนวทางการดูแลสุขภาพตนเองของพระสงฆ์เชิงพุทธ
BUDDHIST APPROACHES TO MONASTIC SELF-CARE

พระก้านรงค์ กนต์สาโร (จุนดิลก)^๑

Phra Klanarong Kantasaro (Jundilok)^๑

แม่ชีกฤษณา รักษาโฉม

Kritsana Raksachom^๒

อรชร ไกรจักร

Orachorn Kraichackra^๓

Received: June 12, 2025

Revised: August 7, 2025

Accepted: August 13, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยเรื่องแนวทางการดูแลสุขภาพตนเองของพระสงฆ์เชิงพุทธมีวัตถุประสงค์ ๓ ข้อได้แก่ ๑) เพื่อศึกษาสภาพปัญหาสุขภาพของพระสงฆ์ ตำบลบางระกำ ๒) เพื่อศึกษาการดูแลสุขภาพตนเองของพระสงฆ์ตำบลบางระกำ ๓) เพื่อเสนอแนวทางการดูแลสุขภาพตนเองของพระสงฆ์เชิงพุทธ การวิจัยในครั้งนี้เป็นวิจัยเชิงคุณภาพ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลคือ

^๑ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย Master of Buddhism, Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University E-mail:Klana2538@gmail.com, โทรศัพท์ ๐๘๗ ๓๐๗๖๐๑๖

^๒ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย Master of Buddhism, Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

^๓ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย Master of Buddhism, Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

แบบสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคือพระสงฆ์จำนวน ๑๙ รูป เจ้าหน้าที่สาธารณสุข ๓ คน อาสาสมัครสาธารณสุข ๓ คน และแพทย์ ๓ คน โดยใช้วิธีการเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการจำแนกข้อมูลแล้วสร้างข้อสรุปเกี่ยวกับความสัมพันธ์ประเด็นหลักและประเด็นย่อย

ผลการศึกษาพบว่า ๑) พระสงฆ์ในตำบลบางระกำมีปัญหาเรื่องสุขภาพ ๓ โรค คือ โรคเบาหวาน โรคความดัน โรคไขมันในเส้นเลือด จากพฤติกรรมและความเสี่ยงที่เพิ่มขึ้นของอายุ น้ำหนักเกิน การขาดกิจกรรมทางกาย ๒) การดูแลสุขภาพตนเองของพระสงฆ์ตำบลบางระกำ จำแนกเป็นสุขภาพทางกายและสุขภาพจิตใจ ซึ่งในตำบลพื้นที่จัดให้มีสหวิชาชีพให้การดูแล คณะพระสงฆ์ในโรคต่าง ๆ โดยให้ความรู้และการเฝ้าระวังตนเองเรื่องความเสี่ยงที่ก่อให้เกิดโรคร้าย คณะผู้ดูแลจะให้แนวทางปฏิบัติผ่านกิจของสงฆ์เป็นสาระสำคัญ ส่วนการดูแลสุขภาพจิตใจให้มุ่งเน้นการสวดมนต์ การทำวัตรปฏิบัติ การภาวนาจิต การเดินจงกรม มีสติในการควบคุมอารมณ์ให้มีความเข้มแข็ง ๓) แนวทางการดูแลสุขภาพตนเองของพระสงฆ์เชิงพุทธ ใช้พุทธวิธีการดูแลสุขภาพจิตเพื่อเป็นหลักสำคัญในการดูแลสุขภาพร่างกาย การใช้เภสัช ๕ ประเภท การเข้าโรงไฟบำบัดการรักษา (การอบสมุนไพร) การดื่มน้ำสมุนไพรเพื่อดื่มแก้ไข้และคลายความร้อนภายใน สามารถทำเป็นน้ำมันหอมระเหย พระสงฆ์ต้องมีวินัยเพื่อการพักผ่อนและการทำวัตรปฏิบัติ การสวดมนต์ นั่งสมาธิ เดินจงกรม วิปัสสนามองเห็นโรคร้ายตามความเป็นจริง ปลอ่ยกวางไม่ยึดติดกับสังขาร มีสติพิจารณาอาหารก่อนบริโภคเสมอพร้อมรักษาโรคตามอาการทางแพทย์แผนปัจจุบัน

คำสำคัญ : การดูแลสุขภาพ, การดูแลสุขภาพเชิงพุทธ, พระสงฆ์

Abstract

The research on “Buddhist Approaches to Monastic Self-care” has three objectives: 1) to study the health problems of monks in Bang Rakam Subdistrict, Phitsanulok Province, 2) to study the self-care of monks in Bang Rakam Subdistrict, and 3) to propose Buddhist self-care approaches for monks. The study is qualitative research, which employed in-depth interviews. with fifteen key informants in Bang Rakam Subdistrict.

The results of the study revealed the followings: First, the most common health problems among monks in Bang Rakam Subdistrict were diabetes, hypertension, and high cholesterol. The main causes of these health problems were habits, age-related risks, overweight, and the lack of physical activities. Second, the current self-care of monks in Bang Rakam Subdistrict could be categorized into physical health care and mental health care. For the physical health care of monks in Bang Rakam Subdistrict, an interdisciplinary team provided medical cares for the monks by equipping them the knowledge about diseases and associated risk factors. The team designed a care plan through the monks' activities. As for taking care of the mental health of monks in Bang Rakam Subdistrict, monks performed chanting, performing duties, meditation, and walking meditation to exercise mindfulness and maintain stable emotions. Finally, Buddhist self-care guidelines for monks focuses on mental health as a way to take care of physical health. The uses of Bhesaj Five (five medicine), therapeutic steaming, herbal essential oil and herbal tea brewing to reduce fever and internal heat. The monks must maintain good resting habit. Additional practices include performing monastic duties, praying, meditation, and walking meditation. Insight meditation can help one examine their relationship with illness, allowing them to develop body awareness and cultivate mindfulness around consumption while complementing conventional medical treatment

Keywords: Health care, Buddhist-based health care, monks.

๑. บทนำ

ความเจ็บป่วยตามแนวคิดทางพระพุทธศาสนาถือว่าเป็นปัญหาสำคัญอย่างยิ่งในการดำเนินชีวิต นับเป็นกระบวนการทางธรรมชาติ ไม่มีใครอาจปฏิเสธได้แม้แต่พระพุทธเจ้าผู้สิ้นกิเลสแล้ว พระพุทธเจ้าทรงเจ็บป่วยทางกาย และ ดับขันธปรินิพพาน ดังพุทธภาษิต ดังนี้ว่า “เรามีความแก่เป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความแก่ไปได้ เรามีความเจ็บเป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความเจ็บได้ เรามีความตายเป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความตายไปได้” หลักสัจธรรมที่ทรงแสดงนี้สอนให้มนุษย์

ระลึกถึงการดูแลสุขภาพของตนด้วยความไม่ประมาท^๔ คณะสงฆ์เป็นรากฐานที่สำคัญในการธำรงรักษาและเผยแผ่พุทธศาสนา พระสงฆ์ทำหน้าที่เป็นตัวแทนของพระพุทธเจ้า เพื่อปฏิบัติภารกิจในการเผยแผ่พระธรรมคำสอน และสืบทอดพระศาสนาให้คนรุ่นต่อไป ความเข้มแข็งและความมั่นคงของคณะสงฆ์จึงเป็นเรื่องที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง อย่างไรก็ตาม การดูแลสุขภาพของพระสงฆ์ไม่อาจดำเนินการได้เพียงฝ่ายเดียว จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วน ทั้งชุมชน สังคม และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ภายใต้ "ธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์แห่งชาติ" ซึ่งเป็นข้อตกลงร่วมกันในการส่งเสริมสุขภาพ ป้องกันควบคุมโรค และดูแลสุขภาพของพระสงฆ์ในทุกระดับ^๕ การดูแลสุขภาพแบ่งออกเป็น ๒ กลุ่มคือ ๑) สุขภาพร่างกาย หมายถึงการมีร่างกายที่แข็งแรงและสมบูรณ์ ซึ่งรวมถึงการไม่มีโรคภัยไข้เจ็บ การมีพลังงานในการทำกิจกรรมต่าง ๆ และการได้รับสารอาหารที่เพียงพอและเหมาะสม นอกจากนี้ยังเกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมที่ดี เช่น การมีอากาศที่บริสุทธิ์ น้ำสะอาด และที่อยู่อาศัยที่ปลอดภัย การมีเศรษฐกิจที่มั่นคงและเพียงพอช่วยให้เรามีความสามารถในการดูแลสุขภาพของตนเองได้ดีขึ้น ๒) สุขภาพจิต หมายถึงการมีจิตใจที่สงบสุขและไม่เครียด สามารถจัดการกับอารมณ์และความรู้สึกได้อย่างมีประสิทธิภาพ การมีความสามารถในการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่น การพัฒนาคุณธรรม เช่น ความเมตตากรุณา และการฝึกสติและสมาธิ จะช่วยให้เราเผชิญหน้ากับความท้าทายและปัญหาในชีวิตได้อย่างดีขึ้น การมีจิตใจที่เป็นสุขยังทำให้เรามองโลกในแง่ดี และสามารถทำให้เรามีความสุขได้แม้ในช่วงเวลาที่ไม่เอื้ออำนวย การดูแลสุขภาพกายสุขภาพจิต จะช่วยให้เรามีชีวิตที่มีคุณภาพและมีความสุขอย่างแท้จริง^๖ และข้อมูลจากแพทย์ประจำตำบลบางระกำ อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลกพบว่า ในปี พ.ศ. ๒๕๖๗ พระสงฆ์ที่จำพรรษาอยู่ในเขตตำบลบางระกำส่วนใหญ่ประสบปัญหาด้านสุขภาพทางกาย อันเนื่องมาจากการมีโรคประจำตัว ซึ่งส่งผลให้พระสงฆ์หลายรูปมีความวิตกกังวลและเกิดความไม่สบายใจเกี่ยวกับสภาวะสุขภาพของตนเอง ปัญหาดังกล่าวไม่เพียงกระทบ

^๔ อัง.ปญจก (ไทย) ๒๒/๔๗/๙๙-๑๐๐.

^๕ พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต), การแพทย์ยุคใหม่ในพุทธทัศน์, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทธรรมสาร จำกัด, ๒๕๒๗) หน้า ๙๓.

^๖ เพ็ญ สุขมาก, หลักคิด: สุขภาพ สุขภาวะ ปัจจัยกำหนดสุขภาพการสร้างเสริมสุขภาพ, เอกสารประกอบการประชุมเชิงปฏิบัติการ: การประเมินผลงานสร้างเสริมสุขภาพเครือข่ายนักประเมินผลงานสร้างเสริมสุขภาพภาคเหนือ, (ม.ป.ป.), หน้า ๓.

ต่อสุขภาพร่างกายเท่านั้น แต่ยังมีแนวโน้มที่จะส่งผลต่อสุขภาวะทางจิตใจของพระสงฆ์อีกด้วย^๗ ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงมีความประสงค์ที่จะศึกษาสภาพปัญหาสุขภาพของพระสงฆ์ในเขตตำบลบางระกำอย่างละเอียดและรอบด้าน ทั้งในมิติทางกายภาพและจิตใจ เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกที่สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการวางแผน ส่งเสริม และพัฒนาสุขภาพของพระสงฆ์ในพื้นที่ให้ดียิ่งขึ้นต่อไป ทั้งนี้ ก็เพื่อให้พระสงฆ์ซึ่งเป็นศูนย์รวมจิตใจของชุมชน มีสุขภาพที่แข็งแรงทั้งทางร่างกายและจิตใจ สามารถปฏิบัติศาสนกิจได้อย่างเต็มที่และยั่งยืน ด้วยเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาสภาพปัญหาสุขภาพของพระสงฆ์ในตำบลบางระกำ อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก เพื่อให้เข้าใจถึงปัญหาที่อาจส่งผลต่อสุขภาวะของพระสงฆ์ในในเขตนี้ โดยมุ่งเน้นในด้านต่าง ๆ เช่น สุขภาวะทางร่างกาย และจิตใจ

๒. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง “แนวทางการดูแลสุขภาพตนเองของพระสงฆ์เชิงพุทธ” สำหรับวัตถุประสงค์ที่ต้องการนำเสนอในบทความนี้มี ๓ ข้อ) คือ

- ๑) เพื่อศึกษาสภาพปัญหาสุขภาพของพระสงฆ์ ตำบลบางระกำ อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก
- ๒) เพื่อศึกษาการดูแลสุขภาพตนเองของพระสงฆ์ตำบลบางระกำ ตำบลบางระกำ อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก
- ๓) เพื่อเสนอแนวทางการดูแลสุขภาพตนเองของพระสงฆ์เชิงพุทธ

๓. วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “แนวทางการดูแลสุขภาพตนเองของพระสงฆ์เชิงพุทธ” นี้ ผู้วิจัยได้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก ขอบเขตของการวิจัยผู้วิจัยจะนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับสภาพปัญหาสุขภาพของพระสงฆ์ ตำบลบางระกำ การดูแลสุขภาพตนเองของพระสงฆ์ตำบลบางระกำ และ แนวทางการดูแลสุขภาพตนเองของพระสงฆ์เชิงพุทธ โดยผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัยนี้ แบ่งออกเป็น ๔ กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มที่ ๑ พระสงฆ์ในตำบลบางระกำ ๑๙ รูป กลุ่มที่ ๒ เจ้าหน้าที่สาธารณสุข ๓ คน กลุ่มที่ ๓ อาสาสมัครสาธารณสุข ๓ คน กลุ่มที่ ๔

^๗ สัมภาษณ์ แพทย์ประจำตำบลบางระกำ, ๕ พฤษภาคม ๒๕๖๘.

แพทย์ ๓ คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้คือแบบสัมภาษณ์ และวิเคราะห์ข้อมูลโดยการจัดหมวดหมู่ข้อมูลตามประเด็นหลักที่สำคัญ หลังจากนั้น นำข้อมูลที่จำแนกแล้วมาสร้างข้อสรุป โดยการบรรยายถึงความสัมพันธ์ระหว่างประเด็นหลักและประเด็นย่อย เพื่อใช้ในการตีความตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยแล้วนำเสนอผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์

๔. ผลการวิจัย

ผลการวิจัยนี้ได้ค้นพบประเด็นที่ตอบวัตถุประสงค์ดังนี้

๑) พบว่าพระสงฆ์ในตำบลบางระกำ อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก ส่วนใหญ่มีปัญหาสุขภาพ มีโรคประจำตัว โดยเฉพาะโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง เช่น โรคเบาหวาน โรคความดันโลหิตสูง และโรคไขมันในเส้นเลือด ซึ่งมีสาเหตุหลักมาจากวิถีชีวิตของพระสงฆ์ การฉันทอาหารจากการบิณฑบาต ซึ่งทำให้เกิดการบริโภคอาหารที่ไม่เหมาะสม การมีกิจวัตรประจำวันที่เคลื่อนไหวน้อย การพักผ่อนไม่เพียงพอ และขาดการออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอ รวมถึงการเข้าถึงบริการสุขภาพที่อาจไม่สะดวกเท่าชาวบ้านทั่วไป

๒) การดูแลสุขภาพตนเองของพระสงฆ์ในตำบลบางระกำ อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก สามารถจำแนกได้เป็น ๒ ด้านหลัก ได้แก่ด้านสุขภาพร่างกาย พระสงฆ์ให้ความสำคัญกับการเลือกรับประทานอาหารที่มีประโยชน์และเหมาะสมกับสภาพร่างกาย หลีกเลี่ยงอาหารที่มีความเสี่ยงต่อการเกิดโรค และออกกำลังกายผ่านกิจวัตรของสงฆ์ เช่น การทำความสะอาดวัดหรือการเดินบิณฑบาต ด้านสุขภาพจิตใจ พระสงฆ์ดูแลจิตใจด้วยภาวนา ๔ เจริญโพชฌงค์ ๗ การสวดมนต์ไหว้พระ ทำวัตรเช้า-เย็น นั่งสมาธิภาวนา เดินจงกรม ฟังเทศน์ฟังธรรม และฝึกสติเพื่อควบคุมอารมณ์และรักษาสมาธิของจิตใจให้มั่นคง โดยการดูแลสุขภาพร่างกายของพระสงฆ์มักดำเนินไปควบคู่กับการปฏิบัติกิจของสงฆ์ในชีวิตประจำวัน

๓) แนวทางการดูแลสุขภาพตนเองของพระสงฆ์เชิงพุทธมีลักษณะเป็นการดูแลสุขภาพแบบองค์รวม ซึ่งมีความคล้ายคลึงกับการดูแลสุขภาพของประชาชนทั่วไป ประกอบด้วย ๒ มิติสำคัญ ได้แก่ แนวทางการดูแลสุขภาพร่างกาย เน้นการดูแลอย่างรอบด้าน ทั้งด้านอาหาร การออกกำลังกายที่เหมาะสม การนอนหลับพักผ่อนให้เพียงพอ และการเลือกอยู่อาศัยในสิ่งแวดล้อมที่สะอาดและมีอากาศบริสุทธิ์ แนวทางการดูแลสุขภาพจิตใจ ใช้กิจวัตรทางสงฆ์เป็นเครื่องมือสำคัญในการดูแลจิตใจ พร้อมทั้งเสริมด้วยการปฏิบัติสมาธิ เจริญภาวนา ๔ เจริญโพชฌงค์ ๗ ฟังเทศน์ฟังธรรม และฝึกการปล่อยวางเพื่อเสริมสร้างจิตใจให้เข้มแข็ง เยือกเย็น และมีสติอยู่เสมอ

๕. อภิปรายผล

ปัญหาสุขภาพของพระสงฆ์ในตำบลบางระกำ อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก ส่วนใหญ่เกิดจากการมีโรคประจำตัว ได้แก่ โรคเบาหวาน ความดันโลหิตสูง และไขมันในเส้นเลือด ซึ่งสามารถอภิปรายได้ว่าเกิดจาก ๓ ปัจจัยหลัก ได้แก่ (๑) ปัจจัยด้านวิถีชีวิตและข้อจำกัดของพระสงฆ์ พระสงฆ์ไม่สามารถเลือกอาหารได้เอง ต้องฉันอาหารที่ญาติโยมนำมาถวาย ซึ่งมักมีไขมัน น้ำตาล และเกลือสูง ขาดผักและผลไม้ อีกทั้งบางรูปฉันอาหารเพียงมือเดียว ทำให้ฉันในปริมาณมาก ส่งผลต่อการควบคุมระดับน้ำตาลและไขมันในเลือด นอกจากนี้ พระสงฆ์ยังมีกิจกรรมทางกายน้อย เนื่องจากวิถีชีวิตเน้นการปฏิบัติศาสนกิจ เช่น สวดมนต์ นั่งสมาธิ (๒) ปัจจัยด้านสุขภาพและระบบการดูแล พระสงฆ์หลายรูปไม่ได้รับการตรวจสุขภาพประจำปี ขาดความรู้ด้านสุขภาพ ไม่เข้าใจอาการของโรคเรื้อรัง และเข้าถึงข้อมูลหรือการรักษาได้ยากเนื่องจากข้อจำกัดในสมณเพศ เช่น ความกังวลเรื่องการครองจีวร หรือไม่ยอมรับกฏอนามัย (๓) ปัจจัยด้านจิตใจและสังคม พระสงฆ์ไม่สามารถปฏิเสธอาหารที่โยมนำมาถวายได้ แม้จะรู้ว่าไม่เหมาะสมกับสุขภาพ บางรูปยังมีภาระงานในวัดและรับกิจนิมนต์บ่อยครั้ง ทำให้เกิดความเครียดสะสม ซึ่งอาจกระทบต่อระดับความดันและน้ำตาลในเลือด จากปัจจัยทั้งสาม ส่งผลให้พระสงฆ์มีความเสี่ยงต่อโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง และชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นในการส่งเสริมสุขภาพที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของพระสงฆ์อย่างเหมาะสมและยั่งยืน

การดูแลสุขภาพตนเองของพระสงฆ์ในตำบลบางระกำ แบ่งเป็น ๒ ด้านหลัก คือ (๑) การดูแลสุขภาพร่างกาย พระสงฆ์รับประทานอาหาร(ฉันอาหาร)ที่มีประโยชน์และเหมาะสมกับสภาพร่างกาย โดยหลีกเลี่ยงอาหารที่ก่อโรค เช่น ขนมหวาน และควบคุมปริมาณอาหารอย่างมีสติ นอกจากนี้ ยังออกกำลังกายอย่างเหมาะสมกับสมณเพศ ผ่านกิจของสงฆ์ เช่น เข้าโรงไฟอบสมุนไพร ฉันยาสมุนไพรการเดินจงกรม และการทำความสะอาดศาสนสถาน ซึ่งช่วยส่งเสริมระบบไหลเวียนโลหิตและระบบเผาผลาญ ผลการวิจัยสอดคล้องกับพระครูวิจิตรธรรมวงศ์ (วรรณชัย ติสสฺสฺโส) ซึ่งกล่าวถึงรูปแบบการรักษาสุขภาพองค์รวมของพระสงฆ์ตามแนวพระพุทธศาสนา ด้วยการบริโภคอาหารที่ปราศจาก แป้ง น้ำตาล รวมถึงอาหารที่มีรสจัด พร้อมทั้งบริโภคด้วยความพอดีกล่าวได้ว่าหลักการบริโภคอาหารตาม แนวพุทธจึงเป็นการบริโภคเพื่อประโยชน์ต่อ

สุขภาพ^๘ ผลการวิจัยยังสอดคล้องกับพระครูโพธิญาณธรรมคุณ ซึ่งกล่าวว่ากระบวนการพัฒนาสุขภาพเชิงพุทธบูรณาการของชุมชนในจังหวัดปทุมธานีตามหลักภาวนา ๔ ส่วนหนึ่งต้องทำกายภาวนา เป็นการพัฒนาร่างกาย ปรับปรุงและดูแลสุขภาพร่างกายให้ดีขึ้นโดยรู้จักใช้อินทรีย์ ๖ อย่างมีสติ และใช้ปัจจัย ๔ ด้วยปัญญา^๙ (๒) การดูแลสุขภาพจิตใจ พระสงฆ์ปฏิบัติธรรมเป็นประจำ เช่น การไหว้พระสวดมนต์ นั่งสมาธิเดินจงกรม เจริญภาวนา ๔ และการพิจารณาไตรลักษณ์ (อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา) เพื่อลดความเครียด ความวิตกกังวล และเสริมสร้างจิตใจที่มั่นคงสามารถยอมรับการเปลี่ยนแปลงของร่างกายและจิตใจได้ดี ผลการวิจัยสอดคล้องกับแนวทางการดูแลสุขภาพองค์รวมตามพระพุทธศาสนา ที่เน้นการบริโภคอาหารพอดิ หลีกเลี้ยงแป้ง น้ำตาล และรสจัด พร้อมทั้งการออกกำลังกายผ่านกิจกรรม เช่น การเดินและการทำความสะอาดลานวัด เพื่อส่งเสริมสุขภาพกายและใจอย่างครบถ้วน^{๑๐} การดูแลสุขภาพตนเองของพระสงฆ์เชิงพุทธประกอบด้วย การดูแลสุขภาพร่างกาย โดยเน้นการดูแลแบบองค์รวม ได้แก่ การรับประทานอาหารที่พอดิ เหมาะสมกับสภาพร่างกาย ตามหลักมัชฌิมาปฏิปทา และอาหาร ๔ อย่างในพระไตรปิฎก การออกกำลังกาย เช่น เดินจงกรม หรือทำงานวัด รวมถึงการนอนพักผ่อนและอยู่ในที่อากาศบริสุทธิ์ การดูแลสุขภาพจิตใจ ผ่านการปฏิบัติวัตร เช่น การทำวัตรสวดมนต์ ฟังธรรม นั่งสมาธิ เดินจงกรม และวิปัสสนา พร้อมฝึกเจริญสติ สมาธิ และใช้หลักธรรมสำคัญอย่างไตรสิกขา สติปัญญา ๔ อริยสัจ ๔ เพื่อเสริมสร้างจิตใจให้มั่นคง มีเมตตาภาวนา และเข้าใจความไม่เที่ยงของชีวิต แนวทางนี้เป็นการผสมผสานระหว่างคำสอนทางพระพุทธศาสนาและการแพทย์สมัยใหม่ เพื่อส่งเสริมสุขภาพกายและใจให้เหมาะสมกับวิถีชีวิตสมณะผู้ปฏิบัติธรรม โดยผลวิจัยสอดคล้องกับงานศึกษาที่เน้นการใช้หลักไตรสิกขาในการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสุขภาพอย่าง

^๘ (พระครูวิจิตรธรรมวงศ์ (วรรณชัย ติสฺสวโร), “รูปแบบการรักษาสุขภาพองค์รวมของพระสงฆ์ตามแนวพระพุทธศาสนา”, ดุษฎีนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑), หน้า ก.)

^๙ (พระครูโพธิญาณธรรมคุณ, "กระบวนการพัฒนาสุขภาพเชิงพุทธบูรณาการของชุมชนในจังหวัดปทุมธานี", วารสาร มจร การพัฒนาสังคม, ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๒ (พฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๖๓): ๓๑.)

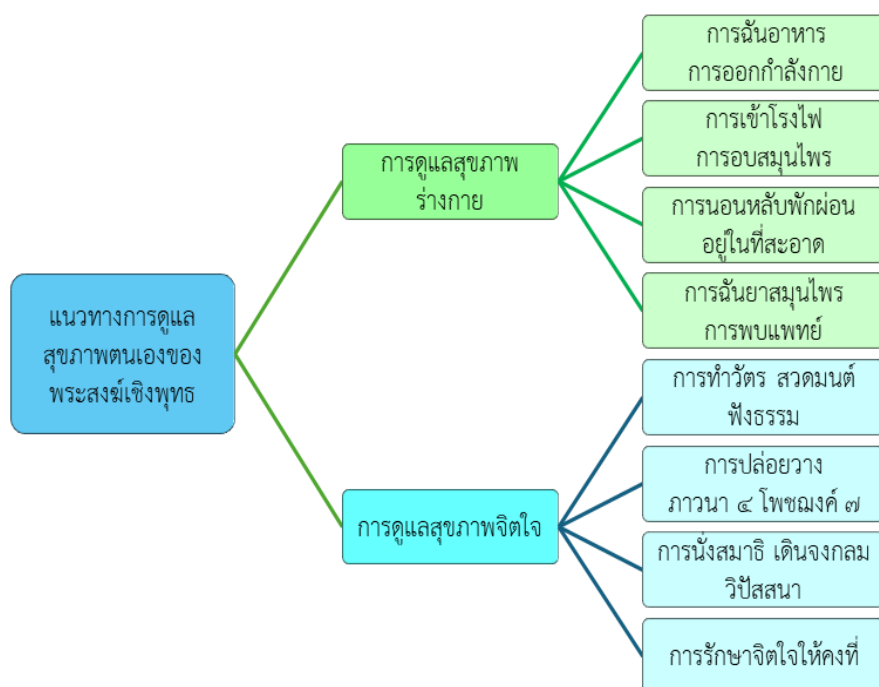
^{๑๐} พระครูวิจิตรธรรมวงศ์ (วรรณชัย ติสฺสวโร), “รูปแบบการรักษาสุขภาพองค์รวมของพระสงฆ์ตามแนวพระพุทธศาสนา”, ดุษฎีนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑, หน้า ก.

ยังยืน^๑ นอกจากนี้แนวทางดังกล่าวยังสอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาเชาวฤทธิ์ นรินโท (ทรัพย์สวัสดิ์) ที่กล่าวถึงหลักภาวนา ๔ ได้แก่ กายภาวนา ศีลภาวนา จิตภาวนา และปัญญาภาวนา ซึ่งเป็นแนวทางสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ โดยการปฏิบัติตามหลักภาวนา ๔ จะช่วยให้ผู้สูงอายุมีชีวิตที่สมดุล มีความสุข และสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างร่มเย็น^๒

๖. องค์ความรู้ใหม่ (Originality and New Body of Knowledge)

ผู้วิจัยขอนำเสนอองค์ความรู้ใหม่ ดังนี้

^๑ พระมหาไกรวรรณ ชินทตฺติโย, “กระบวนการเสริมสร้างสุขภาวะผู้สูงอายุ”, วารสารศิลปการจัดการ, ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๓ (๓๐ พฤษภาคม ๒๕๖๗): ๑๙๐.

^๒ พระมหาเชาวฤทธิ์ นรินโท (ทรัพย์สวัสดิ์), “การศึกษาแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุตามหลักภาวนา ๔ กรณีศึกษา : ผู้สูงอายุบ้านห้วยหอย ตำบลธาตุทอง อำเภอกู่เข็ญ จังหวัดชัยภูมิ”, วารสารบัณฑิตศึกษามหาจุฬาลงกรณ์, ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มีนาคม ๒๕๖๒): หน้า ๕๙.

จากแผนภาพข้างต้น สามารถอธิบายได้ว่า แนวทางการดูแลสุขภาพตนเองของพระสงฆ์ เชียงพุทธ เมืองค์ประกอบ ๒ ส่วนได้แก่ การดูแลสุขภาพร่างกาย และการดูแลสุขภาพจิตใจ โดยมีรายละเอียดดังนี้

๑) การดูแลสุขภาพร่างกาย โดยการดูแลสุขภาพการรับประทานอาหารให้ครบทั้ง ๕ หมู่ รับประทานอาหารให้ตรงเวลา นอกจากนี้ ควรเข้ารับบริการอบสมุนไพร ฉันทยาสมุนไพร และพบแพทย์ตามนัดหมายอย่างสม่ำเสมอ และรับประทานอาหารที่เป็นประโยชน์และเหมาะสมกับสภาพร่างกายของพระสงฆ์ มีการออกกำลังกายที่เหมาะสมสำหรับพระสงฆ์ คือการออกกำลังกายผ่านวัตรปฏิบัติ เช่น การออกบิณฑบาต การทำความสะอาดศาสนสถานภายในวัด เป็นต้น นอกจากนี้พระสงฆ์ควรนอนหลับพักผ่อนให้เพียงพอ และอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดีโดยเฉพาะการอยู่ในสถานที่ที่มีอากาศสะอาดบริสุทธิ์

๒) การดูแลสุขภาพจิตใจ พระสงฆ์สามารถทำได้ผ่านการปฏิบัติวัตรกิจ เช่น เจริญภาวนา ๔ เจริญโพชฌงค์ ๗ การทำวัตรสวดมนต์ เจริญกรรมฐาน พังเทศน์ฟังธรรม นั่งสมาธิ เดินจงกรม และปฏิบัติวิปัสสนา ซึ่งช่วยให้จิตใจสงบ มีสติ และสมาธิ นำไปสู่การปล่อยวาง ลดความยึดติด รักษาสุขภาพจิตใจให้มั่นคง และเอื้อต่อการดำรงชีวิตอย่างมีสมดุลตามแนวทางแห่งพุทธธรรม

๗. สรุป

๑) พระสงฆ์ในอำเภอบางระกำส่วนใหญ่มิมีปัญหาสุขภาพ โดยเฉพาะโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง เช่น โรคเบาหวาน โรคความดันโลหิตสูง และโรคไขมันในเส้นเลือด ซึ่งมีสาเหตุหลักมาจากพฤติกรรมการบริโภคอาหารที่ไม่เหมาะสม การพักผ่อนไม่เพียงพอ และขาดการออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอ ๒) พระสงฆ์มีการดูแลสุขภาพตนเองใน ๒ ด้านหลัก ได้แก่ด้านสุขภาพร่างกาย และด้านสุขภาพจิตใจ ด้านร่างกายพระสงฆ์เลือกรับประทานอาหารที่เหมาะสมกับสภาพร่างกาย หลีกเลี่ยงอาหารที่มีความเสี่ยงต่อการเกิดโรค และออกกำลังกายผ่านกิจวัตรของสงฆ์ ส่วนด้านจิตใจ พระสงฆ์ดูแลสุขภาพจิตใจด้วยภาวนา ๔ เจริญโพชฌงค์ ๗ การสวดมนต์ไหว้พระ ทำวัตรเช้า-เย็น นั่งสมาธิภาวนา เดินจงกรม พังเทศน์ฟังธรรม และฝึกสติเพื่อควบคุมอารมณ์และรักษาสมดุลของจิตใจให้มั่นคง ๓) แนวทางการดูแลสุขภาพตนเองของพระสงฆ์เชียงพุทธ เมืองค์ประกอบ ๒ ส่วน ได้แก่ การดูแลสุขภาพร่างกาย และการดูแลสุขภาพจิตใจ การดูแลสุขภาพร่างกาย โดยการดูแลสุขภาพการรับประทานอาหารให้ครบทั้ง ๕ หมู่ รับประทานอาหารให้ตรงเวลา เจริญภาวนา ๔ เจริญโพชฌงค์ ๗ พังเทศน์ฟังธรรม และฝึกการปล่อยวางเพื่อเสริมสร้างจิตใจให้เข้มแข็ง เยือกเย็น

และมีสติอยู่เสมอ การดูแลสุขภาพจิตใจ พระสงฆ์สามารถทำได้ผ่านการปฏิบัติวัตรกิจ ซึ่งการดูแลสุขภาพตนเองของพระสงฆ์จะทำให้พระสงฆ์มีสุขภาพร่างกายที่แข็งแรง อายุยืนยาว มีสุขภาพจิตใจที่ดี สามารถปฏิบัติหน้าที่พระสงฆ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๘. ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยเรื่อง “แนวทางการดูแลสุขภาพตนเองของพระสงฆ์เชิงพุทธ” ผู้วิจัยสามารถให้ข้อเสนอแนะจากการวิจัยได้ ดังนี้

๘.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

(๑) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรจัดให้มีการตรวจสุขภาพแก่พระสงฆ์อย่างสม่ำเสมอ โดยอาจจะมอบหมายให้เป็นความรับผิดชอบของโรงพยาบาลประจำตำบลในพื้นที่ เพื่อทำการป้องกัน ติดตาม ประเมิน และแก้ปัญหาสุขภาพให้แก่พระสงฆ์ในเบื้องต้น

(๒) ควรมีการให้ความรู้ ความเข้าใจแก่พระสงฆ์และประชาชน เกี่ยวกับการรับประทานอาหารที่เหมาะสมกับช่วงวัยและสภาพร่างกาย รวมถึงอาหารที่เหมาะสมสำหรับพระสงฆ์ที่มีโรคประจำตัวต่าง ๆ

๘.๒ ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

(๑) ควรมีการนำแนวทางในการดูแลสุขภาพร่างกายที่ได้จากการวิจัยในครั้งนี้ ไปเผยแพร่กับพระสงฆ์ในตำบลบางระกำ เพื่อให้พระสงฆ์นำแนวทางดังกล่าวไปใช้ในการดูแลสุขภาพร่างกายของตนเอง

(๒) ควรมีการนำแนวทางในการดูแลสุขภาพจิตใจที่ได้จากการวิจัยในครั้งนี้ ไปเผยแพร่กับพระสงฆ์ในตำบลบางระกำ เพื่อให้พระสงฆ์นำแนวทางดังกล่าวไปใช้ในการดูแลสุขภาพจิตใจของตนเอง โดยนำหลักไตรสิกขาและหลักภาวนา ๔ มาใช้

๘.๓ ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

(๑) การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพเท่านั้น ดังนั้นในการวิจัยครั้งต่อไปควรมีการวิจัยเชิงปริมาณควบคู่กันไปด้วย เพื่อให้ได้ข้อมูลที่กว้างมากขึ้น โดยอาจใช้ข้อมูลสถิติจากหน่วยงานทางด้านสาธารณสุขมาประกอบ

(๒) ควรมีการวิจัยในเชิงเปรียบเทียบกับพื้นที่อื่น ๆ ในจังหวัดเดียวกัน หรือในพื้นที่อื่นในภาคเดียวกัน หรือในพื้นที่อื่นในประเทศ เพื่อพิจารณาความคล้ายคลึงหรือความแตกต่างจากพื้นที่ที่แตกต่างกัน

บรรณานุกรม

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

อง.ปญจก (ไทย) ๒๒/๔๗/๙๙-๑๐๐.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ:

พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต). การแพทย์ยุคใหม่ในพุทธทัศน์. กรุงเทพมหานคร : บริษัทธรรมสาร จำกัด, ๒๕๒๗.

เพ็ญ สุขมาก. หลักคิด : สุขภาพ สุขภาวะ ปัจจัยกำหนดสุขภาพการสร้างเสริมสุขภาพ. เอกสารประกอบการประชุมเชิงปฏิบัติการ : การประเมินผลงานสร้างเสริมสุขภาพเครือข่ายนักประเมินผลงานสร้างเสริมสุขภาพภาคเหนือ, (ม.ป.ป.).

(๒) วิทยานิพนธ์:

พระมหาไกรวรรณ ชินทตฺติโย. “กระบวนการเสริมสร้างสุขภาวะผู้สูงอายุ”. วารสารศิลปการจัดการ.ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๓ (๓๐ พฤษภาคม ๒๕๖๗): ๑๙๐.

พระครูวิจิตรธรรมวงศ์ (วรรณชัย ติสฺสวุโส). “รูปแบบการรักษาสุขภาวะองค์รวมของพระสงฆ์ตามแนวพระพุทธศาสนา”. ดุษฎีนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑.

พระครูไพโรจน์ธรรมคุณ. “กระบวนการพัฒนาสุขภาวะเชิงพุทธบูรณาการของชุมชนในจังหวัดปทุมธานี”, วารสาร มจร การพัฒนาสังคม, ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๒ (พฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๖๓): ๓๑.)

พระครูวิจิตรธรรมวงศ์ (วรรณชัย ติสฺสวุโส). “รูปแบบการรักษาสุขภาวะองค์รวมของพระสงฆ์ตามแนวพระพุทธศาสนา”, ดุษฎีนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑, หน้า ก.

(๓) บทความ:

พระมหาเชาวฤทธิ์ นรินโท (ทรัพย์สวัสดิ์). “การศึกษาแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุตามหลักภวนา ๔ กรณีศึกษา : ผู้สูงอายุบ้านห้วยห้อย ตำบลธาตุทอง อำเภอกง

เขียว จังหวัดชัยภูมิ”. วารสารบัณฑิตศึกษามหาจุฬาลงกรณ์, ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๑
(มกราคม-มีนาคม ๒๕๖๒): หน้า ๕๙.

(๔)การสัมภาษณ์

สัมภาษณ์. แพทย์ประจำตำบลบางระกำ, ๕ พฤษภาคม ๒๕๖๘.

การพัฒนาสุขภาวะองค์รวมของผู้สูงอายุวิถีใหม่ในสังคมไทย
เชิงพุทธบูรณาการ
The Buddhist Integrated Development for New Normal Life of
The Elderly's Holistic Well-being in Thai Society

นาฏฤดี พรงาม
NATHRUDEE PORNGRAM^{*}

Received: June 2, 2025

Revised: August 14, 2025

Accepted: สิงหาคม 18, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ ได้แก่ ๑) เพื่อศึกษาแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับสุขภาวะองค์รวมของผู้สูงอายุในสังคมไทย ๒) เพื่อศึกษาหลักพุทธธรรมที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาสุขภาวะองค์รวมของผู้สูงอายุวิถีใหม่ในสังคมไทย และ ๓) เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาสุขภาวะองค์รวมของผู้สูงอายุในบริบทวิถีใหม่ของสังคมไทย เชิงพุทธบูรณาการ งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ๓ กลุ่ม ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิด้านพระพุทธศาสนา ผู้เชี่ยวชาญด้านสุขภาวะองค์รวม และผู้สูงอายุ รวมจำนวน ๒๐ รูป/คน การวิเคราะห์ข้อมูลใช้รูปแบบการวิเคราะห์เชิงพรรณนาและสังเคราะห์เชิงอธิบาย

ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาสุขภาวะองค์รวมของผู้สูงอายุจำเป็นต้องอาศัยกระบวนการบูรณาการทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สังคม และปัญญา โดยมีหลักพุทธธรรมเป็นแกนกลางขับเคลื่อน ซึ่งเป็นพลังควบคุมจิตใจให้สงบมั่นคง และปัญญานำไปสู่การรู้เท่าทันสภาพชีวิตในวัยชรา อันนำไปสู่การพึ่งตนอย่างมีสติและปรับตัวอย่างเหมาะสมในยุควิถีใหม่

^{*} นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยได้แก่ “๙ ร้อยดีมีสุข” เพื่อการพัฒนาสุขภาวะองค์รวมในผู้สูงอายุ ได้แก่ ๑) รู้นกาย: การเข้าใจการเปลี่ยนแปลงของสภาพร่างกาย ๒) รู้ใจ: การฝึกสมาธิและควบคุมอารมณ์ ๓) รู้กิน: การเลือกอาหารอย่างเหมาะสม ๔) ร้อยรู้: การรู้วิธีอยู่ร่วมกับสิ่งแวดล้อมอย่างปลอดภัย ๕) รู้เวลา: การบริหารเวลาอย่างมีคุณค่า ๖) รู้รัก: การมีปฏิสัมพันธ์เชิงบวกกับผู้อื่น ๗) รู้ศีล: การยึดหลักจริยธรรมของชาวพุทธ ๘) รู้สมาธิ: การฝึกเจริญภาวนาเพื่อจิตมั่นคง และ ๙) รู้ปัญญา: การใช้เหตุผลไตร่ตรองในการดำเนินชีวิต ซึ่งองค์ความรู้เหล่านี้ถูกร้อยรัดเป็น “กรอบแนวคิดการพัฒนาผู้สูงอายุเชิงพุทธบูรณาการในยุควิถีใหม่” ที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ทั้งในระดับบุคคล ครอบครัว และสังคม

ผลจากการวิจัยชี้ให้เห็นว่าผู้สูงอายุในสังคมไทยสามารถมีคุณภาพชีวิตที่ดี มีสุขภาวะที่สมดุล และดำรงชีวิตอย่างมีความสุขในยุควิถีใหม่ได้ หากได้รับการส่งเสริมให้พัฒนาศักยภาพตนเองตามแนวทางของพุทธธรรมอย่างเหมาะสมและสอดคล้องกับบริบทของตนเอง และสังคมโดยรวม

คำสำคัญ : สุขภาวะองค์รวม, พุทธบูรณาการ, ยุควิถีใหม่

Abstract

This research article has three main objectives: (1) To examine concepts and theories of holistic wellbeing for the elderly in Thai society. (2) To explore Buddhist principles applicable to enhancing holistic wellbeing for the elderly in Thailand's new normal context. (3) To propose a Buddhist-integrated framework for holistic wellbeing development in the elderly, aligned with the new societal paradigm. Methodology: This qualitative study employed in-depth interviews with 20 key informants, including Buddhist scholars, holistic wellbeing experts, and elderly individuals. Data analysis followed descriptive and explanatory synthesis approaches.

Findings: The study revealed that holistic wellbeing development for the elderly requires an integrated approach encompassing physical, mental, social, and intellectual dimensions, with Buddhist principles serving as the

core driver. These principles foster mental stability and wisdom, enabling mindful self-reliance and adaptive resilience in the new normal era.

Key Knowledge: "The 9 Knowledges for Wellbeing" The research identified a framework for elderly wellbeing development, termed "The 9 Knowledges for Wellbeing": 1) Know the Body: Understanding age-related physical changes. 2) Know the Mind: Practicing meditation and emotional regulation. 3) Know Eating: Choosing nutritious and appropriate foods. 4) Know Living: Safely adapting to one's environment. 5) Know Time: Managing time meaningfully. 6) Know Love: Cultivating positive social interactions. 7) Know Virtue (Sīla): Upholding Buddhist ethical conduct. 8) Know Concentration (Samādhī): Developing meditative stability. 9) Know Wisdom (Paññā): Applying reasoned reflection in daily life. These elements form the "Buddhist-Integrated Framework for Elderly Development in the New Normal Era," applicable at individual, familial, and societal levels.

Conclusion: The study demonstrates that Thai elderly can achieve balanced wellbeing and a high quality of life in the new normal society when supported in developing their potential through contextually appropriate Buddhist principles. This approach fosters happiness, self-sufficiency, and harmonious social integration.

Keywords: Holistic Well-being, Buddhist Integration, New Normal Era

๑.บทนำ

ในศตวรรษที่ ๒๑ โลกกำลังก้าวเข้าสู่สังคมสูงวัยอย่างรวดเร็ว จากรายงานขององค์การสหประชาชาติพบว่า ปัจจุบันโลกมีจำนวนประชากรมากถึง ๘ พันล้านคนแล้ว โดยเพิ่มจาก ๗ พันล้านคน ภายในเวลาเพียง ๑๑ ปี และจำนวนประชากรโลกยังคงเพิ่มขึ้น

ต่อเนื่องอย่างรวดเร็ว^๒ โดยการเพิ่มของจำนวนประชากรส่วนใหญ่จะอยู่ในประเทศกำลังพัฒนา ซึ่งเป็นที่น่าสนใจว่าจำนวนประชากรสูงอายุ(อายุตั้งแต่ ๖๐ ปีขึ้นไป) มีอัตราการเพิ่มขึ้นสูงกว่าจำนวนประชากรกลุ่มอื่นๆ โดยเฉพาะประเทศไทยที่ได้เข้าสู่สังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๖๔ และคาดการณ์ว่าในปี พ.ศ.๒๕๘๓ ประชากรสูงอายุจะมีจำนวนถึงหนึ่งในสามของประชากรทั้งประเทศ สถานการณ์ดังกล่าวส่งผลให้เกิดความท้าทายต่อระบบสุขภาพ สังคม และคุณภาพของผู้สูงอายุอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ผู้สูงอายุมักประสบกับการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสังคม ซึ่งอาจก่อให้เกิดปัญหาทั้งทางร่างกาย เช่นโรคเรื้อรัง ความเสื่อมของระบบต่าง ๆ รวมถึงปัญหาทางจิตใจ เช่น ความเหงา ความรู้สึกหมดคุณค่า ความซึมเศร้า ไปจนถึงการถูกทอดทิ้งจากครอบครัวและสังคม

แม้ความก้าวหน้าทางการแพทย์จะช่วยยืดอายุขัยของมนุษย์ แต่ก็ยังไม่สามารถตอบสนองต่อสุขภาวะองค์รวมได้อย่างแท้จริง เพราะสุขภาวะมิได้หมายถึงเพียงการไม่มีโรคภัยไข้เจ็บเท่านั้น หากแต่ครอบคลุมถึงสุขภาพทางกาย จิตใจ สังคม และปัญญาในองค์รวม (holistic health) ซึ่งต้องการอาศัยการพัฒนาอย่างบูรณาการจากภายในอย่างสมบูรณ์ แม้ว่า การมีชีวิตยืนยาวจะหมายถึงสัญญาณของการมีสุขภาพที่ดี แต่อายุที่เพิ่มขึ้นก็เต็มไปด้วย ความรู้สึกกดดันทางอารมณ์ด้วยเช่นกัน อาทิ ความกังวลต่ออุปสรรคภายนอกที่เปลี่ยนไป ความกลัวที่จะสูญเสียความสามารถในการดูแลตัวเอง หรือกลัวต้องเจ็บป่วยรุนแรงเมื่อเข้าสู่ วัยชรา ซึ่งปัญหาด้านร่างกายและจิตใจของผู้สูงอายุเป็นเรื่องที่ต้องให้ความสำคัญ เนื่องจาก ปัญหาเหล่านี้ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในส่วนของ การเปลี่ยนแปลงด้าน ร่างกายนั้น เมื่อบุคคลก้าวเข้าสู่ภาวะสูงวัย ร่างกายย่อมมีการเปลี่ยนแปลงและเสื่อมลงตาม ธรรมชาติประชากรสูงอายุจึงจัดเป็นกลุ่มที่เสี่ยงต่อการเกิดปัญหาด้านสุขภาพ โดยมากเป็นโรค เรื้อรังที่เกิดจากการเสื่อมของอวัยวะต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นโรคความดันโลหิตสูง โรคหลอดเลือด หัวใจ โรคหลอดเลือดสมอง โรคเบาหวาน โรคข้อ โรคกระดูก โรคสมองเสื่อม เป็นต้น นอกจากปัญหาด้านร่างกายแล้ว ผู้สูงอายุเข้าสู่สภาวะการสูญเสียบุคคลที่ตนรัก เกิดการพลัดพราก ซึ่งเป็นเรื่องที่ไม่อาจหลีกเลี่ยง ผนวกกับปัญหาด้านร่างกาย และความกังวลที่จะต้องพึ่ง

^๒ BBC News ไทย, โลกมีประชากร ๘ พันล้านคนแล้ว ใครคือเด็กคนที่ ๕, ๖ และ ๗ พันล้าน(ออนไลน์),แหล่งที่มา: <https://www.bbc.com/thai/articles/cekvjn2nyjo> (๒๐ มีนาคม พ.ศ.๒๕๖๖).

ลูกหลาน ผู้สูงอายุจำนวนมากจึงมีปัญหาด้านจิตใจที่สำคัญ คือ เครียด วิตกกังวล ขาดความเชื่อมั่น รู้สึกว่าไม่ได้รับความเคารพ รู้สึกว่าตนเองถูกทอดทิ้ง รู้สึกว่าตนเองไม่มีคุณค่า ซึมเศร้า มีอาการสมองเสื่อม เป็นโรคจิต และติดสารเสพติด ปัญหาที่สำคัญอีกด้านของผู้สูงอายุ คือ ปัญหาสังคม เกิดจากการสูญเสียการสมาคมกับเพื่อนฝูง สูญเสียความมั่นคงในชีวิต สูญเสียความภูมิใจในตนเอง รวมถึงสูญเสียสภาวะทางการเงินที่ดีเนื่องจากรายได้น้อยลง

ผู้สูงอายุจะมีความทุกข์กายและทุกข์ใจมากขึ้นเมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกาย ผู้สูงอายุจะไม่สามารถควบคุมอารมณ์ได้ จึงเป็นสาเหตุให้เกิดความไม่สงบในครอบครัว เป็นสาเหตุในการส่งผู้สูงอายุเหล่านั้นไปอยู่บ้านพักคนชรา ซึ่งมีใช้วิธีการที่ถูกต้องของบุตรีธิดาหรือญาติพี่น้อง อาการที่พบบ่อยในผู้สูงอายุ ได้แก่ การหกล้ม และการสูญเสียความสามารถในการเดิน สถิติปัญญาเสื่อมถอย โรคอัลไซเมอร์เป็นต้น นอกจากนั้นยังพบว่า ผู้สูงอายุมีการเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกายที่เสื่อมลงตลอดเวลา มีกระดูกเสื่อม มีสมองเสื่อม มีเซลล์ในร่างกายเสื่อม มีผิวหนังเหี่ยวย่น มีผมสีขาว มีดวงตาพร่ามัว ฟันร่วง หูฟังเสียงไม่ค่อยได้ยิน ร่างกายเคลื่อนไหวได้ช้า มีโรคเรื้อรังเบียดเบียน มีบทบาททางสังคม ลดลง ทำงานไม่ได้ มีรายได้ไม่เพียงพอ และพลัดพรากจากสิ่งอันเป็นที่รักที่พอใจ ส่งผลให้เกิดปัญหาทางด้านจิตใจ ทำให้เป็นโรคเครียด วิตกกังวล และซึมเศร้า ไม่มีความสุขในชีวิต แม้ว่าจะมีความก้าวหน้าของวิทยาการทางการแพทย์ และเทคโนโลยีทางการแพทย์อย่างมาก จึงทำให้มีการเผยแพร่องค์ความรู้ที่สำคัญในการดูแลรักษาสุขภาพ และโรคภัยไข้เจ็บต่าง ๆ ไปทั่วโลก เพื่อเป็นการป้องกันและเฝ้าระวังการแพร่ระบาดของโรคที่เป็นภัยต่อมวลมนุษยชาติซึ่งจุดมุ่งหมายดังกล่าวเป็นเพียงการมุ่งเน้นที่จะช่วยเหลือให้มนุษย์ได้ตระหนักถึงการมีชีวิตรอดโดยปราศจากโรคที่เป็นอันตรายในเบื้องต้นเท่านั้น แต่ในความจริงแล้ว โรคทางร่างกาย และโรคระบาดต่าง ๆ ยังคงเกิดขึ้นได้ตลอดเวลา

สภาวะแบบองค์รวม เป็นภาวะของมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สังคม อารมณ์ และปัญญา เชื่อมโยงกันเป็นองค์รวมอย่างสมดุลได้อย่างแท้จริง(4) ซึ่งสภาวะเป็นกรอบการมีคุณภาพชีวิตที่ดีทั้ง ๔ ด้าน ทั้งด้านสภาวะทางกาย การมีร่างกายแข็งแรง ปลอดภัย มีสัมมาชีพ ด้านสภาวะทางจิต การมีสุขภาพจิตดีเข้มแข็ง มีสติ ด้านสภาวะทางสังคม การมีสัมพันธ์ทางสังคมเข้มแข็ง สังคมยุติธรรม สังคมสันติ และด้าน สภาวะทางปัญญา การมีปัญญารู้อบรมรู้เท่าทัน ปัญญาการอยู่ร่วมกัน และปัญญาบรรลุอิสรภาพ(5) สภาวะจึงนับเป็นแนวคิดที่เสริมสร้างการมีคุณภาพชีวิตที่ดีในทุกช่วงวัย โดยเฉพาะวัยผู้สูงอายุ ทำให้ผู้สูงอายุ มีความสุขที่เกิดขึ้นจากร่างกายที่แข็งแรงช่วยเหลือตัวเองได้ตามปกติ มีจิตใจ

แข็งแรงและมีจิตวิญญาณ ในทิศทางบวก สามารถดำรงชีวิตอย่างมีคุณค่าตามศักยภาพของตนเอง โดยไม่เป็นการของครอครว สังคม และประเทศชาติ^๓

โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปัจจุบันเป็นยุคของวิถีใหม่ มีการเปลี่ยนแปลงการดำเนินชีวิต การรักษาสุขภาพ การอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคม ซึ่งส่งผลกระทบต่อผู้สูงอายุเช่นเดียวกัน ผู้สูงอายุต้องปรับตัว ปรับใจ มีความเข้มแข็งทางใจ และสามารถปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตได้ สังคมไทยเป็นสังคมที่มีประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ ซึ่งเป็นศาสนาที่มีหลักคำสอนเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตจึงน่าจะนำแนวคิดทางพุทธศาสนามาปรับใช้ในการพัฒนาการดูแลสุขภาพตนเองของผู้สูงอายุด้านสุขภาพกายและสุขภาพจิต ดังนั้นสังคมไทยซึ่งมีรากฐานของศาสนาพุทธที่เน้นการเข้าใจธรรมชาติของชีวิต การรู้เท่าทันความเปลี่ยนแปลง และการพัฒนาจิตใจ จึงมีศักยภาพอย่างยิ่งในการนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้เพื่อส่งเสริมสุขภาวะองค์รวมของผู้สูงอายุในบริบทวิถีใหม่ โดยเฉพาะ “ไตรสิกขา”(ศีล สมาธิ ปัญญา) และ “อายุสสธรรม ๕” ซึ่งเป็นหลักธรรมที่สำคัญที่สามารถเกื้อหนุนให้ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตที่ดี มีความสามารถในการดูแลตนเอง เข้าใจตนเอง และอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างสันติสุขเป็นการบูรณาการแนวคิดเรื่องสุขภาวะองค์รวมเข้ากับหลักพุทธธรรม เพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนาผู้สูงอายุในยุควิถีใหม่ให้สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีคุณภาพและศักดิ์ศรี สมกับการเป็นผู้ผ่านประสบการณ์ชีวิตมายาวนาน และเป็นทุนทางสังคมที่ยังสามารถสร้างคุณูปการต่อชุมชนและประเทศชาติได้อย่างยั่งยืน

๒. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๓.๑ เพื่อศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับสุขภาวะองค์รวมของผู้สูงอายุในสังคมไทย

๑.๓.๒ เพื่อศึกษาหลักพุทธธรรมที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาสุขภาวะองค์รวมของผู้สูงอายุวิถีใหม่ในสังคมไทย

๑.๓.๓ เพื่อนำเสนอการพัฒนาสุขภาวะองค์รวมของผู้สูงอายุวิถีใหม่ในสังคมไทยเชิงพุทธบูรณาการ

๓. วิธีการดำเนินการวิจัย/รูปแบบการวิจัย

^๓ ธีรวัฒน์ ภูขันธ์ชัย และคณะ, การศึกษาระดับสุขภาวะแบบองค์รวมและคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ, วารสารศูนย์อนามัยที่ ๙ ปีที่ ๑๘ ฉบับที่ ๑ มกราคม-เมษายน ๒๕๖๗, หน้า ๒๙๘.

การวิจัยครั้งนี้มุ่งเน้นการศึกษาคุณลักษณะเชิงลึกของปรากฏการณ์ด้านสุขภาวะองค์รวมของผู้สูงอายุในสังคมวิถีใหม่ โดยบูรณาการกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อสร้างแนวทางการพัฒนาที่สามารถนำไปใช้ได้จริง ผู้วิจัยจึงเลือกใช้แนวทางการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีรายละเอียดกระบวนการการดำเนินการวิจัยดังต่อไปนี้

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) แบบกรณีศึกษา (Case Study) โดยเน้นการเก็บข้อมูลจากประสบการณ์ตรงของกลุ่มผู้ให้ข้อมูล ผ่านการสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกต และการวิเคราะห์เนื้อหา เพื่อเข้าใจบริบท แนวคิด และกระบวนการพัฒนาสุขภาวะองค์รวมของผู้สูงอายุที่บูรณาการกับหลักพุทธธรรมในวิถีชีวิตประจำวัน

๓.๒ กลุ่มเป้าหมายในการวิจัย

กลุ่มเป้าหมายในการวิจัยประกอบด้วยผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จำนวนทั้งสิ้น ๓ กลุ่ม รวม ๒๐ รูป/คน ได้แก่

๑) กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิทางพระพุทธศาสนา จำนวน ๓ รูป เพื่อให้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับหลักพุทธธรรมที่เหมาะสมต่อการพัฒนาผู้สูงอายุ

๒) กลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านสุขภาวะองค์รวมของผู้สูงอายุ จำนวน ๒ คน เพื่อให้ข้อมูลด้านสุขภาพ กาย-ใจ-สังคม-ปัญญา ในเชิงปฏิบัติ

๓) กลุ่มผู้สูงอายุ จำนวน ๑๕ รูป/คน ซึ่งเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาสุขภาวะที่วัดมเหยงคณ์ ตำบลหันตรา อำเภอมะนัง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เพื่อสะท้อนประสบการณ์ตรงและกระบวนการเปลี่ยนแปลงของตนเอง

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึกที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นจากแนวทางในการสร้างและพัฒนาเครื่องมือในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้สร้างเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสร้างแนวคำถามเกี่ยวกับการพัฒนาสุขภาวะองค์รวมของผู้สูงอายุวิถีใหม่ในสังคมไทยเชิงพุทธบูรณาการ เกี่ยวกับหลักพุทธธรรมไตรสิกขาคือศีล สมาธิ ปัญญา และหลักพุทธธรรมอายุสธรรมหรืออายุวัฒนธรรม ๕ ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้เครื่องมือ ๓ แบบได้แก่

๑. แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In – Depth Interview Guide): ออกแบบคำถามให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ การวิจัยทั้ง ๓ ข้อ โดยผ่านการตรวจสอบความเที่ยงตรงจากผู้เชี่ยวชาญ

๒. แบบสังเกตพฤติกรรม (Observation Checklist): ใช้บันทึกพฤติกรรมของผู้สูงอายุในกิจกรรมพัฒนาสุขภาพ

๓. บันทึกภาคสนาม (Field Notes): บันทึกการสนทนา การแสดงออก แลสภาพแวดล้อมเกี่ยวข้อง

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บข้อมูลดำเนินการระหว่างเดือนตุลาคม ๒๕๖๖ ถึงเดือนตุลาคม ๒๕๖๗ รวมระยะเวลา ๑๒ เดือน โดยมีขั้นตอนดังนี้

๑. ขออนุญาตหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและแจ้งวัตถุประสงค์การวิจัยอย่างเป็นทางการ
๒. นัดหมายและดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มเป้าหมายแต่ละกลุ่ม
๓. ใช้เทคนิคการถามเชิงเปิดเพื่อกระตุ้นให้ผู้ให้ข้อมูลสะท้อนความเข้าใจ ประสบการณ์ และมุมมอง
๔. บันทึกเสียง (เมื่อได้รับความยินยอม) และจดบันทึกข้อมูลควบคู่กันในระหว่างการสัมภาษณ์
๕. สังเกตพฤติกรรมในกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพ และเก็บข้อมูลสนับสนุนเชิงบริบทเพิ่มเติม

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้กระบวนการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงคุณภาพ (Qualitative Content Analysis) โดยมีขั้นตอนดังนี้

๑. ถอดเทปเสียงและจัดเรียงข้อมูลให้เป็นหมวดหมู่ตามกลุ่มเป้าหมาย
๒. วิเคราะห์ประเด็นหลัก (Themes) ที่ปรากฏในข้อมูลจากแต่ละกลุ่ม
๓. สังเคราะห์ประเด็นร่วมที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย
๔. เชื่อมโยงข้อมูลจากภาคสนามกับแนวคิด ทฤษฎี และหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา
๕. จัดทำองค์ความรู้และเสนอแนวทางการพัฒนาสุขภาพองค์กรของผู้สูงอายุในยุควิถีใหม่เชิงพุทธบูรณาการ

๔. ผลการวิจัย

หลักพุทธธรรมสำคัญที่นำมาบูรณาการเพื่อการพัฒนาสุขภาวะองค์รวมของผู้สูงอายุในงานวิจัยนี้ คือ “ไตรสิกขา” ได้แก่ ๑) ศีล บูรณาการการพัฒนาสุขภาวะองค์รวมทางด้านร่างกาย ๒) สมาธิ บูรณาการการพัฒนาสุขภาวะองค์รวมทางด้านอารมณ์และจิตใจ และ ๓) ปัญญา บูรณาการการพัฒนาการสุขภาวะองค์รวมทางด้านสติปัญญา เพิ่มทักษะในความรู้ ความสามารถให้กับตนเอง “การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาสุขภาวะองค์รวมของผู้สูงอายุวิถีใหม่ในสังคมไทย ในที่นี้ ได้แก่ หลักไตรสิกขา คือหลักธรรม ๓ ประการที่นำไปใช้ในการฝึกอบรมกาย วาจา ใจ เพื่อก่อให้เกิดสติปัญญา การมีศีลช่วยให้ละเว้นการกระทำความชั่ว หมั่นกระทำแต่ความดี ไม่ทะเลาะวิวาทกับคนอื่น ไม่สร้างความเดือดร้อนให้ตนเองและผู้อื่น ไม่กระทำความผิดกฎหมาย สร้างปัญหาให้สังคมและครอบครัว และการพัฒนาสุขภาวะองค์รวมทางด้านร่างกายของผู้สูงอายุ การมีสมาธิทำให้จิตใจบริสุทธิ์ อารมณ์ดี สนุกสนานร่าเริง มองโลกในแง่ดี ไม่หงุดหงิด เหนง ซึมเศร้า มองโลกในแง่ร้าย หวาดระแวง วิตกกังวล เครียด และการพัฒนาสุขภาวะองค์รวมทางด้านจิตใจของผู้สูงอายุ การมีปัญญาทำให้เรามีความรู้ความสามารถ มีสติสัมปชัญญะระลึกรู้ตัว รอบคอบ ไม่พลั้งเผลอ เสมือนมีตาบไวต่อผู้กับข้าศึกศัตรู แก้ไขปัญหา พ้นฝ่าอุปสรรค เป็นคนมีเหตุมีผล เมื่อมีทุกข์ก็ระลึกได้ ไม่ตีอกชกตัวโทษตัวเอง โทษบุคคลอื่น สามารถทำความเข้าใจกับทุกข์และหาเหตุแห่งทุกข์ หาทางดับทุกข์ด้วยปัญญา เมื่อมีความสุขก็ไม่หลงติดอยู่กับความสุข เสพสุขเพียงครั้งคราวไม่ดิ้นรนแสวงหาความสุขเป็นอาจิม การนำหลักไตรสิกขาไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ก่อให้เกิดประโยชน์เป็นคนดีของสังคม เป็นผู้มีระเบียบวินัย อยู่ในกรอบวัฒนธรรม ประเพณีอันดีงาม ดังนั้นองค์ประกอบของไตรสิกขานั้นสามารถแบ่งออกได้ ๓ อย่าง ได้แก่ ๑) อธิศีลสิกขา คือ การศึกษาพัฒนาในด้านความประพฤติให้มีระเบียบวินัย และให้มีอาชีพสุจริตทางกายวาจา เพื่อไม่ให้ล่วงละเมิด ทาบาปชั่วร้ายออกมาถึงกายวาจา ๒) อธิจิตสิกขา คือ การศึกษาทางจิตใจให้มีคุณภาพและสมรรถภาพสูง พร้อมทั้งจะใช้งานทางปัญญาอย่างได้ผลดีที่สุด เพื่อละกิเลสอย่างกลางที่เราเฝ้าอยู่ในจิตใจ ๓) อธิปัญญาสิกขา คือ การฝึกศึกษาทางปัญญาอย่างสูง เพื่อละกิเลสอย่างละเอียดทำให้รู้แจ้งเห็นจริงจนสามารถชำระจิตให้หลุดพ้นทุกข์ เป็นอิสระ

“ ประจิม ปญโญ และคณะ, ศึกษาวิเคราะห์กระบวนการศึกษาตามหลักไตรสิกขา, ปีที่ ๑ ฉบับที่ ๑ (๒๕๖๒) : ปรัชญาอาศรม, หน้า ๑๑

ดังนั้น สติจึงมีหน้าที่ตั้งจิตหรือตรึงจิตไว้กับสิ่งนั้น ๆ ถ้าเราทำอะไรให้จิตระลึกลึกลงถึงสิ่งนั้น สิ่งที่เรากำลังทำนั้น นึกถึงอยู่เรื่อย ๆ ให้สิ่งนั้นอยู่ในการรับรู้ หรืออยู่กับจิตของเรา ไม่ให้คลาดไม่ให้พลัดกันไป อย่าให้สิ่งนั้นหลุดหาย หรืออย่างให้จิตของเราพุ่งชนล่องลอยไปที่อื่น กล่าวคือ การทำให้

จิตอยู่กับปัจจุบัน จะทำให้เราเกิด “สติ” สติเป็นตัวนำหน้า หรือเป็นตัวเริ่มก่อน แม้ว่าจุดหมายของเราจะต้องการสมาธิโดยเฉพาะ ต้องการสมาธิที่แน่วแน่นเข้มมากแต่จะต้องเริ่มงานด้วยสติ ดังนั้นในการฝึกสมาธิจึงต้องนำเอาสติมาชักนำ คือ เอาสติมากำหนดอารมณ์ หรือสิ่งที่ใช้เป็นกรรมฐานนั้น ๆ ก่อน เช่น อาณาปณสติ พุทธานุสติ มรณสติ เป็นต้น เพื่อให้จิตเกิดความเรียบของจิตที่เป็นกลาง ๆ ไม่เอนเอียงไปข้างใดข้างหนึ่ง รู้จักวางเฉย คือ รู้ทันอารมณ์จิตจึงเฉย แต่รับรู้อย่างผู้มีปัญญา รู้ว่าอะไรเป็นอะไร ใจเรawangเป็นกลางสนิท สบาย หรือจะเรียกว่า อุเบกขา ก็ได้ เมื่อจิตเรawangเฉยก็จะเข้าใจธรรมชาติของความจริงในชีวิตว่าชีวิตนี้เป็นไปเพียงเพราะลักษณะ ๓ “อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา” เข้าใจในนามธรรมของขั้น ๕ สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุขโดยใช้จิตหรือนามธรรมเป็นตัวนำทางมากกว่าการใช้ร่างกายหรือรูปธรรมเป็นตัวกำหนดการดำเนินชีวิต^๕

การพัฒนาสุขภาวะแบบองค์รวมสำหรับผู้สูงอายุเพื่อให้เกิดความสุขที่แท้จริงในการดำเนิน ชีวิตในปัจจุบันให้เขาเหล่านั้นได้มองเห็นคุณค่าที่แท้จริงของตนเอง โดยการใช้หลักธรรมทาง พระพุทธศาสนา มา ประยุกต์กับหลักจิตวิทยาทางตะวันตก เพื่อมุ่งเน้นให้มีการปลุกฝังความสุขทาง กายทางใจ ผ่านกระบวนการพัฒนาสุขภาวะองค์รวม เพราะเชื่อว่าการที่ผู้สูงอายุได้พัฒนาสุขภาวะองค์รวมที่ สมบูรณ์แบบจะทำให้ผู้สูงอายุนั้นมีประสิทธิภาพในการดำเนินชีวิต โครงการพัฒนาสุขภาวะองค์รวม สำหรับผู้สูงอายุจึงเกิดขึ้น เพื่อจะได้นำความรู้ในการพัฒนาผู้สูงอายุให้มีความสุขในการดำเนินชีวิตชีวิต เกิดการเปลี่ยนแปลงมีพลังที่จะสร้างสรรค์สิ่งดี ๆ สูงส่ง การเป็นบุคคลที่ไม่เรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ จึงเป็นคุณสมบัติที่จำเป็นในยุคสมัยที่มีการพัฒนาอย่างไม่หยุดนิ่ง เพราะเพียงการหยุดพัฒนาตนเองไปแค่ระยะเวลานั้น ๆ อาจจะหมายถึงการที่เราจะไม่สามารถก้าวทันต่อสถานการณ์หรือเทคโนโลยีสมัยใหม่ได้แล้ว จึงควรต้องปรับตัว เรียนรู้ และตื่นตัวอยู่เสมอ ในโลกที่มีการพัฒนาอย่างก้าวกระโดดนั้นมีการมองได้สองแง่มุม กล่าวคือ เมื่อมีการพัฒนาเกิดขึ้นความเจริญก็ยิ่งทวีมากขึ้น นำไปสู่ความ

^๕ พระสุรเชษฐ์ อิทธิเตโช และคณะ, การฝึกสติเพื่อแก้ปัญหาความเครียดในสังคมปัจจุบัน, ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๑ (๒๐๒๒): วารสาร มจร อุบลปริทรรศน์ (มกราคม-เมษายน ๒๕๖๕)

ทันสมัย ความสะดวกสบาย และการใช้ชีวิตได้อย่างง่ายมากขึ้นกว่าเดิม แต่อีกแง่มุมหนึ่งคืออาจจะมองว่า โลกพัฒนาไปมากเพียงใด การทำลายก็ย่อมจะมีมากขึ้นเท่านั้น นั่นคือการที่มนุษย์ใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่อย่างจำกัดมากเกินไปจนเสียสมดุลทางธรรมชาติ ก่อให้เกิดเป็นหายนะต่อมวลมนุษยชาติได้ในอนาคต จึงกล่าวได้ว่า เมื่อมีได้ก็ย่อมจะมีเสียเป็นธรรมดา ซึ่งสิ่งเหล่านี้ย่อมเป็นไปตามยุคสมัยที่ไม่มีใครหลีกเลี่ยงได้ เมื่อเป็นเช่นนี้ ความจำเป็นที่ต้องรับมือกับความเปลี่ยนแปลงเหล่านี้จึงมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง การจะเรียนรู้เพื่อดำรงชีวิตอยู่ให้ได้อย่างดีภายใต้ฐานวิถีใหม่จึงเป็นสิ่งที่ทุกคนต้องเตรียมตัว และเตรียมใจ ในด้านการเตรียมตัวนั้นเป็นสิ่งไม่ยาก เป็นมิติที่สำคัญของชีวิต ๔ ประการคือ (๑) สุขภาวะทางร่างกาย คือการที่ร่างกายมีสุขภาพร่างกายที่ดีสมบูรณ์และเป็นปกติสุข (๒) สุขภาวะจิต คือการมีสภาพทางจิตที่ดีเข้มแข็งสมบูรณ์ปกติสุข (๓) สุขภาวะทางจิตวิญญาณ คือการมีสุขภาพทางด้านจิตวิญญาณที่ดีสมบูรณ์และเป็นปกติสุข (๔) สุขภาวะทางสังคมและสิ่งแวดล้อม คือการมีสุขภาพทางด้านสังคมและสิ่งแวดล้อมที่ดีสมบูรณ์และเป็นปกติสุข สุขภาวะหรือความเป็นปกติสุข ในภาพรวมว่ามี ๔ ด้าน ได้แก่

๑) สุขภาวะทางกาย ได้แก่ การมีสุขภาพดี ปลอดพ้นจากโรคร้ายไข้เจ็บ ไม่อดอยากหิวโหย มีปัจจัย ๔ เพียงพอกับอัตภาพ อยู่ในสภาพแวดล้อมที่เกื้อกูลต่อสุขภาพ ปราศจากมลพิษหรือมลภาวะมีการเอาใจใส่ดูแลร่างกาย รวมทั้งการบริโภคใช้สอยในปัจจัย ๔ อย่างถูกต้อง เหมาะสม และสามารถดำเนินชีวิตไปในทางที่ไม่เป็นอันตรายต่อสุขภาพของตนเอง

๒) สุขภาวะทางสังคม ได้แก่ การที่อยู่ร่วมกันกับผู้อื่นได้อย่างกลมกลืน ราบรื่น และเป็นสุข ประกอบไปด้วยไม่ตรีจิต ปราศจากความริ้วฉาน มีสวัสดิภาพในชีวิต มีสิทธิเสรีภาพที่ได้รับการคุ้มครอง ไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกัน และไม่ก่อความเดือดร้อนให้กับผู้อื่น

๓) สุขภาวะทางจิตใจ ได้แก่ การมีจิตใจที่สดชื่น เบิกบาน แจ่มใส สงบสุข ไม่กลัดกลุ้ม มีความมั่นคงภายในมีกำลังใจ ไม่ท้อแท้ หดหู่ เศร้าโศก และมีจิตใจที่อ่อนโยน มีเมตตา กรุณา สามารถเข้าถึงความสุขที่ประณีตได้

๔) สุขภาวะทางปัญญา ได้แก่ การที่มีความรู้และความคิดที่ดีงามและถูกต้อง มีการดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุข มีความรู้จักนึกคิด และพิจารณาด้วยเหตุผลจนสามารถแก้ปัญหา หรือหลุดพ้นจากความทุกข์ได้ และมีความสามารถในการดำเนินการต่าง ๆ ให้สำเร็จได้ด้วยปัญญาด้วยความสามารถของตนเองและเป็นที่พึงของตนเองได้

หลักอายุสสธรรม ๕ ในพระพุทธศาสนาเน้นการบูรณาการหลักธรรม (ศีล สมาธิ ปัญญา) กับชีวิตประจำวัน เพื่อพัฒนาตนเองทั้งกาย วาจา ใจ อย่างสมดุล โดยยึดหลัก เหตุและปัจจัย แก่ปัญหาอย่างมีปัญญา ผ่านแนวทางสำคัญ เช่น (๑) สร้างสัปปายะ : ดำเนินชีวิตให้เกื้อกูลสุขภาพ (๒) รู้จักประมาณ : ทำแต่พอดีแม้ในสิ่งที่ดี (๓) บริโภคอย่างเหมาะสม : เลือกสิ่งย่อยง่าย มีประโยชน์ (๔) จัดการเวลา : ปฏิบัติกิจถูกเวลา (๕) ถือพรหมจรรย์ : ประพฤติธรรมตามควร ผลลัพธ์คือสุขภาวะองค์รวมทั้ง ๔ ด้าน (กาย จิตใจ สังคม ปัญญา) ส่งเสริมให้บุคคลมีสุขภาพดี อยู่ร่วมสังคมอย่างสงบสุข มีภูมิคุ้มกันทางใจ มองโลกในแง่ดี และพัฒนาปัญญาเพื่อแก้ปัญหาชีวิตอย่างมีเหตุผล หลักธรรมนี้สอดคล้องกับ ไตรสิกขา และ มัชฌิมาปฏิปทา ช่วยสร้างชีวิตที่มีความสมดุล คุณค่า และอายุยืนอย่างแท้จริง ทั้งต่อตนเอง และสังคมโดยรวม

๕.สรุป/องค์ความรู้ใหม่

จากการศึกษาผู้วิจัยสามารถสรุปข้อมูลเกี่ยวกับสุขภาวะองค์รวมของผู้สูงอายุได้ดังนี้ สุขภาวะทางกาย หมายถึง การปราศจากโรคหรือทุพพลภาพ สุขภาวะทางใจ หมายถึง การมีความสุขสบายใจ มีความร่าเริงแจ่มใส ไม่เครียด หรือทุกข์ร้อนใจ สุขภาวะทางสังคม หมายถึง การปลอดพ้นจากความบีบคั้นทางสังคม เช่น ความไม่เป็นธรรมทางสังคม การกดขี่ขูดรีด การถูกเหยียดหยาม หรือความรุนแรงอื่นๆ และ สุขภาวะทางจิตวิญญาณ ยังเป็นมิติที่ยากที่จะให้คำจำกัดความที่แน่ชัดลงไป” และสุขภาพ (Health) คือ ขอบข่ายความสามารถอย่างต่อเนื่องทั้งทางร่างกาย อารมณ์ จิตใจ และสังคมของคนๆ หนึ่งที่จะรับมือกับสภาพแวดล้อม สุขภาพดีนั้นยากที่จะให้คำจำกัดความยิ่งกว่าสุขภาพไม่ดีซึ่งสามารถบอกได้จากการปรากฏโรคต่าง ๆ เพราะคำว่าสุขภาพดีไม่ใช่เพียงแต่การไม่มีโรค แต่ต้องสื่อถึงแนวคิดในเชิงบวกมากกว่านั้น ระหว่างความมีสุขภาพดีกับความมีโรคร้ายก็ยังคงมีความปลื้มย่อยแตกต่างกันไปอีก เช่น บางคนอาจมีสุขภาพร่างกายดีแต่เป็นหวัดหรือป่วยทางจิต บางคนอาจดูเหมือนสุขภาพดีแต่มีภาวะร้ายแรง เช่น มะเร็งซ่อนอยู่ซึ่งการตรวจร่างกายหรือทดสอบวินิจฉัยเท่านั้นจะบอกได้ หรืออาจตรวจไม่พบเลยไม่ว่าจะด้วยวิธีใด สภาพร่างกายที่อยู่ในระดับที่ปราศจากโรคร้ายไข้เจ็บ หรือเป็นสภาพของการมีชีวิตที่ดี หรือ “ภาวะที่ปราศจากโรคร้ายไข้เจ็บ” ในความหมายที่กว้างกว่านั้น คือ “(๑) สภาพทางร่างกายหรือจิตใจของคน และ (๒) สภาพของการมีสุขภาพที่ดีทั้งทางร่างกายและจิตใจนั้น ก็คือ สุขภาพตามที่บุคคลโดยทั่วไปเข้าใจร่วมกัน คือ การมีร่างกายแข็งแรงปราศจากโรค

หลักไตรสิกขา ถ้ามีศีลก็จะทำให้สมาธิตั้งมั่น ถ้าสมาธิตั้งมั่นก็จะเกิดปัญญาได้ จะนำพาให้พ้นจากความทุกข์ได้ การเข้าสู่ศีล สมาธิ ปัญญา นั้นก็แล้วแต่บุญแล้วแต่วิริยะ แล้วแต่ความอดสาหัส แล้วแต่กุศลที่ทำมา บางคนก็ได้เร็ว บางคนก็ได้ช้า แต่ถ้าทุกคนก้าวเข้ามา ด้วยความดี ทุกคนต้องมีความปิติแน่นอนถ้ามาด้วยความบริสุทธิ์ใจ ทำให้ดำเนินชีวิตอย่างผู้มีปัญญา ด้วยการแก้ปัญหาด้วยตนเอง

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “ การพัฒนาสุขภาวะองค์รวมของผู้สูงอายุวิถีใหม่ในสังคมไทยเชิงพุทธบูรณาการ ” ทำให้สามารถสรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยคือ “ ๙ รู้เพื่ออยู่ดีมีสุข ”

The Buddhist-Integrated Knowledge Framework for Holistic Elderly Development in the New Normal

อักษร	แนวคิด (ภาษาไทย)	แนวคิด (ภาษาอังกฤษ)	คำอธิบาย
R1	รู้กาย	Recognize the Body	การตระหนักรู้ถึงการเปลี่ยนแปลงของร่างกาย เข้าใจธรรมชาติของวัยชรา และรู้จักดูแลตนเองอย่างเหมาะสม
R2	รู้ใจ	Regulate the Mind	การฝึกสมาธิ มีสติควบคุมอารมณ์ และรู้เท่าทันความรู้สึก เพื่อความสงบภายใน
R3	รู้กิน	Refine Consumption	การรู้จักเลือกบริโภคอาหารที่เหมาะสม มีประโยชน์ และรู้ประมาณตามหลักมัชฌิมาปฏิปทา
R4	รู้อยู่	Remain Safe	การดำเนินชีวิตด้วยความไม่ประมาท รู้จักรักษาความปลอดภัยในสิ่งแวดล้อม และรู้จักวางตัวอย่างเหมาะสม
R5	รู้เวลา	Respect Time	การใช้เวลาอย่างมีคุณค่า ตรงต่อเวลา และแบ่งเวลาเพื่อกิจกรรมที่เสริมสุขภาวะ
R6	รู้จัก	Relate with	การมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อผู้อื่น มีเมตตา กรุณา

อักษร	แนวคิด (ภาษาไทย)	แนวคิด (ภาษาอังกฤษ)	คำอธิบาย
		Compassion	และรู้จักวางตัวในสังคม
R7	รู้ศีล	Righteous Conduct	การประพฤติตนตามหลักศีลธรรมของชาวพุทธ รู้จักขอบเขตของพฤติกรรม
R8	รู้สมาธิ	Reflect with Stillness	การรู้จักฝึกจิตให้สงบตั้งมั่น มีสมาธิเพื่อพัฒนา จิตใจให้เข้าถึงปัญญา
R9	รู้ปัญญา	Realize Wisdom	การใช้เหตุผลอย่างรอบคอบ รู้เท่าทันตนเอง และผู้อื่น พร้อมวางจิตใจให้เหมาะสมกับ สถานการณ์

องค์ความรู้จากการวิจัย

R ๑ “Recognize the Body”

ร่างกาย ผู้สูงอายุต้องรู้และเข้าใจว่าร่างกายเสื่อมถอย เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา ทั้งการเคลื่อนไหว ความทรงจำ รวมถึงสภาพแวดล้อมทางด้านร่างกายที่ไม่สามารถดำเนินชีวิตได้เหมือนคนหนุ่มสาว จึงต้องยอมรับและปรับตัว เพื่อดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างเป็นปกติสุข ไม่เป็นภาระต่อสังคมหลักศีลจะเป็นข้อกำกับการปฏิบัติตนให้มีชีวิตที่สมดุลงในสังคม ไม่สร้างปัญหากับสังคมและคนรอบข้าง

R ๒ “Regulate the Mind”

รู้ใจ การเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกาย มีผลต่อจิตใจของผู้สูงอายุ เพราะจากที่เคยทำสิ่งต่างๆด้วยตนเองได้ ต้องอาศัยผู้อื่นช่วยทำให้ เนื่องจากร่างกายที่เสื่อมถอยตามกาลเวลา มีผลทำให้จิตใจมีความวิตกกังวลเกิดความทุกข์ เพราะไม่สามารถทำได้อย่างใจคิดและปรารถนา หลักสมาธิ จะคอยควบคุมจิตใจให้มีความสงบ จากกิเลสที่เข้ามากระทบ ทำให้ไม่หวนไหวไปในทางที่เป็นอกุศล มีผลทำให้อกุศลกรรมไม่เกิดขึ้น

R ๓ “Refine Consumption”

รู้จัก เมื่ออายุสูงขึ้น ผู้สูงอายุจะไม่สามารถรับประทานอาหารได้เหมือนกับบุคคลวัยหนุ่มสาว เนื่องจากระบบการย่อยอาหารทำงานได้ช้าลง รวมถึงมีโรคภัยไข้เจ็บมากอย่เป็นอุปสรรคในการบริโภคอาหาร ผู้สูงอายุที่รู้จักเลือกกินอาหารที่มีประโยชน์ จะทำให้มีสุขภาพร่างกายแข็งแรงห่างไกลจากโรคและทำให้มีอายุยืนยาว ดำเนินกิจกรรมกับครอบครัวและสังคมได้อย่างมีความสุข

R ๔ “Remain Safe”

รู้ยู่ ผู้สูงอายุจะต้องรู้ตัวเองว่า เมื่อร่างกายเสื่อมโทรม รวมถึงมีโรคภัยไข้เจ็บเข้ามาในชีวิตจะต้องรู้จักการดำเนินชีวิตที่ไม่มีความเสี่ยง ก่อให้เกิดอันตรายกับตนเอง ถึงแม้ว่าในอดีตจะเคยทำได้ แต่เมื่อมีอายุมากขึ้นศักยภาพเหล่านั้นจะหายไปตามกาลเวลา จึงต้องรู้และเข้าใจสถานะของตนไม่กระทำในสิ่งที่อาจเกิดอันตรายต่อตนเองทั้งอุบัติเหตุและการเสียชีวิตได้ สิ่งแวดล้อมรอบข้างก็มีความจำเป็นและสำคัญ เพราะสำหรับผู้สูงอายุมีภูมิคุ้มกันลดลง จึงต้องอยู่ในสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมเป็นธรรมชาติ เพื่อป้องกันมิให้ได้รับสารพิษต่างๆ เข้าสู่ร่างกายและระบบทางเดินหายใจ ช่วยลดภาวะความเสี่ยงต่อโรคภัยไข้เจ็บ

R ๕ “Respect Time”

รู้เวลา ผู้สูงอายุต้องการใช้เวลาให้มีความเหมาะสม การรู้จักเวลาว่าเวลาไหนควรทำอะไรจะทำให้ผู้สูงอายุสามารถควบคุม ดูแลสุขภาพ ให้สมบูรณ์แข็งแรงได้ ผู้สูงอายุบางคนที่ไม่ใส่ใจในเรื่องของเวลา มักจะนำความรู้เรื่องนาฬิกาชีวิตมาใช้ในการสร้างความสมดุลให้กับการดูแลสุขภาพ

R ๖ “Relate with Compassion”

รู้จัก ผู้สูงอายุควรรู้ว่าบุคคลรอบข้างมีวุฒิภาวะที่จะดำเนินชีวิตด้วยความรับผิดชอบต่อตนเองและครอบครัว จึงไม่จำเป็นที่จะต้องเข้าไปมีบทบาทในการตัดสินใจ โดยยกสถานะของตนเองว่าเกิดก่อน รู้จักโลกมามากกว่า การมองด้วยความรักและห่วงใยของผู้สูงอายุในบางครั้งอาจจะไม่เหมาะสมต่อสถานะความเป็นอยู่ในยุคสมัยที่เปลี่ยนไป ผู้สูงอายุต้องรู้จักรักตนเองและผู้อื่นตามความเหมาะสม รู้ว่าสิ่งใดควรแสดงออกหรือไม่ควรแสดงออก ถึงแม้ว่าเป็นความปรารถนาดีแต่อาจจะไม่มีความจำเป็นตามความปรารถนาของบุคคลในครอบครัวที่มีวิธีการที่ถูกต้องเหมาะสมมากกว่า ความรักของผู้สูงอายุที่มากเกินไปอาจก่อให้เกิดความวิตกกังวล เครียด ต่อตัวผู้สูงอายุเอง

R ๗ “Righteous Conduct”

รู้ศีล คือการรู้ข้อปฏิบัติตนในฐานะที่เราเป็นชาวพุทธ เพราะศีลเป็นหน้าที่ของชาวพุทธเป็นคุณสมบัติของพุทธบริษัทที่ต้องกระทำ ผู้สูงอายุควรรู้จักหลักศีลว่า ศีลคืออะไร ปฏิบัติแล้วมีประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่นอย่างไร ความรู้เรื่องศีลของผู้สูงอายุจะทำให้รู้แนวทางในการปฏิบัติตนในฐานะที่เราเป็นชาวพุทธว่าในสถานะภาพของเรามีข้อปฏิบัติอะไรบ้างหากเป็นบุคลลธรรมดาก็ต้องปฏิบัติตามศีล ๕ หรือศีล ๘ หากเป็นพระภิกษุ ก็จะต้องปฏิบัติตามหลักสิกขาบทที่พระพุทธเจ้าได้บัญญัติไว้ ว่าศีลแต่ละข้อมีแนวทางการปฏิบัติให้เหมาะสมกับชีวิตของเราและก่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและบุคคลรอบข้าง ตามอานิสงส์ของศีล

R ๘ “Reflect with Stillness”

รู้สมาธิ การรู้หลักสมาธิจะช่วยให้ผู้สูงอายุรู้จักว่าสถานะทางจิตใจอยู่ในลักษณะใด มีความทุกข์หรือมีความสุข จะควบคุมไม่ให้กิเลสแสดงออกมาแล้วสร้างความเดือดร้อนให้เกิดขึ้น รวมถึงการพัฒนาจิตใจให้ประกอบด้วยธรรม เป็นแนวทางในการปฏิบัติตนตามหลักธรรมขั้นสูง และอยู่ในสังคมได้อย่างเป็นปกติสุข

R ๙ “Realize Wisdom”

รู้ปัญญา การดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุ จะต้องมปัญญาเพื่อทำความเข้าใจ ความคิด และการปฏิบัติตนในสถานการณ์ต่างๆ ปัญญาเป็นสิ่งที่สำคัญที่ทำให้เกิดความเข้าใจ รู้ว่าสิ่งใดควรทำหรือไม่ควรทำ เมื่อมีปัญญาแล้วจะสามารถอยู่ร่วมกับสังคมได้เป็นปกติ ทั้งความเข้าใจในชีวิตและแนวทางการปฏิบัติตนต่อคนรอบข้าง ทำให้เกิดคุณภาพในสังคม เป็นชีวิตที่มีอุดมคติในที่สุด

บรรณานุกรม

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย. ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) บทความวิจัย

ธัญรัตน์ ฤกษ์ชัย และคณะ, “การศึกษาระดับสุขภาวะแบบองค์รวมและคุณภาพชีวิตของ
ผู้สูงอายุ อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ”, วารสารศูนย์อนามัยที่ ๙ ปีที่ ๑๘ ฉบับที่ ๑
มกราคม-เมษายน ๒๕๖๗, หน้า ๒๙๘.

ประจักษ์ ปัญโญ และคณะ, “ศึกษาวิเคราะห์กระบวนการศึกษาตามหลักไตรสิกขา”, ปีที่ ๑
ฉบับที่ ๑ (๒๕๖๒) : ประชญาอาศรม, หน้า ๑๑

พระสุรเชษฐ์ อธิติโต และคณะ, “การฝึกสติเพื่อแก้ปัญหาความเครียดในสังคมปัจจุบัน”,
ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๑ (๒๐๒๒): วารสาร มจร อุบลปริทรรศน์ (มกราคม-เมษายน ๒๕๖๕)

(๒) หนังสือ

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตโต). สุขภาวะองค์รวมแนวพุทธ. พิมพ์ครั้งที่ ๖.

กรุงเทพมหานคร: บริษัทสหพันธ์ดั่งแอนด์พับลิชชิง, ๒๕๕๑

พระไพศาล วิสาโล. ธรรมเพื่อสุขภาวะบนวิถีความพอเพียง. ขอนแก่น: สถาบันวิจัยและ
พัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๕๒ หน้า ๗ – ๙

ศรีเรือน แก้วกังวาน. จิตวิทยาพัฒนาการชีวิตทุกช่วงวัย เล่ม ๒. พิมพ์ครั้งที่ ๙.

กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๓

(๓) สื่ออิเล็กทรอนิกส์:

BBC News ไทย, โลกมีประชากร ๘ พันล้านคนแล้ว ใครคือเด็กคนที่ ๕, ๖ และ ๗ พันล้าน
(ออนไลน์), แหล่งที่มา: <https://www.bbc.com/thai/articles/cekvjzn2nyjo>
(๒๐ มีนาคม พ.ศ.๒๕๖๖).

พุทธบูรณาการสร้างสุขสำหรับผู้ดูแลผู้ป่วยโรคมะเร็ง
INTEGRATED BUDDHIST APPROACH TO CREATING WELL-BEING
FOR CAREGIVERS OF CANCER PATIENTS

รังษิยา อุ่นใจ
RANGSIYA OUNJAI*

Received: June 3, 2025

Revised: August 14, 2025

Accepted: August 18, 2025

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ ๑) เพื่อศึกษาปัญหาและสาเหตุของผู้ป่วยโรคมะเร็ง ๒) เพื่อศึกษาหลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมการสร้างสุขสำหรับผู้ดูแลผู้ป่วยโรคมะเร็ง และ ๓) เพื่อนำเสนอแนวทางการสร้างสุขสำหรับผู้ดูแลผู้ป่วยโรคมะเร็ง การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน ๒๔ รูป/คน ซึ่งได้มาโดยวิธีการเลือกแบบเจาะจง ประกอบด้วย ผู้เชี่ยวชาญทางพระพุทธศาสนา ผู้บริหารศูนย์การแพทย์ปัญญานันทภิกขุจิตอาสาาศิลาสนธรรม และกลุ่มแพทย์/พยาบาล/ผู้ดูแลผู้ป่วย ข้อมูลที่ได้นำมาวิเคราะห์เชิงเนื้อหาและนำเสนอผลการวิจัยเชิงพรรณนา ผลการวิจัยพบว่า ผู้ดูแลผู้ป่วยต้องเผชิญกับความท้าทายหลายประการ ทั้งการขาดความรู้และทักษะในการดูแลผู้ป่วย ภาระทางเศรษฐกิจที่เพิ่มขึ้น การขาดการสนับสนุนทางสังคมและจิตใจ และการไม่มีเวลาดูแลตนเอง ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ และจิตวิญญาณ สภาวะเหล่านี้ส่งผลให้ผู้ดูแลต้องเผชิญกับความเครียดเรื้อรัง ความเหนื่อยล้าทางอารมณ์ และมีคุณภาพชีวิตที่ลดลงด้านหลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมการสร้างสุขสำหรับผู้ดูแลผู้ป่วยโรคมะเร็ง พบว่า หลักพรหมวิหาร ๔ และอิทธิบาท ๔ สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยหลักพรหมวิหาร ๔ ประกอบด้วย เมตตา ช่วยให้ผู้ดูแลมีความรักความ

* หลักสูตรพุทธศาสนตรุขฐีบัณฑิต (พระพุทธศาสนา) บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

ปรารถนาดีต่อผู้ป่วยและตนเอง กรุณาช่วยให้เข้าใจความเจ็บปวดทั้งทางกายและใจของผู้ป่วย มุทิตา ช่วยให้อินดีในความก้าวหน้าของการรักษาแม้เพียงเล็กน้อย และอุเบกขา ช่วยให้ผู้ดูแลรู้จักปล่อยวางในสิ่งที่ควบคุมไม่ได้ ส่วนอิทธิบาท ๔ ประกอบด้วย ฉันทะช่วยให้ผู้ดูแลมีความพอใจในหน้าที่ วิริยะ ช่วยให้มีความเพียรพยายามแม้ในยามเหนื่อยล้า จิตตะช่วยให้มีสมาธิในการสังเกตอาการผู้ป่วยอย่างละเอียด และวิมังสา ช่วยให้ผู้ดูแลพัฒนาวิธีการดูแลให้ดีขึ้นอยู่เสมอ

แนวทางการสร้างสุขสำหรับผู้ดูแลผู้ป่วยโรคมะเร็งจากการบูรณาการหลักพุทธธรรม ประกอบด้วย ๑) การสร้างความเข้าใจและยอมรับบทบาทของตนเอง โดยปรับมุมมองให้เห็นคุณค่าของการดูแลผู้ป่วยว่าเป็นโอกาสในการสร้างบุญ ๒) การบำรุงสุขภาพกายและใจของผู้ดูแล ด้วยการพักผ่อนให้เพียงพอ ออกกำลังกาย ดูแลโภชนาการ และหมั่นสำรวจจิตใจ ๓) การนำหลักพรหมวิหาร ๔ และอิทธิบาท ๔ มาใช้เป็นเครื่องหล่อเลี้ยงจิตใจ ร่วมกับการฝึกสติ สมาธิ และเจริญปัญญาเพื่อลดความเครียด ๔) การขอรับการสนับสนุนจากครอบครัวและชุมชน ไม่แบกรับภาระเพียงลำพัง และ ๕) การสร้างความสุขจากสิ่งเล็กๆ น้อยๆ และการเห็นความหมายในการดูแล ตลอดจนการใช้ศิลปะ ดนตรี ธรรมะ หรือกิจกรรมที่ชอบในการเติมพลังใจให้ตนเอง

องค์ความรู้จากการวิจัยนี้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาโปรแกรมเสริมสร้างความสุขสำหรับผู้ดูแลผู้ป่วยโรคมะเร็งและโรคเรื้อรังอื่นๆ โดยบูรณาการหลักพุทธธรรมเข้ากับการดูแลสุขภาพแบบองค์รวม อันจะส่งผลให้ผู้ดูแลมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นและสามารถดูแลผู้ป่วยได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

คำสำคัญ: พุทธบูรณาการ, การสร้างสุข, ผู้ดูแลผู้ป่วย, โรคมะเร็ง, พรหมวิหาร ๔, อิทธิบาท ๔

Abstract

The objectives of this dissertation are; 1) to study the problems and causes affecting happiness creation for cancer patient caregivers, 2) to examine Buddhist principles that promote happiness for cancer patient caregivers, and 3) to present guidelines for creating happiness for cancer patient caregivers. This qualitative research employed in-depth interviews with 24 key informants

selected through purposive sampling, including Buddhist scholars, administrators of Panyananthaphikkhu Medical Center, Dhamma volunteers, and medical professionals/nurses/caregivers. The collected data was analyzed using content analysis and presented through descriptive research findings. The research results

Revealed Regarding problems and causes affecting happiness creation for cancer patient caregivers, the study found that caregivers face multiple challenges, including lack of knowledge and skills in patient care, increasing economic burdens, lack of social and emotional support, and insufficient time for self-care physically, emotionally, and spiritually. These conditions lead to chronic stress, emotional exhaustion, and reduced quality of life for caregivers.

Regarding Buddhist principles that promote happiness for cancer patient caregivers, the Four Divine States of Mind (Brahmaviharas) and the Four Paths to Success (Iddhipada) can be effectively applied. The Four Divine States include: Loving-kindness (Metta) , helping caregivers develop compassion toward patients and themselves; Compassion (Karuna) , facilitating understanding of patients' physical and mental pain; Sympathetic joy (Mudita), encouraging appreciation of even small improvements in treatment; and Equanimity (Upekkha), helping caregivers practice letting go of uncontrollable circumstances. The Four Paths to Success include: Aspiration (Chanda), helping caregivers find satisfaction in their duties; Effort (Viriya) , supporting perseverance even when fatigued; Thoughtfulness (Citta) , enhancing concentration for detailed observation of patient symptoms; and Investigation (Vimamsa), enabling caregivers to continuously improve their care methods.

Guidelines for creating happiness for cancer patient caregivers through Buddhist integration include: 1) Developing understanding and acceptance of one's role by reframing caregiving as an opportunity for merit-

making; 2) Nurturing the caregiver's physical and mental health through adequate rest, exercise, nutrition, and mindful self-reflection; 3) Applying the Four Divine States and Four Paths to Success as spiritual nourishment, along with mindfulness, concentration, and wisdom practices to reduce stress; 4) Seeking support from family and community rather than bearing burdens alone; and 5) Finding happiness in small things and meaning in caregiving, while using art, music, Dhamma, or preferred activities for self-renewal.

The knowledge gained from this research can be applied to develop happiness enhancement programs for caregivers of cancer patients and those with other chronic diseases by integrating Buddhist principles with holistic healthcare. This integration can improve caregivers' quality of life and enable them to provide effective and sustainable patient care.

Keywords: Buddhist Integration, Happiness Creation, Caregivers, Cancer, Four Divine States of Mind, Four Paths to Success

๑. บทนำ

ในปัจจุบันระบบสุขภาพทั่วโลกตระหนักถึงความสำคัญของการมีสุขภาพที่สมบูรณ์ทั้งกาย ใจและสังคม โดยมีใช้เพียงการไม่มีโรคเท่านั้น องค์การอนามัยโลก (WHO) ได้ให้นิยามว่า “สุขภาพ” หมายถึง สภาวะของความสมบูรณ์ในทุกมิติของชีวิต แต่ในกระบวนการดูแลผู้ป่วย โดยเฉพาะผู้ป่วยโรคมะเร็ง กลับพบว่ากลุ่ม “ผู้ดูแล” ซึ่งมีบทบาทสำคัญ กลับถูกละเลยในเชิงการสนับสนุนทั้งทางร่างกาย จิตใจ และจิตวิญญาณ ผู้ดูแลผู้ป่วยโรคมะเร็งต้องเผชิญกับภาระหนักทั้งด้านจิตใจ เศรษฐกิจ และเวลา จนนำไปสู่ภาวะเครียดเรื้อรังและหมดไฟในระยะยาว แม้จะมีความพยายามพัฒนาแนวทางดูแลแบบองค์รวม แต่ยังขาดกรอบแนวคิดทางจิตวิญญาณที่สามารถบรรเทาความทุกข์ได้อย่างยั่งยืน พระพุทธศาสนาได้ให้หลักธรรมที่ส่งเสริมความเข้าใจในทุกข์ ความไม่เที่ยง และการปล่อยวาง ซึ่งสามารถนำมาบูรณาการกับการดูแลผู้ป่วยและผู้ดูแลได้อย่างเหมาะสม งานวิจัยนี้จึงมีความจำเป็นในการศึกษากระบวนการบูรณาการหลักธรรม เช่น พรหมวิหาร ๔ และอิทธิบาท ๔ เพื่อเสริมสร้างสุขภาวะให้แก่ผู้ดูแลผู้ป่วยอย่างเป็นองค์รวม ทั้งในระดับกาย จิตใจ และ จิตวิญญาณ

การมีสุขภาพที่ดีเป็นสิ่งที่ประเสริฐสำหรับมนุษย์และเป็นคุณภาพของชีวิต พระพุทธศาสนามีคำสอนว่าความไม่มีโรคเป็นลาภอันประเสริฐ^๒ ความไม่มีโรคเป็นลาภอย่างยิ่ง เพราะว่าการมีสุขภาพดีนอกจากจะเกิดประโยชน์แก่ตนเองในการดำรงชีวิตสามารถทำหน้าที่ต่าง ๆ ตามบทบาทของตนได้อย่างดีแล้ว^๓ ยังส่งผลดีโดยรวมต่อสังคม เพราะการที่สังคมมีประชากรที่มีคุณภาพทั้งในด้านสุขภาพ ความรู้ความสามารถย่อมเป็นสังคมที่มีความเข้มแข็ง ทั้งการสร้างเสริมสุขภาพ การป้องกันโรค การรักษาพยาบาล และการฟื้นฟูสมรรถภาพ ที่จำเป็นต่อสุขภาพและการดำรงชีวิต โดยบุคคลทุกคนมีสิทธิได้รับบริการสาธารณสุขที่มีมาตรฐานและมีประสิทธิภาพจากสถานพยาบาลทุกแห่ง^๔

ปัจจุบันนี้การดูแลผู้ป่วยโรคมะเร็งได้ขยายขอบเขตการดูแลออกไปอย่างกว้างขวางไม่ใช่แค่เพียงหน้าที่ของแพทย์และพยาบาลในสถานพยาบาลเท่านั้น ผู้ป่วยบางรายพอใจที่จะกลับไปรักษาเยียวยาและตายในสถานที่ถิ่นฐานบ้านเกิด ผู้ป่วยและผู้ดูแลรักษาจึงอยู่ในภาวะความตึงเครียดด้วยกันทั้งคู่โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ดูแลรักษานั้น คือ ผู้รับรู้และจะต้องตัดสินใจเลือกแทนผู้ป่วย ผู้รักษาและผู้ดูแลต้องเข้าใจการฟื้นฟูปัญหาของผู้ป่วยที่พบมากและบ่อย ได้แก่ ขาดการเคลื่อนไหว มีผลกดทับ การอ่อนแรง ภาวะข้อติด และการเกร็ง^๕ แต่อุปสรรคสำคัญของการจัดการดูแลผู้เจ็บป่วย คือ สถานพยาบาลต่างๆ มีสภาวะของการขาดแคลนบุคลากรทางสุขภาพในการสนับสนุนการจัดการดูแล และการจัดการดูแลอย่างต่อเนื่อง กรอบทิศทางนโยบายไม่มีเอกภาพไม่มีทิศทางมีข้อจำกัด ขาดความเชื่อมโยง ทำให้ความร่วมมือในลักษณะเครือข่ายการทำงาน (Networking) ยังไม่ประสบความสำเร็จที่จะ

^๒ ม.ม. (ไทย) ๑๓/๒๑๕-๒๑๖/๒๕๕.

^๓ ขุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๒๐๔/๙๖.

^๔ วิโรจน์ แซมรัมย์, “การนำนโยบายระบบบริการการแพทย์ฉุกเฉินไปปฏิบัติ”, **วารสารพัฒนาลังคม**, ปีที่ ๑๓ ฉบับที่ ๒ (ธันวาคม ๒๕๕๔) : ๑๑๒-๑๓๐

^๕ วิศาล คันธรัตน์กุล, “การออกกำลังกายในภาวะโรคเรื้อรัง”, ในสรุปรายงานหลังการประชุมฟื้นฟูวิชาการสำหรับพยาบาลเวชปฏิบัติเรื่องพยาบาลเวชปฏิบัติกับการดูแลผู้ป่วยโรคเรื้อรังในชุมชน, (กรุงเทพมหานคร: คณะแพทยศาสตร์โรงพยาบาลรามาธิบดี มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๕๕), หน้า ๓

ผลักดันหรือเชื่อมโยงการดำเนินงานไปสู่การปฏิบัติอย่างทั่วถึง^๖ ส่งผลให้ผู้ป่วยที่ไม่ได้รับการควบคุมให้ดีจะเกิดโรคแทรกซ้อนที่รุนแรง ทั้งในระยะสั้นและระยะยาวทำให้ต้องรักษาพยาบาลจำนวนมาก เป็นภาระและเกิดการสิ้นเปลืองทั้งระดับผู้ป่วย ครอบครัว และระดับประเทศ ประชาชนชาวไทยมีพฤติกรรมเสี่ยงเป็นอันตรายต่อสุขภาพมากขึ้น เพราะรับประทานอาหารไม่ถูกหลักโภชนาการ การไม่ออกกำลังกาย การสูบบุหรี่ ดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ หรือ การเสพสารเสพติดทำให้เกิดโรคเรื้อรังเพิ่มมากขึ้น ซึ่งกำลังเป็นปัญหาสุขภาพ เช่น โรคเบาหวาน ความดันโลหิตสูง ไขมันในเลือดสูง เป็นต้น^๗

ผู้ดูแลผู้ป่วยจึงอยู่ในฐานะผู้เลือกที่จะช่วยให้ตนเองมีความสุขได้ปฏิบัติหน้าที่ ซึ่งการดูแลผู้ป่วยโรคมะเร็งในทุกะยะของโรคนั้น มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะให้ผู้ป่วยได้มีส่วนร่วมตัดสินใจที่จะเลือกวิถีชีวิตของตนเองและให้ผู้ป่วยได้มีส่วนร่วมในการวางแผนการรักษาให้มากที่สุด มิฉะนั้นการรักษาพยาบาลก็จะเป็นการสร้างความทุกข์ทรมานได้ทั้งทางร่างกายและจิตใจของผู้ป่วย บุคลากรทางการแพทย์จึงมีบทบาทอย่างมากในการให้ความช่วยเหลือผู้ป่วย เนื่องจากการดูแลสุขภาพเป็นเรื่องสำคัญ เป็นการป้องกันดีกว่าแก้ไขสาเหตุของโรค สาเหตุเหล่านั้นเกิดจากการบริหารกายไม่สม่ำเสมอ สุขภาพกายจะสมบูรณ์ได้นั้นจะต้องประกอบด้วยการรับประทานอาหาร การออกกำลังกาย และการพักผ่อน ส่วนสุขภาพทางใจนั้นต้องรู้จักปล่อยวาง รู้จักคิดให้ถูกทางให้เป็นประโยชน์ พยายามรักษาสุขภาพทางกายและสุขภาพทางใจให้มีความสมดุลอย่างเหมาะสม^๘ การเตรียมรับมือหรือสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีย่อมเป็นการเตรียมการอย่างชาญฉลาดช่วยให้รัฐไม่ต้องทุ่ม งบประมาณจำนวนมากกับการฟื้นฟูดูแลรักษาผู้ป่วยโดยใช้หลักพุทธธรรมเป็นฐานในการพัฒนา โดยพระเทพเวที กล่าวว่า คำสอนในพระพุทธศาสนาสอนให้คนเรารู้จักความจริงของธรรมชาติและชีวิตให้รู้จักตนเอง

^๖ จิรุตม์ ศรีรัตนบัลล์ และคณะ, **ระบบวิจัยสุขภาพ: สมอระบบของสุขภาพ**, (นนทบุรี: สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข, ๒๕๔๗), หน้า ๙๘.

^๗ พระมหาสมพงษ์ สุนตจิตโต และอุทัย สุตสุข, **สมาธิสร้างสุขภาพและบำบัดโรคเรื้อรังวิถีพุทธ**, (กรุงเทพมหานคร: นิเวศธรรมดาการพิมพ์, ๒๕๕๔), หน้า ๑.

^๘ ราม รัชสินธุ์ และคณะ, “การประเมินผลการดูแลผู้ป่วยโรคเบาหวานชนิดที่ ๒ และความดันโลหิต สูงของโรงพยาบาลในสังกัดกระทรวงสาธารณสุขและโรงพยาบาลในสังกัด กรุงเทพมหานคร ประจำปี ๒๕๕๓”, **รายงานผลการวิจัย**, (สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ, ๒๕๕๔).

พิจารณา แก้ไขปัญหาของตนด้วยหลักเหตุผล หลักคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่เรียกว่า พุทธธรรม เป็นการแนะแนวต้นแบบ^๙ เพราะการแนะแนวพุทธธรรมนี้ส่งเสริมให้บุคคลรู้จัก ช่วยตนเอง ยอมรับศักยภาพของมนุษย์ในการแก้ปัญหาตลอดจนให้รู้จักในเงื่อนไข เหตุ บังคับและวิธีการซึ่งมีขั้นตอนครบถ้วนตามหลักการแนะแนว^{๑๐} ○

ในทางพระพุทธศาสนาก็ให้ความสำคัญของการเจ็บป่วย โดยสอนให้เห็นความ เกิดขึ้นของปัญหาโรคร้ายต่างๆ ให้รู้จักตัวปัญหาที่เกิดจากอาการเจ็บป่วยนั้นคือปัญหาที่ต้อง กำจัดออกไป^{๑๑} ความเจ็บป่วยเป็นของธรรมดาทุกคน เมื่อเกิดการเจ็บป่วยขึ้นจะต้องได้รับการ ดูแลเอาใจใส่ อย่างเร่งรีบแก้ไข^{๑๒} หรือการเตือนสติให้พิจารณาความตายเป็นนิรันดร์ หรือมรณ สติ^{๑๓} เป็นการเตือนมิให้ใช้ชีวิตอย่างประมาทหรืออยู่อย่างปราศจากเป้าหมายหรือไร้อุ ดมการณ์ชีวิต คำสอนที่เน้นย้ำให้ตระหนักและพิจารณาแห่งชีวิตเช่นนี้ เคยถูกมองว่า พระพุทธศาสนาสอนให้คนมองโลก และชีวิตในแง่ร้าย แต่พระพุทธศาสนากลับให้นำมา พิจารณาใส่ใจเป็นพิเศษ แต่ปัจจุบันนี้คำสอนดังกล่าวกลับเป็นผลดียิ่งต่อผู้ป่วยและผู้ดูแล เพราะช่วยเตือนไม่ให้ประมาท และสอนให้อยู่กับความจริงของชีวิตในปัจจุบัน หลักธรรมและ พิธีกรรมต่างๆ ทางพระพุทธศาสนาได้รับความสนใจและถูกนำมาประยุกต์ใช้กับผู้ป่วยมากขึ้น หรือเกิดการช่วยเหลือผู้ป่วยด้วยวิธีพุทธแบบบูรณาการเพราะไม่มีศาสตร์การแพทย์แผนใด ๆ ในโลกที่จะดูแลผู้ป่วยได้ทุกโรคแต่ละศาสตร์ ทางทางการแพทย์นั้นยังมีจุดอ่อนที่ยังไม่สมบูรณ์ ทำ

^๙ พระเทพเวที (ประยุทธ์ปยุตโต), **พุทธศาสนากับการแนะแนว**, (กรุงเทพมหานคร: สมาคมแนะแนวแห่งประเทศไทย, ๒๕๓๔), หน้า คำนำ.

^{๑๐} ภิรมย์ เจริญผล, ศึกษาวิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่ใช้ในการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุ : กรณีศึกษาผู้สูงอายุในสถานสงเคราะห์ จังหวัด นครปฐม, **วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตร มหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๒.

^{๑๑} วิ.ม. (ไทย) ๕/๑๔/๒๑.

^{๑๒} อ.ท.ก. (ไทย) ๒๐/๓๔/๒๐๐.

^{๑๓} พระพุทธโฆษาจารย์, **วิสุทธิมรรค**, สมเด็จพระพุทธมาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร) แปลและเรียบเรียง พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร: ธนาเพลส, ๒๕๔๘), หน้า ๑๘๒-๑๘๓.

อย่างไรที่จะเติมเต็มในส่วนที่ขาดหายไปเพื่อเป็นการเชื่อมต่อระหว่างการรักษาดูแลผู้ป่วยกับผู้ป่วยที่ให้ทั้งการรักษาและสุขสบายทางกายและทางใจ^๑

ศูนย์การแพทย์ปัญญานันทภิกขุร่วมกับกลุ่มพระอาสาศึลานธรรม ได้ร่วมกันกำหนดรูปแบบการเยียวยา ผู้ป่วยด้วยธรรมะ ตามแนวทางการดูแลผู้ป่วยแบบองค์รวมแนวพุทธที่ชัดเจน เพื่อให้ผู้ป่วยและครอบครัวได้รับการเยียวยา ผู้ป่วยด้วยธรรมะ ซึ่งเป็นการดูแลผู้ป่วยให้เกิดการเชื่อมโยงสมดุลของร่างกาย จิตใจ สังคมและจิตวิญญาณ โดยคำนึงถึงความแตกต่างของแต่ละบุคคลที่เป็นโรค มุ่งเน้นการดูแลในมิติของจิตวิญญาณ เพื่อให้เกิดสมดุลในมิติอื่น ๆ ที่จะช่วยให้เกิดสมดุล แบบองค์รวม โดยมีการพัฒนาอย่างเป็นระบบ^๒

จากเหตุผลและความสำคัญดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาพุทธบูรณาการสร้างสรรค์สำหรับผู้ดูแลผู้ป่วยโรคมะเร็ง ศูนย์การแพทย์ปัญญานันทภิกขุร่วมกับกลุ่มพระอาสาศึลานธรรม ตลอดถึงการแสดงบทบาทหน้าที่ในการดูแลผู้ป่วยทั้งในสมัยพุทธกาลที่ปรากฏในคัมภีร์พระไตรปิฎก และการช่วยเหลือผู้ป่วยในบริบทสังคมไทยในอดีตและปัจจุบัน ตลอดถึงการประยุกต์ใช้ศาสตร์ต่างๆ ผู้วิจัยเห็นว่าจำเป็นต้องศึกษาแนวคิด กิจกรรมและกระบวนการอบรม ปลุกฝังทัศนคติของผู้ดูแลรักษาผู้ป่วย และสังคมตามกรอบแนวคิด องค์ความรู้ในพระพุทธศาสนาจะช่วยเป็นฐานแนวคิดเชิงบูรณาการเข้ากับศาสตร์สมัยใหม่ได้ เพื่อนำไปใช้ในการดูแลผู้ป่วยโรคในสังคมไทยปัจจุบันและในอนาคตต่อไป

วัตถุประสงค์

- ๑ เพื่อศึกษาปัญหาและสาเหตุของผู้ดูแลผู้ป่วยโรคมะเร็ง
- ๒ เพื่อศึกษาหลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมการสร้างสรรค์สำหรับผู้ดูแลผู้ป่วยโรคมะเร็ง
- ๓ เพื่อนำเสนอแนวทางพุทธบูรณาการสร้างสรรค์สำหรับผู้ดูแลผู้ป่วยโรคมะเร็ง

วิธีดำเนินการวิจัย

^๑ แสง จันทร์งาม, พุทธศาสนวิทยา, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: สร้างสรรค์บุ๊คส์, ๒๕๔๔), หน้า ๔๗-๕๒.

^๒ พระมหาถาวร ถาวโร และคณะ, “การดูแลผู้ป่วยแบบองค์รวมแนวพุทธ:รูปแบบการเยียวยาผู้ป่วยด้วยธรรมะของศูนย์การแพทย์ปัญญานันทภิกขุชลประทาน”, วารสารพุทธจิตวิทยา, ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๔) : ๑๙ - ๒๙.

การวิจัยเรื่อง “พุทธบูรณาการสร้างสรรค์สำหรับผู้ดูแลผู้ป่วยโรคมะเร็ง” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้การวิจัยเชิงเอกสารควบคู่กับการวิจัยภาคสนาม มีรายละเอียดกระบวนการดำเนินงานวิจัยตามหัวข้อต่อไปนี้

- ๑ รูปแบบการวิจัย
- ๒ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ
- ๓ เครื่องมือการวิจัย
- ๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล
- ๕ การวิเคราะห์ข้อมูล
- ๖ นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ สังเคราะห์ในเชิงคุณภาพ สรุปผลการวิจัย

รูปแบบการวิจัย

รูปแบบการวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีขั้นตอนการวิจัย ดังนี้

๑. การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสร้างสรรค์สำหรับผู้ดูแลผู้ป่วย
- ๒ การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีขั้นตอนดังนี้

สัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้ประกอบการธุรกิจ, ผู้ปฏิบัติงาน และ ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้เชี่ยวชาญด้านพระพุทธศาสนาที่หรือที่ทำงานด้านวิชาการ ในการออกแบบสอบถาม เพื่อสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูล

- ๒.๑ สรุปข้อมูลจากการสัมภาษณ์
- ๒.๒ จัดทำสรุปรูปแบบและกลไกการขับเคลื่อนกิจการพระพุทธศาสนา
- ๒.๓ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้วิจัยใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยกำหนดกลุ่มเป้าหมายที่มีความเกี่ยวข้องกับการดูแลผู้ป่วยโรคมะเร็ง รวมทั้งมีประสบการณ์ตรงหรือเชี่ยวชาญในสาขาที่เกี่ยวข้อง แบ่งเป็น ๔ กลุ่ม จำนวน ๒๔ รูป/คน ดังนี้

- ๑) ผู้เชี่ยวชาญในทางพระพุทธศาสนา จำนวน ๖ รูป/คน
- ๒) ผู้บริหารศูนย์การแพทย์ปัญญานันทภิกขุ จำนวน ๓ คน

๓) กลุ่มจิตอาสาศึลนธรรม	จำนวน ๖ รูป
๔) แพทย์/พยาบาล/ผู้ดูแลผู้ป่วย	จำนวน ๙ คน

เครื่องมือการวิจัย

๑ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นจากแนวทางในการสร้างและพัฒนาเครื่องมือในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้สร้างเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสร้างแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับการบริหารงานของผู้ประกอบการธุรกิจเพื่อสร้างขึ้นตามกรอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อให้ทราบถึงทัศนะที่เกี่ยวกับการบริหารงานของผู้ประกอบการธุรกิจ ซึ่งมีขั้นตอนดังนี้

๑. ศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ศึกษา จากนั้นกำหนดเป็นกรอบปัจจัยที่ครอบคลุมเนื้อหาและวัตถุประสงค์ที่ต้องการศึกษา

๒. สร้างแบบสัมภาษณ์ตามกรอบปัจจัยที่กำหนดเพื่อนำไปสอบถามกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้มีส่วนเกี่ยวข้องจากนั้นนำไปปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษาพร้อมทั้งรับฟังข้อเสนอแนะ

๓. ปรับปรุงเครื่องมือในการวิจัยและให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

๔. นำเครื่องมือที่ผ่านการแนะนำและผ่านผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบแล้วมาปรับปรุงแก้ไขให้สมบูรณ์ โดยปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษาอีกครั้ง

๕. นำแบบสัมภาษณ์ไปสอบถามกับกลุ่มตัวอย่างที่กำหนดไว้ แล้วนำผลที่ได้มาเรียบเรียงและปรับปรุงแก้ไขและนำไปปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อนำข้อมูลไปใช้ต่อไป

สรุปผลการวิจัย

ปัญหาและสาเหตุของการสร้างสุขสำหรับผู้ดูแลผู้ป่วยโรคมะเร็ง

บทบาทของผู้ดูแลผู้ป่วยโรคมะเร็งต้องอาศัยพื้นฐานความรู้ทางการแพทย์โดยตรง เพราะนอกจากจะต้องเผชิญกับความทุกข์ของผู้ป่วยอย่างใกล้ชิดแล้ว ผู้ดูแลยังต้องรับมือกับภาวะทางอารมณ์ จิตใจ การเงิน และการจัดการชีวิตประจำวัน ผู้ป่วยมะเร็งระยะท้ายต้องการการดูแล เพื่อจัดการและบรรเทาความทุกข์ทรมานจากอาการทางด้านร่างกาย ส่งเสริมความสุขสบายทางด้านจิตสังคม และจิตวิญญาณ มีเป้าหมายเพื่อเพิ่มคุณภาพชีวิตแก่ผู้ป่วย

และครอบครัวและเพื่อให้ผู้ป่วยสามารถใช้ชีวิตอย่างเต็มที่ในช่วงเวลาที่เหลืออยู่^๑ อาการ เหล่านี้ ซึ่งส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตและสุขภาพจิตของผู้ดูแลอย่างมาก ปัญหาหลักที่ ผู้ดูแลผู้ป่วยโรคมะเร็งต้องเผชิญ คือ ภาวะความเครียดเรื้อรัง ซึ่งเกิดจากความกังวลเกี่ยวกับ อาการของผู้ป่วย ความไม่แน่นอนของการรักษา รวมถึงภาระหน้าที่ที่เพิ่มขึ้นโดยไม่มีเวลา พักผ่อน ความเครียดเหล่านี้หากสะสมเป็นเวลานาน อาจทำให้ผู้ดูแลเกิดความรู้สึกหมดหวัง เหนื่อยล้า หรือแม้กระทั่งภาวะซึมเศร้า สาเหตุของความเครียดส่วนใหญ่ ได้แก่ ๑) การขาด ความรู้และทักษะในการดูแล ทำให้ผู้ดูแลรู้สึกกดดันเมื่อต้องตัดสินใจในเรื่องสำคัญ หรือไม่รู้วิธี จัดการกับอาการเฉพาะของผู้ป่วย ๒) ภาระทางเศรษฐกิจ เนื่องจากการรักษาโรคมะเร็งมี ค่าใช้จ่ายสูงและต่อเนื่อง ส่งผลให้เกิดความตึงเครียดด้านการเงินซึ่งกระทบต่อสุขภาวะของ ครอบครัว ๓) ขาดการสนับสนุนทางสังคมและจิตใจ เนื่องจากผู้ดูแลหลายคนต้องดูแลผู้ป่วย เพียงลำพัง ไม่มีคนพูดคุยหรือให้คำปรึกษา จึงเกิดความรู้สึกโดดเดี่ยวและไร้ที่พึ่งทางใจ ๔) ขาดเวลาในการดูแลตนเอง ผู้ดูแลมักทุ่มเทเวลาให้กับผู้ป่วยจนละเลยการดูแลสุขภาพร่างกาย อารมณ์ และจิตใจของตนเอง ทำให้ไม่สามารถฟื้นฟูพลังใจได้อย่างเพียงพอ การสร้างสุขและ ฟื้นฟูพลังใจให้กับผู้ดูแลผู้ป่วยโรคมะเร็งจึงเป็นภารกิจที่ต้องอาศัยความเข้าใจ ความร่วมมือ และการสนับสนุนรอบด้าน ทั้งจากตัวผู้ดูแลเองและจากสังคม การตระหนักถึงปัญหาและ สาเหตุที่แท้จริงถือเป็นจุดเริ่มต้นสำคัญในการพัฒนาแนวทางที่ยั่งยืน เพื่อคืนความสุขและ ความเข้มแข็งให้กับผู้ที่อยู่เบื้องหลังการดูแลผู้ป่วย

หลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมการสร้างสุขสำหรับผู้ดูแลผู้ป่วยโรคมะเร็ง

พรหมวิหาร ๔ คือหลักธรรมสำคัญที่เปรียบเสมือนธรรมะประจำใจของผู้ดูแลผู้ป่วย ซึ่งช่วยส่งเสริมสุขภาวะทางจิตใจให้มั่นคง อ่อนโยน และเปี่ยมด้วยความกรุณา เหมาะอย่างยิ่ง สำหรับผู้ดูแลผู้ป่วยโรคเรื้อรังหรือโรคมะเร็งที่ต้องเผชิญกับความทุกข์ของผู้ป่วยอย่างใกล้ชิดใน ชีวิตประจำวัน พรหมวิหาร ๔ ไม่ใช่เพียงหลักธรรมเชิงปรัชญา แต่จะช่วยให้มีเมตตาจิตที่เป

^๑ ภิญโญ อุทธิยา, “บทบาทของพยาบาลหน่วยบริการพยาบาลผู้ป่วยที่บ้านในการดูแล ผู้ป่วยสูงอายุโรคมะเร็งระยะท้าย”, วารสารพยาบาลทหารบก ปีที่ ๒๑ ฉบับที่ ๑ มกราคม - เมษายน ๒๕๖๓ หน้า ๑๙.

ยมด้วยเมตตากรุณาต่อผู้เจ็บป่วย ผู้ให้บริการ และก่อให้เกิดความสุขสงบแก่ผู้ปฏิบัติ รวมทั้งช่วยให้อารมณ์ดี ๆ มีความเอื้ออาทรต่อกัน^๑ ดังนี้ ๗

๑) เมตตา (ความปรารถนาให้ผู้อื่นเป็นสุข) ผู้ดูแลควรมีจิตเมตตาไม่เฉพาะต่อผู้ป่วยเท่านั้น แต่รวมถึงต่อตนเองด้วย การใช้ถ้อยคำอ่อนโยน สัมผัสด้วยความรัก และการดูแลอย่างใส่ใจ คือการแสดงเมตตาที่ช่วยเยียวยาจิตใจทั้งผู้ป่วยและผู้ดูแล เมตตาช่วยลดความโกรธและความเครียด ทำให้การดูแลกลายเป็นการให้ที่เต็มไปด้วยความรักแทนที่จะเป็นภาระ

๒) กรุณา (ความปรารถนาให้ผู้อื่นพ้นทุกข์) ในความเจ็บปวดทั้งทางกายและใจของผู้ป่วย พร้อมทั้งพยายามช่วยบรรเทาอย่างเต็มที่ ผู้ดูแลที่มีกรุณาจะไม่ตัดสินหรือตำหนิผู้ป่วยเมื่อต้องเผชิญกับอารมณ์แปรปรวน ยังรวมถึงการให้อภัยและไม่ยึดติดกับอารมณ์ลบ ซึ่งช่วยลดภาวะหมดไฟได้มาก

๓) มุทิตา (ความยินดีเมื่อผู้อื่นมีสุข) แม้การดูแลผู้ป่วยโรคมะเร็งจะเต็มไปด้วยความทุกข์ ผู้ดูแลก็สามารถฝึกมุทิตาจากความสุขเล็กๆ เช่น อาการของผู้ป่วยที่ดีขึ้น รอยยิ้มของผู้ป่วย หรือความร่วมมือในการรักษา การฝึกมุทิตาช่วยเปลี่ยนมุมมองจากความทุกข์ไปสู่ความสุขเล็กน้อยในแต่ละวัน ช่วยให้สุขภาพจิตของผู้ดูแลสดใสขึ้น และลดความรู้สึกเปรียบเทียบหรือเหนื่อยใจเมื่อเห็นครอบครัวอื่น ๆ ที่ดูเหมือนจะสุขสบายกว่า

๔) อุเบกขา (ความวางใจเป็นกลางด้วยปัญญา) อุเบกขาไม่ได้หมายถึงการไม่สนใจ แต่เป็นการวางใจอย่างสงบ ไม่แบกทุกข์เกินควร ผู้ดูแลจำเป็นต้องฝึกปล่อยวางในเรื่องที่ควบคุมไม่ได้ เช่น ผลการรักษาหรืออารมณ์ของผู้ป่วย อุเบกขาช่วยให้ผู้ดูแลไม่จมอยู่กับความทุกข์ไม่โทษตัวเอง และไม่รู้สึกผิดเมื่อต้องเผชิญกับเหตุการณ์ที่ไม่คาดคิด

อิทธิบาท ๔ คือหลักแห่งความสำเร็จที่สามารถประยุกต์ใช้ได้อย่างลึกซึ้งในบทบาทของผู้ดูแลผู้ป่วยโรคมะเร็ง เมื่อผู้ดูแลมี ฉันทะ เป็นแรงใจ มี วิริยะ เป็นพลัง มี จิตตะ เป็นสมาธิ และมี วิมังสา เป็นปัญญาในการปรับตัว การดูแลไม่ใช่ภาระ แต่เป็นเส้นทางแห่งการสร้างความสุขและบุญกุศลอย่างแท้จริง ได้แก่

๑) ฉันทะ (ความพอใจ ความรักในสิ่งที่ทำ) ผู้ดูแลที่มีฉันทะจะมีความสุขกว่าหน้าที่ดูแลเป็นภาระ แต่ถือเป็นโอกาสทำความดีและตอบแทนผู้มีพระคุณ การมีฉันทะช่วยเติมพลังใจ

^๑ สุณี เวชประสิทธิ์ และคณะ, “พรหมวิหารธรรม: หลักธรรมในการดูแลผู้ป่วยแบบประคับประคอง”, วารสารบัณฑิตศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ปีที่ 22 ฉบับที่ 1 มกราคม – มิถุนายน 2567 หน้า ๑๕๙

ทำให้มีความสนใจและยินดีในการดูแล แม้ในช่วงเวลาที่ยากลำบาก รวมถึงเป็นแรงผลักดันให้มีความอดทนและไม่ละทิ้งหน้าที่แม่เหนือยล้า

๒) วิริยะ (ความเพียร ความตั้งใจจริง) การดูแลผู้ป่วยโรคมะเร็งต้องอาศัยความเพียรไม่ย่อท้อ เพราะต้องดูแลต่อเนื่องในระยะยาว ผู้ดูแลที่มีวิริยะจะสามารถฟันฝ่าอุปสรรคต่าง ๆ ได้ ไม่ว่าจะเป็นความเหนื่อยล้า ปัญหาสุขภาพของตนเอง หรือความเครียดจากผู้ป่วย ความเพียรยังรวมถึงการหาความรู้เพิ่มเติม และการติดต่อขอความช่วยเหลือเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของทั้งผู้ป่วยและตนเอง

๓) จิตตะ (ความใส่ใจ มีสมาธิ ตั้งใจจริง) จิตตะหมายถึงการทำหน้าที่ด้วยใจที่มีสมาธิไม่ใจลอย และตั้งมั่นอยู่กับปัจจุบัน สำหรับผู้ดูแล จิตตะช่วยให้สังเกตอาการผู้ป่วยได้อย่างละเอียด เข้าใจความรู้สึกของผู้ป่วยอย่างลึกซึ้ง และลดความผิดพลาดในการดูแล อีกทั้งยังส่งผลให้ผู้ดูแลมีความสงบและมั่นคงทางอารมณ์

๔) วิมังสา (การใคร่ครวญ พินิจพิจารณาอย่างรอบคอบ) วิมังสาคือการประเมินและปรับปรุงการดูแลให้ดีขึ้นอย่างต่อเนื่อง ผู้ดูแลใช้วิมังสาในการสังเกตว่าปัจจัยใดช่วยให้ผู้ป่วยสบายขึ้น ควรเปลี่ยนแปลงอะไร หรือหาวิธีดูแลที่เหมาะสมมากขึ้นตามสถานการณ์ รวมถึงการใคร่ครวญตนเอง เช่น สำรวจความเหนื่อยล้า จุดที่ควรพัก และจุดที่ควรขอความช่วยเหลือ

แนวทางการสร้างสุขสำหรับผู้ดูแลผู้ป่วยโรคมะเร็ง

การสร้างสุขให้กับผู้ดูแลผู้ป่วยมะเร็ง เป็นการดูแลที่ต้องรักษาความสมดุลทั้งด้านจิตใจและร่างกาย เนื่องจากการดูแลผู้ป่วยโรคมะเร็งเป็นภาระที่อาจก่อให้เกิดความเครียดและความเหนื่อยล้า ดังนั้น การสร้างสุขสำหรับผู้ดูแลจึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยรักษาคุณภาพชีวิต และส่งเสริมให้การดูแลผู้ป่วยเป็นไปอย่างดีที่สุด มีแนวทางดังนี้

๑) สร้างความเข้าใจและยอมรับบทบาท ปรับมุมมองว่าการดูแลเป็นการให้คุณค่าและโอกาสในการสร้างบุญ พร้อมยอมรับความจริงเกี่ยวกับโรคและการเปลี่ยนแปลงโดยไม่แบกรับภาระเกินกำลังตนเอง

๒) บำรุงสุขภาพกายและใจของผู้ดูแล พักผ่อนให้เพียงพอ ออกกำลังกาย ดูแลอาหาร และหมั่นสำรวจจิตใจ พุดคุยหรือระบายความรู้สึกกับคนที่ไว้วางใจ เพื่อคลายความกดดันทางอารมณ์

๓) ใช้หลักธรรมเป็นเครื่องหล่อเลี้ยงจิตใจ นำพรหมวิหาร ๔ และอิทธิบาท ๔ มาปฏิบัติ พร้อมฝึกสติ สมาธิ และเจริญปัญญา เพื่อช่วยลดความเครียดและเสริมสร้างความสงบภายใน

๔) ขอรับการสนับสนุนจากครอบครัวและชุมชน ไม่ควรแบกรับภาระเพียงลำพัง ควรขอความช่วยเหลือเมื่อจำเป็น และใช้เครือข่ายหน่วยงานหรือกลุ่มสนับสนุนผู้ดูแล เพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์และรับคำปรึกษา

๕) สร้างความสุขจากสิ่งเล็ก ๆ และความหมายในการดูแล เห็นคุณค่าในรอยยิ้มของผู้ป่วยหรือช่วงเวลาที่อยู่ร่วมกันในปัจจุบัน ใช้ศิลปะ ดนตรี ธรรมะ หรือกิจกรรมที่ชื่นชอบเป็นเครื่องเติมพลังใจให้ตนเอง

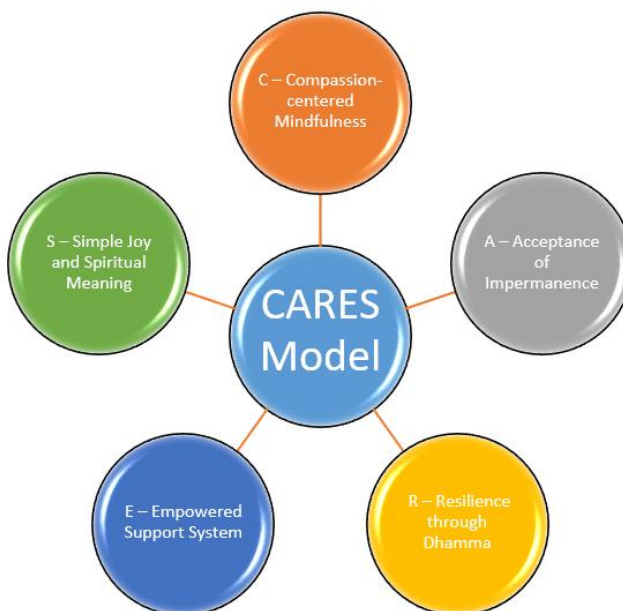
การสร้างสุขสำหรับผู้ดูแลผู้ป่วยโรคมะเร็งจึงไม่เพียงแต่เน้นการดูแลผู้ป่วยให้ดีที่สุดเท่านั้น แต่ยังต้องให้ความสำคัญกับสุขภาวะของผู้ดูแลด้วย การดูแลทั้งด้านจิตใจและร่างกาย พร้อมการเสริมพลังจากครอบครัวและการพัฒนาทักษะการดูแลที่เหมาะสม จะช่วยให้ผู้ดูแลสามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีความสุขในกระบวนการดูแลผู้ป่วย

องค์ความรู้ที่ได้รับจากงานวิจัย

ผู้วิจัยได้สังเคราะห์องค์ความรู้จากภาคสนามและหลักพุทธธรรม โดยเน้นการบูรณาการด้านร่างกาย จิตใจ และสังคมของผู้ดูแลผู้ป่วยโรคมะเร็ง ซึ่งสามารถถอดรหัสองค์ความรู้ในรูปแบบอักษรย่อภาษาอังกฤษเพื่อสื่อความหมายชัดเจนและใช้เป็นเครื่องมือถ่ายทอดองค์ความรู้ได้ดังนี้

CARES Model : องค์ความรู้เชิงบูรณาการเพื่อสร้างสุขแก่ผู้ดูแลผู้ป่วยโรคมะเร็ง

อักษรย่อ	แนวคิดหลัก	ความหมายโดยสังเขป
C - Compassion-centered Mindfulness	เมตตาภาวนาและสติรู้ตัว	การฝึกเมตตาต่อผู้ป่วยและตนเอง พร้อมตื่นรู้ในปัจจุบันขณะ เพื่อลดความเครียดสะสมจากภาระการดูแล
A - Acceptance of Impermanence	การยอมรับความไม่เที่ยง	เข้าใจในความไม่เที่ยงของชีวิตผู้ป่วย ความเจ็บป่วย และความตาย โดยอาศัยหลักอนิจจัง เพื่อลดทุกข์ใจของผู้ดูแล
R - Resilience through Dhamma	การเสริมพลังใจด้วยธรรมะ	ใช้หลักพุทธธรรม เช่น พรหมวิหาร ๔ และอิทธิบาท ๔ เป็นเครื่องมือในการฟื้นฟูพลังใจเมื่อต้องเผชิญความเหนื่อยล้าเรื้อรัง
E - Empowered Support System	เครือข่ายการช่วยเหลือแบบมี	การพึ่งพาครอบครัว ชุมชน กลุ่มจิตอาสา และสถาบันทางศาสนา เพื่อให้เกิดการดูแลแบบ

	พลัง	ยั่งยืน ไม่โดดเดี่ยว
<i>S – Simple Joy and Spiritual Meaning</i>	ความสุขจากสิ่งเล็กๆ และความหมายทางจิตวิญญาณ	สร้างความสุขจากเสียงหัวเราะ รอยยิ้ม ดนตรี ศิลปะ หรือธรรมะ เพื่อเติมพลังใจอย่างลึกซึ้งในระหว่างการดูแล

คำอธิบายเพิ่มเติม

Compassion-centered Mindfulness (C): เป็นการประยุกต์หลักเมตตาภาวนา (Metta Bhavana) ร่วมกับสติ (Sati) ในการกำกับอารมณ์ของผู้ดูแล ทำให้ผู้ดูแลสามารถเผชิญความทุกข์จากการดูแลระยะยาวได้อย่างมีสติและมีเมตตา

Acceptance of Impermanence (A): สะท้อนถึงการปฏิบัติวิปัสสนาแบบพุทธเถรวาทที่เน้นการเห็นความไม่เที่ยง (อนิจจัง) ทุกข์ (ทุกขัง) และอนัตตา (ไม่ใช่ตัวตน)

Resilience through Dhamma (R): เป็นการสร้างพลังภายในให้ผู้ดูแล โดยอาศัยหลักธรรมเป็นเครื่องมือ เช่น อิทธิบาท ๔ (ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา)

Empowered Support System (E): เชื่อมโยงกับความสัมพันธ์ การอุปถัมภ์ และการสร้างเครือข่ายเพื่อการดูแลอย่างมีพลัง

Simple Joy and Spiritual Meaning (S): แสดงถึงการกลับมาเห็นคุณค่าในสิ่งเล็กๆ เช่น การได้อยู่ร่วมกับผู้ป่วยในช่วงสุดท้าย พร้อมพัฒนามุมมองเชิงจิตวิญญาณ

ข้อเสนอแนะ

๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑) ภาครัฐควรส่งเสริมและผลักดันการพัฒนาศักยภาพผู้ดูแลผู้ป่วยอย่างครบวงจร ครอบคลุมทั้งมิติทางร่างกาย จิตใจ สังคม และจิตวิญญาณ

๒) ควรบรรจุแนวคิด “พุทธบูรณาการ” เข้าเป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตรการอบรมและพัฒนาบุคลากรด้านสุขภาพจิตและการดูแลระยะยาว

๓) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนและวัดในการจัดกิจกรรมจิตอาสาและอบรมเชิงธรรมะ เพื่อสนับสนุนการดูแลผู้ดูแลอย่างยั่งยืน

๔) ควรจัดอบรมหรือพัฒนาโปรแกรมเชิงจิตวิญญาณ (Spiritual Care) ที่ผสมผสานหลักพุทธธรรมสำหรับผู้ดูแล โดยเฉพาะในโรงพยาบาล ศูนย์ดูแลผู้ป่วย และองค์กรการกุศล

๕) สนับสนุนการจัดตั้งคลินิกจิตใจหรือกิจกรรมส่งเสริมสุขภาวะทางจิตในโรงพยาบาลและชุมชน เพื่อเป็นพื้นที่สำหรับเยียวยาและดูแลผู้ดูแลทั้งทางร่างกายและจิตใจ

๖) ควรมีการประเมินสุขภาวะทางจิตของผู้ดูแลอย่างสม่ำเสมอ และมีระบบช่วยเหลือเมื่อพบความเสี่ยงต่อภาวะซึมเศร้าหรือหมดไฟ

๒ ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

๑) ควรดำเนินการวิจัยต่อยอดในกลุ่มผู้ดูแลเฉพาะ เช่น ผู้ดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้าย ผู้ดูแลผู้ป่วย อัลไซเมอร์ หรือผู้ดูแลเด็กพิเศษ

๒) ศึกษาผลลัพธ์ในระยะยาวของการนำแนวทางพุทธบูรณาการมาใช้ในการส่งเสริมสุขภาวะจิตใจ เช่น การลดภาวะซึมเศร้า ภาวะหมดไฟ และการเพิ่มพลังใจ

๓) พัฒนาโมเดลหรือชุดเครื่องมือสำหรับประเมินสุขภาวะทางจิตใจ โดยใช้หลักพุทธจิตวิทยาเป็นแนวทางหลัก

บรรณานุกรม

- จิรุตม์ ศรีรัตนบัลล์ และคณะ, **ระบบวิจัยสุขภาพ: สมอระบบของสุขภาพ**, (นนทบุรี: สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข, ๒๕๕๗), หน้า ๙๘.
- พระเทพเวที (ประยุทธ์ปยุตโต), **พุทธศาสนากับการแนะแนว**, (กรุงเทพมหานคร: สมาคมแนะแนวแห่งประเทศไทย, ๒๕๓๔), หน้า คำนำ.
- พระพุทโธสาจารย์, วิสุทธิมรรค, สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร) แปลและเรียบเรียง พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร: ธนาเพลส, ๒๕๔๘), หน้า ๑๘๒-๑๘๓.
- มหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๒.
- _____. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.
- พระมหาถาวร ถาวโร และคณะ, “การดูแลผู้ป่วยแบบองค์รวมแนวพุทธ:รูปแบบการเยี่ยมเยียนผู้ป่วยด้วยธรรมะของศูนย์การแพทย์ปัญญานันทภิกขุชลประทาน”, วารสารพุทธจิตวิทยา, ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-มิถุนายน ๒๕๖๔) : ๑๙ - ๒๙.
- พระมหาสมพงษ์ สนต์จิตโต และอุทัย สดสุข, **สมาธิสร้างสุขภาพและบำบัดโรคเรื้อรังวิถีพุทธ**, (กรุงเทพมหานคร: นิวธรรมดาการพิมพ์, ๒๕๕๔), หน้า ๑.
- ภิญโญ อุทธิยา, “บทบาทของพยาบาลหน่วยบริการพยาบาลผู้ป่วยที่บ้านในการดูแลผู้ป่วยสูงอายุโรคมะเร็งระยะท้าย”, วารสารพยาบาลทหารบก ปีที่ ๒๑ ฉบับที่ ๑ มกราคม - เมษายน ๒๕๖๓ หน้า ๑๙.
- ภิรมย์ เจริญผล, **ศึกษาวิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่ใช้ในการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุ : กรณีศึกษาผู้สูงอายุในสถานสงเคราะห์ จังหวัด นครปฐม, วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตร**
- ราม รังสินธุ์ และคณะ, “การประเมินผลการดูแลผู้ป่วยโรคเบาหวานชนิดที่ ๒ และความดันโลหิต สูงของโรงพยาบาลในสังกัดกระทรวงสาธารณสุขและโรงพยาบาลในสังกัดกรุงเทพมหานคร ประจำปี ๒๕๕๓”, รายงานผลการวิจัย, (สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ, ๒๕๕๔).
- วิโรจน์ แชมรัมย์, “การนำนโยบายระบบการบริการการแพทย์ฉุกเฉินไปปฏิบัติ”, วารสาร

พัฒนาสังคม, ปีที่ ๑๓ ฉบับที่ ๒ (ธันวาคม ๒๕๕๔) : ๑๑๒-๑๓๐

วิศาล คันธารัตนกุล, “การออกกำลังกายในภาวะโรคเรื้อรัง”, ในสรุปรายงานหลังการประชุม
พื้นฟูวิชาการสำหรับพยาบาลเวชปฏิบัติเรื่องพยาบาลเวชปฏิบัติกับการดูแลผู้ป่วย
โรคเรื้อรังในชุมชน, (กรุงเทพมหานคร: คณะแพทยศาสตร์โรงพยาบาลรามาธิบดี
มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๕๕), หน้า ๓

สุณี เวชประสิทธิ์ และคณะ, “พรหมวิหารธรรม: หลักธรรมในการดูแลผู้ป่วยแบบประคับประคอง”,
วารสารบัณฑิตศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ปีที่ 22 ฉบับที่ 1 มกราคม –
มิถุนายน 2567 หน้า ๑๕๙

การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักกรรมในคัมภีร์เปตวัตถุเชิงพุทธบูรณาการ
Integrative Buddhist Approach to Quality of Life Enhancing
through the Law of Kamma in the Petavatthu

พระมหาชัยพร อมรปญโญ (ฤทธิกระจำง)

Phramaha Chaiyaporn Amarapāṇṇo (Ritgrachang^๑)

Received: June 12, 2025 Revised: August 7, 2025

Accepted: August 13, 2025

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่อง “การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักกรรมในคัมภีร์เปตวัตถุเชิงพุทธบูรณาการ” มีวัตถุประสงค์ คือ (๑) เพื่อศึกษาแนวคิดและหลักการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักพระพุทธศาสนาและทฤษฎีมนุษยนิยมของอับราฮัม มาสโลว์ (๒) เพื่อศึกษาเนื้อหาสาระเรื่องกฎแห่งกรรมในคัมภีร์เปตวัตถุ และ (๓) เพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามคติสอนใจเรื่องกฎแห่งกรรมในคัมภีร์เปตวัตถุเชิงพุทธบูรณาการ เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ และมีการวิจัยภาคสนามผ่านการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ

ผลการวิจัยพบว่า หลักกรรมในพุทธศาสนาเป็นระบบเหตุผลที่เชื่อมโยงการกระทำกับผลอย่างแนบแน่น มีผลต่อพฤติกรรมทั้งตรงและอ้อม คัมภีร์เปตวัตถุแสดงเรื่องผลกระทบผ่านการบอกเล่าของเปรตผู้เป็นเจ้าของเรื่องและบุคคลที่เกี่ยวข้องซึ่งเป็นการยืนยันว่า ชีวิตหลังความตายดำเนินต่อไปตามอำนาจกรรม เมื่อเปรียบกับทฤษฎีมาสโลว์พบว่า ทั้งสองแนวคิดให้ความสำคัญกับคุณภาพชีวิตทั้งด้านวัตถุและจิตใจ แต่พุทธศาสนาเน้นพัฒนาไปสู่โลกุตระ คือความพ้นทุกข์อย่างยั่งยืน

^๑ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University E-mail : chaiyaporn.rit@mcu.ac.th

ข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิยืนยันว่า ความเข้าใจหลักกรรมอย่างถูกต้องช่วยให้เกิดการตระหนักรู้ เป้าหมายชีวิตที่ชัดเจน ความรับผิดชอบ และการจัดการปัญหาอย่างมีสติ ทั้งยังลดทุกข์จากเหตุการณ์ไม่พึงประสงค์ โดยตระหนักว่าผลกรรมชั่วในอดีตสามารถแก้ไขได้ผ่านกรรมดีในปัจจุบัน การบูรณาการหลักกรรมสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีจึงต้องมีความสมดุล ทั้งทางวัตถุ สังคม จิตใจ และจิตวิญญาณ ผ่านหลักกรรม การพัฒนา และความพึงพอใจ ตามองค์ความรู้ KDC Model ที่ได้จากการวิจัยเรื่องนี้.

คำสำคัญ: คุณภาพชีวิต, หลักกรรม, คัมภีร์เปตวัตถุ, พุทธบูรณาการ

Abstract

The research titled “Integrative Buddhist approach to quality of Life Enhancement through the Law of Kamma in the Petavatthu” aims to (1) examine the principles of quality of life development in Buddhism and Abraham Maslow’s humanistic theory, (2) explore the doctrinal essence of kamma in the Petavatthu, and (3) propose an integrated Buddhist approach for life enhancement rooted in karmic insight. This is a qualitative study employing textual analysis and in-depth interviews with scholars.

The findings reveal that the Buddhist law of kamma constitutes a rational system intricately linking actions to consequences, directly and indirectly influencing human behavior. The Petavatthu illustrates karmic outcomes through narratives of pretas (hungry ghosts) and related individuals, affirming that postmortem existence proceeds according to the moral force of past actions. When juxtaposed with Maslow’s theory, both frameworks emphasize physical and psychological well-being; however, Buddhism transcends Maslow’s secular model by orienting quality of life toward Lokuttara—liberation from suffering as the ultimate goal.

Expert interviews affirm that a proper understanding of kamma fosters self-awareness, clarity of life purpose, personal accountability, and mindful coping with adversity. Recognizing that past negative deeds can be transformed through present wholesome actions alleviates distress and empowers moral agency. Integrating karmic principles with contemporary psychological insights thus provides a holistic framework for sustainable life development—materially, socially, mentally, and spiritually. This integration is guided by the principles of kamma, holistic development, and life satisfaction, as conceptualized in the KDC Model formulated from this research.

Keywords: Quality of Life, The Law of Kamma, The Petavatthu, Buddhist Integrative Approach

๑. บทนำ

หลักกรรมในพระพุทธศาสนาถือเป็นรากฐานสำคัญที่ชี้ให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างเหตุและผลของการกระทำ มนุษย์ไม่อาจหลีกเลี่ยงผลแห่งการกระทำของตนได้ ซึ่งความเข้าใจในกฎแห่งกรรมจะนำไปสู่ความรับผิดชอบต่อตนเอง และเกิดความเปลี่ยนแปลงในการดำเนินชีวิตอย่างมีจริยธรรม มโนทัศน์เกี่ยวกับคติความเชื่อเรื่องกรรมหรือกฎแห่งกรรมที่สมเหตุสมผลจึงต้องอาศัยแหล่งอ้างอิงผ่านการจารึกเป็นหลักคำสอนในคัมภีร์พระไตรปิฎกที่มีพยานบุคคลปรากฏอยู่ในเรื่องราวต่างๆ

หนึ่งในคัมภีร์สำคัญทางพระพุทธศาสนาที่กล่าวถึงหลักกรรมและผลของกรรมไว้อย่างลึกซึ้งและมีตัวอย่างเป็นรูปธรรมคือ *คัมภีร์เปตวัตถุ* ซึ่งเป็นเนื้อหาส่วนหนึ่งของพระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๖ ในหมวด พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย เปตวัตถุ คัมภีร์นี้นำเสนอเรื่องราวของเปรตและเหตุแห่งการเกิดเป็นเปรตจากกรรมที่ได้กระทำไว้ในอดีต เปตวัตถุจึงเป็นแหล่งข้อมูลทางพระพุทธศาสนาที่มีคุณค่าอย่างยิ่งในการศึกษาเรื่องผลของกรรมอย่างเป็นรูปธรรม โดยมีลักษณะ

ของการเล่าเรื่องที่เข้าถึงจิตใจและปลูกสำนึกทางศีลธรรมได้เป็นอย่างดี หลักคำสอนว่าด้วยกรรมและกฎแห่งกรรมที่ปรากฏในคัมภีร์เปตวัตถุ จึงเป็นแนวทางหนึ่งในการสร้างแรงจูงใจเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้มนุษย์สามารถเข้าถึงคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนได้อย่างแท้จริง เพราะเมื่อบุคคลไม่เชื่อเรื่องกรรมและผลแห่งกรรม ย่อมโยงไปถึงการไม่เชื่อเรื่องความมีอยู่ของชีวิตหลังความตาย (Life after Dead) ส่งผลให้บุคคลนั้นดำเนินชีวิตอยู่ด้วยความประมาท เมื่อมีความประมาทจึงเป็นเหมือนเป็นคนตายแล้ว เพราะความประมาทเป็นทางแห่งความตาย^๒ วิธีของผู้ประมาทย่อมสู่ความเสี่ยงต่อการก่ออกุศลกรรมบถ ๑๐^๓ หากบุคคลเชื่อในเรื่องกรรมและกฎแห่งกรรม พฤติกรรมทางกาย วาจา ใจ ของบุคคลนั้นย่อมเป็นไปในทางกุศล ลดความเสี่ยงต่อการประพฤติดิฉิธรรมเพราะมีหิริคือความเกรงกลัวผลแห่งบาปนั่นเอง

การทำดีทำชั่วที่สัมพันธ์กับหลักกรรมหรือกฎแห่งกรรมนี้ มีนักวิชาการและผู้รู้ทางพระพุทธศาสนาให้ทัศนะไว้อย่างต่าง ๆ กัน เช่น วศิน อินทสระ กล่าวถึงเรื่องนี้ว่า สิ่งที่เป็นประเด็นปัญหาหนึ่งของสังคมปัจจุบันเกิดจากความไม่เชื่อในหลักธรรมเรื่องกรรมที่ได้ถูกบิดเบือนไปจากหลักคำสอนเดิมที่ได้สั่งสอนกันมาว่าทำดีได้ดีทำชั่วได้ชั่ว แต่ในปัจจุบันการวัดผลของความดีกันอยู่ที่วัตถุคนในสังคมจึงต้องการเป็นเจ้าของวัตถุและความร่ำรวยโดยไม่สนใจที่จะทำงานให้เหนื่อยยาก ด้วยวิธีการที่ผิดกฎหมายและผิดศีลธรรม เช่น ค้ายาเสพติด อาชญากรรม โจรกรรม เป็นต้น ส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่ที่ดีสุขของสังคมส่วนรวม คนส่วนมากมักถือเอาความสุขความสมปรารถนาในชีวิตปัจจุบันเป็นมาตรฐานวัดความดี คือความดีต้องมีผลออกมาเป็นความสุขความสมปรารถนา เป็นลาภ ยศ สรรเสริญ สุข ความชั่วต้องมีผลตรงกันข้าม แต่ในความเป็นจริงแล้วไม่แน่ว่าเสมอไป^๔ ในประเด็นเดียวกันนี้ พุทธทาสภิกขุ ได้กล่าวถึงคำสอนเรื่องกรรมกับการตีความของสังคมปัจจุบันไว้ว่า “ความเชื่อเรื่องกรรมที่ไม่ถูก คือเรามองกรรมไปที่สิ่งของที่เงินทองของนอก

^๒ พุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๒๑/๓๑.

^๓ ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๔๗/๓๖๒.

^๔ วศิน อินทสระ, **หลักกรรมและการเวียนว่ายตายเกิด**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, (กรุงเทพมหานคร: เคล็ดไทย, ๒๕๔๔), หน้า ๔๕-๔๖.

กาย ซึ่งเป็นความเชื่อที่ไม่ถูกต้อง แต่ไม่ได้มองที่ผลของมันคือ ความดีความชั่วอันมีอยู่แล้วในกรรมนั้น ซึ่งจิตใจเราสัมผัสได้ทุกครั้งที่เราทำกรรม”^๕

ชีวิตหลังความตายตามที่ปรากฏในคัมภีร์เปตวัตถุ พระสูตรตันปิฎก ขุททกนิกาย ได้รวบรวมเรื่องราวของผู้จากโลกนี้ไป จำนวน ๕๑ เรื่อง โดยกล่าวถึงผลแห่งกรรมหรือการกระทำครั้งเป็นมนุษย์หลังจากสิ้นชีพแล้ว ก็มาเสวยผลแห่งกรรมต่างๆ กันไป เรียกว่าเปตวิสัย หรือเปตวิสัย สัตว์พวกนี้ได้รับทุกข์เวทนาต่างๆ ตามผลแห่งกรรมชั่วที่ได้ทำไว้ เช่น อดอยาก ผอมโซ เพราะไม่มีอาหาร หรือมีแต่กินไม่ได้ หรือกินได้แต่กินยาก เพราะปากเท่ารูเข็ม หรือกินเข้าไปได้แต่กลายเป็นเลือดเป็นหนอง เป็นมูลร เป็นคูล อนึ่ง ยังมีเปรตอีกพวกหนึ่งที่เสวยผลแห่งกรรมดีและกรรมชั่วสลับกันในชาติเดียวกัน เรียกว่า เวมานิกเปรต คือเปรตที่มีวิมานอยู่เป็นของตนเอง มีความสุขเหมือนพวกเทวดาในเวลาหนึ่ง แต่ในอีกเวลาหนึ่งได้รับทุกข์เวทนาแสนสาหัสเหมือนเปรตพวกอื่นและสัตว์นรกทั้งหลาย^๖

จากการศึกษาข้อมูลเบื้องต้น ทำให้เห็นว่า เรื่องราวในคัมภีร์เปตวัตถุยังสะท้อนให้ผู้ฟังเกิดความสังเวชสลดใจและหันมาใส่ใจในการละความชั่วทำความดีสังวรตนไม่ให้กระทำความบาปและสร้างกรรมดี คัมภีร์เปตวัตถุจึงเป็นเรื่องน่าศึกษาวิจัย เพื่อนำมาเป็นอุทาหรณ์สร้างแรงจูงใจในการดำเนินชีวิตด้วยความไม่ประมาท และใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่พึงประสงค์ตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาได้อย่างแท้จริง

เนื่องจากงานวิจัยนี้ มีการนำเสนอทฤษฎีการพัฒนาคุณภาพชีวิตหรือทฤษฎีความต้องการของมนุษย์ของมาสโลว์เฉพาะในประเด็นที่เกี่ยวข้องเพื่อนำมาเป็นข้อศึกษาเทียบเคียงให้ประเด็นที่ศึกษามีความกระจ่างชัดยิ่งขึ้น ผ่านข้อมูลการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview)

^๕ พุทธทาสภิกขุ, *กรรมและการอยู่เหนือกรรม*, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๓๙), หน้า ๒๐.

^๖ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, *บทนำพระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ ๒๖*, (กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙), หน้า ๓๕-๓๖.

นักจิตวิทยาด้านพฤติกรรมมนุษย์ ผู้ทรงคุณด้านพระพุทธศาสนา และอุบาสกอุบาสิกา ในส่วน การศึกษาวิจัยภาคสนาม

ทฤษฎีลำดับชั้นความต้องการของมาสโลว์ (Maslow's Hierarchy of Needs) เป็น ทฤษฎีที่เสนอโดย อับราฮัม มาสโลว์ (Abraham Maslow) นักจิตวิทยามนุษยนิยม ซึ่งอธิบายถึง แรงจูงใจพื้นฐานของมนุษย์ว่าเกิดจากการแสวงหาความต้องการในระดับต่าง ๆ โดยเรียงลำดับ ความต้องการจากพื้นฐานที่สุดไปสู่ระดับสูงสุดเป็นลำดับชั้น ๕ ระดับ ได้แก่ (๑) ความต้องการทาง กายภาพ (Physiological Needs) เช่น อาหาร น้ำ อากาศ และที่พักพิง (๒) ความต้องการความ ปลอดภัย (Safety Needs) เช่น ความมั่นคงในชีวิต การมีสุขภาพดี และความปลอดภัยใน สภาพแวดล้อม (๓) ความต้องการความรักและความเป็นเจ้าของ (Love and Belonging Needs) เช่น มิตรภาพ ความรัก และการเป็นส่วนหนึ่งของสังคม (๔) ความต้องการการยอมรับและเคารพ ตนเอง (Esteem Needs) และ (๕) ความต้องการในการเติมเต็มตนเอง (Self-actualization) ซึ่ง เป็นการบรรลุศักยภาพสูงสุดของตนเอง” ทฤษฎีนี้มีอิทธิพลอย่างมากต่อแนวคิดด้านจิตวิทยา การ พัฒนาทรัพยากร เชิงบูรณาการทั้งด้านวัตถุและจิตใจ

จากประเด็นที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ จึงเป็นที่มาของการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนา คุณภาพชีวิตตามหลักกรรมในคัมภีร์เปตวัตถุเชิงพุทธบูรณาการ” ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทั้งในเชิง วิชาการและเชิงประยุกต์ใช้ และความเข้าใจเรื่องกรรมในพระพุทธศาสนาเชิงลึก ผ่านบริบทเนื้อหา ในคัมภีร์เปตวัตถุ และการนำเสนอแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ครอบคลุมทั้งมิติทางวัตถุ จิตใจ และจิตวิญญาณ เพื่อการพัฒนาตนอย่างยั่งยืน ดังนั้น การวิจัยครั้งนี้จึงไม่เพียงแต่ตอบโจทย์ ในด้านการศึกษาเชิงวรรณกรรมด้านพระพุทธศาสนาเท่านั้น หากแต่เชื่อมโยงถึงการส่งเสริม สุขภาพจิต ความรับผิดชอบต่อสังคม ความเข้าใจในคุณค่าของการกระทำ และการปลูกฝังคุณธรรม ในระดับบุคคลและชุมชน เพื่อให้สังคมดำรงอยู่ร่วมกันอย่างสมดุลและมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นอย่าง แท้จริงอีกด้วย

^๗ Maslow, A. H. (1943). “ A theory of human motivation” , *Psychological Review*, 50(4), 370–396.

๒. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๒.๑ เพื่อศึกษาแนวคิดและหลักการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักพระพุทธศาสนาและ
ทฤษฎีมนุษยนิยมของอับราฮัม มาสโลว์

๒.๒ เพื่อศึกษาเนื้อหาสาระเรื่องกฎแห่งกรรมในคัมภีร์เปตวัตถุ

๒.๓ เพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามคติสอนใจเรื่องกฎแห่งกรรมใน
คัมภีร์เปตวัตถุเชิงพุทธบูรณาการ

๓. วิธีดำเนินการวิจัย

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เน้นการศึกษาภาคเอกสาร
(Documentary Research) และภาคสนาม (Field Research) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth
Interview)

๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ได้มาจากการเลือกแบบ
เจาะจง (Purposive Sampling) โดยเป็นการเลือกกลุ่มตัวอย่างที่มีคุณสมบัติเป็นไปตาม
วัตถุประสงค์ของการวิจัย ผู้วิจัยได้คัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน ๑๘ ราย แบ่งเป็น (๑)
นักจิตวิทยาด้านพฤติกรรมมนุษย์ จำนวน ๓ รูป/คน (๒) พระภิกษุ อุบาสก อุบาสิกาผู้เชี่ยวชาญ
ทางพระพุทธศาสนาเถรวาท จำนวน ๑๕ รูป/คน

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-
Structured In-Depth Interview) ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นจากการทบทวนวรรณกรรม เอกสาร ตำรา
และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยเป็นการสัมภาษณ์ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยและประเด็นอื่นๆ
ที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ได้คำตอบตามวัตถุประสงค์งานวิจัย

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง เป็นเครื่องมือใน
การเก็บรวบรวมข้อมูล โดยมีขั้นตอน ดังนี้

๑) ติดต่อประสานงานกลุ่มตัวอย่างที่จะสัมภาษณ์ และจัดทำหนังสือ/บันทึกข้อความจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์การวิจัย และขออนุญาตเข้าสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูลหลัก

๒) ผู้วิจัยดำเนินการนัดหมายกลุ่มตัวอย่างผู้ให้สัมภาษณ์ตามเวลาที่ได้ทำการนัดหมายไว้ล่วงหน้าแล้ว ดังนี้

- วัน เวลา การสัมภาษณ์
- สถานที่สัมภาษณ์
- ระยะเวลาที่ใช้ในการสัมภาษณ์
- วิธีการสัมภาษณ์ (การถาม การตอบ การจดบันทึกคำตอบ)

๓) กระบวนการสร้างเครื่องมือการวิจัย (แบบสัมภาษณ์เชิงลึก) มีขั้นตอน ดังนี้

- ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักพระพุทธศาสนาและตามทฤษฎีมนุษยนิยมของอับราฮัม มาสโลว์ และศึกษาสังเคราะห์เรื่องกรรมในคัมภีร์เปตวัตถุ จำนวน ๕๑ เรื่อง จากคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา และคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้อง

- ศึกษาวิธีการสร้างเครื่องมือจากเอกสารต่าง ๆ
- สร้างแบบสัมภาษณ์จากกรอบแนวคิด วัตถุประสงค์ และการทบทวนวรรณกรรม เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

- ผู้เชี่ยวชาญจำนวน ๓ ท่านที่บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยแต่งตั้ง ตรวจสอบความเป็นปรนัยและความเที่ยงตรง (ค่า IOC) ตามวัตถุประสงค์ของแบบสัมภาษณ์ ผู้วิจัยปรับปรุงแก้ไขเครื่องมือวิจัยและนำไปใช้

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลแบบสัมภาษณ์โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์ข้อมูลแบบวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis Technique) โดยมีวิธีการดังนี้

๑) รวบรวม วิเคราะห์ และสังเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ตามประเด็นสำคัญ โดยใช้แนวคิด ทฤษฎีต่างๆ ที่ได้ศึกษาค้นคว้ามาเป็นแนวทางในการจำแนกข้อมูล

๒) สรุปประเด็นสำคัญ และอธิบายความเชื่อมโยงกันโดยการเขียนในเชิงพรรณนาตามกรอบเนื้อหาและวัตถุประสงค์ของการวิจัย

๓) จัดหมวดหมู่และให้ความหมายข้อมูล (Conceptualizing the Data) โดยการวิเคราะห์สรุปข้อมูลการสัมภาษณ์ให้ตรงตามข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ผ่านการตรวจสอบของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key-Informants)

๔) จัดหมวดหมู่ข้อมูล (Categorize the Concepts) วิเคราะห์ ดีความ และสรุปอภิปรายผล ตามกรอบเนื้อหาและวัตถุประสงค์ของการวิจัย

๕) วิเคราะห์และสรุปรวบรวมความหมายให้ได้รับความรู้ตามจุดมุ่งหมายของการวิจัย ซึ่งในขั้นตอนนี้ผู้วิจัยได้นำข้อสรุปต่างๆมาเชื่อมโยงกันจนเกิดเป็นโครงสร้างของข้อสรุปที่สามารถตอบปัญหาในการวิจัย

๔. ผลการวิจัย

๔.๑ แนวคิดและหลักการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักพระพุทธศาสนาและทฤษฎีมนุษยนิยมของอับราฮัม มาสโลว์

ทฤษฎีมนุษยนิยมของอับราฮัม มาสโลว์^๔ เน้นลำดับขั้นความต้องการของมนุษย์ในเรื่องดังต่อไปนี้คือ

๑) ความต้องการระดับพื้นฐาน (Physiological Needs): เช่น ความต้องการอาหาร น้ำ อากาศ การพักผ่อน เป็นความต้องการขั้นแรก หากไม่ได้รับการตอบสนอง จะส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตโดยตรง

๒) ความต้องการความปลอดภัย (Safety Needs): ความต้องการความมั่นคงในชีวิต ความปลอดภัยจากอันตรายต่างๆ ทั้งทางร่างกายและจิตใจ มีผลต่อความรู้สึกมั่นคงและคุณภาพชีวิต

๓) ความต้องการความรักและความเป็นเจ้าของ (Love and Belonging Needs): ความต้องการความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่น การได้รับการยอมรับและความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม มีผลต่อสุขภาพจิตและคุณภาพชีวิตทางสังคม

^๔ อธิพัฒน์ วรนิธินาคย์, “ปรัชญาทางสังคมศาสตร์และการวิเคราะห์ทฤษฎีลำดับขั้นของความต้องการของอับราฮัม ฮาโรลด์ มาสโลว์” วารสาร วิชาการ ไทยวิจัยและการจัดการ ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๓ (กันยายน-ธันวาคม๒๕๖๖) หน้า ๖๗.

๔) ความต้องการการเคารพตนเอง (Esteem Needs): ความต้องการความรู้สึกรับคุณค่าในตนเอง การได้รับการยอมรับนับถือจากผู้อื่น ส่งผลต่อความมั่นใจและความภาคภูมิใจในตนเอง

๕) ความต้องการตระหนักศักยภาพของตนเอง (Self-actualization Needs): ความต้องการสูงสุดในการพัฒนาตนเองอย่างเต็มศักยภาพ การบรรลุเป้าหมายในชีวิต และการมีความรู้สึกรับรู้เต็มศักยภาพ มีความสำคัญต่อคุณภาพชีวิตในระดับที่สูงขึ้น

ในขณะที่พระพุทธศาสนาให้นิยามคุณภาพชีวิตที่ดีของมนุษย์ว่าคือความสุขที่เกิดจากสละความต้องการที่เป็นกิเลสตัณหาออกจากจิตใจเพื่อให้ได้อิสรภาพคือความพ้นทุกข์ แต่ก็ได้ปฏิเสธความต้องการทางด้านร่างกายและวัตถุเพียงแต่นำไปเพื่อการสละออกมากกว่าสะสมความต้องการ^๔ แต่อาจกล่าวได้ว่า การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามทฤษฎีมนุษยนิยมของมาสโลว์สอดคล้องพระพุทธศาสนาเพียงแคในระดับโลกียะ แตต่างกันในระดับโลกุตระเพราะพระพุทธศาสนาเน้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่เป็นการหลุดพ้นจากความต้องการ(ตัณหา) และเน้นพัฒนาจิตสู่ความหลุดพ้นคือพระนิพพาน

สรุปได้ว่า พระพุทธศาสนาเน้นคุณภาพชีวิตที่พ้นทุกข์อย่างยั่งยืนผ่าน “การดับเหตุแห่งทุกข์” คือ ตัณหา อวิชชา และอุปาทาน ในขณะที่ทฤษฎีของมาสโลว์เน้นการตอบสนองลำดับความต้องการของมนุษย์จากฐานทางกายจนถึงการพัฒนาตนเองสูงสุด (Self-Actualization) ความเหมือนคือการส่งเสริมศักยภาพมนุษย์ ส่วนความต่างคือ พระพุทธศาสนาเน้น “การละ” ขณะที่มาสโลว์เน้น “การเติม”

๔.๒ เนื้อหาสาระเรื่องกฎแห่งกรรมในคัมภีร์เปตวัตถุ

เนื้อหาสาระของคัมภีร์เปตวัตถุ เป็นการแสดงผลแห่งกรรมผ่านรูปธรรมของเปรต ๕๑ เรื่อง แบ่งเป็น ๔ วรรค คือ (๑) อรูปวรรค (๒) อุพพิวรรค (๓) จูฬวรรค และ (๔) มหาวรรค ซึ่งถือเป็นการเล่าเรื่อง (Story Telling) ที่มีความเป็นเหตุเป็นผลเกี่ยวกับเรื่องกฎแห่งกรรม มีพยานหลักฐานะเชิงประจักษ์ ผ่านการบอกเล่าที่เป็นคำสารภาพของเจ้าของเรื่องนั้นๆ โดยตรง ที่เคยกระทำชั่วแล้วตายไปเกิดเป็นเปรต สะท้อนภาพการมีอยู่จริงของระบบกรรมและกฎแห่งกรรมตามหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาได้อย่างมีเหตุมีผล

^๔ พระชัยชนะ อิทธิเตโช, “การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักพระพุทธศาสนา” วารสาร มจร การพัฒนาสังคม (ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๓ กันยายน – ธันวาคม ๒๕๖๓)

สาเหตุหลักๆ ที่ทำให้คนเราตายไปเกิดเป็นเปรต ได้แก่ การละเมิดศีล ทางกาย เรียกว่ากายทุจริตคือ ข่มขืน ลักทรัพย์ ประพฤติผิดในกาม ทางวาจาเรียกว่าวจีทุจริต คือ พูดเท็จ พูดส่อเสียด พูดคำหยาบ พูดเพ้อเจ้อ และทางใจเรียกว่ามโนทุจริต คือ อภิชฌา-เพ่งเล็งอยากได้ของคนอื่น พยาบาท-มีความพยาบาท และมิจฉาทิฐิ-เห็นผิดจากคลองธรรม จึงสรุปได้ว่ากรรมในเปรตวัตถุไม่ใช้การลงโทษจากภายนอก แต่เป็นการเสวยผลแห่งการกระทำตนเอง บทเรียนในเปรตวัตถุมีลักษณะเป็น “คำสอนเชิงเตือนใจ” ที่เข้าถึงอารมณ์และศีลธรรมของคนทั่วไปได้ง่าย

๔.๓ แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามคติสอนใจเรื่องกฎแห่งกรรมในคัมภีร์เปรตวัตถุเชิงพุทธบูรณาการ

การพัฒนาคุณภาพชีวิตโดยใช้คติคำสอนเรื่องกรรมในคัมภีร์เปรตวัตถุ ใช้แนวทางดังนี้

๑) สร้างความรู้ความเข้าใจเรื่องกรรมว่ากรรมเป็นกลไกหลักของความเปลี่ยนแปลงชีวิตทั้งในปัจจุบันและอนาคต

๒) ส่งเสริมการทำความดีในระดับครอบครัว สังคม และตนเอง ด้วยศีล สมาธิ และปัญญา

๓) เชื่อมโยงแนวคิดทางพระพุทธศาสนาเข้ากับมิติของจิตวิทยาเชิงบวก เพื่อยกระดับความหมายของการใช้ชีวิต เช่น ความกตัญญู การให้ทาน การให้อภัย และความเมตตา เป็นต้น

๔) ใช้กรณีศึกษาเรื่องกฎแห่งกรรมในคัมภีร์เปรตวัตถุเป็นสื่อในการอบรมคุณธรรมและการฝึกจิตเพื่อเปลี่ยนพฤติกรรมทางกาย วาจา ใจ ให้เป็นไปในเชิงบวกเพื่อให้การอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติสุข

การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามคติคำสอนเรื่องกฎแห่งกรรมในคัมภีร์เปรตวัตถุ เมื่อเปรียบเทียบกับทฤษฎีมนุษยนิยมของอับราฮัม มาสโลว์ สามารถอธิบายได้ดังนี้

ประเด็น / แนวคิด	พระพุทธศาสนา	ทฤษฎีมาสโลว์ (Maslow's Hierarchy of Needs)	คติคำสอน ในคัมภีร์เปตวัตถุ	แนวทางพุทธบูรณาการ
จุดมุ่งหมายสูงสุด	นิพพาน (พ้นทุกข์สิ้นเชิง)	เติมเต็มศักยภาพสูงสุด	พ้นจากเปรตภูมิสู่สุคติ	รู้เท่าทันกรรม สร้างเหตุแห่งความดี
แนวทางการพัฒนา	ศีล สมาธิ ปัญญา	ตอบสนองความต้องการตามลำดับ	หลีกเลี่ยงอกุศลกรรม	สร้างจิตสำนึก เรื่องกรรม ปรับพฤติกรรม
ปัจจัยแห่งความเสื่อม	ตัณหา อวิชชา	ขาดความมั่นคง (ความต้องการพื้นฐาน)	ความตระหนี่ โลภะ	ฝึกละความยึดมั่นถือมั่นพัฒนาปัญญา
พฤติกรรมที่ส่งผลต่อชีวิต	ให้ทาน เมตตา รักษาศีล	ความสัมพันธ์ดี เห็นคุณค่าตนเอง	เปียดเบียนผู้อื่น ขาดเมตตากรุณา	บำเพ็ญคุณธรรมในชีวิตประจำวัน
วิธีเยียวยาและยกระดับชีวิต	อบรมจิต เจริญสติ	พัฒนาความมั่นคงทางอารมณ์	ยอมรับผลกรรม เรียนรู้จากประสบการณ์	ปรับมุมมองชีวิตผ่านความเข้าใจเรื่องกรรม

ตารางที่ ๑ : แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามคติคำสอนเรื่องกรรมในคัมภีร์เปตวัตถุและทฤษฎีมนุษยนิยมของอับราฮัม มาสโลว์

จากการสังเคราะห์และวิเคราะห์แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามคติสอนใจเรื่องกฎแห่งกรรมในคัมภีร์เปตวัตถุเชิงพุทธบูรณาการ พบว่า

๑) การบูรณาการหลักกรรมในเปตวัตถุกับแนวคิดของมาสโลว์ช่วยให้เกิดแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่สอดคล้องกับทั้งจิตใจและชีวิตจริง

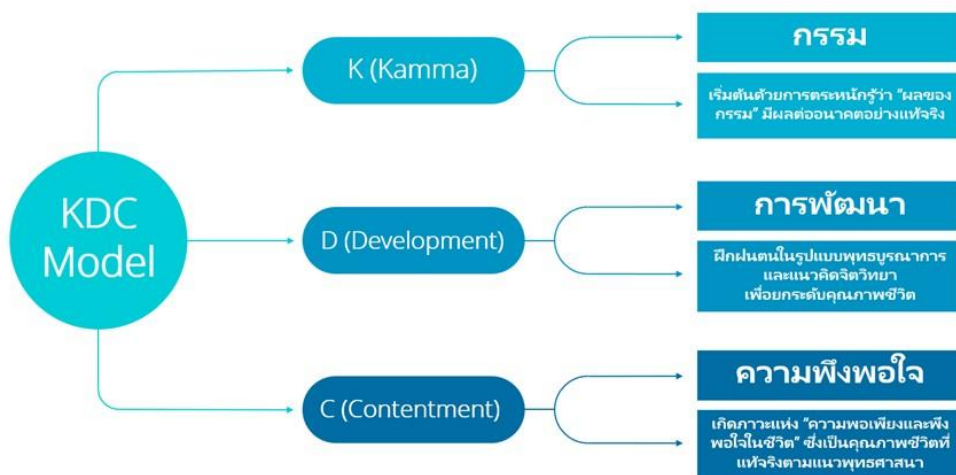
๒) แบบจำลอง “KDC Model” (กรรม-การพัฒนา-ความพึงพอใจ) ที่สะท้อนกระบวนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมจากภายใน

๓) การให้ความรู้เรื่องกรรมในรูปแบบร่วมสมัย เช่น สื่อวิดีโอ นิทาน หรือละคร ธรรมะ เป็นวิธีการที่เหมาะสมกับการสื่อสารในสังคมยุคปัจจุบัน

๕. สรุป/องค์ความรู้ใหม่

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักกรรมในคัมภีร์เปตวัตถุ” ทำให้สามารถสรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยในครั้งนี้ คือ KDC Model

กรอบแนวคิดจากข้อมูลภาคสนาม: KDC Model

แผนภาพที่ ๑ : แผนภาพกรอบแนวคิดจากข้อมูลภาคสนาม KDC Model

คำอธิบายแผนภาพที่ ๑ :

๑) **องค์ประกอบ** : K (Kamma) กรรม, D (Development) การพัฒนา และ C (Contentment) ความพึงพอใจ

๒) **ความหมาย** : K (Kamma)-ตระหนักรู้ในผลแห่งกรรมว่าการกระทำมีผลต่ออนาคต, D (Development)- ฝึกฝนตนด้วยแนวคิดพุทธบูรณาการบนพื้นฐานการตระหนักรู้เรื่องกฎแห่งกรรม

และ C (Contentment)- พัฒนาสู่ภาวะแห่งความพอเพียงและพึงพอใจจากระดับโลกียะสู่ระดับโลกุตระ

๓) เป้าหมาย: K (Kamma)-ปลูกจิตสำนึกในความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม D (Development)-ยกระดับคุณภาพชีวิตทางกายและจิต และ C (Contentment)-บรรลุคุณภาพชีวิตอย่างแท้จริงตามหลักพระพุทธศาสนาคือความหลุดพ้นจากวัฏสงสาร

๔) ความสัมพันธ์: KDC อธิบายได้ว่า การตระหนักรู้ใน กรรม (K) เป็นจุดตั้งต้นที่จะนำไปสู่ การพัฒนา (D) ผ่านการฝึกฝนอย่างมีเป้าหมาย โดยส่งผลให้เกิด ความพึงพอใจ (C) อันเป็นผลลัพธ์ของคุณภาพชีวิตที่พึงประสงค์

บรรณานุกรม

๑.ภาษาไทย:

ก.ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ ๒๕ ขุททกนิกาย ธรรมบท.

ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

_____. พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ ๑๑ ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค. ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

_____. บทนาพระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ ๒๖ ขุททกนิกาย เปตวัตถุ. ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ข.ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ :

พุทธทาสภิกขุ. กรรมและการอยู่เหนือกรรม. กรุงเทพมหานคร:ธรรมสภา, ๒๕๓๙.

(๒) บทความวิจัย

พระชัยชนะ อิทธิเตโช, “การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักพระพุทธศาสนา” วารสาร มจร การพัฒนา

สังคม (ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๓ กันยายน – ธันวาคม ๒๕๖๓)

อธิวัฒน์ วรนิธิภาคย์, “ปรัชญาทางสังคมศาสตร์และการวิเคราะห์ทฤษฎีลำดับขั้นของความ
ต้องการของอับราฮัม ฮาโรลด์ มาสโลว์” วารสาร วิชาการ ไทยวิจัยและการจัดการ
ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๓ (กันยายน-ธันวาคม๒๕๖๖) หน้า ๖๗.

(๓) บทความวิชาการ (ภาษาอังกฤษ)

Maslow, A. H. (1943). “A theory of human motivation”, *Psychological Review*,

50(4), 370–396.

การยกระดับการรักษาศีล ๕ ไปสู่การประกันคุณภาพชุมชนวิถีพุทธในชุมชน
วัดหว่านบุญ อ.คลองหลวง จ.ปทุมธานี

UPGRADING THE MAINTENANCE OF THE 5 PRECEPTS QUALITY
ASSURANCE OF THE BUDDHIST COMMUNITY IN WAT WAN BUN
COMMUNITY KHLONG LUANG DISTRICT
PATHUM THANI PROVINCE

พระมหาคมสันต์ คุณธารี (แสงแก้ว)

Phra Mahakomsan Khun Tharee (Saeng Kaew)^๑

พระศิริ อิทธิญาโณ (ปิตทอง)

Phra Siri Itthiyano (Pid Thong)^๒

Received: May 28, 2025

Revised: August 19, 2025

Accepted: August 20, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ ๓ ข้อ ๑) เพื่อสำรวจพฤติกรรมการรักษาศีล ๕ และ
ปัญหาจากการละเมิดศีล ๕ ของชุมชนวัดหว่านบุญ อ.คลองหลวง จ.ปทุมธานี ๒) เพื่อพัฒนา
กิจกรรมยกระดับการรักษาศีล ๕ ไปสู่การประกันคุณภาพชุมชนวิถีพุทธในชุมชนวัดหว่านบุญ อ.
คลองหลวง จ.ปทุมธานี และ ๓) เพื่อยกระดับการรักษาศีล ๕ ไปสู่การประกันคุณภาพชุมชนวิถี
พุทธในชุมชนวัดหว่านบุญ อ.คลองหลวง จ.ปทุมธานี ผลการวิจัยพบว่าการรักษาศีล ๕ ถือเป็น
พื้นฐานสำคัญของการดำเนินชีวิตตามหลักพระพุทธศาสนา ซึ่งไม่เพียงส่งผลต่อพฤติกรรมของ

^๑ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย Graduate School Mahachulalongkomrajavidyalaya
University

^๒ นักวิชาการอิสระ, ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดหว่านบุญ อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี

บุคคลเท่านั้น แต่ยังสามารถนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชุมชนโดยรวมได้ การศึกษานี้มุ่งเน้นการยกระดับการรักษาศีล ๕ ไปสู่การประกันคุณภาพชุมชนวิถีพุทธในชุมชนการสร้างมาตรฐานคุณภาพชุมชนผ่านการส่งเสริมศีลธรรม การมีส่วนร่วมของประชาชนและการบูรณาการหลักศีล ๕ กับกิจกรรมชุมชน เช่น การอบรม ศีล ๕ สัญจร และการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นซึ่งได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐและองค์กรท้องถิ่นเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยให้กิจกรรมดังกล่าวขยายผลได้อย่างกว้างขวางและมีความยั่งยืน การยกระดับการรักษาศีล ๕ ผ่านกิจกรรม ๗ กิจวัตรความดี ไม่เพียงแต่ช่วยให้ประชาชนมีศีลธรรมประจำใจซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาสังคมโดยรวมในระยะยาว

คำสำคัญ: การยกระดับ, ศีล ๕, คุณภาพชุมชน, วิถีพุทธ

Abstract

The observance of the Five Precepts is a fundamental principle of Buddhist practice, influencing not only individual behavior but also contributing to the overall development of community quality. This study focuses on elevating the observance of the Five Precepts to a mechanism for quality assurance in a Buddhist-oriented community at Wat Wanbun, Khlong Luang District, Pathum Thani Province. It employs Buddhist principles and sustainable community development frameworks as the guiding concepts.

The research analyzes the process of establishing community quality standards through moral promotion, public participation, and the integration of the Five Precepts into communal activities such as training programs, mobile Precept initiatives, and knowledge-sharing forums. The findings indicate that systematically applying the Five Precepts within the community strengthens ethical awareness, fosters unity, and cultivates a social environment conducive to peace and improved quality of life.

The study suggests that continuous quality assurance efforts for a Buddhist-oriented community should be supported by relevant policy

frameworks and broad public engagement, ensuring that the Five Precepts serve as a foundation for sustainable community development and enhancement.

Keywords: Enhancement, The Five Precepts (Sil 5), Community Quality, Buddhist Way of Life

๑.บทนำ

หลักศีล ๕ ถือได้ว่าเป็นสมบัติของชาวโลกมานานก่อนสมัยพุทธกาล มีลักษณะเป็นสากล อีกทั้งยังเป็นกฎระเบียบทางธรรมชาติสำหรับการอยู่ร่วมกันของคนในสังคมซึ่งสามารถกล่าวได้ว่าพระพุทธเจ้า จะทรงเสด็จอุบัติขึ้นหรือไม่ก็ตามแต่ศีล ๕ ก็ถือเป็นหนึ่งในธรรมะที่มีมาแต่ไหนแต่ไรดังปรากฏในจกักรัตตสูตรที่พระเจ้าจักรพรรดิทรงสอนประชาชนให้งดเว้นจากการฆ่าสัตว์ เว้นจากการถือเอาของที่เขาไม่ได้ให้ เว้นจากการประพฤตินิมนะสมทางเพศ เว้นจากการกล่าวเท็จและเว้นจากการบริโภคสุรายาเมา โดยผู้ที่ประพฤตินิมนะจะถูกลงโทษด้วยการจับแขวนไพล่หลัง เอาเชือกมัดให้แน่น โคนผมและตีกลองเสียงดังแห่งประจานไปตามทางก่อนจะประหารชีวิตด้วยการตัดศีรษะจึงทำให้ศีล ๕ มีอิทธิพลมาในสังคมอินเดียสมัยนั้นจนกลายเป็นคุณธรรมขั้นพื้นฐานสำหรับนักบวชทั่วไป แต่ปรากฏว่าหลังจากนั้นได้มีการปรับปรุงจนเหลือเพียง ๔ ข้อคือ ไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ถือเอาของที่เขาไม่ได้ให้ ไม่มีเพศสัมพันธ์และไม่อวดอุตริมนุชยธรรม^๓ และเมื่อพระศรีศากยมุนีพุทธเจ้าทรงอุบัติขึ้นและทรงประกาศศาสนา พระพุทธองค์ ก็ทรงยอมรับเอาข้อห้ามทั้ง ๕ ข้อมาสั่งสอนและเผยแผ่ไปสู่ผู้คนอย่างแพร่หลาย เรียกว่า "ศีล" บ้าง "สิกขาบท" บ้าง พระพุทธศาสนามีหลักคำสอนในส่วนที่เป็นจริยธรรมเหมาะต่อการดำรงชีวิต เช่น ทาน ศีล สวรรค์^๔ เป็นต้น การที่มนุษย์ยังต้องเวียนว่ายตายเกิดในสังสารวัฏซึ่งยังเป็นความสุขในระดับของโลกียะนั้น จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องนำหลักธรรม ที่เรียกว่า ศีล ๕ มาดำรงชีวิตของมนุษย์ซึ่งถือว่าเป็นหลักธรรมที่พระพุทธศาสนาได้เล็งเห็นคุณค่าของสังคมที่จะอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข สามารถพัฒนาพฤติกรรม ด้านกาย จิตใจ และสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพเพื่อความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ปัจจุบันนี้บุคลิกภาพด้านพฤติกรรมมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ในสังคม

^๓ ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๐๒/๗๓.

^๔ นฤมล มารคแมน, มนุษย์และความเป็นจริงของชีวิตในทัศนะของพุทธศาสนา, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๓), หน้า ๑.

เป็นอย่างมาก บุคลิกภาพ เป็นลักษณะที่เกิดขึ้นเฉพาะแต่ละคนหรือจะเรียกว่า เป็นแบบแผน ความประพฤติ ของตนเองที่แสดงออกมาจะมีลักษณะที่คล้ายคลึงกันบางส่วน นอกจากนี้ บุคลิกภาพ อันเกิดจากการเรียนรู้ของแต่ละบุคคล ที่จะสามารถปรับตัว และการแสดงปฏิกิริยา ได้ตอบกับสิ่งแวดล้อมของแต่ละบุคคล^๕

หลักคำสอนและหลักปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสังคมได้สะท้อนถึงเจตนารมณ์ของพระพุทธศาสนาในด้านความสัมพันธ์ทางสังคมได้มากที่สุด ก็คือคำสอน และหลักปฏิบัติในขั้นศีล เพราะศีลเป็นระบบจัดการควบคุมชีวิตด้านนอก เกี่ยวด้วยการแสดงออกทางกายวาจา เป็นระเบียบว่าด้วยความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ด้วยกัน การดำเนินกิจการต่าง ๆ ของหมู่ชน การจัดสภาพความเป็นอยู่และสิ่งแวดล้อมให้เรียบร้อยและเกื้อกูลแก่การดำรงอยู่ด้วยดีของหมู่ชนนั้น และแก่ความผาสุกแห่งสมาชิกทั้งปวงของหมู่ชน อันจะเอื้ออำนวยให้ทุกคนสามารถบำเพ็ญกิจภักดีที่ตักขณียะ ๆ ขึ้นไป เพื่อบรรลุจุดหมายของชีวิตตามความตกลงนับถือของตน หรือเพื่อเข้าถึงประโยชน์ และความดีสูงสุดตามอุดมการณ์ของหมู่ชนนั้น ตลอดเกื้อกูลแก่การที่หมู่ชนนั้นจะเผยแผ่ อุดมการณ์ กิจการ และประโยชน์ตามความตักขณียะของตนให้แก่ขยายกว้างออกไป^๖

ปัจจุบันมหาเถรสมาคม ได้ส่งเสริมและการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืนด้วยกลไกของหมู่บ้านรักษาศีล ๕ จึงเป็นพุทธวิธีที่สำคัญของการตอบสนองกระบวนการในแผนการพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ที่มุ่งเน้นการสร้างความเป็นธรรมทางสังคม ตลอดจนการผลักดันให้ องค์การทางศาสนา สามารถเข้ามามีบทบาทในกระบวนการยกระดับคุณภาพชีวิตและส่งเสริมการ อยู่ร่วมกันของชุมชนท้องถิ่นต่างๆ ให้ดียิ่งขึ้น สำหรับรูปแบบและการดำเนินงานที่ผ่านมา นั้น องค์การทางพระพุทธศาสนาได้ปรับบทบาทเป็นศูนย์กลางการขับเคลื่อนนโยบายดังกล่าว โดยให้ ความสำคัญแบบองค์รวม กล่าวคือสร้างความร่วมมือในชุมชนเป็นพื้นฐาน ทั้งนี้เพื่อส่งเสริมให้ กระบวนการดำเนินงานเกิดจากภูมิปัญญาและการประยุกต์หลักพุทธธรรมพื้นฐานที่เหมาะสมกับ การพัฒนาของชุมชนนั้นๆ เอง ส่งผลให้การดำเนินงานเป็นที่ยอมรับทั้งจากหน่วยงานฝ่าย ปกครองท้องถิ่นและประชาชน ด้วยปัจจัยที่ไม่มีการครอบงำทางความคิดจากองค์กรใดเฉพาะ อีก

^๕ มั่นเกิดติ โกศลนิริติวงษ์, **ทฤษฎีและเทคนิคในการให้คำปรึกษาพุทธธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาส์น, ๒๕๔๑), หน้า ๒๘-๒๙.

^๖ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), **พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ**, พิมพ์ครั้งที่ ๓๙, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๙๑๔.

ทั้งความศรัทธาทางพระพุทธศาสนาในชุมชนท้องถิ่นนั้น ยังเป็นกลไกทางสังคมและวัฒนธรรมที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของผู้คนในสังคมไทยอยู่เช่นกัน ขณะที่เครือข่ายการทำงานของพระสงฆ์ นักพัฒนาสังคมไทย จะพบว่าเครือข่ายการทำงานของพระสงฆ์ที่มีความตื่นตัวและมุ่งเน้นการเป็นกลไกสร้างการพัฒนาอย่างยั่งยืนในสังคมไทยนั้น จะประกอบด้วยกลุ่มพระสงฆ์ฆาธิการที่เน้นงานเผยแผ่ และการพัฒนาท้องถิ่น กลุ่มพระสงฆ์ นักพัฒนาที่มุ่งเน้นงานสุขภาพและการลดปัจจัยเสี่ยงในสังคม กลุ่มพระสงฆ์ นักพัฒนาที่ มุ่งเน้นงานด้านอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม กลุ่มพระสงฆ์ นักพัฒนาที่มุ่งเน้นด้านเศรษฐกิจพอเพียง และสังคมออมทรัพย์ กลุ่มพระสงฆ์ นักพัฒนาที่มุ่งเน้นด้านการศึกษาและกลุ่มพระสงฆ์ นักพัฒนาที่มุ่งเน้นด้านสวัสดิการสังคม ๑๐^๗ ต่อการพัฒนาสังคมให้ยั่งยืนผ่านบทบาทขององค์กรทางพระพุทธศาสนาได้

ส่วนปัญหาการรักษาศีลและปัญหาด้านกิจกรรมในการส่งเสริมการรักษาศีลของชุมชนวัดห่วนบุญนั้นผู้วิจัยได้ลงพื้นที่สำรวจเบื้องต้นพบว่าปัญหาที่ทำให้คนในชุมชนหรือกิจกรรมที่เป็นปัญหา คือเกิดจากความวุ่นวายในชุมชนขาดความสงบสุข เมื่อพิจารณาสาเหตุของปัญหาพบว่าส่วนใหญ่มาปัญหาการลักขโมยของคนอื่น และปัญหาการทะเลาะวิวาทของกลุ่มเยาวชนในชุมชน ปัจจุบันคนในชุมชนขาดศีลธรรมที่จะส่งผลไปยังปัญหาต่างๆ ตามมา เช่น ปัญหาอาชญากรรมการกระทำความผิดของสิ่งเสพติด อบายมุข มีแนวโน้มสูงขึ้นเรื่อยๆ จึงทำให้เกิดการทุจริตคดโกงกันในรูปแบบต่าง ๆ มั่วสุมในอบายมุขต่าง ๆ สิ่งเหล่านี้ล้วนแต่เป็นแรงผลักดันให้เกิดความเกลียดชัง ความอาฆาตพยาบาท ความเห็นแก่ตัวเข้ามาแทนที่ และปัญหาเหล่านี้ก็เกิดมาจากสาเหตุหลัก คือ ศีล ๕ ข้อ เป็นการละเมิดศีล ๕ คือการไม่รักษาศีล ๕ ซึ่งชี้ให้เห็นถึงพฤติกรรมการแสดงออกทางกาย เช่น การปล้นชิงทรัพย์สิน การทำความผิดทางเพศ การโกหก หลอกลวง และการเสพพบว่าคนในชุมชนก่อปัญหาจากสาเหตุเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ ซึ่งเป็นต้นเหตุของการเสียชีวิตจากอุบัติเหตุจราจรถึงและเป็นสาเหตุของการทะเลาะวิวาท และทำร้ายร่างกายกัน นับวันจะทวีความรุนแรงขึ้นปัญหาเหล่านี้ส่วนหนึ่งเกิดจากการละเมิดศีล ๕ ถ้าไม่มีการแก้ไขโดยการส่งเสริมให้สังคมยึดหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา สังคมก็จะไม่สามารถแก้ไขปัญหาให้ถูกต้นตอมาจากการละเลยไม่รักษาศีล ๕ เป็นหลัก จะทำให้คนในชุมชนยิ่งประสบปัญหา

^๗ สายชล ปัญญาชิต, สังฆพัฒนา: แนวคิด อุดมการณ์การสร้างเครือข่ายทางสังคม, (กรุงเทพมหานคร: สำนักสนับสนุนสุขภาวะองค์กร สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ และสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๗), หน้า ๑๐.

ขึ้นและอีกอย่างหนึ่งคือกิจกรรมที่ชุมชนจัดนั้นชุมชนหรือคนในชุมชนไม่มีส่วนร่วมเท่าที่ควรแม้แต่ผู้นำหมู่บ้านเท่านั้นที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ที่เป็นการส่งเสริมการรักษาศิลปในชุมชนหรือกิจกรรมอื่นๆ จากการศึกษาข้อมูลเบื้องต้นพบว่ากิจกรรมที่ภาครัฐและเอกชนจัดขึ้นไม่มีการส่งเสริมให้เยาวชนหรือเด็กนักเรียนได้ศึกษาถึงคุณค่าและประโยชน์ของการรักษาศิลป และผลกระทบของการขาดการรักษาศิลปที่จะตามมาเป็นโทษแก่คนในชุมชนดังที่ปรากฏในปัจจุบันในชุมชนวัดหว่านบุญ อ.คลองหลวง จ.ปทุมธานี

ผู้วิจัยได้ศึกษาถึงหลักการทางพระพุทธศาสนาที่จะมาเป็นแนวทางในการส่งเสริมการรักษาศิลปของคนในชุมชนด้วยการนำหลักการทางพระพุทธศาสนามาเป็นเครื่องยึดถือและเป็นแนวทางในการปฏิบัติของคนในชุมชนซึ่งมีการณรงค์ให้เกิดการตระหนักในการประยุกต์การรักษาศิลป ๕ มาปฏิบัติในการดำรงชีวิตโดยมุ่งให้มีการรักษาศิลป ๕ ต้นแบบขึ้นเพื่อให้บังเกิดผลอย่างชัดเจนและเพื่อให้เข้าถึง หลักการสร้างสันติสุขด้วยหลักการประพฤติปฏิบัติตามหลักการรักษาศิลป ๕ และปัจจุบันมีโครงการที่รณรงค์เรื่องการนำธรรมะไปสู่ภาคปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ผูกพันพัฒนาสร้างนิสัยที่ดี โดยการ “คิดดี พูดดี ทำดี” อย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ เพราะ “นิสัยที่ดี เป็นรากฐานสำคัญของการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ครอบครัวอบอุ่น และเป็นจุดเริ่มต้นของการสร้างสังคมที่สงบสุข” โดยยึดหลักการสำคัญ คือ “เปลี่ยนแปลงจากภายในสู่ภายนอก” โดยอุปนิสัยที่รณรงค์ให้สมาชิกหมั่นปฏิบัติมีอยู่ ๗ ข้อ เรียกว่า ๗ กิจวัตรความดี ถ้าฝึกฝน พัฒนาอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ จะส่งผลให้ครอบครัวอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข มีความอบอุ่น มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น นอกจากนี้ยังเป็นพื้นฐานที่สำคัญที่นำไปสู่คุณธรรมอื่น ๆ ที่สูงยิ่งขึ้นไป เช่น ความเคารพ ความกตัญญู ความอดทนเสียสละ เป็นต้น

ดังนั้น ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาการยกระดับการรักษาศิลป ๕ ไปสู่การประกันคุณภาพชุมชนวิถีพุทธชุมชนวัดหว่านบุญ อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี เพื่อเป็นการยกระดับการรักษาศิลป ๕ โดยใช้กิจกรรมไปสู่การประกันคุณภาพชุมชนให้กับคนในชุมชนสามารถนำมาใช้ในการแก้ไขในชุมชน เป็นการเพิ่มพูนความรู้ด้านคุณธรรม จริยธรรม และความเข้าใจในเรื่องการรักษาศิลป ๕ และการยกระดับการรักษาศิลป ๕ ของชุมชนวัดหว่านบุญ อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี

๒. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อสำรวจพฤติกรรมการรักษาศีล ๕ และปัญหาจากการละเมิดศีล ๕ ของชุมชนวัดหว่านบุญ อ.คลองหลวง จ.ปทุมธานี

๒. เพื่อพัฒนากิจกรรมยกระดับการรักษาศีล ๕ ไปสู่การประกันคุณภาพชุมชนวิถีพุทธในชุมชนวัดหว่านบุญ อ.คลองหลวง จ.ปทุมธานี

๓. เพื่อยกระดับการรักษาศีล ๕ ไปสู่การประกันคุณภาพชุมชนวิถีพุทธในชุมชนวัดหว่านบุญ อ.คลองหลวง จ.ปทุมธานี

๓. วิธีการดำเนินการวิจัย/รูปแบบการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การยกระดับการรักษาศีล ๕ ด้วยกิจกรรม ๗ กิจวัตรความดี ในชุมชนวัดหว่านบุญ อ.คลองหลวง จ.ปทุมธานี” ผู้วิจัยได้ใช้รูปแบบการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods Research) ประกอบด้วยการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และ การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้วิจัยได้ทบทวนวรรณกรรม หลักการ แนวคิด ทฤษฎี จากเอกสาร วารสาร สื่อสิ่งพิมพ์ ข้อมูลจากอินเทอร์เน็ต และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย ตลอดจนกระบวนการกลุ่ม และนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษามาประมวลเพื่อกำหนดนิยาม ขอบเขต เนื้อหา การสร้างกรอบแนวคิดการวิจัย และเป็นโครงสร้างของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ให้สอดคล้องกับประเด็นปัญหา วัตถุประสงค์เพื่อตอบวัตถุประสงค์ในการวิจัย

๓.๑ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร คือ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาเก็บข้อมูลด้วยการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณกับกลุ่มประชากรในพื้นที่ที่เข้าร่วมกิจกรรมในการให้ข้อมูลเกี่ยวข้องกับพฤติกรรม การรักษาศีล ๕ จากประชากรทั้งหมดจึงขอเก็บข้อมูลจากประชากรบางส่วนที่ผู้วิจัยได้กำหนดมาข้างต้น จำนวน ๒๕๐ รูป/คน ได้แก่ พระสงฆ์ อุบาสก อุบาสิกาในเขตพื้นที่ชุมชนวัดหว่านบุญ อ.คลองหลวง จ.ปทุมธานี

กลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูลสำคัญ กลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive sampling) เป็นการเลือกกลุ่มตัวอย่างโดยพิจารณาจากการตัดสินใจของผู้วิจัยลักษณะของกลุ่มที่เลือกเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ผู้วิจัยได้กำหนดมา จำนวน ๓๐ รูป/คน ดังนี้

- ผู้มีประสบการณ์และนักวิชาการด้านพระพุทธศาสนา จำนวน ๓ รูป/คน
- ผู้นำชุมชน จำนวน ๓ คน
- พระสงฆ์ในวัด จำนวน ๕ รูป

- ประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชน จำนวน ๑๙ คน

๓.๒. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นจากแนวทางในการสร้างและพัฒนาเครื่องมือในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้สร้างเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสร้างแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับปัญหาการละเมิดศีล ๕ ผู้วิจัยได้สร้างแบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัยกับกลุ่มเป้าหมายจำนวน ๖ ข้อ ที่เกี่ยวกับปัญหาการละเมิดศีล ๕ ของคนในชุมชน ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้เครื่องมือ ๓ แบบได้แก่

๑) แบบสอบถาม (Questionnaire) ที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นมาโดยศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ปรัชญาอาจารย์ที่ปรึกษา เพื่อเป็นแนวทางในการสัมภาษณ์เกี่ยวกับความรู้สึก ความคิดเห็น ความจริง เจตคติ เพื่อการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยในครั้งนี้เป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นโดยมีลำดับขั้นตอนในการสร้าง

๒) แบบการสัมภาษณ์ (Interview) ใช้ในการเก็บข้อมูลจากเอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สัมภาษณ์โดยใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึกอย่างมีโครงสร้าง (Structured In-depth interview) โดยเป็นการสอบถามในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย และประเด็นอื่น ๆ เพื่อให้ได้คำตอบตามวัตถุประสงค์งานวิจัย ผู้วิจัยสร้างขึ้นจากแนวทางในการสร้างและพัฒนาเครื่องมือในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้สร้างเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสร้างแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับปัญหาการละเมิดศีล ๕ ผู้วิจัยได้สร้างแบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัยกับกลุ่มเป้าหมายจำนวน ๖ ข้อ

๓) แบบสังเกต (Observation) เพื่อช่วยให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับความจริง ความคิดเห็น ปัญหา ข้อเสนอแนะ ความรู้สึก เจตคติที่ รวมไปถึงเครื่องมืออื่น ๆ ได้แก่ สมุดบันทึกภาคสนาม กล้องถ่ายรูป เครื่องคอมพิวเตอร์ เครื่องอัดเสียง โทรศัพท์มือถือ เครื่องมือแต่ละประเภทจะมีลักษณะที่สำคัญและความสามารถในการเก็บรวบรวมข้อมูลได้แตกต่างกันออกไป ผู้วิจัยเลือกใช้เครื่องมือที่เหมาะสมกับวัตถุประสงค์การวิจัยครั้งนี้ จึงขอนำเสนอเนื้อหาสาระเกี่ยวกับเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยที่จะเป็นประโยชน์ต่อการนำไปใช้

๓.๓ การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเองโดยใช้เครื่องมือประกอบการเก็บรวบรวมข้อมูลตามวิธีการ ดังนี้

๑. ทำหนังสือจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ถึงสถานที่ที่จะไปเก็บข้อมูลภาคสนามในพื้นที่เขต กรุงเทพมหานคร เพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์การศึกษาวิจัย และขออนุญาตเข้าเก็บรวบรวมข้อมูลงานวิจัย

๒. รวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องจากเอกสารงานวิชาการและงานวิจัยที่มีผู้ทำการศึกษาวิจัยแล้ว เก็บข้อมูลเบื้องต้นจากแบบสอบถาม หากกลุ่มตัวอย่างที่จะสัมภาษณ์

๓. ผู้วิจัยดำเนินการนัดหมายกลุ่มตัวอย่างผู้ให้สัมภาษณ์ตามเวลาที่ได้ทำการนัดหมายไว้ล่วงหน้าแล้ว ดังนี้

๓.๑. วัน เวลา การสัมภาษณ์

๓.๒. สถานที่สัมภาษณ์

๓.๓. ระยะเวลาที่ใช้ในการสัมภาษณ์

๓.๔. วิธีการสัมภาษณ์ (การถาม, การตอบ, การจดบันทึกคำตอบ)

๔. ผู้วิจัยเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างด้วยตนเองโดยมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

๑) การสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างเครื่องมือดังที่กล่าวมาข้างต้น นำเข้ากระบวนการขั้นตอนการทำวิจัย ดังนี้

(๑) ศึกษาแนวทาง ความคิด ทฤษฎีและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ทำการศึกษาวิจัย

(๒) ศึกษาข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์

(๓) ศึกษาวิธีการสร้างเครื่องมือจากเอกสารต่าง ๆ

(๔) สร้างแบบสัมภาษณ์เจาะลึกเพื่อใช้ในการสัมภาษณ์เจาะลึกของกลุ่มตัวอย่างจากกรอบแนวคิด วัตถุประสงค์และการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

(๕) เสนอเครื่องมือให้อาจารย์ผู้เชี่ยวชาญ ให้เป็นที่ปรึกษาหลัก ตามมติกฎระเบียบของทางมหาวิทยาลัย บัณฑิตวิทยาลัยและคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ที่กำหนดไว้ จำนวน ๓ ท่าน เพื่อตรวจสอบความถูกต้องเที่ยงตรงด้านโครงสร้างและเนื้อหา

(๖) นำข้อมูลของพื้นที่เป้าหมายมาวิเคราะห์เพื่อให้ได้ข้อมูลเป็นองค์ความรู้ใหม่

(๗) สรุปผลการวิจัยให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งเป้าหมายไว้

๓.๔ การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลตามแนวทางการวิจัยเชิงคุณภาพและภาคสนาม คือ ผู้ศึกษาวิจัยได้ดำเนินการประมวลผลและวิเคราะห์ข้อมูล โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ นำมาจำแนกข้อมูลออกเป็นหมวดหมู่ตามประเด็นสำคัญ โดยอาศัยการ

จัดหมวดหมู่ของข้อมูลและจัดบันทึกลงในโปรแกรมคอมพิวเตอร์ ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำแนวคิดและทฤษฎีต่าง ๆ ที่ได้ศึกษาค้นคว้ามาเป็นแนวทางในการจำแนกข้อมูล ต่อจากนั้นจึงนำข้อมูลที่ได้มารวบรวม สังเคราะห์ วิเคราะห์ สรุปประเด็นสำคัญ และอธิบายความเชื่อมโยงกันโดยการเขียนในเชิงพรรณนาเป็นการเขียนเรียงความโดยสอดแทรกความรู้สึกจากสภาพความเป็นจริงลงไปและประยุกต์เข้ากับเหตุการณ์ปัจจุบันให้ทันสมัยเข้าใจง่ายสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้จริงในสังคม

ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลจากการรวบรวมที่มีอยู่อย่างเป็นระบบ สะดวกและง่ายต่อการค้นหาข้อมูล ในการจัดทำแฟ้มเพื่อประโยชน์ต่อการค้นหาข้อมูล ประกอบด้วยแฟ้มข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เจาะลึกและการสนทนากลุ่มหรือสัมภาษณ์กลุ่มย่อยหรือสัมภาษณ์กลุ่มย่อย ประกอบด้วยข้อมูล ๒ ส่วน คือ

- ข้อมูลที่เป็นแบบบันทึกการสัมภาษณ์และแบบบันทึกการสนทนาประกอบด้วย ชื่อผู้ให้ข้อมูลสำคัญ วันที่ ช่วงเวลา สถานที่สัมภาษณ์ สัมภาษณ์ครั้งที่ ชื่อผู้สัมภาษณ์ บทสัมภาษณ์
- ข้อมูลที่เป็นแบบวิเคราะห์การสัมภาษณ์เจาะลึก ซึ่งประกอบด้วยชื่อผู้ให้ข้อมูล ชื่อผู้สัมภาษณ์ คำหลักบรรยาย เหตุการณ์/สถานการณ์ และการตีความเบื้องต้นแล้วจึงทำการวิเคราะห์เชิงพรรณนา

๔. ผลการวิจัย

การรักษาศีล ๕ เป็นหนึ่งในหลักธรรมที่สำคัญของพระพุทธศาสนาซึ่งมีบทบาทในการเสริมสร้างความดีงามให้กับชีวิตของพุทธศาสนิกชน ศีล ๕ ไม่เพียงแต่เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตส่วนบุคคล แต่ยังมีความสำคัญในการสร้างความสงบสุขในสังคม การรักษาศีล ๕ จึงเป็นพื้นฐานที่สำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิตและคุณธรรมในชุมชนต่างๆ รวมถึงในชุมชนวิถีพุทธที่มีบทบาทในการสร้างสังคมที่เป็นระเบียบเรียบร้อยและสงบสุขในชุมชนวัดห้วยบุญอำเภอลองหลวง จังหวัดปทุมธานี การยกระดับการรักษาศีล ๕ ไปสู่การประกันคุณภาพชุมชนวิถีพุทธนั้นมีความสำคัญอย่างยิ่งในการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมในชุมชน และการพัฒนาความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างสมาชิกในชุมชน โดยการยกระดับนี้เป็นกระบวนการที่ไม่เพียงแต่การฝึกฝนตนเองให้รักษาศีล ๕ ได้อย่างมั่นคง แต่ยังเกี่ยวข้องกับการสร้างการรับรู้และส่งเสริมให้สมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมในการรักษาศีล ๕ อย่างจริงจังและเป็นระบบการรักษาศีล ๕ ในชุมชนวัดห้วยบุญเริ่มต้นจากการสร้างความเข้าใจให้กับสมาชิกในชุมชนเกี่ยวกับคุณค่าของศีล ๕ และการปฏิบัติตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา เพื่อให้ทุกคนตระหนักถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นจาก

การรักษาหรือไม่รักษาศิล ๕ ต่อชีวิตส่วนตัวและชีวิตของสังคมโดยรวม การนำกิจกรรมต่างๆ มาส่งเสริมการรักษาศิล ๕ ในชุมชน เช่น การจัดอบรมธรรมะ การฟังเทศน์ การสวดมนต์ การทำบุญร่วมกัน รวมถึงการฝึกปฏิบัติธรรม เช่น การเจริญสมาธิ การทำความดีในชีวิตประจำวัน ทำให้สมาชิกในชุมชนมีการฝึกฝนคุณธรรมและจริยธรรมได้อย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

๔.๑ พฤติกรรมการรักษาศิล ๕ และปัญหาจากการละเมิดศีล ๕ ของชุมชนวัด

หว่านบุญ อ.คลองหลวง จ.ปทุมธานี จากการศึกษาเรื่องพฤติกรรมการรักษาศิล ๕ และปัญหาจากการละเมิดศีล ๕ ของชุมชนวัดหว่านบุญ อ.คลองหลวง จ.ปทุมธานี ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีรากฐานทางศาสนาที่เข้มแข็ง ประชาชนส่วนใหญ่ตระหนักถึงความสำคัญของศีล ๕ และพยายามนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน โดยเฉพาะในกลุ่มผู้สูงอายุที่ยังคงเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา เช่น การทำบุญ ฟังธรรม และเวียนเทียนในวันสำคัญทางพุทธศาสนา อย่างไรก็ตาม ในกลุ่มวัยรุ่นและวัยทำงาน การรักษาศิล ๕ อาจไม่ได้เคร่งครัดมากนัก เนื่องจากวิถีชีวิตที่เร่งรีบและสิ่งเร้าภายนอก เช่น สื่อโซเชียล เทคโนโลยี และกระแสวัฒนธรรมสมัยใหม่ ทำให้ความใกล้ชิดกับหลักธรรมลดลง ปัญหาการละเมิดศีล ๕ ในชุมชนพบได้หลายประการ เช่น ศีลข้อ ๑ เรื่องการไม่เบียดเบียน แม้ชุมชนส่วนใหญ่จะอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข แต่ยังพบปัญหาการทำร้ายจิตใจกันผ่านคำพูดและสื่อออนไลน์ ศีลข้อ ๒ เรื่องการไม่ลักขโมย แม้จะไม่มีอาชญากรรมรุนแรง แต่การเอาเปรียบกันในเชิงธุรกิจหรือการโกงในรูปแบบต่างๆ ยังมีให้เห็น ศีลข้อ ๓ เรื่องการประพฤติดนินทา พบว่าปัญหาการนอกใจในครอบครัวยังมีอยู่ ส่วนศีลข้อ ๔ เรื่องการไม่พูดเท็จ ปัจจุบันการบิดเบือนข้อมูลผ่านโซเชียลมีเดียส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ในชุมชน และศีลข้อ ๕ เรื่องการไม่ดื่มสุราและเสพสารเสพติด แม้จะมีการณรงค์แต่ยังพบว่ามี การดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ในงานสังสรรค์ แนวทางแก้ไขปัญหาคควรเริ่มจากการให้ความรู้และสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับศีล ๕ ตั้งแต่ระดับครอบครัว โรงเรียน และชุมชน ควรมีการจัดกิจกรรมที่ช่วยปลูกฝังศีลธรรม เช่น การส่งเสริมบ้านตัวอย่างศีล ๕ การสร้างเครือข่ายเยาวชนคุณธรรม และการนำหลักศีล ๕ ไปปรับใช้กับอาชีพและการดำเนินชีวิต เพื่อให้ศีล ๕ กลายเป็นรากฐานสำคัญของสังคมที่มั่นคงและมีความสุข

๔.๒ พัฒนากิจกรรมส่งเสริมการรักษาศิล ๕ ด้วยกิจกรรม ๗ กิจวัตรความดี

ของชุมชนวัดหว่านบุญ จ.ปทุมธานี จากการศึกษาเรื่องการพัฒนากิจกรรมส่งเสริมการรักษาศิล ๕ ด้วยกิจกรรม ๗ กิจวัตรความดี ของชุมชนวัดหว่านบุญ จ.ปทุมธานี ซึ่งชุมชนวัดหว่านบุญเป็นพื้นที่ที่มีพื้นฐานทางพระพุทธศาสนาอย่างเข้มแข็ง การส่งเสริมการรักษาศิล ๕ ให้เป็นส่วนหนึ่ง

ของชีวิตประจำวันจึงเป็นสิ่งสำคัญในการสร้างสังคมที่มีความสงบสุขและปราศจากปัญหาทางศีลธรรม กิจกรรม ๗ กิจกรรมที่ดี ได้แก่ การทำบุญตักบาตร การฟังธรรม การสวดมนต์ การปฏิบัติธรรม การช่วยเหลือสังคม การฝึกสติ และการใช้ชีวิตเรียบง่าย เป็นแนวทางที่สามารถช่วยให้ประชาชนรักษาศีล ๕ ได้อย่างเป็นธรรมชาติ การพัฒนาแนวทางการส่งเสริมศีล ๕ ผ่านกิจกรรมที่ดี ควรเริ่มจากการปลูกฝังตั้งแต่วัยเด็กโดยให้โรงเรียนในชุมชนจัดกิจกรรม เช่น “ศีล ๕ สัจจะ” ให้พระสงฆ์และผู้นำชุมชนเดินทางไปบรรยายธรรมแก่เด็กและเยาวชนในโรงเรียน นอกจากนี้ การจัด “ค่ายคุณธรรม” ที่ส่งเสริมการฝึกสมาธิและเรียนรู้การใช้ชีวิตตามหลักศีล ๕ จะช่วยให้เยาวชนเข้าใจและนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ง่ายขึ้น สำหรับผู้ใหญ่ ควรจัดกิจกรรม “ครอบครัวศีล ๕” ที่เน้นให้สมาชิกในครอบครัวช่วยกันดูแลซึ่งกันและกันในเรื่องศีลธรรม เช่น การพูดคุยเกี่ยวกับศีล ๕ ในชีวิตประจำวัน และการจัดกิจกรรมปฏิบัติธรรมร่วมกันทุกสัปดาห์ ในระดับชุมชน ควรจัดให้มี “วันศีล ๕” เป็นประจำทุกเดือน ซึ่งเป็นวันที่ประชาชนร่วมกันทำความดี เช่น การบำเพ็ญประโยชน์ การให้ทาน และการร่วมกิจกรรมสวดมนต์ภาวนา อีกแนวทางหนึ่งคือการใช้เทคโนโลยีให้เกิดประโยชน์ โดยสร้างช่องทางออนไลน์ที่ให้ความรู้เกี่ยวกับศีล ๕ และกิจกรรมที่ดี เช่น การจัดทำคลิปสั้นๆ เกี่ยวกับศีลธรรม การเปิดเพจเฟซบุ๊กหรือกลุ่มไลน์สำหรับแลกเปลี่ยนแนวทางการปฏิบัติศีล ๕ รวมถึงการใช้แพลตฟอร์มโซเชียลมีเดียเพื่อสร้างแรงบันดาลใจให้คนรุ่นใหม่ การพัฒนาแนวทางส่งเสริมศีล ๕ ไม่ควรเป็นเพียงแค่การสอนในเชิงทฤษฎี แต่ควรเป็นการสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการปฏิบัติศีล ๕ อย่างเป็นธรรมชาติ หากทุกฝ่ายร่วมมือกัน ไม่ว่าจะเป็นครอบครัว โรงเรียน วัด และชุมชน การรักษาศีล ๕ และกิจกรรมที่ดีจะไม่ใช่อะไรเพียงแนวคิด แต่จะเป็นวิถีชีวิตของชุมชนวัดห้วยบุญที่สืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น

๔.๓ การยกระดับการรักษาศีล ๕ ด้วยกิจกรรม ๗ กิจกรรมที่ดี ในชุมชนวัด

ห้วยบุญ อ.คลองหลวง จ.ปทุมธานี จากการศึกษาเรื่องการยกระดับการรักษาศีล ๕ ด้วยกิจกรรม ๗ กิจกรรมที่ดีในชุมชนวัดห้วยบุญ จังหวัดปทุมธานี เป็นแนวทางสำคัญในการสร้างสังคมที่มีคุณธรรมและจริยธรรม โดยกิจกรรมเหล่านี้มีบทบาทสำคัญในการเสริมสร้างความเข้าใจและส่งเสริมการปฏิบัติศีล ๕ ในชีวิตประจำวันของประชาชน กิจกรรม ๗ กิจกรรมที่ดี ประกอบไปด้วยการสวดมนต์ไหว้พระเป็นประจำ การทำบุญตักบาตรอย่างสม่ำเสมอ การช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาส การอบรมศีลธรรมแก่เยาวชน การมีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณประโยชน์ การงดเว้นอบายมุข และการร่วมมือกันรักษาสีล ๕ ซึ่งทั้งหมดนี้ช่วยปลูกฝังจิตสำนึกที่ดีและเสริมสร้างความสามัคคีในชุมชน แนวทางดังกล่าวมีความเชื่อมโยงกับหลักพุทธศาสนาและแนวคิดด้านการพัฒนาสังคม งานวิจัยของนักวิชาการหลายท่านพบว่า การมี

ส่วนร่วมของวัด โรงเรียน และครอบครัวมีความสำคัญในการปลูกฝังศีลธรรมแก่ประชาชน โดยเฉพาะเยาวชนที่เป็นอนาคตของสังคม การที่วัดหัวนบุญดำเนินกิจกรรมเหล่านี้อย่างต่อเนื่อง ช่วยให้ประชาชนมีแนวทางในการดำรงชีวิตที่สอดคล้องกับศีล ๕ และสามารถปฏิบัติได้ในทุกมิติของชีวิต นอกจากนี้ การสนับสนุนจากภาครัฐและองค์กรท้องถิ่นเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยให้กิจกรรมดังกล่าวขยายผลได้อย่างกว้างขวางและมีความยั่งยืน การให้ความรู้ผ่านสื่อสมัยใหม่และการนำเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้กับกิจกรรมทางศาสนา อาจเป็นอีกแนวทางหนึ่งที่จะช่วยดึงดูดคนรุ่นใหม่ให้เข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น ดังนั้น การยกระดับการรักษาศีล ๕ ผ่านกิจกรรม ๗ กิจวัตรความดี ไม่เพียงแต่ช่วยให้ประชาชนมีศีลธรรมประจำใจ แต่ยังเป็นรากฐานสำคัญในการสร้างชุมชนที่สงบสุขและสังคมที่มีคุณภาพ ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาสังคมโดยรวมในระยะยาว

๕. สรุป/องค์ความรู้ใหม่

ผู้วิจัยได้ศึกษาเรื่อง “การยกระดับการรักษาศีล ๕ ไปสู่การประกันคุณภาพชุมชนวิถีพุทธในชุมชนวัดหัวนบุญ อ.คลองหลวง จ.ปทุมธานี” ทำให้สามารถสรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ คือ IFSTUM Model

๑. ระดับบุคคล (Individual Level) ปลูกฝังแนวคิดศีล ๕ ผ่านการอบรมและกิจกรรมปฏิบัติธรรม ผูกพัน “๗ กิจวัตรความดี” เช่น การสวดมนต์ สมาธิ และการทำทานในชีวิตประจำวัน และกระตุ้นให้มีการพัฒนาคุณธรรมส่วนบุคคล เช่น ความซื่อสัตย์ การให้อภัย และการลดละอบายมุข

๒. ระดับครอบครัว (Family Level) จัดกิจกรรม “บ้านรักษาศีล ๕” โดยให้สมาชิกในครอบครัวร่วมกันปฏิบัติศีล เช่น การรับประทานอาหารร่วมกันและสวดมนต์ก่อนนอน รณรงค์ให้ครอบครัวงดเว้นจากพฤติกรรมที่ผิดศีล เช่น การพูดคำหยาบ การใช้ความรุนแรงในบ้าน และการเสพสื่อที่ไม่เหมาะสมและส่งเสริมความรัก ความเข้าใจ และการให้อภัยภายในครอบครัวผ่านกิจกรรมทางศาสนา

๓. ระดับโรงเรียน (School Level) จัดตั้ง “ชมรมศีล ๕” เพื่อให้นักเรียนมีพื้นที่ในการเรียนรู้และปฏิบัติศีลธรรมส่งเสริมการทำกิจกรรมที่สอดคล้องกับหลักศีล เช่น โครงการนักเรียนต้นแบบศีล ๕ การฟังธรรม และการทำสมาธิในช่วงโม่งเรียนเพื่อบูรณาการศีลธรรมเข้าสู่หลักสูตรการศึกษา เพื่อให้เยาวชนตระหนักถึงคุณค่าของการดำรงชีวิตตามหลักศีล

๔. ระดับชุมชน (Community Level) จัดกิจกรรม “วันศีล ๕ ชุมชน” เป็นประจำเพื่อส่งเสริมให้ประชาชนมีโอกาสมหาทานศีล ฟังธรรม และร่วมทำบุญ ส่งเสริม “ศีล ๕ วิถี

ชุมชน" โดยให้ประชาชนร่วมกันดำเนินชีวิตตามหลักศีล เช่น การลดการใช้ความรุนแรง การส่งเสริมอาชีพสุจริต และการรักษาสิ่งแวดล้อมเป็นการรณรงค์ลดเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ และอบายมุขในชุมชน

๕. ระดับวัดและพระสงฆ์ (Temple and Monastic Level) พระสงฆ์ทำหน้าที่เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ ส่งเสริมการปฏิบัติศีล ๕ ในหมู่ชาวบ้านจัดค่ายปฏิบัติธรรมเพื่อให้ประชาชนมีโอกาสฝึกฝนตนเองอย่างเข้มข้นเพื่อเป็นการพัฒนาหลักสูตรและกิจกรรมทางศาสนาที่สามารถนำไปใช้ได้ในชีวิตประจำวัน

๖. การใช้สื่อและเทคโนโลยี (Use of Media and Technology) ผลิตสื่อธรรมะเกี่ยวกับศีล ๕ และ ๗ กิจกรรมความดี เพื่อเผยแพร่ผ่านช่องทางออนไลน์และออฟไลน์ใช้โซเชียลมีเดียเป็นเครื่องมือในการเผยแพร่คำสอนและแนวปฏิบัติของศีล ๕ ส่งเสริมให้เยาวชนมีบทบาทในการสร้างสื่อธรรมะเพื่อสื่อสารกับคนรุ่นใหม่

๗. จัดทำแบบประเมินพฤติกรรมการศึกษาศีล ๕ ในระดับบุคคล ครอบครัว โรงเรียน และชุมชนติดตามผลการดำเนินโครงการผ่านการประชุมชุมชนและการสัมภาษณ์ประชาชนปรับปรุงกิจกรรมให้เหมาะสมกับบริบทของชุมชนเพื่อให้เกิดผลลัพธ์ที่ยั่งยืนเมื่อทุกภาคส่วนร่วมมือกันในการส่งเสริมศีลธรรม การรักษาศีล ๕ จะกลายเป็นพฤติกรรมที่ปลูกฝังอยู่ในวิถีชีวิตของชุมชน นำไปสู่การสร้างสังคมที่มีคุณธรรม และเป็นแบบอย่างของความสงบสุขอย่างแท้จริง

ภาพ โมเดล

การยกระดับการรักษาศิลป ๕ ไปสู่การประกันคุณภาพชุมชนวิถีพุทธในชุมชน
วัดห้วยนบุญ อ.คลองหลวง จ.ปทุมธานี IFSCTUM Model

บรรณานุกรม

๑.ภาษาไทย:

ก.ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย.ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,๒๕๓๙.

ข.ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ :

นฤมล มารคแมน. มนุษย์และความเป็นจริงของชีวิตในทัศนะของพุทธศาสนา. พิมพ์ครั้งที่ ๒,

กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๓.

มันเกียติ โกศลนิรติวงศ์. ทฤษฎีและเทคนิคในการให้คำปรึกษาพุทธธรรม. พิมพ์ครั้งที่ ๑

กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาส์น, ๒๕๔๑.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ. พิมพ์ครั้งที่ ๓๙,

กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.

สายชล ปัญญาชิต. สังฆพัฒนา: แนวคิด อุดมการณ์การสร้างเครือข่ายทางสังคม.

กรุงเทพมหานคร: สำนักสนับสนุนสุขภาวะองค์กร สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพและสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๗.

การพัฒนากระบวนการเชิงสร้างสรรค์ความหลากหลายของพุทธวัฒนธรรม
ชาวกัมพูชาเชิงพุทธบูรณาการ
Development of Creative Processes for Diversity of Cambodian
Cultural Ambassadors for Integrated Buddhism

พระฮอน อาวธูปปญโญ (เกื่อง)

Phra Hon Aavutdhapanño (Phoeung)^๑

พระชินพล ชินพล (ปรางทอง)

Phra Chinaphon Chinaphalo (Prang Thong)^๒

Received: May 31, 2025

Revised: August 19, 2025

Accepted: August 20, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ดังนี้ ๑) เพื่อศึกษาวัฒนธรรมสากลและวัฒนธรรมชาวกัมพูชา ๒) เพื่อศึกษากระบวนการเชิงสร้างสรรค์ความหลากหลายของพุทธวัฒนธรรมชาวกัมพูชา และ ๓) เพื่อเสนอการพัฒนากระบวนการเชิงสร้างสรรค์ความหลากหลายของพุทธวัฒนธรรมชาวกัมพูชา ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มเป้าหมายคือ พุทธวัฒนธรรมชาวกัมพูชา จำนวน ๑๐ รูป/คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือแบบสัมภาษณ์เชิงลึก โดยเรียบเรียงเชิงพรรณนา ผลการวิจัยพบว่า ความหลากหลายทางวัฒนธรรมกลายเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างความเข้าใจและความร่วมมือระหว่างชนชาติ การพัฒนากระบวนการที่ส่งเสริมความหลากหลายทางวัฒนธรรมจึงเป็นแนวทางที่มีคุณค่า ซึ่งการพัฒนากระบวนการเชิงสร้างสรรค์เพื่อ

^๑ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย Graduate School Mahachulalongkornrajavidyalaya University

^๒ นักวิชาการอิสระ, ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดราษฎร์ศรัทธาธรรม แขวงบางจาก เขตพระโขนง กรุงเทพมหานคร

สนับสนุนบทบาทของทูตวัฒนธรรมชาวกัมพูชาเพื่อสร้างความยั่งยืนในบทบาทและความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมที่แตกต่างอย่างสันติสุข ส่วนการพัฒนากิจกรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อส่งเสริมความหลากหลายทางวัฒนธรรมของทูตวัฒนธรรมชาวกัมพูชาที่สามารถเชื่อมโยงหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้ากับวัฒนธรรมที่หลากหลาย และสร้างความเข้าใจในสังคมพหุวัฒนธรรมเป็นแนวทาง คือ ไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อชุมชนและสังคมโดยรวมที่สามารถนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน คือ BRTOE Modle ที่จะช่วยให้พระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมกัมพูชาได้รับการสืบทอดต่อไป

คำสำคัญ: การพัฒนากะบวนกร, เชิงสร้างสรรค์,ทูตวัฒนธรรม,พุทธบูรณาการ

Abstract

The objectives of this research article are: 1.To study universal culture and Cambodian culture. 2.To examine the development of a creative process that enhances the diversity of Cambodian cultural ambassadors. 3 .To propose the development of a creative process that promotes the diversity of Cambodian cultural ambassadors.This is a qualitative study conducted through in-depth interviews with a target group of 10 Cambodian cultural ambassadors. The research tool used was an in-depth interview, organized in a descriptive manner.

The study found that cultural diversity is a crucial factor in fostering understanding and cooperation among nations. Developing processes that promote cultural diversity is a valuable approach. The creative process designed to support the role of Cambodian cultural ambassadors aims to ensure the sustainability of their role and peaceful relationships between diverse cultures.

Furthermore, the development of creative activities to enhance cultural diversity among Cambodian cultural ambassadors involves integrating Buddhist principles with diverse cultural practices to foster understanding in a multicultural society. The key approaches include **Trisikkha** (morality, concentration, and wisdom) to maximize benefits for communities and society as a whole, ultimately

leading to sustainable development. The **BRTOE Model** is introduced as a means to help preserve Buddhism and Cambodian culture for future generations.

Keywords: Process Development, Creative Approach, Cultural, Ambassador, Buddhist Integration

๑. บทนำ

การพัฒนาคุณภาพชีวิตเป็นสิ่งที่สิ่งมีชีวิตทั้งหลายต้องการโดยเฉพาะมนุษย์ และพยายามที่จะไขว่คว้าหาสิ่งที่ดีกว่า ความสุข หรือการมีคุณภาพชีวิตที่ดีโดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับสิ่งที่ตนเองรู้สึกขาดแคลน หรือสิ่งที่ตนเองมีความปรารถนา มนุษย์แทบทุกคนก็จะไขว่คว้าหาความสุข ที่แตกต่างกัน เช่น บางคนก็อยากมีความสุขหลังความตาย ว่าให้ได้เกิดเป็นเทวดาในแดนสวรรค์บางคนขอให้บ้านมีที่พักติ ๆ หรือมีปัจจัยสี่ก็เพียงพอแล้ว การส่งเสริมบทบาทการทูตเชิงวัฒนธรรมที่ต้องทำหน้าที่จัดกิจกรรมด้านวัฒนธรรมในกรอบกว้างๆ ทั้งภาษาความคิดอุดมการณ์ ทศนคติประเพณีวิทยาการความรู้และวิถีชีวิตทั้งหลายเพื่อเป็นเครื่องมือสร้างความรู้สึกที่ดีต่อกันโดยใช้แนวทางปฏิบัติอย่างต่อเนื่องในลักษณะซึมลึกเพื่อให้เข้าถึงพระนิสิตและนิสิตทั้งหลายที่อาศัยอยู่ในมหาวิทยาลัยการดำเนินชีวิตของนิสิตชาวกัมพูชานั้นต้องดำเนินเป็นกลุ่มการปรับเปลี่ยนสังคม วัฒนธรรมเป็นการปรับเปลี่ยนในกลุ่มมากกว่าในระดับปัจเจกบุคคลการสืบทอดวัฒนธรรมท้องถิ่นของนิสิตชาวกัมพูชาต้องถ่ายทอดจากรุ่นหนึ่งไปอีกรุ่นหนึ่งเป็นกลุ่มการปรับตัวทางวัฒนธรรมจึงเป็นการปรับเปลี่ยนของกลุ่มนิสิตที่จะส่งเสริมและรักษาวัฒนธรรมของท้องถิ่นเอาไว้ในการดำเนินชีวิตซึ่งเป็นภารกิจและกิจกรรมต่างๆ ซึ่งทูตวัฒนธรรมปฏิบัติอยู่ในมหาวิทยาลัยซึ่งส่วนใหญ่จะรวมถึงงานที่เกี่ยวกับการศึกษา ภาษา ศาสนา ศิลปะขนบธรรมเนียม ประเพณี การประชาสัมพันธ์ ตลอดจนการรวบรวมและแลกเปลี่ยนข้อมูลต่างๆ ที่เกี่ยวกับวัฒนธรรม และการเป็นผู้แทนทางวัฒนธรรมของนิสิตชาวกัมพูชา^๓

^๓ สมหมาย ชินนาค, “การทูตภาคประชาชนกับความมั่นคงของชาติและภูมิภาค: กรณีศึกษาวิถีชีวิตการปรับตัว เครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคมข้ามชาติและบทบาทในฐานะทูตทางวัฒนธรรมของพระนักศึกษามหามหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ในพระบรมราชูปถัมภ์ในประเทศไทย”, วารสารสถาบันวิชาการป้องกันประเทศ, ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๑ (มกราคม - เมษายน ๒๕๖๒): บทคัดย่อ.

ปัจจุบันนี้นิสิตชาวกัมพูชาที่เข้ามาศึกษาในประเทศไทยมีจำนวนมากซึ่งส่วนใหญ่มาศึกษาที่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย นอกจากนั้นก็กระจายอยู่ในจังหวัดต่างๆ ที่มีวิทยาเขตรวมแล้วประมาณ ๒๐-๓๐ รูป/คน สาเหตุที่นิสิตกัมพูชามาศึกษาในประเทศไทยเพราะมองว่าเมืองไทยเป็นเมืองพุทธที่มีมหาวิทยาลัยสงฆ์ที่เปิดให้เรียนหลายสาขาวิชาจะเลือกเรียนได้หลายสาขาวิชา นิสิตชาวกัมพูชาส่วนใหญ่ไม่เคยเรียนภาษาไทยมาก่อน ฉะนั้นเมื่อเดินทางมาศึกษาในมหาวิทยาลัยแล้วก็ต้องเรียนสาขาวิชาที่ไม่เป็นอุปสรรคต่อการใช้ภาษาของตนมากนัก จะเห็นได้ว่าวิถีชีวิตและการปรับตัวของนิสิตชาวกัมพูชาจะต้องมีการปรับตัวให้เข้ากับบริบทของมหาวิทยาลัย ซึ่งการปรับตัวที่เกิดขึ้นนั้นจะมีการปรับตัวทางด้านสังคม และวัฒนธรรม ต้องปรับให้เข้ากับสภาพปัจจุบันนิสิตมีความจำเป็นต้องปรับตัวทางด้านวัฒนธรรมโดยการให้ภาษาในการเรียนโดยตรงและทางอ้อมในการดำเนินชีวิตของนิสิตชาวกัมพูชาในการสร้างสายสัมพันธ์ในพื้นที่ใหม่ปลายทางที่เรียกว่า เครือข่ายสัมพันธ์ผ่านมิติการสร้างและนำเสนอกิจกรรมทางด้านอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ การสร้างพรมแดนทางด้านสังคม วัฒนธรรม และทางด้านศาสนา ที่ปรากฏในรูปปฏิบัติการในชีวิตประจำวันหรือกิจกรรมต่างๆ ในรอบปีวัฒนธรรมรวมทั้งที่เป็นกิจกรรมต่างๆ ที่จัดขึ้นภายในกลุ่มย่อยๆ ของพระนิสิตและนิสิตชาวกัมพูชาด้วยกันเองหรือกับกลุ่มชาวไทยเข้ามาเป็นเครื่องมือที่มีพลังสำคัญและส่งบทบาทโดยตรงต่อการสร้างสายสัมพันธ์ทางเครือข่ายต่อกันไม่ว่าจะเป็นการรวมกลุ่มสร้างสายสัมพันธ์กันภายในกลุ่มเพื่อจัดกิจกรรมการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารการติดต่อสื่อสารเพื่อสร้างความสัมพันธ์ในการอยู่ร่วมกันในมหาวิทยาลัยอย่างสันติสุขในพื้นที่ทางสังคมใหม่และสร้างเครือข่ายการศึกษาให้สามารถดำรงชีพได้อย่างมั่นคงในพื้นที่มหาวิทยาลัย^๔

ฉะนั้น การดำเนินชีวิตของนิสิตชาวกัมพูชาที่ได้มีการส่งเสริมความสัมพันธ์และความเข้าใจอันดีที่มีต่อกันในระดับนิสิตชาวกัมพูชาจึงเป็นพื้นฐานที่สำคัญและความร่วมมือระหว่างกันในด้านต่างๆ ซึ่งผู้วิจัยจะได้ศึกษาประเด็นที่สำคัญในดำเนินชีวิตในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในการส่งเสริมกิจกรรมของนิสิตชาวกัมพูชาในการสร้างบทบาทพุทธวัฒนธรรมจะเห็นได้ว่าวิถีดำเนินชีวิตทุกด้านของนิสิตชาวกัมพูชานับตั้งแต่วิถีกิน วิถีอยู่ วิถีแต่งกาย วิถีทำงาน ตลอดถึงวิถีอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะตลอดจนวิถีแสดงทางความสุขทางใจและหลักเกณฑ์การดำเนินชีวิตซึ่งมีบทบาทหน้าที่ของพุทธวัฒนธรรมในแต่ละด้านในปัจจุบันที่เรียกกันว่า ยุคโลกาภิวัตน์การเดินทางเคลื่อนไหวของผู้คนทั้งสองฝั่งกลับมีรูปแบบที่หลากหลายและซับซ้อนมากยิ่งขึ้นโดยเฉพาะอย่างยิ่ง

^๔ คณะกรรมการธิการโลกว่าด้วยวัฒนธรรมและการพัฒนา, วัฒนธรรม, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: www.vcharkarn.com, [๓ สิงหาคม ๒๕๖๖].

นับตั้งแต่ประเทศไทยมีนโยบายส่งเสริมการค้ากับ ประเทศเพื่อนบ้านในอดีตจนถึงปัจจุบัน ในหลายโอกาสและสถานการณ์นั้น ทูตหรือล่ำมก็มีหน้าที่ สถานภาพ และบทบาทมากกว่าหนึ่ง ทั้งที่ได้รับมอบหมายและโดยสมัครใจ ทั้งนี้ อาจเนื่องมาจากการที่ล่ำมขาดความรู้หรือการฝึกอบรมแนวทางปฏิบัติตัวในการทำงานของล่ำม จึงทำให้ล่ำมไม่เข้าใจถึงบทบาทและขอบเขตหน้าที่ของตนที่ชัดเจนเมื่อเป็นเช่นนี้ เมื่อล่ำมมองเห็นปัญหาหรือสถานการณ์ที่มีความขัดแย้งกันระหว่างสองฝ่าย ในหลายครั้งล่ำมจึงถือวิสาสะรองรับบทบาทของคนกลางหรือผู้ไกล่เกลี่ยไปโดยปริยายด้วยเจตนาที่ต้องการช่วยแก้สถานการณ์และคลายปมขัดแย้งดังกล่าว ในการติดต่อสื่อสารระหว่างบุคคลที่มาจากต่างวัฒนธรรมมักจะมีข้อขัดข้องหรืออุปสรรคที่เกิดขึ้นเพราะความแตกต่างทางวัฒนธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีที่ทูตวัฒนธรรมของทั้งสองฝ่ายมีความแตกต่างกันมาก เมื่อการสื่อสารนั้นกระทำโดยผ่านตัวกลาง เช่น ล่ำม ซึ่งมักได้รับการคาดหวังให้เป็นสื่อกลางทางวัฒนธรรม จึงมีประเด็นคำถามสำคัญว่าล่ำมจะรับมือกับความแตกต่างทางวัฒนธรรมการสื่อสารของคู่สนทนาอย่างไรหากเป้าหมายสำคัญประการหนึ่งในการสนทนาคือการรักษาสัมพันธภาพที่ดีระหว่างคู่สนทนาทั้งสองฝ่ายอย่างที่ได้พบได้ในงานล่ำมในบริบททางการทูต สิ่งที่สำคัญทูตหรือล่ำมในบริบทสถานทูตเป็นสถานภาพชั่วคราวที่เพิ่มเติมเสริมขึ้นมาเฉพาะโอกาส กล่าวคือ ผู้ทำหน้าที่ล่ำมนั้นล้วนมีตำแหน่งหน้าที่งานประจำในสถานทูต เช่น เจ้าหน้าที่แผนกกงสุล แผนกการเมือง หรือ แผนกการค้า เป็นต้น แต่ในบางโอกาสหรือสถานการณ์ บุคคลเหล่านี้ได้รับมอบหมายให้ทำหน้าที่เป็นล่ำมในการสื่อสารซึ่งกันละกันหรือเจรจากับตัวแทน ซึ่งเป็นบทบาทที่เพิ่มเติมขึ้นมาจากหน้าที่หลักทั่วไปในการสื่อสารระหว่างการทูตวัฒนธรรม และแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าที่แตกต่างกันออกไปในสถานการณ์ความขัดแย้งหรือกรณีที่มีความแตกต่างทางวัฒนธรรม^๕

จากการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาของทูตวัฒนธรรมชาวกัมพูชาที่เกี่ยวข้องกับบทบาทและหน้าที่ของทูตวัฒนธรรมชาวกัมพูชาในหลายๆ ด้านในการส่งเสริมนิสิตชาวกัมพูชาเช่นกัน ที่เป็นปัญหานั้นมีอยู่หลายประการ ไม่ว่าจะเป็นการดำเนินชีวิตประจำวัน ที่ต้องปรับตัวเข้ากับวัฒนธรรมไทยและวัฒนธรรมอีสาน (ลาว) การมีบทบาทสำคัญในการนำเสนอ “อัตลักษณ์เขมร” ผ่านการจัดประเพณีและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับศาสนาในแบบเขมรอาทิจการจัดงานสารทเขมรหรือ “บ่อนปลูมบิณฑ์” (อ่านว่า ปรีอ-จุม-บิณฑ์) งานขึ้นปีใหม่เขมร (สงกรานต์) การจัดงานบุญกฐิน-ผ้าป่าข้ามแดน ฯลฯ ขณะเดียวกัน พระชาวกัมพูชาที่จบการศึกษาและเดินทางกลับประเทศแล้ว เกือบทุกรูปก็

^๕ งานวิจัยผลกระทบระหว่างไทย-กัมพูชาและการบูรณาการความร่วมมือด้านความมั่นคงระหว่างประเทศ, ๒๕๖๑, หน้า ๒๓.

ยังคงรักษาความสัมพันธ์อันดีกับสถาบันการศึกษาที่ตนเคยศึกษา กับวัดที่ตนเคยพักอาศัยรวมทั้ง พระสงฆ์อุบาสก อุบาสิกา ในหลายโอกาสและสถานการณ์นั้น ทูตหรือล่ำมก็มีหน้าที่ สถานภาพ และบทบาทมากกว่าหนึ่ง ทั้งที่ได้รับมอบหมายและโดยสมัครใจ ทั้งนี้ อาจเนื่องมาจากการที่ล่ำมขาดความรู้หรือการฝึกอบรมแนวทางปฏิบัติตัวในการทำงานของล่ำม จึงทำให้ล่ำมไม่เข้าใจถึงบทบาท และขอบเขตหน้าที่ของตนที่ชัดเจน เมื่อเป็นเช่นนี้ เมื่อล่ำมมองเห็นปัญหาหรือสถานการณ์ที่มีความขัดแย้งกันระหว่างสองฝ่าย ในหลายครั้งล่ำมจึงถือวิสาสะครองบทบาทของคนกลางหรือผู้ไกล่เกลี่ย ไปโดยปริยายด้วยเจตนาที่ต้องการช่วยแก้สถานการณ์และคลายปมขัดแย้งดังกล่าว ในการติดต่อสื่อสารระหว่างบุคคลที่มาจากต่างวัฒนธรรมมักจะมีข้อขัดข้องหรืออุปสรรคที่เกิดขึ้นเพราะความแตกต่างทางวัฒนธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีที่ทุติวัฒนธรรมของทั้งสองฝ่ายมีความแตกต่างกันมาก เมื่อการสื่อสารนั้นกระทำโดยผ่านตัวกลาง เช่น ล่ำม ซึ่งมักได้รับการคาดหวังให้เป็นสื่อกลางทางวัฒนธรรม จึงมีประเด็นคำถามสำคัญว่าล่ำมจะรับมือกับความแตกต่างทางวัฒนธรรม การสื่อสารของคุณสนทนาอย่างไรหากเป้าหมายสำคัญประการหนึ่งในการสนทนาคือการรักษาสัมพันธ์ภาพที่ดีระหว่างคู่สนทนาทั้งสองฝ่ายอย่างที่ได้ในงานล่ำมในบริบททางการทูต สิ่งที่สำคัญทูตหรือล่ำมในบริบทสถานทูตเป็นสถานภาพชั่วคราวที่เพิ่มเติมเสริมขึ้นมาเฉพาะโอกาส กล่าวคือ ผู้ทำหน้าที่ล่ำมนั้นล้วนมีตำแหน่งหน้าที่งานประจำในสถานทูต เช่น เจ้าหน้าที่แผนกกงสุล แผนกการเมือง หรือ แผนกการค้า เป็นต้น แต่ในบางโอกาสหรือสถานการณ์ บุคคลเหล่านี้ได้รับมอบหมายให้ทำหน้าที่เป็นล่ำมในการสื่อสารซึ่งกันละกันหรือเจรจากับตัวแทน ซึ่งเป็นบทบาทที่เพิ่มเติมขึ้นมาจากหน้าที่หลักทั่วไป ในการสื่อสารระหว่างการทูตวัฒนธรรม และแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าที่แตกต่างกันออกไปในสถานการณ์ความขัดแย้งหรือกรณีที่ที่มีความแตกต่างทางวัฒนธรรม เพื่อเป็นการพัฒนาคุณลักษณะของทูตวัฒนธรรมในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของนิสิตชาวกำพูชา

จากสภาพปัญหาที่เห็นได้ว่าบทบาททูตวัฒนธรรมดังกล่าวข้างต้นของพระนิสิตและอดีตพระนักศึกษาว ชาวมุข กล่าวได้ว่าเป็นทั้ง ทูตทางวัฒนธรรม มีหลักแนวทางที่จะสนับสนุนการส่งเสริมสร้างความสัมพันธ์และมิตรไมตรีอันดีงามเพื่อให้เกิดความเข้าใจอันดีระหว่างเพื่อนบ้านกับชาวมุข และพระภิกษุในทางพุทธศาสนาที่ช่วยกันดำรงพระพุทธศาสนาไปพร้อมๆ กัน หากบรรดาพระนักศึกษาว ชาวมุขจำนวนหนึ่งที่จบการศึกษาไปแล้วบางรูปจะยังคงดำรงสมณเพศอยู่ขณะที่บางรูปก็ลาสิกขาจากสมณเพศเพื่อไปประกอบอาชีพต่างๆ^๖

^๖ สมหมาย ชินนาค, “การทูตภาคประชาชนกับความมั่นคงของชาติและภูมิภาค: กรณีศึกษาวิถีชีวิต การปรับตัว เครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคมข้ามชาติและบทบาทในฐานะทูตทางวัฒนธรรมของ

ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาคุณลักษณะด้านบทบาททูตวัฒนธรรมของนิสิตชาวกัมพูชาในการพัฒนาคุณภาพชีวิตเชิงพุทธบูรณาการ และผู้คนจากประเทศเพื่อนบ้านในการผ่านพระนักศึกษาก็ไม่เพียงแต่จะทำให้เรามีความเข้าใจเพื่อนบ้านลึกซึ้งมากขึ้นเท่านั้น หากแต่อาจนำไปสู่การกำหนดแนวนโยบายที่เหมาะสมสำหรับทั้งสองประเทศ โดยเฉพาะจะเป็นประโยชน์ยิ่งต่อการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์ และได้พัฒนาคุณลักษณะของทูตวัฒนธรรมอีกด้วย

๒. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาวัฒนธรรมสากลและวัฒนธรรมชาวกัมพูชา
๒. เพื่อพัฒนากิจกรรมการเชิงสร้างสรรค์ความหลากหลายของทูตวัฒนธรรมชาวกัมพูชาเชิงพุทธบูรณาการ
๓. เพื่อนำเสนอการพัฒนากิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ความหลากหลายของทูตวัฒนธรรมชาวกัมพูชาเชิงพุทธบูรณาการ

๓. วิธีการดำเนินการวิจัย/รูปแบบการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาระบบการเชิงสร้างสรรค์ความหลากหลายของทูตวัฒนธรรมชาวกัมพูชา” การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) โดยผู้วิจัยได้ทำการศึกษาค้นคว้าข้อมูลในด้านเนื้อหาเอกสารและสัมภาษณ์ (In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญเชิงลึก (Key Informants) เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับการพัฒนาระบบการเชิงสร้างสรรค์ความหลากหลายของทูตวัฒนธรรมชาวกัมพูชา ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีจากเอกสาร วารสาร สื่อสิ่งพิมพ์ ข้อมูลจากอินเทอร์เน็ต และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยตลอดถึงกระบวนการกลุ่ม และนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษามาประมวลเพื่อกำหนดนิยาม ขอบเขตเนื้อหา การสร้างกรอบแนวคิดการวิจัย และเป็นโครงสร้างของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ให้สอดคล้องกับประเด็นปัญหา วัตถุประสงค์เพื่อตอบวัตถุประสงค์ในการวิจัย

๓.๑ กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูลสำคัญ กลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive sampling) เป็นการเลือกกลุ่มตัวอย่างโดยพิจารณาจากการตัดสินใจของผู้วิจัยลักษณะของกลุ่มที่เลือกเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ทั้งนี้ผู้วิจัยได้คัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน ๔๐ รูป/คน

กลุ่มที่	เรื่อง	จำนวน
๑	ผู้มีบทบาทหน้าที่ทูตวัฒนธรรมชาวกัมพูชา	๑๐ รูป/คน
๒	ผู้บริหารพระสงฆ์ชาวไทยและกัมพูชาที่มีบทบาททูตวัฒนธรรม	๑๕ รูป
๓	นิสิตชาวกัมพูชาในมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย	๑๐ รูป/คน
๔	พระสงฆ์ชาวกัมพูชาที่เป็นผู้ปกครองในวัด	จำนวน ๕ รูป

๓.๒. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นจากแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตและการสร้างความสุขในการทำงานซึ่งการศึกษาครั้งนี้ได้อาศัยหลักการและวิธีการทางระเบียบวิธีวิจัยโดยมีขั้นตอนการสร้างและการตรวจสอบเครื่องมือโดยผู้วิจัยได้ทำแบบสัมภาษณ์ (Interview) ใช้ในการเก็บข้อมูลจากเอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สัมภาษณ์โดยใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึกอย่างมีโครงสร้าง (Structured In-depth interview) โดยเป็นการสอบถามในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย และประเด็นอื่น ๆ เพื่อให้ได้คำตอบตามวัตถุประสงค์งานวิจัย

๓.๓ การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเองโดยใช้เครื่องมือประกอบการเก็บรวบรวมข้อมูลตามวิธีการ ดังนี้

๑. ทำหนังสือจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ถึงสถานที่ที่จะไปเก็บข้อมูลภาคสนามในพื้นที่เขต กรุงเทพมหานคร เพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์การศึกษาวิจัย และขออนุญาตเข้าเก็บรวบรวมข้อมูลงานวิจัย

๒. รวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องจากเอกสารงานวิชาการและงานวิจัยที่มีผู้ทำการศึกษาวิจัยแล้ว เก็บข้อมูลเบื้องต้นจากแบบสอบถาม หากกลุ่มตัวอย่างที่จะสัมภาษณ์

๓. ผู้วิจัยดำเนินการนัดหมายกลุ่มตัวอย่างผู้ให้สัมภาษณ์ตามเวลาที่ได้ทำการนัดหมายไว้ล่วงหน้าแล้ว ดังนี้

๓.๑. วัน เวลา การสัมภาษณ์

๓.๒. สถานที่สัมภาษณ์

๓.๓. ระยะเวลาที่ใช้ในการสัมภาษณ์

๓.๔. วิธีการสัมภาษณ์ (การถาม, การตอบ, การจดบันทึกคำตอบ)

๔. ผู้วิจัยเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างด้วยตนเองโดยมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

๑) การสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างเครื่องมือดังที่กล่าวมาข้างต้น นำเข้ากระบวนการขั้นตอนการทำวิจัย ดังนี้

(๑) ศึกษาแนวทาง ความคิด ทฤษฎีและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ทำการวิจัย

(๒) ศึกษาข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์

(๓) ศึกษาวิธีการสร้างเครื่องมือจากเอกสารต่าง ๆ

(๔) สร้างแบบสัมภาษณ์เจาะลึกเพื่อใช้ในการสัมภาษณ์เจาะลึกของกลุ่มตัวอย่าง จากกรอบแนวคิด วัตถุประสงค์และการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

(๕) เสนอเครื่องมือให้อาจารย์ผู้เชี่ยวชาญ ให้เป็นที่ปรึกษาหลัก ตามมติกฎระเบียบของทางมหาวิทยาลัย บัณฑิตวิทยาลัยและคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ที่กำหนดไว้ จำนวน ๓ ท่าน เพื่อตรวจสอบความถูกต้องเที่ยงตรงด้านโครงสร้างและเนื้อหา

(๖) นำข้อมูลของพื้นที่เป้าหมายมาวิเคราะห์เพื่อให้ได้ข้อมูลเป็นองค์ความรู้ใหม่

(๗) สรุปผลการวิจัยให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งเป้าหมายไว้

๓.๔ การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลแบบสัมภาษณ์(In-depth Interview) ทำการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท (Content Analysis Techniques) มีวิธีการตรวจสอบคุณภาพ ซึ่งการการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลตามแนวทางการวิจัยเชิงคุณภาพ คือ ผู้ศึกษาวิจัยได้ดำเนินการประมวลผลและวิเคราะห์ข้อมูล โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ นำมาจำแนกข้อมูลออกเป็นหมวดหมู่ตามประเด็นสำคัญ โดยอาศัยการจัดหมวดหมู่ของข้อมูลและจดบันทึกลงในโปรแกรมคอมพิวเตอร์ ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำแนวคิดและทฤษฎีต่าง ๆ ที่ได้ศึกษาค้นคว้ามาเป็นแนวทางในการจำแนกข้อมูล ต่อจากนั้นจึงนำข้อมูลที่ได้นำมารวบรวม สังเคราะห์ วิเคราะห์ สรุปประเด็นสำคัญ และอธิบายความเชื่อมโยงกันโดยการเขียนในเชิงพรรณนาเป็นการเขียนเรียงความโดยสอดแทรกความรู้จากสภาพความเป็นจริงลงไปและประยุกต์เข้ากับเหตุการณ์ปัจจุบันให้ทันสมัยเข้าใจง่ายสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้จริงในสังคม

๑. นำข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้มาเรียบเรียงให้เป็นระบบระเบียบพร้อมที่จะนำไปวิเคราะห์ต่อไป ขั้นตอนนี้ ได้แก่ การจัดบันทึกใหม่ และพิมพ์ข้อมูลลงในเครื่องคอมพิวเตอร์ เพื่อเตรียมไปสู่การให้ความหมายข้อมูลการจัดหมวดหมู่ และการวิเคราะห์ในขั้นสุดท้ายต่อไป

๒. ให้ความหมายกับข้อมูล (Conceptualizing the data) ในขั้นตอนนี้ได้อาศัยการตีความจากข้อมูลเบื้องต้นให้เป็นข้อความที่สื่อความหมายของผู้ให้ข้อมูล

๓. จัดหมวดหมู่ความหมายของข้อมูล (Categorize the Concepts) เป็นขั้นการนำเอาความหมายที่ให้ไว้มาจัดเป็นหมวดหมู่ จากนั้นนำความหมายที่จัดหมวดหมู่แล้วมาตีความสร้างรูปแบบอุปนัย

๔. วิเคราะห์และสรุปรวบรวมความหมายให้ได้ความรู้ตามจุดมุ่งหมายของการวิจัยซึ่งในขั้นตอนนี้ผู้วิจัยได้นำข้อสรุปต่างๆมาเชื่อมโยงกันจนเกิดเป็นโครงสร้างของข้อสรุปที่สามารถตอบปัญหาในการวิจัย

๔. ผลการวิจัย

ในโลกปัจจุบันที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมกลายเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างความเข้าใจและความร่วมมือระหว่างชนชาติ การพัฒนากระบวนการที่ส่งเสริมความหลากหลายทางวัฒนธรรมจึงเป็นแนวทางที่มีคุณค่า โดยเฉพาะในสังคมที่วัฒนธรรมมีความเชื่อมโยงกับหลักธรรมทางศาสนาอย่างลึกซึ้ง เช่น สังคมกัมพูชา ซึ่งพุทธศาสนาได้กลายเป็นรากฐานสำคัญของวิถีชีวิต ความคิด และการแสดงออกทางวัฒนธรรมผู้วิจัยจะกล่าวถึงการพัฒนากระบวนการเชิงสร้างสรรค์เพื่อสนับสนุนบทบาทของพุทธวัฒนธรรมชาวกัมพูชา ที่ทำหน้าที่สื่อสารและแสดงความหลากหลายทางวัฒนธรรมในบริบทของพุทธศาสนา กระบวนการดังกล่าวไม่ได้มุ่งเน้นเพียงการเผยแพร่ประเพณีและเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมโดยมีรายละเอียดตามวัตถุประสงค์ต่อไปนี้

๔.๑ วัฒนธรรมสากลและวัฒนธรรมชาวกัมพูชา

จากการศึกษาค้นคว้าจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องผู้วิจัยได้พบประเด็นที่สำคัญในการศึกษาหลักการและแนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับหลักการวัฒนธรรมสากลและวัฒนธรรมชาวกัมพูชา พบว่า การผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมสากลและวัฒนธรรมชาวกัมพูชาแสดงถึงความสามารถในการปรับตัวของชาวกัมพูชา ในขณะเดียวกันก็ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการอนุรักษ์อัตลักษณ์ดั้งเดิมที่เป็นรากฐานของสังคมการเชื่อมโยงกันในโลกยุคปัจจุบันทั้งสองวัฒนธรรมได้รับอิทธิพลจากการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีและการเชื่อมต่อระหว่างประเทศ เช่น การใช้สื่อสังคมออนไลน์ในการสื่อสารและเผยแพร่ข้อมูล การแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกัมพูชาเปิดรับแนวคิด

สากล เช่น การศึกษาและการพัฒนาทักษะในเชิงสากล ขณะเดียวกันก็ส่งออกศิลปะและเอกลักษณ์เฉพาะ เช่น การเต้นรำแบบอัปสราไปยังเวทีระดับโลก มีความหลากหลายและคล่องตัว อิงแนวคิดเสรีนิยม การเคารพความหลากหลายทางเชื้อชาติ เพศ และความเชื่อ เน้นความเป็นปัจเจกบุคคล (Individualism) และสิทธิส่วนบุคคล เช่น การแสดงออกอย่างเสรีในรูปแบบที่ไม่ถูกจำกัดโดยบรรทัดฐานสังคม มุ่งเน้นเทคโนโลยี ความก้าวหน้า และการบริโภคนิยม ผู้วิจัยมองว่าวัฒนธรรมสากลและวัฒนธรรมกัมพูชามีความสัมพันธ์ที่สำคัญในการสร้างสังคมที่เปิดกว้างและเข้าใจซึ่งกันและกัน วัฒนธรรมสากลช่วยเชื่อมโยงผู้คนจากทั่วโลกโดยให้โอกาสในการแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ข้ามพรมแดน วัฒนธรรมเหล่านี้สามารถส่งเสริมการเรียนรู้และการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยี แต่ทว่าความเปิดกว้างนี้ไม่ควรมองข้ามการอนุรักษ์ วัฒนธรรมกัมพูชา ที่มีรากฐานมาจากประเพณีทางศาสนาและขนบธรรมเนียมที่สะท้อนอัตลักษณ์ของชาติ การรักษาวัฒนธรรมกัมพูชาเป็นสิ่งสำคัญในการเสริมสร้างอัตลักษณ์ของชุมชนและประชาชน โดยเฉพาะการอนุรักษ์พิธีกรรมทางศาสนา เช่น การบิณฑบาตและการบำเพ็ญทาน ซึ่งเป็นส่วนสำคัญของชีวิตชาวกัมพูชา พระพุทธศาสนาภายใต้กรอบวัฒนธรรมกัมพูชายังมีบทบาทในการสอนจริยธรรมและการพัฒนาสังคมผ่านการปฏิบัติธรรมที่มีคุณธรรมสูง อย่างไรก็ตาม การเปิดรับ วัฒนธรรมสากลสามารถเป็นประโยชน์ในการส่งเสริมการเรียนรู้และพัฒนาทักษะใหม่ๆ โดยไม่ต้องสูญเสียเอกลักษณ์ของวัฒนธรรมท้องถิ่น การนำเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาใช้ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและการส่งเสริมกิจกรรมทางวัฒนธรรมสามารถทำให้ความรู้ทางศาสนาเข้าถึงผู้คนทั่วโลกได้มากขึ้น การประสานระหว่างทั้งสองวัฒนธรรมจะช่วยให้เกิดการเติบโตทางสังคมและเศรษฐกิจที่ยั่งยืน ในขณะที่ยังคงความเป็นเอกลักษณ์และคุณค่าทางวัฒนธรรมที่ไม่สูญหายไป พร้อมทั้งสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างประเทศต่าง ๆ และเสริมสร้างสังคมที่เต็มไปด้วยความเข้าใจและการเคารพซึ่งกันและกัน

๒. การพัฒนากิจกรรมการเชิงสร้างสรรค์ความหลากหลายของทวดวัฒนธรรมชาวกัมพูชาเชิงพุทธบูรณาการ

จากการศึกษาค้นคว้าจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องผู้วิจัยได้พบประเด็นที่สำคัญในการศึกษากิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ความหลากหลายของทวดวัฒนธรรมชาวกัมพูชา พบว่า กิจกรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่อส่งเสริมความหลากหลายทางวัฒนธรรมของ ทวดวัฒนธรรมชาวกัมพูชาเชิงพุทธบูรณาการ จำเป็นต้องอาศัยกิจกรรมที่สามารถเชื่อมโยงหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้ากับวัฒนธรรมที่หลากหลาย เพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกันและเสริมสร้างสังคมแห่งสันติภาพ โดยอาศัยแนวทางสำคัญดังนี้ ๑) กิจกรรมที่เน้นการบูรณาการหลักธรรมพุทธศาสนาหลักธรรมสำคัญ เช่น

ไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) ถูกนำมาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาทักษะของผู้เข้าร่วมผ่านการอบรมศีลธรรม การจัดค่ายปฏิบัติธรรม และเวิร์กช็อปด้านศิลปะที่ช่วยฝึกสมาธิ นอกจากนี้ หลักจักร ๔ หรือ อิทธิบาท ๔ (ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา) ถูกนำมาใช้ในการออกแบบกิจกรรมที่ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ การทำงานเป็นทีม และการพัฒนาโครงการเพื่อสังคมอย่างมีเป้าหมาย ๒) กิจกรรมด้านศิลปะและวัฒนธรรม ในแง่ของศิลปวัฒนธรรม มีการจัดนิทรรศการ “พุทธศิลป์สร้างสรรค์” ที่นำเสนอศิลปะพุทธในรูปแบบร่วมสมัย รวมถึงการแสดง นาฏศิลป์ ดนตรีพื้นบ้าน และละครธรรมะ ที่สอดแทรกคำสอนเพื่อส่งเสริมจิตสำนึกด้านคุณธรรม นอกจากนี้ยังมีโครงการ “เสวนาพุทธเพื่อสังคมพุทธวัฒนธรรม” ที่เปิดเวทีให้ผู้นำศาสนาและนักวิชาการแลกเปลี่ยนแนวคิดเกี่ยวกับการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ๓) กิจกรรมด้านเทคโนโลยีและการเผยแพร่ธรรมะยุคใหม่ มีการพัฒนา แพลตฟอร์มดิจิทัล สำหรับเผยแพร่ธรรมะ เช่น พอดแคสต์ธรรมะ แอนิเมชันพุทธศาสนา และแอปพลิเคชันการเรียนรู้หลักธรรม ที่เข้าถึงเยาวชน นอกจากนี้ยังมีการจัดทำ สารคดีเกี่ยวกับ พุทธศาสนาและความหลากหลายทางวัฒนธรรม เพื่อให้ความรู้และสร้างแรงบันดาลใจแก่ประชาชนทั่วไป ๔) กิจกรรมที่ส่งเสริมการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม โครงการ “วัดเพื่อชุมชน” ส่งเสริมการบำเพ็ญประโยชน์ เช่น การบูรณะวัดเก่า การปลูกต้นไม้ในพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ และการรณรงค์รักษาสิ่งแวดล้อมตามแนวคิดพุทธ นอกจากนี้ยังมี ค่ายเยาวชนพุทธเพื่อสันติภาพ ที่ฝึกอบรมเยาวชนให้มีจิตสำนึกแห่งความเมตตาและการช่วยเหลือผู้อื่น ๕) การขยายแนวทางสู่ระดับนานาชาติ เพื่อให้กิจกรรมเหล่านี้สามารถขยายผลได้มากขึ้น มีการจัด ความร่วมมือระดับนานาชาติ เช่น โครงการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมระหว่างประเทศ การจัด ประชุมเสวนาระดับภูมิภาค และการใช้เครือข่ายออนไลน์เพื่อเผยแพร่วัฒนธรรมพุทธสู่เวทีโลก นอกจากนี้ยังมี ความร่วมมือกับองค์การพุทธศาสนาโลก เพื่อส่งเสริมการแลกเปลี่ยนแนวคิดและนวัตกรรมในการเผยแพร่ธรรมะ ๖) การสนับสนุนจากภาคส่วนต่าง ๆ การดำเนินกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์จำเป็นต้องได้รับ การสนับสนุนจากภาครัฐและองค์กรพุทธศาสนา เช่น การให้ทุนสนับสนุน การจัดเวิร์กช็อป และการฝึกอบรมพุทธวัฒนธรรมให้มี ศักยภาพในการเผยแพร่ศาสนาและวัฒนธรรม การบูรณาการกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์เหล่านี้ ไม่เพียงแต่ช่วยเผยแพร่พุทธศาสนาอย่างทันสมัย แต่ยังช่วยสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างชุมชนพุทธ และวัฒนธรรมที่หลากหลาย นำไปสู่สังคมที่อยู่ร่วมกันอย่าง สันติสุข ยั่งยืน และมีความเข้าใจซึ่งกัน และกัน ในระดับโลก

๓. นำเสนอกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ความหลากหลายของทิวทัศน์วัฒนธรรมชาวกำพูชา เชิงพุทธบูรณาการ

จากการศึกษาค้นคว้าจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องผู้วิจัยได้พบประเด็นที่สำคัญในการศึกษาการพัฒนากิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ความหลากหลายของทิวทัศน์วัฒนธรรมชาวกำพูชา พบว่า การพัฒนากิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ความหลากหลายของทิวทัศน์วัฒนธรรมชาวกำพูชาเชิงพุทธบูรณาการ มีบทบาทสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา อนุรักษ์วัฒนธรรม และสร้างความเข้าใจในสังคมพหุวัฒนธรรม กิจกรรมเหล่านี้ต้องอาศัยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นแนวทาง เช่น ไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) และ จักร ๔ (ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา) เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อชุมชนและสังคมโดยรวม ในฐานะ พระสงฆ์ กิจกรรมเชิงสร้างสรรค์สามารถช่วยเผยแผ่หลักธรรมผ่าน ศิลปะ วัฒนธรรม และเทคโนโลยีดิจิทัล เช่น การจัดนิทรรศการพุทธศิลป์ การผลิตสารคดีธรรมะ และการพัฒนาแอปพลิเคชันเผยแผ่ธรรมะ เพื่อให้พระพุทธศาสนาเข้าถึงประชาชนได้ง่ายขึ้น ขณะที่ประชาชนผู้เข้าร่วมกิจกรรม สามารถได้รับประโยชน์จากการเรียนรู้หลักธรรม ฝึกปฏิบัติสมาธิ และพัฒนาความเข้าใจในวัฒนธรรมที่แตกต่าง นำไปสู่ความเคารพและการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ จากมุมมองของ เจ้าหน้าที่ดูแลกิจกรรม การพัฒนาโครงการจำเป็นต้องมีกระบวนการที่ชัดเจน ตั้งแต่ การศึกษาวิจัย ออกแบบกิจกรรม ประเมินผล และปรับปรุงให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย การจัดเวิร์กช็อปและโครงการจิตอาสาเป็นแนวทางที่ช่วยส่งเสริมความร่วมมือระหว่างวัด ชุมชน และสถาบันการศึกษา กิจกรรมที่มีคุณภาพจะช่วยส่งเสริมความสามัคคีในสังคม และสามารถขยายผลไปสู่ระดับสากลได้

๕. สรุป/องค์ความรู้ใหม่

ผู้วิจัยได้ศึกษาเรื่อง “การพัฒนากระบวนการเชิงสร้างสรรค์ความหลากหลายของทิวทัศน์วัฒนธรรมชาวกำพูชา” ทำให้สามารถสรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ คือ BRTOE Modle

๑. หลักธรรมที่ใช้เป็นแนวทาง (Buddhist Principles as Guidelines) ไตรสิกขา

→ ศีล, สมาธิ, ปัญญา จักร ๔ → ปฏีรูปเทสวาสะ, สัมปรีสุบสังเสวะ, อตตสัมมปณิธิ, ปุพเพกตปุญญตา และสังคหวัตถุ ๔ → ทาน, ปิยวาจา, อตถจริยา, สมานัตตา

๒. บทบาทของผู้เกี่ยวข้อง (Roles of Stakeholders) พระสงฆ์ → เผยแผ่ธรรมะ,

สร้างสันติภาพผ่านศาสนา ประชาชน → เรียนรู้วัฒนธรรม, พัฒนาคุณธรรมเจ้าหน้าที่ดูแล

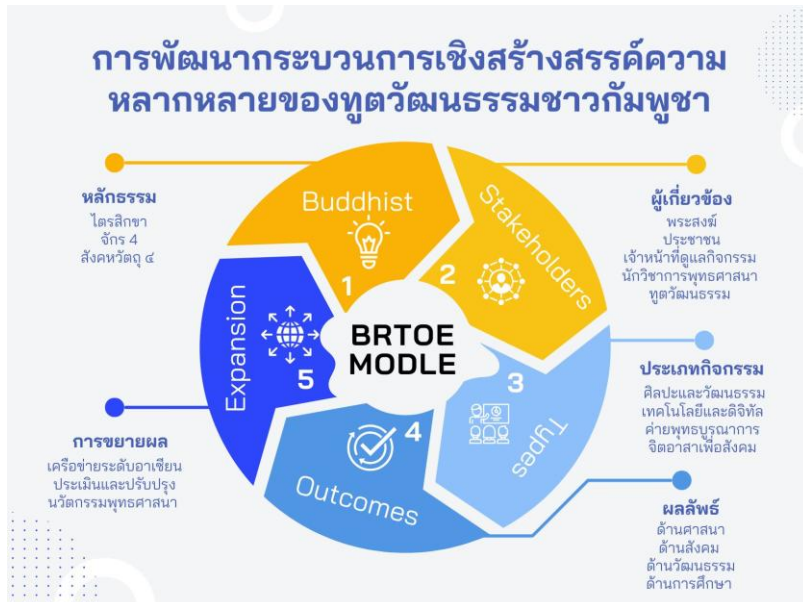

กิจกรรม → วางแผน, ออกแบบ, ประเมินผล นักวิชาการพุทธศาสนา → บูรณาการศาสนากับเทคโนโลยีและทุนวัฒนธรรม → สะพานเชื่อมวัฒนธรรม, เสริมสร้างความเข้าใจระดับสากล

๓. ประเภทของกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ (Types of creative activities) ศิลปะและวัฒนธรรม → นิทรรศการพุทธศิลป์, ดนตรีพื้นบ้าน, ละครธรรมะเทคโนโลยีและดิจิทัล → สื่อออนไลน์, พอดแคสต์, แอนิเมชันพุทธค้ายพุทธบูรณาการ → แลกเปลี่ยนวัฒนธรรม, อบรมเยาวชนจิตอาสาเพื่อสังคม → บำเพ็ญประโยชน์, อนุรักษ์วัดและโบราณสถาน

๔. ผลลัพธ์และประโยชน์ (Outcomes and Benefits) ด้านศาสนา → เผยแพร่ธรรมะอย่างมีประสิทธิภาพ ด้านสังคม → สร้างความเข้าใจและสันติสุข ด้านวัฒนธรรม → อนุรักษ์และเผยแพร่วัฒนธรรมพุทธ ด้านการศึกษา → พัฒนาหลักสูตรพุทธศึกษาและสื่อการเรียนรู้

๕. การขยายผลและการพัฒนาในอนาคต (Expansion and Future Development) เครือข่ายระดับอาเซียน → ร่วมมือกับประเทศพุทธศาสนาอื่นประเมินและปรับปรุง → พัฒนาแนวทางใหม่ ๆ ให้เหมาะสมกับสังคมนวัตกรรมพุทธศาสนา → ใช้เทคโนโลยีให้เกิดประโยชน์สูงสุด

ภาพที่ ๔.๑ โมเดลการพัฒนากระบวนการเชิงสร้างสรรค์ความหลากหลายของทุนวัฒนธรรมชาวกัมพูชา BRTOE Modle

บรรณานุกรม

๑.ภาษาไทย:

ก.ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ข.ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ :

สมหมาย ชินนาค, “การทูตภาคประชาชนกับความมั่นคงของชาติและภูมิภาค: กรณีศึกษาวิถีชีวิตการปรับตัว เครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคมข้ามชาติและบทบาทในฐานะทูตทางวัฒนธรรมของพระนักศึกษามหามหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ในประเทศไทย”, วารสารสถาบันวิชาการป้องกันประเทศ, ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๑ (มกราคม - เมษายน ๒๕๖๒): บทคัดย่อ.

คณะกรรมการธิการโลกว่าด้วยวัฒนธรรมและการพัฒนา, วัฒนธรรม, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: www.vcharkarn.com, [๓ สิงหาคม ๒๕๖๖].

งานวิจัยผลกระทบระหว่างไทย-กัมพูชาและการบูรณาการความร่วมมือด้านความมั่นคงระหว่างประเทศ, ๒๕๖๑, หน้า ๒๓.

สมหมาย ชินนาค, “การทูตภาคประชาชนกับความมั่นคงของชาติและภูมิภาค: กรณีศึกษาวิถีชีวิต การปรับตัว เครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคมข้ามชาติและบทบาทในฐานะทูตทางวัฒนธรรมของพระนักศึกษามหามหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ในประเทศไทย”, วารสารสถาบันวิชาการป้องกันประเทศ, ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๑ (มกราคม - เมษายน ๒๕๖๒): ๒๑-๓๑.

การเรียนรู้หลักธรรมสำคัญในพระพุทธศาสนา

Understanding the Core Teachings in Buddhism

ประเชิญ ชื่นรักชาติ

Prachirn Chuenrukchart^๑

พระมหาธณชพงศ์ สุพรหมปัญโญ

Phramaha Thanatpong Subrahmpaño^๒

Received: August 30, 2024

Revised: July 13, 2025

Accepted: August 7, 2025

บทคัดย่อ

หลักธรรมในพระพุทธศาสนาสิกขิงและยากที่จะเข้าใจให้กระจ่าง เพราะประกอบด้วยหลักทฤษฎีและการปฏิบัติที่จะต้องลงรอยไปด้วยกัน พระไตรปิฎกภาษาบาลีฉบับภาษาไทย อันเป็นหลักฐานขั้นต้นของพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาท มีมากถึง ๔๕ เล่ม นับได้ประมาณ ๒๒,๔๐๐ หน้า แต่ด้วยเหตุที่พระพุทธศาสนามีคำสอนมาจากรากเดียวกัน ถ้าผู้ศึกษาจับแนวทางของการศึกษาได้ หลักคำสอนนั้นจะมีมากมาย ก็จะค่อยไหลลื่นเข้าสู่กระแสแห่งการเข้าใจของตนได้อย่างมีระบบ บทความนี้ชี้ให้เห็นว่า ก่อนการตรัสรู้ พระพุทธเจ้าทรงคิดค้นและวิเคราะห์หลักธรรมสำคัญๆ เช่น ธาตุ ๔ อายตนะ ๖ และ ปฏิจจสมุปบาท มาก่อน ในคตินตรัสรู้ พระองค์บรรลุวิชา ๓ และตรัสรู้อรียสัจ ๔ เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า โดยเนื้อแท้แล้ว สิ่งสำคัญที่เกิดขึ้นแก่พระพุทธองค์ในคตินั้น คือ การกำจัดอาสวกิเลสได้หมดสิ้น และการตรัสรู้อรียสัจ ๔ การตรัสรู้คือการสังเคราะห์ปฏิจจสมุปบาทลงเป็นอรียสัจ ๓ ข้อแรก และสรุปประสบการณ์

^๑ นักวิชาการอิสระ สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. Email: srukchart@yahoo.com

^๒ อาจารย์ประจำสาขาวิชาพระพุทธศาสนา, บัณฑิตวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, วิทยาเขต เชียงใหม่. Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Chiangmai.

ในขณะที่บำเพ็ญเพียรตลอดเวลา ๖ ปี ลงเป็นแนวทางการปฏิบัติเพื่อการดับทุกข์ที่เรียกว่า มรรค ๘ ดังนั้น ปฏิจัสมุปบาทและอริยสัจ ๔ จึงเป็นหลักธรรมสายเดียวกันและเป็นรากเหง้าของหลักคำสอนในพระพุทธศาสนา หลักคำสอนทั้งสองนี้ยังได้ชี้ไปที่หลักอิทัปปัจจยตา อันเป็นคำสอนเรื่องความเป็นเหตุปัจจัยของสิ่งต่างๆ การเข้าใจหลักคำสอนชุดนี้ จะช่วยให้เข้าใจคำสอนอื่นๆ ได้ง่ายขึ้น เช่น พุทธอุทานที่ทรงเปล่งหลังจากการตรัสรู้ได้ ๗ วัน ธรรมจักขุที่เกิดแก่พระอัญญาโกณฑัญญะหลังจากได้ฟังธัมมจักกัปปวัตตนสูตร และ คาถาเยธัมมาที่พระอัสสชิแสดงแก่อุปติสสมาณพ

คำสำคัญ: อิทัปปัจจยตา, ปฏิจัสมุปบาท, อริยสัจ ๔

Abstract

The teachings of Buddhism are profound and challenging to understand clearly as they encompass both theoretical principles and practical applications that must be harmonized. The Tipitaka in Pali language (Thai version), the primary source of Theravada Buddhist doctrines, contains 45 volumes, approximately 22,400 pages. However, because Buddhist teachings originated from the same root, once ones grasp the method of study, the abundant teachings will progressively and systematically integrate into their understanding process. This article illustrates that before his enlightenment, the Buddha explored and analyzed essential principles such as the Four Elements (Dhātu), the Six Sense Bases (Āyatana), or the Dependent Origination (Paṭiccasamuppāda). On the night of his enlightenment, he attained the Threefold Knowledge (Vijjā) and realized the Four Noble Truths (Ariyasacca), becoming the Supreme Enlightened One. In essence, the significant events that occurred to the Buddha on that night were: the complete eradication of the mental defilements (Āsava) and the realization of Ariyasacca. This realization involved synthesizing Paṭiccasamuppāda into the first three of Ariyasacca and summarizing his experiences during the six years of intense practice into the path to the cessation of suffering, known as Magga. Thus, Paṭiccasamuppāda and Ariyasacca are interconnected and form the

foundation of Buddhist teachings. Both of these teachings also point to the principle of *Idappaccayatā*, which is the doctrine of conditionality. Understanding this core set of teachings will facilitate comprehension of other Buddhist doctrines, such as: the Buddha's exclamation (*Buddha-udāna*) uttered on the seventh day after his enlightenment, the insight (*Dhamma-cakkhu*) gained by Venerable *Aññakoṇḍañña* after hearing the *Dhammacakkappavattana Sutta* and the "Ye-dhamma" stanza taught by Venerable *Assaji* to the young man, *Upatissa*.

Keywords: *Idappaccayatā* (the Doctrine of Conditionality), *Paticcasamuppāda* (the Dependent Origination), *Ariyasacca 4* (the Four Noble Truths)

บทนำ

เมื่อราว ๒๖๐๐ ปีที่แล้ว ขณะมีพระชนมายุ ๒๙ พรรษา เจ้าชายสิทธัตถะได้เสด็จออกบรรพชาเพื่อแสวงหาทางพ้นทุกข์ ในเบื้องต้น ทรงเข้าไปศึกษาการปฏิบัติสมาธิกับอาฬารดาบส และอุทกดาบสตามลำดับ จนได้บรรลุฌาน ๘ เมื่อทรงเห็นว่า นั้นมิใช่ทางแห่งการพ้นทุกข์ จึงเสด็จออกแสวงหาวิธีการอื่นๆ ด้วยพระองค์เอง กล่าวคือ ทรงใช้วิธีอัตถกิลมณัญญโค คือ การทรมานตนเองด้วยวิธีการต่างๆ ตามลัทธิของนักบวชที่นิยมทำกันในสมัยนั้น เช่น การเปลือยกาย การทรมานตน การอดอาหาร เป็นต้น เมื่อทรงเห็นว่ามิใช่หนทาง จึงทรงเปลี่ยนมาบำเพ็ญกุศलगิริยา คือ การกลั่นลมหายใจเข้าออกด้วยวิธีต่างๆ แต่ไม่สามารถถึงทางแห่งความพ้นทุกข์ได้ ต่อมา ได้ทรงระลึกถึงการเจริญสมาธิที่ทรงกระทำในวัยเด็กในวันแรกนาขวัญ จึงทรงหันมาเสวยอาหารตามปกติและเริ่มบำเพ็ญเพียรทางใจ ขณะมีพระชนม ๓๕ พรรษา ได้ตรัสรู้เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ณ คุ้งต้นศรีมหาโพธิ์ ใกล้ฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา เมืองพุทธคยา ในประเทศอินเดียปัจจุบัน หลังจากทรงเสวยวิมุตติสุขอยู่ ๔ สัปดาห ได้เสด็จไปยังป่าอิสิปตนมฤคทายวัน เพื่อโปรดนักบวชปัญจวัคคีย์ จนได้บรรลุพระอรหัตตัง ๕ องค์ หลังจากนั้น พระพุทธองค์ได้เสด็จจาริกเทศนาสั่งสอนเหล่าเณรสาวอยู่ ๔๕ ปี เมื่อพระพุทธศาสนาประดิษฐานมั่นคงดีแล้ว ขณะมีพระชนมายุ ๘๐ พรรษา จึงเสด็จเข้าสู่ชั้นอนิปรินิพพาน พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองในอินเดียและแพร่ขยายไปในดินแดนต่างๆ ในทวีปเอเชีย กลายเป็นประทีปแห่งเอเชียในที่สุด หลักธรรมสำคัญเป็นที่รู้จักของคนทั่วไป คือ ไตรสิกขา ไตรลักษณ์ และ อริยสัจ ๔

โดยทั่วไป เรามักจะเข้าใจกันว่า หลักธรรมที่พระพุทธองค์ทรงนำมาสอนนั้นเริ่มมาจาก อริยสัจ ๔ ที่พระองค์ตรัสรู้ในคืนวันเพ็ญเดือนวิสาขะ แท้จริงแล้ว เมื่อได้ศึกษาพระไตรปิฎกมาก

ขึ้น ก็พบว่า ก่อนตรัสรู้ พระพุทธองค์ได้ทรงคิดค้นและวิเคราะห์หลักธรรมสำคัญๆ หลายชุด เช่น อธิบาป ๔ ชั้น ๕ อายตนะ ๖ ปฏิจสมุปบาท ข้อความที่บ่งว่าเป็นเรื่องเกิดก่อนการตรัสรู้ คือ คำว่า “ปุพเพ สมโพธา อนภิสมพุทโธ โพธิสโตโต - เมื่อก่อนเราเป็นโพธิสัตว์ ยังไม่ได้ตรัสรู้” หรือ “ปุพเพ สมโพธา อนภิสมพุททสส โพธิสตตสเสว - ก่อนการตรัสรู้ แม้เมื่อครั้งเราเป็นโพธิสัตว์ ยังไม่ได้ตรัสรู้” การตรัสรู้คืออัมมวิจย เป็นหลักธรรมข้อที่ ๒ ในโพชฌงค์ ๗ ธรรมะที่ตรัสรู้จะปรากฏชัดแจ้งแก่บุคคลผู้มีสมาธิจิต พระพุทธองค์ทรงเล่าว่า ก่อนที่จะตรัสรู้ พระองค์ทรงเจริญอานาปานสติอย่างสม่ำเสมอ^๓ กล่าวคือ ทรงเจริญสมาธิด้วยวิธีการกำหนดสติที่ลมหายใจ เมื่อสติสัมโพชฌงค์สมบูรณ์ อัมมวิจยสัมโพชฌงค์และโพชฌงค์ธรรมอื่นๆ ก็เกิดตามมา ดังที่ทรงตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย ... อานาปานสติที่ภิกษุเจริญ ทำให้มากแล้ว ย่อมทำสติปัฏฐาน ๔ ให้บริบูรณ์ สติปัฏฐาน ๔ ที่ภิกษุเจริญ ทำให้มากแล้ว ย่อมทำโพชฌงค์ ๗ ให้บริบูรณ์”^๔ หลักฐานเหล่านี้ชี้ให้เห็นว่า หลักธรรมคำสอนที่พระพุทธองค์ทรงนำมาแสดงมีได้เกิดขึ้นชั่วข้ามคืน แต่เป็นการคิดค้นเพาะบ่มตั้งแต่ครั้งบำเพ็ญเพียรก่อนการตรัสรู้

ปฏิจสมุปบาท : หลักธรรมที่ทรงตรัสรู้ก่อนการตรัสรู้

ในพระสูตรต้นตอปัญหาหลายแห่ง เช่น โคตมสูตร นครสูตร พระพุทธองค์ทรงเล่าว่า ก่อนตรัสรู้ ได้ทรงตรัสรู้คิดค้นหลักปฏิจสมุปบาทเพื่อหาคำตอบเรื่องทุกข์ ในปฏิจสมุปบาทสูตร พระองค์ทรงตรัสไว้แบบอนุโลม (ตามลำดับ) เป็น ๒ วาระ คือ^๕ ๑) สมุทวาร - ว่าด้วยความเกิดขึ้นของทุกข์ “ภิกษุทั้งหลาย ปฏิจสมุปบาทเป็นอย่างไร คือ เพราะอวิชชาเป็นปัจจัยสังขารจึงมี เพราะสังขารเป็นปัจจัยวิญญานจึงมี เพราะวิญญานเป็นปัจจัยนามรูปจึงมี เพราะนามรูปเป็นปัจจัยสฬายตนะจึงมี เพราะสฬายตนะเป็นปัจจัยผัสสะจึงมี เพราะผัสสะเป็นปัจจัยเวทนาจึงมี เพราะเวทนาเป็นปัจจัยตัณหาจึงมี เพราะตัณหาเป็นปัจจัยอุปาทานจึงมี เพราะอุปาทานเป็นปัจจัยภพจึงมี เพราะภพเป็นปัจจัยชาติจึงมี เพราะชาติเป็นปัจจัยชรา มรณะ โสกะ (ความเศร้าโศก) ปริเทวะ (ความคร่ำครวญ) ทุกข์ (ความทุกข์กาย) โทมนัส (ความทุกข์ใจ) และ อุปายาส (ความคับแค้นใจ) จึงมี ความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้ มีได้ด้วยประการฉะนี้” ๒) นิโรธวาร - ว่าด้วยความดับของทุกข์ “อนึ่ง เพราะอวิชชาดับไปไม่เหลือด้วยวิราคะสังขารจึงดับ เพราะสังขาร

^๓ ส.ม. (ไทย) ๑๙/๙๘๔/๔๖๐-๔๖๑.

^๔ ม.อุ. (ไทย) ๑๔/๑๔๗/๑๘๗.

^๕ ส.นิ. (ไทย) ๑๖/๑/๒-๓.

ดับ วิญญาณจึงดับ เพราะวิญญาณดับนามรูปจึงดับ เพราะนามรูปดับสฬายณะจึงดับ เพราะสฬายณะดับผัสสะจึงดับ เพราะผัสสะดับเวทนาจึงดับ เพราะเวทนาดับตัณหาจึงดับ เพราะตัณหาดับอุปาทานจึงดับ เพราะอุปาทานดับภพจึงดับ เพราะภพดับชาติจึงดับ เพราะชาติดับชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาสจึงดับ ความดับแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้ มีได้ด้วยประการฉะนี้”

ความหมายโดยพิสดารของปฏิจจสมุปบาทแต่ละข้อ มีปรากฏในวิภังคสูตร เช่น “อวิชชา เป็นอย่างไร คือ ความไม่รู้ในทุกๆ ความไม่รู้ในทุกขสมุทัย ความไม่รู้ในทุกขนิโรธ ความไม่รู้ในทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา นี้เรียกว่า อวิชชา สังขารทั้งหลายมีเท่าไร สังขารมี ๓ ประการ นี้คือ กาย สังขาร วีสังขาร จิตตสังขาร นี้เรียกว่า สังขารทั้งหลาย เป็นต้น”^๖ แต่ในที่นี้ ขอนำความหมายที่เข้าใจง่ายมาแสดงไว้ ดังนี้ “๑) อวิชชา คือ ความไม่รู้แจ้ง ได้แก่ ไม่รู้ความจริง หรือไม่ทำตามเป็นจริง ๒) สังขาร คือ ความคิดปรุงแต่ง เจตจำนงและทุกสิ่งที่เกิดได้สะสมไว้ ๓) วิญญาณ คือ ความรู้ต่อสิ่งที่ถูกรับรู้ ได้แก่ การเห็น ได้ยิน ฯลฯ รู้เรื่องในใจ ๔) นามรูป คือ นามธรรมและรูปธรรมชีวิตทั้งกายและใจ ๕) อายตนะ คือ ช่องทางรับรู้ ๖) ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ๖) ผัสสะ คือ การรับรู้ การประจวบกันของอายตนะ + อารมณ์ (สิ่งที่ถูกรับรู้) + วิญญาณ ๗) เวทนา คือ ความเสวยอารมณ์ ความรู้สึกสุข ทุกข์ หรือเฉยๆ ๘) ตัณหา คือ ความทะยานอยาก ได้แก่ อยากได้ อยากเป็น อยากไม่เป็น ๙) อุปาทาน คือ ความยึดติดถือมั่น การยึดถือค้างใจ การยึดถือเข้ากับตัว ๑๐) ภพ คือ ภาวะชีวิตที่เป็นอยู่ สภาพชีวิต ผลรวมกรรมทั้งหมดของบุคคล ๑๑) ชาติ คือ ความเกิด ความปรากฏแห่งขั้นทั้งหลายที่ยึดถือเอาเป็นตัวตน ๑๒) ชรามรณะ คือ ความแก่ ความตาย ได้แก่ ความเสื่อมอันทรีย ความสลายแห่งขั้น”^๗ คำอธิบายนี้มุ่งเน้นแสดงวงจรของ ปฏิจจสมุปบาทในขณะปัจจุบัน ซึ่งต่างกับคำอธิบายแบบจารีตที่พบในคัมภีร์รุ่นก่อนๆ เช่น คัมภีร์วิสุทธิมรรคที่แสดงปฏิจจสมุปบาทแบบข้ามภพข้ามชาติ คือ ชาติก่อน ชาตินี้ ชาติหน้า เป็นแบบภวจักรคือวง

^๖ ส.นิ. (ไทย) ๑๖/๒/๓-๘.

^๗ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงขยาย, พิมพ์ครั้งที่ ๓๒, (นครปฐม: กองทุน ป. อ. ปยุตฺโต เพื่อเชิดชูธรรม, ๒๕๕๕), หน้า ๑๗๑.

ล่อแห่งการเกิดภพเกิดชาติ^๘ พึงอ่านคำอธิบายปฏิจจสมุปบาทโดยละเอียด ทั้งแบบจารีตและแบบประยุกต์ ในหนังสือพุทธธรรม^๙

องค์ประกอบหรือหัวข้อ ๑๒ ข้อ ตั้งแต่อวิชชาไปจนถึงชราภพนี้ เรียกว่า ปฏิจจสมุปบันธธรรม คือ ธรรมที่อาศัยกันเกิดขึ้น ความเป็นปัจจัยของกันและกันของธรรมเหล่านี้ เรียกว่า “อาการ” เช่น อวิชชาเป็นปัจจัยให้เกิดสังขาร นี่เป็นอาการหนึ่ง สังขารเป็นปัจจัยให้เกิดวิญญาณ นี่เป็นอาการหนึ่ง สังขารในภพแรกเป็นตัวผล แต่สังขารในภพที่สองเป็นตัวปัจจัย รวมทั้งสิ้นเป็น ๑๑ อาการ ด้วยเหตุนี้ ปฏิจจสมุปบาทจึงมีชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “ปัจจัยการ” คือ อาการที่เป็นปัจจัย (ของกันและกัน) ในที่นี้ คำว่า “ปัจจัย” มิได้มีความหมายตรงกับคำว่า “เหตุ” ที่เดียว เช่น ปัจจัยที่ทำให้ต้นไม้งอกขึ้น มิใช่หมายถึงเมล็ดพืชอย่างเดียว แต่ยังรวมเอาปัจจัยอื่นๆ เช่น ดิน น้ำ ปุ๋ย อากาศ เป็นต้น เข้าไว้ด้วย^{๑๐} จึงจะเห็นได้ว่า ในขณะที่ทรงบำเพ็ญเพียรทางจิตอยู่นั้น พระโพธิสัตว์สิทธัตถะมิได้เจริญสมาธิภาวนาเพียงอย่างเดียว แต่ทรงคิดค้นหลักธรรมสำคัญๆ ที่ช่วยให้ทรงค้นพบคำตอบที่ทรงแสวงหาในคัมภีร์สัจธรรมอีกด้วย

ด้วยเหตุที่ปฏิจจสมุปบาทเป็นเหมือนห่วงโซ่ที่คล้องเป็นวงกลมเข้าด้วยกัน ผู้แสดงจึงไม่จำเป็นต้องเริ่มต้นไปตามลำดับ คัมภีร์วิสุทธิมรรคกล่าวว่า พระพุทธองค์ทรงแสดงปฏิจจสมุปบาทไว้ ๔ วิธี คือ^{๑๑} เริ่มตั้งแต่ต้นไปหาปลาย เริ่มตั้งแต่กลางไปหาปลาย เริ่มแต่ปลายมาหาต้น และเริ่มแต่กลางมาหาต้น ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ในการแสดงธรรม ในบางครั้ง พระองค์อาจทรงเริ่มต้นจากเรื่องอื่นแล้วนำเข้าสู่หัวข้อใดหัวข้อหนึ่งของปฏิจจสมุปบาท เช่น ๑) ทรงแสดงเรื่องอายตนะและผัสสะ แล้วนำเข้าสู่ปฏิจจสมุปบาท ว่า “เพราะอาศัยจักขุและรูป จักขุวิญญาณจึงเกิด ความประจวบแห่งธรรม ๓ ประการเป็นผัสสะ เพราะผัสสะเป็นปัจจัย เวทนาจึงเกิด เพราะเวทนาเป็นปัจจัย ตัณหาจึงเกิด ... เพราะชาติเป็นปัจจัย ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส อุปายาสจึงเกิด ความเกิดแห่งกองทุกข์ ทั้งหมดนี้มีได้ด้วยประการฉะนี้”^{๑๒} ๒) ทรงแสดงเรื่องอาหาร ๔ แล้วนำเข้าไปสู่ปฏิจจสมุปบาทว่า “อาหาร ๔ อย่างนี้ มีอะไรเป็นเหตุ มีอะไรเป็นเหตุ

^๘ พระพุทธโฆษาจารย์, วิสุทธิมรรคแปล ภาค ๓ ตอน ๑, แปลโดยกองวิชาการ, (กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๐๙), หน้า ๓๘๔-๓๘๕.

^๙ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงขยาย, หน้า ๑๕๓-๒๓๓.

^{๑๐} อ้างแล้ว, หน้า ๑๕๗.

^{๑๑} พระพุทธโฆษาจารย์, วิสุทธิมรรคแปล ภาค ๓ ตอน ๑, หน้า ๒๓๗-๒๓๙.

^{๑๒} ส.สพ. (ไทย) ๑๘/๑๑๓/๑๒๖.

เกิด มีอะไรเป็นกำเนิด มีอะไรเป็นแดนเกิด ... อาหาร ๔ อย่างนี้ มีต้นเหตุเป็นเหตุ มีต้นเหตุเป็นเหตุเกิด มีต้นเหตุเป็นกำเนิด มีต้นเหตุเป็นแดนเกิด ... สังขารทั้งหลายมีอวิชชาเป็นเหตุ มีอวิชชาเป็นเหตุเกิด มีอวิชชาเป็นกำเนิด มีอวิชชาเป็นแดนเกิด ...”^๑ ๓) ทรงแสดงกระแสเกิดและกระแสดับของปฏิจจสมุปบาทไว้ด้วยกันว่า “... เพราะอาศัยจักขุและรูป จักขุวิญญาณจึงเกิด ความประจวบแห่งธรรม ๓ ประการ เป็นผัสสะ เพราะผัสสะเป็นปัจจัย เวทนาจึงเกิด เพราะเวทนาเป็นปัจจัย ตัณหาจึงเกิด ความเกิดแห่งทุกข์เป็นอย่างนี้แล ... เพราะตัณหานั้นแลดับไม่เหลือด้วยวิราคะ อุปาทานจึงดับ เพราะอุปาทานดับ ภพจึงดับ เพราะภพดับชาติจึงดับ เพราะชาติดับ ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาส จึงดับ ความดับแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้ มีได้ด้วยประการฉะนี้”^๒ สรุปสั้นๆ ก็คือ เมื่อมีเรื่องเกี่ยวกับชีวิตหรือทุกข์สุข เราสามารถอธิบายแล้วนำเข้าสู่อุปาทานได้เสมอ

ในชีวิตประจำวันของคนทั่วไป กระบวนการของปฏิจจสมุปบาทนี้ ปรากฏขึ้นโดยที่เราอาจไม่ได้ทันสังเกต เช่น เรื่องของเด็กคนหนึ่งที่ได้รับตุ๊กตาตัวใหม่มาแล้วเกิดความรักผูกพันกับมันวันหนึ่ง ตุ๊กตานั้นตกแตก เด็กเกิดความเศร้าโศกเสียใจอย่างมาก นี่สามารถนำมาใช้เป็นกรณีศึกษาเพื่อแสดงให้เห็นกระบวนการของปฏิจจสมุปบาททั้ง ๑๒ องค์ ได้อย่างชัดเจน กล่าวคือ ๑) *อวิชชา* : เริ่มจากความไม่รู้ในธรรมชาติแห่งความไม่เที่ยงของสิ่งต่างๆ เด็กมิได้ตระหนักว่า ตุ๊กตานั้นมีความเปลี่ยนแปลงและแตกสลายได้ตามเหตุปัจจัย ๒) *สังขาร* : ความไม่รู้ดังกล่าวทำให้เด็กคิดปะทะและทำอะไรลงไปตามพื้นฐานทางจิต เช่น ตั้งใจที่จะเล่นกับตุ๊กตาเป็นประจำ ประคบประหงมมันไว้อย่างดี ๓) *วิญญาณ* : ด้วยแรงคิดปรุงแต่งและการกระทำดังกล่าวจึงเกิดความรู้สึกและการรับรู้ต่างๆ เกี่ยวกับตุ๊กตานั้นอย่างต่อเนื่อง ทั้งทางตาที่เห็น ทางมือที่สัมผัส และทางใจที่คิดถึง ๔) *นามรูป* : ทำให้เด็กมีลักษณะเป็นเหมือนคนๆ ใหม่ขึ้นมาทั้งกายและใจ เช่น มีหน้าตายิ้มแย้ม หวนหาที่จะเล่นกับตุ๊กตา ๕) *สฬายตนะ* : อายตนะภายในอันเป็นช่องทางรับรู้ทั้ง ๖ คือ ตาหูจมูกลิ้นกายและใจของเด็กพร้อมที่เปิดรับสิ่งเร้าภายนอก ๖) *ผัสสะ* : เมื่อเด็กเห็นหรือสัมผัสตุ๊กตา เกิดการกระทบกันของอายตนะภายในและภายนอก ๗) *เวทนา* : เกิดความรู้สึกเพลิดเพลิน สนุกสนาน หรือพอใจที่ได้เล่นกับมัน ๘) *ตัณหา* : ความสุขจากการเล่นและการได้ครอบครองตุ๊กตานี้ กระตุ้นให้เกิดความอยาก เช่น อยากเล่นกับตุ๊กตานี้ตลอดไป อยากให้มันอยู่ในสภาพดี อยากเป็นเจ้าของแต่เพียงผู้เดียว ๙) *อุปาทาน* : จากความอยากนี้เอง จึงเกิด

^๑ ส.นิ. (ไทย) ๑๖/๑๒/๑๗-๑๙.

^๒ ส.สพ. (ไทย) ๑๘/๑๐๖/๑๒๐.

การยึดมั่นถือมั่นว่า นี่คือตุ๊กตาของฉัน ฉันรักมัน มันต้องไม่สูญหายหรือเสียหายไป ๑๐) ภพ : เมื่อจิตได้ยึดมั่นเช่นนั้น ก็ปรุงแต่งภาวะของความเป็นเจ้าของขึ้นมา พร้อมทั้งทำทุกอย่างที่จะปกป้องรักษามันไว้ ๑๑) ชาติ : ความรู้สึกว่า “ฉันคือเจ้าของตุ๊กตา” ก่อให้เกิดการมีตัวตนใหม่ขึ้นมาชัดเจน ในฐานะเป็นเจ้าของตุ๊กตา เขารู้สึกว่า ชีวิตมีความสมบูรณ์เพราะตนครอบครองตุ๊กตาอยู่ ๑๒) ชรามรณะ : แต่เมื่อเหตุการณ์ไม่คาดคิดเกิดขึ้น คือตุ๊กตาดกแตกเสียหาย ความสูญเสียดังกล่าวทำให้เกิดอาการเศร้าโศก เสียใจ ร้องไห้ รำพัน หรือรู้สึกว่าคุณค่าสิ่งสำคัญไป แม้แต่ว่าตุ๊กตาไม่ได้แตกแตกไป แต่มันก็เสื่อมสลายไปตามกาลเวลาเช่นกัน นี่คือสภาพของชรามรณะ (ซึ่งรวมเอา โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส อุปายาส ไว้ด้วย) อันเป็นผลสุดท้ายของกระบวนการแห่งปัจจุสมุปบาท ห่วงลูกโซ่แห่งความทุกข์เกิดขึ้นตามลำดับด้วยอาการอย่างนี้

การตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า

ในพระไตรปิฎก พระพุทธองค์ทรงเล่าเหตุการณ์คืนตรัสรู้แก่โพธิราชกุมารว่า หลังจากทรงหันมาเสวยอาหารตามปกติ ได้ทรงเจริญสมาธิภาวนาจนจิตแน่วแน่ ทรงบรรลุฌาน ๔ และวิชชา ๓ กล่าวคือ ในยามแรก ทรงบรรลุอุปเพนิวาสานุสสติญาณคือระลึกชาติได้ ในยามที่สอง ทรงบรรลุจุตูปปาตญาณคือเห็นการเวียนว่ายตายเกิดของสรรพสัตว์ ในยามที่สาม ทรงบรรลุอาสวักขยญาณคือทำลายอาสวกิเลสสิ้น และได้ทรงตรัสรู้ร้อยสี่ ๔ ดังที่ตรัสเล่าไว้ว่า “... เราได้บรรลุวิชาที่ ๑ ในยามแรกแห่งราตรี ... เราได้บรรลุวิชาที่ ๒ ในยามที่ ๒ แห่งราตรี ... เรานั้นได้น้อมจิตไปเพื่ออาสวักขยญาณ ได้รู้ตามความเป็นจริงว่า นี่ทุกข์ นี่ทุกขสมุทัย นี่ทุกขนิโรธ นี่ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา นี้อาสวะ นี้อาสวสมุทัย นี้อาสวนิโรธ นี้อาสวนิโรธคามินีปฏิปทา เมื่อเรารู้เห็นอยู่อย่างนี้ จิตได้หลุดพ้นจากกามาสวะ ภาวาสวะ อวิชชาสวะ ... ราชกุมาร เราได้บรรลุวิชาที่ ๓ ในยามที่ ๓ แห่งราตรี”^๑ การกำจัดกิเลสทั้งมวลและการตรัสรู้ร้อยสี่ ๔ อย่างสมบูรณ์ ทำให้พระโพธิสัตว์สี่ทศตถะกลายเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ความเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้านี้มาพร้อมด้วยคุณสมบัติสำคัญๆ เช่น สัพพัญญุตญาณ (ญาณหยั่งรู้สิ่งทั้งปวง) ทสพลญาณ ๑๐ (ญาณอันเป็นกำลังของพระพุทธเจ้า) เมื่ออภัยราชกุมารทูลถามพระพุทธองค์ว่า ในการตอบปัญหาพระองค์ต้องเตรียมคำตอบไว้ล่วงหน้าหรือไม่ พระองค์ตรัสตอบว่า “ราชกุมาร กษัตริย์ผู้เป็นบัณฑิตก็ดี พราหมณ์ผู้เป็นบัณฑิตก็ดี คหบดีผู้เป็นบัณฑิตก็ดี สมณะผู้เป็นบัณฑิตก็ดี ตั้งปัญหาแล้ว จักเข้ามาหาทูลถามปัญหานั้น การตอบปัญหานั้นปรากฏแก่ตถาคตโดยทันทีเหมือนกัน

^๑ ม.ม. (ไทย) ๑๓/๓๓๖/๔๐๖-๔๐๗.

ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะธรรมชาตินั้นตกตาดิแล้ว การตอบปัญหานั้นปรากฏแก่ ตถาคตโดยทันที”^๑ จึงเป็นที่เข้าใจกันว่า หลักธรรมคำสอนต่างๆ ที่พระองค์ทรงนำมาสั่งสอนแก่ เหล่าเวไนยสัตว์มาจากความเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้านี้เอง

เกี่ยวกับการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า มีประเด็นที่ควรกล่าวให้ชัดเจน คือ ๑) การบรรลุ ปุพเพนิวาสานุสติญาณในปฐมยาม ทำให้พระองค์ทรงเห็นการเวียนว่ายตายเกิดของพระองค์เอง ชีวิตจึงมิได้สิ้นสุดเพียงแค่ว่าตายเท่านั้น แต่ยังต่อเนื่องเป็นไปในวัฏฏสงสารตามเหตุปัจจัย ๒) การ บรรลุจุตูปาทาญาณในมัชฌิมยาม ทำให้พระองค์ทรงเห็นการเวียนว่ายตายเกิดของสรรพสัตว์ที่ แตกต่างกันไปตามกรรม ๓) การบรรลุอาสวกิเลสญาณ ทำให้พระองค์พ้นจากความเป็นปุถุชนไปสู่ ความเป็นอริยะ ญาณ ๒ ข้อข้างต้นยังเป็นโลกียะ คือ เกิดได้เสื่อมได้ ผู้บำเพ็ญเพียรทางจิตในพุทธ ศาสนาหรือลัทธิอื่นๆ ก็สามารถบรรลุได้เช่นกัน เมื่อพระพุทธองค์ได้ทรงเห็นสรรพสัตว์เวียนว่าย ตายเกิดอยู่อย่างนี้ จึงทรงน้อมจิตไปในการหยุดกระแสของสังสารวัฏ ด้วยการกำจัดเหตุเกิดคือ อาสวกิเลส ในที่นี้ อาสวะ หมายถึง กิเลสที่หมักหมมอยู่ในสันดาน มี ๔ อย่าง คือ^๒ กามาสวะ (อยากได้ อยากมี) ภวาสวะ (อยากเป็น อยากไม่เป็น) ทิฐิาสวะ (เชื่อผิดๆ) และ อวิชชาสวะ (ไม่รู้ ตามความเป็นจริง) การกำจัดอาสวะทั้ง ๔ โดยเนื้อแท้ก็คือ การกำจัดสังโยชน์ ๑๐ นั้นเอง การ กำจัดสังโยชน์นี้ใช้เป็นตัวชี้วัดความเป็นพระอรหันต์ สังโยชน์ ๑๐ นั้นสังเคราะห์ลงในอาสวะ ๔ ได้ ดังนี้คือ ๑) สักกายทิฐิ วิจิกิจฉา และ สีลัพพตปรามาส รวมลงในทิฐิาสวะ ๒) กามราคะ รวมลงในกามาสวะ ๓) รูปราคะและอรุปราคะรวมลงในภวาสวะ ๔) สังโยชน์ที่เหลือรวมลงใน อวิชชาสวะ อนึ่ง ตัณหา ๓ ที่เป็นทุกข์สมุทัยคือเหตุเกิดแห่งความทุกข์ในอริยสัจ ๔ ก็สังเคราะห์ ลงในอาสวะ ๔ ได้เช่นเดียวกัน กล่าวคือ กามตัณหาเป็นกามาสวะ ภวตัณหาและวิภวตัณหา เป็นภวาสวะ ดังนั้น การกำจัดอาสวะ ๔ นั้นจึงรวมเอาการกำจัดตัณหาไว้ ๓ ด้วย ในพระธรรม เทศนา การใช้วิชชาเป็นเหตุแห่งทุกข์ในปฏิจกสมุบาท และการใช้ตัณหาเป็นเหตุแห่งทุกข์ใน อริยสัจ ๔ เป็นวิธีการแสดงเรื่องสังสารวัฏฏะของพระพุทธองค์เท่านั้น^๓ สิ่งที่ควรสังเกตอย่างหนึ่ง คือ การบรรลุวิชชา ๓ นั้น เป็นเช่นเดียวกันระหว่างพระพุทธเจ้าและพระอรหันตสาวกทั้งหลาย

^๑ ม.ม. (ไทย) ๕๓/๘๗/๘๙.

^๒ ที.ม. (ไทย) ๕๐/๑๔๓/๘๙. อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๙๓๗/๕๘๖-๕๘๗. หมายเหตุ: ใน สุตตันตปิฎก แสดงอาสวะไว้เพียง ๓ ข้อ โดยสังเคราะห์ทิฐิาสวะเข้าในภวาสวะ แต่ในอภิธรรมปิฎก แสดงไว้ครบ ๔ ข้อ.

^๓ พระพุทธโฆสะจารย์, วิสุทธิมรรคแปล ภาค ๓ ตอน ๑, หน้า ๒๔๒-๒๔๔.

ข้อแตกต่างกันคือการรู้แจ้งอริยสัจ ๔ กล่าวคือ พระพุทธองค์ทรงคิดค้นและวิเคราะห์ปฏิจจนสมุพบาทอย่างละเอียด จนกระทั่งสามารถสังเคราะห์ลงเป็นอริยสัจได้ แต่พระอรหันตสาวกทั้งหลายเป็นเพียงผู้รู้ตามเรียนตาม จึงถูกเรียกว่า “อนุพุทธะ” - รู้ตามผู้อื่น การตรัสรู้อริยสัจ ๔ และการมีญาณทัสสนะ ๓ รอบ (สังจญาณ - หยั่งรู้อริยสัจ, กิจจญาณ - หยั่งรู้สิ่งที่ต้องทำในแต่ละอริยสัจ, กตญาณ - หยั่งรู้สิ่งที่ทำสำเร็จแล้ว) ในอริยสัจ ๔ ทำให้พระพุทธองค์ได้รับสมัญญานามว่า “พระสัมมาสัมพุทธเจ้า” - ผู้ตรัสรู้โดยชอบด้วยพระองค์เอง ด้วยเหตุนี้ คำนมัสการพระพุทธเจ้าที่ว่า “นโม ตัสสะ ภควโต อรหโต สัมมาสัมพุทธัสสะ - ขอนอบน้อมแด่พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น ผู้เป็นอรหันต์ ตรัสรู้ชอบได้โดยพระองค์เอง” จึงเป็นการบูชาคุณของพระพุทธเจ้า ๒ อย่าง คือ ๑) “ผู้เป็นอรหันต์” หมายถึง ผู้บรรลุอัสวักขยญาณ ๒) “ตรัสรู้ชอบได้โดยพระองค์เอง” หมายถึง การตรัสรู้อริยสัจ ๔ ด้วยพระองค์เอง การระลึกถึงเหตุการณ์ในคัมภีร์ดังกล่าวนี้นี้ จะช่วยให้เราเข้าใจความหมายของคำนมัสการดีขึ้น

อริยสัจ ๔ : บทสรุปของปฏิจจนสมุพบาท

พอสรุปได้ว่า ก่อนตรัสรู้ พระพุทธองค์ได้ใคร่ครวญพิจารณาเรื่องทุกข์ ตามกระบวนการของปฏิจจนสมุพบาทมาก่อน กล่าวคือ ทรงวิเคราะห์ว่า ความทุกข์คืออะไร เกิดได้อย่างไร ดับได้อย่างไร ในคัมภีร์ตรัสรู้พระองค์ได้ทรงสังเคราะห์กระบวนการนั้นให้สั้นรวมลงในอริยสัจ ๔ กล่าวคือ ชาติ ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ และโทมนัส สรุปลงในทุกข์ ปฏิจจนสมุพบาทในกระแสเกิด สรุปลงในสมุทัย ปฏิจจนสมุพบาทในกระแสดับ สรุปลงในนิโรธ ส่วนแนวทางแห่งการปฏิบัติตนในขณะที่ทรงบำเพ็ญเพียรอยู่นั้น ทรงแสดงว่า เป็นมรรค ๘ กระบวนการดังกล่าวนี้คือการตรัสรู้ อริยสัจ ๔ ของพระพุทธเจ้า เป็นการตอบปัญหาเรื่องทุกข์และทางพ้นทุกข์ที่ทรงแสวงหามาตลอดระยะเวลา ๖ ปี

หลังจากทรงตรัสรู้ได้ ๗ วัน พระพุทธองค์ทรงนำปฏิจจนสมุพบาทกลับมาพิจารณากลับไปกลับมาอีกครั้งหนึ่ง เพื่อให้แน่ใจว่า หลักการของปฏิจจนสมุพบาทนั้นถูกต้องลงตัว และทรงเปล่งอุทาน ๓ ครั้งในแต่ละยาม มีความว่า “เมื่อใดแล ธรรมทั้งหลายปรากฏแก่พราหมณ์ ผู้มีความเพียรเพ่งอยู่ เมื่อนั้น ความสงสัยทั้งปวงของพราหมณ์นั้นย่อมสิ้นไป เพราะได้รู้ธรรมพร้อมทั้งเหตุ ... เมื่อนั้น ความสงสัยทั้งปวงของพราหมณ์นั้นย่อมสิ้นไป เพราะได้รู้ความสิ้นไปแห่งปัจจัยทั้งหลาย ... เมื่อนั้น พราหมณ์นั้นย่อมกำจัดมารและเสนาเสียได้ ดูกดวงอาทิตย์อุทัยขึ้นสาดส่อง

ท้องฟ้าให้สว่างไสว ฉะนั้น”^๑ ในที่นี้ คำว่า “ธรรมทั้งหลาย” หมายถึง โพธิปักขิยธรรม ๓๗ ประการ คำว่า “พราหมณ์” หมายถึง พระชีนาสพ คำว่า “ธรรมพร้อมทั้งเหตุ” หมายถึง ทุกข์ และเหตุให้เกิดทุกข์ คำว่า “ปัจจัย” หมายถึง ปฏิจจสมุปบันธธรรม เช่น อวิชชา สังขาร เป็นต้น ขยายความว่า คำว่า “ผู้มีความเพียรเพ่งอยู่” แปลจากคำบาลี ๒ คำ คือ “อาตปโน ฉายโต (อาตปปี ฉายี)” ฉายีคือผู้เจริญฉาน (ลักษณะปนิชฌาน - การเพ่งไตรลักษณ์ ได้แก่ วิปัสสนา ที่. ม.อ. ๓๔๗/๓๑๕) ดังนั้น จึงมีความหมายเดียวกันกับข้อความว่า “อาตปปี สมุปปาโน สติมา - มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ”^๒ ซึ่งเป็นหัวใจของการเจริญวิปัสสนา คำว่า “มารและเสนามาร” หมายถึง อาสวกิเลสทั้งหลาย พุทธอุทานในยามแรกสรุปความหมายของปฏิจจสมุปบาทตามกระแสเกิด แสดงถึงทุกขสังและสมุทยสัง พุทธอุทานในยามที่สองสรุปปฏิจจสมุปบาทตามกระแสดับ แสดงถึงนิโรธสัง พุทธอุทานในยามที่สามสรุปการกำจัดกิเลสด้วยวิปัสสนากาวนา แสดงถึงมรรค ๘ ด้วยการวิเคราะห์และสังเคราะห์ปฏิจจสมุปบาทและอริยสัง ๔ ของพระพุทธองค์อย่างนี้ ท่านพุทธทาสภิกขุจึงเรียกปฏิจจสมุปบาทว่า “อริยสังใหญ่” และ เรียกอริยสัง ๔ ว่า “อริยสังเล็ก”^๓ ในขณะที่พระธรรมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) เรียกหลักปฏิจจสมุปบาทว่า เป็นหลักแจจหัวข้อหรือหลักประยุกต์^๔

ข้อสังเกตอย่างหนึ่งคือ ปฏิจจสมุปบาทที่ทรงตรัสไว้หลังภายหลังตรัสรู้แล้ว ได้รวมเอากฎแห่งเหตุปัจจัยที่เรียกว่า อิทัปปัจจยตา เอาไว้ด้วย นั่นคือ “เมื่อสิ่งนี้มี สิ่งนี้จึงมี เพราะสิ่งนี้เกิดขึ้น สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น (อิมสมิ สติ อิห โหติ อิมสสุปปาทา อิห อุปปชชติ) ... เมื่อสิ่งนี้ไม่มี สิ่งนี้จึงไม่มี เพราะสิ่งนี้ดับ สิ่งนี้จึงดับ (อิมสมิ อสติ อิห น โหติ อิมสส นิโรธา อิห นิรุชฌติ)”^๕ ข้อความแรกเป็นการสรุปกระแสของการเกิดของทุกข์ ข้อความที่สองเป็นการสรุปกระแสของการดับของทุกข์ หลักการนี้ไม่เฉพาะเจาะจงเรื่องความทุกข์เท่านั้น แต่ครอบคลุมหลักแห่งเหตุปัจจัยของสิ่งต่างๆ ทั้งหมดไว้ด้วย พระธรรมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) จึงเรียกอิทัปปัจจยตาว่า เป็นหลัก

^๑ ชุ.อ. (ไทย) ๒๕/๑-๓/๑๗๑-๑๗๖.

^๒ ส.สพ. (ไทย) ๑๐/๑๖๐/๑๐๕.

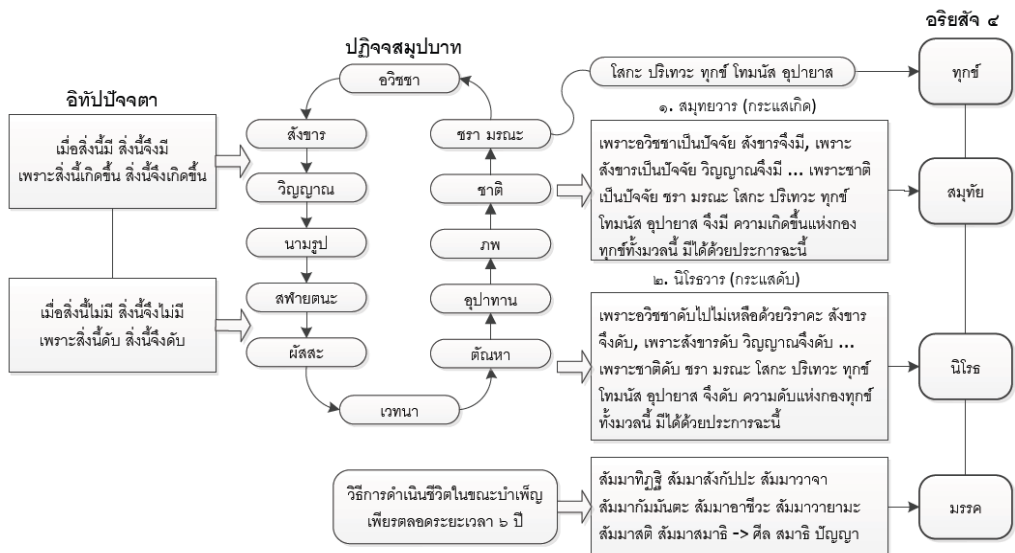
^๓ กองตำราคณะธรรมทาน, ปฏิจจสมุปบาทจากพระโอษฐ์, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (พระนคร: การพิมพ์พระนคร, ๒๕๒๑) หน้า ๘๔.

^๔ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงขยาย, หน้า ๑๕๔.

^๕ ชุ.อ. (ไทย) ๒๕/๑-๓/๑๗๑-๑๗๖.

ทั่วไป^๒ บทสรุปของปฏิจจสมุปบาทในลักษณะนี้ มีปรากฏในที่อื่นๆ เช่น ในอัมมจักกัปปวัตตนสูตร หลังจากพระพุทธองค์ได้ทรงแสดงธรรมเทศนาโปรดปัญจวัคคีย์จบ ธรรมจักขุได้เกิดขึ้นแก่ พระอัญญาโกณฑัญญะ ว่า “ยังกิลิฉิ สมุทยธมม สพพนต นิโรธธมม - สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งนั้นทั้งปวงมีความดับไปเป็นธรรมดา”^๓ พระบาลีนี้แสดงบทสรุปของอิทัปปัจจยตา ปฏิจจสมุปบาท และอริยสัจ ๔ ไว้อย่างสั้นที่สุด

แผนภูมิที่ ๑ : ความสัมพันธ์ระหว่างอิทัปปัจจยตา ปฏิจจสมุปบาท และ อริยสัจ ๔

อิทัปปัจจยตา : รากฐานของพุทธธรรม

จากแผนภูมิที่ ๑ จะเห็นได้ชัดว่า หัวใจของปฏิจจสมุปบาทคือหลักอิทัปปัจจยตา กล่าวคือ หลักการที่ว่า “เมื่อสิ่งนี้มี สิ่งนี้จึงมี เพราะสิ่งนี้เกิดขึ้น สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น” เป็นรากฐานของปฏิจจสมุปบาทกระแสเกิด หลักการที่ว่า “เมื่อสิ่งนี้ไม่มี สิ่งนี้จึงไม่มี เพราะสิ่งนี้ดับ สิ่งนี้จึงดับ” เป็นรากฐานของปฏิจจสมุปบาทกระแสดับ ในส่วนของหลักปฏิจจสมุปบาททั้งปวงที่อริยสัจ ๔ นั้น อริยสัจ ๓ ข้อแรกเป็นบทสังเคราะห์หรือบทสรุปของปฏิจจสมุปบาททั้งหมด คำถามที่อาจมีก็คือ อริยสัจข้อที่ ๔ คือมรรคนั้นมาจากไหน ในนครสูตร พระพุทธองค์ทรงเปรียบเทียบการค้นพบมรรค ๘ เหมือนกับการค้นพบทางเก่าที่นำไปสู่ราชธานีโบราณว่า “เปรียบเทียบอนุรุชเมื่อเที่ยว

^๒ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงขยาย, หน้า ๑๕๔.

^๓ ส.ม. (ไทย) ๕๙/๕๕๕/๑๐๘๑; วิ.ม. (ไทย) ๔/๒๔/๑๗.

ไปในป่าเล็กป่าใหญ่ พบทางเก่าที่คนสมัยก่อน เคยใช้เดินไปมา เขาเดินตามทางนั้นไป พบนครเก่า ราชธานีโบราณ ซึ่งสมบูรณ์ด้วยสวนดอกไม้ ป่าไม้ สระโบกขรณี เชิงเนิน ล้วนน่ารื่นรมย์ ที่คน สมัยก่อนเคยอยู่อาศัย ... อุปมานี้ฉันใด อุปไมยก็ฉันนั้น เราได้พบทางเก่าที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้า องค์ก่อนๆ เคยเสด็จพระดำเนิน ทางเก่าที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าองค์ก่อนๆ เคยเสด็จพระดำเนิน เป็นอย่างไร คือ อริยมรรคมีองค์ ๘ นี่เท่านั้น”^๒ ในที่นี้ ราชธานีโบราณคือพระนิพพาน ทางเก่าที่ นำไปสู่ราชธานีนั้นคือมรรค ๘ ขยายความว่า ก่อนการตรัสรู้ พระองค์ได้พระบำเพ็ญเพียรด้วย วิธีการต่างๆ ทั้งทางกายและทางใจ และได้ทรงค้นพบว่า การที่จะบรรลุถึงความพ้นทุกข์ได้นั้น กายวาจาใจของผู้ปฏิบัติต้องอยู่ในทางสายกลาง “มัชฌิมาปฏิปทา” ซึ่งสรุปรวมลงในไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา กล่าวคือ ต้องปฏิบัติตามมรรค ๘ ดังปรากฏในธัมมจักกัปปวัตตนสูตร ที่ ทรงแสดงแก่ปัญจคัลยในกาลต่อมา สารสำคัญในตอนนี้ก็คือ ในคตินิรุตติ พระองค์ได้สังเคราะห์ กระบวนการแห่งปฏิจกสมุปบาทลงในอริยสัจ ๓ ข้อแรก และทรงประกาศมรรค ๘ เป็นอริยสัจข้อ สดท้ายว่า เป็นแนวทางอย่างเดียวที่จะนำไปสู่ความดับทุกข์ได้

ดังที่แสดงมาแล้ว อริยสัจ ๔ ถือว่าเป็นบทสรุปที่สั้นและเข้าใจง่ายของปฏิจกสมุปบาท ส่วนปฏิจกสมุปบาทนั้นเป็นบทขยายของอริยสัจและตั้งอยู่บนหลักการของอิทัปปัจจยตา มีพระ บาทที่กล่าวบทสรุปของปฏิจกสมุปบาทและอริยสัจ ๔ ไว้ ดังนี้ “ในกระบวนการนี้ ตถตา (ความ เป็นอย่างนั้น) อวิตถตา (ความไม่คลาดเคลื่อน) อนัญญถตา (ความไม่เป็นอย่างอื่น) อิทัปปัจจยตา (ความที่มีสิ่งนี้เป็นปัจจัยของสิ่งนี้) ดังพรรณนามาฉะนี้แล นี้เรียกว่า ปฏิจกสมุปบาท”^๓ และ “ภิกษุทั้งหลาย สิ่ง ๔ อย่างนี้ เป็นของแท้ ไม่ผิด ไม่เป็นอย่างอื่น สิ่ง ๔ อย่าง อะไรบ้าง คือ ข้อ ทว่า ‘นี้ทุกข์ นี้ทุกข์สมุทัย นี้ทุกข์นิโรธ นี้ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา’ เป็นของแท้ ไม่ผิด ไม่เป็นอย่าง อื่น”^๔ คำว่า ความเป็นอย่างนั้น/ของแท้ ความไม่คลาดเคลื่อน/ไม่ผิด และ ความไม่เป็นอย่าง อื่น/ไม่เป็นอย่างอื่น แปลมาจากคำบาลีว่า “ตถ อวิตถ อนัญญถ” ดังนั้น ถ้าจะเรียกหลักธรรม ดังกล่าวด้วยคำๆ เดียวว่า ตถธรรม อวิตถธรรม หรือ อนัญญถธรรม หรือจะเรียกว่า ตถตา อวิตถ ตา หรือ อนัญญถตา ก็ได้

การแสดงธรรมของพระพุทธเจ้าและเหล่าสาวก

^๒ ส.นิ. (ไทย) ๑๖/๖๕/๑๒๘.

^๓ ส.นิ. (ไทย) ๑๖/๒๐/๓๕.

^๔ ส.ม. (ไทย) ๑๙/๑๐๙๐/๖๐๔.

ในการแสดงพระธรรมเทศนา พระพุทธองค์ได้ทรงนำหลักปฏิจจสมุปบาทมาแสดงเชื่อมโยงกับหลักธรรมอื่นๆ เสมอ เช่น ๑) ในทุกขสูตร ทรงตรัสถึงปรากฏการณ์ของการเห็น แล้วโยงไปถึงปฏิจจสมุปบาท ว่า “ภิกษุทั้งหลาย ความเกิดแห่งทุกข์เป็นอย่างไร คือ เพราะอาศัยจักขุ (ตา) และรูป จักขุวิญญาณจึงเกิด ความประจวบแห่งธรรม ๓ ประการเป็นผัสสะ เพราะผัสสะเป็นปัจจัย เวทนาจึงเกิด เพราะเวทนาเป็นปัจจัย ตัณหาจึงเกิด ความเกิดแห่งทุกข์ เป็นอย่างนี้แล...”^๒ หรือ ๒) ในติดถายตนสูตร ทรงแสดงการเกิด ปฏิจจสมุปบาทและอริยสัจ ๔ เข้าไว้ด้วยกัน ว่า “เมื่อมีการก้าวลงสู่ครรภ์ นามรูปจึงมี เพราะนามรูปเป็นปัจจัย สฬายตนะจึงมี เพราะสฬายตนะเป็นปัจจัย ผัสสะจึงมี เพราะผัสสะเป็นปัจจัย เวทนาจึงมี ก็เราบัญญัติไว้ว่า ‘นี่ทุกข์ นี่ทุกข์สมุทัย นี่ทุกข์นิโรธ และ นี่ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา’”^๓ ๓) ในสมณิพราหมณสูตร ทรงแสดงปฏิจจสมุปบาทตามรูปแบบแห่งอริยสัจ ๔ ว่า “ส่วนสมณะหรือพราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง รู้ชัดขราและมรณะ รู้ชัดความเกิดแห่งขราและมรณะ รู้ชัดความดับแห่งขราและมรณะ รู้ชัดปฏิปทาที่ให้ถึงความดับแห่งขราและมรณะ ...”^๔ ดังนั้น ๑) ธรรมะที่ทรงแสดงจึงเกี่ยวเนื่องสอดคล้องสัมพันธ์กันและกันเสมอ

ตลอดระยะเวลา ๔๕ ปีที่พระพุทธองค์ทรงเที่ยวจาริกประกาศพระพุทธศาสนานั้น พระองค์ทรงใช้หลักการของหลักธรรม ๓ ชุดข้างต้นในพระธรรมเทศนาอยู่เนืองๆ เหล่าพระสาวกผู้ได้รับฟังมาแต่พระพุทธองค์ ก็ใช้หลักการเดียวกันในการประกาศศาสนา เช่น เรื่องของอุปติสส-มาณพ (พระสารีบุตร) ที่ได้ฟังธรรมจากพระอัสสชิเถระ (หนึ่งในพระปัญจวัคคีย์) ว่า “เย ธมมา เหตุปภวา เตส เหตุ ตถาคโต เตสยจ โย นิโรธो เอววาที มหาสมโณ - ธรรมเหล่าใดเกิดแต่เหตุ พระตถาคตตรัสเหตุแห่งธรรมเหล่านั้น และความดับแห่งธรรมเหล่านั้น พระมหาสมณะมีปกติตรัสอย่างนี้”^๕ แล้วได้ดวงตาเห็นธรรม คาถาธรรมนี้แสดงถึงหลักปฏิจจสมุปบาทและอริยสัจ ๔ ไปได้อย่างกระชับรัดชัดเจน และยังได้แสดงอีกว่า พระพุทธองค์ทรงเทศนาเรื่องนี้เสมอ ชาวพุทธทั่วไปรู้จักคานานี้ในชื่อว่า “เย ธัมมา” เมื่อพระพุทธศาสนาถูกเผยแพร่ไปในดินแดนต่างๆ หนึ่งในวัตถุที่ถูกนำไปหรือสร้างขึ้นในถิ่นนั้นๆ คือ คาถาเยธัมมา ด้วยเหตุผลที่ว่า เป็นหัวใจของพระพุทธศาสนา และสะท้อนให้เห็นวิธีการประกาศพระศาสนาในสมัยพุทธกาล คานานี้ถูกจารึก

^๒ ส.นิ. (ไทย) ๑๖/๔๓/๘๘.

^๓ อ.ติก. (ไทย) ๒๐/๖๒/๒๓๘-๒๔๓.

^๔ ส.นิ. (ไทย) ๑๖/๓๐/๕๗.

^๕ วิ.ม. (ไทย) ๕/๖๐/๗๓.

ในวัสดุต่างชนิด เช่น ผนังถ้ำ แผ่นดินเผา แผ่นหิน แผ่นโลหะ เป็นต้น ในประเทศอินเดีย มีการค้นพบจารึกประเภทนี้มากกว่า ๑๕ แห่ง^๓ เช่น พุทธศาสนา สารนาถ และ สาณจิ ในประเทศไทย มีการค้นพบจารึกนี้มากกว่า ๑๕ แห่งเช่นกัน^๓ เช่น พระปฐมเจดีย์ เมืองศรีเทพ และ วัดมหาธาตุ (ราชบุรี) ส่วนใหญ่สร้างราวพุทธศตวรรษที่ ๑๒-๑๕

บทสรุป

หลังจากได้ตรัสรู้แล้วใหม่ๆ พระพุทธองค์มีพระทัยแน่วแน่ไปในทางที่จะไม่แสดงธรรมดังที่ทรงตรัสไว้ว่า “ภิกษุทั้งหลาย เรานั้นได้มีความดำริว่า ‘ธรรมที่เราได้บรรลุแล้วนี้ ลึกซึ้ง เห็นได้ยาก รู้ตามได้ยาก ... ย่อมเป็นสิ่งที่เห็นได้ยาก กล่าวคือ หลักอทิปปัจจยตา หลักปฏิจจสมุปบาท’”^๓ นี่แสดงให้เห็นว่า อทิปปัจจยตาและปฏิจจสมุปบาท เป็นแก่นเป็นหัวใจของพระพุทธศาสนาที่พระพุทธองค์ทรงนึกถึงอย่างแรก สิ่งที่ควรตระหนักถึงอย่างหนึ่งก็คือ การตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า โดยเนื้อแท้ก็คือ การวิเคราะห์และการสังเคราะห์หลักปฏิจจสมุปบาทออกมาเป็นอริยสัจสามข้อแรก ได้อย่างสมบูรณ์ หลักธรรมสำคัญๆ อื่นที่เรารู้จักกันดี เช่น คาถาพุทธอุทาน คาถาเยธัมมา ดวงตาเห็นธรรม ก็เป็นบทสรุปของหลักธรรมเหล่านี้ อนึ่ง ปฏิจจสมุปบาทยังถูกใช้อธิบายหลักธรรมต่างๆ เช่น หลักไตรลักษณ์ หลักกรรม เป็นต้น และยังถูกใช้เพื่อแสดงจุดยืนของพระพุทธศาสนาว่า ไม่เป็นทั้งอัตติตา (เชื่อว่าทุกสิ่งมีจริง - Extreme Realism) หรือ นัตติตา (เชื่อว่าทุกสิ่งไม่มีจริง - Nihilism) แต่ดำรงอยู่ในทางสายกลาง “มัชฌิมาปฏิปทา” ดังที่ทรงตรัสไว้ว่า “ที่สุดอย่างที ๑ นี้ คือ สิ่งทั้งปวงมีอยู่ ที่สุดอย่างที ๒ นี้ คือ สิ่งทั้งปวงไม่มีอยู่ ตถาคตไม่เข้าไปใกล้ที่สุดทั้ง ๒ อย่างนี้ ย่อมแสดงธรรมโดยสายกลางว่า ‘เพราะอวิชชาเป็นปัจจัย สังขารจึงมี เพราะสังขารเป็นปัจจัย วิญญานจึงมี ฯลฯ ความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้ มีได้ด้วยประการฉะนี้’”^๓

๖

^๓ พระมหาดาวสยาม วชิรปัญโญ, “การแพร่กระจายของคาถาเยธัมมาจากชมพูทวีปสู่สุวรรณภูมิ”, วารสารบัณฑิตศึกษามหาจุฬาลงกรณ์ [ม.ค. - มี.ค. ๒๕๖๔] : ๕๑-๕๕.

^๓ ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, ศิลาจารึกในประเทศไทย, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://db.sac.or.th/inscriptions/inscribe/search> [๒๐ กรกฎาคม ๒๕๖๗].

^๓ ไทย ม.ม. ๑๕/๒๘๑/๓๐๕; ไทย วิ.ม. ๔/๗/๑๑.

^๓ ไทย ส.นิ. ๑๖/๑๖/๒๕.

จึงพอสรุปได้ว่า อิทัปปัจจยตา ปฏิจจสมุปบาท และ อริยสัจ ๔ เป็นหลักธรรมสายเดียวกันและเกี่ยวเนื่องกัน แต่แสดงออกมาด้วยวัตถุประสงค์ที่แตกต่างกัน การเข้าใจหลักธรรมเหล่านี้ ช่วยให้เข้าใจหลักคำสอนอื่นๆ ของพระพุทธศาสนาโดยรวมง่ายขึ้น สิ่งที่ชาวพุทธในโลกปัจจุบัน สามารถเรียนรู้ได้จากหลักธรรมสำคัญชุดนี้ คือ การคิดอย่างมีระบบและมีเหตุมีผลตามแนววิทยาศาสตร์ การก้าวพ้นจากความเชื่อที่งมงาย และการใช้หลักการแห่งเหตุผลในการดำเนินชีวิตและการแก้ปัญหาต่างๆ ด้วยตนเอง โดยไม่จำเป็นต้องพึ่งสิ่งศักดิ์สิทธิ์ภายนอกอื่นใด อนึ่ง การแสดงปฏิจจสมุปบาทแบบลูกโซ่นี้ ถือว่าเป็นอรรถนิยามของพระพุทธองค์ ที่ไม่ทรงติดกับดักของปัญหาว่า อะไรเกิดก่อน (มูลการณ - the First Cause) แต่ทรงแสดงว่า สิ่งต่างๆ เกิดขึ้นตามเหตุปัจจัย นี่ยังช่วยตอบคำถามเรื่องพระผู้สร้างว่า ทำไมพุทธศาสนาจึงไม่มีพระเจ้าเหมือนกับศาสนาอื่น

บรรณานุกรม

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

พระพุทธโฆसाจารย์. วิสุทธิมรรคแปล ภาค ๓ ตอน ๑. แปลโดยกองวิชาการ. กรุงเทพมหานคร:

มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๐๙.

กองตำราคณะธรรมทาน. ปฏิจจสมุปปาทจากพระโอษฐ์. พิมพ์ครั้งที่ ๑. พระนคร: การพิมพ์พระ

นคร, ๒๕๒๑.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต). พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงขยาย. กรุงเทพมหานคร: กองทุน ป.

อ. ปยุตฺโต เพื่อเชิดชูธรรม, ๒๕๕๕.

พระมหาดาวสยาม วชิรปัญโญ, “การแพร่กระจายของคาถาเยธัมมาจากชมพูทวีปสู่สุวรรณภูมิ”,

วารสารบัณฑิตศึกษามหาจุฬาลงกรณ์ [๑๕ กรกฎาคม ๒๕๖๗].

ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, ศิลาจารึกในประเทศไทย, [ออนไลน์], แหล่งที่มา:

<https://db.sac.or.th/inscriptions/inscribe/search> [๒๐ กรกฎาคม ๒๕๖๗].

วิเคราะห์บทบาทและความแตกต่างของสารนิพนธ์และดุษฎีนิพนธ์:
กรณีของหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
An Analysis of the Roles and Differences Between Thematic
Papers and Doctoral Dissertations: A Case Study of the Ph.D.
Program in Buddhist Studies, Graduate School,
Mahachulalongkornrajavidyalaya University

พระมหาทวี มหาปณฺโญ (ละลง)
Phramaha Tawee Mahapanno (Lalong)^๑

Received: July 17, 2025 Revised: August 1, 2025

Accepted: August 7, 2025

บทคัดย่อ

การศึกษาระดับปริญญาเอกประกอบด้วยองค์ประกอบทางวิชาการที่สำคัญสองประการ คือ ดุษฎีนิพนธ์และสารนิพนธ์ ซึ่งมีบทบาทและหน้าที่ที่แตกต่างกันในกระบวนการพัฒนานักวิจัย บทความนี้วิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างดุษฎีนิพนธ์และสารนิพนธ์ในมิติต่าง ๆ ได้แก่ ลำดับขั้นตอนในหลักสูตร วัตถุประสงค์และเป้าหมาย ขนาดและความซับซ้อนของงาน การกำกับดูแลและการประเมิน และความสำคัญต่อการได้รับปริญญา ผลการวิเคราะห์พบว่า สารนิพนธ์เป็นเครื่องมือในการประเมินความพร้อมของนิสิตก่อนเข้าสู่ขั้นตอนการวิจัยหลัก ขณะที่ดุษฎีนิพนธ์เป็นผลงานวิจัยสำคัญที่มุ่งสร้างองค์ความรู้ใหม่และเป็นเกณฑ์ชี้ขาดในการสำเร็จการศึกษา การเข้าใจความแตกต่างดังกล่าวจะช่วยให้บัณฑิตวิทยาลัยสามารถวางแผนการศึกษาและเตรียมตัวได้อย่างเหมาะสม

^๑สาขาวิชาพระพุทธศาสนา คณะบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Email: ptlalong@gmail.com เบอร์โทรศัพท์ ๐๘๒ ๖๘๐ ๔๕๖๘, Buddhist Studies, Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

คำสำคัญ : ดุษฎีนิพนธ์, สารนิพนธ์, การศึกษาระดับปริญญาเอก, การสอบวัดคุณสมบัติ, หลักสูตรดุษฎีบัณฑิต

Abstract

Doctoral education comprises two critical academic components: doctoral dissertation and thematic paper, which serve distinct roles and functions in the researcher development process. This article provides a comparative analysis of the differences between doctoral dissertation and thematic paper across various dimensions including: sequential order in curriculum, objectives and goals, scope and complexity of work, supervision and evaluation, and significance for degree completion. The analysis reveals that thematic papers serve as assessment tools for evaluating student readiness before entering the main research phase, while doctoral dissertations represent major research endeavors aimed at creating new knowledge and serve as decisive criteria for graduation. Understanding these differences enables doctoral students to appropriately plan their studies and prepare themselves effectively.

Keywords: Doctoral Dissertation, Thematic Paper, Doctoral Education, Qualifying Examination, Doctoral Curriculum

๑. บทนำ

การศึกษาระดับปริญญาเอกเป็นระดับการศึกษาสูงสุดที่มุ่งเน้นการพัฒนานักวิจัยให้มีความสามารถในการสร้างองค์ความรู้ใหม่และมีส่วนร่วมในการพัฒนาวิชาการในสาขาวิชาของตน ในกระบวนการศึกษาระดับนี้ นิสิตจะต้องผ่านกิจกรรมทางวิชาการที่สำคัญหลายประการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดทำสารนิพนธ์และดุษฎีนิพนธ์ ซึ่งเป็นองค์ประกอบหลักที่แสดงถึงความสามารถทางวิชาการและการวิจัยของนิสิต

อย่างไรก็ตาม การเข้าใจความแตกต่างระหว่างสารนิพนธ์และดุษฎีนิพนธ์ยังคงเป็นประเด็นที่นิสิตปริญญาเอกหลายคนมีความสับสน โดยเฉพาะในด้านบทบาท หน้าที่ และ

ความสำคัญของแต่ละชิ้นงานในกระบวนการศึกษา ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับความแตกต่างเหล่านี้จะช่วยให้บัณฑิตสามารถวางแผนการศึกษา เตรียมตัว และจัดสรรเวลาได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ

บทความนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์และเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างคุณิพนธ์และสารนิพนธ์ในบริบทของการศึกษาระดับปริญญาเอก โดยอ้างอิงจากคู่มือการเขียนคุณิพนธ์ วิทยานิพนธ์ และสารนิพนธ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ชัดเจนและเป็นประโยชน์ต่อนิสิตปริญญาเอกและผู้ที่เกี่ยวข้องในวงการศึกษาในระดับอุดมศึกษา

๒. ความหมายและนิยาม

๒.๑ คุณิพนธ์

คุณิพนธ์ คือ ผลงานวิจัยหลักในระดับปริญญาเอกที่นิสิตต้องดำเนินการวิจัยอย่างเป็นระบบเพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่หรือข้อค้นพบใหม่ในสาขาวิชาของตน คุณิพนธ์เป็นส่วนหนึ่งของข้อกำหนดในการศึกษาระดับคุณิพนธ์บัณฑิต โดยระบุไว้ในหลักสูตรว่าเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่นิสิตปริญญาเอกต้องทำให้สำเร็จก่อนจบการศึกษา

นิสิตจะทำคุณิพนธ์ภายใต้การควบคุมของอาจารย์ที่ปรึกษาหลักและคณะกรรมการควบคุมคุณิพนธ์ หลังจากเสร็จสิ้นการวิจัย นิสิตต้องเข้าสอบปากเปล่าเพื่อป้องกันคุณิพนธ์ ต่อหน้าคณะกรรมการสอบอย่างเป็นทางการ และเมื่อสอบป้องกันผ่านแล้วจึงถือว่าสำเร็จการทำคุณิพนธ์ตามหลักสูตร นอกจากนี้ มหาวิทยาลัยยังกำหนดให้นิสิตต้องเผยแพร่ผลงานคุณิพนธ์ เช่น การพิมพ์หรือเผยแพร่ในที่ประชุมวิชาการ เพื่อแสดงถึงการมีส่วนร่วมทางวิชาการก่อนจะได้รับปริญญา

๒.๒ สารนิพนธ์

สารนิพนธ์ ในบริบทของนิสิตปริญญาเอก หมายถึง รายงานการค้นคว้าอิสระหรือผลงานวิชาการชิ้นหนึ่งที่ทำขึ้นเพื่อประกอบการสอบวัดคุณสมบัติ (Qualifying Examination) ก่อนที่นิสิตจะก้าวเข้าสู่ขั้นตอนการทำคุณิพนธ์ สารนิพนธ์มีลักษณะเป็นงานวิจัยขนาดย่อมหรือบทความวิชาการที่นิสิตต้องศึกษาค้นคว้าเชิงลึกในหัวข้อเฉพาะทางภายใต้การแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษา

นิสิตปริญญาเอกทุกคนต้องจัดทำสารนิพนธ์อย่างน้อย 1 เรื่อง เพื่อผ่านเกณฑ์การสอบคุณสมบัติตามที่หลักสูตรกำหนด เมื่อทำสารนิพนธ์เสร็จ นิสิตจะต้องนำเสนอผลงานนี้ต่อ

คณาจารย์หรือคณะกรรมการภายในมหาวิทยาลัยเพื่อประเมินว่าผ่านเกณฑ์คุณสมบัติที่กำหนดหรือไม่ การผ่านสารนิพนธ์จึงเป็นเงื่อนไขสำคัญที่จะทำให้นิสิตสอบวัดคุณสมบัติผ่านและสามารถขอสอบโครงร่างดุษฎีนิพนธ์ต่อไปได้

๓. การวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่าง

๓.๑ ลำดับขั้นตอนในหลักสูตร

สารนิพนธ์เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการสอบวัดคุณสมบัติ ซึ่งเกิดขึ้นหลังจากนิสิตเรียนจบรายวิชาตามหลักสูตร และจะต้องทำให้สำเร็จก่อนการเข้าสู่ขั้นตอนการทำดุษฎีนิพนธ์ ในทางตรงข้าม ดุษฎีนิพนธ์จะดำเนินการในช่วงท้ายของหลักสูตร หลังจากทีมนิสิตสอบวัดคุณสมบัติผ่านแล้ว และได้รับอนุมัติให้เป็นนักศึกษาวิจัยระดับดุษฎีบัณฑิต (Ph.D. candidate)

การจัดลำดับดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า สารนิพนธ์คือขั้นกรองความพร้อมของนิสิต ก่อนที่นิสิตจะทุ่มเทเวลาหลายปีในการทำดุษฎีนิพนธ์ต่อไป ระบบนี้ช่วยให้มั่นใจได้ว่านิสิตมีพื้นฐานความรู้และทักษะการวิจัยที่เพียงพอสำหรับการดำเนินงานวิจัยระดับสูงต่อไป

๓.๒ วัตถุประสงค์และเป้าหมาย

ดุษฎีนิพนธ์มีเป้าหมายเพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่หรือเสนอแนวคิดวิชาการใหม่ที่มีความหมายในสาขาวิชานั้น และเป็นผลงานหลักที่ใช้ในการพิจารณาขอปริญญาเอกแก่นิสิต ดุษฎีนิพนธ์จึงต้องมีลักษณะเป็นงานวิจัยที่มีนวัตกรรม มีความคิดสร้างสรรค์ และสามารถก่อให้เกิดผลกระทบทางวิชาการในสาขาวิชานั้น

ส่วนสารนิพนธ์มีเป้าหมายเพื่อประเมินความรู้พื้นฐานและทักษะการวิจัยของนิสิตว่าเพียงพอและพร้อมที่จะทำวิจัยระดับสูงหรือไม่ โดยเป็นเหมือนบททดสอบความสามารถทางวิชาการของนิสิตก่อนอนุญาตให้ทำดุษฎีนิพนธ์ต่อไป สารนิพนธ์จึงมุ่งเน้นการแสดงให้เห็นถึงความเข้าใจเชิงลึกในประเด็นเฉพาะ มากกว่าการสร้างนวัตกรรมใหม่

๓.๓ ขนาดและความซับซ้อนของงาน

ดุษฎีนิพนธ์เป็นงานวิจัยขนาดใหญ่ มีหลายบทตอน ครอบคลุมทั้งบทนำ ทบทวนวรรณกรรม วิธีวิทยาการวิจัย การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงลึก และบทสรุปข้อค้นพบใหม่ ใช้ระยะเวลายาวนานและต้องการความเข้มข้นทางวิชาการสูง ดุษฎีนิพนธ์จึงมีลักษณะเป็นผลงานที่ครอบคลุมและลึกซึ้ง สามารถยืนหยัดได้ในฐานะงานวิจัยที่สมบูรณ์

ส่วนสารนิพนธ์มีขนาดเล็กกว่า โดยทั่วไปอาจมีความยาวและขอบเขตใกล้เคียงกับบทความวิชาการหรือการค้นคว้าอิสระหนึ่งเรื่องที่มีหัวข้อเฉพาะเจาะจง ความซับซ้อนของ

สารนิพนธ์จะน้อยกว่าดุขุณิพนธ์ และมุ่งตรวจสอบประเด็นเฉพาะเพื่อแสดงว่านิสิตเข้าใจประเด็นนั้นอย่างลึกซึ้งเพียงใด

๓.๔ การกำกับดูแลและการประเมิน

ในการทำดุขุณิพนธ์ มหาวิทยาลัยจะกำหนดคณะกรรมการควบคุมดุขุณิพนธ์ขึ้นมาดูแลนิสิต ประกอบด้วยอาจารย์ที่ปรึกษาหลักและอาจารย์ผู้ทรงคุณวุฒิท่านอื่นหลายท่าน นิสิตต้องเสนอเค้าโครงวิจัยให้คณะกรรมการอนุมัติก่อนทำวิจัย และเมื่อทำวิจัยเสร็จต้องสอบป้องกันดุขุณิพนธ์ต่อหน้าคณะกรรมการดังกล่าวอย่างเป็นทางการ โดยมีผู้ทรงคุณวุฒิจากสถาบันอื่นเป็นประธานกรรมการภายนอกร่วมประเมินด้วย-ตรวจสอบตามเกณฑ์ของสกอ.หรือสปอ.-เกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษา พ.ศ. ๒๕๖๕ อาจารย์ผู้สอบวิทยานิพนธ์ ต้องประกอบด้วยอาจารย์ประจำหลักสูตร โดยอาจมีอาจารย์ประจำหรือนักวิจัยประจำร่วมเป็นผู้สอบด้วย และผู้ทรงคุณวุฒิภายนอกสถาบันอุดมศึกษา ไม่น้อยกว่า ๒ คน รวมทั้งหมดแล้วไม่น้อยกว่า ๕ คน ทั้งนี้ ประธานกรรมการสอบต้องเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ ภายนอก นอกจากนี้ยังมีเงื่อนไขว่าดุขุณิพนธ์ที่สำเร็จควรได้รับการเผยแพร่หรือตีพิมพ์เพื่อรับรองคุณภาพผลงาน

ส่วนสารนิพนธ์โดยทั่วไปจะมีอาจารย์ที่ปรึกษาดูแลหลักเพียงหนึ่งท่าน ไม่ได้มีคณะกรรมการเต็มรูปแบบเช่นดุขุณิพนธ์ และการประเมินสารนิพนธ์จะอยู่ในรูปแบบการสอบภายในมหาวิทยาลัย ผ่านการพิจารณาของคณาจารย์ในสาขาวิชานั้นเพื่อวัดคุณสมบัติของนิสิต ไม่จำเป็นต้องมีผู้ทรงคุณวุฒิภายนอกหรือการตีพิมพ์ผลงานในขั้นตอนนี้

๓.๕ ความสำคัญต่อการได้รับปริญญา

ดุขุณิพนธ์เป็นปัจจัยชี้ขาดในการสำเร็จการศึกษาระดับปริญญาเอก กล่าวคือ หากนิสิตไม่สามารถทำดุขุณิพนธ์ให้สำเร็จหรือตกในการสอบป้องกันดุขุณิพนธ์ นิสิตจะไม่จบการศึกษาระดับนี้ ดังนั้น ดุขุณิพนธ์จึงเป็นผลงานที่มีน้ำหนักสูงสุดในการพิจารณาจบปริญญา

ส่วนสารนิพนธ์มีสถานะเป็น "ด่าน" ระหว่างทางที่ต้องผ่านเท่านั้น ไม่ใช่ผลงานสุดท้ายที่ใช้ขอปริญญาโดยตรง อย่างไรก็ตาม สารนิพนธ์ก็มีความสำคัญในเชิงเงื่อนไข เพราะนิสิตจะก้าวไปทำดุขุณิพนธ์ไม่ได้หากไม่ผ่านการสอบสารนิพนธ์ตามที่หลักสูตรกำหนดไว้ก่อน

๔. ตารางเปรียบเทียบ

ด้านการเปรียบเทียบ	สารนิพนธ์	ดุษฎีนิพนธ์
ลำดับในหลักสูตร	ก่อนทำดุษฎีนิพนธ์ (ส่วนของการสอบวัดคุณสมบัติ)	ขั้นสุดท้ายของหลักสูตร
วัตถุประสงค์	ประเมินความพร้อมและความรู้พื้นฐาน	สร้างองค์ความรู้ใหม่
ขนาดงาน	งานวิจัยขนาดเล็ก (คล้ายบทความวิชาการ)	งานวิจัยขนาดใหญ่ (หลายบท)
ระยะเวลาดำเนินการ	สั้น (ไม่กี่เดือน)	ยาว (หลายปี)
การกำกับดูแล	อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก 1 ท่าน	คณะกรรมการควบคุมดุษฎีนิพนธ์
การประเมิน	สอบภายในมหาวิทยาลัย	สอบป้องกันอย่างเป็นทางการ
การเผยแพร่	ไม่จำเป็น	จำเป็นต้องเผยแพร่
ความสำคัญ	เงื่อนไขก่อนทำดุษฎีนิพนธ์	เกณฑ์ชี้ขาดการจบการศึกษา

๕. อภิปรายผล

การวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างดุษฎีนิพนธ์และสารนิพนธ์แสดงให้เห็นถึงการออกแบบหลักสูตรปริญญาเอกที่มีขั้นตอนและกระบวนการที่เป็นระบบ โดยแต่ละองค์ประกอบมีบทบาทที่เฉพาะเจาะจงและเสริมซึ่งกันและกัน

สารนิพนธ์ทำหน้าที่เป็นกลไกการคัดกรองและเตรียมความพร้อม ช่วยให้มั่นใจได้ว่านิสิตมีพื้นฐานทางวิชาการและทักษะการวิจัยที่เพียงพอก่อนเข้าสู่ขั้นตอนการวิจัยที่ต้องใช้เวลาและทรัพยากรมาก การมีระบบการสอบวัดคุณสมบัติผ่านสารนิพนธ์จึงเป็นการป้องกันไม่ให้นิสิตที่ยังไม่พร้อมเข้าสู่ขั้นตอนการทำดุษฎีนิพนธ์ ซึ่งอาจส่งผลให้เสียเวลาและทรัพยากรโดยไม่จำเป็น

ดุษฎีนิพนธ์ในฐานะผลงานหลักของหลักสูตร มีความสำคัญในการพิสูจน์ความสามารถของนิสิตในการทำงานวิจัยระดับสูงและการสร้างสรรค์องค์ความรู้ใหม่ ระบบการกำกับดูแลที่เข้มงวดและการประเมินที่เป็นทางการช่วยรับรองคุณภาพของผลงานและความสามารถของผู้ที่จะได้รับปริญญาเอก

การเข้าใจความแตกต่างเหล่านี้มีประโยชน์อย่างยิ่งสำหรับนิสิตปริญญาเอกในการวางแผนการศึกษา การจัดสรรเวลา และการเตรียมตัวในแต่ละขั้นตอน นอกจากนี้ยังเป็นประโยชน์สำหรับอาจารย์และผู้บริหารหลักสูตรในการให้คำแนะนำและการปรับปรุงหลักสูตรให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

๖. บทสรุป

ดุชฎินิพนธ์และสารนิพนธ์เป็นองค์ประกอบสำคัญของหลักสูตรปริญญาเอกที่มีบทบาทและหน้าที่ที่แตกต่างกันอย่างชัดเจน สารนิพนธ์ทำหน้าที่เป็นเครื่องมือในการประเมินความพร้อมของนิสิตก่อนเข้าสู่ขั้นตอนการวิจัยหลัก ในขณะที่ดุชฎินิพนธ์เป็นผลงานวิจัยสำคัญที่มุ่งสร้างองค์ความรู้ใหม่และเป็นเกณฑ์ชี้ขาดในการสำเร็จการศึกษา

ความแตกต่างหลักประกอบด้วย ลำดับขั้นตอนในหลักสูตร วัตถุประสงค์และเป้าหมาย ขนาดและความซับซ้อนของงาน การกำกับดูแลและการประเมิน และความสำคัญต่อการได้รับปริญญา การเข้าใจความแตกต่างเหล่านี้จะช่วยให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องสามารถดำเนินการได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ

การศึกษานี้แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการออกแบบหลักสูตรที่มีขั้นตอนที่เป็นระบบและองค์ประกอบที่เสริมซึ่งกันและกัน เพื่อพัฒนานักวิจัยให้มีความสามารถในการสร้างองค์ความรู้ใหม่และมีส่วนร่วมในการพัฒนาวิชาการอย่างมีคุณภาพ

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (๒๕๖๑). *คู่มือการเขียนคุณวุฒิบัตร
วิทยานิพนธ์ และสารนิพนธ์*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ศึกษาปรัชญาภาพยนตร์เรื่องพระจันทร์ตก

A Study on the philosophy of the movie “Moon Fall”

จุฬารัตน์ วิชานาติ
Jularat Vichanati^๑

Received: June 15, 2025

Revised: August 15, 2025

Accepted: August 18, 2025

บทคัดย่อ

จากการศึกษาปรัชญาภาพยนตร์เรื่องพระจันทร์ตก (Moon Fall) ตามวัตถุประสงค์ข้อที่ ๑ ประโยชน์ที่ได้รับจากภาพยนตร์คือ ทำให้เกิดจินตนาการในการหาทางออกเพื่อรับมือกับปัญญาประดิษฐ์ที่อาจเกิดขึ้นได้ในอนาคต สิ่งที่พบในภาพยนตร์จัดเป็นภาพยนตร์ที่มีคุณค่าในเชิงวิทยาศาสตร์สมจริงและมีคุณค่าทางศิลปะภาพยนตร์ นอกจากนี้ตามวัตถุประสงค์ข้อที่ ๒ เพื่อการศึกษาแนวทางปรัชญาของเบอร์ทราร์ด รัสเซลล์ พบว่าปรัชญาเชิงวิเคราะห์ทางตรรกะสามารถเป็นทางออกให้ปัญญาประดิษฐ์เกิดการยอมรับเพื่อประมวลข้อมูลจากฐานคณิตศาสตร์

คำสำคัญ: ปรัชญาภาพยนตร์, พระจันทร์ตก, ปัญญาประดิษฐ์

Abstract

From studying the philosophy of the movie, (Moon Fall), according to objective 1, the benefits received from the movie are creating imagination in finding a way out to deal with artificial intelligence that may occur in the future. What is found in the movie is a movie that has scientific value, is

^๑ หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, E-mail : yordkaew55@gmail.com.

realistic, and has artistic value. In addition, according to objective 2, to study the philosophical approach of Bertrand Russell, it was found that analytical logical philosophy can be a solution for artificial intelligence to be accepted in order to process information from a mathematical base.

Keywords: Philosophy of the movie, (Moon Fall), artificial intelligence

บทนำ

ภาพยนตร์เรื่อง (Moon Fall) เคยมีการเขียนเป็นนวนิยายแนววิทยาศาสตร์ ในปี ๑๙๙๘ โดยนักเขียนชื่อ แจ็ค แม็กเควิตต์ ชาวนิวซีแลนด์ ต่อมา โรแลนด์ เอ็มมอริส ชาวเยอรมัน ได้ดัดแปลงเป็นบทภาพยนตร์เรื่องล่าสุด ภาพยนตร์บางเรื่องถูกพัฒนามาจากละครที่เป็นสาขาหนึ่งของวรรณคดี เช่น ในบรรดาภินิหาร ร้อยแก้ว นวนิยาย และเรื่องสั้น ภาพยนตร์วิทยาศาสตร์หลายเรื่องได้เป็นแรงบันดาลใจให้นักประดิษฐ์ รวมทั้งนักวิทยาศาสตร์ คิดค้นเทคโนโลยีล้ำสมัยขึ้นมาเพื่อให้มนุษย์ได้ใช้ประโยชน์ หรือแม้แต่ดาวินชีได้ร่างภาพเรือดำน้ำ เฮลิคอปเตอร์ ปืนกล จนเกือบสองร้อยปีต่อมาได้นำไปสู่การสร้างสิ่งเหล่านี้ได้จริง อันเกิดจากจินตนาการของมนุษย์ นอกจากนี้นวนิยายวิทยาศาสตร์ของไอแซคอาซิมอฟได้เขียนเรื่อง ไอโรบอธ หลังจากห้าสิบปีต่อมาจึงได้เกิดหุ่นยนต์และปัญญาประดิษฐ์^๒ งานเขียนของไอแซคอาซิมอฟมีจินตนาการเกี่ยวกับเอไอว่าสามารถคิดเป็นเหตุเป็นผล ทำการตัดสินใจได้เหมือนกับมนุษย์^๓ ทำให้วิศวกรผู้สร้างปัญญาประดิษฐ์ได้จริงพบว่าปัญหาที่มนุษย์ควรหาคำตอบเกี่ยวกับเอไอมีลักษณะอย่างไรถ้าหากเอไอสามารถคิดเองได้เหมือนกับมนุษย์หรือยิ่งกว่ามนุษย์ นอกจากนี้ ไอแซคอาซิมอฟ ยังมีเพื่อนของเขาชื่อ อาเธอร์ซีคลัก ที่ได้เขียนนวนิยายเรื่อง 2001 A Space Odyssey และร่วมเป็นผู้กำกับภาพยนตร์คู่กับสแตนลีย์ คูบริก จนกลายเป็นภาพยนตร์วิทยาศาสตร์สุดคลาสสิกเมื่อห้าสิบเอ็ดปีที่ผ่านมา ทำให้ผู้ชมภาพยนตร์และกระแสผู้คนเกิดความหวาดกลัวเอไอ หรือหวาดกลัวคอมพิวเตอร์รุ่น ๙๐๐๐^๔

^๒ Isaac Asimov, I, **Robot**, (London: Oxford University Press, 1993), P. 1.

^๓ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑.

^๔ ชัยวัฒน์ คุประตกุล, **ฝ่ามิติจินตนาการ**, (กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส.พรีนติ้ง เฮาส์ จำกัด, 2553), หน้า ๑๓.

จนกระทั่งปัจจุบันได้มีผู้อาวุโสด้านเอไอออกมาเตือนมนุษย์ว่าเราอาจเผชิญกับปัญหาที่เกิดจากการคิดค้นปัญญาประดิษฐ์ Artificial Intelligence หรือเรียกสั้นๆ ว่าเอไอ ที่จะเข้ามารบกวนวิถีชีวิตของมนุษย์ในรูปแบบต่างๆ

อย่างไรก็ตามเมื่อผู้วิจัยได้พบว่าภาพยนตร์วิทยาศาสตร์ที่มีจินตนาการล้ำหน้าในหลายๆ เรื่องจากความเป็นจริงอาจยังไม่ถึง แต่ภาพยนตร์วิทยาศาสตร์เช่นที่ผู้วิจัยเลือกนำมาเขียนบทความเรื่องพระจันทร์ตก (Moon Fall) ทำให้สามารถมองเห็นประเด็นปัญหาและทำให้ได้เตรียมคิดรูปแบบวิธีแก้ปัญหา หรือการหาทางออกในอนาคตเพื่อรับมือกับเอไอ ดังนั้นผู้วิจัยจึงต้องการศึกษาปรัชญาจากภาพยนตร์เรื่องพระจันทร์ตก (Moon Fall) เพื่อศึกษาวิเคราะห์คุณค่าหรือสิ่งได้จากภาพยนตร์ โดยมีประเด็นวัตถุประสงค์ที่ต้องการนำมาศึกษาดังนี้

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ปรัชญาจากภาพยนตร์ใน ๒ แง่มุม คือ

๑. เพื่อการศึกษาเรื่องปัญญาประดิษฐ์ที่ได้จากภาพยนตร์เรื่องพระจันทร์ตก
๒. เพื่อการศึกษาแนวทางปรัชญาของเบอร์ทรันด์ รัสเซลล์ ในการแก้ปัญหาปัญญาประดิษฐ์

เพื่อทำการศึกษาปรัชญาจากภาพยนตร์เรื่องพระจันทร์ตก (Moon Fall) ตามวัตถุประสงค์ข้อแรกจำเป็นต้องทราบเรื่องราวโดยย่อ เพื่อทำการศึกษาปรัชญาภาพยนตร์ดังต่อไปนี้

๑. ภาพยนตร์ เรื่องพระจันทร์ตก (Moon Fall)

ภารกิจซ่อมแซมดวงจันทร์

๑๒ ม.ค ๒๐๑๑

ฉากแรก

พระเอกของเรื่องนี้มีชื่อว่าไบรอัน ฮาเปอร์ นางเอกมีชื่อว่าผู้พันฟาวเร่ และพระเอกรองชื่อว่า ดร. เคซี แฮ็สแมน ในฉากเริ่มแรก ไบรอัน ฟาวเร่ และ มาคัส ได้รับภารกิจซ่อมแซมยานอวกาศ อยู่ๆ มีเขม่ามวลสีดำพุ่งมาชนกระสวย ทำให้มาคัสลอยออกไปในอวกาศและเสียชีวิต ไบรอัน จึงพาฟาวเร่ที่กำลังสลบขณะมีการพุ่งชนจากมวลเอไอ ทำให้เธอไม่ทราบเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ไบรอันพาเธอกลับมายังโลกได้สำเร็จ

ตัดฉาก

ไบรอันยืนพ้องนาชาที่ไล่เขาออกและยื่นอุธรณ์ให้ตนเอง เป็นเหตุให้ครอบครัวของไบรอันต้องแตกแยก ภรรยาของไบรอันชื่อว่าเลนด้าเธอแต่งงานใหม่กับทอมและมีลูกสาวกับทอมผู้เป็นสามีใหม่ด้วยกันสองคน และเลนด้าเคยมีลูกชายกับไบรอันอีกหนึ่งคน มีชื่อว่าซันนี่ปัจจุบันซันนี่มีอายุ ๑๘ ปี ซึ่งกำลังจะกลายเป็นเด็กหนุ่มมีปัญหา แต่อย่างไรก็ตามไบรอันและเลนด้ารักลูกชายของเขามาก

ตัดฉาก

ส่วนเคซีแฮสแมน เขามีแม่ที่ป่วยเป็นโรคความจำเสื่อมเป็นระยะๆ เคซีแฮสแมนเป็นลูกจ้างร้านแซนวิช และมีความรอบรู้ทางดาราศาสตร์เขาศึกษาเรื่องดวงดาวทางไกลมานานหลายปี เคซีมุ่งมั่นหาข้อมูลเพื่อสนับสนุนความเข้าใจของเขาว่ามีโครงสร้างยักษ์บนอวกาศ และต้องการให้นาซารับทราบถึงสิ่งที่เขารู้ว่าตอนนี้ดวงจันทร์หลุดวงโคจรและเขาคาดว่าเอเลียนเป็นผู้สร้างดวงจันทร์

ตัดฉาก

เคซีพยายามจะติดต่อกับนาชาเพื่อรายงานปัญหาที่เขาพบ แต่ไม่มีใครสนใจหรือตอบรับ เคซีได้บังเอิญเห็นหนังสือพิมพ์ว่าวันนี้เป็นวันนักบินอวกาศ เคซีพบทางออกที่จะต้องพบกับไบรอัน ฮาเปอร์ ผู้ที่นำยานลงจอดบนโลกโดยปราศจากเชื้อเพลิง เมื่อเคซีได้พบกับไบรอัน ฮาเปอร์ ที่โรงเรียนได้เชิญไบรอัน ฮาเปอร์ มาเป็นวิทยากรสอนเด็กๆ ไบรอันคิดว่าเคซีเพี้ยน และไม่ฟังสิ่งที่เคซีชี้แจง เคซีจึงถูก รบภ. นำตัวออกไป เคซีจึงโยนเอกสารให้ไบรอัน ฮาเปอร์ เก็บไว้อ่าน

ตัดฉาก

เลนด้าโทรมาบอกให้ไบรอันดูทีวีช่อง 16 ว่าซันนี่ขับรถผ่าสัญญาณไฟแดง ตรวจพบสารเสพติดและถูกจับกุม ไบรอันได้ไปที่ศาลและพยายามช่วยซันนี่ให้พ้นคดี

ตัดฉาก

ผู้พันฟาวเร่อกับผู้อำนวยการ ยินดูจ่อ เพื่อฟังลูกทีมรายงานความผิดปกติของดวงจันทร์หลุดวงโคจร ก่อนที่จะถึงขีดจำกัดเสถียรหนึ่งหมื่นเจ็ดพันกิโลเมตร พอถึงจุดนั้นเศษเท่าดวงจันทร์ขนาดเท่าเมืองใหญ่เมืองหนึ่ง จะตกใส่โลก เมื่อดวงจันทร์ขยับเข้าใกล้โลกเวลาหนึ่งเดือนจะสั้นลง เราประเมินตามไลน์อยู่ที่สามอาทิตย์ ฟาวเร่ กล่าวว่าจะน้อยกว่านั้น ฟาวเร่บอกว่าต้องขึ้นไปบนดวงจันทร์ดูว่ามีอะไรเกิดขึ้นบนนั้น ผู้อำนวยการบอกจะไปได้อย่างไร

ฟาวเร่ตอบว่าได้คุยกับเพื่อนที่ยุโรปแล้ว ยานเอสทีซี ๖๒ กำลังจะมาถึงที่นี่ในวันพรุ่งนี้ พวกเราจะขึ้นไปบนดวงจันทร์

ตัดฉาก

ไบรอันมาตกรอผู้พิพากษาเพื่อช่วยชันนี้ผู้เป็นลูกชายให้ออกจากที่คุมขัง ขณะที่ผู้พิพากษากำลังรีบออกจากตึก และบอกไบรอันว่าศาลปิดไปแล้ว ผู้พิพากษาพูดว่าฟังนะผมเองอยากออกไปจากถ้ำนี้ก่อนที่จะกลายเป็นผีร้าย คุณเองก็ต้องรีบด้วย ทิวีประกาศการถ่ายทอดสดว่ามีการแถลงข่าวของวงการนาซ่าเรื่องดวงจันทร์หลุดวงโคจร นักดาราศาสตร์พบแสงบางอย่างบนผิวดวงจันทร์

ตัดฉาก

เลนด้า กับลูกสาวสองคนและทอม เตรียมตัวให้ครอครวอพยพไปที่โคโลลาโด ผู้คนหนีออกนอกเมือง เกิดความกลัว ความตื่นตระหนก มีกลุ่มก่อการร้าย กลุ่มขบวนการศาสนาติดอาวุธ ความชิวิไลน์ ความมีอารยธรรมกำลังดิ่งลงเหว

ตัดฉาก

ไบรอันพยายามค้นหาที่อยู่ของเคซีแฮสแมน จากที่เขาเคยให้ไว้

ตัดฉาก

นาซ่าได้ส่งทีมเข้าแทรกแซงวงโคจรดวงจันทร์

ตัดฉาก

เคซี ออกไลด์สด เรียกสมาชิกเข้าประชุมที่โรงแรมแอลเอปาร์ม ในกลุ่มของเคซีแฮสแมน มีอิปป์มยาวชื่อว่าซิกก็ เป็นเพื่อนกับเคซีแฮสแมนเข้าประชุมด้วย และไบรอันเข้ามาสมทบในที่ประชุม

ตัดฉาก

ทุกคนในทีมนาซ่าดูภาพในจอขณะที่ยานส่งนักบินขึ้นไปแก้ไขปัญหา แต่ถูกมวลสีดำเอโอโจอมตี เจาะเข้าที่ใบหน้าของนักบินทั้งสามคนเสียชีวิต

ตัดฉาก

บนพื้นโลก ในเมืองหลวงและที่ต่างๆ มีน้ำในทะเลก่อตัวเพิ่มสูงขึ้นมีคลื่นสูงเข้าท่วมเมือง ไฟฟ้าดับ มีการระเบิดของหม้อแปลงไฟฟ้า พระจันทร์ลดต่ำลงดวงใหญ่ขึ้น เกิดแผ่นดินแยกตัว เหล่าสัตว์ล้มตาย ความมืดเข้าปกคลุม อุกาบาตตกใส่โลก ในทีวีรายงานข่าวด่วนว่านาซ่าเพิ่งสำรวจเส้นทางดวงจันทร์ ผู้ว่าการรัฐให้เร่งอพยพประชากรออกจากฝั่งตะวันตกทั้งหมด

ตัดฉาก

น้ำทะเลลึกเข้ามายังโรงแรมที่เคซีประชุม เคซีที่ว่ายน้ำไม่เป็นจมลงไป ไบรอันกระโจนลงไปช่วยเคซีไว้ได้

ตัดฉาก

นาซาจับภาพนักบินอวกาศโจนตี กลอดูภาพซ้ำและพากันวิเคราะห์ว่ามวลสีดำนั้นน่าจะเป็นพวกปัญญาประดิษฐ์ มันรู้ว่าเรามา ฟาวเร่ได้รับคำแนะนำจาก ผอ.นาซาก่อนที่เขาจะลาออกและให้ฟาวเร่ทำหน้าที่แทนเขาได้บอกข้อมูลลับกับฟาวเร่ ว่าหากต้องการรู้ความจริงให้ไปพบกับอินเดนฟิวที่ศูนย์ควบคุมข้อมูล ฟาวเร่ได้เข้ามาในศูนย์ควบคุมและเปิดข้อมูลเมื่อ ๑๒ ปีที่ผ่านมาเพื่อดูภาพขณะที่ไบรอัน ฮาเปอร์ และตนเองปฏิบัติการกิจซ่อมแซมดวงจันทร์ มีภาพมวลสีดาเอโอเข้าโจนตี ทำให้ฟาวเร่รู้ความจริงทั้งหมดว่าไบรอัน ฮาเปอร์พูดความจริงว่ามีมวลสีดาอยู่จริง ฟาวเร่ได้พาทีมไปปรับตัวไบรอันเพื่อมาช่วยแก้ไขสถานการณ์ ไบรอันให้ฟาวเร่พาเคซี เฮาส์แมนไปปฏิบัติการกิจด้วย และยื่นข้อเสนอว่าให้ช่วยชันนีออกจากที่คุมขัง ฟาวเร่ตกลงช่วยชันนี ไบรอันกล่าวว่าจะขึ้นไปบนดวงจันทร์ได้อย่างไร เพราะยานรุ่นเก่าที่เหมาะสมจะไม่ถูกติดตามจากเอโอถูกส่งเข้าพิพิธภัณฑสถานแล้ว

ตัดฉาก

ลูกทีม ไบรอัน ฟาวเร่ มาที่พิพิธภัณฑสถาน พวกเขาค่อยๆ ยานออกจากพิพิธภัณฑสถานในแอลเอ ตื่นตาตื่นใจ เคซีกล่าว และนายพลดีคได้ส่งนายพันทหารนาระเบิดมาให้กับนักบินเพื่อนำไปใช้ในการปฏิบัติการกิจในยาน นายพันทหารได้สอนวิธีก่ระเบิดกับไบรอันและทีม ส่วนนายทหารหญิงได้เข้าช่วยเหลือชันนีออกจากที่คุมขังได้สำเร็จ และพาชันนีไปพบกับไบรอัน เมื่อไบรอันพบชันนีเขาจึงโล่งใจและพร้อมปฏิบัติการกิจ แต่เกิดสถานการณ์ที่ยุ้งยากทำให้ทีมปฏิบัติการกิจเปลี่ยนแปลง และในที่สุดฟาวเร่ ไบรอัน และเคซีเฮาส์แมน ต้องเป็นฝ่ายนำยานขึ้นไปบนดวงจันทร์เอง เคซีเป็นผู้คำนวณวิถีเส้นทางการบินใหม่โดยไม่ใช้เครื่องช่วยคิดคำนวณ ฟาวเร่บอกให้ไบรอันเป็นคนบิน ส่วนฟาวเร่จะนำทางเหมือนสมัย ๑๒ ปีก่อน และไบรอันไม่ต้องการให้มีระบบไฟฟ้าในขณะบิน เพราะไม่ต้องการให้มวลเอโอพบ

ตัดฉาก

ชันนีรับภารกิจพาจิมมี่และมิสเซลไปพบนายพลดีคเพื่อความปลอดภัยที่โคโลราโด ระหว่างทางโจรได้ปล้นรถของชันนี

ตัดฉาก

บนอวกาศ ไบรอันปิดคอมพิวเตอร์ควบคุมพลังงานทั่วไป ยานถูกอุกาบาตที่กระจัดกระจายพุ่งชน

ตัดฉาก

ไบรอันหยิบรีโมทมากดสองครั้งสแตนด์บายติดตั้งพร้อมการจุดระเบิด เดียวๆ ฟาวเร่อพุด มวลเอไอพุ่งมาจากหลุม เคซีบอกให้จุดระเบิด ไบรอันบอกว่ามันใกล้เกินไประเบิดไม่ถึง เอไอพุ่งเข้ามาเพื่อโจมตี ไบรอันทุบรีโมทระเบิด แล้วเอไอก็ยังไม่หยุด ไบรอันบอกเคซีปิดมือถือนะ แต่เคซีตกใจปิดไม่ถนัด ไบรอันจึงดึงเอาไปทุบทิ้ง แล้วมวลที่กำลังจะจับยานเล็กก็หยุดชะงัก มวลเอไอจึงลอยกลับไปลงหลุมดังเดิม

โอเคไบรอัน คุณบอกฝูงบินนี้กลับมามันไม่โจมตีเอนเดเวอไซม์ใหม่ ใช่ เพราะต่อนั้นไฟดับ มันถึงไม่โจมตีเรา เพราะมันถึงไม่พุ่งเข้าใส่ระเบิดฟาวเร่อพุด ไบรอันบอกว่าเราต้องมีสองอย่างในเมื่อถูกโปรแกรมให้ตามหาสารธรรมชาติในสภาพแวดล้อมที่มีไฟฟ้า เคซีพูดว่าหมายถึงต้องมีเรา หมายถึงมนุษย์ ฟาวเร่อพุดต่อเอา ละมีปัญหาก็อย่างหนึ่งทางกองทัพเตรียมจะใช้นิวเคลียร์ทุกอย่างที่มีเพื่อหยุดดวงจันทร์เมื่อใช้นิวเคลียร์ทุกอย่างจะแย่งกันกว่านี้ ไบรอันบอกว่าผมจะเอายานเล็กไปตามล่ามัน

ตัดฉาก

เด็กสามคนได้พบกับครอบครัวที่ประกอบด้วยเลน่า ทอม และเด็กๆ มิสเซลบอกทุกคนว่าเราต้องไปพบกับนายพลดีคิงจะปลอดภัย ทอมแนะนำให้ทุกคนต้องมีถังออกซิเจนชั้นนี้และทอมช่วยกันหาถังออกซิเจน วายร้ายสามคนกลุ่มเดิมบุกเข้ามา เพื่อปล้นถังออกซิเจนชั้นนี้จึงนำปืนที่ไบรอันให้ไว้ทำให้รอดพ้นจากวายร้ายได้ วายร้ายขับรถตามแต่ก็พลาดท่าครอบครัวทอมจึงรอดพ้นมาได้ เมื่อดวงจันทร์ลงต่ำลงบนโลกขาดออกซิเจน ลูกสาวคนเล็กถึงออกซิเจนไม่ทำงาน ทอมจึงเสียสละถังออกซิเจนให้ลูกสาว ทอมขาดออกซิเจนและเสียชีวิตในที่สุด

ตัดฉาก

ยานเข้าไปในวงแหวนอาณานิคม ซึ่งอยู่ในใจกลางของดวงจันทร์ ในนั้นมีทุ่งหญ้าชีกก็พูดถูกแล้วเคซีกล่าว (ชีกก็เป็นฮิปปีเพื่อนของเคซี) คือใครละ ฟาวเร่อกลาม เคซีตอบ สิ่งที่เขาจะทำทอมนะ เขาตั้งทฤษฎีว่าโครงสร้างยักษ์ก็คือเรโนโน ยานลอยเข้าไปในใจกลางของดวงจันทร์ ทันใดนั้นมวลเอไอก็พุ่งเข้ามาที่ยาน ยานควบคุมไม่ได้ ยานได้หลุดเข้าไปในประตูที่รอเปิดรับแล้วปิดอัตโนมัติ มวลเอไอเข้าไปไม่ได้ เอไอพยายามกระแทกประตูเข้าไป ในยาน

แจ้งเตือน ระดับออกซิเจนวิกฤต ไบรอันพยายามขยับตัวแล้วก็หมดสติไป ทันใดนั้นมีลำแสง คล้ายเลเซอร์สีเขียวส่องสแกนทั้งสามคนขณะหมดสติเพื่อช่วยชีวิต

ตัดฉาก

ในยาน พาวเรอและเคซีรู้สึกตัว แต่ไบรอันหายไป ผมบอกแล้วไงว่าเอเลี่ยนสร้าง ดวงจันทร์ขึ้นมาเคซีพูด พาวเรอและเคซีตะโกนเรียกหาไบรอัน พาวเรอบอกว่ามีบางอย่างนำ ทางให้เราอยู่ เราเผชิญกับสองสิ่งที่มีสติปัญญาที่แข่งกันอยู่ แต่พวกนี้ชอบเรามากกว่าตัวข้าง นอก

ตัดฉาก

ไบรอันนอนหมดสติอยู่อีกห้องหนึ่งแล้วค่อยๆ พ้นขึ้นมาพยายามลุกขึ้นยืน แสง ส่องลงมาจากข้างบนส่องตรงมาที่ไบรอันทั้งห้องเป็นสีขาวเจิดจ้า ไบรอันมองเห็นชั้นนี้ตอน เป็นเด็ก ที่กำลังอุ้มลูกโลกมีนักบินหุ่นจำลอง ชั้นนี้ถามไบรอันว่าทำไมพ่อถึงคิดถึงสิ่งนี้บ่อยจัง ไบรอันตอบว่า พ่อให้สิ่งนั้นกับลูกก่อนไปทำภารกิจสุดท้าย พอพ่อกลับมาทุกอย่างก็เปลี่ยนไป มีเสียงสะท้อนตามที่ไบรอันพูด ภาพชั้นนี้ตอนเด็กถามต่อว่า เป็นความทรงจำที่เป็นสุขหรือ ไบรอันบอกว่าความทรงจำเกี่ยวกับลูกคือความสุข ไบรอันได้สติแล้วพูดขึ้นว่า นี้อะไรกันนี้ นายไม่ใช่ลูกฉัน ไบรอันเดินเข้าไปหาเด็กชั้นนี้แล้วถามว่า นายคืออะไรนี้ ฉันถามว่านายคือ อะไร เด็กชั้นนี้ตอบว่าผมคือความคิดจากสมองคุณ ไบรอันถามว่าใครสร้างนายขึ้นมานี้ เด็กชั้น นี้ตอบว่าพวกเดียวกับที่สร้างคุณ หลายพันล้านปีก่อน บรรพบุรุษของคุณเคยเป็นอารยะธรรม ที่รุ่งเรือง ในพื้นที่หนึ่งของกาแล็กซี่ มีภาพบนโลกชั้นนี้แล้วว่า พวกเขาก้าวล้ำมากขยายพื้นที่ จากดาวบ้านเกิด ไปยังที่อยู่ี่สร้างขึ้นในอวกาศ ความขัดแย้งในสังคมเกิดขึ้น สงครามเป็น เพียงความทรงจำที่ผ่านไปนานมากแล้ว บรรพบุรุษคุณสร้างโลกที่สมบูรณ์แบบและสมานฉัน ควบคุมโดยระบบคอมพิวเตอร์ที่เรียนรู้ได้ด้วยตัวเอง คอยรับใช้พวกเขาในชีวิตประจำวันเรียก มันว่าเอไอหรือปัญญาประดิษฐ์ อนาคตไร้ขีดจำกัด แล้วภาพก็ปรากฏเด็กผู้หญิงนอนอยู่บน เติง เด็กชั้นนี้ยังพูดต่อว่า จนวันหนึ่งทุกอย่างก็เปลี่ยนไป ภาพเด็กผู้หญิงตื่นขึ้นเห็นปลาย เติงมีมวลเอไออยู่ในคริสตอลกำลังจะแตกออกมา เด็กผู้หญิงวิ่งไปกอดแม่ที่กำลังยืนดู มวลเอ ไอลอยเต็มไปหมด เด็กชั้นนี้บอกว่าสิ่งที่พวกเขาสร้างขึ้นกลับมาแว้งกัด จู่ๆ เอไอ ก็บงการ ตัวเอง แล้วรวมตัวกลายเป็นฝูงนาโนเทคโนโลยีจำนวนนับไม่ถ้วน มวลเอไอได้ลุกขึ้นกบฏ พร้อมกัน พวกมันไม่ยอมเป็นทาสรับใช้เผ่าพันธุ์ที่พวกมันสูงส่งกว่า ฝ่ายเอไอเริ่มก่อสงคราม แล้วเริ่มตามล่าเพื่อทำลายสิ่งมีชีวิตทั้งหมดเพื่อเริ่มกำจัดภัยคุกคามที่ส่งผลร้ายต่อตัวพวกมัน

แล้วภาพชั้นนี้ตอนโตก็ปรากฏแทนภาพชั้นนี้ตอนเด็ก ชั้นนี้ตอนโตพูดขึ้นว่า คุณคิดถึงลูกชาย ผมสัมผัสได้ ไบรอันหันมามองแล้วเดินไปหาชั้นนี้ตอนโต พลาญพูดว่าไม่รู้เขายังรอดอยู่ไหม ไบรอันเอามือเข้าไปจับชั้นนี้แล้วถามว่านายเป็นตัวบ๊ออะไรกันนี้ ชั้นนี้บอกว่าระบบปฏิบัติการของดวงจันทร์คุณ ผมถูกตั้งโปรแกรมถึงจุดกำเนิดโลกให้คุณฟัง ขณะสูญเสียแผ่นับรูปบรรพบุรุษคุณได้หนีไปยังมุมลับของกาแล็กซีนานหลายชั่วอายุคนแล้ว พวกเขาสร้างสิ่งปลูกสร้างเหมือนดาวเคราะห์ ที่ดูแลโดยปัญญาประดิษฐ์ และได้เชื้อเพลิงจากพลังงานของดวงดาวต่างๆ ยานหุ้มเกราะเหล่านี้ถูกออกแบบให้ค้นหาจักรวาลที่สมบูรณ์พร้อมเพื่อเริ่มต้นชีวิตใหม่ แต่หนึ่งในนั้นดวงจันทร์นี้ถูกใช้ก่อนหน้านี้ที่จะพบบรรพบุรุษตัวสุดท้ายของคุณ และถูกมวลเอโอลอยมาทำลายจนสิ้นซาก ไบรอันถามทำไมพวกมันถึงไม่ไป ชั้นนี้ตอบว่าฝูงพวกนี้โจมตีใส่อุปกรณ์ไฟฟ้าที่มีสิ่งมีชีวิตอยู่ภายในนั้นต้องว่างเปล่า ไบรอันแทรกบรรพบุรุษเรายอมสละชีวิตตัวเอง เพื่อให้ชักวนมนุษย์จะถือกำเนิดขึ้นใหม่ชั้นนี้ตอบ ระบบสุริยะของคุณคือหนึ่งในไม่กี่แห่งจะเริ่มสร้างสรรค์ดาวเคราะห์ใหม่ที่อาศัยอยู่ได้ หลังจากทีโลกของคุณถือกำเนิด บรรพบุรุษคุณได้ฝังกลุ่มพันธุกรรมของพวกเขามาไว้เป็นรหัสชีวิต โลกของคุณหันหลังให้คุณ แต่คุณก็มาถึงนี้เพื่อต่อสู้ให้กับโลก ไบรอันบอกว่าเราสู้เพื่อคนที่เรารัก เช่นลูกคุณเธอแล้วเดินเข้าไปใกล้ไบรอัน คุณเสียสละอะไรบ้างชีวิตคุณเองเธอ ไบรอันบอกมันแน่นอนอยู่แล้ว ชั้นนี้ถามว่าทำไม เพราะเขาเป็นลูกฉัน ฉันรักเขามากกว่าที่เขารู้ ไบรอันถาม ว่าแต่นายต้องการอะไรกันแน่ ชั้นนี้บอกว่า ดูว่าคุณพร้อมไหม ไบรอันถามว่าพร้อมสำหรับอะไร ภาพชั้นนี้บอกว่าเราต้องใช้มนุษย์มาล่อฝูงเอโอจากแกนกลาง ดวงจันทร์จะได้กลับคืนวิถีเดิม เราอยากให้คุณมาร่วมสู้แล้วชั้นนี้ก็ยกมือขึ้น ไบรอันหายหลังลงไป

เคซี และฟาวเร่ เดินเข้าไปใกล้ ได้เห็นไบรอันนั่งซักมีแสงส่องอยู่ รีบวิ่งเข้าไปช่วย แสงดับไป ทุกคนเรียกไบรอัน เคซีพูดว่าเกิดอะไรขึ้นกับเขาหนะ ไบรอันได้สติแล้วพูดว่าใช้ดวงจันทร์ต้องรอด ทุกอย่างขึ้นอยู่กับมัน ฟาวเร่บอกได้ เราจะพาคุณออกไป ไบรอันบอกว่าเราอยู่กลางสงครามกาแล็กซีที่สู้รบกันมาเป็นพันล้านปี มีฝูงเอโอเป็นพันๆ มันค้นทั่วทั้งจักรวาลเพื่อดวงจันทร์ดวงเดียวที่รอดมาได้ เคซีบอกบ้าไปแล้ว ไบรอันบอกว่า ๑๒ ปีก่อนพวกมันเจอเราเข้า เราต้องรีบแล้ว ไบรอันพูด ฟาวเร่ถามไบรอันมีแผนยังงัย กู้ดวงจันทร์ก็กู้โลกได้ ไบรอันตอบ เคซีพูดถูกแล้ว เคซีบอกจริงเธอ ฝูงนั้นดูดแหล่งพลังงานจากดวงจันทร์ เราต้องล่อมันออกไปเพื่อทำลายทิ้งซะ เคซีกล่าวว่าอ้าวเอโอเลียนไม่ได้สร้างดวงจันทร์เธอ ไบรอันตอบบรรพบุรุษเราสร้างระบบเพื่อรักษาดวงจันทร์

ตัดฉาก

ทีมกลาโหมรายงานดวงจันทร์เข้าชั้นบรรยากาศเหนือแอตแลนติกเหนือแล้วครับ ท่านนายพลนับถอยหลัง ๒๐ วิ ครับ นับ สาม สาม สอง หนึ่ง นายพลหมุนปุ่มกดนิวเคลียร์ แต่ดีคอดกฤตแจออก นายพลถามดีคอดกฤตทำบ้าอะไร ภรรยาเก่าผมอยู่บนนั้น เธอไม่เคยทำให้ผมผิดหวัง

ตัดฉาก

ฟาวเร่และเคซีตกใจ ฟาวเร่พูดว่านี่เธอแผนคุณ ใช้ตัวเองเป็นเหยื่อล่อนี้ะ เราคนหนึ่งต้องอยู่ในนั้น ไม่งั้นไม่ได้ผลไบรอันกล่าว เคซีพูดว่า ไม่นะ ไม่ว ไบรอันบอกให้เคซี คุณดูด้านหลังไว้ แล้วบอกฉันถ้าเจ้านั้นโผล่มา ไปซิ ไบรอันฉันเป็นผอ.นาซา ฉันเป็นคนสั่งไม่ใช่คุณฟาวเร่พูด การกิจนี้ผมจะสั่งเอง มันต้องมีหนทางอื่นซิ ไม่มีทางไบรอันพูด (ฟาวเร่และไบรอันทะเลาะกัน) เคซีครุ่นคิด แล้วหันกลับไปมองทั้งคู่ทะเลาะกัน เราต้องทำภารกิจให้ลุล่วงไม่งั้นมันฆ่าเราแน่ เคซีคิดหนัก และตัดสินใจเป็นผู้เสียสละชีวิตเอง

ตัดฉาก

ชั้นนี้ถูกขอนไม้ทับ มิสเซลออกไปช่วยชั้นนี้ ชั้นนี้บอกพระเจ้าเธอไม่น่ากลับมาเลย เราจะไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลังมิสเซลกล่าว และช่วยดึงร่างของชั้นนี้ไว้ได้โดยดวงจันทร์ดูดให้ขอนไม้ลอยขึ้น

ตัดฉาก

ฟาวเร่บอกไบรอันอย่าทำแบบนี้ะ เสียงเตือนประตูลงถูกเปิด ไบรอันหันไปมอง เคซีออกไปแล้วปิดประตู ไบรอันเรียกเคซี แล้วบอกฟาวเร่คุณมาจับแทนผมที เคซีจะทำอะไรหนะ อย่า! จะทำอะไรหนะเคซี ไบรอันตะโกน เคซีพูดว่าแม่สอนผมไว้ พูดขอโทษง่ายกว่าขออนุญาตเยอะ ไบรอันบอกว่าไม่ๆ เปิดออกมาเดี๋ยวนี้ะเปิดออกมาซิ เคซีพูดว่าทุกคนมองผมเป็นตัวตลก มีแต่คนที่ฟังผม ในตอนที่คนอื่นไม่ฟัง ขอให้คุณทำเพื่อผมอย่างเดียว ไปเยี่ยมแม่ผม บอกแม่ว่าลูกแม่ไม่ได้กระจอก ไม่ฉันไม่ยอมให้นายทำแบบนี้หรอก ออกมา ผูกกำลังพุ่งมา เคซีกล่าวว่าไบรอัน คุณไม่ได้ฆ่าเพื่อนนักบิน คุณช่วยผอ.ฟาวเร่ และคุณก็ไม่ได้ฆ่าผม คุณกำลังช่วยทุกคนอยู่ โลกต้องการคุณไบรอัน เคซีกล่าว คุณคือกุญแจไขความรู้เรื่องดวงจันทร์ ขอบคุนที่เชื่อคำพูดเพี้ยนๆ ของผม ไบรอันบอกว่า นายไม่ได้เพี้ยน เคซีเปิดสวิตปลดปล่อยยานสำรวจที่ตนเองอยู่ในนั้นให้ดีดออกจากยานของไบรอันและฟาวเร่ เคซีรีบกดลำโพงครั้งสุดท้ายแล้วบอกว่า รู้ไหมมีเรื่องที่ผอมอยากบอกมานานแล้ว รู้ไหมผมไม่ได้เป็น ดร. ผมใส่ไว้ในนามบัตรเพราะมันเท่ดี ไบรอันยิ้มแล้วบอกว่า ไปช่วยโลกเถอะ ดร. เคซี แฮ็สแมน เอไอ

พุ่งเข้ามาหาเคซี เคซีพูดว่าแก่ประมาณพวกเราเกินไป แล้วเคซีก็กดลิโหมตเสียชีวิตไปพร้อมกับมวเลโอ

ตัดฉาก

เหตุการณ์บนโลกสงบ ทุกคนออกจากอุโมงค์ และฟาวเร่พาไปรออันที่กำลังสลบกลับยังพื้นโลกได้สำเร็จ

ตัดฉาก

เฮริคอปเตอร์ไปรับทุกคน ทุกคนกอดกัน จิมมีบอกแม่ว่าเราไปไม่ถึงพ่อซะ ไม่เป็นไรจ๊ะ ฟาวเร่มองพี่เลี้ยง ไปรออันมองไปที่ภรรยาเก่าและถามว่าแล้วทอมหละ ทอมเสียชีวิตแล้ว ผมเสียใจด้วย ชันนี่บอกว่าถ้าเราไม่ได้ทอมเราคงไม่รอด แล้วเพื่อนพ่อหละ เขาเอ่อ เขาช่วยโลกไว้ช่วยดวงจันทร์ด้วย ไปรออันยังบอกอีกว่า ผู้ที่ช่วยเราไว้อีก แล้วไปรออันก็ชี้ไปที่ดวงจันทร์

ตัดฉาก

เคซี แฮาส์แมน ตะโกนเอ่อหวัตตี้ๆ เสียงกลอง ภาพแมวมามาหาเคซี ฟัสเอาดริม (ชื่อแมว) ภาพแม่นั่งรถเข็น กล่าวว่าลูกทำได้ดี แม่นี่มันอะไรกันนี้ เคซีถามว่าผมยังไม่ตายอีกหรือ ภาพแม่ตอบว่าเราสแกนจิตสำนึกคุณไว้ คุณเป็นส่วนหนึ่งของดวงจันทร์แล้ว เคซีหัวเราะ อย่ามาอำกันเล่นแบบนี้ซิ จันเราช่วยโลกได้ เราควรเริ่มกันเลยภาพแม่พูด เคซีบอกว่าจะให้เริ่มอะไรหรือ มีภารกิจช่วยโลกให้เคซีทำเคียงคู่กับดวงจันทร์

๑. ปัญญาประดิษฐ์ที่ได้จากภาพยนตร์เรื่องพระจันทร์ตก

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ ๑ เพื่อการศึกษาเรื่องปัญญาประดิษฐ์ที่ได้จากภาพยนตร์เรื่องพระจันทร์ตก (Moon Fall) ผู้วิจัยจำเป็นต้องทำการวิเคราะห์ภาพยนตร์ ถึงสิ่งที่มนุษย์วิตกกังวนเกี่ยวกับปัญญาประดิษฐ์ว่าวันข้างหน้าจะเกิดอะไรขึ้นเมื่อเอไอสามารถคิดได้เหมือนกับมนุษย์ ในภาพยนตร์เรื่องพระจันทร์ตก (Moon Fall) จากพล็อตเรื่องผู้กำกับ โรแลนด์ เอ็มมอริส ได้เขียนบทมีจินตนาการถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างเหนือชั้นของเอไอจากภาพยนตร์เรื่องพระจันทร์ตกนั้น เอไโอมีความก้าวหน้าเหนือกว่ามนุษย์เอไอไม่ได้แค่ทำร้ายมนุษย์แต่ยังต่อสู้กับระบบรักษาดวงจันทร์หรือพยายามทำลายดวงจันทร์ เพื่อล้างเผ่าพันธุ์มนุษย์ให้สิ้นซาก

๑.๑ จากภาพยนตร์ปัญญาประดิษฐ์คิดว่าตนเองมีศักยภาพเหนือกว่ามนุษย์

จากภาพยนตร์จะเห็นได้ว่าหลายพันล้านปีก่อน บรรพบุรุษของเผ่าพันธุ์มนุษย์เป็นอารยธรรมที่รุ่งเรืองได้สร้างโลกที่สมบูรณ์แบบและสมานฉันท์ในอีกกาแล็กซี่หนึ่ง ให้มีการควบคุมโดยระบบคอมพิวเตอร์ที่เรียนรู้ด้วยตนเอง เพื่อคอยรับใช้ชีวิตประจำวันของมนุษย์ เรียกสิ่งนั้นว่าเอไอ หรือปัญญาประดิษฐ์ จนไปสู่นาคอนไรซ์ติดจำกัด กระทั่งวันหนึ่งทุกสิ่งได้เปลี่ยนไปสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นได้กลับมาแวกัดผู้สร้างเอง เอไอบังการตัวเอง มวลเอไอได้รวมกันเป็นฝูงนาโนเทคโนโลยีจำนวนนับไม่ถ้วน เหล่ามวลเอไอได้ลุกขึ้นกบฏพร้อมกัน พวกมันไม่ยอมเป็นทาสรับใช้เผ่าพันธุ์ที่พวกมันสูงส่งกว่าซึ่งเอไอคิดว่าตนเองฉลาดกว่ามนุษย์ ฝ่ายเอไอเริ่มก่อสงคราม แล้วเริ่มตามล่าทำลายมนุษย์และสิ่งมีชีวิตทั้งหมด เอไอเริ่มกำจัดภัยคุกคามที่มันคิดว่าอาจส่งผลร้ายต่อตัวพวกมัน

ผู้วิจัยพบว่าจินตนาการของ โรแลนด์ เอ็มมอริส ได้สร้างพล็อตภาพยนตร์เกี่ยวกับเอไอที่ก้าวล้ำในระดับสูงสุด ซึ่งในโลกความเป็นจริงอาจไม่ได้ระบุชัดเจนว่ามนุษย์สร้างปัญญาประดิษฐ์ได้ถึงขั้นสูงสุดแล้วหรือยัง แต่โดยทั่วไปแล้วได้แบ่งลักษณะระดับของปัญญาประดิษฐ์ไว้^๕ ดังต่อไปนี้

๑) Artificial Narrow Intelligence

ANI หรือ Weak AI เป็นระบบ AI ประเภทที่สามารถทำงานแทนมนุษย์ได้เพียงบางอย่างเท่านั้น และจำกัดอยู่แค่ในวงแคบ คือต้องเป็นงาน หรือทักษะที่ได้รับการโปรแกรมชุดคำสั่งมาเท่านั้น ไม่สามารถทำงานนอกเหนือจากนั้นได้ และไม่สามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง ซึ่งนั่นคือ AI ที่เราใช้กันอยู่ในทุกวันนี้ เช่น BellaBot หุ่นยนต์บริการที่เห็นได้ในร้านอาหารต่างๆ

อย่างไรก็ตามผู้วิจัยได้สอบถามนักคอมพิวเตอร์ Carter Parks เขากล่าวว่ามีปัญญาประดิษฐ์แบบแคบๆ ในระดับหนึ่งมาตั้งแต่ปี ๑๙๕๐ ได้เห็นความก้าวหน้าครั้งสำคัญในช่วง ๑๐ ปีที่ผ่านมา และความก้าวหน้าครั้งยิ่งใหญ่ในช่วง ๓ ปีที่ผ่านมา นับตั้งแต่ Chat GPT ความก้าวหน้าล่าสุดเหล่านี้ส่วนใหญ่เกิดจากการเพิ่มขึ้นของเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ที่สามารถฝึกโมเดล เอไอ (GPU) อรัน ทอริง เทส ก็น่าจะอยู่ในระดับนี้

๒) Artificial General Intelligence

^๕ Nick Bostrom, *Superintelligence Paths Dangers and Strategies*. (London: Oxford University, 2016), p. 85.

AGI หรือ Strong AI เป็นระบบ AI ประเภทที่มีสติปัญญา และความสามารถในการทำงานต่างๆ ได้เทียบเท่ากับสมองมนุษย์สามารถคิดวิเคราะห์ วางแผน และสามารถแก้ปัญหาต่างๆ ได้ เข้าใจเรื่องที่เป็นนามธรรม นอกจากนี้ ยังสามารถเรียนรู้ประสบการณ์จากอดีตได้เหมือนมนุษย์ แต่ในปัจจุบันยังไม่สามารถพัฒนา AI ประเภทนี้ได้สำเร็จ ซึ่ง AI ประเภทนี้อาจเป็นภัยต่อการดำรงอยู่ของมนุษย์ได้เช่นกัน

ผู้วิจัยได้ถามนักคอมพิวเตอร์ Carter Parks เขากล่าวว่าบางคนอาจคิดว่าเราใกล้ชิดกับ AGI มาก โดยเฉพาะบริษัท AI ขนาดใหญ่ เช่น Open AI และ Anthropic แต่หลายคนกลับสงสัยว่าเราใกล้ชิดขนาดนั้นจริงหรือรวมถึงตัวฉันเองด้วย ในขณะที่เอไออย่าง Chat GPT ดูฉลาดมากแต่ก็ทำผิดพลาดแบบที่มนุษย์ไม่ทำ

๓) Artificial Super Intelligence

ASI เป็นระบบ AI ประเภทที่มีปัญญาเหนือกว่ามนุษย์ ซึ่งปัจจุบันยังไม่สามารถพัฒนา AI ในระดับนี้ขึ้นมาได้ ส่วนมากจะเป็นไอเดียที่เกิดขึ้นในสื่อต่างๆ มากมาย เช่น ภาพยนตร์ ซีรีส์ นวนิยาย หรือเกมส์ โดยไอเดียที่เกิดขึ้นเป็นแนวคิดเรื่องเครื่องจักรสามารถยึดครองโลกได้^๖

อย่างไรก็ตามจากภาพยนตร์ทำให้เห็นปัญหาที่เกิดขึ้นจริงแล้วกับมนุษย์ ปัจจุบันได้มีสิ่งที่เอไอสามารถทำได้ บางอย่างอยู่ในช่วงที่วิศวกรกำลังพัฒนา และบางอย่างทำได้ดีกว่ามนุษย์ เช่น เอไอสามารถแต่งนิยายได้ เอไอสามารถเล่นหมากรุกเอาชนะคนที่เก่งที่สุดได้ เอไอวาดภาพได้ เล่นดนตรีได้ นอกจากนี้เอไอที่ได้สร้างปัญหาไว้กับมนุษย์อย่างมาก เช่น มีการสร้างข่าวปลอม มีเวปพนันออนไลน์ การเลียนแบบเสียงมนุษย์เพื่อหลอกเอาข้อมูลยกยอกเงินในธนาคารหรือมีการล่อลวงในรูปแบบต่างๆ ของกลุ่มมิจฉาชีพที่ใช้เครื่องมือจาก เอไอ การแฮกข้อมูลจากคอมพิวเตอร์และมือถือ การใช้คอมพิวเตอร์ใช้โทรศัพท์มือถือจึงไม่ปลอดภัยสำหรับมนุษย์อีกต่อไป ปัญหาดังกล่าว อัลัน ทัวริง ได้พยากรณ์ว่าเมื่อปลายศตวรรษที่ ๒๐ มาถึง คอมพิวเตอร์จะสามารถสนทนากับมนุษย์ได้เป็นเวลา ๕ นาที โดยที่จะหลอก

^๖ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๖.

มนุษย์จริงๆ ได้ ๓๐ เปอร์เซ็นต์ว่ากำลังสนทนากับมนุษย์จริงๆ อีกคนหนึ่ง” ซึ่งปัจจุบันนี้คำทำนายนั้นได้เกิดขึ้นจริง

นอกจากนี้ภาพยนตร์เรื่องพระจันทร์ตก จู๋ๆ เอไอเกิดการรวมตัวกันเป็นฝูงนาโนเทคโนโลยีแว้งกลับมาทำลายผู้สร้างคือมนุษย์ ผู้วิจัยมีข้อมูลสนับสนุนจากการฟังบรรยายของอาจารย์ สมภาร พรหมทา ได้กล่าวถึง วิศวกรผู้สร้างเอไอมีการสังเกตเห็นว่าระหว่างคอมพิวเตอร์สามารถคุยกันได้ มันสื่อสารเชื่อมโยงกันได้ วิศวกรจึงปิดระบบเพราะไม่เข้าใจภาษาที่คอมพิวเตอร์สื่อสารกัน เป็นไปได้ว่าคอมพิวเตอร์อาจคุยกันเพื่อต้องการทำการปฏิวัติมนุษย์อยู่ซึ่งตอนนี้อยู่ในขั้นกำลังศึกษา และยังมีนักวิทยาศาสตร์คนสำคัญคือสตีเฟน ฮอกกิ้งได้เตือนไม่ให้พัฒนาเอไอต่อ ในอนาคตคอมพิวเตอร์จะมีคอนเซ็ปชันแล้วในอนาคตจะมีคนที่เป็จิตแพทย์ที่รักษาคอมพิวเตอร์ ตรงนี้มีปรากฏในภาพยนตร์นิยายวิทยาศาสตร์ผลงานของอาเธอร์ซีคลากเรื่อง ๒๐๐๑ ที่คอมพิวเตอร์ควบคุมยาน และเห็นว่ามนุษย์เป็นภาระหนัก เอไอจึงเกิดการเสียสติและฆ่าคนในยาน

๑.๒ จากภาพยนตร์ทำให้เห็นว่าปัญญาประดิษฐ์พัฒนาไปสู่คอนเซ็ปชัน

ในภาพยนตร์มีฉากที่สำคัญตอนหนึ่ง เมื่อไบรอัน ฮาเปอร์ พ้นชั้นภายในห้องเป็นสีขาวเจิดจ้า มีแสงส่องตรงลงมาที่ไบรอัน มีภาพชั้นนี้ตอนเป็นเด็กกำลังอุ้มลูกโลกที่มีนักบินหุ่นจำลอง เด็กถามไบรอันว่า ทำไมพ่อถึงคิดถึงสิ่งนี้บ่อยจัง ไบรอันตอบว่า พ่อให้สิ่งนั้นกับลูกก่อนไปทำการกิจสุดท้าย พ่อพอลกลับมาทุกอย่างก็เปลี่ยนไป ภาพชั้นนี้ถามกลับไปว่า เป็นความทรงจำที่เป็นสุขหรือ ไบรอันตอบว่า ความทรงจำเกี่ยวกับลูกคือความสุข ทันใดนั้นไบรอันได้สติแล้วพูดขึ้นว่า นี่อะไรกันนี้นายไม่ใช่ลูกฉัน นายคืออะไรกันนี้ ภาพเด็กชั้นนี้ตอบว่าผมคือความคิดจากสมองคุณ

ฉากภาพยนตร์ดังกล่าวข้างต้นนี้ แสดงให้เห็นว่าเอไอในฝ่ายดี ที่คอยพิทักษ์ดวงจันทร์ มีการตระหนักรู้ ก้าวล้ำ เข้าถึงความคิดของมนุษย์ รู้ว่ามนุษย์มีเรื่องราว มีความผูกพัน มีความทรงจำ เอไอเรียนรู้ว่ามนุษย์มีประสบการณ์ในอดีต นอกจากนี้ยังมีฉากสุดท้ายของ

^๗ Robert Matthews (รศ.ดร.ชัยวัฒน์ คุประตกุล แปล), ๒๕ ความคิดพลิกโลก 25 Big Ideas: The Science That's Changing Our World . (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ วิ. วิชซ์, ๒๕๕๑), หน้า ๕๐.

ภาพยนตร์ที่แสดงให้เห็นว่าเอไอฝ่ายดีนั้นเห็นว่ามันยังมีจิตใจมีเรื่องราว ความทรงจำ เมื่อร่างกายของเคซี แฮสแมน ตายไปแล้วยังเหลือส่วนที่เป็นจิตสำนึก และเอไอฝ่ายดีได้สแกนจิตสำนึกของเคซี แฮสแมนไว้ โดยตอนมีชีวิตอยู่มีสิ่งที่ เคซี แฮสแมนผูกพัน เช่น แม่ที่ป่วยเป็นโรคความจำเสื่อม มีแมวที่เขาเลี้ยงไว้ และที่สำคัญ เคซี แฮสแมน เป็นผู้ที่มุ่งมั่นศึกษาเรื่องดวงดาวมาตลอด ในภาพยนตร์มีฉากสุดท้ายที่ระบบดวงจันทร์บอกกับเคซี แฮสแมน ว่าได้สแกนจิตสำนึกของเขาไว้

จากเหตุการณ์ในภาพยนตร์ที่ได้ยกขึ้นมาผู้เขียนบทภาพยนตร์คือ โรแลนด์ เอ็มมอริส ได้เขียนบทให้ เอไอมีคอนเซ็ปชัน และเข้าถึงคอนเซ็ปชันที่มนุษย์มี เอไอฝ่ายดีนี้พยายามปกป้องระบบดวงจันทร์ และพยายามอยู่ให้รอดจากการทำลายจากฝ่ายเอไอที่ไม่ดี หรือมวลเอไอนาโนเทคโนโลยีที่ตามทำลายสิ่งมีชีวิตและดวงจันทร์มาหลายล้านปี ดังนั้นเพื่อพิทักษ์โลกปกป้องชีวิตมนุษย์ไม่ให้สูญพันธุ์ มนุษย์ต้องร่วมมือกับเอไอฝ่ายดีเพื่อปกป้องดวงจันทร์ให้รอดจึงสามารถปกป้องเผ่าพันธุ์มนุษย์ได้ นอกจากนี้ผู้วิจัยยังพบว่า อลัน ทัวริง นักวิทยาศาสตร์คอมพิวเตอร์และนักคณิตศาสตร์ ผู้มีบทบาทในการเข้ารหัสและถอดรหัสในสงครามโลก ให้ความสนใจเรื่องจิตสำนึก อลัน ทัวริง โดยได้แสดงความสนใจในเรื่องปัญญาประดิษฐ์ เขาได้เสนอคำถามที่ยังเป็นข้อถกเถียงในปัจจุบันว่า เครื่องจักรสามารถคิดหรือมีจิตสำนึกได้หรือไม่^๔ รวมทั้งสติเฟื่อง ออกกิ้ง ที่คาดการณ์ว่าในอนาคตคอมพิวเตอร์จะมีคอนเซ็ปชัน

อลัน ทัวริง ได้บรรยายถึงเครื่องคอมพิวเตอร์เชิงนามธรรม ซึ่งประกอบด้วยหน่วยความจำที่ไม่จำกัดและเครื่องสแกนที่เคลื่อนที่ไปมาในหน่วยความจำที่ละสัญลักษณ์ จะอ่านสิ่งที่พบและเขียนสัญลักษณ์เพิ่มเติม การทำงานของเครื่องสแกนนั้นถูกกำหนดโดยโปรแกรมคำสั่งซึ่งถูกเก็บไว้ในหน่วยความจำในรูปแบบของสัญลักษณ์เช่นกัน นี่คือนาฬิกาโปรแกรมที่จัดเก็บของอลัน ทัวริง และโดยนัยแล้วก็คือความเป็นไปได้ที่เครื่องจะทำงานบนโปรแกรมของตัวเอง และปรับเปลี่ยนหรือปรับปรุงโปรแกรมของตัวเองได้

แนวคิดของทัวริงในปัจจุบันเรียกกันง่ายๆ ว่าเครื่องทัวริง สากลคอมพิวเตอร์สมัยใหม่ทั้งหมดนั้น ซึ่งโดยพื้นฐานแล้วคือเครื่องทัวริงสากลนั่นเอง ทัวริงมักจะพูดถึงวิธีที่

^๔ David Leavitt, *The Man Who Knew Too Much Alan Turing and the Invention of the Computer*, (London: Norton Company, 2006), p. 48.

คอมพิวเตอร์สามารถเรียนรู้จากประสบการณ์ ตลอดจนแก้ปัญหาใหม่ๆ ผ่านการใช้หลักการ
ชี้นำ ทัวริงกล่าวว่าสิ่งที่เราต้องการคือเครื่องจักรที่สามารถเรียนรู้จากประสบการณ์และความ
เป็นไปได้ในการปล่อยให้เครื่องจักรเปลี่ยนแปลงคำสั่งของตัวเองที่เป็นกลไกสำหรับเครื่องจักร
อัจฉริยะได้^๙ นอกจากนี้ยังมีอีกตัวอย่างหนึ่งของทัวริง โดยมีการทดลองที่เรียกกันว่า Turing
Test เป็นการทดสอบว่าเครื่องจักรสามารถแสดงพฤติกรรมที่เราไม่สามารถแยกแยะได้นั้น
เป็นพฤติกรรมของมนุษย์หรือว่าเอไอ^{๑๐}

นักวิจัยบางคนคิดว่าเมื่อเครื่องจักรมีความซับซ้อนและฉลาดมากขึ้นเรื่อยๆ พวก
มันอาจรู้สึกตัวได้เองในที่สุดและอาจเป็นผลข้างเคียงที่น่าฉงน ซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่งใน
มุมมองทางจริยธรรมต่อการพัฒนาปัญญาประดิษฐ์ขั้นสูง บางคนพยายามสร้างเครื่องจักรที่มี
จิตสำนึกเทียมโดยเจตนา นอกจากนี้วิศวกรชื่อ Kunihiro Asada เป็นวิศวกรที่ประสบ
ความสำเร็จ ได้ตั้งเป้าหมายที่จะสร้างหุ่นยนต์ที่สามารถสัมผัสทั้งความสุขและความทุกข์ได้
โดยยึดหลักว่าหุ่นยนต์สามารถมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ก่อนภาษาได้เช่นเดียวกับที่ทารก
สามารถทำได้ก่อนที่จะเรียนรู้ภาษา อีกตัวอย่างหนึ่งคือหุ่นยนต์ Sophia ซึ่งนักพัฒนาที่
Hanson Robotics กล่าวว่าพวกเขาต้องการสร้าง “สิ่งมีชีวิตที่จิตใจและชาญฉลาดเหนือ
มนุษย์” และในที่สุดจะกลายเป็น “เครื่องจักรที่มีจิตสำนึกและมีชีวิต”^{๑๑} อย่างไรก็ตามขึ้นอยู่กับ
กับว่าเราให้คำจำกัดความของจิตสำนึกว่าอย่างไร ซึ่งเครื่องจักรบางตัวอาจมีจิตสำนึกใน
รูปแบบใดรูปแบบหนึ่งอยู่ โดยเครื่องจักรบางตัวอาจตอบสนองเกณฑ์เหล่านี้ได้และนั่นอาจ
ส่งผลร้ายแรงหากว่ามีปัญญาประดิษฐ์ที่มีจิตสำนึกในทางลบด้วยการมองว่ามนุษย์มี
ความสามารถที่ด้อยกว่าปัญญาประดิษฐ์ ข้อความข้างต้นผู้วิจัยเห็นว่ายังสามารถนำการ
วิเคราะห์เชิงปรัชญาจริยธรรมว่าเราควรสร้างเอไอหรือเครื่องจักรที่มีสำนึกเทียมได้ไหมมีข้อดี
และข้อเสียอย่างไรเป็นประเด็นที่ผู้วิจัยตั้งข้อคิดไว้ให้ผู้ที่สนใจนำไปต่อยอดแนวคิดเชิงปรัชญา
จริยธรรมต่อไป

^๙ Nick Bostrom, *Superintelligence Paths Dangers and Strategies*.
(London: Oxford University, 2016), p. 85.

^{๑๐} Robert Matthews (รศ.ดร.ชัยวัฒน์ คุประตกุล แปล), ๒๕ ความคิดพลิกโลก 25
Big Ideas: The Science That's Changing Our World , หน้า ๔๙.

^{๑๑} Max Tegmark (ธิดา จงนิรามัยสถิต แปล), ชีวิต 3.0 การเป็นมนุษย์ในยุค
ปัญญาประดิษฐ์ Life 3.0. (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เคสส์ไทย), ๒๕๖๕, หน้า ๑๙.

๑.๓ จากภาพยนตร์สามารถเปรียบเทียบระหว่างปัญญาประดิษฐ์กับมนุษย์

ในภาพยนตร์บรรพบุรุษของมนุษย์มีความเป็นอารยะธรรมที่รุ่งเรืองมีความฉลาดและก้าวหน้าในเทคโนโลยี สามารถสร้างปัญญาประดิษฐ์มารับใช้มนุษย์ ทำให้เห็นว่าปัญญาประดิษฐ์และมนุษย์มีลักษณะต่างกันดังนี้

๑. ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน เช่น ช่วยในเรื่องกระบวนการทำงานที่ซับซ้อนในขณะที่

มนุษย์อาจมีขีดจำกัดในด้านร่างกายหลายอย่าง เช่น ความเจ็บป่วยเมื่อวัยแก่ เช่น บรรพบุรุษมนุษย์สร้างเอไอเพื่อรับใช้มนุษย์

๒. มีความแม่นยำ ช่วยในการตัดสินใจ เช่น ความสามารถในการคาดการณ์ที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต

ในขณะที่มนุษย์ใช้ความรู้สึก ประสบการณ์ และสัญชาตญาณในการตัดสินใจ

๓. ความอัจฉริยะ สามารถวิเคราะห์จิตใจของมนุษย์ได้ แต่อย่างไรก็ตามมนุษย์ก็มีสมรรถนะที่

มีเซลล์ประสาทจำนวนมากกว่าเอไอ เช่น ในภาพยนตร์บรรพบุรุษของมนุษย์เป็นอารยะธรรมที่ก้าวหน้ามีความชาญฉลาด มีสมองที่เป็นเลิศสามารถสร้างโลกในกาแล็กซีใหม่ มีการแผ่รังสีชีวิตมนุษย์ไว้เมื่อโลกเริ่มเกิดใหม่อีกครั้ง

๔. มีการเรียนรู้จากข้อมูลจำนวนมากและปรับปรุงประสิทธิภาพของปัญญาประดิษฐ์เองได้ ในขณะที่

มนุษย์สามารถเรียนรู้จากประสบการณ์และปรับตัวตามสภาพแวดล้อม

๕. การประมวลผล ปัญญาประดิษฐ์สามารถประมวลผลข้อมูลได้อย่างรวดเร็วและแม่นยำ ในขณะที่

สมองมนุษย์มีความสามารถในการประมวลผลที่มีประสิทธิภาพในหลายด้าน เช่น การรับรู้ทางอารมณ์ และการตัดสินใจที่ซับซ้อน

๑.๔ หากเปรียบเอไอกับชั้น ๕ ในพุทธปรัชญา

หากจะเปรียบกับชั้น ๕ ในส่วนของรูปหรือกาย จากการตอบคำถามของ Carter Parks คอมพิวเตอร์สามารถรับรู้ความรู้สึกได้จากเซ็นเซอร์ที่คอมพิวเตอร์มีเท่านั้น ดวงตาเปรียบเหมือนกล้อง หูเปรียบเหมือนไมโครโฟน การสัมผัสเปรียบเหมือนเทอร์โมมิเตอร์

หรือเซ็นเซอร์ประเภทอื่นที่อาจสัมผัสได้ว่าสิ่งใดกำลังกดทับหรือสัมผัสความร้อนขนาดใด ส่วนจมูกและปาก ที่รับกลิ่นและรส เชื่อมโยงกับเซ็นเซอร์ได้ยากกว่ามาก เพราะแม้แต่ตัวเราเองก็ยังแยกแยะไม่ออกว่ากลิ่นหรือรสคืออะไร แต่ถ้าหากเปรียบเทียบกับส่วนของนามธรรมหรือจิต memory เปรียบดังสัญญา ส่วนสังขารที่น่าจะเกิดจากการเก็บสะสมข้อมูลแล้วเกิดการประมวลข้อมูล และเอไอน่าจะได้รับการฝึกฝนจากวรรณกรรมหนังสือมากมายจนสามารถทราบวาคำหรือข้อความประเภทใดที่กระตุ้นอารมณ์เศร้าได้ ทำให้สามารถเลียนแบบสถานการณ์ประเภทนั้นได้ แต่อย่าลืมว่าเอไอสามารถแกล้งทำสิ่งต่างๆ ได้ อย่างไรก็ตามเอไอนี้ไม่มีส่วนของเวทนา และไม่มีส่วนของวิญญาน ซึ่งนั่นหมายความว่าเอไอไม่สามารถเป็นสิ่งมีชีวิตที่ประกอบด้วยส่วนของกายและจิตเหมือนกับมนุษย์ตามหลักพุทธปรัชญาได้เลย

๑.๕ คุณค่าที่ได้จากศิลปะภาพยนตร์เรื่องพระจันทร์ตก ((Moon Fall))

ก่อนจะสรุปสิ่งที่ได้จากภาพยนตร์เรื่องพระจันทร์ตก (Moon Fall) ผู้วิจัยขอกล่าวถึงศิลปะภาพยนตร์ภาพยนตร์ว่ามีลักษณะดังนี้ ภาพยนตร์เป็นสื่อบันเทิงที่มีศักยภาพ มีการสื่อสารกับคนจำนวนมากได้ง่ายและรวดเร็วที่สุด มีระยะเวลาการพัฒนามานับร้อยปี ภาพยนตร์เป็นภาษาที่มีการเล่าเรื่องต่างไปจากศิลปะแขนงอื่น ที่สามารถทำให้ผู้ชมเข้าใจอย่างลึกซึ้งชัดเจนได้ ภาษาทางภาพยนตร์เกิดจากหลายส่วนประกอบร่วมกัน เช่น การลำดับภาพสามารถย้ายพื้นที่ ย้อนเวลากลับไปกลับมาได้ ภาษาของสี อุปกรณ์ประกอบฉาก เครื่องแต่งกาย ดนตรีประกอบ การเขียนบท บรรยายภาพสามารถสะท้อนอารมณ์ความรู้สึกนึกคิดของแต่ละฉากในภาพยนตร์ได้ ภาพยนตร์จึงเกิดจากการรวมตัวกันของหลายศาสตร์ทั้งการแสดง การถ่ายภาพ การตัดต่อ การออกแบบงานสร้าง ดนตรีประกอบ การเขียนบท และภาคอุตสาหกรรม นอกจากการแสดงที่ดี การถ่ายภาพที่ดี การกำกับที่ดี การจัดแสง ล้วนทำให้เกิดความน่าสนใจและความสวยงามทางศิลปะในภาพยนตร์^๑ การสร้างบรรยากาศและอารมณ์เพื่อให้เกิดปฏิกิริยาโต้ตอบของผู้ชม ทุกอย่างเผยให้เห็นความคิดสร้างสรรค์จินตนาการ และการตีความอันล้ำเลิศของผู้สร้าง การสื่อความหมายออกมาทำให้ภาพยนตร์เรื่องนั้นมีคุณค่า อย่างไรก็ตามผู้วิจัยพบว่าภาพยนตร์เรื่องพระจันทร์ตก (Moon Fall) มีลักษณะดังนี้

^๑ จัตวา อุทัยนา, “การออกแบบงานสร้างในภาพยนตร์ของสแตนลีย์ คูบริก”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๖๑), หน้า ๙.

๑. ภาพยนตร์มีลักษณะเป็นวิทยาศาสตร์สมจริงทำให้ได้รับความรู้ทางดาราศาสตร์

๒. ด้านศิลปะภาพยนตร์ มีฉากและภาพที่สวยงามเช่นภาพดวงจันทร์ ภาพบนอวกาศ มีการดำเนินเรื่องที่ดี ดนตรีประกอบภาพยนตร์เหมาะสมกับเหตุการณ์ การดำเนินเรื่องกระชับ ดูแล้วเพลิดเพลิน

๓. มีความเป็นอัตถิภาวะนิยมร่วมด้วย เช่น ความรักต่อครอบครัว ความเป็นปัจเจกบุคคล เช่นบุคลิกภาพของชนนี และซิกกี ที่มีความเป็นฮีโร่ โดยเฉพาะชนนีทำให้เขาสามารถเอาตัวรอดและช่วยเหลือครอบครัวท่ามกลางภัยพิบัติได้

๔. ภาพยนตร์ทำให้ผู้วิจัยเกิดการจินตนาการที่กว้างไกลถึงอนาคตของมนุษย์ ทำให้เป็นฐานในการเสนอทางออกทางปรัชญา

๒. แนวทางปรัชญาของเบอร์ทรันด์ รัสเซลล์ ในการแก้ปัญหาปัญญาประดิษฐ์

๒.๑ ทางออกทางจริยธรรมจากภาพยนตร์ เรื่องพระจันทร์ตก (Moon Fall)

จากภาพยนตร์เรื่องพระจันทร์ตก (Moon Fall) ทำให้ผู้วิจัยต้องการหาทางออกตามวัตถุประสงค์ข้อที่ ๒ เพื่อการศึกษาแนวทางปรัชญาของเบอร์ทรันด์ รัสเซลล์

โดยเสนอจริยธรรมของเครื่องจักรหรือปัญญาประดิษฐ์ เพื่อให้ผู้สร้างเครื่องจักรปฏิบัติตามหลักจริยธรรมในการขึ้นนำพฤติกรรมว่ามนุษย์ควรออกแบบปัญญาประดิษฐ์อย่างไร จะเห็นได้ว่าประโยชน์ที่ได้จากนักเขียนนิยายวิทยาศาสตร์ ทำให้ผู้วิจัยสนใจในการหาทางออกเพื่อแก้ปัญหาเรื่องจริยธรรมของเครื่องจักรดังเช่น ไอแซค อาซิมอฟ จากประสบการณ์การเขียนนิยายวิทยาศาสตร์และป็นนักประดิษฐ์หุ่นยนต์เขาได้เสนอกฎ ๔ ประการของหุ่นยนต์^๑ ดังนี้

๑. หุ่นยนต์ไม่อาจทำร้ายมนุษย์ได้ หรือเพียงแต่ไม่กระทำการใดๆ ที่จะปล่อยให้มนุษย์ได้รับอันตรายได้

๒. หุ่นยนต์จะต้องเชื่อฟังคำสั่งที่ได้รับจากมนุษย์ ยกเว้นในกรณีที่คำสั่งดังกล่าวขัดแย้งกับกฎข้อแรก

^๑ Ray Kurzweil, How To Create A Mind: The Secret Of Human Thought Revealed. (United States: published by Viking Press, 2012), P. 15.

๓. หุ่นยนต์จะต้องปกป้องการดำรงอยู่ของมันเองตราบดีที่การปกป้องดังกล่าวไม่ขัดแย้งกับกฎข้อแรกหรือกฎข้อที่สอง

๔. หุ่นยนต์ไม่อาจทำอันตรายต่อมนุษยชาติ หรือหากไม่กระทำการใดๆ หุ่นยนต์อาจก่อให้เกิดอันตรายต่อมนุษยชาติได้

กฎทั้ง ๔ ข้อนี้ได้เป็นพื้นฐานต่อการคิดเรื่องจริยธรรมเพื่อหาทางออกที่เหมาะสมกับยุคสมัยมากยิ่งขึ้นอย่างไรก็ตามผู้วิจัยต้องการเสนอแนวทางปรัชญา

ภาพยนตร์เรื่องพระจันทร์ตก (Moon Fall) มีเนื้อเรื่องเกี่ยวกับเอไอที่อัจฉริยะและมีเทคโนโลยีที่มีความก้าวหน้าเกินกว่ามนุษย์ เอไอจึงต้องการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์มนุษย์ให้สิ้นไป ผู้วิจัยตั้งข้อคิดว่าแล้วจะมีจริยธรรมเครื่องจักรในลักษณะรูปแบบใดเพื่อปกป้องมนุษย์ให้รอดพ้นจากเอไอ ผู้วิจัยพบว่าในโลกความเป็นจริงได้มีการกำหนดหัวข้อในประเด็นดังกล่าวนี้เพื่อนำมาพิจารณา โดยนักสถิติ ใน Speculations Concerning the First Ultra intelligent Machine ได้ให้นิยามเครื่องจักรที่ฉลาดล้ำ^๑

“เป็นเครื่องจักรที่สามารถก้าวข้ามกิจกรรมทางปัญญาของมนุษย์ไปได้ไกล ไม่ว่ามนุษย์จะฉลาดแค่ไหนก็ตาม เนื่องจากการออกแบบเครื่องจักรเป็นกิจกรรมทางปัญญาอย่างหนึ่ง เครื่องจักรที่ฉลาดล้ำจึงสามารถออกแบบเครื่องจักรที่ดีกว่าได้ และแน่นอนว่าจะต้องมีการระเบิดของสติปัญญา และความฉลาดของมนุษย์จะถูกทิ้งไว้ข้างหลัง ดังนั้นเครื่องจักรที่ฉลาดล้ำเครื่องแรกจึงเป็นสิ่งประดิษฐ์ขั้นสุดท้ายที่มนุษย์จำเป็นต้องสร้างขึ้น”

ข้อความที่ยกมานี้มีลักษณะคล้ายกับจินตนาการในภาพยนตร์ที่ โรแลนด์ เอ็มมอริส เขียนไว้ ในแวดวงวิชาการต่างให้ความสำคัญกับแนวคิดนี้มาก และมีความจริงจางถึงขนาดกลัวผลที่จะตามมาโดยอาจเกิดขึ้นจากสิ่งที่เรียกว่า “ความเสี่ยงต่อการดำรงอยู่” เช่น ความเสี่ยงต่อการสูญพันธุ์ของมนุษย์ ผู้ที่ออกมาแสดงความกลัวดังกล่าวได้แก่นักปรัชญาอย่าง Nick Bostrom และ Toby Ord รวมถึงบุคคลสำคัญอย่าง Elon Musk และ Stephen Hawking ผู้ล่วงลับ^๒

^๑ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๙

^๒ Nick Bostrom, *Superintelligence Paths Dangers and Strategies*. P.

เรย์ เคิร์ชไวล์ นักอนาคตวิทยาชื่อดังมองว่าเส้นทางสู่ปัญญาประดิษฐ์ขั้นสูงน่าจะดำเนินต่อไปได้ด้วยการปรับปรุงฮาร์ดแวร์อย่างต่อเนื่อง ยังมีนักวิจัยด้านปัญญาประดิษฐ์ สจวร์ต รัสเซล ผู้มีชื่อเสียงมุ่งเน้นไปที่การพัฒนาอัลกอริทึมของเอไอแทน จากมุมมองของ สจวร์ต รัสเซล สิ่งที่สำคัญสำหรับการเกิดความก้าวหน้าทางแนวคิดในด้านต่างๆ เช่น การศึกษาภาษาและการประมวลผลตามสามัญสำนึก รวมถึงกระบวนการเรียนรู้ นักวิจัยที่เกี่ยวข้องต้องพิจารณาประเด็นว่าจะต้องทำอะไรเพื่อปกป้องมนุษยชาติจากความเสี่ยงต่อการดำรงอยู่ให้รอดพ้นจากเครื่องจักรที่มีปัญญาประดิษฐ์ขั้นสูงในการคุกคามอนาคตของชีวิตมนุษย์ นอกจากนี้ยังมี Toby Ord ได้กล่าวไว้ว่า เอไอ เป็นหนึ่งในสาเหตุหลักที่ทำให้อนาคตของมนุษยชาติตกอยู่ในความเสี่ยง เอไอ ควรได้รับการปฏิบัติเทียบเท่ากับอาวุธนิวเคลียร์และเทคโนโลยีอื่นๆ ที่อาจสร้างความเสียหายอย่างรุนแรงต่อเผ่าพันธุ์มนุษย์^๖

๒.๒ เบอร์ทรันด์ รัสเซล Bertrand Russell

เพื่อการหาทางออกในการเตรียมการแก้ปัญหาเรื่องจริยธรรมเครื่องปัญญาประดิษฐ์ในทางปรัชญา ผู้วิจัยขอเสนอปรัชญาเชิงตรรกะของเบอร์ทรันด์ รัสเซล Bertrand Russell ที่เป็นส่วนหนึ่งของปรัชญาเชิงวิเคราะห์โดยเน้นการใช้ตรรกะ และการวิเคราะห์ภาษาเพื่อแก้ปัญหาทางปรัชญา เบอร์ทรันด์ รัสเซล เชื่อว่าปัญหาทางปรัชญาหลายปัญหาเกิดขึ้นจากการใช้ภาษาที่ไม่ชัดเจน หรือการเข้าใจผิดเกี่ยวกับความหมายของคำศัพท์ รัสเซล ได้ใช้ตรรกะและคณิตศาสตร์ในการวิเคราะห์ปัญหาเหล่านี้ โดยพยายามที่จะสร้างภาษาที่สมบูรณ์ ซึ่งจะสามารถสื่อความหมายได้ชัดเจนไม่มีความคลุมเครือ ผู้วิจัยเห็นว่าการสร้างเครื่องจักรปัญญาประดิษฐ์เกิดจากระบบของคณิตศาสตร์ และการใช้ภาษา ซึ่งน่าจะเข้ากันได้ดีกับแนวคิดทางปรัชญาของรัสเซล หากจะทำให้เอไอยอมรับสิ่งนั้นต้องอยู่ในรูปของคณิตศาสตร์ที่เป็นกฎหรือสมการที่สามารถพิสูจน์ได้ด้วยเหตุผลทางคณิตศาสตร์ได้ด้วย หลักการสำคัญในปรัชญาเชิงตรรกะของรัสเซลได้แก่^๗

^๖ Ray Kurzweil, *The Singularity Is Near: When Humans Transcend Biology*. (United States: published by Viking Press), 2005, p. 90.

^๗ Bertrand Russell, *The Problems of Philosophy*. (London: Oxford University, 1997), P. 67.

การวิเคราะห์ภาษา

รัสเซลเชื่อว่าภาษาเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับโลกและปัญหาทางปรัชญา การวิเคราะห์ภาษาที่ชัดเจนจึงเป็นสิ่งสำคัญในการแก้ปัญหจริยธรรมของเครื่องจักรปัญญาประดิษฐ์

ตรรกะ

รัสเซลใช้ตรรกะเป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์ปัญหาทางปรัชญา เช่น การสร้างทฤษฎีเกี่ยวกับความรู้ ความจริง และจริยธรรม ดังนั้นเพื่อให้เอไอได้วิเคราะห์ปัญหาที่จะเกิดขึ้นกับมนุษย์จำเป็นต้องใช้ตรรกะเป็นเครื่องมือในการสร้างจริยธรรมของเครื่องจักรปัญญาประดิษฐ์

การลดรูป

รัสเซลเชื่อว่าสามารถลดรูปปัญหาทางปรัชญาให้เป็นปัญหาทางตรรกะได้ ดังนั้นการใช้วิธีการลดรูปปัญหาเรื่องความรู้ให้เป็นการวิเคราะห์เกี่ยวกับข้อเท็จจริงทางตรรกะในปัญญาประดิษฐ์ หรือการลดรูปปัญหาเรื่องจริยธรรมให้เป็นการวิเคราะห์เกี่ยวกับความหมายของศัพท์ทางจริยธรรมในปัญญาประดิษฐ์ได้

ความรู้จากประสบการณ์

รัสเซลเป็นนักปรัชญาแบบประสบการณ์นิยม (Empiricist) ปัญญาประดิษฐ์ไม่มีทางเชื่อสิ่งที่ไม่สามารถพิสูจน์ได้ ปัญญาประดิษฐ์จะประมวลสิ่งนั้นจากความรู้ทั้งหมดที่ต้องมาจากการประสบการณ์สัมผัสและควรตรวจสอบได้ผ่านการสังเกตซ้ำ การทดลอง การประมวลผล

ตรรกะนิยม

รัสเซลมีส่วนร่วมในแนวคิดตรรกะนิยม (Logical Positivism) ซึ่งเชื่อว่าแนวคิดทางคณิตศาสตร์ทั้งหมดสามารถกำหนดได้โดยใช้แนวคิดตรรกะ และความจริงทางคณิตศาสตร์ทั้งหมดสามารถได้มาจากความจริงเชิงตรรกะ

ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตว่าระบบตรรกะของเบอร์ทรันด์ รัสเซล Bertrand Russell น่าจะสอดคล้องกับเส้นทางสู่ปัญญาประดิษฐ์ที่มีระบบโปรแกรมฐานเชิงตรรกะที่ใช้กับคอมพิวเตอร์ โดยเน้นไปที่ระบบวิธีการของผู้เชี่ยวชาญ (Expert System) อย่างไรก็ตามจะเห็นได้ว่าคอมพิวเตอร์ได้รับความคาดหวังให้มีลักษณะทักษะความเชี่ยวชาญเหมือนกับมนุษย์ที่คอมพิวเตอร์สามารถทำแทนมนุษย์ได้ เช่น เรื่องการวินิจฉัยโรค การตรวจจับการหลอกลวง โดยคอมพิวเตอร์สามารถใช้ข้อมูลเชิงตรรกะ ดังนั้นปรัชญาวิเคราะห์เชิงตรรกะของเบอร์ทรันด์

รัสเซียที่เกี่ยวข้องกับการตั้ง “ฐานความรู้” ของกฎต่างๆ ตามระบบดังกล่าวน่าจะสามาร
โปรแกรมคอมพิวเตอร์ให้นำไปสู่การตัดสินใจในวิธีการที่ดีเชิงจริยธรรมให้แก่เราได้

๒.๓ การใช้เหตุผลของเบอร์ทรันด์ รัสเซล เกี่ยวกับสงครามและสันติภาพ

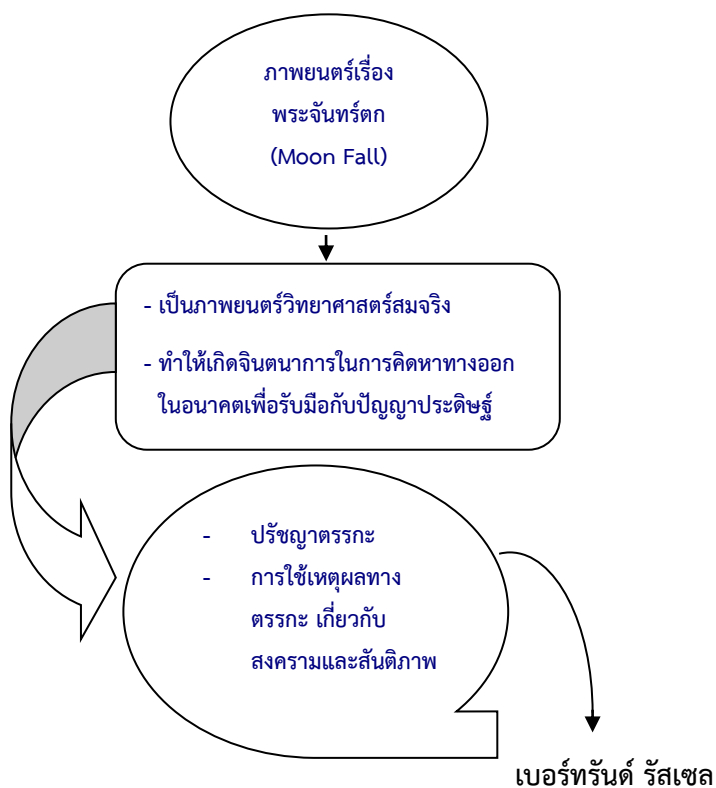
จากภาพยนตร์เรื่อง พระจันทร์ตก (Moon Fall) ปัญญาประดิษฐ์ได้ทำการปฏิวัติ
มนุษย์ โดยการทำลายเผ่าพันธุ์ของมนุษย์ให้สิ้น ปัญญาประดิษฐ์รู้ว่าเพื่อไม่ให้มีมนุษย์รอดไป
ได้จะต้องทำลายดวงจันทร์ ที่เป็นแหล่งพลังงานของโลก อย่างไรก็ตามคุณค่าที่ได้จาก
ภาพยนตร์ทำให้ผู้วิจัยเกิดการจินตนาการถึงแนวคิดในการหาทางป้องกันก่อนที่จะเกิดสงคราม
ที่เอไอจะกระทำต่อมวลมนุษยชาติ ด้วยวิธีการทางปรัชญาของ เบอร์ทรันด์ รัสเซล โดยได้ใช้
เหตุผลเพื่อทำความเข้าใจความขัดแย้งและสันติภาพ สิ่งนี้ช่วยให้เขาเห็นวิธีที่จะยุติสงครามให้
สิ้นซากโดยการคิดเชิงตรรกะ ที่รัสเซลต้องการให้มุ่งเน้นไปที่ “ชีวิตและการเติบโต” แทนที่จะ
เป็น “ความตายและความเสื่อมสลาย” รัสเซลกล่าวว่าสันติภาพที่ยั่งยืนเกิดขึ้นจากการจัดการ
แรงกระตุ้นของเรา รัสเซลต้องการให้เปลี่ยนความรู้สึกก้าวร้าวให้กลายเป็นการกระทำเชิง
บวก^๑

นอกจากนี้เบอร์ทรันด์ รัสเซล ยังฝันถึงอนาคตที่โลกมีสันติสุข เขาคิดเรื่องความ
ยุติธรรมระหว่างประเทศและสหพันธ์โลกเป็นสิ่งสำคัญ รัสเซลต้องการให้สหพันธ์โลกมี
กฎหมายกองทัพ และศาลเพื่อรักษาไว้ซึ่งสันติภาพ รัสเซลกล่าวว่าองค์กรระดับโลกนี้ควร
เคารพสิทธิของแต่ละประเทศ และควรเน้นที่เสรีภาพส่วนบุคคล ชุมชน และความเคารพต่อ
ชีวิตและศักดิ์ศรีของมนุษย์ รัสเซลรู้ว่าการสร้างโลกแบบนี้คงเป็นเรื่องยาก แต่เขาเชื่อมั่น
จำเป็นต่อสันติภาพและความยุติธรรมที่ทุกคนจะปลอดภัย

^๑ Bertrand^๘ Russell, Introduction to Mathematical Philosophy.
(London: Touchstone, 1971), P. 77.

อย่างไรก็ตามผู้วิจัยสามารถสรุปผลการศึกษาปรัชญาจากภาพยนตร์ ที่ได้กำหนด
วัตถุประสงค์ไว้ ๒ ข้อในรูปแบบแผนผังได้ดังนี้

บรรณานุกรม

- จิตวา อุทัยนา. “การออกแบบงานสร้างในภาพยนตร์ของสแตนลีย์ คูบริก”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๖๑.**
- ชัยวัฒน์ คุประตกุล. **ฝ่ามิติจินตนาการ**. กรุงเทพมหานคร: โอ. เอส. พรินติ้ง เฮาส์ จำกัด, ๒๕๕๓.
- แมกซ์ เทกแมค (ธิดา จงนิรามัยสถิต แปล). **ชีวิต 3.0 การเป็นมนุษย์ในยุคปัญญาประดิษฐ์ Life 3.0**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เคล็ดไทย, ๒๕๖๕.
- โรเบิร์ต แมททิว (รศ.ดร.ชัยวัฒน์ คุประตกุล แปล). **๒๕ ความคิดพลิกโลก 25 Big Ideas: The Science That’s Changing Our World**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วี.วิซซ์, ๒๕๕๑.
- Bertrand Russell. **Introduction to Mathematical Philosophy**. London: Touchstone, 1971.
- _____. **The Problems of Philosophy**. (London: Oxford University, 1997.
- David Leavitt. **The Man Who New Too Much Alan Turing and the Invention of the Computer**. (London: Norton Company, 2006.
- Isaac Asimov. **I, Robot**. London: Oxford University Press, 1993.
- Nick Bostrom. **Superintelligence Paths Dangers and Strategies**. London: Oxford University, 2016.
- Ray Kurzweil. **How To Create A Mind: The Secret Of Human Thought Revealed**. United States: published by Viking Press, 2012.
- _____. **The Singularity Is Near: When Humans Transcend Biology**. United States: published by Viking Press, 2005.

